(۲۹۵)

شاه نامه

فردوسی طوسی

(ابوالقاسم حسن بن اسحق شرفشاه)

(۴۱۶ م .)

باندازهٔ [illegible] × ۳۸۰ میلیمتر ـ جلد ابره تیماج متن وحاشیه، سوخت تحریر ترنج و نیم ترنج و گوشه ، طلا پوش بطلای سبز و حاشیه ، بوته اندازی بطلای سرخ ، بادو حاشیهٔ برجستهٔ روغنی، متن مشکی گل و بوته نقاشی مذهب ، اندرون تیماج عنابی ترنج و سر ترنج و گوشه و حاشیه، بند رومی سوخت معرق ، روی زمینهٔ لاجوردی ، جدول مذهب ـ کاغذ خانبالغ نخودی جدول زرین دار ـ دوصفحهٔ اول مقدمه و آغاز نسخه وتمامی صفحاتی که تصویر دارد وصفحهٔ مقابل آن، بین السطور طلااندازی ـ شمارهٔ صفحات ۷۰۰ ، هرصفحه ۱۳ سطر، هرسطر سه بیت (شش مصراع) ـ عناوین عموماً بقلم زر و سفیداب تحریر دار ـ سرسخن های منقش مذهب ممتاز، بخط رقاع کتابت عالی ـ نسخه شروع می‌شود، با یک شمسهٔ مذهب مرصع ممتاز که در میانه روی متن زر بوته اندازی این عبارات بقلم زر تحریر دار بخط رقاع نوشته شده است : « قد زینت غررهذه الابیات و نوادرها و رتبت درر هذه المعانی و جواهرها ، برسم خزانة السلطان الاعظم مالک رقاب الامم حامی حوزة الاسلام اعظم سلاطین الانام

غیاث‌السلطنة والدنیا والدین ، بایسنغر بهادرخان ، خلدالله سلطنته.»
و در همین صفحه بالای شمسه ، در محل نا مناسب بی قرینه‌ای یک ترنج کوچک مذهب مرصع انداخته اند که جدید تر از اصل و بنظر می رسد که مهری یا یادداشتی بوده‌است که روی آنرا پوشانیده‌اند.
صفحهٔ دوم و سوم جمعاً یک تصویر شکارگاه مینیاتور ممتاز است ، که حواشی آن دو صفحه ، یک حاشیهٔ مذهب مرصع عالی دارد - دوصفحهٔ سوم و چهارم ، متن و حاشیه مذهب مرصع ممتاز که در میانهٔ روی دوترنج بشرح شمسهٔ صفحهٔ اول این عبارات نوشته شده است : « قد امر بتحریر هذا الکتاب الشریف و سطر ذلک الرق المنیف الذی کانت کلماته کالجواهرالزواهروالفاظه کاللالی النواثر و اشار بتذهیبه و تصویره السلطان الاعظم والخاقان الاکرم زبدة الملوک والسلاطین وعمدة الاکاسرة والخواقین، غیاث‌السلطنه‌والدنیا والدین بایسنغر بهادر خان، زین الله سریرالسلطنة بوجوده » و در چهار کتیبهٔ پیشانی و ذیل بهمان شرح، این عبارات نوشته شده‌است : « هذا کتاب فیه‌نفایس یواقیت‌الاخبار، وفرائدفوائدلآلی بحارالاشعار الموضوعة علی‌الاحداق عنداولی‌الابصار ، المنبئة عن قصص السلاطین والملوک الاخیار » - دو صفحهٔ پنجم‌وششم، متن وحاشیه مذهب مرصع ممتاز که در متن دوصفحه هریک ۱۳ سطر ازمقدمهٔ منثور کتابت شده و بین‌السطور طلا اندازی است و در چهار کتیبهٔ پیشانی و ذیل، این عبارات بخط کوفی تزئینی عالی، بسفیداب نوشته شده است : «هذا کتاب فیه عرایس ابکارالخواطر و الابصار ، و بحوراصداف لآلی‌المنثورة بجواهرالاشعار، المخزونة فیه‌تواریخ الملوک والاسمار ، لیخزن فی خزانة السلطانیةالی‌آخر الادوار » - دوصفحهٔ ۲۳ و ۲۴،متن وحاشیه مذهب مرصع ممتاز که در چهار کتیبهٔ پیشانی‌و ذیل بخط رقاع بقلم زر تحریر دار روی متن زر منقش این عبارات نوشته شده است: «تذکرة اسماءالسلاطین مفرح الخواطروتحریر احوال‌الخواقین

محیرالضمائر ، من دعاله بالحسنة فله الرحمة المتکاثر ، من الله الاحد الصمد الواهب الغافر . » و در متن فهرست طبقات سلاطین و اسامی شاهان را هریک دریک مهر مذهب بقلم سفیداب بقلم رقاع بسفیداب نوشته است ـ دو صفحهٔ ۵ ۲ و ۲۶ که آغاز متن شاهنامه است ، متن و حاشیه مذهب مرصع و در چهار کتیبهٔ پیشانی و ذیل این عبارات بخط کوفی تزیینی عالی بقلم نیل نوشته شده است . :«

. »

و در میان هر صفحه ۱۳ سطر چهار مصراعی از متن شاهنامه نوشته وبین سطور طلا اندازی دو صفحهٔ بعد نیز بین سطور طلااندازی و یک سر لوح مذهب مرصع دارد که در کتیبهٔ آن روی متن زر منقش بخط ثلث جلی بسفیداب تحریر دار نوشته شده‌است : « در بیان آفرینش افلاك و انجم » ـ دو صفحهٔ آخر نیز مانند دو صفحهٔ اول درچهار کتیبه بهمان خط، بسفیداب این عبارات نوشته شده است: « هذا ختم الکتاب الذی ......»

ـ مجموعاً دارای ۲۲ مجلس مینیاتور آبرنگ ممتاز دارد ـ بخط نستعلیق کتابت خفی خوش ـ رقم جعفربایسنغری تبریزی ـ تاریخ تحریر سال ۸۳۳ ـ (شماره ۴۷۵۲)

آغاز نسخه :

افتتاح سخن آن به که کند اهل کمال   بثنای ملک‌الملک خدای متعال
پادشاهی که به پیرامن جاهش نرسد   از ازل تا ابد زحمت نقصان و زوال

« مالک‌الملکی که در تدبیرملک و ملکوت وتربیت عالم لاهوت وناسوت بوزیر و مشیر و ظهیر و نصیر محتاج ومفتقر نگشت ....

« ...اما بعد ، درین ایام که تاریخ هجری بهشتصدوبیست‌ونه رسیده است، حضرت شاه‌و شاهزادهٔ اعظم ....معزالحق والدنیا والدین

امیر زاده بایسنغرخان . . .از شغف واهتمامی که بکلام موزون وسخن گزاری مطبوع ودانستن اخبار وآثار پسندیدهٔ سلاطین بزرگوار وآئین گزیده پادشاهان جهاندار از اکاسرهٔ نامدار وقیاصرهٔ کامکار که برصحایف صفایح لیل و نهار ست دارد ، گاه گاهی بمطالعهٔ شهنامه که فردوسی طوسی گفته است و در نظم آن در دری سفته است اشتغال می نمود . هر چند شهنامه های متعدد در کتب خانهٔ همایون معد بود، اما چنانک مزاج نازك و طبع لطیف شه و شهزاده آنرا پسندیدی ، نبود و چون در روزگار دولت همایون . . . . هنر بالا گرفته است . . . اشارت همایون نافذ گشت که از چند کتاب یکی را مصحح ساخته مکمل گردانند . . . و در دیباجه حکایت جمع آوردن **باستان نامه** که اصل شهنامه است و جمعی شعرا که بنظم آن مشغول شدند تا آن زمان که بر فردوسی اتفاق کردند و تمام کردن فردوسی شهنامه را وحکایت حرمان و نومیدی او ازسلطان محمود و ابیاتی که در شکایت از سلطان محمود گفته است با آنچ از احوال فردوسی استماع افتاده و جدولی که مجمل طبقات ملوك عجم از آن معلوم شود و شجرهٔ انساب ایشان ازکیومرث تا یزدجرد ، کتابت کنند، بنا بر امتثال اعلی این دیباجه بدین سیاق مکتوب گشت.

«جمع آوردن کتاب ـ راویان آثار وناقلان اخبارچنین روایت کنند که در ایام ماضی ملوك عجم خاصاً ساسانیان و از ایشان سیما پادشاه عادل انوشروان را بجمع اخبار گذشتگان و تصحیح احوال و حکایات ایشان، شره و ولوع تمام بود وپیوسته باطراف واکناف جهان فرستادی تا در هر مملکت حکایات ملوك آنجابا قضایاء دگر که شایستهٔ ذکر بودی تفحص نموده تحقیق می کردند ونسخهٔ آن بکتب خانه می سپرد . چون بزمان یزدجرد شهریار رسید مجموع آن تواریخ متفرقاً درخزانهٔ او جمع آمده بود . دانشور دهقان راکه از جمله اکابر مداین بود و شجاعت و حکمت باهم جمع داشت ، بفرمود تا آن تواریخ را فهرستی

نهاد و از ابتدای دولت کیومرث تا انتهای سلطنت خسرو پرویز بر ترتیب یاد کرد و هر سخن که در آنجا مذکور نبود از موبدان و دانایان پرسید و بدان ملحق گردانید تا تاریخی جمع شد در نهایت کمال تا زمانی که سعدبن وقاص خزینهٔ یزدجرد بغنیمت گرفت، آن تاریخ در میان غنائم بود، پیش امیرالمؤمنین عمر رضی‌الله عنه بردند. مترجمی را فرمود که از مضمون این کتاب خبر دهد. بعضی از آن کتاب چون قواعد عدل و داد بیشتر ادیان و غیر آن از عزایم ملوك عجم و تدبیر و رأی ایشان بازگفت، بغایت مرضی ومستحسن افتاد و فرمود که آنرا بزبان تازی ترجمه کردند؛ اما بعض دیگر از سخنهای نامعقول ونابسندیده بود چون معتقدان عبدة‌الشمس وآتش‌پرستان وقواعدصابیان و حکایت زال و سیمرغ و امثال آن بشنید فرمود که این کتاب شایستهٔ ملاحظه و مطالعه نیست....

« شرح احوال حکیم فردوسی رحمة‌الله علیه....» «ذکر بیتی که مزاج سلطان بدان جهت بر فردوسی متغیر شد....» «ذکر اتمام شهنامه و ابیاتی که فردوسی در شکایت گفته است ....»

پایان مقدمه منثور: «... و اما وفات حکیم درشهورسنه عشر وار بعمائه بود رحمة‌الله علیه. ایزد سبحانه و تعالی ملاحظه و مطالعهٔ این کتاب شریف را بر خدام حضرت خلافت بناهی خجسته وهمایون داراد. (مصراع) این دعا را ز همه خلق جهان باد آمین. »

آغاز متن شاهنامه:

« بنام خداوند جان و خرد کزین برتر اندیشه بر نگذرد. »

پایان نسخه:

«از این بس نمیرم که من زنده ام که تخم سخن را براکنده ام
هرآنکس که داردهش ورأی‌ودین بس از مرگ برمن کند آفرین
نویسنده را ای خدای کریم بیامرز وآزاد کن ازجحیم»

«قدوقع الفراغ من تحریر هذا الکتاب الشریف... باشارة الخان بن الخان سلطان سلاطین العهد والزمان... غیاث السلطنه والدنیا والدین بایسنغر بهادر سلطان خلدالله تعالی ملکه و سلطانه، علی یدالعبد الضعیف المفتقر الی رحمةالباری جعفرالبایسنغری اصلح الله احواله فی الخامس من جمادی الاولی سنه ثلاث و ثلثین و ثمانمائة هلالیه والحمدلله اولاً وآخراً.»

با اینکه این نسخهٔ بی نظیر خوب نگاهداری شده وفرسوده نشده است متأسفانه دو سقط دارد، یکی بعد از صفحه ۱۷۸ که چهار ورق و معادل قریب ۸۰۰ بیت است و دیگر پس از صفحه ۵۰۰ که سقط آن نیز بهمین میزان است و در صحافی مجددی که شده صفحات ۱۵۱-۱۵۴ و ۱۷۸-۱۷۹ را متن و حاشیه و مشوش تصحیف کرده‌اند.

تاریخ ورود این نسخه بکتابخانه معلوم نیست. در پشت صفحهٔ اول در بالای شمسهٔ مرصع مهری باسجع «سلام علی ابراهیم ۱۲۲۳» و در ذیل شمسهٔ مهر امیر نظام گروسی؛ سجع «عبده الراجی حسنعلی ۱۳۲۳» را دارد وشاید نسخه راهم او تقدیم کتابخانه کرده باشد.

(۲۹۶)

فردوسی

باندازه ۱۷۰ × ۲۶۰ میلیمتر - جلد ابره تیماج قهوه‌ای ترنج و سر ترنج ولچکی وحاشیه ضربی، اندرون میشن تریاکی ترنج ونیمترنج وگوشه سوخت معرق عالی روی زمینهٔ لاجوردی مستعمل و ریخته - کاغذ دولت‌آبادی جدول زرین دار-عناوین بخط رقاع بقلم زر تحریردار نوشته شده - یک سر لوح مذهب مرصع عالی که در کتیبهٔ آن بخط کوفی

تزیینی بزر، روی متن لاجورد نوشته شده «کتاب شه نامه» ـ دو صفحهٔ اول متن و حاشیه مذهب مرصع لاجوردی عالی که درمیان هر صفحه ۱۱ سطر از دیباچه نوشته شده است و در پیشانی و ذیل این دوصفحه بخط کوفی تزیینی بقلم سفیداب این دو بیت نوشته‌شده

«سکهٔ کندر سخن فردوسی طوسی نشاند
کافرم گر هیچ کس از زمرهٔ فرسی نشاند
اول از بالای کرسی بر زمین آمد سخن
او دگر بارش گرفت و بر سر کرسی نشاند»(۱)

ـ دارای ۱۲ مجلس تصویر مینیاتور عالی (که بعضی مواضع را محو کرده‌اند) بعلاوهٔ دو صفحهٔ اول ماقبل متن کتاب دو مجلس تصویر است که حاشیهٔ آن مذهب لاجوردی عالی است ـ ۱۱۰۲ صفحه، هر صفحه ۲۵ سطر، هر سطر دو بیت ـ خط مقدمه منثور نسخ کتابت عالی وخط متن شاهنامه نستعلیق کتابت خفی متوسط ـ رقم محمد ششنقی ـ تاریخ تحریر سال ۸۴۷. (شمارهٔ ۴۷۵)

آغاز: «بسمله .... درخبرست که بروزگار سلطان محمود غازی رحمة‌الله علیه مردی از محتشمان فارس بود وشغلی بردست وی برفت..»
پایان: «زما بر روان محمد درود همی تا بود روز و شب تار و بود»

«تمت الکتاب. کتبه‌الفقیر اضعف عبادالله تعالی الغنی محمد بن محمدبن علی حنفی ششنقی اصلح‌الله تعالی عنهم. فی سلخ صفر ختم بالخیر والظفر لسنه‌سبع واربعین وثمانمائة الهجریةالنبویه المصطفویة

---

(۱) این دوبیت را در جای دیگر بطرز ذیل آورده‌اند:
سکهٔ کاندر سخن فردوسی طوسی نشاند — تا نه پنداری که کس از زمرهٔ فرسی نشاند
اول از بالای کرسی بر زمین آمد سخن — اودگر بارش ببالا برد و بر کرسی نشاند

(۲۹۷)

شاه نامه

فردوسی

باندازهٔ ۲۱۵ × ۳۶۷ ـ جلدمقوای روغنی‌عالی منقش بدومجلس تصویر مذهب ، اندرون سرخ ساده ـ کاغذ متن دولت آبادی زرفشان جدول زرین دار ـ بسیاری ازصفحات متن وحاشیه و وصالی‌شده ـ عناوین بسفیداب تحریردار ، در سرسخنهای مذهب مرصع روی متن از بوته اندازی نوشته شده است ـ دو صفحهٔ اول نسخه و دو صفحهٔ آغاز متن شاهنامه ، متن وحاشیهٔ بین‌السطور طلا اندازی منقش ، حاشیه بوته اندازی مذهب منقش عالی ـ ۲ سر لوح مذهب مرصع‌عالی در ابتدای نسخه و آغاز متن‌شاهنامه که‌در کتیبه آن دو روی متن زرمنقش ، عنوان دیباچه وشاهنامه و ناظم ، بسفیداب تحریردار نوشته شده است ـ

۴۳ مجلس تصویر مینیاتور خوش و صفحات مقابل تصویرها بین‌السطور طلا اندازی منقش ـ صفحات : ۱۳۴ و۱۳۵ و ۱۵۶ و ۱۷۴ و ۱۷۵ و ۲۲۰ و ۲۲۱ و ۲۴۰ و ۲۴۱ و ۲۶۲ و ۲۶۳ و ۲۸۶ و ۲۸۷ و ۳۷۴ و ۳۷۵ و ۳۹۲ و ۳۹۳ و ۴۸۸ و ۴۸۹ و ۵۳۳ و ۵۳۴ و ۵۵۴ و ۵۵۵ و ۵۷۴ و ۵۷۵ و ۶۳۶ و ۶۳۷ و ۶۴۶ و ۶۴۷ و ۷۵۶ و ۷۵۷ و ۷۹۰ و ۷۹۱ و ۸۶۴ ۸۶۵ و ۹۶۶ ۹۶۷ و ۱۱۰۶ - ۱۱۰۷ ، متن و حاشیه ، حاشیه بوته اندازی مذهب ـ دو صفحهٔ آخر بین مصرعها تسمهٔ مذهب منقش ـ ۱۲۲۱ صفحه ، هر صفحه ۲۵ سطر ، هر سطر ۲ بیت ۱۲۰ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت عالی وخوش ـ بدون رقم و تاریخ تحریر (حدود سال ۹۵۰ ـ (شمارهٔ ۴۶۷)

آغاز مقدمهٔ منثور « افتتاح سخن آن به که کند اهل کمال به ثنای ملک‌العرش خدای متعال »

« سالک الملکی که در تدبیر ملک و ملکوت ورتبت علم لاهوت و ناسوت بوزیر و مشیر و ظهیر و نصیر محتاج ومفتقر نگشت ..... »

پایان مقدمه « .... وفات حکیم ابوالقاسم فردوسی در شهور سنه ست عشر و اربعمائه هجری النبوی صلی‌الله علیه وآله وسلم . الرساله المسمی بدیباچهٔ بایسنغری الحمدلله رب العالمین و الصلوات و السلام علی نبیه و صلی‌الله علی خیر خلقه محمد و آله اجمعین . تمت »

آغاز متن « بنام خداوند جان وخرد کزین بر تر اندیشه برنگذرد »

پایان « خدایا توئی داور دستگیر ببخشای تقصیر این مرد پیر »

ای آنکه ترا طالع مسعود بود دانی که مرا ازتوچه مقصود بود
یک فاتحه‌از بهرنویسنده بخوان تا عاقبت کار تو محمود بود

« ... تمام شد کتاب شاهنامهٔ ملک الشعراء حکیم فردوسی طوسی رحمة‌الله‌علیه و الغفران . تمت »

چنانکه گذشت نسخه رقم ندارد ، ولی چون ظاهراً نسخه در کتابخانه شاه طهماسب اول صفوی کتابت و تزیین وتذهیب شده وخط کاتب استادی است که بشیوهٔ شاه محمود کاتب نیشابوری بسیار نزدیک است ، ومصرع آخر دو بیت آخر که خارج ازمتن و ازکاتب است « تا عاقبت کار تو محمود بود » اشاره‌ای بنام محمود است ، هیچ دور نیست که نسخه بخط شاه محمود باشد.

بسیاری از صفحات متن وصالی و تعمیر شده و بعضی صفحات ازجمله : ٤١٧ - ٤٢٠ - ٥١١ - ٥١٢ - ٦٧٩ - ٦٨٠ نو نویس است

نسخه بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته وپشت صفحهٔ اول مهر او را دارد .

(۲۹۸)

شاه نامه

فردوسی

باندازهٔ ۲۰۵ × ۳۲۷ - جلد میشن یشمی منگنهٔ مذهب جدید فرنگی - کاغذ اصفهانی جدول زرین دار - عنوانها بشنگرف بخط رقاع بقلم زرو بعضی بخط نستعلیق و قلم لاجورد - سر سخنها بعضی طلا اندازی بسیاری از صفحه‌ها وصالی شده و بعضی نو نویس از اول و آخر مقدمهٔ منثور ساقط — سرلوح آغاز متن بیرون کشیده و وصالی شده - حاشیهٔ صفحهٔ آخر متن کتاب وبشت آن و بشت صفحهٔ اول متن شاهنامه قلمکاری وآخر صفحهٔ آخر بوته اندازی منقش - ۱۰۸ مجلس تصویر مینیاتور خوش غالباً فرسوده ومحو شده - ۱۱۸۳ صفحه ، هرصفحه ۲۵ سطر هر سطر دو بیت ۱۳۵ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی متوسط رقم محمد محمود قیری تاریخ تحریر سال ۹۲۹ - (شمارهٔ ۴۷۳)

آغاز موجود مقدمه « مردم را با دین محمد الرسول‌الله صلی‌الله علیه و سلم خواند . کنارنگ پسر را .....»

پایان موجود از مقدمهٔ منثور « ....چون بپایهٔ تخت حاضر شد آن مدح برخواند . سلطان را بغایت خوش آمد وبسندیده .

آغاز متن « بنام خداوند جان و خرد کزین برتر اندیشه برنگذرد »

پایان نسخه «هزاران درود وهزاران سلام ز ما بر محمد علیه‌السلام »

« تمت الکتاب شاهنامه من کلام قبلة‌الشعراء و المدققین المستغرق برحمة‌الله‌الملک المحصی حکیم الحق و الملة والدین فردوسی رحمة‌الله علیه فی تاریخ ٥ شهر جمادی الاول سنه تسع و عشرین و تسعمائة و الحمدلله ... کتبه اضعف عبادالله الغنی محمد محمود بن محمد نظام القیری عن توابع فارس غفرالله عنه . »

(ورق آخر موجود نسخه ، صفحهٔ آخر مقدمه و فهرست شاهنامه است که در صحافی بهتر دراینجا نهاده شده است)
نسخه بسال ۱۲۸۲ از عرض کتابخانه گذشته است.

(۲۹۹)

شاه نامه

فردوسی

باندازهٔ ۲۱۰ × ۳۲۵ میلیمتر- جلد تیماج ابره ضربی مستعمل فرسوده ، اندرون میشن عنابی ترنج و سرترنج وگوشیده بریده سوخت معرق مذهب ریخته و فرسوده- کاغذ اصل اصفهانی وصفحات نو نویس ونیزی نباتی جدول زرین دار- عناوین بشنگرف نوشته شده- دو صفحهٔ اول بین السطور طلااندازی و دو صفحهٔ اول دفتر دوم و سوم و چهارم ، متن و حاشیهٔ بین السطور طلا اندازی ، حواشی بوته‌اندازی مذهب- ٤ سرلوح مذهب مرصع متوسط- ٤ مجلس تصویر مینیاتور عالی- ۹۸۰ صفحه هرصفحه ۲٥ سطر ، هرسطر دو بیت ۱۱۷ میلیمتر- خط نستعلیق تحریر کتابت خفی متوسط- بدون رقم وتاریخ تحریر (نیمه اول قرن دهم)- (شماره ۱۲۱٦۲)

(ازاول تا صفحه ٥٤ و از آخر از صفحهٔ ۹۳۸ تا آخر نو نویس و این قسمت رقم علی اصغر همدانی و دیگران است)
آغاز « بسمله » بنام خداوند جان‌وخرد کزین بر تراندیشه برنگذرد »
پایان « زکردارشاهان سخن شد تمام حدیث‌اسپری کرده شدوالسلام»

« حسب الاشاره ....میرزا محمد ناتمامیهای اول و آخر کتاب شاهنامه‌را بعضی خود و بعضی ... حاج علی اکبر شیرازی و یک دو ورق‌را شاگردی دیگر استکتاب نمود ، لکن بهیچوجه مطالب آخر کتاب

شاهنامه دستگیر فقیر نشد . مشهور است که آخر شاهنامه خوش است ، گویا بعکس باشد العبد علی اصغر الهمدانی »

چنانکه گذشت نسخهٔ اصل تاریخ تحریر ندارد ولی یکی از مجالس تصویر تاریخ ۹۳۰ دارد .

(۳۰۰)

شاه نامه

فردوسی

باندازهٔ ۱۸۲×۲۹۵ - بدون جلد - صفحات متن وحاشیه شده کاغذ متن خانبالغ حاشیهٔ کشمیری جدول و کمند زرین - عنوانها بشنگرف روی متن زر - دو صفحه اول بین السطور طلااندازی - یک سر لوح مذهب لاجوردی مبتذل الحاقی - ۱۲ مجلس تصویر میناتور خوش - ۷۷۸ صفحه ؛ هرصفحه ۲۵ سطر هر سطر دو بیت ، ۱۱۲ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت عالی - بدون رقم - تاریخ تحریر سال ۱۰۲۱ . (شمارهٔ ۱۱۰۶۵)

آغاز « بنام خداوند جان و خرد کزین برتر اندیشه برنگذرد »

پایان «هزاران درود و هزاران سلام زما بر محمد علیه السلام»

«کتاب مستطاب بلاغت انتساب شاهنامه من کلام افضل الحکما و المتکلمین بلبل سخن پرور طوس حکیم فردوسی کتابخانه شریفهٔ نواب معلی القاب مقدس جناب مرتضوی انتساب طوبی لهم و حسن مآب اعنی سلطان السادات و النقباء فی الایام مرتضی ممالک اسلام مقتدی طوایف انام نوباوهٔ ریاض ولایت و نقابت ثمره شجرهٔ بوستان سیادت و کرامت مطاع الاسلام و المسلمین کهف العجزة و الملهوفین ناظم مناظم شریعت پروری محمد بنیان مرحمت گستری کمالا للسیادة و النقابةو الشریعةو الطریقةوالحقیقة و العزة و العلا [ابوالحسین . . ؟]

شأنه و خلد اقباله ، تحریر یافت و کان ذلک فی ۱۰ شهر رمضان المبارک

چنانکه ملاحظه می شود با ذکر القاب فراوان نام صاحب نسخه و همچنین رقم را محو کرده‌اند و کاتب معلوم نیست ؛ ولی احتمال قری می دهم که تمامی نسخه بخط شیوای استاد استادان خط نستعلیق میر عماد سیفی قزوینی باشد .

نسخه بسیار فرسوده و صفحات رطوبت دیده بوده که آنرا بخوبی مرمت کرده‌اند ، ولی اوراق آن مشوش است وسقط بسیار دارد و چون از جملهٔ نسخه های مسروقه بوده است سر لوحه های آنرا کشیده وشاید از مجالس تصویر اصل نیز مقداری کسر باشد ، حتی جلد اصل رانیز برداشته باشند .

(۳۰۱)

فردوسی

باندازهٔ ۲۱۵ × ۳۱۰ - جلد مقوای ابره اطلس سبز گلدار سجاف وعطف تیماج سرخ اندرون ترنج و سرترنج و گوشه بریده ضربی مطلا - کاغذ اصفهانی جدول زرین - بعضی صفحه ها وصالی و متن و حاشیه شده - عنوانها بشنگرف - ٥ سر لوح مذهب مرصع خوش - ۲۷ مجلس تصویر مینیاتور متوسط - ۱۱٥۲ صفحه ، هرصفحه ۲٥ سطر ، هر سطر دو بیت ۱۲٥ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت جلی متوسط - بدون رقم - تاریخ تحریر سال ۱۰٦۱ - ۱۰٦۸ - نسخه درچهار جلد تقسیم شده است .

آغاز « بسمله ، سپاس وافر خداوند تبارك وتعالی را که این جهان وآن جهان آفرید و ما بندگان را اندر جهان بیدا کرد ونیک

اندیشگان و بدکرداران را پاداش و بادافراه برابر داشت ...... آغاز کارنامهٔ شاهان ازگرد آوریدهٔ ابو المنصور المعمری دستور منصور عبدالرزاق عبدالله فرخ اول ..... » پایان مقدمه « ....تمام شد فهرست پادشاهان .... هر ملکی جداگانه پادشاهی از عهد سکندر و اهل عجم . شهر ذی القعده سنهٔ ۱۰۶۱ .» (شماره ۴۶۸)

آغازمتن « به بسم‌الله آغازشهنامه را نمایم که اوهست خلاق ما
خداوند روزی ده دستگیر خداوند بخشنده راد و پیر
خداوند جان وروان و خرد کزین بر تراندیشه برنگذرد»
پایان «هزاران‌درود وهزاران‌سلام زما بر محمد علیه السلام»

« تمت‌الکتاب ... فی شهر محرم‌الحرام سنهٔ ثمان وستین والف من الهجرة النبویه‌صلی‌الله علیه وآله اجمعین الطیبین الطاهرین الحمدلله رب‌العالمین .»

نسخه بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته است و در حاشیهٔ صفحهٔ اول مهر اورا دارد.

(۳۰۲)

فردوسی

باندازهٔ ۲۷۰ × ۴۴۵ ـ جلد مقوای ابره ساغری مشکی ترنج و نیمترنج وگوشه ضربی طلاپوش حاشیه بوته و دندان موشی مذهب ، ـ اندرون تیماج عنابی ترنج و نیم ترنج و حاشیهٔ کرمک مذهب ـ کاغذ اصفهانی جدول زرین متن افشان‌غبار ـ عنوانها بشنگرف ـ دوصفحهٔ اول متن و حاشیهٔ مذهب مرصع عالی و در میان هر صفحه ۱۲ سطر باریک نوشته شده بین‌السطور طلا اندازی ـ صفحهٔ اول متن شاهنامه حاشیه

بوته اندازی مذهب و دو صفحه اول بین السطور طلا اندازی وبین مصرعها تسمهٔ مرصع ـ یک سرلوح مذهب مرصع عالی ـ ۹۳ مجلس مینیاتور خوش ـ ۷۳۸ صفحه ، هر صفحه ۲۳ سطر ، هر سطر دو بیت ۱۴۲ میلیمتر ـ بخط نستعلیق کتابت جلی عالی ـ بدون رقم و احتمالا بخط عبدالرشید دیلمی ـ بدون تاریخ تحریر (نیمهٔ اول قرن ۱۱) . (شمارهٔ ۴۷۱) .

آغاز «سپاس و آفرین خدائی را که اینجهان وآن جهان آفرید ....»
آغاز کار شاهان از گرد آوردهٔ ابوالمنصورالمعمری دستور ابونصر عبدالرزاق بن عبدالله بن فرخ اول ایدون گوید در این نامه که تا جهان بود ....»

پایان مقدمه «پادشاهی یزد گرد بسر شهریار از نسل خسرو پرویز که از شیرین بود ، بیست وهشت سال بود که آخر ملوك عجم بود . این بود فهرست پادشاهان ایران والله اعلم . »
آغاز متن

« بنام خداوند جان و خرد کزین بر تر اندیشه نگذرد
پایان « سوی نیکی و نیکنامی گرای جزاین نیست توشه بدیگر سرای »

نسخهٔ نا تمام و تا آخر داستان « هلاك شدن فریبرز و گیو وطوس و بیژن در برف » رادار است.

از متملکات میرزا مهدیخان نادری بوده و مهروی پشت صفحهٔ اول و آخر نسخه موجود است بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته و بالای صفحه اول نام او بسفیداب روی متن زر و در ترنج نوشته شده است ـ بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و آخر نسخه مهرا ـ را دارد .

محتمل است نسخه برای شاه عباس صفوی تهیه شده باشد و در مجالس مینیاتور گاهی تصویر پادشاه با شباهت شاه عباس است ولباس و کلاه اشخاص بسبک جامه و پوشش دوره آن پادشاه است .

فردوسی

باندازهٔ ۱۹۰ × ۳۱۵ - جلد روغنی عالی که در بیرون و اندرون آن چهار مجلس از داستانهای شاهنامه تصویر شده و عطف تیماج مشکی بوته مذهب است - کاغذ اصفهانی جدول و کمند زرین - عنوانها - بشنگرف روی متن زر در سرسخنهای منقش - دو صفحهٔ اول آغاز و آغاز متن شاهنامه متن و حاشیه بین السطور طلا اندازی حاشیه بوته اندازی مذهب - ۲ سرلوح بزرگ و یک کوچک مذهب مرصع خوش - ۹۱۰ صفحه هر صفحه ۳۰ سطر، هر سطر دو بیت ۱۳۰ میلیمتر - خط شکسته نستعلیق کتابت خفی عالی - رقم محمد رضا - تاریخ تحریر ۱۱۸۹. (شمارهٔ ۴۶۹)

آغاز « سپاس و آفرین خدایرا جل جلاله که این جهان و آن جهان آفرید وما بندگانرا اندر جهان .... آغاز کارنامهٔ شاهان از گرد آوریدهٔ ابوالمنصورالمعمری دستور ابومنصور عبدالرزاق فرخ اول ....»

پایان مقدمه «یزدگردشهریار که آخر ملوک عجم است بیست سال بود. این است فهرست اسامی پادشاهان .... تم الدیباجه الکتاب والحمدلله رب العالمین . »

آغاز متن

«بنام خداوند جان و خرد کزین برتر اندیشه برنگذرد»

پایان «هزاران درود و هزاران سلام زما بر محمد علیه السلام »

«حسب الفرموده........اسمعیل سلطان خبوشانی زیدقدره العالی بتاریخ اواخر شهررجب المرجب ۱۱۸۹ کتاب شاهنامه مزبور سمت اتمام پذیرفت ...... این بنده......مأمور تحریر و اتمام کتاب مزبورو

سایر کتب دیگر مشتمل برخمسهٔ نظامی وکلیات سعدی و دیوان خواجه حافظ وسبعهٔ جامی و انوار سهیلی که بیش از کتاب شاهنامه باتمام رسید فرمودند. . . . کتبه العبد الاقل محمدرضا عفی عنه »

بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته و در حاشیه صفحهٔ اول نام او بسفیداب روی متن زر در ترنجی نوشته شده وبسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و در محل سرلوح مهر او هست .

(۳۰٤)

فردوسی

باندازهٔ ۱۸۳×۲۹۵ ـ جلد مقوای ابره ضربی زمینه زر ترنج وسرترنج و گوشه و حاشیه متن لاجوردی بوته زرین خوش، اندرون تیماج سرخ ساده کاغذ ترمهٔ اصفهانی نباتی جدول و کمند زرین ـ عنوانها بسرخی ـ دو صفحهٔ اول نسخه و دو صفحهٔ اول متن شاهنامه و دو صفحهٔ نیمهٔ دوم شاهنامه متن و حاشیه مذهب مرصع عالی ، بین السطور طلااندازی ـ ۳ سرلوح مذهب مرصع عالی ـ ۱۲۷۰ صفحه، هر صفحه ۲۵ سطر، هر سطر دو بیت ۱۱۲ سیلیمتر ـ خط شکسته نستعلیق کتابت عالی ـ رقم سیدعلی شیرازی ـ تاریخ تحریر سال ۱۲۶۲ ـ ۱۲۶۷ (شمارهٔ ٤٠٦٤).

آغاز «‌«بسمله ، حمد وسپاس مرخدا برا عزوجل که خدای هر دوجهان وآفرینندهٔ زمین وزمان وروزی دهندهٔ جانوران . . . . . بدان که چنین روایت کرده‌اند که ابومنصور ابن عبدالرزاق ابن عبداله ابن فرخ . . . . »

پایان مقدمه «. . . این بود حقیقت حال فردوسی رحمة اله علیه درنظم شاهنامه والله اعلم بحقایق الامور ومنه التوفیق والاستعانة . بدانکه لغاتی که فردوسی رحمة اله علیه درکتاب شاهنامه بزبان پهلوی درآورد

جملگی این است که در این اوراق ثبت نموده بترتیب حروف تهجی - نوشته میشود ، باب‌الالف .....

آغاز متن .

«بنام خداوند جان و خرد   کزین برتراندیشه برنگذرد »

«زگفتار ایشان‌دلش تازه‌شد   ببالید و بردیگر اندازه شد .

پایان نیمهٔ اول کتاب

« بتاریخ غرهٔشهرربیع‌الاول ۱۲۶۲ حسب‌الخواهش .- .میرزاعلی حفظه اله تعالی این لاشیئی فی‌الحقیقه غرقه بحر گنه سیدعلی غفراله‌ولوالدیه ازتحریر این اوراق فارغ گردید . »

پایان نسخه

«هزاران‌درودوهزاران‌سلام   ز ما بر محمد علیه‌السلام »

« بتاریخ روز بنجشنبه بیست و سوم شهر شوال‌المکرم ۱۲۶۷ حسب‌الخواهش میرزاعلی حفظ‌الله تعالی ازتحریر این کتاب‌مستطاب فارغ گردیدالعبدالحقیرالفقیر غرقهٔ بحر گنه‌سید علی .... محرر را بفاتحه شاد فرمایند . دربشت‌صفحهٔ اول‌متن شاهنامه‌مهرولیعهدی‌مظفرالدین شاه‌است .

(۳۰۵)

عنصری (ابوالقاسم حسن‌بن‌احمد)

(م ، ۴۳۱)

باندازهٔ ۱۶۵ × ۲۶۳ - جلد مقوای روغنی خوش بوم زیتونی مرغش ، نرنج‌وحاشیه مذهب بوم سرخ ، اندرون بوم‌سرخ بوته گل نرگس- صفحات تماماً متن و حاشیه کاغذ متن سمرقندی زرفشان ، حاشیه فرنگی سبزرنگ‌جدول و کمند زرین بین السطور تماماً طلا اندازی - عنوانها بسرخی

یک سرلوح کوچک مذهب مرصع خوش ـ ٤٨ صفحه ، هر صفحه ١٤ سطر ، هر سطر یک بیت ١٠٥ میلیمتر ـ خط نستعلیق نیمه دانگ عالی رقم عبدالغفار تبریزی ـ تاریخ تحریر سال ١٢٦٣ . (شمارهٔ ٦٣٧)

آغاز «بسمله

دل مرا عجب آید همی زکار هوا

که مشکبوی سلب گشت ومشکبوی صبا »

پایان «هم‌سروروان وهم بت کاشغری

مرحوا را تو سخت نیکو بسری »

«حسب‌الفرمابش .... .ولیعهددولت‌بی‌زوال ناصرالدین میرزا . . این اوراق به تنمیق بندهٔ درگاه عبدالغفار تبریزی غفرذنوبه وسترعیوبه تحریر یافت بسنهٔ ١٢٦٣ . »

بتاریخ ١٢٧٤ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته وبالای صفحهٔ اول مهر او را دارد .

(٣٠٦)

عنصری

باندازهٔ ١٣٥ × ٢١٢ ـ جلد روغنی متوسط بوم حنائی ترنج و سرترنج زمینه مشکی ـ کاغذ فرنگی الوان جدول و کمند زرین ـ عنوانهابسرخی ـ ١٦٥ صفحه ، هر صفحه ١٣ سطر هرسطر یک بیت ٨٥ میلیمتر ـ خط شکسته نستعلیق کتابت خوش ـ بدون رقم ـ تاریخ تحریر سال ١٢٦٨ . (شمارهٔ ٤٦٠)

آغاز « بسمله

دل مرا عجب آبد همی زکار هوا

که مشکبوی سلب گشت و مشکبوی صبا

پایان «هم‌سرو روان وهم بت کلشغری
مرحوا را تو سخت نیکو پسری »
« دیوان عنصری بتاریخ بیست‌وپنجم شهرمحرم‌الحرام ۱۲۶۸
اتمام پذیرفت . »
(بعض اوراق مشوش‌است ، ولی کسر ندارد .)
بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و بالای‌صفحهٔ اول
در محل سرلوح مهر او را دارد .

(۳۰۷)

عنصری

باندازهٔ ۱۳۰ × ۲۱۵ ـ جلد ساغری‌مشکی ترنج‌و سر ترنج و کنج
بریده منگنه ، اندرون تیماج سادهٔ حنائی ـ کاغذفرنگی آهار و مهره کشیده
جدول و کمند زرین ـ ۱۴۰ صفحه ، هرصفحه ۱۱ سطر ، هر سطر یک
بیت ۷۸ میلیمتر ـ خط نستعلیق نیم دودانگ خوش بدون رقم و تاریخ
تحریر(قرن ۱۳) . (شمارهٔ ۴۵۴)

آغاز « بسمله
دل مرا عجب آید همی زکار هوا کەمشکبوی سلب گشته مشکبوی صبا
پایان
«وقت‌طرب‌ونشاط ومی‌خواستن‌است کاراستن سرو ز پیراستن است »
پس از صفحهٔ ۹۳ یک سقط‌دارد)
نسخه بسال ۱۲۹۸ از میرزا محمود وزیر خریداری شده‌است.

(۳۰۸)

قطران (ابومنصوربن منصور تبریزی)

(م، ٤٦٥)

باندازهٔ ۱۳۰ × ۲۱۰ - جلد مقوای روغنی خوش بوم تریاکی گل وبوته نقاشی، حاشیه بوم آلبالوئی گل ریزه نقاشی، اندرون بوم سرخ گل نرگس وشکوفه، حاشیه باریک مشکی مذهب - کاغذ فرنگی الوان جدول و کمند زرین عنوانها بسرخی - ۱٤٥ صفحه، هر صفحه ۱۰ سطر، هر سطر یک بیت ٦٥ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی خوش رقم رضاقلی سرابی - تاریخ تحریر سال ۱۲۰۸. (شمارهٔ ٤٧٦)

آغاز «بسمله

فغان من همه زان زلف تابدار سیاه

که گاه پردهٔ لاله است وگاه معجر ماه»

«شهنشه بوالخلیل آنکو هنرجسته عدویش زو

سلک جعفر کش از بازو برد اقبال و دین تمکین»

پایان

«حسب الحکم جهانمطاع اعلیحضرت شهریاری..... نوشته شد در دست کمترین کاتب درگاه سلطانی رضاقلی سرابی، در روز بیست و هشتم شهر صفر المظفر در سال هرازودویست وبنجاه وهشت ۱۲۰۸.»

بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و بالای صفحهٔ اول در محل سرلوح مهراو را دارد.

(۳۰۹)

قطران

باندازهٔ ۱٤۰ × ۲۳۰ - جلد مقوای روغنی خوش بوم زرک گل

و بوته نقاشی ، حاشیه بوم‌سرخ بوته ریزه، اندرون زمینه‌سرخ گل نرگس و شکوفه ـ کاغذ ترمه جدول و کمند زرین ـ دو صفحهٔ اول متن و حاشیهٔ بین السطور طلااندازی ، حاشیه بوته‌اندازی مذهب ـ یک سرلوح مذهب متوسط ـ ۳۰۲ صفحه ، هر صفحه ۱۵ سطر ، هر سطر یک بیت ۸۰ میلیمتر خط نستعلیق تحریر کتابت متوسط ـ بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۳) (شمارهٔ ۴۷۷)

آغاز « بسمله

فغان من همه از زلف تابدار سیاه　　که گاه‌بردهٔ لاله‌است‌وگاه معجرماه»

پایان

«باد بالا دشمنانش را ز انده چون کمان

باد قامت دوستانش را زشادی چون خدنگ»

ترتیب‌قطعات‌اشعار با نسخهٔ‌شماره ۴۷۶ اختلاف‌دارد ومعلوم است که از دو نسخه مختلف استنتاخ شده‌اند.

در حدود سال ۱۲۵۹ درتملک محسن نامی بوده (سجع مهراو «بنده‌احسان شاه رامحسن۱۲۵۹») وبسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و نشت صفحهٔ اول مهراو را دارد .

(۳۱۰)

منتخب

اسدی (علی بن ابو نصر احمد بن منصور طوسی)

(م ، ۴۸۱)

باندازه ۱۹۰ × ۲۹۷ ـ جلد تیماج سرخ ساده جدول منگنهٔ ـ کاغذ فرنگی آهار ومهره کشیده جدول و کمند زرین متن زرفشان غبار ـ دو صفحهٔ اول بین السطور طلااندازی وبین‌مصراعها تسمهٔ مرصع متوسط

۳۰ صفحه ، هر صفحه ۱۷ سطر ، هر سطر یک بیت ۸۱ میلیمتر - خط نستعلیق نیم دو دانگ عالی - بدون رقم و باحتمال قوی بخط میرزا محمد حسین کاتب السلطان شیرازی - بدون تاریخ (قرن ۱۳) - (شماره ۲۰۳)

آغاز « چو دریاست این گنبد نیلگون زمین چون جزیره میان اندرون»
پایان « که تا زنده‌ام هیچ نازارمت برم رنج همواره نازآرمت »
بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در حاسیهٔ صفحهٔ اول مهر او را دارد .

(۳۱۱)

ابومعین ناصر بن خسرو قبادیانی

(م ، ۴۸۱)

باندازه ۱۷۰ × ۲۸۲ - جلد میشن عنابی ترنج وسر ترنج و گوسه سنگنه مذهب ، اندرون وسجاف تیماج نشمی ساده جدول مذهب - کاغذ فستقی جدول کمند زرین عنوانها بشنگرف ولاجورد - یک سر لوح مذهب مرصع خوش - ۳٦۵ صفحه ، هرصفحه ۱٦ سطر ، هرسطر یک بیت ببیت - خط نستعلیق نیم دو دانگ متوسط - رقم محمد خوانساری - تاریخ تحریر ۱۲۵۳ .(شماره ۵۷۰)

نسخه مشتمل است بر :

۱) مقدمهٔ منثور

آغاز « بسمله ، سید الحکما و سند الشعرا حکیم ناصر خسرو علوی وهو ابوالمعین ناصر بن خسرو بن حارث بن علی بن محمد بن علی بن موسی الرضا علیه السلام . اصحاب سیر و ارباب خرد را در تحقیق حالات وی

اقوال است ... تفصیل این حالات که مجملاً مذکور شد از رساله وی که مسمات به « رساله الندامة فی زاد القیامة » [است] نیکو معلوم می‌شود .... و آن رساله‌ایست که در اواخر عمر تصنیف کرد و وقایع احوال خود را از اول عمر تا آن هنگام که در مغارهٔ یمگان بعالم بقا توجه نموده در آنجا بمنصهٔ عرض نهاده وحقیر اعنی تقی‌الدین محمد الحسینی ترجمه آن رساله را در ذیل بیان حالات وی ایراد می‌نماید تا حقیقت مذهب وحالت وی بر ناظران این خلاصهٔ دلگشا با واضحترین وجهی لایح و ظاهر گردد بمنه و جوده.

« مفتتح الرساله چنین میگوید بنده مغفرت طلبیده مر گناهان کبیره خودرا و امیدوار از کرم خداوند سبحانه وتعالی عفو خطایای کثیره را ابوالمعین ناصر بن خسرو العلوی .بعد ازآنکه دست راست از چپ تمیز کردم .... »

و درضمن این مقدمه است : درفصل فی‌خطا باته لاخیه ـ یا اخی روح من با ایمان مفارقت کند انشاءالله بامداد روز جمعه هیجدهم از ماه ربیع الاول در غار یمکان .... »

پایان مقدمه.

« بیرون جستم ز بند هر مکر وحیل
هر بند گشاده شد مگر بند اجل »

۲) چند قصیده خارج از دیوان مدون

آغاز :

« خداوندیکه‌در وحدت‌قدیم‌است‌ازهمه اشیا
نه‌اندر وحدتش کثرت نه محدث‌را ازوانها

پایان

« سخن حجت بر وجه ملامت بشنو
تا نمانی بقیامت جری و جور یتیم »

این چند قصیده که حسب‌الحکم اعلیحضرت‌شهریاری ... نوشته شد از ناصر خسرو علوی است که در دیوان متعارف او میان خلق نبود. بتاریخ بیست و دویم صفر دردست کاتب حضرت سلطانی رضاقلی باتمام رسید سنه ۱۲۵۷»

۳) متن دیوان

آغاز :

« دربند مدارا کن و دربند میان را   دربند مکن خیره طلب ملکت دارا »

پایان :

« که از دست لب و دندان ایشان   بدندان دست لب باید گزیدن »

«نگارش این کتاب مستطاب بسعایت [کذا] ونیروی کلک ارادت سلک بندهٔ درگاه اقل عباداﷲ کاتب الحضرت السلطانی ..... محمد ابن مرحوم احسن الخطاطین ملاحسین الخوانساری غفرله صورت انجام و سمت اتمام پذیرفت وکان الفراغ فی شهر صفر المظفر من شهور سنه ۱۲۵۳ من الهجرة .... والحمدﷲ رب العالمین .»

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در بالای صفحهٔ اول مهر او را دارد .

(۳۱۲)

ناصر خسرو

باندازه ۱۰ . ۲۷۷ × ۱۰ - جلد ساغری مشکی ساده اندرون تیماج ساده حنائی - کاغذ ترمهٔ جدول وکمند زرین - دوصفحهٔ اول نسخه و دو صفحه آغاز دیوان ، متن وحاشیه‌بین‌السطور ومصراعها طلا اندازی حاشیه بوته‌اندازی مذهب - عنوانها بعضی بسرخی - ۲ سر لوح مذهب

مرصع عالی که در کتیبه‌آنها روی متن زر بسرخی بخط رقاع عنوان مقدمه و دیوان نوشته شده است - ۶۳۳ صفحه ، هر صفحه ۱۷ سطر ، هر سطر یک بیت . ۷ میلیمتر - خط نستعلیق شکسته نیمه دانگ خوش - عبارات عربی بنسخ کتابت عالی - رقم عبدالجواد - تاریخ تحریر سال ۱۲۶۱ (شماره ۵۷۳)

این نسخه نیز مانند نسخهٔ شمارهٔ ۵۷۰ مشتمل بر مقدمهٔ منثور و اشعار خارج ازمتن و متن دیوان است و ظاهراً هر دو از روی نسخهٔ واحد استنساخ شده است. بعلاوه در پایان متن دیوان مثنوی روشنائی نامه را دارد که فقط انتخابی از اصل در حدود ۲۲۰ دارد .

آغاز و پایان مقدمه و آغاز اشعار خارج ازمتن (مانند نسخهٔ بیش)

پایان اشعار خارج از متن :

«تا در صفتیم در مماتیم همه چون رفت صفت همه حیاتیم همه

«در عهد دولت...... اعلیحضرت ....[ناصرالدین شاه] حسب الاشارت محمد علی بیک که ابن اکرم .... حاجی بیژن خان بمنصب نظارت اعلیحضرت شهریاری مفتخر و بکمالات معنوی وصوری مشتهر .... در فن خط نستعلیق فرید و بپایهٔ عماد رسیده است - این بندهٔ خاکسار عبدالجواد بتحریر دیوان حکیم ناصر خسرو .... پرداخت ..... وکان الفراغ عن تحریره شهر ذی‌الحجة الحرام ۱۲۶۱ . »

آغاز روشنائی نامه

« چرا گوئی زر و لعل وجواهر زخاک وسنگ وآب او کرد ظاهر »

پایان روشنائی نامه :

« همه یار تو از بهر تراشند پی لقمه هوا دار تو باشند »

در حدود سال ۱۲۶۳ نسخهٔ در تملک سید عیسی نامی بوده وبسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته است.

(۳۱۳)

ناصر خسرو

باندازه ۱۷۰ × ۲۶۷ - جلد تیماج سادهٔ دولائی ، ابره حنائی ، سجاف و اندرون مشکی - صفحات متن وحاشیه ، کاغذ متن فرنگی گلی افشان ، حاشیه زنگاری جدول وکمندزرین - یک سرلوح مذهب مرصع متوسط - ۹٤ صفحه - هر صفحه ۹ سطر ، هر سطر یک بیت ۸۵ میلیمتر خط نستعلیق دو دانگ خوش - رقم عبدالله قاجار - تاریخ تحریر سال ۱۲۷٤ (شمارهٔ ٦٦۰)

آغاز

« بنام کردگار پاك داور که هست ازوهم و عقل وفکربرتر»

پایان :

« منیر روشنائی نامه نامش خرد را روشنائی از کلامش »

« تمت الرسالة الشریفه الموسوم به روشنائی نامه من کلام ملك الکلام خلاصهٔ اولاد النبی علیه السلام امیر سیدناصرخسرو قدس الله سره العزیز فی عشر اوسط ذی‌قعدة الحرام سنه یکهزار ودویست وهفتاد وچهار . بندهٔ درگاه خلایق امیدگاه وخانه‌زاد شاهنشاه جمجاه دین پناه الفقیر الحقیر المذنب الراجی‌ا لعاصی غلام حسین ابن ملك ایرج قاجار. »

بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته بالای صفحهٔ اول مهر او را دارد.

(۳۱٤)

دیوان

لامعی (ابوالحسن بن محمد بن اسمعیل جرجانی)

(م ، ٤٥۰)

باندازهٔ ۱۱۵ × ۲۰۰ - جلد تیماج سادهٔ بغدادی سرخ - کاغذ

ترمهٔ جدول و کمند زرین بین السطور ومصراعها طلا اندازی ـ سر فصلها طلا کشیده وجای عنوانها خالی است ـ دو صفحهٔ اول متن و حاشیه بوته اندازی مذهب عالی ـ یک سرلوح مذهب لاجوردی عالی ـ ۵۳ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطریک بیت ۶۵ میلیمتر ـ خط شکسته نستعلیق کتابت عالی ـ بدون رقم ـ تاریخ تحریر سال ۱۲۷۷ (شمارهٔ ۲۸۶٤)

آغاز :

« در جویبار ها که نوشت این نگارها

کایدون پر از نگار شد این جویبارها »

پایان :

« آن سخنها که میان من وآن غالیه زلف

بزبان بودی اکنون برسول است وبپیام »

« آنچه بنظر رسید ازدیوان قصاید افصح المتقدمین استاد سخن حکیم لامعی بکرآبادی که یکی از قراء گرگانست و السلام علیکم . بتاریخ شهر رجب الرجب من شهور سنه ۱۲۷۷ .»

نسخه از تحویلات سرایدار خانه است .

(۳۱۵)

لامعی جرجانی

باندازهٔ ۱۳۰ × ۲۱۵ ـ جلد میشن زرد حاشیه منگنهٔ روسی که علامت سلطنتی تزارها بجای ترنج منگنهٔ مذهب شده است ، اندرون صدف سورمه‌ای سجاف تیماج منگنهٔ مذهب ـ کاغذ فرنگی نخودی جدول زرین ـ یک سرلوح اکلیلی متوسط که درمیان آن عنوان کتاب و بسمله نوشته شده است ـ ۷۰ صفحه ، هرصفحه ۱۰ سطر ، هر سطر یک بیت

۸۰ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت جلی متوسط - رقم عنایت‌الله و تاریخ تحریر سال ۱۲۹۷ .(شماره ۲۹۸۵)

آغاز :

« هر روز دلبرم سخن دلبر آورد تا مرمرا بدان‌سخن از دل برآورد »

پایان :

« هست آن همه پنداری فهرست محیطی

هست این همه گوئی صفت وصورت ارتنگ »

« بر حسب امر .... ولیعهد کیوان مهد دولت علیه ایران .....
صورت اتمام پذیرفت ، دیوان قصاید حکیم لامعی جرجانی علیه الرحمه کمتر اقل چاکران آستانه مبارکه عنایت‌الله کاتب مخصوص کتابخانه مبارکه سنه ۱۲۹۷

سال ۱۳۲۲ از عرض گذشته است .

(۳۱۶)

لامعی جرجانی

باندازهٔ ۱۰۵ × ۱۷۵ - جلد تیماج ماشی ساده - کاغذ فرنگی جدول زرین و کمند - عنوانها بعضی بسرخی - دو صفحهٔ اول بین السطور طلااندازی - یک سرلوح مذهب لاجوردی‌متوسط - ۶۲ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت . ۷ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خوش - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۳) . (شمارهٔ ۱۱۲۲۱)

قبل از آغاز متن مقدمه‌ای منثور در ترجمه احوال لامعی نوشته‌اند

آغاز نسخه :

« پس از سپاس خدای .... جناب آذر در تذکره خود در شرح حالات وسقالات حکیم فرماید ....»

پایان مقدمه:

« تمام شد دیوان حکیم لامعی ..... درعهد دولت .... ناصرالدین شاه قاجار خلدالله ملکه .»

آغاز متن :

« در جویبار ها که نوشت آن نگار ها
کایدون پر از نگار شد این جویبار ها

پایان متن :

« منم آن لامعی شاعرکز من بمدیح
هست شاد آنکه بسیم و زر ازوشادم من

« هست بکر آباد ازگرگان جای و وطنم
زان نکوشهر ازآن فرخ بنیادم من

« جد من هست سماعیل و محمد پدرم
بوالحسن ابن سلیمانرا دامادم من

« ورنشانی به ازاین‌خواهی تا شرح دهم
که چه خوردم دی و امروز کرا .. من

در دنبال دیوان لامعی مسمط امیر معزی باین مطلع نوشته شده .

« زباغ ای باغبان مارا همی بوی بهار آید
کلید باغ مارا ده که فردا گل بکارآید »

انتقالی از خانه لسان‌الدوله

(۳۱۷)

ازرقی (حکیم ابو بکربن اسماعیل وراق)

(م ، ٤٦٥)

باندازه ۱٦٥ × ۲٥۷ - جلد تیماج عنابی‌ساده - کاغذقطعهٔ فرنگی

جدول و کمند زرین جای عنوانها بیاض - ۱۳۲ صفحه ، هر صفحه ٦ سطر ، هر سطر یک بیت ۹۳ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت جلی متوسط و بدون رقم - تاریخ تحریرسال ۱۲۸۷ .(شمارهٔ ۱۰۱٤۷)

آغاز :

«چه‌جرمست‌این که هرساعت‌زموج نیلگون‌دریا
زمین را سایبان بندد به پیش گنبد خضرا»

پایان

«ای عشق تو دردل من آتش زده‌ای
مردی نبود ستیزه با دل شده‌ای »

در ٦ جمادی الثانیه سنه ۱۲۸۷ .»

نسخه مشتمل است بر قصاید ومقطعات ورباعیات.

انتقالی از قصر بلور.

(۳۱۸)

اف

خیام (حکیم ابوالفتح عمربن ابراهیم نیشابوری)

(م ، ۵۱۷)

باندازه ۲۷۵ × ٤۲۵ - جلد مقوای ابره عنابی ترنج و سر ترنج و زمینه بوته ضربی عالی ، سجاف و اندرون تیماج عنابی ساده - کاغذ قطعه سمرقندی الوان ، صفحات متن وحاشیه ، بین السطور طلااندازی حواشی قلمکاری - عنوانها بزر تحریر دار نوشته شده - دو صفحهٔ اول بین السطور طلااندازی منقش - یک سر لوح مذهب مرصع و در چهار گوشهٔ متن صفحهٔ آخر .چهار لوح مذهب مرصع عالی - ۸۸ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ۱٦۳ میلیمتر - در هر صفحه ٤ رباعی و جمعاً ۳۵۰

رباعی داردکه بترتیب حروف قوافی منظم شده است ـ خط نستعلیق دو دانگ خوش ـ رقم سلطانعلی مشهدی ـ بدون تاریخ تحریر (قرن نهم و از خطوط اوایل سلطانعلی) (شماره ۳۰۶)

آغاز:

در تاریخ قدما مسطور است که وفات حکیم عمر خیام نیشابوری درسنه سبع عشر و خمسمائة بوده و او در حکمت یگانه و عالم زمانهٔ خود بود و خواجه نظامی عروضی سمرقندی که یکی از شاگردان اوست حکایت می کند.... »

پایان

« شکرانهٔ آنکه زندهٔ خوش می‌باش کین عالم بیوفا نماند بکسی »

« تمت علی یدالعبد الضعیف سلطان علی الکاتب المشهدی غفر ذنوبه . تم »

پشت کتاب یادداشتهای متعدد داشته است که آنها را محو کرده‌اند . بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته و در حاشیهٔ صفحهٔ اول ، نام او بسفیداب روی متن زر در ترنجی نوشته شده است ـ بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و درحاشیهٔ صفحهٔ اول مهر او را دارد .

(۳۱۹)

مسعود سعد سلمان

(م ۵۱۵ ؟)

باندازهٔ ۱۳۵ × ۲۳۵ ـ جلد تیماج سورمه‌ای جدول منگنه مذهب کاغذ ترمه جدول و کمند زرین ـ عناوین بقلم رقاع خوش بمرکب الوان

بیشتر بسرخی - ۰ ۷ ۵ صفحه ، هرصفحه ۱۷ سطر ، هر سطر یک بیت ۴۷ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی خوش - رقم رضا قلی و تاریخ تحریر سال ۱۲۶۸ (شماره ۵۵۴)

نسخه مشتمل است بر قصیده و مقطعات ورباعیات و کاتب ترتیب دیوان را در دو جلد نهاده است .

آغاز جلد اول « بسمله

دوش در روی گنبد خضرا ماندهبودیدوچشم من عمدا »

پایان جلد اول

« چرخ تند است تن برنج منه مرگ حق است دل بغم مسپار »

« حسب الامر .....اعلیحضرت .... ناصرالدین شاه ..... نصف این کتاب بشرف استکتاب رسید در دست کمترین بندهٔ این درگاه رضا قلی تاریخ نویس وشروع بتحریر نصف اخیر گردید فی شهر جمادی الاول من شهور سنه سبع وستین بعد الماتین والالف من الهجره .... سنه ۱۲۶۷ »

آغاز جلد دوم

« الجلد الثانی من دیوان مسعود سعد سلمان لاهوری من توابع هند

« چو عزم کاری کردم مرا که دارد باز

رسد بفرجام آنکار کش کنم آغاز »

پایان نسخه

« حسب الامر .... ناصرالدین شه ... شرف اتمام و زینت اختتام یافت درد ست کمترین بندهٔ درگاه رضا قلی تاریخ نویس فی شهر ربیع الثانی من شهور سنه ثمان وستین بعدالماتین والالف من الهجره النبویه - سنه ۱۲۶۸ .»

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در بالای صفحه در محل سر لوح مهر او را دارد .

(۳۲۰)

سنائی (حکیم ابوالمجد مجدود بن آدم غزنوی)
(م ، ۵۳۵)

باندازهٔ ۱۷۵ × ۳۲۵ - جلدساغری مشکی ترنج و سر ترنج بریدهٔ ضربی بوم زر، گل عنابی ، اندرون میشن عنابی ساده لوله دار - کاغذبخارائی جدول زرین - جای سر سخنها بیاض - یک سرلوح مذهب مرصع خوش - ۴۹۳ صفحه ، هر صفحه ۱۵ سطر ، هر سطر یک بیت ، ۱۱۰ میلیمتر - خط نستعلیق نیمه دودانگ متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۱) ازآخر اوراق یک ورق ساقط دارد - (شماره ۳۶۲)

نسخه مشتمل است بر قصاید ومقطعات بدون ترتیب

آغاز « بسمله

« بس که شنیدی صفت روم و چین

خیز و بیا ملک سنایی به بین »

پایان موجود

« پاکیش نه از سر گزاف است

آن تو و آنکه از جهان پاک »

بسال ۱۲۳۲ ازعرض فتحعلیشاه گذشت و در حاشیهٔ صفحهٔ اول نام او بسفیداب روی متن زر در ترنجی نوشته شده وبسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته است و در حاشیهٔ صفحهٔ اول مهر اورا دارد .

(۳۲۱)

حدیقة الحقیقة

سنائی غزنوی

باندازهٔ ۱۲۰ × ۲۲۷ - جلد ساغری مشکی ترنج و سر ترنج و

گوشه ضربی اندرون ترنج و سر ترنج و گوشه سوخت سعرق ، زمینه لاجوردی عالی اندکی ریخته ـ کاغذ دولت آبادی جدول زرین ـ عنوانها بزر و لاجورد و شنگرف ـ یک سر لوح مزدوج مذهب لاجوردی و پشت صفحهٔ اول یک ترنج وسر ترنج مذهب لاجوردی عالی که در میانهٔ آن روی متن زر ، عنوان کتاب بخط رقاع بسفیداب تحریر دار نوشته شده است ـ ۶۳۹ صفحه ، هر صفحه ۱۵ سطر هر سطر یک بیت ۵۸ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت متوسط ـ رقم شیخ مرشد الدین تاریخ تحریر سال ۹۰۰ (شمارهٔ ۳۶۷)

آغاز :

« ای درون پرور برون آرای وی خرد بخش بیخرد بخشای »

پایان :

« صد هزاران ثنا چوآب زلال از رهی باد بر محمد و آل

« تم الکتاب الموسوم بحدیقه الحقایق من کلام ملک الحکما و قدوة الفضلا استاد المحققین قطب العارفین افصح المتکلمین مجدود بن آدم السنائی الغزنوی ، روح‌الله روحه فی شهور سنه تسعمائة ، علی یدالعبد شیخ مرشدالدین سترالله عیوبه ببلدة شیراز .»

و در دنبال مثنوی فصلی منثور از سنائی دارد :

آغاز « این فصلی است که بر سلطان اعظم .... بهرامشاه بن مسعود بن ابراهیم بن مسعود انارالله برهانه و خلد ملکه و اقتداره نبشته است ..... »

پایان :

« ..و فرغ من تحریره العبد الضعیف ... یوم الاربعا الثانی عشر من شهر ربیع الاول سنه‌اربع وثمانین وخمسمائه .... فوبل و صحح متنه و حواشیه فی شهر ربیع الاول من السنة المذکوره . »

(که معلوم شد این نسخه از نسخهٔ که تاریخ تحریر آن ٥٨٤ بوده استنساخ شده است)

نسخه در حدود سال ۱۲۲۸ در تملك محمد علی تامی بوده و بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در بالای صفحهٔ اول مهر او را دارد .

(۳۲۲)

حديقة الحقيقة

سنائی غزنوی

باندازهٔ ۱۱٥ × ۲۲٥ ـ جلد تیماج عنابی ترنج و سر ترنج ضربی زمینه طلا گل مشکی عالی ـ کاغذ ترمهٔ اصفهانی ، جدول زرین متن زرفشان غبار ـ عنوانها بشنگرف ـ دو صفحهٔ اول متن وحاشیه قلمکاری بین مصراعها تسمه لاجوردی منقش ـ یك سر لوح مذهب مرصع لاجوردی خوش که در کتیبهٔ آن عنوان و ناظم بخط رقاع خوش بسفیداب روی متن لاجورد و بسمله بمرکب مشکی بخط نستعلیق و عنوان فصل اول بشنگرف بخط نستعلیق نوشته شده است ـ ٤٧١ صفحه ، هر صفحه ۲۳ سطر هر سطر یك بیت . ٦ سیلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت خفی متوسط ـ بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۰) (شماره ۳۱۱٤)

از آخر لااقل یك ورق ساقط دارد

آغاز و پایان متن مانند نسخه شمارهٔ ۳٦۷ و نیز فصل منثور را بدنبال دارد .

پایان موجود « ...تا مفسدان را نواخته ندارد .»

کیفیت ورود بکتابخانه معلوم نیست.

(۳۲۳)

حديقة الحقيقة

سنائی

باندازهٔ ۱۲۰ × ۲۲۵ ـ جلد جدید تیماج سبز ترنج و سرترنج منگنه طلا پوش اندرون تیماج سرخ ساده کار « محمدناصر » ـ کاغذ کشمیری جدول زرین ـ عنوانها بشنگرف دو صفحهٔ اول متن و حاشیهٔ بین مصراعها تسمهٔ مذهب منقش ، حاشیه حلکاری ـ یک سر لوح مذهب مرصع خوش کـه « بسمله » در کتیبهٔ آن نوشته شده است ـ ۵۵۰ صفحه ، هر صفحه ۲۱ سطر ، و هر سطر یک بیت . ۶ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت خفی متوسط ـ بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۰ - ۱۱) (شماره ۳۰۱۵)

آغاز و پایان مثنوی مانند نسخهٔ پیش

در حدود سال ۱۰۷۲ در کتابخانهٔ پادشاهان هندوستان و در حدود سال ۱۲۰۰ در تملک سلیمان بن شاهرخ نامی بوده و معلوم نیست درچه تاریخی بکتابخانه داده شده است.

(۳۲٤)

حديقة الحقيقة

سنائی

باندازهٔ ۱۲۰ × ۲۳۰ ـ جلد ساغری مشکی ترنج و سر ترنج وگوشه ضربی ، زمینه زر بوته سرخ ، اندرون تیماج سرخ بغدادی ساده جدول مذهب لولادار ـ کاغذ بخارائی جدول زربن ـ جای عنوانها بیاض ـ یک سر لوح مذهب مرصع مزدوج خوش ـ صفحهٔ اول وصالی

شده ـ خط نستعلیق کتابت خفی متوسط ـ رقم قطب الدین بن حسن ـ تاریخ تحریر سال ۱۰۲۵ (شمارهٔ ۳۶۳)

آغاز و پایان مثنوی مانند نسخهٔ پیش .

پایان « تمت الکتاب بعون الملک الوهاب علی یدالعبد المذنب قطب الدین بن حسن الکاتب غفر ذنوبهما و ستر عیوبهما فی تاریخ شهر ربیع الاول سنهٔ خمس عشرین الف من هجرة النبویه . »

نسخه متعلق به حاجی مراد خان بن محمد مقیم تبریزی بوده و بسال ۱۲۸۵ از عرض ناصرالدین شاه گذشته است در حاشیهٔ صفحهٔ اول مهر او را دارد .

(۳۲۵)

سنائی

باندازهٔ ۱۱۰ × ۲۲۵ ـ جلد تیماج یشمی ترنج وسر ترنج و گوشه منگنهٔ جدید ـ کاغذ اصفهانی جدول زربن ـ عنوانها بشنگرف ـ ۳۹۷ صفحه ، هرصفحه ۱۹ سطر ، هر سطر یک بیت . ۵ سیلیمتر ـ خط نستعلیق شکسته کتابت متوسط ـ رقم را محو کرده‌اند ـ تاریخ تحریر سال ۱۰۷۰ (شماره ۳۶۵)

آغاز مانند نسخهٔ بیش

پایان

آن نه ترس خدا که ترس خود است

تن که درطمع نیک و ترس بد است

« تمت الکتاب بعون الملک الوهاب بتاریخ ۲۹ شهر رمضان المبارک سنه ۱۰۷۰ در دارالسلطنه اصفهان بهشت تواسان در حینی

که از شغل دنیوی بری بود جهة رفع دلگیری در مقام تضییع کاغذ ومرکب آمده نوشته شد رجاء آنکه هنگام مطالعه وسناظره فقیر .. (بقیه را محوکرده‌اند)

ابیات آن مثنوی درحدود ربعی از اصل است و متن کامل نیست.

بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و بالای صفحهٔ اول درمحل سر لوح مهر او را دارد.

(۳۲۶)

منتخب

سنائی

باندازهٔ ۱۶۰ × ۲۵۰ - جلد ساغری مشکی ترنج و سر ترنج و گوشه ضربی عنابی زمینه طلا ، اندرون تیماج عنابی ترنج و سر ترنج وگوشه و حاشیه سوخت معرق طلابوش عالی - صفحات متن و حاشیه کاغذ متن عادلشاهی قطعه شکری ، حاشیه زرد ، جدول زرین و تمام صفحات حاشیه حلکاری خوش - عنوانها بزر نوشته شده - یک سر لوح مزدوج مذهب مرصع عالی - ۱۰۲ صفحه ، هر صفحه ۱۰ سطر ، هرسطر یک بیت - خط نستعلیق کتابت جلی عالی - بدون رقم و تاریخ تحریر و باحتمال قوی بخط بابا شاه اصفهانی (قرن ۱۰) (شماره ۱۰۰۲۱)

آغاز :

« حمد بیحد صفات یزدان را　　مدح بی‌قدح ذات سبحان را »

پایان :

« باد برمصطفی درود و سلام　　ابدالد هر صد هزاران عام »

صفحات قسمت آخر کتاب سورخورده و وصالی شده و میان صفحهٔ ۵۳ و ۵٤ و ۹۷ و ۹۸ حاضر اورافی سافط دارد.

نسخه از متملکات میرزا مهدیخان نادری بوده است و در آخر کتاب مهر اورا دارد وبسال ۱۲۳۲ ازعرض فتحعلیشاه گذشته و در حاشیهٔ صفحهٔ اول نام فتحعلیشاه بخط نسخ ومرکب مشکی روی متن زر درترنجی نوشته شده است ـ بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و بالای سر لوح مهر اورا دارد .

(۳۲۷)

منتخب)

سنائی

با ندازهٔ ۱۶۰ × ۲۵۰ ـ جلد میشن مشکی ضربی طلاپوش فرسوده، اندرون میشن عنابی ساده ـ صفحات متن و حاشیه ، کاغذ متن بخارائی نخودی افشان ، حاشیه کاغذ الوان زرفشان جدول زرین و کمند سرخ ـ عنوانها بسفیداب ، روی متن زر در سر سخنهای مرصع ـ صفحهٔ اول حاشیه تشعیر سازی سیاه قلم ـ یک سر لوح مزدوج مذهب مرصع عالی که درکتیبه آن روی متن زر بشنگرف بخط کوفی تزئینی نوشته شده است « الله و لاسواه » ـ یک مجلس مینیاتور عالی تصویر مهستی وملک الموت ، حاشیهٔ نقاشی و یک تصویر سیاه قلم ساده ظاهراً شبیه حضرت امیر المؤمنین علی بن ابیطالب و در پایان نسخه ، یک مجلس تصویر سنائی و اوحدی عمل « بهرام قلی افشار نقاش » ـ ۱۰۴ صفحه ، هر صفحه ۱۱ سطر ، هر سطر یک بیت ـ خط نستعلیق کتابت خوش ـ بدون رقم وتاریخ تحریر (نیمه دوم قرن ۹)

آغاز و پایان نسخه مانند نسخهٔ بیش

بتاریخ سال ۱۲۴۰ درتملک احمد علی میرزا درآمده است و چون یاد داشتها و مهرهای پشت کتاب را محو کرده‌اند کیفیت ورود آن بکتابخانه معلوم نیست.

ادیب صابر (شهاب‌الدین بن اسماعیل ترمذی)
(م ، ٥٤٦)

باندازهٔ ۱٦٥ × ۲۷۲ - جلد تیماج سادهٔ حنائی - ۲۰۳ صفحه هر صفحه ۱۷ سطر ، هر سطر یک بیت ۹٥ میلیمتر ، تا صفحهٔ ٦۱ درحاشیه نیز بخط دیگری ابیات متفرقه شعرای مختلف بدون ذکرشاعر افزوده شده است که در هر صفحه ۱۳ بیت است - خط شکسته نستعلیق کتابت بد - بدون رقم (حاشیه بخط صدرالشعراء) تاریخ تحریر ۱۲٤٦ (شماره ۳۰۱۱)

حواشی بخط صدر الشعراء است و درصفحهٔ اول درابتدای حاشیه نوشته است « متن این کتاب دیوان ادیب صابر است بسلیقه من بنده صدر الشعراء کمتر از هیچیک از فحول شعرا نیست. عجیب سبک خوبی داشته . »

نسخه مشتمل است بر: قصاید (مرتب بحروف قوافی غزلیات (نامرتب) - مقطعات - رباعیات

آغاز :

« نو بهار بدیع بی همتا　　همتی بذل کرد بر صحرا »

پایان :

« چندان چه خوری زبهر دندان تشویر
از یک صدف ای نگار یک درکم گیر »

« تمت الکتاب . بعون الله ملک الوهاب تمام شد درشب دوشنبه پنجم شهر شوال من شهور سنه ۱۲٤٦ »

کیفیت ورود بکتابخانه معلوم نیست .

ادیب صابر

باندازهٔ ۱۱۵ × ۱۹۵ - جلد ساغری مشکی ترنج و سر ترنج و گوشهٔ بریده ضربی مذهب ، اندرون تیماج حنائی بغدادی ساده جدول زرین - کاغذ ترمه جدول و کمند زرین - جای عنوانها بیاض - یک سرلوح مذهب مرصع متوسط - ۲۲۱ صفحه هر صفحه ۱۱ سطر هر سطر یک بیت ۶۲ میلیمتر - خط نستعلیق تحریر کتابت متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۳) (شمارهٔ ۲۱٤)

نسخه مشتمل است بر : یک مقدمهٔ منثور - ترجمه احوال ادیب صابر قصاید (نامرتب) مقطعات - غزلیات - رباعیات

آغاز مقدمه :

« شهاب الدین ادیب صابر غفرالله دانشمندی ماهر و ادیبی فاضل و شاعری کامل بود ، در عهد سلطان سنجر از ترمذ بمرو افتاده و اصل او از بخارا است فاما در خراسان نشو و نما یافته است . سفارش رشیدالدین وطواط است ....»

پایان مقدمه

« ...ادیب در خوارزم بود اتسز خبر یافت ادیب را دست و پا بست و درجیحون انداخته و کان ذلک فی شهور سنه ٥٤٦ »

آغاز دیوان :

« نماز شام چوصحبت بریدم ازمأوی
بریده گشت طریق سلام از سلمی »

پایان موجود :

« این داعیست پای امل را بکوی دل
وآن هادیست دست اجل را بسوی جان

نسخه ازآخر لااقل یک ورق ساقط دارد

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و پشت صفحهٔ اول مهر اورا دارد .

(۳۳۰)

صدکلمه حضرت علی بن ابیطالب و ترجمهٔ منظوم آن

(رشید و طواط محمدبن محمدبن عبدالجلیل کاتب)

باندازه ۱٤۰ × ۱۹۰ - جلد تیماج مشکی ترنج و حاشیه منگنه طلاکوب جدید - کاغذ قطعه سمرقندی جدول زربن - ۳۲ صفحه ، هر صفحه ۹ سطر (سه سطر متن کلمات و شش سطر ترجمه منظوم) یک سرلوح مذهب فرسوده که در کتیبهٔ آن بقلم سرخ و خط رقاع جدید عنوان نوشته شده است - خط متن کلمات ثلث دو دانگ جلی خوش بزر تحریر دار و ترجمه نستعلیق کتابت متوسط بزر ساده و صفحه آخر رقاع نیمدو دانگ خوش بزر تحریر دار - کاتب محیی و محرر حاجی محمد تبریزی - تاریخ تحریر سال ۸۷۸ - (شماره ۲۰۸٤) .

آغاز : « لوکشف الغطاء ما ازددت یقیناً . »

« حال خلد و جحیم دانستم — بیقین آنچنان که می باید
« گرحجاب از میانه بردارند — آن یقین ذرهٔ نیفزایـد »

پایان: « السامع للغیبة احدالمغتابین . »

« تا توانی مخواه غیبت کس — نه گه جد و نه گه طیبت
« هرکه اوغیبت کسی شنود — هست همجون کنندهٔ غیبت»

« تمت مائة کلمه من کلام امیرالمومنین وامام المتقین علی بن ابی طالب کرم الله وجهه علی یدالعبد الفقیر الی الله تعالی محیی تجاوزالله عنه وحرره حاجی محمدبن عبدالواسع التبریزی عفاالله عنهما فی الثامن عشر من جمادی الاخر سنه ثمان و سبعین و ثمانمائة حامداً لله و مصلیاً و مسلماً علی نبیه محمد وآله الطاهرین . »

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در بالای صفحه اول مهر اوهست .

جنین گوید محمدبن محمدبن عبدالجلیل العمری الرشید الکاتب که امیرالمومنین علی بن ابی طالب ... فصاحتی داشت .... وعمروبن بحرالجاحظ .... از مجموع کلام امیرالمومنین علی بن ابیطالب .... صد کلمه اختیار شده است وهر کلمه را بر هزار کلمه داشته است و بخط خویش نبشته و خلق را یادگار گذاسته واجب دیدم من است ..... جلال الدین دالنی سلطانشاه ابوالقاسم محمود بن خوارزمشاه ابل ارسلان بن خوارزمشاه اتسزبن خوارزمشاه .... آن صد کلمه را برسم خدمت خزانه کسب کرده او ـ بدو زبان تازی و پارسی تفسیر کردن و در آخر تفسیرهر کلمه دوبیت شعرازمنشأت خویش که مناسب این کلام آوردن تا فایده آن عامتر و منفعت آن تمام ترین و هر دو فریق هم ارباب نظم و اصحاب نثر در مطالعه آن رغبت نمایند ..

لو کشف الغطاء

معنی این کلمه بتازی...

معنی این کلمه بپارسی بکی که می فرماید که کنه آنچه سرا در دنیا که سرای حجابست معلوم شده است و یقین گشته از امور آخرة چون حشر و نشر و ثواب وعقاب و نعیم وحجیم و غیر آن . اگر حجاب دنیا از میان برگیرند ومرا بدار آخرة برسانند و آن جمله رابچشم مشاهده کنم بکذره دریقین من زیادت نشود چه علم الیقین من امروز همجون یقین من است فردا .

شعر

حال خلد و حجیم دانستم | بیقین آنچنانک می باید
گرحجاب ازمیانه برگیرند | آن یقین ذرهٔ نیفزاید »

شرح صد کلمه امیرالمؤمنین علی ابن ابیطالب تمام شد شب یک شنبه منتصف ماه صفر سنه تسع وخمسین و خمسمائة ختمه‌الله بالخیر و نام این شرح مطلوب کل طالب من کلام علی بن ابی‌طالب نهاده آمد

(۳۳۱)

صد کلمه حضرت

رشید وطواط

باندازه ۱۲۰×۱۸۵ - جلددولائی ابره ساغری مشکی ، اندرون و سجاف تیماج سرخ ـ کاغذ ترمه اصفهانی جدول و کمند زربن ـ بک سرلوح مزدوج مذهب مرصع عالی که در کتیبهٔ آن روی متن لاجورد بقلم زر و بخط رقاع خوش عنوان کتاب نوشته شده ـ دو صفحه اول متن و حاشیه مذهب منقش بین سطور طلا اندازی ـ متن کلمات بلاجورد و دور آن طلا اندازبست ـ ترجمهٔ منظوم بچلیپ روی متن زر افشان غبار نوشته شده است ـ هر صفحه شش لچکی مرصع مذهب عالی دارد ـ خط اصل کلمات نستعلیق نیم دو دانگ خفی و ترجمه منظوم خفی عالی ـ بدون رقم ـ تاریخ تحربر سال ۱۲۷۳ . (شماره ۳۱۲۷) .

آغاز نامه مانند نسخهٔ بیش .

بایان:

« زدن چشم و زشتی گفتار | راندن شهوت وخطای زبان »

«کتبه العبدالمذنب ... سنه ۱۲۷۸ . (رقم را محو کردند)

در بشت صفحهٔ اول نسخه را بخط میرزا حسین کاتب‌السلطان

تشخیص داده‌اند و مستبعد نیست که خط شیوای میرزا محمد حسین کاتب‌السلطان شیرازی باشد .

در پشت صفحهٔ اول مهر ولیعهدی مظفرالدین شاه است ودرپشت صفحهٔ آخر مشیرالسلطنه (که در آن هنگام در تبریز منشی حضور ولیعهد بوده) مطالبی نوشته و نسخه را تقدیم مظفرالدین شاه کرده است و در صفحه ماقبل متن کتاب هم او زمان ریاست بیوتات کتابخانه مطالبی دیگر نوشته و اشاره بتقدیم آن در چهل و سه سال قبل کرده است .

(۳۳۲)

دیوان

سوزنی (شمس‌الدین ابوبکر محمد بن علی بن سلیمان سمرقندی)

(م ، ۵٦۲ ؟)

باندازه ۱۳۰ × ۲۰۸ جلد تیماج سرخ ترنج و حاشیه سنگنه- کاغذ فرنگی الوان جدول زربن ـ عنوانها بعرض- ۱۹۰ صفحه هر صفحه ۱۵ سطر ، هر سطر یک بیت ٦۷ میلیمتر در محل سرلوح عنوان کتاب بسرخی نوشته شده‌است ـ خط نستعلیق کتابت خفی متوسط ـ رقم رضاقلی تاریخ تحریر سال ۱۲۵۸ (شماره ۳۷۸)

نسخه مشتمل است بر : عقاید (نامرتب) ـ غزلیات (نا مرتب) مقطعات ـ رباعیات .

آغاز

«در هرگناه سخرهٔ دیوم بخیر خیر   یارب‌مراخلاص کن‌ازدبوسخره گیر»

پایان

«ازپایچهٔ چوسنگ سیماب نشاط   درگنبد سیمین چوسنگت ریزم »

« حسب‌الحکم اعلی حضرت شهریاری ـ در دست کمترین جاکر

درگاه رضاقلی شرف اتمام پذیرفت ـ تحریراً فی شهر شوال سنه ۱۲۰۸ . بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در بالای صفحه اول در محل سرلوح مهر او را دارد .

(۳۳۳)

انوری (اوحدالدین علی بن محمدبن اسحاق ابیوردی)

(م ، ۵۸۳)

باندازهٔ ۱۴۰ × ۲۴۵ ـ جلد تیماج سرخ بغدادی ترنج و سر ترنج منگنه بوم سبز ، اندرون کاغذ آبی متن و حاشیه منگنه طلا پوش کار محمد ناصر سال ۱۲۷۷ ـ کاغذ اصفهانی نخودی جدول زرین ـ جای عنوانها بیاض ـ ٤ سرلوح مذهب مرصع خوش ـ ٦٦١ صفحه ، هر صفحه ۲۱ سطر ، هر سطر یک بیت ۸۲ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت خفی متوسط ـ رقم خان محمد قریشی ـ تاریخ تحریر سال ۹۸۹ (شماره ۳۰٦٦)

نسخه مشتمل است بر : قصاید ـ غزلیات ـ مقطعات ـ رباعیات . نسخه در اصل منقسم بچهار قسمت مذکور و اشعار هر قسمت مرتب بحروف قوافی بوده‌است ولی در صحافی مجددی که شده اوراق مشوش گردیده واکنون فقط قصاید و رباعیات آن مرتب است و دیگر قسمتها آشفته و در هم تصحیف شده‌است .

آغاز :

«مقدری نه بآلت بقدرت مطلق کند بشکل بخاری چو گنبدازرق .»

پایان رباعیات .

« امروز بصد زبان جهان میگوید ای عدل عمر بیا به‌بین عدل‌عمر»

«فرغت عن هذالکتاب اسمه کلیات ملک‌الشعرا حکیم اوحدالدین انوری طاب ثراه و جعل الجنة مثواه . فی یوم الاربعا من شهر شعبان سنه ۹۸۹ تسع و ثمانین و تسعمائة . محرره بنده حضرت محمد کیشی خانمحمدابن عبدالغنی قریشی والسلام . »

پایان نسخه .

« جز صبر و بردباری رویت همی تبینم
چون عاشقم چه‌چاره جز صبر و بیقراری »

« تمت هذا الکتاب غزلیات من کلام صاحب‌الکلام انوری لقبه اوحدالدین نورالله مرقده فی شهر رجب رجب قدره سنه ۹۸۹ مورخاً . »

در حاشیه صفحهٔ اول مهر ولیعهدی مظفرالدین شاه را دارد .

(۳۳٤)

انوری

باندازهٔ ۱٤۰ × ۲٤۰ - جلد ساغری مشکی ترنج و سر ترنج وگوشه بریده ضربی بوم مذهب ، اندرون تیماج سادهٔ تریاکی - کاغذ اصفهانی جدول زرین - عنوانها بزر وشنگرف - یک سرلوح مذهب مرصع خوش - خط نستعلیق کتابت خفی خوش - بدون رقم - تاریخ تحریر سال ۱۰۱۵ . (شماره ۲۰۰)

نسخه مشتمل است بر : قصاید (مرتب) - مقطعات (مرتب) - غزلیات (مرتب) - رباعیات (مرتب) .

آغاز :

«صبا بسبزه بیاراست دار دنیی را — نمونه گشت زمین مرغزار عقبی را»

پایان :

«اندر رمهٔ خدای گرگ آمد گرگ — هیهات اگر توشان شبانی نکنی»

« اتمام یافت دیوان ملک الشعراء والحکماء حکیم انوری .
تحریراً فی‌التاریخ غره شهر ربیع‌الثانی سنه ۱۰۱۵ . »
نسخه در کتابخانهٔ سلاطین هند بوده ودرسالهای ۱۰۹۲و۱۰۹۵
و ۱۱۶۱ و ۱۱۹۶ از عرض کتابخانه ایشان گذشته و بسال ۱۲۹۸
از میرزا محمود وزیر برای کتابخانه سلطنتی خریداری شده‌است .

(۳۳۵)

انوری

باندازهٔ ۱۴۵ × ۲۴۵ ـ جلد ساغری سرخ ترنج وسر ترنج بریده منگنه ضربی‌زمینه مذهب، اندرون ساغری‌مشکی‌ترنج وسرترنج سوخت معرق بوته مذهب زمینه لاجوردی خوش ـ کاغذ بخارائی متن زرافشان جدول زربن ـ جای عنوانها بیاضی ـ یک سرلوح مذهب مرصع خوش ـ ۶۹۰ صفحه، هر صفحه ۱۵ سطر. هرسطر یک بیت ۷۲ میلیمتر) خط نستعلیق کتابت خوش ـ بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۱) (شماره ۲۰۱)

نسخه مشتمل است بر قصاید (مرتب) و مقطعات (مرتب) ـ غزلیات (مرتب) ـ رباعیات (مرتب)

آغاز :

« صبا بسبزه بیاراست باغ دنیی‌را   نمونه گشت زحین مرغزار عقبی‌را»

پایان :

« گفتم لدا گرتوجامه برخودندری   چون‌رنگ‌رزی بخنده بیرون‌ببری»

نسخه از متملکات محمد حکیم بن محمد مظفر اردستانی بوده وبسال ۱۲۸۲ ازعرض کتابخانه ناصرالدین شاه گذشته ودرحاشیهٔ صفحه اول مهر او را دارد .

انوری

باندازهٔ ۱۴۵ × ۲۴۵ جلد ساغری سرخ ترنج و سر ترنج و گوشه بریده ضربی طلا پوش . اندرون تیماج قهوه‌ای ترنج و سر ترنج و گوشه سوخت معرق بوته مذهب زمینه سبز و سرخ خوش ـ کاغذ اصفهانی جدول زرفشان غبار ـ سر سخنها طلا کشیده ـ عنوانها بسرخی و سفیداب وبعضی بیاض ـ یک سرلوح مذهب مرصع خوش که در کتیبه آن روی متن زر عنوان کتاب بشنگرف نوشته شده است ۷۶۹ صفحه، هرصفحه ۱۷ سطر. هر سطر یک بیت . ۷ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت خوش ـ بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۱) از آخر نسخه و پیش از صفحه ۷۲۸ لااقل یک ورق ساقط .

نسخه مشتمل است بر، قصاید (مرتب) ومقطعات ـ غزلیات ـ رباعیات .

آغاز :

« صبا بسبزه بیاراست داردنیی را　　نمونه گشت جهان مرغزارعقبی را»

پایان :

« تقدیر بعزم تیزگامت ساند　　روزی بعطا دادن عامت ساند »

نسخه ازکتابخانه عمادالدوله بوده وبسال ۱۳۱۴ بحسین قوام دفترآشتیانی منتقل شده و آنرابفرزند خود علی اصغر منتقل کرده و معلوم نیست درچه تاریخ بکتابخانه داده شده است .

شرح ابیات مشکل انوری

ابوالحسن حسین فراهانی

(قرن ....)

باندازهٔ ۹۵ × ۱۷۰ ـ جلد ساغری مشکی ترنج و سر ترنج بربده ضربی طلاپوش لولادار، اندرون تیماج سرخ بغدادی ـ کاغذ دولت آبادی جدول زرین ـ عنوانها بشنگرف ـ دو صفحهٔ اول و دو صفحه درمیانه، متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی منقش، حاشیه حلکاری خوش ـ دو سر لوح مذهب مرصع عالی ـ ۳۸۸ صفحه، هر صفحه ۱۷ سطر، هر سطر ٤۸ میلیمتر ـ خط نسخ کتابت خفی خوش ـ رقم زینای شیرازی ـ تاریخ تحریر سال ۱۰۲۲ . (شماره ۳٥٦)

شارح کتاب را بر دو جزء نهاده است: شرح ابیات قصاید ـ مقطعات و در مقدمه قصاید دارد:

آغاز: « سپاسی که ازروی گواهی خرد برذمهٔ خانوادهٔ امکان لازم است آنست که .... و بعد خامهٔ جهان نورد این گوشه نشین بساط سخن ابوالحسن با آنکه بر مرکب بنان سواره بود، سیاحت اقلیم خیال نمود ... شرح دیوان .... حکیم اوحدالدین انوری ... ارمغان دارد ... وبشرح ابیات مشکله قناعت نمود و بعد ازفراغ ازشرح ابیات مفصله تفسیر لغات مشکلهٔ ابیات غیرمشروحه در هر مقام نمودبه ترتیب طبیعی آن ابیات....

در بایان قصابد: « ... ابنست آنچه در شرح قصاید بر زبان قلم آمد توقع ... آنست که جون اول تألیفی است که دراوایل سن توجه به ترنیب آن گماشته وبواسطه بعضی سوانع که لازمهٔ ابام جوانیست، فرصت تفحص و اـ تکشاف و عرض کردن بر یاران صاحب انصاف

نداشته‌ام ... خطاهای این فقیر کثیرالخطا رابذیل اصلاح بپوشند ... وقدفرغ من تسویدهذا الشرح الشریف علی ید العبد ...ابن شرف‌الدین حسن زین‌العابدین الشهیربزیناء الشیرازی فی وقت‌الظهر یوم السبت ست ربیع الاول سنه اثنان و عشرین والف هجریة ... »

در آغاز شرح مقطعات : « ... و بعد شیرازه بند دفتر حیرانی ابوالحسن الحسین الفراها نی‌را قرار داد خاطر چنان بود ... »

پایان نسخه :

« .... فرخی شاعریست معروف از سیستان . تمام شد شرح مقطعات بمبارکی وفرخی . قد وقع الفراغ من‌استنساخه فی وقت‌الضحی یوم السبت ثانی عشر رمضان‌المبارك سنه احدی وعشرین والف . اقل خلق‌الله زیناء الشیرازی . »

دربعضی صفحات بخط کاتب نسخه حواشی است که بدنبال آن نوشته است : منه سلمه الله »

در زمان سلطنت محمد شاه قاجار بکتابخانه وارد شده و پشت صفحه آخرمهر عظیم اوباسجع : « نگین بخشش سلوك ترك وتازی ملك سلطان محمد شاه غازی ١٢٤٥ » که ظاهراً دورقم آخر تاریخ ٤٥ باشد) بسال ١٢٧٤ و ١٢٨٢ از عرض ناصرالدین شاه گذشته در حاشیه صفحه اول مهر او است .

(٣٣٨)

دیوان

ظهیرالدین (ابولفضل طاهر بن محمد فاریابی)

باندازهٔ ١٣٥ × ٢٣٣ ـ جلد میشن عنابی ترنج و سر ترنج بریده سوخت‌تحریرمذهب زمینه لاجوردی، اندرون‌تیماج تریاکی بریده سوخت

معرق مذهب زمینه لاجوردی عالی اندکی ریخته ـ کاغذ قطعه اصفهانی شکری جدول زرین متن زرفشان غابر ـ جای سرسخنها بیاض ـ دو صفحه اول متن و حاشیه مذهب مرصع لاجوردی عالی که در میان هر صفحه چهار مصراع از متن کتاب نوشته شده است ـ ۲۲۸ صفحه ، هر صفحه ۱۴ سطر ، هر سطر یک بیت ، ۶۸ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت خفی خوش ـ بدون رقم (احتمالا بخط سلطان محمد نور) و تاریخ تحریر (قرن ۱۰) (شماره ۴۳۶)

نسخه آب افتاده و رطوبت دیده است.

نسخه مشتمل است بر : قصاید ـ مقطعات ـ رباعیات .

آغاز :

« خدایگان جهان شهریار روی زمین
توئی که قدر تو بر چرخ پایگه دارد

پایان :

« در دوستی تو کوری دشمن را چون خاك توأم سبزه برآب افکنده»

نسخه در حدود سال ... ۱ درتملك مرادخان بن محمد شریف تبریزی بوده و بسال ۱۲۳۲ ازعرض فتحعلیشاه گذشته و بالای صفحه اول نام او روی متن زر بسیاهی در ترنجی نوشته شده بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و پشت صفحهٔ اول مهر او را دارد.

(۳۳۹)

ظهیر فاریابی

باندازهٔ ۱۲۵ × ۲۰۵ ـ جلد تیماج یشمی ترنج و سر ترنج منگنه کار قرمز ـ کاغذ بخارائی جدول زرین ـ یک سرلوح مذهب متوسط

فرسوده - ۲۰۸ صفحه هر صفحه ۱۷ سطر، هر سطر یک بیت ۷۵ میلیمتر خط نستعلیق کتابت تحریر متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۱) (شماره ۳۰۸۷)

نسخه مشتمل است بر: قصاید ومقطعات وغزلیات و رباعیات ورق ۸۷ نونویس و بعضی صفحات وصالی شده و فهرست قطعات اشعار در ۸ صفحه جدیداً نوشته وبآغاز کتاب الحاق شده است.

آغاز:

«سپیده دم که شدم محرم سرای سرور
شنیدم آیت تو بوا الی‌الله از لب حور»

پایان:

«ساقط.... پش تو رو به کردند گرتوسگ نفس را بفرمان نشوی»

«تمت‌الکتاب بعون‌الله الملک الوهاب»

پشت صفحه اول مهر ولیعهدی مظفرالدین شاه را دارد.

(۳٤۰)

ق

خاقانی (افضل‌الدین ابوبدیل ابراهیم‌بن ابوالحسن علی شروانی)

باندازهٔ ۱۷۰ × ۲٦۰ - جلد روغنی خوش بوم لیموئی گل وبوته نقشی . حاشیهٔ بوم سرخ گل ریزه نقاشی ، اندرون بوم سرخ گل نرگس وشکوفه- کاغذ بخارائی دو جدول زرین - دو صفحه اول لچکی ویک سرفصل ویک سرلوح بوته اندازی مذهب متوسط - دوصفحه آخر متن وحاشیه، حاشیه بوته اندازی مذهب- جای عنوانها بیاض. ۵۸۰ صفحه، هر صفحه ۱٤ سطر، هر سطر یک بیت ۹۷ میلیمتر درمتن و ۲۰ مصراع

در حاشیه ـ خط متن نستعلیق کتابت و حاشیه کتابت خفی متوسط بدون رقم بتاریخ تحریر ۱۰۰۶ (شماره ۲۹۹)

نسخه مشتمل است بر تحفة العراقین (که درحاشیه نوشته شده) و دیوان شعر که در متن و دنبالهٔ دیوان در حاشیه نوشته شده است :

دیوان

که مشتمل است بر : قصاید ـ مقطعات ـ غزلیات ـ ترکیبات

آغاز :

«مرا دل پیر تعلیم است ومن طفل زبان دانش
دم تسلیم سر عشر وسر زانو دبستانش

پایان :

« هم رضیع ملک سرمد باد عمر او چو عقل
کز رضاع مکرمت جان را ربیبش یافتم »

«تم الکتاب فی سنه ۶

تحفة العراقین

آغاز و دیباچهٔ منثور : « خیرما اعتصم المرء بحباله کلمة العجز ... اما بعد این تحفه تذکره ایست بل تبصرهٔ عقلای وقت ازین مجنون الهی که در بیمارستان گیتی محبوس آفرینش است ... »

پایان دیباچه . « ... داند که بانصاف گفتم ... سلم تسلیماً کثیراً کثیراً »

آغاز مثنوی :

« ماییم نظارگان غمناک زین حقه سبز و مهرهٔ خاک »

پایان مثنوی :

«زنش از آن در کمی بدیدشود نز زبان سگی پلید شود »

« تمام شد کتاب تحفة العراقین بتاریخ شهر ربیع الاخر سنه ست والف ۱۰۰۶ »

بسال ۱۲۸٤ از عرض ناصرالدین شاه گذشته وپشت صفحه اول مهر او را دارد.

(۳٤۱)

کلیات

خاقانی

باندازهٔ ۱۰۰ × ۲۰۷ - جلد تیماج مشکی حاشیه منگنهٔ مذهب جدید - کاغذ اصفهانی دو جدول زرین - عنوانها بزر وشنگرف - صفحهٔ اول موجود متن و حاشیه بین السطور طلا اندازی منقش دسته لچکی و تسمه مرصع - ۷۰۷ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت ۷۳ میلیمتر در متن و ۲۲ مصراع در حاشیه - خط نستعلیق کتابت جلی خوش - رقم معجزی یزدی - تاریخ تحریر ۱۰۰۹ - صفحه اول ساقط و از صفحه ۲۱ تا ۲۰ نو نویس (شماره ۲۹۸)

نسخه مشتمل است بر دیوان و تحفة العراقین

مشتمل است بر : قصاید - مقطعات - غزلیات - ترکیبات رباعیات .

آغاز موجود :

« هنوزم عقل چون طفلان سر بازیچه می دارد

که این نارنج گون حقه ببازی کرد حیرانش

پایان :

« در بازاری که جان ز من دل ز تو برد
چون بیع بسر نرفت جان باز فرست »

تحفة العراقین

آغاز وانجام مانند نسخه پیش درپایان اضافه دارد : « فرغ من تسوید هذا الکتاب بعون الله الملك الوهاب فی رجب سنه ۱۰۰۹ . مسوده ، مالکه ابن شمس‌الدین محمد معجزی الیزدی . »

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و بالای صفحهٔ اول مهر او را دارد .

(۳٤۲)

الف

خاقانی

باندازهٔ ۱۹۰ × ۳۱۰ - جلد تیماج یشمی ترنج و سر ترنج منگنه، عمل محمد ناصر ، اندرون پارچهٔ بخارائی - کاغذ بخارائی نخودی و قهوه‌ای متن زرفشان جدول زرین - عنوانها بشنگرف و لاجورد وسیلو ۲ سرلوح مذهب مرصع خوش - ۵۵۸ صفحه ، هر صفحه ۱۸ سطر ، هر سطر ۳ مصراع ۵ . ۱ میلیمتر - درصفحه اول فهرست عنوانهای کلیات نوشته و بکتاب افزوده شده است و صفحه اول متن تحفة‌العراقین عنوانهای تحفة‌العراقین بقلم دو دانگ خوش کاتب نسخه بزر ولاجورد نوشته‌شده‌است - خط نستعلیق کتابت خوش - رقم شوخی بخارائی - تاریخ تحریر سال ۱۰۱۵ - ۱۷ - بعضی صفحات ساقط و نسخه مشوش تصحیف شده‌است . (شماره ۳۰۰)

نسخه مشتمل است بر ـ تحفة‌العراقین و دیوان باین ترتیب :

تحفة‌العراقین

آغاز مانند نسخهٔ پیش

پایان :

« ابن دعوت را بگاه تهلیل   آمین آمین کنـاد جبریل »

«قد تمت‌النسخة‌اللطیفه الدقیقة الموسومة بتحفة‌العراقین و هدیة الخافقین المنسوب الی حسان‌العجم . سحبان‌المعانی افضل‌الدین خاقانی الشروانی ، نورالله مرقده و برد‌الله مضجعه فی اواخر شهر شعبان العظم سنه ۱۰۱۵ الف و خمسه عشرمن‌الهجرة النبویه علیه اکمل‌التسلیمات علی‌یدالضعیف‌المعتصم بحبل‌الله الباری محمد لطیف المشهور بشوخی البخاری سترالله خطیئات ارقامه . »

مشتمل بر قصاید ـ ترکیبات ـ مقطعات ـ غزلیات ـ رباعیات

آغاز مانند نسخه شماره ۲۹۹

« گر بر سر خصمان که نه مردند و نه زن

سرلوش زنان بر نکنم سرد نیم .»

پایان :

« لمسوده »

«این نسخه که هست رشک طبع مانی   از مکرمت ...[محو شده]

تاریخ سواد او رقم زد شوخی   اعجاز مسیحای دم خاقانی »

« مسوده العبدالضعیف المعتصم بحبل‌الله الباری محمدلطیف

المشهور بشوخی البخاری فی اواسط رجب‌المرجب ۱۰۱۷ سترالله خطیئات ارقامه . » پشت صفحه اول نوشته‌اند و در بخارا بدست آمد در تاریخ ذی‌الحجه درسنه ۱۰۲۲ » و بسال ۱۲۸۲ و ۱۳۰۱ ازعرض گذشته است .

(۳٤۳)

کلیات

خاقانی

باندازۀ ۲۳۰ × ۳٦۲ جلد تیماج مشکی ترنج و سرترنج بریده منگنه طلاپوش ، اندرون تیماج حنائی ساده ـ صفحات متن و حاشیه ، کاغذ متن قطعه ختائی حنائی ، حاشیه کشمیری جدول زربن ـ ۷ سرلوح مزدوج مذهب مرصع ممتاز ـ ۳۸۰ صفحه هر صفحه ۲۰ سطر ، هر سطر دو بیت . ۱٤۰ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت خوش ـ رقم فخرالدین علی بخاری ـ تاریخ (قرن ۱۱) (شماره ۲۹٦) نسخه در هفت جزو متمایز تنظیم شده است بدینقرار :

تحفة‌العراقین

آغاز :

« مائیم نظارگان غمناك زبن حقۀ سبز و مهرۀ خاك »

پایان :

« این دعوت را بگاه تهلیل آمین آمین کناد جبریل »

« حسب‌الحکم بندگان حضرت خلافت پناهی ظل اللهی خسرو خسروان چراغ آفاق جهان افروز نه‌طاق رفعت آرای اورنك سر افرازی جلال‌الدین محمد اکبر بادشاه غازی خلدالله ملکه وسلطانه و ابد اقباله و دولته وحشمته ، کمترین بندگان درگاه فخرالدین

علیٰ ابن حاجی محمد البخاری غفرالله ذنوبهما وسترعیوبهما تحریریافت در دارالخلافه اکره. »

قصاید

آغاز:

« دل من بیر تعلیم است ومن طفل زبان دانش
دم تسلیم سر عشر و سر زانو دبستانش »

پایان:

«بمان بدولت جاوید تا بحرمت تو زمانه زی حرم خرمی دهد بارم»

ترکیبات

آغاز:

« خندهٔ سر بمهر زد دم صبح الصبوح حریف محرم صبح »

پایان:

« چون مبارکباد گویم روز او را نیک من
کاسمان آمین کند وقت مبارکباد من »

« تمام شد ترجیع بند »

مراثی

آغاز:

« ای دل ز دام گلخن تن درگذشتن است
ای دل ببام گلشن جان برگذشتن است

پایان:

« شاهی خدابراست که حکم این چنین کند
او را بدو نمود که شاهی چنین کنی »

« تمام شد مرثیه »

غزلیات

آغاز :

« ای قوی‌دل برفیع الدرجات   وزبراءت بجهان‌داده برات »

پایان :

« گر بمن دندان کردند سفید این هنرست
کاول و آخر دندان کسان را شایم »

« تمت غزلیات »

مقطعات

آغاز :

« من که خاقانیم آزاد دلم   . که خرد قاید رایست مرا »

پایان :

« تو باقی بمان کز بقای تو اورا   دربن بیشه کس نایداندر برابر»

رباعیات

آغاز :

« ابن چرخ بد آئبن نه نکو می گردد
وز عمر کهن حادثه نو میگردد »

پایان:

« از جور تو جان‌رفت تو مانی ودلم
من ترك تو گفته‌ام تو دانی و دلم »

« نمت هذه رباعیات . تم »

تذهببات زببای ممتاز ابن نسخه ظاهراً بدست خواجه یاقوت مذهب شده است که دربشت صفحه اول درگوشه‌ای نوشته شده است:

« عمل خواجه ناقوت ٤ ماه آبان » .

چنانکه گذشت ، نسخه بامر اکبر پادشاه هندوستان کتابت شده و از زمان سلطنت اکبرپادشاه و دوره سلطنت شاه جهان وعالمگیر پانزده بار ازعرض گذشته است. درحدود سال ۱۱۴۴ نسخه در تملک محمد علی بن محمد مؤمن نامی بوده وبسال ۱۲۳۲ ازعرض فتحعلیشاه گذشته ودرحاشیهٔ صفحهٔ اول نام این پادشاه بسفیداب روی متن زر درترنجی نوشته شده است ـ بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در حاشیهٔ صفحهٔ اول مهر او است .

(۳۴۴)

خاقانی

باندازه ۱۸۰×۲۸۸ـ جلد مقوای روغنی خوش بوم زرك زیتونی ترنج و سر ترنج وگوشه گل و بوته نقاشی ، حاشیه باریك بوم مشکی مذهب ، اندرون سرخ ساده ـ صفحات تعمیر شده و متن و حاشیه ـ عنوانها بشنگرف ـ کاغذ متن بخارائی وحاشیه قسمتی جدول و دکمه زربن دوصفحه اول متن و حاشیه بین السطورطلا اندازی، حاشیه بوته اندازی مذهب منقش ـ یك سر لوح مزدوج مذهب مرصع خوش که دریك کتیبه آن روی متن زر « بسمله » نوشته شده است ـ ۷۳۷ صفحه ، هر صفحه ۱۷ سطر ، هر سطر یك بیت ۹۶ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت متوسط ـ بدون رقم وتاریخ تحریر(قرن ۱۰) (شماره ۱۲۱۰)

ه صفحه اول نو نویس و از آخر لااقل یك ورق ساقط است و حواشی مشحون از توضیحات و یاد داشتهاست که شاید بخط کاتب پنج صفحهٔ اول باشد. جز این یاد داشتها توضیحات دیگری بخط کاتب دیگر است که باحتمال قوی از افادات فرهاد میرزا معتمدالدولـه

است، همچنانکه ظاهراً متعلق بوی بوده و بحسب معمول خود در پشت صفحهٔ اول این معنی را نوشته بوده‌است و بعد آنرا محو کرده‌اند.

نسخه مشتمل بر: قصاید - مراثی - ترکیبات - غزلیات - مقطعات - رباعیات.

آغاز:

« مرا دل پیر تعلیم‌است و من طفل زبان دانش

دم تسلیم سر عشر و سر زانو دبستانش »

پایان موجود:

« آنرا که زدم دم مسیحا خیزد آخر بچه زهره تب دروآویزد »

کیفیت ورود نسخه بکتابخانه معلوم نیست و یادداشتها را محو کرده‌اند.

(۳٤٥)

خاقانی

باندازه ۱۹۵ × ۳۲۰ - جلد ساغری مشکی ساده، اندرون تیماج حنائی - کاغذ سمرقندی جدول زربن و عنوانها بشنگرف - دو صفحه اول و دو موضع در درج کتاب متن و حاشیه بین‌السطور بوته اندازی مذهب - ۳ سرلوح مزدوج مذهب لاجوردی خوش که درکتیبهٔ آنها روی متن زر بخط رقاع خوش بسفیداب تحریر عنوان نوشته شده‌است ٥٧٤ صفحه، هر صفحه ۱۹ سطر، هر سطر یک بیت ۱۳۰ میلیمتر - خط نستعلیق نیم دو دانگ متوسط - بدون رقم وتاریخ تحریر موجود سال ۹۵۰ - (شمارهٔ ۲۹۵) صفحهٔ آخر نو نویس است، ولی بنظر

میرسد که از روی صفحهٔ اصل که مندرس بوده عیناً استنساخ شده است

نسخه مشتمل است بر: قصاید ـ مراثی ـ ترکیبات ـ مقطعات ـ غزلیات ـ و فاقد رباعیات است .

آغاز :

« دل من پیر تعلیم است و من طفل زبان دانش
دم تسلیم سر عشر و سر زانو دبستانش »

پایان :

« بر سر سنبل خط تو چنانک آهوان در طراز می غلطم »

« تمت الکتاب بعون الملك الوهاب فی سادس عشر شهر صفر المظفر فی شهور سنه تسع مائه و خمسین »

نسخه بسال ۱۲۲٤ در تملك محمد ولی میرزا فرزند فتحعلیشاه بوده است و بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته است و در بالای سر لوح اول مهر او را دارد .

(۳٤٦)

خاقانی

دیوان

باندازه ۱۷۵×۲۹۰ ـ جلد تیماج مشکی ترنج و سر ترنج و گوشه منگنه، اندرون تیماج سرخ ترنج و سرترنج بریده طلا کشیده ساده ـ کاغذ اصفهانی جدول زرین ـ عنوانها بشنگرف یک سر لوح مذهب لاجوردی خوش ـ ۸۵۸ صفحه ، هر صفحه ۱۷ سطر یک بیت . ۹ سیلیمتر و خط نستعلیق کتابت جلی متوسط ـ رقم معزالدین حسین لنگری ـ تاریخ تحریر سال ۱۰۱۹ (شماره ۳۰۲)

نسخه مشتمل است بر : قصابد ـ مراثی ـ ترکیبات ـ مقطعات ـ غزلیات ـ رباعیات .

آغاز :

« دلا از جان چه برخیزد یکی جویای جانان شو
بلای عشق او گر دوست داری دشمن جان شو .

پایان :

« هر چند بناخوشی فتادی خوش باش
پندار درین روز نزادی خوش باش

« تمت الکتاب بعون الملک الوهاب . کتبه العبد معزالدین حسین لنکری الفاسمیه . تحریراً بتاریخ شهر صفر ختم بالخیر والظفر سنه ۱۰۱۹ »

بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته و در حاشیهٔ صفحهٔ اول نام او بسفیداب روی متن زر در ترنجی نوشته شده است ـ بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته ودر حاشیه صفحه اول مهر او را دارد .

(۳٤۷)

تحفة العراقين

خاقانی

باندازهٔ ۱٤٥ × ۲٤٥ ـ جلد ساغری مشکی حاشیه مذهب ، اندرون تیماج حنائی ساده ـ کاغذ اصفهانی آبی متن زرفشان غبار ـ صفحه ها تماماً متن و حاسیه ، حاشیه تشعیر سازی مذهب عالی و بین مصراعها تسمه مذهب ـ دو صفحهٔ اول و دو صفحهٔ آخر بین مصراعها تسمهٔ مذهب مرصع ، حاشیه میناتور سیاه قلم ممتاز تصویر اشخاص بشیوه رضای عباسی ـ عنوانها بسفیداب ولاجورد روی زمینهٔ زرنوشته

شده و سر سخنها عموماً مذهب مرصع ـ یک سر لوح مزدوج مذهب مرصع ممتاز که در کتیبهٔ آن بخط کوفی تزئین بقلم سفیداب نوشته شده است : « الله ولا سواه » ـ ۱۹۸ صفحه ، هر صفحه ۱۳ سطر ، هر سطر یک بیت ۷۰ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت عالی ـ رقم محو شده (و باحتمال قوی بخط شاه قاسم) ـ تاریخ تحریر سال ۱۰۱۵ ـ آخر صفحهٔ متن کتاب بدو لوح مذهب مرصع باریک تمام میشود . (شماره ۱۲۲۲۵) .

آغاز :

« مائیم نظارگان غمناک　　　　زین حقهٔ سبز ومهرهٔ خاک »

پایان :

« این دعوت را بگاه تهلیل　　　　آمین آمین کناد جبریل »

تمت الکتاب بعون الملک الوهاب فی غره شهر ذی حجه ۱۰۱۵ . کتبه العبد ... »

بتاریخ ۱۳۳۸ هجری قمری از کتابدار اسبق کتابخانه مسترد شده است کیفیت ورود آن بکتابخانه معلوم نیست ویاد داشتها را محو کردند .

(۳۴۸)

تحفة

خاقانی

باندازهٔ ۱۵۵ × ۲۴۸ ـ جلد تیماج لاجوردی حاشیه منگنه مذهب ـ صفحات متن و حاشیه شده ، کاغذ متن سمرقندی نخودی زرفشان و حواشی قطعه الوان ـ حاشیه ها عکاسی سادهٔ قدیم و بعضی

عکاسی مذهب - سه صفحهٔ آخر بین السطور طلاکشیده - عنوانها بشنگرف - یک سر لوح مذهب مرصع خوش - ۲۶۹ صفحه، هر صفحه ۱۲ سطر، هر سطر یک بیت ۶۰ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی خوش - رقم محمدبن ملامیر - تاریخ تحریر سال ۱۰۳۵. (شماره ۳۰۳).

آغاز و پایان متن مانند شمارهٔ ۱۲۲۲۵ در پایان اضافه دارد: « تمت‌الکتاب بعنایت الملک الکریم الوهاب فی‌الشهور سنه ۱۰۳۵ کتبه العبد المذنب الراجی محمدبن ملا میر الحسینی‌الاستادی غفر ذنوبه وستر عیوبه »

سال ۱۱۷۱ و سال ۱۳۲۲ از عرض کتابخانه گذشته است.

(۳٤۹)

خاقانی

باندازهٔ ۱۲۷ × ۲۰۰ - جلد روغنی خوش بوم زیتونی زرک گل و بوته نقاشی اندرون بوم سرخ بوته گل نرگس و شکوفه، حاشیه باریک مشکی - کاغذ اصفهانی نباتی متن زرفشان غبار جدول و کمند زرین - عنوانها بسرخی - دوصفحهٔ اول متن وحاشیه بین السطور طلاانداری حاشیه دندانموشی مذهب - یک سر لوح ویک سر سخن مذهب مرصع خوش که درکتیبهٔ سرلوح بسمله نوشته شده‌است - بالای صفحهٔ دوم نام محمد شاه قاجار در نیم ترنجی روی متن زر بسرخی نوشته شده‌است. ۲۱۲ صفحه، هر صفحه ۱۵ سطر، هر سطر یک بیت - خط نستعلیق نیم دو دانگ عالی - رقم محمد رضای خوئی - تاریخ تحریر ۱۲۶۳ (شماره ۳۰۱).

آغاز و پایان متن ، مانند نسخهٔ پیش ، در پایان اضافه دارد :
« حسب‌الامر .... السلطان محمد شاه غازی ... تحریر یافت فی شهر ربیع‌الاول سنه ۱۲۶۳ . کتبه اقل خانه زادان دولت جاوید بنیان محمد رضا ابن مرحوم آقا محمد جعفر میناساز غفرالله ذنوبهما .»
بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته وپشت صفحهٔ اول مهر او را دارد .

(۳۰.)

منتخب

خاقانی

باندازهٔ ۱۸۰ × ۲۹۰ - جلد مقوای ابره زری گل‌دار ، آستر کاغذ سورمه‌ای - صفحات قطعه سازی، کاغذ متن دولت‌آبادی نخودی حاشیه اصفهانی زرفشان که هر صفحه سه جدول زرین و یک کمند ویک حاشیهٔ لاجوردی بوته مذهب دارد - بین‌السطور تماماً طلااندازی- یک سرفصل و یک سر لوح مذهب مرصع عالی که درکتیبهٔ آن روی متن زر با ترنج عنوان کتاب نوشته شده و در آخر نسخه یک ترنج مذهب مرصع عالی دارد - ٦٦ صفحه هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت میلمتر - خط نستعلیق کتابت خیلی عالی - رقم عبدالرشید دیلمی - بدون تاریخ (قرن ۱۱) (شماره ۳۰۵)
آغاز : مانند نسخهٔ پیش .
پایان :

« نور الانوار در برش باد رب الارباب یاورش باد ،
« کتبه المذنب عبدالرسید »

بسال ۱۲۳۲ ازعرض فتحعلیشاه گذشته ودر بالای صفحهٔ اول

نام او روی متن زر در نیمترنجی نوشته شده و بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و پشت صفحهٔ اول مهر او را دارد.

(۳۵۱)

فلکی (نجم‌الدین ابوالنظام محمد شیروانی)

(م ۵۹۷)

باندازهٔ ۹۰ × ۱۴۵ - جلد تیماج دولائی ابره یشمی سجاف و اندرون حنائی - صفحات متن و حاشیه، کاغذ متن خانبالغ، حاشیه چهار بغل اصفهانی جدول زربن وکمند. جای عنوانها بیاض - یک سر فصل مذهب مرصع خوش - ۸۶ صفحه، هر صفحه ۱۳ سطر، هر سطر یک بیت ۴۵ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن دهم) - از آخر لااقل یک ورق ساقط است و نسخه دنبالهٔ کتابی بوده است که در پشت صفحهٔ اول نوشته شده است «بعد از پیدا کردن تمام دیوان تمامی .....باقی اشعاری را انتخاب نموده دربن اوراق خواهد شد ... اما وفات حکیم درشهور سنه سبع و تسعین و خمسمائه اتفاق افتاد و در دارالملک شماخی مدفونست رحمة‌الله علیه) (شماره ٤٦٤)

سه نسخه مشتمل است بر: قصاید - غزلیات - مقطعات - رباعیات

آغاز:

«سپهر مجد و معالی محیط نقطهٔ عالم
جهان جود و مروت چراغ دودهٔ آدم»

پایان موجود:

«ترسم که بدبن رنج بامید نواخت
نا یافته کام رفتنم باید ساخت»

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و بالای صفحه اول مهر او را دارد.

(۳۵۲)

خمسه

نظامی (نظام‌الدین الیاس بن یوسف بن زکی مؤید گنجه‌ای)

(م ۵۹۹)

باندازهٔ ۱۸۵ × ۲۹۵ - جلد تیماج یشمی ترنج و سر ترنج بریده منگنه زمینه زرگل برجسته سرخ - صفحات متن وحاشیه و مرست شده، کاغذ متن خانبالغ حاشیه فرنگی نخودی آهار دبده کشیده جدول وکمند زرین - عنوانها بقلم زر- ٦ سرلوح مذهب عالی که در هر یک عنوان هر مثنوی بخط رقاع خوش بزر نوشته شده (جز مثنوی اول که عنوان آن بخط نستعلیق و نو نویس است) - ٦٨٤ صفحه، هر صفحه ۲۱ سطر، هر سطر دو بیت. ۱۱۰ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی قدیم - بدون رقم و تاریخ تحریر (نیمهٔ اول قرن نهم). (شماره۵۵۸)

نسخه مشتمل است بر: مخزن‌الاسرار - خسرو شیرین - لیلی و مجنون - هفت پیکر - شرف نامه - اقبال نامه

آغاز:

بسم‌الله الرحمن الرحیم   هست کلید درگنج حکیم»

پایان:

«برو باد فرخنده چون نام من   ز آغاز او تا بانجام من»

« جون نظر التفات ... سید محمدبن ... حاجی سید احمد

طهرانی ... بر صفحات این کتاب ... افتاده ابتدا و انتهای آنرا ... نا پیدا یافته ، این بی بضاعت را احضار و امر باستکتاب کتاب مذکور نموده تا تمامی آنرا حقیر بعنوان یادگار تحریر نمود ... بتاریخ ۷ شهر جمیدی الاخر سنه ۱۲۵۰ . حرر العبد الضعیف علی اصغر همدانی ابن مرحوم حاجی میرزا محمد همدانی غفرالله ذنوبه . »

چنانکه گذشت نسخه ناقص و فرسوده بوده و در تاریخ مذکور تعمیر و بخط علی اصغر همدانی تکمیل شده است ـ اوراق نو نویس از صفحه ۶۴۰ تا آخر نسخه است .

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته است .

(۳۰۳)

خمسه

نظامی

باندازهٔ ۱۹۰×۳۱۰ جلد ساغری مشکی ترنج و سر ترنج و گوشه بریده ضربی میناسازی زمینه زر ، اندرون تیماج سادهٔ حنائی ـ کاغذ سمرقندی جدول و کمند زرین ـ عنوانها بخط رقاع نیمه دو دانگ خوش بزر تحریردار در سر سخنهای بوته اندازی مذهب نوشته شده است ـ پشت ورق اول و آخر یک صفحه متن و حاشیه متن تصاویر طاوس و دیگر پرندگان و درخت و بوته و گل و شکوفه بطرز زیبائی تذهیب شده و حاشیه بوته اندازی مذهب عالی است و در میان این صفحه یک ترنج مذهب لاجوردی است و در مقابل این دو صفحه یک ورق قیچی شده بسیار دقیق بنقش تذهیب صفحه مقابل دارد و این قطاعی کار حاجی ابراهیم بن محمد است ـ دو صفحه اول کتاب متن وحاشیه مذهب مرصع لاجوردی عالی که در میان هر صفحه شش بیت از آغاز

مخزن الاسرار نوشته و بین‌السطور طلا اندازی منقش است ـ دو صفحهٔ بعد متن و حاشیه بین‌السطورطلا اندازی حاشیه بوته اندازی مذهب منقش است ـ دو صفحهٔ آغاز هر مثنوی متن و حاشیه بین‌السطور طلا اندازی . حاشیه بوته اندازی مذهب منقش و یک سرلوح مذهب لاجوردی عالی داردکه عنوان هر مثنوی بخط رقاع بسفیداب روی متن زر درسر لوح نوشته شده و مجموع سر لوحها پنج است - ۶۹۸ صفحه ، هر صفحه ۲۱ سطر ، هر سطر دو بیت ۱۱۲ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت خوش رقم‌منعم‌الدین اوحدی شیرازی ـ تاریخ تحریر سال ۸۹۷ . (شماره ۵۵۹)

نسخه چنین تقسیم شده است : مخزن‌الاسرار ـ خسرو شیرین ـ لیلی و مجنون ـ هفت پیکر ـ اسکندر نامه ـ اقبال نامهٔ اسکندری

آغاز : مانند نسخهٔ پیش

پایان :

« رونده رهی زن که بر رودساز   چوعمر شه‌آن راه باشد دراز »

«تم‌الکتاب . . علی یدی‌العبد . . منعم‌الدین الاوحدی‌فی‌خامس شهر ذی‌الحجه الحرام سنه سبع وتسعین و ثمانمائة الهجریة وصلی‌الله علی خیر خلقه محمد و آله الطاهرین» نسخه مورد مطالعهٔ محمدکاظم واله و شاید ابتدا متعلق بوی بوده و مخزن الاسرار آن مشحون است از توضیحات وحواشی‌اوکه بخط شکسته خفی شیوا بسرخی‌نوشته است ودر یک مورد چنین دارد: «حرره وشرحه محمدکاظم الواله الاصفهانی»

بسال ۱۲۹۷ از ورثهٔ طهماسب میرزا مؤیدالدوله خریداری شده و هنگامی که نسخه در تصرف طهماسب میرزا بوده مورد مطالعه داوری فرزندوصال شیرازی بوده‌است و دور یک حاشیه دارد: «درانجمن حضور . . . مؤیدالدولة العلیة درشب چهارم شهر رجب الاصم له نسب

پانزدهم جدی بود داعی قدیم داوری ... تحریر پذیرفت فی سنه ۱۲۷۸ » مقداری اشعار در حاشیه بخط خوش علی اصغر همدانی وکاتب قسمتی از خمسه شمارهٔ ۵۵۸) است که بخط نستعلیق کتابت خفی نوشته است و رقم دارد «حسب الفرموده عالیجناب مستجمع الصفاتی صاحبی ام آقامحمد کاظم متخلص بواله تصنیع نمود . مشقه علی اصغر همدانی ».

(۳۵٤)

خمسه

نظامی

باندازهٔ ۲۰۵ × ۳۲۰ - جلد تیماج مشکی متن وحاشیه بوته اندازی - کاغذ دولت آبادی جدول زرین - عنوانها بلاجورد در میان بوته اندازی زر نوشته شده - دو صفحهٔ اول متن و حاشیه مذهب مرصع عالی فرسوده که در میان هر صفحه پنج بیت از آغاز خمسه بسفیداب تحریر دار روی متن زر بوته گذاری نوشته شده - ۵ سرلوح مذهب مرصع عالی که در هر یک عنوان مثنویها بخط رقاع عالی بسفیداب تحریر دار روی متن زر بوته اندازی نوشته شده است - ۷۰٦ صفحه ، هر صفحه ۲۱ سطر ، هر سطر دو بیت - ۱۲ مجلس تصویر مینیاتور عالی خط نستعلیق کتابت متوسط - بدون رقم - تاریخ تحریر سال ۹۵٤ . (شماره ۵٦۱)

نسخه منقسم است به : مخزن الاسرار - خسرو شیرین - لیلی و مجنون - هفت پیکر - اقبال نامه - شرفنامه .

آغاز :

« بسم الله الرحمن الرحیم   هست کلید در گنج حکیم »

پایان :

« برو باد فرخنده چون نام او   از آغاز او تا بانجام او »

« تمت بعون الله ... فی التاریخ سنه اربع وخمسین وتسعمائة »

نسخه چند سقط دارد (پس ازصفحه ۴۳۰ و ۶۰۹) و بسیاری از یاد داشتها و مهرها را محو کرده‌اند.

در زمان سلطنت شاه سلیمان صفوی وارد کتابخانه شده وپیشکش سلیمان‌خان اردلان است که در تاریخ سال ۱۰۶۱ و ۱۰۶۵ ازعرض گذشته و آخرین بار بسال ۱۳۰۶ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و مهر ناصرالدین شاه را دارد .

(۳۵۵)

خمسه

نظامی

باندازهٔ ۱۷۵ × ۲۷۵ - جلد ابره تیماج مشکی ضربی ، اندرون سوخت معرق ممتاز فرسوده و ریخته لولا دار- کاغذ اصفهانی جدول زرین - عنوانها بشنگرف - بعضی صفحه ها وصالی شده - ۵ سر لوح مذهب مرصع خوش - ۶ مجلس مینیاتور خوش که بعداً درصفحات بیاض تصویر کرده‌اند - ۳۰۵ صفحه ، هر صفحه ۲۵ سطر ، هر سطر دو بیت - خط نستعلیق کتابت خفی متوسط - رقم شادی محمد - تاریخ تحریر سال ۹۹۲ و ۹۹۳ . (شماره ۱۲۱۵۹) .

مجالس تصاویر مینیاتور زیبا با اینکه در یکی از کتیبه های آن تاریخ واضح ۹۹۸ را دارد ، جدید است و درحدود یکصد سال اخیر درصفحه های بیاض ما قبل هر مثنوی تصویر شده‌است و گذشته از اینکه تازگی و دست نخوردگی مجالس نقاشی در نسخه‌ای که باندازهٔ محسوس فرسوده شده ، مبین این نظر است ، دقت در مجلس که در پایان مثنوی شیرین و خسرو است این نظر را تأئید می کند .

آغاز :

« بسم الله الرحمن الرحیم   هست کلید درگنج حکیم

پایان :

« ازآن می که جان داروی هوش باد   مرا شربت وشاه را نوش باد »

« تمت‌الکتاب بعون‌الملک الوهاب بتاریخ رابع عشرین شهر محرم الحرام سنه ثلاث و تسعین و تسعمائة »

در پایان مثنوی مخزن الاسرار :

« شکر که این نامه بعنوان رسید   پیشتر از عمر بپایان رسید »

و این عبارات را که بعض آن انشاء عبدالرحمن جامی است ، کاتب افزوده است :

« بسر حد اتمام رسید و در رشته انتظام کشیده آمد . هرچند لایق انظار خوش فهمان و پسندیده طبعان نیست ، اما امید واری آنست که چون از قلم شکسته بستهٔ این ضعیف نحیف ارقام یافته بلطف درگذرانند و اتمام و انتظام این نسخه در شهر جمادی‌الاول منتظم و سلک شهور سنه اثنان و تسعین و تسعمائة لازال مبارکاً علی کل فئة اتفاق افتاد . کتبه العبد الحقیر شادی محمد ابن لطف‌الله والحمدلله ... »

درحدود سال ۱۱۱۱ در تملک محمد امین نامی بوده و مهرهای متعدد با تاریخهای ۱۰۷۸ و ۱۱۱۱ در حاشیهٔ صفحات کتاب است و بسال ۱۳۳٤ قمری وارد کتابخانه شده است .

(۳٥٦)

نظامی

باندازهٔ ۱٥۰ × ۲۲٥ ـ جلد تیماج مشکی ساده اندرون تیماج سرخ ساده ـ کاغذ بخارائی جدول زرین ـ بسیاری از صفحات وصالی

شده ـ عنوانها بشنگرف ـ دو صفحهٔ اول متن و حاشیه مذهب مرصع متوسط که در وسط هر صفحه ۸ بیت از مخزن الاسرار نوشته شده و بین السطور طلا اندازی است ـ دو صفحه اول هر مثنوی بین السطور طلا اندازی و بین مصراعها تسمهٔ منقش ـ در هر سر لوح « بسمله » و عنوان هر مثنوی بسفیداب تحریر دار روی متن زر نوشته شده ـ ٥ سر لوح مذهب مرصع متوسط ـ ٦٤٧ صفحه ، هر صفحه ۲۰ سطر ، هر سطر دو ببت ٩٥ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت خفی متوسط ـ بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۰ - ۱۱) (شمارهٔ ۱۰۰۰۸)

نسخه مشتمل است بر : مخزن الاسرار ـ هفت بیکر ـ خسرو و شیرین ـ لیلی و مجنون ـ اسکندر نامه

آغاز :

« بسم الله الرحمن الرحیم هست کلید در گنج حکیم »

پایان :

« بیاد آور از بازی هفت سال که برچشم ما چون گذشت آن خیال»

از آخر ساقط دارد و جای تصویر بیاض مانده است .

یاد داشتها را محو کرده‌اند و کیفیت ورود بکتابخانه معلوم نیست .

(۳٥۷)

خمسه

نظامی

باندازهٔ ۱۹٥ × ۲۱٥ ـ جلد ابره تیماج مشکی و قهوه‌ای ترنج و نیمترنج و گوشه سوخت معرق زمینه لاجوردی ریخته زمینه طلاپوش ،

اندرون زمینه طلائی ساده ، حاشیه مشکی - کاغذ اصفهانی جدول زربن زمینه زرفشان غبار - سر سخنها بخط نستعلیق بسفیداب تحربردار روی متن زر بوته اندازی - دو صفحهٔ اول متن و حاشیه مذهب مرصع لاجوردی عالی که درمیان دو ترنج در هشت سطر بسفیداب تحریر دار روی متن زر بوته اندازی شده عنوان و ناظم کتاب و شش بیت درهر صفحه ازآغاز منظومه نوشته شده - ۷۰۰ صفحه ، هر صفحه ۲۱ سطر ، هر سطر دو بیت - ۵ سرلوح مزدوج مذهب مرصع لاجوردی عالی که عنوان هرمثنوی بسفیداب و روی زر و رز روی سرنج و لاجورد درسر لوح نوشته شده و مقابل غالب مجالس تصویر لچکی‌های مذهب منقش متعدد دارد - ۱۱ مجلس تصویر مینیانور عالی - خط نستعلیق کتابت خوش - رقم محمد قوام شیرازی - بدون تاریخ (قرن ۱۰ - ۱۱) (شمارهٔ ٥٦٤) نسخه منتظم است : مخزن الاسرار - خسرو شیرین - لیلی و مجنون - هفت پیکر - شرف نامهٔ اسکندری - اقبال نامه .

آغاز :

« بسم‌الله الرحمن الرحیم   هست کلید درگنج حکیم »

پایان :

« نظامی بدو عالی آوازه باد   بنظمی چنین جان اوزنده باد »

« تم الکتاب بعون‌الله وحسن توفیقه والصلوة والسلام علی محمد خاتم‌النبیین وآله الطیبین الطاهرین و سلم تسلیماً دائماً ابداً کثیراً علی ید تراب الاقدام محمد القوام الکاتب الشیرازی . »

نسخه دست خورده و بسیاری از صفحات مخصوصاً صفحات مصور آن کشیده شده و جلد آن تعویض و بعضی یاد داشتهای پشت کتاب محو گردیده است . از موارد ساقط ، بعد از صفحه ۱٦۹/۸۷ ۱۹۱/۲٥۳/۳٦۱/۳۸۳/۳۸۷/٤۸۱/٥۱۱/٥۸٥/٦٠٥ است .

کتاب متعلق بمیرزا مهدیخان نادری بوده وبسال ۱۱۷۰ آنرا بفرزند خود بخشیده است و با اینکه این یاد داشت را محو کرده‌اند ، این عبارات آن خوانده میشود : « این کتاب را ... پنجم شهر صفر المظفر ۱۱۷۰ بفرزند ارجمند ... اطال‌الله عمره هبه نمودم العبدالفقیر محمد مهدی ... »

بسال ۱۲۸۲ از عرض کتابخانه گذشته است .

(۳۵۸)

خمسه

نظامی

باندازهٔ ۱۵۰ × ۲۷۰ - جلد ابره ساغری مشکی ترنج و سرترنج ضربی طلا پوش بریده خوش ، اندرون میشن سرخ ترنج و سر ترنج سوخت تحریر طلاپوش ، روی زمینهٔ لاجوردی و سفید که اندکی ریختگی دارد و مرمت شده است - صفحات متن و حاشیه ، کاغذ متن خانبالغ زرفشان غبار جدول زربن ، حاشیه کاغذ فرنگی آهار و مهره کشیده کمنددار و عنوانها بشنگرف روی متن زر - ٤۵۸ صفحه ، هر صفحه ۱۹ سطر ، هر سطر دو بیت - یک سر لوح مذهب مرصع‌الحاقی (۹) مجلس تصویر مینیاتور عالی - خط نستعلیق کتابت خفی خوش رقم محمدبن ملامیر - تاریخ تحریر ۱۰۲٦ (؟) (شمارهٔ ۱۲۲۲۹)

نسخه کامل اصل بهم خورده و آب افتاده و مشوش و مندرس گردیده است و در جمیع آوری اوراق و تصحیف در صحافی رعایت نظم صفحات را نکرده‌اند ، چنانکه نسخهٔ حاضر فقط اوراقی متفرق از خمسه است که یکجا جمع و تجلید شده است . و سرلوح فعلی از یک نسخه منتخبات حدیقه سنائی باین کتاب الحاق شده است .

در پشت صفحهٔ اول کتاب را بخط بابا شاه تشخیص کرده‌اند.
ولی اگر بدقت بصفحهٔ آخر کتاب مراجعه شود تاریخ ۱۰۲۶ و رقم «محمد بن ملامیر» خوانده میشود وبخط ابن کاتب نسخه های دیگری موجود است.

آغاز

«در آن پرده که خوانندش حصاری　　چنین بکری برون داد ازعماری»

پایان:

«شکر که این نامه بعنوان رسید　　پیشتر از عمر بپایان رسید»

«... فی .... ذی حجة الحرام سنه ۱۰۲۶ کتبه العبد محمدبن ملامیر.»

پشت صفحهٔ اول مهر فتحعلیشاه را دارد.

(۳۵۹)

خمسه

نظامی

باندازهٔ ۱۵۵ × ۲۶۳ - جلد تیماج بشمی ترنج و سر ترنج سنگنه بوته گلی رنگ - کاغذ اصفهانی جدول زرین وعنوانها بشنگرف - دو صفحهٔ اول و صفحات متفرق در وسط وآخر هرمثنوی بین السطور طلا اندازی (۵) سر لوح مزدوج مذهب لاجوردی خوش که در کتیبهٔ هر یک روی متن زر بخط رقاع خوش عنوان هر مثنوی بسفیداب نوشته شده است - ۵٤٦ صفحه ، هر صفحه ۲۱ سطر ، هر سطر دو بیت - (۲۳) مجلس تصویر برنگ جدید متوسط - خط نستعلیق کتابت متوسط - رقم روح‌الله بن نورالله - بدون تاریخ تحریر (قرن ۱۱) (شمارهٔ ۵۵۵)

نسخه مشتمل است بر : مخزن الاسرار ـ هفت پیکر ـ خسرو و شیرین ـ لیلی و مجنون ـ اسکندر نامه .

آغاز مانند نسخه پیش :

پایان لیلی و مجنون :

« این نامه که نامدار وی باد　　　بر دولت آن خجسته پی باد »

« اقل الکاتبین روح‌الله بن نورالله .»

پایان موجود :

« به‌ازنام نیکودگر نام نیست　　　بدآنکس که‌نیکوسرانجام نیست»

از آخر نسخه ساقط و دو ورق ، یکی از مثنوی مخزن الاسرار و یکی از خسرو و شیرین بآخر کتاب الحاق شده است .

جای مجالس تصویر بیاض بوده است و در حدود یکصد سال پیش در آنها تصویر جدید کرده‌اند .

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته است و بالای صفحه اول مهر او را دارد .

(۳۶۰)

خمسه

نظامی

باندازهٔ ۱۵ × ۲۴۰ ـ جلد روغنی عالی بوم مشکی گل وبوته نقاشی ، اندرون بوم سرخ برگ سوئی مذهب حاشیه ، باریک مشکی گل ریزه نقاشی ـ کاغذ ترمه جدول و کمند زرین ـ عنوانها بسرخی روی متن زر در سرفصلهای منقش لاجوردی نوشته شده ـ دو صفحهٔ اول هر مثنوی ، متن و حاشیه بین‌السطور طلا اندازی و بین مصراعها تسمهٔ منقش لاجوردی ـ حاشیه بوته اندازی مذهب ـ منقش (٦)

سرلوح مزدوج مذهب مرصع خوش که در کتیبهٔ هریک عنوان مثنوی و نام ناظم بسرخی روی‌متن زر نوشته شده - ۶۷۸ صفحه ، هرصفحه ۲۱ سطر ، هرسطر دو بیت ۱۰٤ میلیمتر - خط شکسته نستعلیق کتابت خفی عالی - رقم محمد رضای اصفهانی - تاریخ تحریر سال ۱۱۸۷ (شمارهٔ ۱۲۲۹۹) .

نسخه چنین تقسیم شده است: مخزن الاسرار - خسرو وشیرین - لیلی و مجنون - هفت پیکر - شرف نامه - اقبال نامه

آغاز : مانند نسخه پیش

پایان مخزن الاسرار

شکرکه این نامه بعنوان رسید   پیشتر از مرگ بپایان رسید »

« تمت‌الکتاب بعون الملک الوهاب‌الموسوم بمخزن الاسرار فی تاریخ شهر جمادی الاولی سنه ۱۱۸۶ . کتبه محمد رضا بن‌عزیزالله عفی عنه بمحمد و آله الامجاد »

پایان نسخه :

« برو باد فرخنده چون نام او   از آغاز او تا بانجام او »

« تمت‌الکتاب بعون‌الملک الوهاب الموسوم باقبال نامه من کلام ... شیخ نظامی ... فی عشر اول شهر صفر المظفر سنه سبع و ثمانین و مائة بعدالالف من ید احقر عبادالله و اقل خلق‌الله محمدرضا سنه ۱۱۸۷ حسب‌الفرمودهٔ ... اسمعیل سلطان مدظله‌العالی ... درقریهٔ محمد آباد من محال جرقویه سمت اتمام پذیرفت ... حررالعبد الاقل محمد رضا عفی عنه ... والسلام علی من‌الهدی . » (کذا)

در حاشیهٔ صفحهٔ اول نام فتحعلیشاه بسفیداب روی متن زر در نیمترنجی نوشته شده است و تمامی یادداشتها و مهرها و ثبت‌ها را از پشت کتاب محو کرده‌اند .

خمسه

نظامی

باندازهٔ ۱٦٥ × ۲٦۰ - جلد روغنی عالی کشمیری بوم زرك ترنج گل و بلبل نقاشی ، گوشه و حاشیه زمینه سیاه گل و بوته مذهب اندرون زمینه مشکی حاشیه زمینه زرك گل و بوته مذهب بترنج بر جسته ـ کاغذ ترمه تمامی صفحات یک جدول زرین و یک حاشیه باریک و در محل کمند یک تسمهٔ بوته اندازی مذهب ـ بین سطور طلا اندازی و بین مصراعها ابیات چلیپا نوشته شده و هر دو مصرع در قالب مذهب قرار دارد ـ در حاشیهٔ غالب صفحه ها لااقل یک ترنج و بوته جیقه مذهب لاجوردی دارد ـ ابیات یک در میان بمرکب مشکی و شنگرف نوشته شده و لچکهائی که حاصل شده بوته اندازی مذهب است ـ دو صفحه اول تماماً مذهب لاجوردی است که درهرصفحه چهار ترنج بیرون آورده‌اند و یک تسمه مذهب در اطراف هر صفحه است باریک بوته اندازی مذهب ـ دو صفحهٔ دوم تماماً متن و حاشیه مذهب لاجوردی درمیان هر صفحه در ترنجی ۸ بیت ازمتن مخزن‌الاسرار به چلیپا نوشته و قابسازی شده است ـ دو صفحه سوم متن و حاشیه ، ابیات درقابهای مذهب حاشیه بوته اندازی مذهب نوشته شده و در میان قابهای نوشته شده قابهای مذهب لاجوردی بیرون آمده است ـ در این صفحه یک سرلوح مزدوج مذهب لاجوردی است ـ دو صفحهٔ اول هر مثنوی متن و حاشیه مذهب لاجوردی و یک سر لوح بهمان منوال دارد و بابان هر مثنوی قسمت بیاض تا آخرصفحه بهمان قرار مذهب است ـ صفحهٔ اول دو مثنوی و آخر مثنوی و آخر نسخه تمامی

مذهب است ـ مذهب این نسخهٔ نفیس درآخرکتاب چنین رقم کرده است :

« کتاب خمسه تصنیف نظامی مذهب شد بفضل حق تمامی
زدست آنکه نام عبدالرحیم است بود کشمیری و آنجا مقیم است »

« درسنه یکهزار و دوصد و پنجاه و پنج سنه ۱۲۵۵ باتمام رسید ».

بین هر دو ورق کتاب یک برگ پوست آهوی لطیف نازك الصاق شده و نسخه ازابتدا تا انتهی غرقه در تذهیب است ـ ۵۰۶ صفحه ، هر صفحه ۵۰ بیت دارد ـ خط شکسته نستعلیق کتابت خفی عالی ـ رقم علی محمد ـ تاریخ تحریر سال ۱۲۴۸ - ۱۲۵۰ (شماره ۱۱۰۶۲)

آغاز : مانند نسخهٔ پیش

پایان مخزن الاسرار مانند نسخه پیش اضافه دارد : « تم مخزن الاسرار بعنایت ملك الجبار بتاریخ غره شهر جمادی الاول هزارو دویست وچهل و هشت باتمام این کتاب مستطاب پرداخته امید که مقبول طبایع بینندگان گردد. راقمه علی محمد »

پایان نسخه

« هزاران درود و هزاران سلام زما بر محمد علیه‌السلام »

تزئین و تذهیب و تجلید این نسخه کشمیری است ، فقط خط آن از خوشنویسان شیراز است و شاید نسخه را در شیراز نوشته و برای تذهیب بکشمیر فرستاده باشند .

تمامی یاد داشتها و ثبتها و مهرها را محوکرده‌اند و از اثر مهرها پیداست که بسال ۱۲۸۲ ازعرض گذشته است.

نظامی

باندازهٔ ١٥٣ × ٢١٥ - جلد تیماج یشمی ساده - صفحات متن و حاشیه . کاغذ متن خانبالغ زرفشان جدول زرین ، حاشیه باریک کاغذ سمرقندی چهره‌ای بوته اندازی مذهب ، حاشیه اصلی کاغذ سمرقندی شکری زرفشان - عنوانها بزر و لاجورد - دو صفحهٔ اول متن و حاشیه مذهب مرصع عالی فرسوده که در میان هر صفحه ٦ سطر از مقدمهٔ کتاب نوشته شده و طلا اندازی شده است - ٩٧ صفحه، هرصفحه ١١ سطر ، هر سطر یک بیت . ٥ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت عالی - بدون رقم (و باحتمال قوی خط میر علی هروی) - بدون تاریخ تحریر (قرن ١٠) - از آخر لااقل یک ورق ساقط . (شماره ٣٦٣ ٥)

آغاز :

« بر اصحاب دولت و ارباب مکنت واجب و لازم است که بعد از قرائت قرآن کریم ... بمطالعهٔ کلمات حکمت آمیز ... مستغرق باشند . . . پس بر سیاق این کلام بجهت مطالعهٔ خوب طبعان وهنرسندان مثنوی چند از گفتار ملک الحکما خواجه نظامی گنجه‌ای علیه‌الرحمة والغفران که مشحون از مواعظ وحکم و مملو از نصایح و امثال است و صاحب لآلی آنرا از بحور خمسه برچیده و جمع کرد و بنای فهرست ابواب را مسمی گردانیده بر سی و هفت باب والله المستعان . باب اول از توحید ... مخزن الاسرار :

ای همه‌هستی ز تو پیدا شده　　　خاك ضعیف از تو توانا شده »

پایان موجود :

« چو کشته شده بهر ماچند چیز　　　(مصراع دوم محو شده است)

بسال ١٢٨٢ از عرض گذشته است .

نظامی

باندازهٔ ۱۲۰ × ۲۰۵ - جلد مقوای روغنی خوش جدید بوم زرك گل و بوته وپرنده نقاشی ،لچکی بوم مشکی گل ریزه ، حاشیه‌بند رومی متن مذهب ، اندرون نقاشی دو مجلس از مریم و تولد مسیح و حواریون - صفحات متن و حاشیه ، کاغذ متن سمرقندی ، حاشیه فرنگی حنائی جدول زرین و کمند - شماره صفحات ۱۹۰ ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت - دو صفحهٔ اول متن و حاشیه مذهب مرصع عالی - یک سر لوح مزدوج مرصع عالی که در ترنجی در سرلوح روی متن زر بخط کوفی تزئینی و قلم شنگرف نوشته شده است : « الله و ماسواه » بین‌السطور طلا اندازی منقش - بین مصرعها تماماً تسمهٔ تشعیر سازی مذهب - عنوانها بقلم سفیداب روی متن زر - خط نستعلیق کتابت خفی خوش - رقم سلطانعلی مشهدی‌دو صفحهٔ ما قبل متن کتاب دو قطعه شعر در هشت مصرع به جلیپا بخط نستعلیق نیمه دو دانگ خوش نوشته شده‌است که آن نیز ظاهراً بخط سلطانعلی‌است - صفحهٔ ما قبل آنها که اولین صفحه کتابست یک تصویر زن آبرنگ روی متن پسته‌ای نقاشی شده است بدون تاریخ (قرن ۹) (شماره ۳۰۳۰)

آغاز :

« بسم‌الله الرحمن الرحیم هست کلید در گنج حکیم »

پایان :

« بادمبارك گهر افشان اوی بر ملکی کز گهرشان اوی »

« کتبه سلطان علی المشهدی غفر ذنوبه وستر عیوبه .
کیفیت ورود نسخه بکتابخانه معلوم نیست .

(۳٦٤)

نظامی

باندازهٔ ۹۰ × ۱٦٥ - جلد تیماج تریاکی ساده - کاغذ سمرقندی نخودی جدول زرین - عنوانها بشنگرف - ده مجلس تصویر مینیاتور خوش فرسوده - ۳۰ صفحه هر صفحه ۱۳ سطر ، هر سطر یک بیت ٤۸ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی خوش قدیم - بدون رقم وتاریخ تحریر (نیمه دوم قرن نهم) .   (شمارهٔ ۱۱۱۱٥)

از اول وآخر کتاب لااقل یکورق ساقط و اوراق فرسوده وبعضی وصالی شده است .

آغاز موجود :

« ای سید بارگاه کونین   نسابهٔ شهر قاب قوسین »

پایان موجود :

« یارب توجمال ابن جهاندار   زآشوب وگزند درامان دار »

انتقالی از خانهٔ لسان‌الدوله

(۳٦٥)

لیلی و مجنون

نظامی

باندازهٔ ۱٤۰ × ۲۲٥ - جلد تیماج سرخ ساده حاشیه سنکنه - کاغذ ترمه جدول وکمند زربن متن زرافشان - عنوانها بسرخی - دو

صفحهٔ اول متن و حاشیه ، بین السطور طلا اندازی منقش - بین مصراعها تسمهٔ تشعیرسازی مذهب - چهارلچکی بوته اسلیمی مذهب - حاشیه تشعیر سازی مذهب روی زمینه لاجورد - یک سرلوح مذهب مرصع ممتاز و یک قطعه نقش اسلیمی لاجوردی تشعیرسازی مذهب ممتاز درحاشیهٔ صفحهٔ اول - ۲٦٤ صفحه ، هرصفحه ۱۲ سطر ، هرسطر یک بیت ۰.٦ سانتیمتر دور حاشیه ۸ مصرع - خط نستعلیق کتابت عالی - بدون رقم (باحتمال قوی بخط محمود حکیم فرزند وصال شیرازی) - بدون تاریخ تحریر (قرن ۱۳) (شمارهٔ ٥٦۸)

آغاز .

« ای نام تو بهترین سر آغاز بی نام تونامه کی کنم ساز»

پایان :

« در پانصد سال‌شین برسر بگذشته زهجرت پیمبر »

نسخه بسال ۱۲٦۹ متعلق بمیرزا عبدالله نوری بوده و بسال ۱۲۸۹ از عرض کتابخانه گذشته است .

(۳٦٦)

اسکندر نامه

نظامی

باندازهٔ ۲٥ . ۲ × ۳٦۳ - جلد روغنی عالی بوم ماشی گل وبوته حاشیه گل ریز ، اندرون بوم سرخ گل و بوته مذهب ترنج و سر ترنج بوم ماشی گل و بوته ، حاشیه بوم سیاه گل ریزه - صفحات متن ودو حاشیه ، کاغذ متن دولت آبادی زرفشان غبار جدول زرین ٤ حاشیه اول آبی (یک ورق شکری) و حاشیه دوم ترسهٔ جدول دار . حاشیه

آبی گلکاری عالی - عنوانها بزر - یک سرلوح مذهب مرصع خوش جدید ترازمتن - ۱۲٤ صفحه و یک صفحه بیاض (با حاشیه گلکاری) هر صفحه . ۲ سطر ، هرسطر دو بیت ۱۲۰ میلیمتر عنوانها بزر نوشته شده - خط نستعلیق کتابت خفی ممتاز - بدون رقم و تاریخ تحریر (باحتمال نزدیک بیقین بخط بابا شاه اصفهانی) (قرن ۱۰) (شمارهٔ ۱۱۰۸۷)

آغاز:

« خدایا جهان پادشائی تراست ز ماخدمت آید خدائی تراست »

پایان موجود :

« مهی داشت تابنده چون آفتاب ز بحران تب یافته رنج و تاب »

از پنج ورق آخر حواشی را بریده‌اند و نسخه نا تمام‌است

یاد داشتها و ثبتها وسجع مهرها را محو کرده‌اند وتاریخ ورود بکتابخانه معلوم نیست .

(۳٦۷)

نظامی

باندازهٔ ۱۵۰ × ۲٦۰ - جلد تیماج تریاکی روشن ساده - کاغذ کشمیری جدول زرین - در هر صفحه چهار لچکی مذهب - عنوانها بسفیداب تحریر دار روی متن زر نوشته شده - دو صفحهٔ اول بین السطور طلا اندازی منقش - یک سر لوح مذهب مرصع خوش - ورق بیش از متن کتاب ساقط بوده و یک صفحه تشعیر سازی درخت وگل را هم قطع کتاب کرده بجای صفحهٔ اول الحاق کرده‌اند - پشت صفحهٔ اول یک مجلس مینیاتور با حواشی مذهب مرصع و ٥ مجلس میناتور خوش

در دریج نسخه است - ٤٧٥ صفحه ، هر صفحه ١٥ سطر هر سطر یک بیت در متن و ٢٦ مصرع در حاشیه - خط نستعلیق کتابت متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ١٠) (شمارهٔ ٤٦٥٥)

ورق اول و آخر ساقط و بسیاری از صفحه‌ها وصالی شده است.

نسخه بدو بخش شرفنامه واقبالنامه منقسم و شرفنامه در متن و اقبالنامه در حاشیه و قسمت آخر آن در متن نوشته شده‌است.

آغاز شرفنامه :

« خدایا زمین پادشائی تراست زما خدمت آید خدائی تراست»

پایان شرفنامه :

« هزاران درود وهزاران سلام زما بر محمد علیه السلام »

« تمام شد کتاب سکندر نامه حکیم گرامی شیخ نظامی »

آغاز اقبالنامه :

« خرد هر کجا گنجی آرد پدید زنام خدا سازد آنرا کلید »

پایان اقبالنامه :

« چو نام سهش فال مسعود باد درین داستان شاه محمود باد »

نسخه از کتابهای انتقالی از اندرون است.

(٣٦٨)

نظامی

باندازهٔ ٢١٥ × ٣٤٠ - جلد تیماج یشمی ترنج و حاشیه منگنه مذهب جدید - صفحات متن و حاشیه - کاغذ متن دولت آبادی جدول زرین حواشی گلکاری (باستثنای دو صفحه) - ٥٠٠ صفحه ، هر صفحه

۲۰ سطر، هر سطر دو بیت ۱۲۵ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی ممتاز - بدون رقم و تاریخ تحریر (باحتمال نزدیک بیقین بخط باباشاه) (قرن دهم) (شمارهٔ ۲۹۹۳) نسخهٔ حاضر جزئی از اسکندر نامه و قسمتی از جزو تا تمام شماره ۱۱۰۸۷ است که در دست دو مالک بوده و نسخهٔ دیگر را یکبار دیگر متن و حاشیه کرده‌و در نتیجه قطع آن با قطع این نسخه متفاوت واندکی بزرگتر است.

این دو مجلد روی هم باز اسکندر نامه را تکمیل نمی‌کند و بسیار محتمل است که بقیهٔ اوراق آن مثنوی و شاید تمامی خمسه نظامی درکتابخانه های دیگر موجود باشد.

آغاز موجود:

«برانگیخت آوازی از خشک رود   که از تری آرد فلک را فرود»

پایان موجود:

«بهنگام این برگ ریزان سخت   فرو پژ مرید آن کیانی درخت»

مرحوم میرزا علیمحمد صفا در پشت صفحهٔ اول تاریخ ۱۲۸۰ تصدیق فرموده که نسخه بخط میر عماد است و محمد جعفر حکیم آلهی نیز تصدیق صفا را تأیید کرده است. با وجود این دو تصدیق دو تن از بزرگان خط نویسی و خط شناسی، نظر نگارندهٔ ناچیز اینست که نسخه بخط باباشاه اصفهانی واین احتمال نزد نگارنده نزدیک بیقین است.

نسخه متعلق بمیرزا محمود وزیر بوده و آنرا بسال ۱۲۹۸ بکتابخانه فروخته است.

نظامی

باندازهٔ ۱۰۵ × ۲۶۸ - جلد تیماج عنابی ترنج وسر ترنج وکنج

ضربی ، اندرون تیماج تریاکی ترنج و سر ترنج وکنج سوخت معرق مذهب زمینه فیروزه‌ای و مشکی عالی - کاغذ دولت آبادی شکری متن زرفشان غبار جدول زرین وکمند - در تمامی صفحات دو لچکی بوته لاجوردی - عنوانها بزر در سر سخنهای بوته اندازی - دو صفحهٔ اول و دو صفحهٔ میانه متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی منقش ، حاشیه گلکاری و هر یک یک سر لوح مذهب مرصع مزدوج عالی‌دارد که در سر لوح اول درکتیبه‌ای بسفیداب روی متن زر نوشته شده‌است « اسکندر نامه موسوم باقبال نامه » دور دوم بسیاهی نوشته شده « خرد نامه اسکندری » - یک مجلس تصویر مینیاتور خوش - ورق بیش از ۳۳۲ کشیده شده و احتمالا آن ورق نیز تصویر داشته است - ۴۴۲ صفحه ، هر صفحه ۱۶ سطر ، هر سطر یک بیت۲۰ میلیمتر در متن ، و درحاشیه هر صفحه چهارده مصرع دارد - خط نستعلیق کتابت خوش - رقم روزبه شیرازی - تاریخ تحریر سال ۱۰۱۰ (شمارهٔ ۵۶۹) نسخه بدو بخش اقبال نامه و شرف نامه منقسم است.

آغاز اقبال نامه مانند نسخه پیش

اضافه دارد : « تمت‌الکتاب الموسوم باسکندرنامه ...نظامی.. فی بیست و سیوم سهر ربیع الاول سنه احدی عشر من سنه الهجربه [کذا] ....

علی بدالفقیر الحقیر روزبه الکاتب الشیرازی غفرالله ذنوبه »

آغاز شرف‌نامه : مانند نسخه ببش ،

بابان اقبال نامه :

« برو باد فرخنده چون نام‌او از آغاز او تا بانجام او»

« تمت الکتاب شرفنامه فی اواخر شهر ذوالحجه سنه عشر الف الهجرة النبویه »

نسخه بسال ۱۳۰۱ وارد کتابخانه شده است.

(۳۷۰)

نظامی

باندازهٔ ۲۴۰×۱۴۰ - جلد ساغری مشکی ضربی نمای مستعمل اندرون میشن سرخ عنابی - کاغذ خانبالغ جدول وکمند زرین - (۲) سرلوح مذهب مرصع عالی بر سر هرمثنوی و (۲) شمسهٔ مذهب مرصع عالی درپشت صفحهٔ اول هر مثنوی - (۲) مجلس تصویر مینیاتور عالی - ۳۸۴ صفحه ، هر صفحه ۲۳ سطر ، هر سطر یک بیت و در دو حاشیه یک ردیف مصراع بجلیپا و در مثنوی دوم بیشتر مصراعها چپ وراست نوشته شده است - خط نستعلیق غبار خوش - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۱) (شمارهٔ ۵۶۶)

آغاز و پایان مانند نسخهٔ پیش .

نسخه از کتابخانه حسینخان شاملو و بعد حسنخان شاملو بوده است و بسجع مهر « غلامزادهٔ قدیمی شاه عباس حسن بن حسین ۱۰۲۹ » و « بنده شاه ولایت حسن بن حسین ۱۰۲۶ » و « غلام شاه عباس حسین قورجی شمشیر » در پشت صفحهٔ اول و آخر و حاشیهٔ صفحهٔ اول هست - بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته ودر حاشیهٔ صفحهٔ اول و آخر نسخه مهر او هست .

(۳۷۱)

کلیات

عطار شیخ ابوحامد فریدالدین محمد بن ابی بکر ابراهیم بن مصطفی بن شعبان نیشابوری

(م ۶۲۷)

باندازهٔ ۲۱۵ × ۳۴۵ - جلد تیماج مشکی ترنج و سر ترنج

و حاشیه منگنه جدید ـ کاغذ بخارائی جدول دار ـ ۶۱۹ صفحه ، هر صفحه ۲۷ سطر ، هر سطر دو بیت ۱۸۰ میلیمتر ـ خط نسخ تحریر کتابت متوسط ـ رقم ابوبکربن علی بن محمد اسفراینی معروف به پاکان ـ تاریخ تحریر سال ۷۳۱ . (شمارهٔ ۴۴۳)

در پشت صفحهٔ اول در یک ترنج و دو کتیبهٔ مذهب منقش بخط ثلث جلی عنوان و فهرست مطالب کتاب نوشته شده است ، باینقرار :

« فهرست دیوان سلطان الشعراء فریدالدین محمدالعطارالنیشابوری « قصاید و غزلیات ـ مختارنامه ـ الهی نامه ـ اسرار نامه ـ طیور نامه ـ مصیبت نامه ـ خسرو نامه »

و کتاب بترتیب ذیل منقسم شده است :

۱) دیوان

شامل قصاید و غزلیات که در چهار کتیبهٔ مذهب منقش دوصفحهٔ اول بخط ثلث بسفیداب نوشته شده است : « کتاب قصاید و غزلیات من تصانیفه طیب‌الله سرقده

لصاحبه السعادة وا لسلامه   و طول العمرما ناحت حمامه »

آغاز :

« سبحان قادری که صفاتش زکبریا برخاك عجز می‌فکند عقل انبیا »

پایان :

«بزیرخاك بسی خواب داری‌ای‌عطار مخسب‌نیزجوعمرآمدت‌بنیمهٔ‌نسست»

۲) اسرارنامه

که در پشت صفحهٔ اول در شمسهٔ مذهب منقش روی متن نقره بخط جدید بقلم رقاع نوشته اند: « اسرارنامه من کلام شیخ فریدالدین محمد عطار قدس سره ، کمترین غلام قدیمی‌عبدالوهاب تبریزی » ـ در حاشیهٔ این شمسه بخط کوفی بآب زر روی متن آلبالوئی « الملك‌لله»

مکرر بدنبال هم نوشته شده است. - در دو صفحهٔ آغاز این مثنوی ، دو نیمترنج - چهارکتیبهٔ مذهب منقش است که بخط ثلث بسفیداب درکتیبه ها نوشته اند : «کتاب اسرار نامه من انشائه رحمةالله علیه -
نگه دار بادا جهان آفرین بهرجا کی باشد خداوند این »

آغاز :

« بنام آنک جانرا نور و دین داد خرد را در خدا دانی یقین داد »

پایان :

« سخن با دردترزین کس ندیدست کزین هربیت خونی می چکیدست »

« تمت الکتاب اسرار نامه ... »

۳) منطق الطیر (مقامات الطیور)

که در دو صفحهٔ اول آن بشرح مثنوی پیش نوشته است :
«کتاب طیور نامه من کلامه برد الله مضجعه .
بهر کار بخت تو فیروز باد همه روزگار تو نوروز باد »

آغاز :

« آفرین جان آفرین آن پاك را آنك جان بخشید و ایمان خاك را

پایان :

« شوخی و بی‌شرمی ازما درگذار شوخ ما با پیش چشم ما میار »

« تمت الکتاب المقامات الطیور و الحمدلله ... »

٤) مصیبت نامه

که در دو صفحهٔ اول آن بشرح مثنوی پیش نوشته است «کتاب مصیبت نامه من مقالاته نورالله مرقده دام لک العز و الظفر ماطلع الشمس والقمر »

آغاز :

« حمدباك ازجان باك آن باك را   كو خلافت داد مشتی خاك را

پایان:

« می‌توانی تو زچندین بیچ پیچ   دست من گیری وانگاری بهیچ »

«تمت الكتاب مصیبت‌نامه سلطان الشعراء املح الكلام فریدالدولة والدین عطار نورالله قبره ... »

٥) الهی نامه

كه در پشت صفحهٔ اول درشمسه‌ای بشرح مثنوی اسرار نامه عنوان مثنوی و در دو صفحهٔ اول بشرح مثنوی پیش نوشته است .

«كتاب الهی نامه من كلامه غفرالله له ولوالدیه .

نگه دار فرصت كی عالم دمیست   دمی بیشی دانا به ازعالمیست »

آغاز :

« بنام آنكه ملكش بی زوالست   بوصفش عقل صاحب نطق لالست

پایان :

«كه جز ازفضل تو روبی ندارد   گر از طاعت سر موئی ندارد »

« تمت المقالات الملقبه بالهی‌نامه من مبدعات الشیخ العارف الكاشف المرشد زبده ارباب الطریقت قدوه اصحاب الحقیقة فریدالملة والحق والدین محمدالعطار النیشابوری رحمةالله علیه حامداً مصلیاً »

٦) مختارنامه

كه در دوصفحهٔ اول بشرح مثنوی پیش نوشته است : «كتاب مختار نامه من تصانیفه طیب‌الله سرقده ـ

جهانت بكام و فلك یار باد   جهان آفرینت نگه دار باد »

آغاز :

« بسمه حمد و سپاس بی‌قیاس خداوندی راكی ... اما بعد

جمعی از اصدقاء محرم و احباء همدم ـ التماس کردند که چون سلطنت خسرونامه درعالم ظاهر گشت و سر اسرار نامه درجهان منکشف شد و مصیبت نامه از حد وغایت درگذشت وضابطهٔ شناختن دیوان دیوان تمام دانسته آمد وجواهرنامه وشرح‌القلب که هردو کسوت نظم پوشیدند، حروف علت‌بدان‌راه نیافت و ابیاتی که در دیوانست بسیارست و ضبط آن دشوار و از زیور ترتیب عاطل [هر] چند ترکیب دارد تزیین نه دارد و جویندگان از نصیب آن بی بهره می‌مانند و طالبان بی مقصود بازمی‌گردند . اگر انتخابی کرده شود و اختیاری دست دهد از نظم و ترتیب حسنی و جمالی دیگر گیرد و نظام آن بیفزاید وازلطف ایجاز رونق او زیادت گیرد . بحکم دواعی اخوان درین رباعیات گفته‌آمد شش هزار بود ، قریب هزار بیت شسته‌آمد که لایق این عالم نبود و بدان عالم فرستاده شد ... و پنج هزار کی باقی ماند ، درین مجموع ثبت گردانیدیم و آنرا مختارنامه نام نهاد ... و این مجموع برپنجاه باب وضع کرده آمد بر این سیاقت و ترتیب که ثبت می‌افتد ... باب اول در توحید حق سبحانه و تعالی و صفات او .

ای پاکی تو منزه از هرپاکی قدوسی تو مقدس از ادراکی »

پایان :

« گر صاحب فضلند بزربنویسند ور عاشق زارند بخون بنویسند »

« تمام شد دیوان سلطان العارفین قدرة‌المحققین مفخرالزاهدین املح‌الشعرائی العالم فریدالدولة والدین محمد العطار النیشابوری قدس‌الله روحه‌العزیز در تاریخ ماه مبارك شعبان المعظم لسنه احدی وثاثین و سبعمائه . حرره عبد المحتاج الی رحمةالله تعالی ابوبکربن علی‌بن محمد الاسفراینی بعرف بپاکان وسلم تسلیماً کثیراً » با اینکه درفهرست کتاب ، کاتب عنوان « خسرونامه » را نیز ثبت کرده است

درمتن کتاب این مثنوی نبود و بنظر هم نرسید که اصلا نوشته وبعد ساقط شده باشد .

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و بالای صفحهٔ اول مهر او را دارد .

(۳۷۲)

(شیخ عطار)

باندازهٔ ۱۶۵ × ۲۵۵ - جلد ابره تیماج قهوه‌ای ضربی عالی زمینه طلائی متن بوته اسلیمی ، حاشیه بند رومی ، اندرون میشن جگری ترنج و گوشه سوخت تحریر روی زمینهٔ فیروزه‌ای و سفید جدول مذهب لولا دار فرسوده و ریخته ـ کاغذ دولت آبادی جدول زرین ـ هرصفحه دو لچکی بوته مذهب ـ عنوانها بخط رقاع خوش بزر تحریر دار در سر سخنهای بوته اندازی مذهب ـ پنج سرلوح مذهب مرصع عالی که در کتیبهٔ هر یک عنوان مثنوی بخط کوفی تزئینی بسفیداب روی متن زر نوشته شده ـ دو صفحهٔ اول متن و حاشیه مذهب مرصع عالی که در میان هر صفحه ه بیت از متن کتاب و در کتیبه پیشانی و ذیل این دو صفحه بخط کوفی تزئینی بقلم زر : « کتاب سته ، شیخ عطار ، قدس الله ، روحه العزیز » نوشته شده است ـ دو صفحهٔ پیش از متن دو ترنج و نیمترنج مذهب مرصع لاجوردی دارد ـ سیزده مجلس تصویر مینیاتور عالی درمتن که بعضی محو شده بعلاوه ما قبل دوترنج مذهب مزبور مجالس تصویر مینیاتور با حاشیهٔ مذهب مرصع است ـ صفحه ها بعضی وصالی شده و تذهیب ها اندکی ریختگی دارد - ۸۷۶ صفحه ، هر صفحه ۲۱ سطر ، هر سطر یک بیت در متن و هشت بیت در شانزده

مصراع در حاشیه ـ خط نستعلیق کتابت متوسط ـ بدون رقم ـ تاریخ تحریر سال ۸۸۰ . (شمارهٔ ۴۴۷) .

نسخه مشتمل است بر شش مثنوی بشرح ذیل :

۱ ـ الهی نامه

آغاز :

« الهی نامه را آغاز کردم بنامت باب نامه باز کردم»

پایان :

«که جز از فضل تو روئی ندارم جز از طاعت سر کوئی ندارم

تمت الکتاب المسمی بالهی نامه من کلام حضرت افصح المتکلمین شیخ فریدالدین عطار بعون الملك الغفار وصلی الله علی محمد المختار و علی آله و سلم . »

۲ ـ منطق الطیر

آغاز :

« آفرین جان آفرین پاك را آن که جان بخشید و ایمان خاك را

پایان :

« شوخی و بی شرمی ما در گذار شوخ ما را بیش چشم ما میار»

تمت الکتاب المسمی منطق الطیر والحمدلله رب العالمین . »

۳ ـ مصیبت نامه

آغاز :

« حمد پاك از جان پاك آن پاك را کو خلافت داد مشتی خاك را »

پایان :

« میتوانی گر زجندین پیچ پیچ دست من گیری و انگاری که هیچ

تمت الکتاب المسمی بمصیبت نامه من کلام شیخ فریدالدین عطار بعون الملك الغفار و صلی الله علی محمد و سلم . »

٤ - اسرار نامه

آغاز :

« بنام آنکه جانرا نوردین داد	خرد [را] درخدا بینی یقین داد »

پایان :

« سخن با دردتر زان کس ندیدست	که‌از هربیت خونی‌می‌چکیدست

تمت الکتاب الاسرار نامه والحمدلله رب‌العالمین .»

٥ - کنزالحقایق

آغاز :

« بنام آنکه جانرا نور دین داد	خرد را در خدا دانی یقین داد »

پایان :

« توئی در جمله مستغنی ز عالم	سخن کوتاه شد والله اعلم

تمت الکتاب المسمی بکنز الحقایق و رموز الحقایق من کلام حضرت افصح المتصوفین شیخ فریدالدین عطار بعون‌الملک‌الغفار . »

٦ - مفتاح الفتوح

آغاز :

« بناه من به حیی کو نمیرد	بآهی عذر صد عصیان پذیرد »

انجام :

« سخن چون ختم شد برنام داور	بگو از جان و دل الله اکبر

تمت‌الکتاب المسمی بمفتاح الفتوح من کلام حضرت افصح المتکلمین و اکمل المکملین شیخ فریدالدین عطار رحمةالله علیه بعون الملک الغفار فی خامس عشربن شهر رمضان المبارك سنه ۸۸۰»

بین صفحات ٥٦٣ و ٥٦٤ موجود یک ورق که تصویر نیز داشته مفقود است و این سقط قبل ازسال ۱۳۲۱ نیز بوده است .

نسخه در تاریخ شهر جمادی‌الثانی سال ۱۲۶۶ وارد کتابخانهٔ امیر اصلان خان شده و بسال ۱۲۸۳ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و بالای صفحهٔ اول مهر او هست .

(۳۷۳)

شیخ عطار

باندازهٔ ۲۱۵ × ۳۱۰ - جلد تیماج عنابی بترنج و نیمترنج و گوشه سو. ت تحریر زمینه طلا ، اندرون تیماج تریاکی ترنج و نیمترنج سوخت زمینه زر حاشیه جدول زرین عالی - کاغذ اصفهانی جدول زرین - دو صفحه اول متن و حاشیه مذهب مرصع ممتاز که دروسط هر صفحه ۱۲ سطر از آغاز کتاب نوشته و بین سطور تحریر شده است ودرپیشانی و ذیل دو صفحه بقلم زر روی متن لاجورد نوشته شده است : «کتاب اسرار نامهٔ شیخ الابرار و سندالاخیار شیخ فریدالحق والحقیقة والدین عطار قدس الله سره الانوار . » - ۶۸ صفحه ، هر صفحه ۲۴ سطر ، هر سطر دو بیت - خط نستعلیق کتابت خفی عالی - رقم شاه محمود نیشابوری - تاریخ تحریر سال ۹۷۰ . (شمارهٔ ۲۷۱۱)

آغاز :

« بنام آنک جانرا نوردین داد خرد را درخدادانی یقین داد »

پایان :

«سخن با دردتر زین کس ندیدست که از هربیت خونی می‌چکیدست»

«کتبه العبد الفقیر شاه محمود النیشابوری غفر ذنوبه وستر عیوبه فی [۰] ۹۷ »

بسال ۱۲۷۱ وارد کتابخانه شده است و بشت صفحهٔ اول وآخر مهر ناصرالدین شاه را دارد .

منطق الطیر

شیخ عطار

باندازهٔ ۱۹۵ × ۳۰۷ - جلد روغنی خوش ریخته بوم تریاکی گل و بوته نقاشی ، حاشیه زمینه آلبالوئی گل ریزه نقاشی ، اندرون بوم سرخ گل نرگس و شکوفه - کاغذ فرنگی آهار داده کشیده جدول و کمند زرین متن زرفشان غبار - بین‌سطور تماماً طلااندازی - عنوانها بسرخی - دو صفحهٔ اول متن و حاشیه ، حاشیه بوته اندازی مذهب - یک سرلوح مذهب خوش که در هفت کتیبه آن بقلم زر روی متن لاجورد نوشته شده است : « هوالله جل جلاله و عظم شأنه »

بنام نامی سلطان غازی رقم شد این کتاب منطق الطیر
شهنشاهی که چون او کس نبیند اگر صد قرن گردون را کند سیر
جهانداری که درعصرش خداوند نمودی ختم برمخلوق خود خیر

هوالله تعالی شأنه ، یاحی باقیوم سنه ۱۲۵۷ » ودرتمام بالای صفحات در ترنج تذهیبی نام محمد شاه قاجار بزر و لاجورد و سرخی و سیاهی نوشته شده - ۴۰۸ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت ۱۲۰ میلیمتر - خط نستعلیق نیم دو دانگ خوش - رقم میرزا اسدالله شیرازی - تاریخ تحریر سال ۱۲۵۷ . (شماره ٤٤٥)

آغاز :

«آفرین جان آفرین پاک را آنکه‌جان بخشید داد این خاک را»

پایان :

«شوخی و بی شرمی ما درگذار فعل ما را پیش روی ما میار»

« تمت الکتاب بعون‌الله الملک الوهاب فی یوم الجمعه شهر ربیع‌الاولی من شهور سنه سبع و خمسین ومأتین بعدالالف من‌الهجرة المقدسة النبوبه علی‌یدالکاتب الحضرت السلطانی اسدالله الشیرازی غفرالله ذنوبه و ستر عیوبه »

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته درحاشیهٔ صفحهٔ اول مهر او را دارد.

(۳۷۵)

شیخ عطار

باندازهٔ ۱٤٥ × ۲۰۰ - جلد روغنی بوم زرد گل و بوته نقاشی بوم آلبالوئی بوته ریز نقاشی .اندرون بوم سرخ گل نرگس وشکوفه ، حاشیه بوم مشکی باریک مذهب - کاغذ ترمه جدول وکمند زرین متن زرفشان بین سطورتماماً طلااندازی - عناوین بسرخی روی متن زر، درسر سخنهای مذهب منقش - دو صفحهٔ اول متن و حاشیه ، حاشیه بوته اندازی مذهب عالی - یک سرلوح مذهب مرصع عالی که در کتیبهٔ آن روی متن زر عنوان کتاب بسرخی نوشته شده ودربالای صفحه دوم درنیمترنجی بسرخی روی متن زرنام والقاب محمد شاه قاجار نوشته‌شده است - ۳٦٥ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت ۸۷ سیلیمتر خط نستعلیق نیمد و دانگ عالی - رقم محمد رضاخوئی - تاریخ تحریر سال ۱۲٥۸ . (شمارهٔ ۱۲۳۰٤)

آغاز :

« آفرین جان آفرین پاك را   آنکه جان بخشیدمشت خاك را»

پایان :

« گفت عطار از همه مردان سخن   گر تومردی هم بخیرش یاد کن»

« ... کتاب ... فی شهر رمضان المبارک سنه ۱۲۵۸ ... حضرت ... محمد رضاء خوئی »

نسخه در ... بوده و پس از انتقال کتابخانه ... را محو کردند.

۱۳۱۹۱

دیوان غزلیات

شیخ عطار

اندازه ... ۲۳۵ ... صفحات متن و حاشیه ... زرین ـ دو صفحهٔ اول ... اندازی ... مذهب محو شده ـ جای عنوانها ... ـ ۹۲ صفحه، هر صفحه ... ـ خط نستعلیق ... (شماره ٤٤٤)

آغاز :

« ای ... دو ... داردانان ... زبانان »

پایان :

« ... عطار با اوهم ... ... گاهی »

بسال ۱۱۲۸ در ... ابراهیم نامی بوده بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه ... صفحهٔ اول مهر او را دارد .

(۳۷۷)

کمال الدین اسمعیل بن جمال الدین محمد بن عبدالرزاق اصفهانی

(م، ۶۳۵)

باندازهٔ ۱۴۵ × ۲۰۵ - جلد تیماج مشکی ترنج و سر ترنج وگوشه منگنه ، اندرون تیماج حنائی سادهٔ جدید - کاغذ اصفهانی جدول دار - عنوانها بشنگرف - ۸۴۸ صفحه ، هر صفحه ۱۹ سطر ، هر سطر یک بیت ۹۰ میلیمتر - خط نسخ کتابت تحریر متوسط - رقم محمدبن خالد اصفهانی - تاریخ تحریر سال ۷۲۲ . (شمارهٔ ۴۹۹)

نسخه منقسم است به : قصاید - ترکیبات - مراثی و تعازی - هجویات - مقطعات - غزلیات - رباعیات .

آغاز :

«ای جلال تو بیانها را زبان انداخته   عزت ذاتت یقین را در گمان انداخته»

پایان :

« من کار سخن راست بکردم چونگار   لیکن بسخن راست نمی گردد کار»

« تم دیوان اشعار الامام الاجل الصدر الشهید العالم کمال الدین جمال الاسلام سیدالعلماء ملک الکلام اسمعیل بن محمدبن عبدالرزاق الاصفهانی رحمةالله علیه علی یدی العبد الضعیف محمدبن خالد الاصفهانی فی غره شوال سنة أثنی و عشرین و سبعمائه وصلی الله علی خیر خلقه محمد وآله اجمعین . »

نسخه در صحافی جدید مشوش تصحیف شده و از اول تا صفحه

۲٤ نو نویسی است و همین قسمت نو نویس نیز وصالی و متن و حاشیه نیز قدیم در حدود قرن دهم کتابت شده است.

در بعضی حواشی بخط دیگر و جدیداً اشعاری از کاتبی الحاق شده است .

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و بالای صفحهٔ اول مهر او را دارد .

(۳۷۸)

دیوان

کمال الدین اسمعیل اصفهانی

باندازهٔ ۱۹۵ × ۳۰۵ - جلد تیماج مشکی ترنج و حاشیه منگنه مذهب جدید - کاغذ اصفهانی جدول دار - عنوانها بشنگرف - دوصفحهٔ اول متن و حاشیه مذهب منقش که در چهارکتیبه پیشانی و ذیل روی متن فیروزه‌ای بخط ثلث بسفیداب تحریر دار نوشته شده است :

« لذکرالله بالتقدیم اولی — اذا قدمت شیأ من کلام
وبعدالله ذکری مصطفیه — نبی الله لانذارالا نام »

و در میان هر صفحه ۱۱ بیت از آغاز دیوان نوشته شده است - پشت صفحهٔ اول در یک شمسه و دوکتیبهٔ مذهب منقش بهمان خط نوشته شده است . « هذا الدیوان من کلام سحبان الثانی کمال الملة والدین اسماعیل الاصفهانی طاب ثراه ،» مطالب پایان نسخه درجدول منقشی نوشته شده است - ۳۰۵ صفحه، هر صفحه ۲۰سطر،هرسطر یک بیت ۱۰ سیلیمتر - (٤) سرلوح مذهب منقش که در هر یک عنوان قسمتهای دیوان بخط ثلث بسفیداب نوشته شده است خط متن نسخ کتابت‌تحریر

خوش و عنوانها بقلم ثلث دو دانگ خوش ـ رقم حسین بن علی ـ تاریخ تحریر سال ۷۳۲ . (شمارهٔ ٤٩٤).

کتاب در پنج قسم منقسم شده است بدینقرار : قصاید ـ ترجیعات ـ مقطعات ـ غزلیات ـ رباعیات .

آغاز: مانند نسخهٔ پیش :

پایان :

« باریش چنان کسی سر و کار مباذ   در ریشستان کسی گرفتار مباذ »

« تم دیوان ملک الشعرا کمال الدین اسمعیل الاصفهانی فی یوم الثلثا الرابع عشر من شهر شوال سنه اثنین وثلثین وسبعمائة والحمدلله علی افضاله والصلوة علی رسوله محمد و آله . کتبه اقل عباد الله الرقیب حسین بن علی بن محمد الطبیب . »

بنظر میرسد که این نسخه نفیس نیز سقطاتی داشته باشد ، ولی چون مشوش تصحیف شده ممکن است اگر اوراق آن تنظیم شود جای بعضی یا همهٔ سقطات پر شود .

ال ۱۰۳۰ . نسخه در ترکیه و متعلق به محمد علی نامی بوده و بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته در حاشیهٔ صفحهٔ اول مهر او را دارد .

(۳۷۹)

دیوان

کمال الدین اسمعیل اصفهانی

باندازهٔ ۲۱۰ × ۳۲۵ ـ جلد تیماج مشکی حاشیه منگنهٔ مذهب جدید ـ کاغذ بغدادی جدول زربن ـ عنوانها بزرـ در هر صفحه دو

لچکی مذهب منقش ـ بر سر هر قطعه شعر بحر عروضی و وزن بحر بزر نوشته شده ـ یک سر لوح مذهب مرصع عالی در دو صفحه اول چهار لچکی و یک سر فصل مذهب مرصع عالی دارد ـ در کتیبهٔ سرلوح «مجلد » بسفیداب بخط کوفی تزئینی و در سر فصل بهمان خط « الله ولاسواه » نوشته شده است ـ بشت صفحه اول یک شمسهٔ مذهب مرصع عالی دارد که در میان آن روی متن نقره کشیده بآب زر بخط ثلث عالی نوشته است : « هذا دیوان ملک الشعراء افصح العظماء وابلغ البلغاء کمال الدین اسمعیل الاصفهانی. کتب برسم خزانة السلطان الاعظم مالک رقاب الامم مولی ملوك العرب والعجم السلطان بن السلطان بن السلطان محمد خان بن مراد خان خلدالله ملکه وخلافته.» ۳٤۲ صفحه هر صفحه ۲۹ سطر، هرسطر یک بیت . ۱۱ میلیمتر و در حاشیهٔ هر صفحه ۱۲ بیت در ۲٤ مصراع ـ خط نستعلیق کتابت خفی متوسط ـ بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۹) (شمارهٔ ۳۹۳ ٤)

نسخه مشتمل است بر : قصاید ـ ترکیبات ـ مراثی ـ مطایبات ـ مقطعات ـ غزلیات ـ رباعیات و در درج مقطعات یک مکتوب منثور در صفحه ۲۱۵ - ۲۱٦ دارد.

آغاز :

«ای صفات تو بیانها را زبان انداخته عزت ذاتت یقین را در گمان انداخته »

پایان :

« یا قطرهٔ شب نمست بر برگ سمن باعقد گهر گسسته بر خرمن گل »

(۳۸۰)

کمال الدین اسمعیل اصفهانی

باندازهٔ ۱٤۵ × ۲٤۰ ـ جلد تیماج سرخ ترنج و سر ترنج منگنه ـ

کاغذ اصفهانی جدول زرین آب افتاده - جای عنوانها بیاض - (٥) سر لوح مذهب مرصع خوش - ۸٦٥ صفحه هر صفحه ۱۹ سطر ، هرسطر یک بیت ۷۰ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۰) (شمارهٔ ٤۹۸)

نسخه منقسم است به قصاید و ترکیبات و مراثی (مرتب) - مقطعات (مرتب) - مثنویات - غزلیات (مرتب) - رباعیات (مرتب)

آغاز :

« تبارك‌الله ازین جنبش نسیم‌صبا که‌لطف صنعت اواز کجاست تابکجا »

پایان :

« حقا اگرت‌ده یک آن مزد کند کزکاه مرا شبی شکم سیر کنی »

درحدود سال ۱۱۰۰ درتملک محمد صادق مافی بوده و بسال ۱۲۲۰ وارد کتابخانهٔ محمد ولی میرزا فرزند فتحعلیشاه شده و بسال ۱۲۳۰ از عرض فتحعلیشاه گذشته و درحاشیهٔ صفحهٔ اول نام وی بسفیداب روی متن زر در نیمترنجی نوشته شده - سال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و بالای صفحهٔ اول مهر او را دارد .

(۳۸۱)

کمال‌الدین اسمعیل اصفهانی

باندازهٔ ۱٤٥ × ۲۰۰ - جلد تیماج مشکی متن و حاشیه ضربی طلا پوش ، اندرون میشن عنابی ترنج وگوشه سوخت معرق زمینه فیروزه‌ای مذهب لولادار عالی - کاغذ دولت آبادی جدول زرین - عنوانها بشنگرف - دو صفحهٔ اول متن و حاشیه بین سطورطلا اندازی منقش ، حاشیه گلکاری - یک سر لوح مزدوج مذهب مرصع خوش -

۵۳۲ صفحه ، هر صفحه ۱۶ سطر ، هر سطر یک بیت ۷۳ میلمتر - خط نستعلیق کتابت متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۱) (شمارهٔ ۴۹۶) .

نسخه کامل نیست و منتخبی در حدود نیمهٔ اشعار دیوانست .

آغاز :

« ای صفات تو بیانها را زبان انداخته عزت ذاتت یقین را در گمان انداخته »

پایان :

« برخیز تونیز کار را ساخته دار

چون آنکه پس از تو آید از پیش برفت »

« تمام شد کتاب کمال اسمعیل علیه الرحمة والغفران »

بسال ۱۲۹۸ از ورثهٔ طهماسب میرزا مؤیدالدوله خریداری شده است .

(۳۸۲)

کمال الدین اسمعیل اصفهانی

باندازهٔ ۱۵۰ × ۲۴۳ - جلد تیماج یشمی ترنج و سر ترنج چهره‌ای منگنه - کاغذ اصفهانی جدول زربن متن زرفشان غبار - عنوانها بخط رقاع خوش بشنگرف - دو صفحهٔ اول بین سطور طلااندازای یک سرلوح مزدوج مذهب مرصع خوش - ۸۷۶ صفحه ، هر صفحه ۱۸ سطر ، هر سطر یک بیت ۷۵ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی خوش - رقم عبدالغنی جامی لنگری - تاریخ تحریر سال ۱۰۲۱ . (شمارهٔ ۴۹۱) .

نسخهٔ مشتمل است بر : قصاید (مرتب) - مقطعات - تراکیب غزلیات (مرتب) - رباعیات (مرتب)

آغاز ، مانند پیش .

پایان :

« حیف است چنان لبی والحق چه لبی
کالوده شود ببوسهٔ هر جلبی »

« تمت الکتاب بعون الملک الوهاب . تحریراً فی تاریخ منتصف شهر جمیدی الاول سنه ۱۰۲۱ من هجرة النبویه المصطفویة علیه السلام کتبه العبد الداعی عبدالغنی جامی لنکری المشهور بقاسمیه . اللهم اغفرله ولوالدیه و لجمیع المؤمنین و المؤمنات . »

نسخه متعلق به محمود میرزا فرزند فتحعلیشاه بوده که بفرزند خود مسعود میرزا بخشیده و سال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته است و در حاشیهٔ صفحهٔ اول مهر او را دارد .

(۳۸۳)

دیوان
ضیاءالدین پارسی
(م ، ۶۲۲)

باندازهٔ ۱۰۰ × ۲۷۵ - جلد تیماج سرخ سادهٔ جدید - کاغذ بغدادی نخودی - بعضی عنوانها بشنگرف - ۲۶۱ صفحه هر صفحه ۲۹ تا ۳۱ سطر ، هر سطر یک بیت ۹۵ میلیمتر - خط نستعلیق قدیم متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۷ - ۸) (شماره ۴۲۸)

نسخه مشتمل است بر : قصاید (مدیح و رثاء و غیره) - غزلیات - رباعیات .

غاز

« رویت بحسن عالم جان را ' نمال داد
عشقت بلطف حجره دل را جمال داد

پایان :

«ما را زعطاء حق همین سال اندر از عالمه دختر آمد از حور پسر»

بدنبال دیوان دو قصیده و یک قطعهٔ تمام و یک قطعهٔ نا تمام، بخط کاتب دیوان از ضیاء افزوده شده ونسخه ناتمام مانده است وچون مقداری بیاض درآخر نسخه بجای مانده محتمل است کتاب بخط مصنف باشد مخصوصاً که بعضی عنوانها این احتمال را تأیید می‌کند مانند « جواب فرستاده شد » و « جواب بسمرقند فرستاده شد » . در سه صفحهٔ آخر کتاب و پشت صفحهٔ اول یک رباعی از شاعر نا معلوم ویک غزل و قصیده از سیف‌الدین اسفرنگی و یک قطعه از حسینی و یک قصیده از حاجی جلال لارندی بخط دیگری جز خط کاتب متن دیوان نوشته شده است و این قصیده آخر چنین رقم و تاریخ دارد : کتبه حسن بن یوسف سبط مرحوم حسام‌الدین حافظ الملقب بنظام ، فی عشرین رجب سنه ست و ستین و سبعمائه » ضیای پارسی از شعرای گمنام قرن هفتم و تاریخ تولد وی بسال ۵۷۰ بوده‌است چنانکه درحسب حال خود گوید :

سال چون پانصد وهفتاد گذشت ازهجرت
نقش بند ازلی نقش وجودم بنگاشت

وحیاتش تا سال ۶۳۷ معلوم است که درباب ولادت دو فرزند این رباعی را سروده است :

چون ششصد وسی گذشت و یک هفت دگر
از مدت سال هجرت پیغامبر
ما را زعطاء حق همین سال اندر
از عالمه دختر آمد از حور پسر

نسخه به تناوب در تملک ابوبکر رستم بن احمد شیروانی

و احمد بن مصطفی و در تاریخ ۹٤۳ عبدالرحیم و بعد شرف نامی و پس از آن فرزندش عارف (در تاریخ ۱۱۷۸) بوده است و بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و بالای صفحهٔ اول مهر ناصرالدین شاه را دارد.

(۳۸٤)

ات

مولانا جلال‌الدین محمد بن محمد بن حسین خطیبی بکری بلخی

(م ، ٦۷۲)

باندازهٔ ۱٦۹ × ۲۵۲ - جلد روغنی عالی بوم تریاکی گل و بوته نقاشی ، حاشیه گل ریزه نقاشی ، اندرون سرخ بوته مذهب حاشیه باریک تریاکی جدید - کاغذ بخارائی نباتی با دو جدول زرین - و در هر صفحه سه لچکی بوته اندازی مذهب عالی - عنوانها بخط رقاع خوش بقلم زر ۷۲٤ صفحه ، هر صفحه ۲۰ سطر ، هر سطر دو بیت ۱۰۵ میلیمتر در متن و ۲۱ بیت در ٤۲ مصراع در حاشیه - پشت صفحهٔ اول در یک ترنج مذهب مرصع عالی بقلم زر نوشته شده است « صاحبه سلطان حسین میرزا بهادرخان » - دو صفحهٔ اول متن و حاشیه مذهب زمینه فیروزه‌ای که در میان هر صفحه ۸ بیت از متن و ۱٤ بیت در حاشیه نوشته شده است - و در چهار کتیبه پیشانی و ذیل این دو صفحه « بسمله » و « حمدله » بخط ثلث عالی بقلم زر روی متن فیروزه‌ای بوته اندازی مذهب نوشته شده است - ۵ سرلوح مذهب لاجوردی که در کتیبهٔ هر یک عنوان هر دفتر بشرح کتیبهٔ دو صفحهٔ اول نوشته شده - خط متن نستعلیق کتابت خفی متوسط و عناوین و عبارات پایان هر دفتر و آخر نسخه

رقاع نیمه دانگ عالی ـ رقم ناصر کاتب ـ تاریخ تحریر سال ۸۳۳ .
(شمارهٔ ۵۰۶)

نسخه مشتمل است بر : شش دفتر مثنوی (در متن) و دیوان شمس (درحاشیه)

۱) شش دفتر مثنوی

آغاز :

« بشنو از نی‌چون حکایت میکند   از جدائیها شکایت میکند »

پایان :

« آب جانرا ریز اندر بحرجان   تاشوی دریای بی‌حد و کر ان»

« تمام شد کتاب مثنوی من کلام سلطان العارفین و قدوة العاشقین مولانا جلال الحق والدین محمدبن محمدبن حسین‌البلخی الرومی قدس‌الله روحه‌العزیز علی بدی‌العبد الضعیف النحیف تراب اقدام الفقرا ناصر الکاتب احسن‌الله احواله فی‌شهور سنه‌ثلاث وثلثین وثمانمائة الهجریه النبویه المحمدیة . »

۲) دیوان شمس

که منقسم است بر : غزلیات ـ ترجیعات ـ رباعیات

آغاز :

« ای عاشقان ای عاشقان امروز مائیم و شما
افتاده در غرقابه‌ای تا خود که دارد آشنا »

پایان :

« چون ازظلمات آب و گل دور شویم
هم خضر و هم آب زندگانی مائیم

«تم بعون‌الله تعالی وحسن توفیقه والصلوة علی نبیه محمد وآله وصحبه و سلم . »

نسخه متعلق بکتابخانهٔ سلطان حسین میرزا بایقرا بوده وعبارت « صاحبه ساطان حسین میرزا بهادر خان » که پشت صفحهٔ اول نوشته شده ظاهراً بخط خود اوست ـ در حدود سال ۹۶۸ بتملک حمیده بانو بیگم نامی در آمده و سجع مهر وی باین مضمون : »

خاتم مهر که توقیع محبت باشد مهر او آئینه چهرهٔ دولت باشد

حمیده بانوبیگم۹۶۸ » ـ بعدها بکتابخانه پادشاهان تیموری هندوستان وارد شده وعرض‌ها و مهرهای متعدد کتابداران شاه جهانی در پشت صفحهٔ اول هست ـ درحدود سال ۱۱۰۵ بتملک محمد عابدبن میرجعفر حسینی وبسال ۱۲۰۲ در تصرف اسمعیل‌بن محمد حسن قمشه‌ای آمده پس از آن جزو کتابهای اختصاصی مهدعلیا بوده و پس از مرگ او سر انجام بکتابخانه وارد شده است .

(۳۸۵)

دیوان شمس

مولانا جلال‌الدین محمد بلخی

باندازهٔ ۱۷۰×۲۶۵ ـ جلد میشن قهوه‌ای ترنج وگوشه وجدول ضربی لولا دارکه درحاشیهٔ دف دوم مطالبی در توصیف سخنان مولانا بخط ثلث عالی ضرب شده که بواسطه فرسودگی غالب عبارات آن خواندنی نیست ولی عبارات کتیبه اولا اینست : « دیوان افصح المتکلمین واملح المتأخرین مولانا جلال‌الدین رومی علیه‌الرحمة » اندرون جلد تیماج سوخت تحریر ، ترنج و نیمترنج وگوشه ویک‌حاشیهٔ زمینه لاجوردی سوخت معرق عالی ـ کاغذ دولت آبادی دو جدول زربن در هر صفحه سه لچکی مذهب منقش ـ عنوانها بخط رقاع بزر نوشته شده ـ در آخر نسخه دو لچکی بزرگ بوته اندازی مذهب ـ

پشت صفحهٔ اول یک ترنج و دو ترنج مذهب لاجوردی عالی دارد که درمیانهٔ آن روی متن زر بوته اندازی بخط رقاع خوش بسفیداب تحریر دار نوشته شده است « دیوان افصح المتکلمین قدوة المحققین مولانا جلال الملة والدین محمدالرومی علیه الرحمة. » دو صفحهٔ اول متن و حاشیه مذهب مرصع لاجوردی عالی که درمیان هر صفحه ۹ بیت از ابتدای دیوان نوشته و بین سطور طلا اندازی شده است و در چهار کتیبه پیشانی و ذیل بخط کوفی ترئینی عالی بسفیداب نوشته است « بسم‌الله نبتدأ بذکره » « والحمدلله حق حمده » « والصلوة والسلام علی » « محمد وآله اجمعین » - ۱۲٦۹ صفحه ، هر صفحه ۱۵ سطر ، هر سطر یک بیت ۸۵ میلیمتر در متن و ۱٦ بیت در ۳۲ مصراع درحاشیه - خط نستعلیق کتابت متوسط - رقم محمد زرکوب - تاریخ تحریر سال ۸٦۲ . (شمارهٔ ۵۰۷)

نسخهٔ منقسم است به : غزلیات (مرتب) - ترجعیات - رباعیات .

آغاز :

ای‌دل چه اندیشیده‌ی در عذر آن تقصیرها

زآنسوی اوچندین وفا زین سوی توچندین جفاء

پایان :

« این یک‌دم نقدرا غنیمت می‌دان

از رفته میندیش وز آینده مپرس »

«تم الدیوان مرشدالسالکین وافضل المتکلمین مولاناجلال‌الملة والدین محمد الرومی قدس الله سره العزیز علی‌یدالعبدالضعیف المحتاج الی رحمةالله الملک الخلاق محمد بن عبدالرزاق المشتهر بالزرکوب احسن‌الله احواله فی تاریخ شهرذی‌الحجةالحرام لسنه اثنین و ستین وثمانمائة الهجریه المصطفویة و سلم تسلیماً ابداً کثیراً . »

درحدودسال ۱۲۱۰ درتملک محمد ابراهیم نامی بوده و بسال ۱۲۸۰ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و پشت صفحه اول مهر او را دارد. پیش از آن از نظر کسی ازترکان عثمانی گذشته وامضای طغرائی لایقرئی از او در پشت صفحهٔ اول هویداست.

(۳۸۶)

ایفی

منتخب دیوان شمس ـ مولانا جلال‌الدین

رضاقلیخان هدایت

(م. ۱۲۸۸)

باندازهٔ ۱۹۰ × ۳۰۰ ـ جلد مقوای روغنی خوش بوم زرد گل و بوته نقاشی، حاشیه بوم سرخ گل و بوتهٔ ریزهٔ نقاشی، اندرون بوم سرخ بوته نرگس و شکوفه، حاشیه باریک مشکی مذهب ـ کاغذ فرنگی شکری جدول و کمند زربن ـ عنوانها بسرخی ـ ٤٤٧ صفحه، هر صفحه ۲۲ سطر، هر سطر یک بیت. ۱۲ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت جلی متوسط ـ بدون رقم (بخط شخص رضاقلیخان هدایت) ـ تاریخ تحریر سال ۱۲٦۲. (شمارهٔ ۵۲۳)

آغاز مقدمه: «دیباچهٔ دیوان موسوم بشمس الحقایق مولوی معنوی قدس سره ـ لمؤلفه.

«این نامه که گنج پر دقایق خوانند
باغی است که پرگل و شقایق دانند
خورشید حقایق است وزیبد کاصحاب
هم نام بر آن شمس حقایق رانند

«... بنیش وران دیده‌اند ودانشوران فهمیده‌اند ...جمعی از

اصحاب وارباب وفا را بمطالعهٔ آن میل تمام دیدیم بترتیب تهجی از تغزلات قصیده مانند و ترجیعات شیرین تر از قند و غزلیات دلپسند و رباعیات ارجمند آن دیوان حقایق بنیان انتخابی رفت و چون این کتاب مستطاب بجد و جهد ابن فقیر غافل از نهایت و بدایت رضاقلی المتخلص بهدایت بوده است بانجام رسید وباختتام انجامید ، زیرا که فی الحقیقه شمسی است پراز انوار حقایق ومعارف آلهیه ودقایق حکمتیه آنرا « شمس الحقایق » نامیدن مناسب وقت نمود و بدین نام نیکو نامیده آمد .... چون این کتاب انجام پذیرفت بروزگار دولت ... سلطان ابوالنصر محمد شاه غازی خلدالله ملکه و زمانی بود که این چاکر دربارمأمور آمده بود بمواظبت خرگاه و ملازمت درگاه ... گرامی پور شه شهزاده عباس... و آغاز اکتساب اطوارکمالات و اقتباس انوارحالات آن ذات خجسته صفات بود ، ملاحظه رفت که دردبستان سبق خوانی که مقدمهٔ تأدب بآداب جهانبانی است فراگرفتن ابیات دلکش دلپذیر است و طبع مبارك از تتبع اشعار فارسی ناگزیر، افتتاح این باب را باین فرخنده کتاب که واردات ربانی وصادرات عرفانی است موجب یمن و صلاح و مورث خیر وفلاح دانستم ، زیرا دیباچهٔ این نامه را بنام نامی گرامی ساختم وبه تنظیم وتتمیم این دفتر پرداختم .»

آغاز متن :

« آفتاب وجود اهل صفا　　　آن امام مبین ولی خدا »

پایان :

« من باشم و من باشم ومن باشم ومن　　وی باشدووی باشدو وی باشدومن

« با تمام رسید دیوان موسوم بشمس الحقایق در دارالسلطنه طهران فی ۱۲۶۲ »

این کتاب را چند بارناصرالدین شاه مطالعه کرده است ودر پشت صفحهٔ اول و صفحهٔ آخر یاد داشتها و طرحهای نقاشی از آن بادشاه

هست : یک بار بسال ۱۲۶۵ ویک بار بسال ۱۲۶۷ و پس از سالها بسال ۱۳۰۰ نیز از نظر او گذشته ودر این بار مطالب مفصلی در پشت کتاب نوشته است.

بسال ۱۲۶۸ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و بالای صفحهٔ اول در محل سرلوح مهر او را دارد .

(۳۸۷)

مولانا جلال‌الدین

باندازهٔ ۲۰۰ × ۳۰۳ - جلد تیماج مشکی ترنج و سر ترنج منگنه زمینه آجری ، اندرون میشن عنابی ترنج وسر ترنج وگوشه سوخت معرق زمینه فیروزه‌ای که قسمت سوخت آن بروی جلد جدید نقل شده است - کاغذ قطعه بخارائی نخودی - عنوانها بشنگرف - دو صفحهٔ اول متن و حاشیه مذهب مرصع خوش که در میان هرصفحه هفت بیت از آغاز مثنوی نوشته شده است - (٥) سرلوح مذهب مرصع خوش که درکتیبهٔ هریک عنوان هر دفتر بخط نسخ خوش بسفیداب نوشته شده - ٦٥٤ صفحه ، هر صفحه ۲۲ سطر هر سطر دو بیت ۱۱۳ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن دهم) (شمارهٔ ۲۹۹۰)

آغاز :

« بشنوا زنی‌چون حکایت‌میکند   از جدائیها شکایت میکند »

پایان :

« قصه کوته کن که رفتم در حجاب

هین خمش والله اعلم بالصواب

« تمت الکتاب بعون ملک الوهاب . »

از صفحه ۳۱۶ تا ۳۳۲ کتاب و دیباچه‌ها بخط کاتب دیگری است ، ولی در همان زمان کتابت نسخه نوشته شده است .

در آخر دفتر اول و آغاز دفتر دوم این عبارت است : « این کلمات کثیرالبرکات از انفاس طیبهٔ شیخ المشایخ چلبی حسام الدین است و از خط وی منقولست : بیان سبب تأخیر افتادن این نیمهٔ دوم از کتاب مثنوی نفع‌الله به قلوب‌العارفین وبیان شروع بعد ازفتور وشروع وحی بر آدم بعد از فتور و انقطاع و حی بسبب زلت و سبب فتور هر صاحب حالتی و سبب زوال آن فتور بشرح صدور والله اعلم . »

تمامی یاد داشتها و سجع مهرها را محوکرده‌اند وفقط معلوم است که ازکتابهای انتقالی ازکتابخانه شخصی مهد علیا بکتابخانهٔ سلطنتی است

(۳۸۸)

شش دفتر مثنوی

مولانا جلال‌الدین

باندازهٔ ۱۳۲ × ۳۲۰ - جلد ساغری مشکی ترنج و نیمترنج وسرترنج و گوشه‌وحاشیه بریده‌ضربی میناسازی مذهب، اندرون زمینه طلا پوش بترنج وسر ترنج و گوشه سوخت معرق مستعمل - کاغذ کشمیری الوان‌متن زرافشان - دوجدول زربن عنوانهابشنگرف وترنج وزر- ۷ سر لوح مذهب مرصع خوش کشمیری که سرلوحهای دفتر دوم وپنجم جدید و خرد تر از سایر سر لوحهاست - ۸۳۵ صفحه، هر صفحه ۱۷ سطر ، هر سطر یک بیت در متن و ۱۶ بیت در ۳۲ مصراع در حاشیه - خط نستعلیق کتابت خفی متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۰) صفحات - ۱۴۰ - ۱۴۱ - ۲۷۳ - ۲۷۷ نو نویس - (شمارهٔ ۵۰۲)

آغاز نسخه: هذا کتاب المثنوی المولوی وهو اصول اصول الدین

آغاز متن :

« بشنو از نی چون حکایت میکند
و از جدائیها شکایت میکند »

پایان نسخه :

« در دل من این‌سخن زان میمنه است
زانک از دل جانب دل روزنه است

« الحمدلله الذی وفقنی باتمام هذه النسخة الشریفه بعنایاته الکاملة مصلیاً علی رسوله و مرتجیاً الی قبوله مستمداً عن ارواح المصنف و هو قبوله . »

بتاریخ سال ۳۱ آلهی نسخه وارد کتابخانهٔ شاه جهان پادشاه هندوستان شده و بخط خود در پشت صفحهٔ اول نوشته است « بتاریخ غره شهر رمضان المبارك سنه ۳۱ این نسخهٔ شریفه جزو کتابهای این نیازمند گردید. قیمت یکصد روبیه » و در حدود سال ۱۱۰۰ بتملك علی اکبر نامی و بسال ۱۱۸۵ شفیع نامی درآمده است - بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته و در حاشیهٔ صفحهٔ سوم نام وی بسفیداب روی متن زر درنیم ترنجی نوشته شده - بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و مهر وی در حاشیه همان صفحه است .

(۳۸۹)

**

مولانا جلال‌الدین

باندازهٔ ۱۳۵ × ۲٤۰ - جلد میشن عنابی ترنج و سر ترنج و گوشه وحاشیه ضربی طلا پوش ، اندرون تیماج تریاکی ترنج وسرترنج

و گوشه سوخت تحریر زمینه طلای عالی ترکی - کاغذ بغدادی جدول زرین - عنوانها بزر - دو صفحهٔ اول بین سطور طلا اندازی ، دو صفحهٔ دوم بین ابیات طلا اندازی بین مصراعها تسمه‌منقش و بسرخی - (۱۰) سر لوح مذهب مرصع عالی ترکی - ۷۶۱ صفحه ، هر صفحه ۲۵ سطر ، هر سطر یک بیت ۶۰ میلیمتر در متن و ۱۳ بیت در ۲۶ مصرع درحاشیه خطنسخ کتابت خفی‌خوش ترکی - بدون رقم وتاریخ تحریر (قرن ۱۰)
(شمارهٔ ۴۷۶۹)

آغاز نسخه مانند نسخهٔ پیش

آغاز متن :

«بشنو این نی چون شکایت میکند   از جدائیها حکایت میکند »

پایان : نسخه :

«این خودی راخرج کن اندرخدا   تا نمانی همچو ابلیسی جدا »

بعضی صفحات وصالی و تعمیر شده است .

تمامی یاد داشتها و مهرها را محو کرده‌اند و فقط یک یاد داشت بتاریخ ۱۲۲۸ باقیمانده است که مطلب آن را نیز پاک کرده‌اند.

(۳۹۰)

مولانا جلال الدین

باندازهٔ ۱۲۲ × ۲۰۰ - جلد ساغری مشکی ترنج و سر ترنج و گوشه و حاشیه بریده منگنه طلا پوش ، اندرون تیماج سرخ ترنج و سر ترنج بریده سوخت معرق زمینه مشکی گل و بوته مذهب خوش - عنوانها بشنگرف - هر صفحه سه لچکی مذهب منقش - دو صفحهٔ اول

متن و حاشیه بین السطور طلااندازی وبین مصاریع تسمهٔ مذهب منقش حاشیه بوته‌اندازی مذهب منقش - دو صفحه اول هردفتر بین السطور طلااندازی - در حاشیه یک سر فصل مذهب مرصع - ۶ سر لوح مزدوج مذهب مرصع خوش کشمیری - ۷٤۷ صفحه، هر صفحه ۱۹ سطر هر سطر یک بیت درمتن و ۱۹ بیت در ۳۸ مصراع درحاشیه - خطنستعلیق کتابت خفی متوسط - رقم محمد لطیف - تاریخ تحریر ۱۰۰۲. (شمارهٔ ۳۱۰۰)

آغاز:

« بشنو از نی چون‌حکایت میکند از جدائیها شکایت میکند »

پایان:

« دردل من آن سخن زان میمنه است
زانکه از دل جانب دل روزنست »

« فرغ من تحریرالمثنوی المعنوی الهادی الی صراط المستوی تحریریافت مثنوی حضرت ملای روم، درعهد شاه سلیم ولد اکبرپادشاه در دارالخلافه اگره‌که پای تخت هند است. بفرموده حاجی محمد سعید بخاری. کاتبه محمد لطیف و فتاح بنی اسرائیلی ساکن کوی جلالی سنه ۱۰۲۰.»

خط این رقم باخط متن متفاوتست.

تاریخ ورود بکتابخانه معلوم نیست ولی دربالای صفحهٔ‌اول مهر فتحعلیشاه را دارد.

(۳۹۱)

شش دفتر مثنوی

مولانا جلال‌الدین

باندازهٔ ۱۸۵ × ۲۹۵ - جلد مقوای روغنی عالی متن سرغش

گل وبوته نقاشی برجسته ترنج وسر ترنج ولچکی بوم مشکی مذهب که در ترنج ها تصویر حضرت مسیح و مریم نقاشی شده ، حاشیه بوم سرخ گل ریز نقاشی اندرون بوم تریاکی تصویر مذهب زن جوان با شاخ و گل و شکوفه و پرنده و دیگر جانوران ، حاشیه بوم مشکی گل ریز نقاشی ـ کاغذ دولت آبادی دو جدول مذهب ـ هر صفحه سه لچکی مذهب ـ عنوانها بشنگرف ـ دو صفحهٔ اول متن وحاشیه مذهب مرصع عالی که درمیان هر صفحه چهار بیت از آغاز مثنوی نوشته شده و بین سطور طلااندازی است ـ دو صفحهٔ اول سایر دفترها متن وحاشیه بین سطور طلااندازی حاشیه بوته‌اندازی مذهب منقش عالی وهر دفتر یک سرلوح مذهب مرصع مزدوج عالی دارد که درکتیبهٔ آن‌ها بقلم سفیداب تحریر دار و زر عنوان هر دفتر روی متن زر بوته‌اندازی نوشته شده ـ ۵۱۶ صفحه ، هر صفحه ۲۰ سطر ، هرسطر دو بیت ۸۵ میلیمتر درمتن و۱۸ بیت در ۳۶ مصراع درحاشیه ـ خط نستعلیق کتابت خفی متوسط رقم حسن علی بن حیدر شیرازی ـ تاریخ تحریر ۱۰۶۵ - ۱۰۶۷ (شمارهٔ ۱۲۲۹۱)

آغاز : مانند نسخه پیش

پایان :

« قصه کوته کن که رفتم در حجاب

هین خمش والله اعلم بالصواب »

« تمام شد کتاب مثنوی مولوی‌معنوی مولاناجلال‌الدین رومی بتاریخ منتصف شهر رمضان المبارك سنه ۱۰۶۵ . کتبه‌العبد المذنب الراجی حسن علی بن حیدر الشیرازی» (تاریخ تحریر مثنویهای دیگر که مقدم است یکی ۱۰۶۶ و یکی ۱۰۶۷

نسخه متعلق بمیرزا مهدیخان نادری و فرزند وی محمد رضا بوده و مهرهای متعدد هر دو در بعضی صفحات هست کیفیت ورود بکتابخانه معلوم نیست .

مولانا جلال‌الدین

باندازهٔ ۱۳۰×۲۰۰ - جلد تیماج مشکی ضربی طلاپوش خوش، اندرون تیماج سرخ ترنج و نیمترنج و سر ترنج مذهب - کاغذ ترمهٔ اصفهانی جدول وکمند زرین - جای عنوانها بیاض - ۵۰۵ صفحه هر صفحه ۲۱ سطر، هر سطر دو بیت . ۹ میلیمتر - خط شکسته نستعلیق کتابت خفی عالی - بدون رقم بخط محمد رضای اصفهانی - تاریخ تحریر سال ۷ - ۱۱۹۱. (شماره ۵۰۵)

آغاز : مانند نسخه پیش

پایان موجود :

«دست‌دادستت خدا کاری بکن   مکسبی کن یارئی یاری بکن

نسخه ناتمام مانده وفقط تا نیمهٔ دوم دفتر پنجم کتابت شده است و جای سر سخنها بیاض مانده. باحتمال قوی این نسخه نیز بخط میرزا محمد رضا اصفهانی است نسخه‌های متعدد مانند شاهنامه و خمسهٔ نظامی وکلیات سعدی ودیوان حافظ بخطوی درکتابخانه موجود است وخود این معنی را درکتاب .....   متذکر است . شاید مثنوی حاضر آخرین کتابی است که کتابت آنرا آغاز نهاده ومجال اتمام آنرا نیافته است .

پایان دفتر چهارم کتاب اینست :

« قد فرغت من تسوید مجلد الرابع بعون‌الله الملك الصانع یوم السابع من العشر الثانی من الشهرالسادس من‌العام الاول من‌العشر العاشر من المائة التانیه من الالف الثانی من‌الهجرة المقدسة النبویة .»

نسخه در تصرف خسرو میرزا فرزند فتحعلیشاه بوده وآنرا بحاجی میرزا احمد نامی بخشیده است و بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در محل سر لوح مهر اورا دارد .

(۳۹۳)

مولانا جلال‌الدین

باندازهٔ ۱۵۲ × ۲٦٥ - جلد مقوای روغنی خوش بوم زیتونی زرك ، ترنج وسر ترنج تصویر پیر وجوان وعمارت ، حاشیه بوم آلبالوئی گل وبوته نقاشی ، اندرون بوم‌سرخ بوته‌اندازی مذهب ، حاشیه‌باریك مشکی مذهب - کاغذ روسی آهار ومهره کشیده - جدول و کمند زرین - عنوانها بسرخی بعضی بلاجورد و زر بخط متن وبعضی بنسخ کتابت خوش - ٥ سر لوح و یك سر فصل مذهب مرصع خوش و درکتیبهٔ سرلوح اول عنوان کتاب بخط ثلث خوش بقلم شنگرف روی متن زر نوشته شده - خط نستعلیق کتابت‌خفی متوسط - رقم‌ابوالفیض اصفهانی تاریخ تحریر ۱۲٦۰ - ۱۲٦۱ .(شمارهٔ ٤٠٥)

آغاز : مانند نسخهٔ پیش

پایان دفتر اول :

« در بوم سه‌شنبه دهم شهرجمادی الاول سنه ۱۲٦۰ درمدرسهٔ چهار باغ اصفهان اتمام یافت علی بدالفقیرکثیرالتقصیر ابن مرحمت پناه آقا محمد مشهور بدرویش ابوالفضل ....»

پایان دفتر سیم :

« تمام شد دفتر سیم ازکتاب مثنوی مولوی بتاریخ ٢٤ شهر رمضان المبارك سنه ۱۲٦۰.»

پایان نسخه :

« قصه کوته کن مکن دلها کباب
ختم کن والله اعلم بالصواب »

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و درحاشیهٔ صفحهٔ اول مهر اورا دارد .

(۳۹٤)

مولانا جلال‌الدین

باندازهٔ ۱۷۵ × ۲۸۳ - جلد تیماج مشکی اندرون تیماج سرخ ساده - کاغذ ترمه جدول و کمند زرین - عنوانها بشنگرف و لاجورد بقلم رقاع کتابت خوش - دوصفحهٔ اول متن وحاشیه بین سطورطلااندازی بین مصراعها تسمهٔ مذهب. حاشیه مذهب مرصع خوش - (٤) سرلوح مذهب مرصع خوش - بالای صفحه ۳ - ٤ دو ترنج و سر ترنج مذهب منقش - ٥٤٤ صفحه ، هر صفحه ۲۳ سطر، هرسطر دو بیت ۱۱۳ میلیمتر خط متن نستعلیق وکتابت خفی بعضی حواشی بخط شکسته تعلیق خفی‌عالی - رقم محمدمهدی ملک‌الکتاب - تاریخ تحریرسال ۱۲٦۳ .
(شماره ۵۰۸)

نسخه فاقد نیمهٔ دوم دفترسوم ونیمهٔ اول دفتر چهارم است (بین صفحه ۱۵۳ و ۱۵٤ حاضر)

آغاز : مانند نسخه بیش

پایان :

« ورنگیرد دامنت این درد زود   گفتگوی من ندارد هیچ سود

« تم المجلد السادس من کتاب المثنوی بعون الله الملک الواحد الاحد الغنی بتاریخ یوم السبت ثانی عشرین شهر صفر المظفر سنه ثالث و ستین و ما ئتین بعد الالف من الهجرة النبویه صلوات الله و سلامه علیه علی ید حقیر الفقیر محمد مهدی ملک الکتاب غفر ذنوبه .... »

بسال ۱۳۲۲ از عرض گذشته است

(۳۹۰)

شش دفتر مثنوی

مولانا جلال الدین

باندازهٔ ۱۸۰ × ۲۸۸ - جلد مقوای روغنی متن زیتونی زرک ساده حاشیه مذهب ، اندرون سرخ ساده جدول مذهب - دو صفحهٔ اول هریک از دفتر بین سطور طلااندازی و دو صفحهٔ اول متن وحاشیه حاشیه بوته اندازی مذهب خوش - ٦ سر لوح مذهب مرصع خوش - ٥٤٦ صفحه ، هرصفحه ٢٥ سطر ، هرسطر دو بیت ١٠٢ میلیمتر - خط متن نستعلیق کتابت خفی و ترجمه بعضی لغات درحواشی شکسته نستعلیق کتابت متوسط - بدون رقم - تاریخ تحریر ١٢٦٣ . (شماره ٥١٨)

آغاز :

« هذا الکتاب المثنوی المعنوی وهواصول اصول الدین .....

« بشنو از نی چون حکایت می کند وز جدائیها شکایت میکند »

پایان دفتر پنجم . « تم المجلد الخامس بتاریخ بیست وششم شهر ربیع الثانی سنه ١٢٦٣ .»

پایان نسخه

« شرح این کوته کن و رو بر متاب

ختم شد والله اعلم بالصواب »

از آخر نسخه رقم و تاریخ ومطالب دیگررا محو کرده‌اند.
در تاریخ ۱۲۸۸ در تصرف طهماسب میرزا مؤیدالدوله بوده و در آن تاریخ آنرابدرویش غلامعلیخان منتقل کرده و معلوم نیست درچه تاریخ بکتابخانه وارد شده است

(۳۹۶)

مولانا جلال‌الدین

باندازهٔ ۲۰۰ × ۳۱۰ - جلد مقوای روغنی بوم ماشی گل وبوته منقش مذهب حاشیه زمینه زربوته اندازی عالی ، اندرون تیماج سرخ ترنج وسر ترنج مذهب - کاغذ فرنگی نخودی آهار ومهره کشیده جدول وکمند زرین زرفشان - عنوانها بسرخی و لاجورد و سیلو - دو صفحهٔ اول هر دفتر متن وحاشیه بین سطور طلا اندازی وبین مصراعها تسمهٔ مذهب مرصع ، حاشیه مذهب مرصع عالی - (٦) سرلوح مذهب مرصع- چهار صفحهٔ اول متن بوته‌اندازی مذهب عالی که درمیان هر صفحه چهارده و پانزده سطر نوشته شده و بین سطور طلا اندازی است - در پیشانی دو صفحهٔ اول دو شیر و خورشید و تاج مذهب دارد که نام ناصر الدین شاه بسبزی بخط نستعلیق عالی نوشته شده است - ۵۷٦ صفحه ، هرصفحه ۲۵ سطر ، هر سطر دو بیت . ۱۲ میلیمتر - خط متن نستعلیق کتابت خفی عالی و عنوانهارقاع کتابت خوش - رقم فتحعلی حجاب شیرازی - تاریخ تحریر ۱۲٦۳ - ۱۲٦٦ (شماره)

آغاز نسخه

« چون این کتاب مستطاب...بخطی خوش و طرزی دلکش تحریر یافته بود ازکمال خوبی‌وبایستگی شایستهٔ بزم.... ناصرالدین

شاه ...دانسته این غلام جان نثار دولت ابد آثار فیروز میرزا آنرا برسم پیشکش حضور خورشید ظهور و اهدای کتابخانهٔ مبارکه منظور داشت، چنانچه مراتب دولتخواهی این دولتخواه را کاتب کتاب بنظم آورده و بعرض رسانیده :

چون بامر داور مالك رقاب — خوش بپایان آمد این فرخ کتاب
نصرت الدوله بزرگ ملك جم — بندهٔ جان برکف شاه عجم
کامجو شهزاده فیروزگزین — آن بصد فیروزی و نصرت قرین

.... — ....

کاتب هذا الکتاب الداعی الدوله المستطاب فتحعلی الشیرازی المتخلص بحجاب ۱۲۶۶.»

آغاز متن :

و ما توفیقی الا بالله . هذالکتاب المثنوی و هو اصول اصول اصول الدین فی کشف الاسرار ...»

بشنو از نی چون حکایت میکند — وز جدائیها شکایت میکند

پایان :

« قصه کوته کن که رفتم درحجاب — هین خمش والله اعلم بالصواب

« تمت الکتاب بعون الملك الوهاب ، کتبه فتحعلی الشیرازی المتخلص بحجاب ۱۲۶۳.»

نسخه انتقالی از صندوقخانه بکتابخانه است .

(۳۹۷)

شش دفتر مثنوی

مولانا جلال‌الدین

باندزهٔ ۱۵ × ۲۵۳ - جلد مقوای روغنی عالی بوم زرك ترنج و سر ترنج بوم آلبالوئی گل و بلبل نقاشی گوشه مذهب ، حاشیه بوم

آلبالوئی که درکتیبه‌ها چند آیه ازقرآن واسماء چهارده معصوم بقلم رقاع خوش نوشته شده ، اندرون بوم سرخ بوته‌اندازی مذهب ترنج وسرترنج وحاشیه باریک بوم مشکی که درترنجها آیاتی ازقرآن نوشته شده وتاریخ ۱۲۶۸ دارد ـ کاغذفرنگی‌آهار مهره کشیده جدول وکمند زرین ـ عنوانها بسرخی ـ دوصفحهٔ اول متن وحاشیه بین‌سطور طلااندازی حاشیه بوته‌اندازی مذهب منقش ـ (٥) سرلوح و یک سر فصل مذهب مرصع خوش که درکتیبهٔ هریک عنوان هردفتر بخط رقاع خوش بقلم لاجورد روی متن زر نوشته شده است ۱۷٥ صفحه، هر صفحه ۲٥ سطر هرسطر دو بیت ۹۳ میلیمتر (شماره ۱۲۲۸٤)

آغاز :

«بشنواز نی‌چون حکایت می‌کند وز جدائیها شکایت می‌کند »

پایان :

« بام گردون را ازو آید نوا گردشش باشد همیشه زان‌هوا »

« تاریخ اتمام کتاب فی ١٤ شهر محرم۱۲۶۷ بعون‌الله تعالی .»

بسال ۱۲۸۲ از عرض گذشته و در حاشیهٔ صفحهٔ اول مهر ناصرالدین شاه دارد .

(۳۹۸)

مولانا جلال‌الدین

باندازهٔ ۲۰٥ × ۳۲۰ ـ جلد تیماج سرخ بوته اندازی مذهب ترنج و سر ترنج و گوشه وحاشیه منگنه ـ کاغذ فرنگی نخودی آهار و مهره کشیده جدول وکمند زرین که تمام صفحات بین سطور خط کشی زر دارد ـ عنوانها بسرخی ولاجورد ـ دوصفحهٔ‌اول بین سطور طلااندازی

(۷) سر لوح مذهب مرصع خوش - ۵۷۸ صفحه ، هر صفحه ۲۵ سطر دو بیت ۱۳۴ میلیمتر - خط شکسته نستعلیق کتابت متوسط رقم - حبیب‌الله نوری - تاریخ تحریر ۱۲۶۸ . (شماره ۵۱۹)

آغاز : مانند نسخه پیش

پایان :

« قصه کوته کن که رفتم در حجاب
هین خمش والله اعلم بالصواب »

در میان صفحهٔ آخر :

« خاتمهٔ مجلد ششم ازمثنوی بتاریخ نوزدهم شهرشعبان المعظم سنه ۱۲۶۸ مطابق سیچقان ئیل . کتبه العبد الحقیر الفقیر العاصی حبیب‌الله نوری غفرله . »

در تاریخ ۱۲۸۸ نسخه درتصرف فرهاد میرزامعتمدالدوله بوده است و معلوم نیست درچه تاریخ بکتابخانه وارد شده است .

(۳۹۹)

شش دفتر مثنوی

مولانا جلال‌الدین

باندازهٔ ۱۴۵ × ۲۵۲ - جلد روغنی ممتازکه در روی یک دف آن تصویری از داستان « پیدا شدن روح القدس بصورت آدمی بر مریم بوقت غسل و برهنگی » و در دف دیگر تصویر « گریختن عیسی علیه السلام فرازکوه وشخصی در پی او رفتن » بلطیف‌ترین وزیباترین وجهی تصویر شده و در حاشیه روی کتیبه های بوم مشکی‌عنوان کتاب و آیاتی از قرآن بقلم سفیداب بخط رقاع عالی نوشته شده ، اندرون جلد بوم مشکی مجالس شکارمذهب و در ترنج و سر ترنجها دور نماها تصویر شده و در نیمترنج ها نام والقاب « حشمة الدوله » بخط رقاع

عالی روی متن زر نوشته شده است و در چهار لچکی هر دف روی زمینه زرگل وبوته و برنده نقاشی شده است وجلد رقم «کمترین اقل السادات علیرضا ابن محمد اسمعیل الحسینی القائینی» و تاریخ ۱۲۷۲ دارد - کاغذ ترمهٔ جدول وکمند زربن - عنوانها بزر تحریردار ولاجورد بخط رقاع عالی - بالای هر ورق عنوان هر دفتر بزر تحریردار نوشته شده - دو صفحهٔ اول بین مصراعها تسمهٔ بوته اندازی مذهب ودو لچکی و چهار کتیبه بوته‌اندازی مذهب منقش در حاشیه دارد - (٦) سر لوح مذهب مرصع خوش که در کتیبه های آنها عنوان کتاب و دفترها بزر تحریر دار بخط رقاع روی زمینهٔ لاجورد و زر نوشته شده است .- ٦٦٣ صفحه ، هر صفحه ۲۳ سطر ، هرسطر دو بیت ۱۸ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی خوش - رقم محمد علی بن محمد اسمعیل حسینی قائنی - تاریخ تحریر ۱۲٦٦ - ۱۲۷۱ .(شمارهٔ ۵۱۲)

(٤۰۰)

مثنوی مولانا

باندازهٔ ۲۱۵ × ۳۲۵ - جلد تیماج مشکی بوته‌اندازی مذهب ترنج و سر ترنج و حاشیه منگنهٔ مذهب - کاغذ فرنگی متن زرفشان نخودی آهار و مهره کشیده جدول وکمند مذهب ، بعضی صفحات بین السطورطلا اندازی - دو صفحهٔ اول هردفتر متن وحاشیه بین السطور طلااندازی وبین المصارع بوته‌اندازی مذهب حاشیه مذهب مرصع عالی و در بالای این دو صفحه و ۱٤۲ موضع دیگر در متن کتاب در بین نقش دو شیر وخورشید مذهب نام ناصرالدین شاه با القاب درترنجهای منقش بوم زر بخط نستعلیق عالی روی متن لاجورد بوته‌اندازی نوشته شده است - دیباچهٔ هر دفتر عناوین بخط رقاع کتابت عالی بقلم لاجورد و سرخی و زر نوشته شده است وآخر دوصفحهٔ آخر بوته اندازی مذهب

است ـ٦ سرلوح مذهب مرصع عالی که درکتیبه‌های آن روی متن زرعنوان هر دفتر بقلم لاجورد بخط نستعلیق ممتاز نوشته شده است .

۷۱۸ صفحه هر صفحه ۲۱ سطر هر سطر دو بیت ۱۱۸ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت ممتاز ـ رقم محمد حسین کاتب السلطان شیرازی ـ تاریخ تحریر ۱۲۷۹ .

آغاز نسخه :

« بسمله هذا الکتاب المثنوی المعنوی و هو اصول الاصول اصول‌الدین فی کشف الاسرار الوصول و الیقین ....»

آغاز متن : بسمله

«بشنواز نی چون‌حکایت می‌کند وز جدائیها شکایت می‌کند »

پایان :

قصه کوته کن که رفتم درحجاب هین خمش والله اعلم بالصواب
شکرکاین نامه بعنوانی رسید کم نشد نقد و با خوانی رسید
نردبان آسمانست این کلام هرکه ازاین بررود آید ببام
نه ببام چرخ کان اخضر بود بل ببامی کز فلک برتر بود
بام گردونرا ازو آید نوا گردشش باید همیشه زان هوا

ویکچند درمحروسهٔ شیراز بندهٔ خاکسار.... عنان همت بتحصیل خط نستعلیق معطوف داشت ـ بس صفحه چند ازکتاب مثنوی مولوی نگاشته دل برکربت غربت نهادم و راه دارالخلافه باهره پیش گرفتم ـ شرف خاکبوس حضور ـ اعلیحضرت ... ناصرالدین شاه قاجار.... دست داد.... به تتمیم آن کتابم‌مأمور فرمودند ـ درقلیل مدت بنوعی که نطاق طاقت همگنان ازآن قاصراست باتمام‌رسانید ـ واناالعبد کاتب الحضرة‌السلطانی محمد حسین الشیرازی غفرالله ذنوبه وسترالله عیوبه . تحریراً فی شهر رمضان المبارك سنه ۱۲۷۹»

بسال ۱۲۸۲ ازعرض گذشته است .

این نسخه از حیث تزیینات بخصوص خط از نفایس آثار دورهٔ ناصری است .

آغاز : مانند نسخهٔ پیش

پایان :

« بام گردون را ازو آبد نوا گردشش باشد همیشه زان هوا»

« این کتاب مستطاب قریب سالی پنج می گذشت که این فقیر برنج کتابت آن مشغول بوده ....تا ان اوقات که مسند حکمرانی.. این ملک از وجود .... حشمة الدوله العلیة العالیه نواب حمزه میرزا.. زینتی تازه گرفته .... این کتاب را تمام وبنام نامی و اسم گرامی آن شهزاده....انجام دهد...(۱) العبد الضعیف الداعی محمد بن ابن محمد اسمعیل الحسینی القاینی .» لغات و اصطلاحات درحاشیه بخطی خفی تر از متن ترجمه وتوضیح شده است.

این نسخهٔ نفیس بدست سه فرزند هنرمند سید اسمعیل قائینی ساخته وبرداخته شده است ، یعنی خط متن آن از سید محمد علی وخط رقاع از سید محمد حسین و جلد آن که از شیواترین کارهای روغنی قرن سیزدهم است ، از سید علیرضاست و شاید تذهیبات و تحریرات و جدول کشی آن نیز ازهمین سیدعلیرضا باشد .

بسال ۱۳۰۱ از عرض کتابخانه گذشته است.

(۴۰۱)

شش دفتر مثنوی

مولانا جلال‌الدین

باندازهٔ ۱۶۵ × ۲۶۲ - جلد مقوای روغنی عالی متن تصویر دومجلس درس وبحث حاشیه بوم آلبالوئی بوته اندازی مذهب ترنج

و لچکی گل، بوته نقاشی مذهب حاشیه باریک بوم سبز مذهب ـ کاغذ ترمهٔ جدول و کمند زرین ـ عنوانها بسرخی ـ دو صفحه اول هردفتر متن وحاشیه بین سطور طلااندازی وحاشیه بوته‌اندازی مذهب منقش ـ(٦) سر لوح مذهب مرصع خوش ـ ٧١٥ صفحه ، هرصفحه ٢١ سطر هر سطر دو بیت ١٠٥ میلیمتر ـ خط شکسته نستعلیق کتابت خفی خوش رقم محمد حسن شریف ـ تاریخ تحریر ١٢٨١ ـ ١٢٨٤ (شمارهٔ ٥٠٣)

آغاز :

«بشنو از نی چون حکایت می کند   وز جدائیها شکایت می کند»

پایان :

«صد درود و صد سلام از کردگار   بر پیمبر باد و بر آل کبار»

تمام شد مثنوی مولوی بتاریخ شهر ربیع الاول ١٢٨٤ .حرره ـ الوانق بالله اللطیف محمد حسن الشریف الشهیر بکاتب سرکاری . »

در پایان نسخه مطالبی با مرکب سرخ نوشته شده بوده است وآنرا محو کرده‌اند و در جای آن رقم و تاریخ را بمرکب مشکی نوشته‌اند.

کیفیت ورود بکتابخانه معلوم نیست ؛

(٤٠٢)

شش دفتر مثنوی (سه دفتر اول)

مولانا جلال‌الدین

باندازهٔ ١٥٥ × ٢٥٧ ـ جلد تیماج سرخ جدول سنگنه مذهب ـ کاغذ دولت آبادی جدول زرین کمند متن زرفشان غبار ـ عنوانها بشنگرف ـ ـ متن دوصفحهٔاول متن وحاشیه بین سطور جدول کشی بین مصراعها تسمهٔ مذهب حاشیه مذهب مرصع خوش ـ سه سرلوح مذهب ساده ـ ٤١٠ صفحه ، هر صفحه ٢١ سطر هر سطر دو بیت ٨٧ میلیمتر ـ

خط نستعلیق کتابت خفی متوسط ـ بدون رقم وتاریخ تحریر (قرن ۱۱)
(شمارهٔ ۵۱۰)

نسخه مشتمل است بر دفتر اول و دوم ونیمه‌ای از دفتر سوم

آغاز :

«بشنو از نی چون حکایت میکند　　　از جدائیها شکایت میکند »

پایان :

«این مثل بشنو که شب دزد عنید　　　در بن دیوار حفره می برید »

حاشیه دفتر اول مشحون از توضیح اصطلاحات و معانی لغات است که از لطایف اللغات نقل شده .

نسخه در حدود سال ۱۱۳۰ درتملک اللهوردی نامی بوده و بسال ۱۱۶۳ در شهر نیشابور بمیرزا مهدیخان نادری و پس از او بفرزندش محمدرضا منتقل گردیده‌است ـ بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته و نام او بخط نستعلیق بسفیداب روی متن زر در ترنجی نوشته شده است ولی بعداً بمحسن میرزا فرزند عبدالله میرزا منتقل گردیده و او آنرا بتاریخ سال ۱۲۷۷ تقدیم کتابخانهٔ سلطنتی کرده و سال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته است ـ خط ومهر مالکان متعدد نسخه در پشت صفحهٔ اول وآخر و درج کتاب هوید است .

(۴۰۳)

شش دفتر مثنوی (منتخب)

مولانا جلال‌الدین

باندازهٔ ۱۵۵ × ۲۷۵ ـ جلد ساغری مشکی ترنج و سر ترنج و نیمترنج و گوشه وحاشیه بریده‌ضربی طلاپوش خوش ، اندرون تیماج حنائی حاشیه مذهب ـ صفحات متن وحاشیه، کاغذ متن قطعه ختائی

زرفشان غبار حاشیه بخارائی جدول زرین - جای عنوانها بیاض - یک سر لوح مزدوج مذهب مرصع عالی - ۱۲۸ صفحه ، هرصفحه ۱۷ سطر هر سطر یک بیت ۷۵ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت جلی عالی بدون رقم وتاریخ تحریر (قرن ۱۰) (شماره ۱۲۳۴۲)

آغاز : مانند نسخه پیش

پایان :

« صبر آرد آرزو را بی شتاب — صبر کن والله اعلم بالصواب »

نسخه در تاریخ سال ۱۱۶٤ ازمتملکات میرزا مهدیخان نادری بوده بعد بفرزند او محمد رضا منتقل شده است مهرهر دو در اول و آخر کتاب هست - قبل از آن تاریخ درکتابخانهٔ سلاطین تیموری هندوستان بوده است که مهرهاو یادداشتهارا محوکرده‌اند، ولی اثر یک مهر کتابدار شاه جهان هویداست.

(٤۰٤)

شش دفتر مثنوی (منتخب)

مولانا جلال‌الدین

باندازهٔ ۱۹۰ × ۳۰۰ - جلد روغنی ممتاز بوم مشکی نقش برگ موئی ، ترنج و سرترنج بوم ماشی گل و بوته نقاشی ، حاشیه بوم سرخ گل وبوته نقاشی ، اندرون میشن سرخ ترنج و سر ترنج ولچکی بریده سوخت معرق طلاپوش عالی - صفحات متن وحاشیه، کاغذ متن قطعه ختائی نباتی جدول زرین، کاغذ حاشیه سمرقندی شکری زرفشان سر سخنها و بین سطور بوته‌اندازی مذهب وبین مصراعها تسمهٔ مذهب جای عنوانها بیاض - یک سرلوح مزدوج و سه سرفصل مذهب مرصع عالی - ۱۱۶ صفحه ، هر صفحه ۱۱ سطر ، هر سطر یک بیت ۹۰ میلیمتر خط نستعلیق نیمدو دانک عالی - بدون رقم (وباحتمال قوی خط میر علی هروی) وتاریخ تحریر (قرن ۱۰).(شمارهٔ ۱۲۳۰۰)

آغاز : مانند نسخه پیش .

پایان :

«سیف وخنجرچون‌علی‌ریحان او   نرگس و نسرین عدوجان او »

نسخه ازکتابخانهٔ عالم‌گیر پادشاه تیموری هند بوده و بعد میرزا رضای منجم‌نامی آنراخریداری کرده وپس ازآن بتملک امیر محمد بن علیمردان خان درآمده است ـ چون سایرمهرها ویادداشتها را محو کرده‌اند ،معلوم نیست درچه تاریخ بکتابخانه وارد شده است .

(٤٠٥)

دفتر مثنوی (منتخب)

مولانا جلال‌الدین

باندازهٔ ١٣٥ × ٢٢٨ ـ جلد میشن جگری ترنج وسر ترنج منگنه اندرون تیماج عنابی ساده ـ صفحات متن وحاشیه، کاغذ متن سمرقندی زرفشان حاشیه دولت آبادی جدول زرین ـ بین مصراعها تماماً تسمهٔ مذهب ـ عنوانها بشنگرف درسر سخنهای طلااندازی ـ دو صفحهٔ اول متن‌وحاشیه بین سطورطلااندازی وبین مصراعهاتسمهٔ منقش لاجوردی حاشیه بوته‌اندازی گلکاری که ترنج و نیمترنجهائی بعداً بآن الصاق کرده‌اند ـ یک سرلوح مذهب مرصع‌مزدوج خوش که درآن قلم رفته‌اند ١٩٨ صفحه هر صفحه ١٥ سطر ، هر سطر یک بیت ٧٣ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت خوش ـ رقم [محمود بن] اسحاق [شهابی] ـ بدون تاریخ تحریر(قرن ١٠).(شماره ٥١٧)

آغاز : مانند نسخهٔ پیش

پایان :

مانند نسخهٔ پیش ، اضافه دارد :

«دری انتخاب از مثنوی حضرت مولانا جلال رومی. محمود بن اسحاق غفر ذنوبه وستر عیوبه»

چنانکه گذشت جای رقم را محو کرده‌اند و فقط نام «اسحاق» بجای مانده ،ماقبل آن محو شده است، ولی من شک ندارم که کاتب همان محمود بن اسحاق شهابی سیاوشانی شاگرد بی‌واسطه میرعلی هروی است .

بسال ۱۲۷۱ خریداری شده ناصرالدین شاه این معنی را بخط خود درپشت صفحهٔ اول نوشته ومهر کرده است ـ بسال ۱۲۷۴و۱۲۸۲ از عرض گذشته است .

جواهرالاسرار و زواهرالانوار

(شرح مثنوی مولانا جلال‌الدین)

حسین بن حسن خوارزمی

(م ، ۸۳۵)

باندازهٔ ۱۹۰ × ۳۰۰ ـ جلد میشن تریاکی ترنج ونیمترنج وسر ترنج بریدهٔ ضربی طلاپوش لولادار ترکی ـ کاغذ بغدادی نخودی جدول زربن ـ یک سر لوح اکلیلی الحاقی در اول و دو سر لوح مذهب مرصع ترکی خوش در میانه ـ عنوانها بشنگرف ـ ۹۵۸ صفحه، هرصفحه ۲۳ سطر ،هر سطر ۱۰۲ میلیمتر ـ خط نستعلیق تحریر کتابت ترکی متوسط ـ بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۱) (شمارهٔ ۲۷۱۶)

شارح مثنوی فقط سه دفتر از مثنوی را شرح کرده و در مقدمه ده مقاله در احوال طریقه مولویه واصطلاحات و احوال متصوفه نهاده‌است و در مقدمه آورده :

اغاز :

« حمد بی حد و غایت و ثناء بی حد ونهایت ..... بوحدانیت موصوف ملکی که .....

مقدمة المطالب فی کشف بعضی المآرب ، بعداز حمد حضرت پروردگار و درود بر جناب نبی مختار جنین گوید محرر این کلمات شورانگیز ومقرر این مقالات شررآمیز..... بندهٔ شیفتهٔ ممتحن حسین بن حسن احسن الله الیه.....چنانک درکتاب کنوز الحقایق فی رموز الدقایق شاهد دل آرای ابن معنی کسوت زیبا پوشیده است ...... حضرت خداوندگار کاشف غوامض اسرار..... مقرب حضرت باعزت ملک قیومی مولاناوشیخنا جلال الحق والدین الرومی قدس الله سره و اوصل الینا بفضله بره ، اگر چه از اکثر مشایخ طبقات بحسب زمان متأخر است ، اما از روی علو درجات و از جهت حضرت احدیة الذات برسابقان آفاق فایق است و قطب الاقطاب عهد خویش ومظهر ولایت محمدیه و وارث علوم نبویه است..... کدام دلیل بدین قاطع ترو کدام برهان بدین معنی ساطع تر ازکناب مثنوی که جامع اسرار معنوی است، خواهد بود ....

فاتحة الابواب فی سبب تألیف الکتاب، بر رای عالی ارباب همم متعالی... نموده می آید که من بنده ببرکت صحبت وبمن همت خواجه رحمه الله از اوان طفولیت..... رغبت تمام بابیات و اشعار و مثنوی حضرت مولوی قدس سره داشتم وهمیشه خاطر به استکشاف و بکتابت وحفظ ومطالعهٔ آن می شتافتم و از روحانیت حضرت مولوی قدس سره فیضها می یافتم تا بحدی که در زمان شباب که آتش طبیعت را وقت التهاب بود ، اصناف عباد از اطراف بلاد مشکلات ابیات حضرت مولوی قدس سره بدین ضعیف می فرستادند ودر استفتاح مغالق ابواب آن داد مبالغه می دادند و باوجود قلت بضاعت بقدر استطاعت درجواب هر

سایل رسایل نوشته می‌آمد و به تخصیص کتاب مثنوی را که خزینهٔ اسرار معنویست جماعتی... پیش این ضعیف مباحثه می نمودند و در خور قابلیت خویش از زبان این درویش واردات غیبی می‌شنودند والحاح مینمودند و در اقتراح می‌افزودند که بعضی ازآن حقایق که بتصویر می‌آید بتحریر پیوندد و بالتماس ایشان کتاب «کنوز الحقایق فی رموز الدقایق» کسوت نظم یافته بود. باوجود آن استدعا، تصدی بشرح مثنوی می کردند. من بنده بی اشارت غیبی بدان امر عظیم.... اشتغال نمی کردم .... که در این حال بفیض فضل ذوالجلال .... جناب خواجه رحمة‌الله علیه بنده را بشارت دادند که در واقعه چنان دیدم که آن مقرب حضرت قیومی مولاناجلال الحق والدین الرومی بحکم سوابق ازلیه و مناسبات روحانیه بدیدن این مخلص آمده بودند و بشرح حکم متعالیه.... اشتغال می نمودند.....لاجرم این بشارت را عین اشارت غیبی دانسته درعالم صورت ظهور انسان آن را منتظر می بودم که نسمات نفحات الطاف ربانی وزیدن گرفت..... و حضرت امیر زاده اعظم.... سمی خلیل الرحمن ناصرالدین ابو المناقب ابراهیم سلطان شیدالله قواعد الاسلام بمکانه.... آفتاب روحانیت مولوی برقلب قابل اوتافت وبخاطر فیاضش که آئینه جمال نمای شاهیست خطور کرده که کتاب مثنوی حضرت مولوی را که خزاین اسرار معنوی است می‌باید که شرحی نوشته شود .... دربن باب بخط شریف و عبارت لطیف خویش مکتوبی بدین درویش نوشته که: «چون بشرح وافی و بیان کافی نقاب حجاب از روی شاهد دلفریب این کتاب برداشته آید هرآئینه بدعای ارباب ذوق و ثنای اصحاب شوق... برخوردار شوند؛ همیشه قرین روزگار همایون و رفیق دولت روزافزون بختیاران این عهد خواهد بود،» چون بمشاهدهٔ آن کتاب رابق و خطاب فایق مشرف گشتم و فرمان اورا موافق اشارت غیبی دیدم.... بشرح کتاب اشتغال

نمودم و این کتاب را بالهام حضرت پروردگار « جواهر الاسرارو زواهر الانوار» نام نهادم وبیش ازشروع بشرح ابیات برنهج تقدیم ده مقاله ایرادکردم ، تا غواص این بحر زخار را التقاط جواهر الاسرار دشوار نباشد ..... هذه مقالات العشرة .... »

پایان :

« ولی چوکشتی تن بشکنند زموج حوادث

رسان تو تختهٔ جان مرا بساحل ایشان

تم الکتاب بعون الله الوهاب و الصلوة علی محمد و آله وصحبه اجمعین و سلم تسلیماً .»

بسال ۱۲۱۷ در تملک برهان الدین شریف ترك بوده و بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و دربالای صفحهٔ اول مهر او هست

(٤٠٧)

ترجمهٔ اتابکیه (ترجمهٔ شرح مثنوی ترکی)

تقی بن محمد منشی ساوجبلاغی

(قرن ۱۴)

باندازهٔ ۲۱۵ × ۳۳۰ - جلد تیماج سادهٔ حنائی - صفحات متن وحاشیه کاغذ متن سفید وحاشیه آبی فرنگی جدول وکمند اکلیلی - بین سطور اکلیل اندازی - عنوانها بسرخی - یک سر لوح اکلیلی - ۱۵ صفحه ، هرصفحه ۲۹ سطر ، هرسطر ۱۳۰ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی - بدون رقم (وظاهراً بخط مترجم) و تاریخ تحریر (قرن ١٤) (شمارهٔ ٥٢٠)

این نسخهٔ ناقص قسمت مقدمه ازشرح ترکی دفترششم مثنوی مولاناست که مترجم گوید :

« ..... تقی بن محمد منشی ساوجبلاغی ، مترجم این شرح از ترکی بفارسی در ترجمهٔ شرح اول جلد این کتاب که بنام ...... امین السلطان وزیر اقدس اعظم........بترجمهٔ اتابکیه اقدسیه موسوم آمد ، اختلاف عقاید اهل طریقت وعرفان را تشریح نموده.......»

آغاز: « الحمدلله الذی جعل القسم السادس من کتاب المثنوی المعنوی ..... این مجلد ششم را نیز برآن اعتبارات سابقه قیاس کن

پایان موجود :

« ....غالباً شگرف و جسیم باشد و درون .»

(٤٠٨)

کلیات

سعدی (مشرف بن مصلح الدین شیرازی)

(م ، ٦٩١)

باندازهٔ ١٥٠ × ٢٤٥ - جلد ابره تیماج مشکی ضربی عالی طلاپوش، اندرون ترنج و نیمترنج و لچکی و حاشیه سوخت تحریر زمینه فیروزه‌ای طلاپوش لولادار که درکتیبه طلابوش این دو بیت برجسته بخط نستعلیق نوشته شده است :

بروخوشه چین باش سعدی صفت — که گرد آوری خرمن معرفت
نصیحت کسی سودمند آیدش — که گفتار سعدی پسند آیدش

کاغذ دولت آبادی جدول زرین - عنوانها بعضی بلاجورد بوته‌اندازی زرین نوشته شده وبعضی بزرساده - در هر صفحه دو لچکی بوته‌اندازی زرین دارد - ٨٧٢ صفحه ، هرصفحه ١٧ سطر هر سطر یک بیت ٥٤ میلیمتر در متن وشش بیت در ١٢ مصراع در حاشیه دارد - دوصفحهٔ اول متن وحاشیه مذهب مرصع ممتاز که درمیان عنوان وقسمتی

از آغاز کتاب بسفیداب تحریر دار روی متن زر نوشته شده است - ٤ - سر لوح و (٢٢) سرسخن مذهب مرصع عالی که عنوانهای هر قسمت بخط رقاع عالی بسفیداب تحربردار روی متن زر نوشته شده است (١١) مجلس تصویر مینیاتور عالی بعلاوه دو صفحه بیش ازمتن یک مجلس بزم عالی است که حواشی صفحه ها مذهب مرصع است - خط نستعلیق کتابت خوش - رقم عبدالله بن شیخ مرشد شیرازی - بدون تاریخ (قرن ٩) (شماره ٣٢٧)

نسخه مشتمل است بر : مقدمهٔ منثور علی بن احمد بن ابونصر بیستون - مجالس خمسه - رسالهٔ صاحب دیوان - سؤال و جواب سعد - الدین نطنزی و سعدی - نصیحة الملوك - رساله سلطان آباقا - حکایت ملك انکیانو - حکایت ملک شمس الدین تازی گوی - گلستان - بستان قصاید عربی - قصاید فارسی - مرائی - ملمعات - ترجیعات - طیبات - بدایع - خواتیم - غزلیات قدیم - صاحبیه - مقطعات - مطایبات وخبثیات هزلیات - مضاحك - رباعیات - مفردات .

اغاز

« شکر وسپاس معبودی را جلت قدرته .... »

پایان :

« من راست نوشتم تو گرش راست نخوانی

جرم لجلاج نباشد چو تو شطرنج ندانی »

« تم الکتاب بعون الملک الوهاب من مقولات الشیخ العارف الکامل صاحب الموارد السبحانیه و الفصاحت السحبانیه شرف الاسلام و المسلمین مرشد السالکین قدرة العاشقین مشرف بن مصلح السعدی الشیرازی نورالله مرقده ... کتبه العبد الفقیر اقل خلق الله عبدالله ابن شیخ مرشد الکاتب الشیرازی عفی عنهما و غفرذنوبهما .... من بعد ذلک غفرانالکاتبه .،»

بسال ۱۲۸۰ نسخه در تملک حسنعلیخان گروسی امیر نظام درآمده و این معنی بخط زیبای او و درصفحه آخرباسهر او هست که آنرا به یحیی خان فرزند خود بخشیده‌است ـ بسال ۱۲۹۱ بتملک مؤیدالدوله درآمده بسال ۱۲۹۷ از ورثهٔ مؤید الدوله برای کتابخانه خریداری شده است

(٤۰۹)

ت

سعدی

باندازهٔ ۱۱۰ × ۱۸۰ ـ جلد ساغری مشکی ساده جدید، اندرون تیماج سرخ ـ کاغذ دولت آبادی نباتی جدول زربن ـ عنوانها بزر و لاجورد بخط رقاع نیمدو دانگ خوش ـ در هر صفحه دو لچکی بوته ـ اندازی مذهب ـ دو صفحهٔ اول متن وحاشیه مذهب مرصع لاجوردی عالی که در وسط هر صفحه در ترنجی هفت سطر از آغاز متن نوشته شده و بین سطور طلا اندازی منقش است و در حاشیه زمینه لاجورد در دوازده مهرمذهب روی زمینهٔ لاجورد فهرست کلیات بخط تلث غبار بسفیداب نوشته شده است ـ دو صفحه دوم بین سطور طلااندازی ـ (۲۷) سرفصل مذهب لاجوردی ومذهب منقش بزرگ و کوچک که عنوان هرقسمت بسفیداب تحریردار روی سن آن بزر بخط رقاع خوش نوسته سده ـ ۸۲۸ صفحه ، هرصفحه ۱۹ سطر، هرسطر یک بیت . ۵ میلیمتر درمتن و شش بیت در ۱۲ مصرع درحاشیه ـ خط نستعلیق کتابت خفی خوش رقم منعم الدین اوحدی شیرازی ـ تاریخ تحریر ۹۱۷ (شماره ۳۳۱)

تقسیمات نسخه مانند نسخهٔ بیش با ذکر عنوان « سعدی نامه » بجای « بستان »

آغاز: مانند نسخهٔ بیش

پایان متن مانند نسخهٔ بیش، اضافه دارد:

«کتبت لتبقی الذکر فی امم بعدی
فیاذا الجلال اغفر لکاتبه سعدی

«تم الکلیات .... علی‌اقلام تراب اقدام کلاب احباب ابی تراب منعم الدین الا وحدی غفرالله ذنوبه وستر عیوبه فی ربیع‌الاخر سنه سبع عشرة وتسعمائه الهجریه.» (بشت صفحهٔ اول ظاهراً یک مجلس مینیاتور هست که روی آنرا کاغذ چسبانیده‌اند وباید برداشته شود)

نسخه در حدود سال ۱۱۶۷ در تملک نجفقلی خان‌مافی بوده و بسال ۱۲۹۷ وارد کتابخانهٔ فرهاد میرزا معتمدالدوله شده و بسال ۱۳۰۰ آنرا بیشکش ناصرالدین شاه کرده و بسال ۱۳۲۲ عرض دیده شده است

(۴۱۰)

کلیات

سعدی

باندازهٔ ۱۳۵ × ۲۴۵ - جلد ساغری مشکی ترنج و سر ترنج و حاشیه مذهب - کاغذ دولت آبادی جدول زربن - عنوانها بزر ولاجورد در سر فصلهای بوته اندازی مذهب - از اول وآخر نسخه لااقل یک ورق ساقط - (۵) سرلوح و (۲۴) سرفصل بزرگ وکوچک مذهب مرصع عالی که عنوان هر قسمت در آنها بخط رقاع با نستعلیق بزر نوسته شده و صفحهٔ اول موجود (که صفحهٔ دوم کتابست) تماماً مذهب مرصع عالی است وچهار سطر از متن کتاب در روی‌متن زر درمیان

صفحه نوشته شده است ـ و درکتیبهٔ بیشانی و ذیل بقلم زر روی متن لاجورد نوشته است :

« طیباتش چون گلستان جهان هرچه جوئی زو برآید در زمان

(۱۵) مجلس مینیاتورعالی ـ ۹۲ صفحه ، هرصفحه ۱۷ سطر هر سطر یک بیت . ۵ میلیمتر در متن و ۶ بیت در ۱۲ مصراع و بهمین میزان عبارات نثر درحاشیه ـ خط نستعلیق کتابت خفی خوش ـ بدون رقم و تاریخ تحریر و باحتمال قوی نزدیک بیقین بخط منعم الدین اوحدی کاتب نسخه شمارهٔ بیش وحتی تذهیب و جدول کشی این نسخه بدست مذهب نسخهٔ مزبور انجام شده است (شماره ۳۳۰)

تقسیمات مانند نسخهٔ پیش .

آغاز موجود :

« و گسترده ، رحیمی که از دیوان رحمتش ..... »

پایان موجود متن :

« چندانکه نگه می کنم ای رشک پری

بار دومین ز اولین خوبتری »

پایان موجود حاشیه :

« خیری که برابدت بتوفیق از دست

در حق کسی کن که درو خیری هست »

ظاهراً نسخه درحدود قرن یازدهم درخاک عثمانی بوده وبه تناوب به تصرف محمد اسعد (سال ۱۱۷٤) و حسین (سال ۱۲۲۰) و محمد حسین (سال ۱۲٤۰) و محمد علی نام بوده و سال ۱۳۲۲ از عرض کتابخانه گذشته است .

کلیات

سعدی

باندازهٔ ۲۱۵ × ۳۷۰ - جلد ساغری مشکی ترنج و سر ترنج وگوشه بربده میناسازی زمینه زرخوش حاشیه مذهب - کاغذ دولت - آبادی متن زرفشان غبارربا بک تسمهٔ منقش - در هر صفحه سه لچکی مذهب منقش - عنوانها بسفیداب تحربردار درسر فصلهای منقش روی زمینهٔ زر - در بابان هر قطعهٔ شعر دو لوحهٔ مذهب منقش - و بین مصراعها تسمهٔ مرصع - دو صفحه بیش ازمتن ، متن و حاشیه مذهب مرصع عالی که درترنجهائی فهرست کتابها روی زمینه منقش بسفیداب تحرىر دار نوشته شده - دو صفحهٔ آغاز متن بین سطور طلا اندازی منقش - (٥) سرلوح مذهب مرصع مزدوج بزرگ و (۱۳) سر سخن بزرگ مذهب مرصع عالی - عنوانها در متن بزر و لاجورد و شنگرف - دو صفحهٔ آغاز وپایان نسخه متن وحاشیه ، متن مجلس تصویر مینیاتور عالی فرسوده وحاشیه مذهب مرصع - ۸۹٦ صفحه، هر صفحه ١٠ سطر هر سطر یک ببت ۸۸ میلیمتر درمتن و ۱۲ بیت در ٢٤ مصرع در حاشیه - خط متن نستعلیق نیم دو دانگ و حاشیه کتابت متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (میانه قرن ١٠).(شماره ٤٧٥٩)

تقسیمات نسخه مانند نسخهٔ بیش

آغاز مانند نسخهٔ پیش

بابان متن مانند نسخهٔ شمارهٔ ۳۲۷ اضافه دارد :

تم الکتاب الکلیات الشیخ مصلح الدبن سعدی شیرازی، بعون الله تعالی و حسن توفیقه و صلی الله علی محمد و آله اجمعین الطیبین .»

بیش از صفحه ٤٩٢ لااقل بک ورق ساقط دارد .

بسال ۱۲۸٤ ازعرض گذشته است.

(٤١٢)

کلیات

سعدی

باندازهٔ ۱۸۷ × ۳۱۷ - جلد روغنی عالی زمینه مشکی گل و بلبل نقاشی حاشیه زمینه رنگ گل سرخی ، اندرون دریک دف تصویر شیخ سعدی بصورت یک درویش و در دف دیگر تصویر فتحعلیشاه ، حاشیهٔ هر دو مانند حاشیهٔ بیرون جلد - کاغذ نباتی جدول زرین متن افشان غبار - عنوانها بزر - دو صفحهٔ اول و دو صفحهٔ چهارم وچهار موضع دیگر در درج نسخه ، متن وحاشیه بین سطور طلا اندازی حاشیه بوته اندازی مذهب منقش عالی - (٥) سرلوح مذهب مرصع مزدوج عالی که درکتیبهٔ هریک روی متن زر بوته اندازی عنوان هر قسمت بسفیداب نوشته شده - (۲۳) سر لوح کوچک دیگر بهمان منوال - ۷۷۸ صفحه ، هر صفحه ۲۱ سطر هر سطر یک بیت ٦٥ میلیمتر درمتن ۷ بیت در ١٤ مصراع در حاشیه - خط نستعلیق کتابت خوش - رقم محمد قاسم شیرازی - بدون تاریخ (قرن ۱۰) (شماره ۳۲۸)

تقسیمات مانند نسخهٔ بیش

آغاز : مانند نسخهٔ بیش

پابان مجالس :

« رقیمه فقیر بر تقصیر محمد قاسم روز پنجشنبه شهر شوال »

پایان نسخه :

«هزاران درود وهزاران سلام ز ما بر محمد علیه‌السلام »

« تمام شد کتاب کلیات شیخ مصلح‌الدین سعدی علیه الرحمة و المغفرة . کتبه العبد الاقل المذنب الراجی محمد قاسم شیرازی .»

بتاریخ سال ۱۲۹۸ از میرزا محمود وزیر تهران خریداری شده

كليات

سعدی

باندازهٔ ۱۸۰ × ۳۱۵ - جلد روغنی عالی عمل احمد بتاریخ سال ۱۲۳۱ ، دو مجلس تصویر شعراء که : جامی - سنائی - مولانا - سعدی - حافظ - خاقانی - نظامی - فردوسی - انوری - کمال‌الدین اسمعیل، را باسم مشخص کرده است، درحواشی ۱۸ بیت شعر ازصبا بخط نستعلیق خوش بسفیداب نوشته شده که این ابیات ازآنهاست :

« ای جلد پرنگار بهشتی تو با بهار
با آستان خسرو و درگاه شهریار

« دارای عهد فتحعلیشاه کز شرف
نازان بآفرینش او آفریدگار

« فرمود تا مصوری ازسلک بندگان
بنگارد این دوجلد بدان کلک نغزکار

« تمثال نامور شعرای سخن طراز
ز ایمای بی مثال ملک آمد آشکار

« افکنده سر بمحفلشان زد صبا رقم
زیبنده مجلس شعرای بزرگوار . »

اندرون جلد زمینه سرخ بوته اندازی تشعیرسازی مذهب حاشیه زمینه مشکی بوته ریزه نفاشی - کاغذ دولت آبادی دو جدول زرین متن زرفشان - در هر صفحه یک لچکی بوته مذهب - عنوانها بسرخی در سرفصلهای بوته اندازی مذهب - دو صفحهٔ اول و شش موضع دیگر در درج کتاب ، متن وحاشیه بین سطور طلااندازی، حواشی بوته اندازی مذهب متفش و حل کاری عالی - (۹) سر لوح مزدوج

مذهب مرصع عالی که درکتیبهٔ هر یک بسفیداب روی متن زر عنوان هرقسمت نوشته شده است - ۷۰۶ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هرسطر یک بیت ۶۷ میلیمتر درمتن و ۱۴ بیت در ۲۸ مصرع در حاشیه - خط نستعلیق کتابت خوش - رقم مقصود علی‌شیرازی - تاریخ تحریرسال ۱۰۷۰ ، (شماره ۳۲۴)

تقسیمات مانند نسخهٔ پیش

آغاز : مانند نسخهٔ پیش

پایان :

« مگو انده خویش با دشمنان　　　　که لاحول گویندشادی کنان»

« تمت الکلیات افصح المتکلمین شیخ مصلح الدین سعدی شیرازی علیه الرحمة والمغفرة بتاریخ یوم الاثنین غره شهر ذی‌حجة - الحرام . الراجی مقصود علی الشیرازی غفرالله ذنوبه و ستر عیوبه . »

نسخه درحدودسال ۱۱۳۹ درتملک فیوم نامی بوده، بامرفتحعلیشاه مرمت و تجلید شده و بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته است و پشت صفحهٔ اول مهر اورا دارد .

(٤١٤)

کلیات

سعدی

باندازهٔ ۱۳۰ × ۱۹۵ - جلد مقوای روغنی عالی بوم سرخ ترنج و سر ترنج و حاشیه بوم مشکی گل وبلبل نقاشی متن گل وبرگ مذهب ، اندرون قهوه‌ای ساده حاشیه مذهب - کاغذ ترمهٔ اصفهانی جدول وکمندزرین - صفحات ابتدای هرکتاب متن و حاشیه مذهب بین سطورطلا اندازی مصراعها تماما درمیان نسمهٔ مذهب - هر صفحه

سه لچکی مذهب دارد - ۷۱۲ صفحه - سطور صفحات یکدست نیست و در متن و حاشیه بطور متوسط ۲۳ بیت نوشته دارد - (٥) سرلوح و یک سر فصل مذهب عالی - خط شکسته نستعلیق کتابت خفی ممتاز - رقم درویش عبد المجید - تاریخ ۱۱۸۲

آغاز : « منت خدای را عزوجل ... . »

پایان :

« هرآنکه نام من از راه نیکوئی ببرد

همیشه در دوجهان نام او به‌نیکی باد»

« تمت الکتاب بعون الله الملک الوهاب فی شهرشوال المکرم من شهورسنه ۱۱۸۲ نظر بخواهش عالیحضرت.... آقا محمد حسین حفظه‌الله تعالی‌عن الافات والبلیات کمترین بندهٔ اخلاص کیش عبدالمجید درویش در صدد تحریر این کتاب برآمد ونظر بخواهش صاحب کتاب قصاید عربی وملمعات وهزلیات وطایبات و مضحکات و ملحقات که جامع کلیات به اول کتاب افزوده است نوشته شد . ناظرین رابکاتب بحثی نباشد . تم بالخیر .»

بسال ۱۲۹۲ از عرض کتابخانه گذشته است وپشت صفحهٔ اول و آخر مهر ناصرالدین شاه ومظفرالدین شاه را دارد .

(٤١٥)

کلیات

سعدی

باندازهٔ ۱۳۰ × ۲۰۵ - جلد روغنی‌عالی بوم تریاکی گل و بلبل و پروانه نقاشی ، حاشیه باریک مشکی مذهب اندرون بوم سرخ بوته برگ موئی مذهب ترنج و سر ترنج وحاشیه بوم مشکی گل وبوته نقاشی ، عمل آقازمان تاریخ سال ۱۲۰۵ - کاغذ ترمهٔ کشمیری شکری

جدول و کمند زرین وعنوانها بزر- دو صفحهٔ اول وهشت موضع دیگر در درج کتاب ، برسر هر قسمت ، متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی حاشیه بوته اندازی منقش مذهب - (۱۰) سرلوح مذهب مرصع خوش که در متن نقوش پرنده دارد - و در کتیبهٔ بعضی روی متن زر بقلم لاجورد عنوان نوشته شده است - چهار لوح سر فصل بوته مذهب زمینه سیلو- ۷۱۲ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت ٦٥ میلیمتر درمتن و۱۳ بیت در ۲٦ مصرع درحاشیه - خط شکسته نستعلیق کتابت خفی خوش - رقم رضا [؟] - تاریخ تحریر سال ۱۲۰٥ (شماره ۳۲٦)

تقسیمات مانند نسخهٔ شمارهٔ ۱۱۱

آغاز مانند نسخهٔ شمارهٔ ۱۱۱

پایان بوستان :

« بتاریخ عصر چهارم جمادی الثانی سنه ۳[۰]۱۲ »

پایان قصاید فارسی :

« بتاریخ عصر ۱٤ جمادی الثانی سنه ۳[۰]۱۲ »

بایان نسخه :

« چکند مالک مختار که فرمان ندهد

چکند بنده که سر بر خط فرمان ننهد »

« در اوقاتی که سلیقهٔ قلم شکسته رقم چون آشنائی آشنایان عصر از استقامت منحرف ... می بود اشعار شیخ المشایخ مصلح الدین سعدی‌شیرازی بجهة اینکه خود مسوده ضبط نماید در نهایت تعجیل تحریر ....نمود ... بتاریخ شهر ربیع الثانیه ۱۱۸۲ باتمام رسید. »

ولی ابن تاریخ قلم خوردگی دارد و تاریخ تحریر همان سال ۱۲۰۳ است

نسخه رقم صحیح ندارد ولی مرحوم میرزا عبد الوهاب نشاط

معتمد الدوله که یکبار آنرا عرض دیده درپشت صفحهٔ اول تصریح کرده است : «کلیات شیخ سعدی علیه الرحمه خط میرزا رضا اصفهانی و این نظر مرحوم نشاط چنین تأئید میشود که در پایان گلستان سه بار هم « رضا » بطرز امضاء نوشته شده است.

بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته درحاشیهٔ صفحهٔ اول نام او بسفیداب روی متن زر در نیمترنجی نوشته شده و بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و پشت صفحهٔ اول مهر او هست و در پشت صفحه بدرقه ناصرالدین شاه بخط خود چنین یادداشت کرده‌است :

« روز شنبه پانزدهم ماه جمادی الاول سنه ۱۲۶۶ در کلاه‌فرنگی باغ که بسیار بسیار مبارك جای است نشسته بودم مهدیقلیخان نسیان خبر فتح مشهد را آورد . سلاطین قاجاریه بسیار باید حرمت این کلاه فرنگی را نگاه دارند و همیشه میمون و مبارك و بفال نیک بدانند . »

(۴۱۶)

کلیات

سعدی

باندازه ۱۵۷ × ۲۶۰ - جلد روغنی عالی‌بوم لیموئی بوته‌اندازی مذهب منقش حاشیه باریک بوم مشکی بوته ریزه مذهب ، اندرون بوم مشکی گل وبرنده و بوته مذهب که در دو ترنج دو تصویر پیر مرد نشسته بزر رسم شده است ـ کاغذ ترمه جدول زرین ـ تمامی صفحات متن وحاشیه بین سطور طلا اندازی حاشیه بوته‌اندازی مذهب و متن تسمه شنگرفی و یک لچکی لاجوردی بوته اندازی و دولچکی مذهب دارد ـ عنوانها بزر ـ (۵) سر لوح بزرگ مزدوج و (۵) سر لوح کوچک مرصع مذهب خوش که در هریک عنوان هر قسمت بشنگرف

روی متن زر نوشته شده - ۵۷۲ صفحه ، هر صفحه ۱۱ سطر ، هر سطر یک بیت ۷۵ میلیمتر درمتن ۱۲ بیت در ۲۴ مصراع در حاشیه - خط نستعلیق شکسته کتابت جلی و خوش - رقم علی اصغر همدانی - تاریخ تحریر سال ۱۲۰۲ - ۱۲۰۳ (شماره ۱۲۱۵۲)

تقسیمات مانند نسخه پیش

آغاز : مانند نسخه پیش

پایان بوستان :

« تمت البوستان .... فی یوم السبت من شهر رجب المرجب فی سنه ۱۲۰۲ .»

پایان مضحکات ، « تمت المضحکات علی ید الحقیر الفقیر علی اصغر همدانی .»

پایان نسخه :

« من گرسنه در برابرم سفرهٔ نان همچون عزبم بر در حمام زنان »

« .... اختتام این نسخهٔ سعادت فرجام .... در مدحش این بس که خط بندگی بنواب گیتی ستانی سپرده... گیتی‌ستانی که از میامن فتح علی بوجه حسن افتتاح فتوحات بلانهایات ... اعنی قرهٔ باصرهٔ عظمت وشهریاری .... الموسوم باسم محمدبن‌الحسن صاحب - العصر ..... نام نامیش از فتح علی نام ور و اسم سامیش از جد حسین بهره ور ..... اسم جد والا تبار وفرط محبت به برادر زاده بزرگوار بباباخان قاجار بین الانام اشتهار ونامدار آمر بر ترقیم سعادت نامهٔ سعدی ..... دولت سلطان محمد و آل امجد بمحمد وآل محمد مخلد ... باد فی شهر ربیع الثانی سنه ۳ [۰] ۱۲ اتفاق افتاد الهی .....بمحمد و آله .»

چنانکه ملاحظه شد نسخه بامرآقا محمد خان قاجار تهیه شده

و از او بفتحعلیشاه منتقل گردیده است وبسال ۱۲۳۲ از عرض کتابخانه گذشته و پشت صفحهٔ اول مهر او هست و ظاهراً خود او کتاب را بفر زندش (عباس میرزا یا نوادهاش محمد میرزا) بخشیده و در پشت صفحهٔ اول این عبارت بخط او هست : این کتاب سعدی را خوب محافظت کن ، فرزند عزیزم تا خدا ترا محافظت کند انشاءالله بتاریخ شهر رجب ۱۲۴۳ » و معلوم نیست دو باره در چه تاریخ بکتابخانه وارد شده است

(۴۱۷)

کلیات

سعدی

باندازه ۱۳۰ × ۲۱۰ - جلد ساغری مشکی ترنج و سر ترنج بریده ضربی زمینه مذهب ، اندرون تیماج سرخ بغدادی - کاغذ ترمه جدول و کمند زرین مصراعها بین تسمهٔ مذهب - عنوانها بشنگرف درسرسخنهای منقش روی زمینهٔ زر نوشته شده و در هر صفحه سه لچکی حلکاری دارد آخرین صفحهٔ هر کتاب قسمتهای بیاض در متن و حاشیه حلکاری و بعضی مذهب مرصع است و دو صفحهٔ اول هر کتاب متن وحاشیه بین سطور طلا اندازی وحاشیه حلکاری است - (۴) سر لوح مزدوج مذهب مرصع عالی و برسر کتاب اگر سرلوح مرصع نباشد سرفصل مذهب مرصع عالی دارد که عنوان بسرخی روی زمینهٔ زر در کتیبهٔ آن نوشته شده - بین رسالات و گلستان در دو صفحه دوشمسهٔ مذهب مرصع عالی دارد ومتن صفحه حلکاری است - درتمامی صفحات یا تذهیب یا ترصیع یا حلکاری رسالات و گلستان وبوستان هریک در دوصفحه دوشمسهٔ مذهب مرصع عالی دارد و متن صفحه حلکاری است - در تمامی صفحات یا تذهیب یا ترصیع یا حکلاری دارد - ۹۶۰ صفحه ، هر صفحه ۱۵ سطر

هرسطر یک بیت ۶۰ میلیمتر درمتن و ۱۴ بیت در ۲۸ مصرع درحاشیه -
خط شکسته نستعلیق کتابت خفی خوش - رقم محمد هادی اصفهانی -
تاریخ تحریر سال ۱۲۰۴ - ۱۲۰۷ (شماره ۳۲۹)

تقسیمات مانند نسخهٔ پیش

آغاز مانند نسخهٔ پیش

پایان گلستان : « قد فرغ من تسوید ... فی یوم الخامس
من العشر الثالث من الشهرالسابع من العام الخامس من المائة الثالثة
من الالف الثانی من الهجرة .... واناالعبد الضعیف الخاطی الراجی
محمد هادی ابن محمد رضا الاصفهانی .... (شهر رجب سال ۱۲۰۴)

پایان کتاب :

« من سخن راست نوشتم تو گرش راست بخوانی
جرم لیلاج نباشد چو تو شطرنج ندانی،
« قد تمت الفردیات شیخ مصلح الدین سعدی شیرازی بعون
الملک القیوم فی سنه ۱۲[۰]۶ ... حسب الاشارة .... میرزا
عبدالوهاب مستوفی جلیل الشأن دارالسلطنه اصفهان - ابن کتاب کلیات
تاریخ اواخر شهر ربیع الثانی من شهور سنه سبعة و ماتین بعدالالف
من الهجرة .... علی ید الحقیر الفقیرالمحتاج الی ربه الغنی محمد
هادی ابن محمد رضا الاصفهانی - سمت اتمام پذیرفت ... درامان ملک
سبحان باد برب العباد . تم »

بسال ۱۳۲۲ از عرض گذشته است

(۴۱۸)

الف

سعدی

باندازه ۱۴۰ × ۲۲۵ - جلد ساغری مشکی ترنج و سر ترنج
و گوشه وحاشیه برنده ضربی زمینه زربوته عنابی، اندرون تیماج ترنا کی

ساده ـ کاغذ ترمه جدول وکمند زرین عنوانها بشنگرف ـ دو صفحهٔ اول و شش موضع دیگر در درج نسخه متن وحاشیه بین سطورطلااندازی حاشیه مذهب مرصع عالی ـ (۷) سر لوح مزدوج مذهب مرصع عالی وخوش که درکتیبهٔ آنهاروی متن زرعنوان نوشته شده ـ ۴۱۲ صفحه ، هر صفحه ۲۱ سطر ، هرسطر دو بیت ۹۰ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت خفی متوسط ـ بدون رقم ـ تاریخ تحریر سال ۱۲۲۲ - ۱۲۲۳ - (شمارهٔ ۳۰۱۸)

آغاز : مانند نسخهٔ پیش

پایان بوستان :

« تم الکتاب البوستان بعون الله الملك المنان فی یوم الجمعة نوزدهم شهر جمادی الاول من شهور سنه ۱۲۲۲.»

پایان کتاب

« سهل است که من درقدمت خاك شوم

ترسم که تو پای بر سر من ننهی »

« تمت الکتاب الکلیات .... من نتایج افکار زبدة العارفین شیخ مصلح الدین سعدی فی هفتم شهر رجب سنه ثلث وثلثین و مائتین بعد الف من الهجرة النبویة »

نسخه متعلق به بهرام میرزا معزالدوله بوده و در تاریخ سال ۱۲۷۷ درتبریز بدختر خود بخشیده و بسال ۱۳۲۲ از عرض کتابخانه گذشته است.

(۴۱۹)

ات

سعدی

باندازه ۱۰۰ × ۲۰۰ ـ جلدساغری مشکی ساده اندرون تیماج عنابی ـ کاغذ ترمه جدول وکمند زرین ـ عنوانها بشنگرف و لاجورد

دو صفحهٔ اول و ده موضع دیگر در درج نسخه متن وحاشیه بین سطور طلااندازی وحاشیه بوته‌اندازی مذهب منقش - (۱) سر لوح مذهب مرصع خوش - ۳۹۴ صفحه هرصفحه ۲۵ سطر، هر سطر دو بیت ۱۰۳ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خوش - رقم زین العابدین شیرازی - تاریخ تحریر سال ۲ - ۱۲٤۱ - (شماره ۳۲۰)

تقسیمات مانند نسخهٔ پیش با حذف مقدمه و رسالات.

آغاز: «منت خدایرا عزوجل .....»

پایان گلستان:

«تمت الکتاب ....فی تاریخ یوم الاربعا بنجم شهر ربیع الثانی من شهورسنه ۱۲٤۱.»

پایان نسخه:

«خورشید چو در خانهٔ درویش آید

از بخت نگونش ابر در بیش آید.»

«تمت الکتاب....فی تاریخ یوم الخمس نهم شهر ربیع الاولی من شهورسنه ۱۲٤۲ اثنین و اربعین [و مأتین] بعد الالف من الهجرة بید الحقیر .... تراب اقدام شیعیان جناب امیرالمومنین، زین العابدین ابن حاج محمد جعفر الشیرازی .... الی یوم الدین.»

بسال ۱۲۸۲ از عرض گذشته است.

(٤۲۰)

اث

سعدی

باندازهٔ ۱٤۰ × ۲۳۵ - جلد مقوای روغنی خوش بوم سرخ مرغش گل وبلبل نقاشی حاشیه بوم زرد مرغش گل ریزه نقاشی، اندرون بوم مشکی بوته و گل و بلبل مذهب - کاغذ ترمهٔ جدول و کمند زرین

در هر صفحه سه لچکی مذهب و مذهب مرصع دارد ـ عنوانها آنچه درمتن است بسرخی درسر سخنهای مذهب مرصع روی زمینه زر و آنچه در حاشیه است روی زمینهٔ زرساده ـ دوصفحهٔ اول وچهار موضع دیگر در درج نسخه متن وحاشیه بین سطور طلا اندازی حاشیه مذهب مرصع عالی ـ (٥) سرلوح مذهب مرصع عالی ـ ٥٨٤ صفحه ، هر صفحه ١٦ سطر ، هرسطر یک بیت . ٥ میلیمتر درمتن ١٦ بیت در ٣٢ مصرع در حاشیه ـ خط نستعلیق کتابت خوش رقم محمد شیرازی ـ بدون تاریخ تحربر (نیمهٔ اول قرن ١٣) . (شمارهٔ ٣٣٢)

تقسیمات مانند نسخهٔ شمار ١١٦ .

آغاز : مانند نسخهٔ شماره ١١٦ .

بایان گلستان :

« کتبه العبد الاقل محمد مهدی شیرازی حسب الفرموده ....
میرزا رضاقلی بترقیم قرمز نویسی و شکستگی ابن اوراق برداخت . . »

بابان بوستان :

« تمام شد کتاب بوستان افصح الفصحاء شیخ سعدی شیرازی علیه‌الرحمه ، کتبه‌العبد مخمد مهدی شبرازی »

بابان نسخه :

«ملاقات اربصورت نیست عالی   ز معنی شما دل نیست خالی
بسال ١٣٢٢ از عرض گذشته است

(٤٢١)

کلیات

سعدی

باندازه ١٨٠ × ٢٨٠ ـ جلد ساغری مشکی ترنج و نیمترنج و گوشه و حاشیه مذهب اندرون تیماج عنابی ترنج و گوشه بوته سبز ـ

کاغذ ترمه جدول و کمند زرین - عنوانها بسرخی درسر سخنهای زمینه زر و بعضی ساده - دو صفحهٔ اول و دو صفحهٔ لنج موضع دیگر در متن و حاشیه بین سطور طلااندازی حاشیه مذهب مرصع عالی - (٦) سرلوح مذهب مرصع عالی - ٤٩٤ صفحه ، هر صفحه ٢١ سطر ، هرسطر ٤ بیت ١١٥ میلیمتر - خط شکسته نستعلیق کتابت خفی عالی - رقم سیدعلی شیرازی - تاریخ تحریر سال ١٢٦١ . (شمارهٔ ٣٠٦٥)

تقسیمات مانند نسخهٔ پیش

آغاز : مانند نسخهٔ پیش .

پایان :

« .... آواز طبل فرو می‌ماند گناه من چیست . تمت الکتاب بعون الملک الوهاب فی سنه ١٢٦١ در تاریخ بیست وپنجم شهر جمادی الثانی سنه ١٢٦١ حسب الخواهش .... میرزا علیا حفظالله تعالی سمت اتمام پذیرفت، علی ید احقرالناس غرقهٔ بحر گنه سید علی غفرالله‌له ولوالدیه بمحمد و آله الطاهرین .»

نسخه متعلق بحسنعلیخان امیر نظام گروسی بوده و در تاریخ ١٣٠٧ هنگام ولیعهدی مظفرالدین شاه باو تقدیم کرده است - بسال ١٣٢٢ از عرض گذشته است .

(٤٢٢)

کلیات

سعدی

باندازه ١٤٨ × ٢٥٠ - جلد مقوای روغنی عالی بوم زیتونی زرک گل و بوته نقاسی حاسبه بند روسی گل ریزه نقاسی ، اندرون بوم سرخ بوته برگ موئی مذهب حاشیه، باریک مشکی - کاغذ ترمه جدول

وکمند زرین - عنوانها بسرخی - دو صفحهٔ اول و سه موضع دیگر در درج نسخه متن وحاشیه ، بین سطور طلااندازی ، حاشیه بوته‌اندازی مذهب‌منقش - (٤) سرلوح مذهب مرصع عالی - ٥٧٨ صفحه، هر صفحه ١٨ سطر ، هر سطر یک بیت ٦٤ میلیمتر در متن و ١٧ بیت در ٣٤ مصرع در حاشیه - خط شکسته نستعلیق کتابت خفی خوش - رقم میر محمد حسین اصفهانی - تاریخ تحریر ٦٨ - ١٢٦٦ . (شماره ٣٢١)

تقسیمات مانند نسخهٔ بیش

آغاز مانند نسخهٔ پیش

بایان گلستان :

« قد تمت النسخة الشریفة الموسومة بگلستان الشیخ الاجل مصلح الدین الشیرازی فی بدالاقل السادات ابن میر محمد محسن الحسنی محمد حسین الاصفهانی دار السلطنه اصفهان .... در روز یکشنبه بیست و دوم شهر ذی‌القعده الحرام ١٢٦٦ .»

پایان نسخه :

« من سخن راست نوشتم تو گرش راست نخوانی
جرم لیلاج چه باشد چو تو شطرنج ندانی

در تاریخ شهر شعبان المعظم سنه ١٢٦٨ .قد فرغت من تسوید کتاب .... شیخ سعدی الفارسی ..... وانا تراب اقدام المؤمنین ابن محمد محسن الحسنی محمد حسین الاصفهانی فی دارالسلطنه اصفهان .... سنه ١٢٦٨ .. کتبه ابن محمد محسن الاصفهانی فی سنه ١٢٦٨ »

بسال ١٢٧٢ خریداری شده وابن معنی‌را ناصرالدین شاه بخط خود در پشت صفحهٔ اول نوشته و مهر کرده است - بسال ١٢٨٢ از عرض گذشته است.

(٤٢٣)

کلیات

سعدی

باندازه ۱۵۳ × ۲٤۰ - جلد روغنی خوش بوم زیتونی گل وبلبل و پروانه حاشیه باریک مشکی مذهب ، اندرون سرخ بوته نرگس و جدول مذهب - کاغذ ترمه جدول وکمند زربن عنوانها بسرخی لاجورد و سیلو - دو صفحهٔ اول و دو صفحهٔ اول بوستان متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی ، حاشیه مذهب مرصع عالی - سه موضع دیگر نیز دو صفحه اول بین سطور طلا اندازی - (٥) سر لوح مذهب مرصع عالی و (۲) سر فصل مذهب لاجوردی - ٤۹۹ صفحه ، هرصفحه ۲۱ سطر ، هر سطر دو بیت ۹۳ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی خوش - بدون رقم تاریخ تحریر سال ۱۲٦۸ (شماره ۳۲۲)

تفسیمات مانند نسخهٔ شماره ۱۱۷

آغاز : مانند نسخهٔ شماره ۱۱۷

پایان :

« ..... که آواز طبل مغلوبست وگناه از من نیست. تمة - المضحکات من شهور سنه ۱۲٦۷ .

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و پشت صفحه اول مهر او را دارد .

(٤٢٤)

کلیات

سعدی

باندازه ۱۵۰ × ۲۵۰ - جلد روغنی عالی متن زیتونی زرك گل و بوته نقاشی حاشیه بوم قهوه‌ای زرك گل ریزه نقاشی ، اندرون سبزتیره

ـ و نرگس و شکوفه کاغذ ترمه دو جدول و یک کمند زرین ـ عنوانها بسرخی ـ دو صفحهٔ ما قبل متن نسخه ، متن نسخه بوته اندازی مذهب خوش که در هر صفحه دریک ترنج و دو سرترنج مطالبی در بارهٔ کیفیت تقدیم نسخه . بناصرالدین شاه و در بیشانی دو صفحه نام ناصرالدین شاه باالقاب بخط رقاع خوش بزر روی زمینهٔ لاجورد در دو ترنج نوشته شده است ـ لنج موضع درسر کتابها دو صفحه متن وحاشیه بین سطور طلااندازی وحاشیه بوته اندازی مذهب منقش است ـ (٥) سرلوح بزرگ و (٢٤) سر فصل بزرگ وکوچک مذهب مرصع عالی که در کتیبهٔ آنها عنوان هر قسمت بسرخی روی متن زر نوشته است ـ ٥٨٢ صفحه هر صفحه ١٨ سطر، هر سطر یک بیت ٥٠ میلیمتر و ٦٤ میلیمتر در متن و ١٧ بیت در ٣٤ مصرع در حاشیه ـ خط شکسته نستعلیق کتابت خفی خوش ـ رقم عبدالله اصفهانی ـ تاریخ تحریر سال ١٢٧١ (شماره ٣١٨)

تقسیمات مانند نسخهٔ شماره ١٢٠

آغاز مانند نسخهٔ شماره ١٢٠

پایان :

« کتبت لیبقی الذکر فی امم بعدی   فیاذالجلال اغفر لکاتبه السعدی »

« تمت الکتاب ... در دارالخلافه طهران سمت تحریر پذیرفت .

کتبه العبد الاقل الجانی عبدالله بن حاج آقا جانی الاصفهانی . فی سنه ١٢٧١ بسال ١٢٨٢ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و درحاشیهٔ صفحهٔ دوم مهر او را دارد .

(٤٢٥)

کلیات

سعدی

باندازه ١٥٠ × ٢٥٥ ـ جلد روغنی عالی بوم مشکی تشعیرسازی

مذهب دو ترنج و چهار نیمترنج بوم لیموئی و زر حاشیه بوم مشکی بوته گل سرخی ، اندرون سرخ ساده ـ کاغذ ترمه جدول و کمند زرین ـ عنوانها بزر وشنگرف و لاجورد ـ دو صفحه اول وپنج موضع دیگر متن و حاشیه ، بین سطور طلااندازی حاشیه مذهب مرصع عالی ـ (۷) سر لوح مذهب مرصع عالی ـ ۴۳۸ صفحه ، هر صفحه ۲۰ سطر ، هر صفحه دوبیت . . ۱ میلیمتر ـ خط شکسته نستعلیق کتابت خفی عالی و قصاید عربی نسخ کتابت خفی خوش ـ بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۳) (شمارهٔ ۱۲۴۰۰)

تقسیمات مانند نسخهٔ شمارهٔ ۱۲۱ (با حذف فردیات)
آغاز : مانند نسخهٔ شماره ۱۲۱
پایان
« با میل که طبع میکند چتوان کرد
عیبی است که در من آفریده است خدای »
انتقالی از خانه سید رضا خان خواجه .

(۴۲۶)

سعدی

باندازه ۲۰۵ × ۳۲۰ ـ جلد تیماج مشکی ضربی مذهب عالی ، اندرون تیماج ترنج ونیمترنج ولچکی وحاشیه سوخت معرق زمینه الوان و مذهب عالی ـ تمامی صفحات متن وحاشیه کاغذ متن قطعه ختائی حاشیه سمرقندی چهره‌ای دو جدول مذهب حواشی حلکاری عالی ـ هرصفحه سه لچکی مذهب مرصع عالی ـ یک سرلوح ویک سرفصل مذهب مرصع ممتاز که درکتیبه سرلوح عنوان گلستان و درکتیبه سرفصل عنوان بوستان روی زمینهٔ زر بوته اندازی بسفیداب نوشته شده‌است .

عنوانها بزر ودر پشت صفحهٔ اول در یک شمسهٔ مذهب مرصع ممتاز روی زمینهٔ زربسفیداب نوشته شده است: «برسم شاه زادهٔ اعظم یادگار ابن فرخ بن سید احمدبن میرانشاه بن امیر تیمورگورکان» -۲۶۶ صفحه هر صفحه در متن ۱۱ سطر ۷۵ میلیمتر و در حاشیه ۱۶ بیت در ۳۲ مصراع - خط متن نستعلیق کتابت جلی و حاشیه غبار عالی - بدون رقم و تاریخ تحربر (قرن ۱۰) (شمارهٔ ۱۳٤۱)

آغاز گلستان:

«منت خدایرا عز و جل که طاعتش موجب قربتست.....»

پایان گلستان:

«و اطلب لنفسک من خیر تربد بها

من بعد ذلک غفراناً لکاتبه

«اللهم اغفر لصاحبه ولکاتبه و لقارئه ولجمیع المؤمنین والمومنات و المسلمین والمسلمات برحمتک یا ارحم الراحمین»

آغاز بوستان:

«بنام خداوند جان آفرین   حکیم سخن در زبان آفرین»

پایان بوستان:

«خدایا زعفوم مکن نا امید   بضاعت نیاوردم الا امید»

«تم الکتاب المسمی بسعدی نامه بعون الله تعالی و حسن توفیقه و الصلوة علی نبیه محمد و آله اجمعین»

چون حاشیهٔ صفحات آخر گلستان پس از خاتمه بوستان بیاض مانده بوده است، مجلس خامس از مجالس مقدمهٔ کلیات سعدی را در آن نوشته‌اند که باینجا تمام میشود:

«....و باخدا براز ونیاز برخلق تحیت و سلام نه‌دارد نیاسرزاد»

نسخه فرسوده شده بوده و پس از تعمیر سه صفحه از حاشیه که دنبالهٔ مجلس پنجم بوده ، رفته است و وصالهٔ بیاض دارد و در پایان بوستان ظاهراً رقم و تاریخ تحریرداشته که نادانی آنرا تراشیده است . بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته و در حاشیهٔ صفحهٔ اول نام وی بسفیداب روی متن زر در ترنجی نوشته شده وبسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و در حاشیه صفحهٔ اول مهر او را دارد.

(٤٢٧)

سعدی

باندازهٔ ۱٦٥ × ۲۷٥ - جلد ساغری مشکی ترنج وسر ترنج و لچکی منگنه بریده - کاغذ دولت آبادی شکری متن زرفشان غبار یک تسمه مذهب ویک جدول و یک کمند زرین - و در هر صفحه سه لچکی مذهب منقش دارد - عنوانها درمتن بشنگرف و درحاشیه درسرفصلهای مذهب منقش بسفیداب نوشته شده - دو صفحهٔ اول متن و حاشیه مذهب مرصع که درمیان صفحهٔ اول در ترنج لاجوردی پنج سطر عنوان وآغاز بوستان و در صفحهٔ دوم عنوان و آغاز گلستان بسفیداب نوشته شده - ۳۲۰ صفحه ، هرصفحه ۱۰ سطر . ٦ سیلیمتر درمتن و ۱۲ بیت در ۲٤ مصرع درحاشیه - خط متن نستعلیق کتابت و خط حاشیه کتابت خفی متوسط - بدون رقم - تاریخ تحریرسال ۹۹۳ .(شمارهٔ ٤٨٥٨)

آغاز گلستان : مانند نسخهٔ پیش

پایان گلستان:

« گرنیابد بگوش رغبت کس [بررسولان] بیام باشد وبس »

« تمام شد کتاب گلستان . . . » (جای رقم وتاریخ در صحافی رفته است .)

آغاز بوستان : مانند نسخه پیش

پایان بوستان :

« هزاران درود وهزاران ثنا زما باد برحضرت مصطفی »

« تمام شد کتاب بستان شیخ مصلح الدین سعدی شیرازی بتاریخ دهم شهر ذی القعدة الحرام سنه نهصدو نود وسه بحمدالله وحسن توفیقه .»

پشت صفحهٔ آخر نام فتحعلیشاه قاجار بزر نوشته شده بوده که محو گردیده است و این مطالب نوشته شده است :« چون حسب الامر اعلی حضرت ... فتحعلیشاه قاجار ... جانب ... میرزا محمد شفیع صدر اعظم مربی و کافل امور ... محمود میرزا بود دیوان سعدی علیه الرحمه را بجهة سرکار و سعتمدار شاهزادهٔ اعظم ضبط نمود وکان ذلک فی شهر جمادالثانی سنه ۱۲۳۱ .» و در همین صفحه مهر محمود میرزا هست. این صفحه‌را ، باکاغذ دیگر پوشانیده بوده‌اند که بعداً مطالب آن نمایان شده است ـ درپشت صفحهٔ اول مطالبی است حاکی ازاینکه بسال ۱۳۱۳ نسخه درتصرف حسین قوام دفتر بوده و آنرا بفرزندش محمود نام هبه کرده و معلوم نیست سرانجام درچه تاریخ به کتابخانه وارد شده است .

(٤٢٨)

سعدی

باندازهٔ ۱۷۰ × ۲۸۷ ـ جلد ساغری مشکی ترنج ونیمترنج و سر ترنج و گوشه ضربی طلابوش اندرون تیماج سرخ عنابی ترنج و سرترنج وگوشه سوخت تحربر طلابوش روی زمینه لاجوردی عالی ـ صفحات متن وحاسیه کاغذ متن فطعه ختائی قهوه‌ای زرفشان جدول زرین حاشیه

اصفهانی نخودی - عنوانها بزر وسرکب الوان - (۱) سر لوح مذهب مرصع عالی که بصفحهٔ اول الحاق والصاق شده است - ۲۵۷ صفحه، هر صفحه ۱۰ سطر درمتن و ۱٤ بیت در ۲۸ مصرع ونیم سطر درحاشیه- خط متن نستعلیق نیمدودانگ و کتابت جلی و خط حاشیه نستعلیق کتابت خفی عالی - رقم عمادالملك الحسنی - تاریخ تحریر ۹۹۸. (شمارهٔ ۱۲۲۹۰)

آغازگلستان : مانند نسخهٔ پیش

پایان گلستان :

«گر نیاید بگوش رغبت کس بررسولان پیام باشد وبس»

«تمت بعون الله وتوفیقه و الحمدلله رب العالمین و صلی الله علی خیر خلقه محمد وآله اجمعین. کتبه العبد المذنب المحتاج الی رحمةالله و غفرانه عمادالملك الحسنی غفرالله له ولمن قرأ ونظر فیه فی عشر اوسط شهرالصفر ختم بالخیر والظفر بدارالسلطنه قزوین سنه ۹۹۸»

آغاز بوستان مانند نسخهٔ پیش

پایان بوستان (موجود):

«قیامت که نیکان باعلا رسند زقعر ثری بر ثریا رسند.»

بوستان دراین نسخه ناتمام و چند صفحه حاشیه درآخر بیاض مانده است و چون کاغذ حاشیه ازاینجا با اصل کاغذ نسخه تفاوت دارد متوهم است که این قسمت از حاشیه‌را کشیده وجای آنرا کاغذ نو وصله کرده باشند، همانطور که ظاهراً تمامی حواشی راکه شاید تشعیر- سازی و مزین بوده؛ کشیده‌اند وکاغذ ساده وصله کرده‌اند.

از صفحه ۸۹ لااقل یك ورق ساقط است و شاید اوراق ساقط نیز تصویر و تزیین بوده است که آنرا برداشته‌اند.

بسال ۱۱۵٦ وارد کتابخانه شده است. یادداشتها و ثبتها و مهر و نام فتحعلیشاه و ناصرالدین شاه را محو کرده‌اند.

سعدی

باندازهٔ ۱۸۰ × ۲۹۰ - جلد روغنی زمینه ذرك گل و بوته که درمیان ترنج تصویر زن جوانی و درمیان سر ترنج تصویر پرنده نقاشی شده است ، حاشیه زمینه یشمی گل ریزه ، اندرون بوم سرخ گل وبوته میناسازی - حاشیه زمینه یشمی بوته میناسازی - صفحات متن و حاشیه کاغذ متن سمرقندی شکری افشان غبار جدول زرین . کاغذ حاشیه الوان عکاسی و حلکاری - عنوانها بسفیداب روی متن زر درمیان سر سخنهای مرصع نوشته شده - دو صفحهٔ اول متن و حاشیه مذهب مرصع عالی فرسوده که درمیان هر صفحه سه بیت در شش سطر نوشته و در پیشانی و ذیل این دو صفحه چهار مصراع بسفیداب نوشته شده که محو گردیده است و فقط یک مصراع : « چون صحن چمن پر از گل و ریحان است » خوانده میشود در درج نسخه چندین موضع لچکیهای مرصع ممتاز دارد - (٦) مجلس مینیاتور ممتاز - ۳۰۱ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت - خط نستعلیق کتابت جلی عالی - بدون رقم و تاریخ تحریر (احتمالا بخط سلطان محمد خندان و تاریخ قرن ۱۰) . (شمارهٔ ۳٦۰)

آغاز • مانند نسخهٔ پیش

پایان :

« شفاعت نیاوردم الا امید خدایا ز عفوم مکن ناامید »

« تمت الکتاب بعون الملك الوهاب »

ورق آخر نو نویسی است و ۸ ورق از یک نسخهٔ ناقص کلمات

حضرت علی بن ابیطالب با ترجمهٔ منظوم ترکی بآخر نسخه افزوده‌اند خط تزبینات ابن اوراق قدیمتر از متن بوستان واز قرن نهم‌است . درمتن طلااندازی و حواشی تشعیر سازی مذهب عالی وکلمات متن بسرخی بخط نستعلیق خوش است و درآخر سه ورق نا نویس دارد .

(٤٣٠)

سعدی

باندازه ١٣٥ × ٢٣٣ ـ جلد ساغری مشکی ترنج و سر ترنج وگوشه زمینه گلی منگنه مذهب اندرون تیماج آجری ساده ـ صفحات متن وحاشیه ، کاغذ متن سمرقندی جدول زرین حاشیه آبی افشان مور زده ـ دو صفحهٔ اول متن و حاشیه مذهب عالی مرصع که در میان هر صفحه شش مصراع از اول کتاب نوشته شده و بین سطور طلااندازی است ـ سر سخنها مذهب وعنوانها بقلم الوان درآنها نوشته شده ـ (٤) مجلس مینیاتور عالی که در مجلس سوم (ص ١٨١) درکتیبه عمارت نقاشی شده بخط رقاع خفی بسفیداب نوشته شده است : « جهت جناب فضایل مآب فصاحت شعار بلاغت دثار مولانا عبدالله المنشی الکتابدار ، تمام شد فی شهور سنه ٩٦١ » ولی رقم نقاش را ندارد ـ خط نستعلیق کتابت خفی خوش ـ رقم میرحسین سلطانی ـ تاریخ تحریر سال ٩٦١ .(شماره ٣٥٠)

آغاز : مانند نسخهٔ پیش

پایان :

« بضاعت نیاوردم الا امید　　خدایا زعفوم مکن ناامید »

« فرغ عن کتابت البوستان . . . . علی ید اضعف العباد میر

حسین الحسینی الکاتب الکتابدار السلطانی فی بلدة بخارا سنه ۹۶۱ »
نسخه از کتابخانهٔ جهانگیر پادشاه هند بوده و بشت صفحهٔ اول بخط خود اوست :« الله اکبر بتاریخ هژدهم بهمن ماه سنه ۱ موافق بیست وهفتم رمضان سنه ۱۰۱۴ داخل کتابخانهٔ ابن نیازمند درگاه الهی شد . محرره نورالدین جهانگیر بن اکبر بادشاه » و « حرره صاحب قران ثانی »ـ بعدها بتملك ابوالحسن نجفی نامی آمده و نوشته است : « من علی عبده الممتحن ابن محمد الحسینی ابوالحسن النجفی موطناً و مسکناً و مدفناً انشاءالله تعالی » ـ بسال ۱۲۸۲ از عرض کتابخانه گذشته است.

(۴۳۱)

سعدی

باندازهٔ ۱۳۰ × ۲۱۷ ـ جلد تیماج حنائی ترنج و سرترنج ولچکی ضربی مذهب جدید ـ صفحات متن و حاشیه ، کاغذ متن سمرقندی جدول زربن کاغذ حاشیه اصفهانی الوان ـ عنوانها بزر ـ یك سرلوح مذهب مرصع خوش ـ ۳۵۴ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یك بیت . ۶ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت خفی عالی ـ رقم شاه محمود نیشابوری ـ تاریخ تحریررا تراشیده‌اند (قرن ۱۰).(شمارهٔ ۳۵۸)

آغاز : مانند نسخه بیش

پایان :

« بضاعت نیاورده‌ام جز امید خدایا زعفوم مکن نا امید »

تمت الکتاب بعون الملك الوهاب تحریراً فی تاریخ شهر ربیع ـ الاول سنه . کتبه العبدالمذنب شاه محمود نیشابوری . »

در دو موضع بیش از صفحه ۹۸ و ۱۰۶ یک ورق ساقط است و یک ورق بیاض صحافی کرده‌اند .
بسال ۱۲۶۴ برای کتابخانه خریداری شده است .

(٤۳۲)

سعدی

باندازه ۱٦٥ × ۲٤۰ - بدون جلد - کاغذ بخارائی زرفشان غبار جدول زرین - عنوانها بشنگرف و ترنج در سر سخنهای بوته اندازی مذهب میناسازی - ۳٦٤ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت - صفحه اول نو نویس و بدون تزیین - از صفحه ۱٤٤ تا ۱۰۰ و ۲۱۸ تا ۲۲٥ نیز نونویس - (٥) مجلس تصویر مینیاتور عالی که درچهار مجلس‌آن درکتیبه عمارت بخط ثلث بسفیداب نام « عبدالله » دارد و دریکی نوشته است : « برسم کتابخانهٔ خاقان‌العادل الاکرم الاعظم عبدالله بهادر خان فی ۹۷۰ »- خط نستعلیق کتابت جلی عالی - رقم میر علی(ابن میر علی جزمیرعلی هروی معروف ولی معاصر اوست که میر علی هروی بسال ۹٥۲ درگذشته است) (شمارهٔ ۳۱٤۰)

آغاز : مانند نسخهٔ بیش

پایان : مانند نسخه شمارهٔ ۱۲۸ اضافه دارد :

« در دارالسلطنه هرات صورت اتمام پذیرفت . الفقیر الحقیر میرعلی السلطانی غفر ذنوبه و ستر عیوبه ۹۷۰ »

(٤٣٣)

سعدی

باندازه ١٦٥ × ٢٠٠ - جلد تیماج حنائی حاشیه منگنه مذهب جدید - صفحات متن وحاشیه ، کاغذ متن ختائی زرفشان غبار ، هرصفحه یک حاشیهٔ باریک الوان زرفشان و یک حاشیه کاغذ دولت آبادی ساده و دو جدول زربن - عنوانها بسفیداب روی متن زر-(١) سرلوح مذهب مرصع مزدوج عالی فرسوده که بالای آن اندکی تذهیب جدید الحاقی صحافی شده است - دو صفحهٔ اول بین سطور بوته‌اندازی مذهب - ورق ماقبل آخر ١٦ لچکی بوته‌اندازی عالی دارد - ٢٧١ صفحه ، هر صفحه ١٢ سطر ، هر سطر یک بیت ٧٥ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی خوش - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ١٠) (شماره ٣٤٧)

یک ورق از آخر ساقط .

آغاز : مانند نسخهٔ پیش .

پایان موجود :

« دو خواهند بودن بمحشر فریق

ندانم کدامین دهندم طریق »

بتاریخ ١٢٢٦ وارد کتابخانهٔ همایون میرزا شده و بسال ١٣٠٦ برای کتابخانه خریداری شده است - بالای صفحهٔ اول مهر ناصرالدین شاه دارد - بسال ١٣٢٢ از عرض کتابخانه گذشته است .

(٤٣٤)

بوستان

سعدی

باندازهٔ ١٦٠ × ٢٧٠ - جلد مقوای روغنی خوش بوم ذرک

زیتونی گل و بوته نقاشی اندرون سرخ ساده حاشیه باریک مشکی مذهب
صفحات متن و حاشیه قطعه‌سازی کاغذ متن سمرقندی زرفشان حاشیه
الوان عموماً عکاسی منقش - ورق اول حاشیه حلکاری - یک سرلوح
مذهب مرصع خوش - جای عنوانها بیاض - ۲۰۴ صفحه ، هر صفحه
۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت ۷۰ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خوش -
بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۰) - صفحه آخر نونویس (شماره ۳٤۸)

آغاز: مانند نسخهٔ پیش

پایان: مانند نسخهٔ شماره ۳٤۱

بسال ۱۲۳۰ وارد کتابخانه محمود میرزا فرزند فتحعلیشاه شده
و بسال ۱۲٦۷ برای کتابخانه خریداری شده است و ناصرالدین شاه
کیفیت خرید را بخط خود در پشت صفحهٔ اول نوشته است . بسال
۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته وپشت صفحه اول مهر او هست.

(٤۳۰)

بوستان

سعدی

باندازه ۱۷۵ × ۲۸۸ - جلد روغنی خوش بوم ذرک گل وبوته
مینا سازی حاشیه مشکی مذهب اندرون سرخ ساده - صفحات متن و
حاشیه ، کاغذ متن ختائی زرفشان غبار وحاشیه اصفهانی سرخ جدول
و کمند زربن - عنوانها در سر سخنهای مذهب مرصع عالی روی متن زر
بسفیداب و سرخی نوشته شده وبعضی جای عنوانها خالی است - دو
صفحهٔ اول بین سطور طلااندازی - یک سرلوح مذهب خوش - ۲۹٦
صفحه ، هر صفحه ۱۳ سطر ، هر سطر یک بیت ۷۷ میلیمتر - خط

نستعلیق کتابت جلی خوش ـ رقم شاه قاسم ـ تاریخ تحریر سال ۱۰۱۴ (شمارهٔ ۳۰۵۴)

آغاز: مانند نسخهٔ پیش

پایان: مانند نسخهٔ پیش اضافه دارد:

«در کتابخانه نواب کامیاب خانی عالیشانی منبع الاحسانی صورت تحریر یافت فی غره شهر صفر ۱۰۱۴. کتبه شاه قاسم غفر ذنوبه و ستر عیوبه.»

قسمت اول کتاب ساقط بوده و بتقلید قسمت موجود کتاب، صفحات متن وحاشیه شده و از اول تا صفحهٔ ۱۱۹ نونویس و تذهیب آن جدید است

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و پشت صفحهٔ اول مهر او هست.

(٤٣٦)

بوستان

سعدی

باندازه ۱۵۵ × ۲۶۰ ـ جلد (فقط یک لنگه) ساغری مشکی حاشیه مذهب اندرون تیماج سرخ حاشیه بند رومی سوخت تحریر بوته مشکی جدول مذهب ـ صفحات متن وحاشیه قطعه‌سازی، کاغذ متن سمرقندی حاشیه الوان زرفشان غبار جدول زرین وکمنددار ـ عنوانها روی متن زر بسرخی درسر فصلهای مذهب مرصع نوشته شده ـ ۹ صفحهٔ اول و ۲ صفحهٔ آخر بین سطورطلااندازی ـ دو صفحهٔ اول حاشیه بوته ـ اندازی مذهب عالی ـ یک سر لوح مذهب مرصع عالی ـ خط نستعلیق نیمه دودانگ متوسط ـ بدون رقم وتاریخ تحریر (قرن ۱۱) ـ از آخر یک ورق ساقط (شمارهٔ ۳٤٥٥)

اغاز :

« بنام جهاندار جان آفرین   حکیمی سخن در زبان آفرین

پایان موجود :

« نچندان که یوسف بلا دید وبند

چو حکمش قوی گشت وقدرش بلند»

بتاریخ ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته و در حاشیهٔ صفحهٔ اول نام این پادشاه بسفیداب روی متن زر در ترنجی نوشته شده است ـ بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته وپشت صفحهٔ اول مهر او را دارد.

(٤۳۷)

سعدی

باندازه ۱۳۰ × ۲۱۸ ـ جلد تیماج دولائی ابره سرخ بغدادی سجاف و اندرون لاجوردی ـ کاغذ فرنگی الوان جدول وکمند زرین ـ عنوانها بمرکب الوان نوشته شده است ـ تا صفحه ۵۰ هر صفحه سه لچکی مذهب و دو تسمهٔ حلکاری دارد ـ دو صفحهٔ اول و دو صفحهٔ آخر متن و حاشیه ، بین سطور طلااندازی ، حاشیه بوته‌اندازی مذهب و لچکها و سر فصل مذهب مرصع عالی ـ یک سر لوح مذهب مرصع مزدوج عالی که درکتیبهٔ آن بقلم سفیداب روی متن زر « بسمله » نوشته شده است ـ ۱۸٤ صفحه ، هر صفحه ۱۳ سطر ، هر سطر یک بیت ٥٥ سیلیمتر در متن و در حاشیه ۱۱ بیت در ۲۲ مصراع ـ خط شکسته نستعلیق کتابت خفی خوش ـ بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۳). (شماره ۳٤۹)

آغاز : مانند نسخهٔ شماره ۱۳۳

پایان : مانند نسخهٔ شماره ۱۳۳

بسال ۱۲۸۲ ازعرض گذشته و پشت‌صفحهٔ اول مهر ناصرالدین شاه را دارد.

(٤٣٨)

بوستان (منتخب)

سعدی

باندازه ۱۰۵ × ۲٤۰ ـ جلد میشن مشکی ترنج ونیمترنج وگوشه وحاشیه بند رومی ضربی طلابوش عالی ، اندرون تیماج عنابی ترنج و نیمترنج وگوشه وحاشیه بندرومی‌سوخت معرق زمینه فیروزه‌ای ولاجوردی و زرین ممتاز ـ صفحات تماماً متن وحاشیه قطعه‌سازی ، کاغذ متن دولت آبادی زرفشان ، حاسیه الوان زرفشان ـ عنوانها بسفیداب روی زمینهٔ زر بوته اندازی در سرسخنهای مذهب مرصع ممتاز نوشته شده وجمعاً ۲۳ سرفصل دارد ـ درسه صفحهٔ آخر ۲ لچکی مذهب مرصع ممتاز وآخر نسخه بوته‌اندازی مذهب عالی است ـ بشت صفحه اول کاغذ ابری زرفشان ـ دکک سرلوح مذهب مرصع ممتازکه درکتیبه آن روی متن زر بونه‌اندازی بخط کوفی تزیینی بسفیداب نوشته شده :« الله ولا سواه » ـ ٤٦ صفحه ، هرصفحه ۱۱ سطر ، هرسطر یکک بیت ۷۰ مبلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت جلی عالی ـ رقم علی ـ تاریخ تحربرسال ۹٦۸ . (شماره ۱۰۰۳۹)

آغاز : مانند نسخهٔ بیش

پایان : مانند نسخهٔ پیش . اضافه دارد :

« تمت الکتاب بعون‌الله تعالی فی آخر شهر شعبان المعظم سنه ثمان و ستین و تسعمائة . کتبه العبد المذنب علی غفر ذنوبه . »
رقم فعلا چنین است ولی دراصل «محیی» بوده که آنرا محو کرده« علی» بجای آن نوشته اند.

بتاریخ سال ۱۲۳۰ نسخه درکتابخانهٔ محمد ولی میرزا ابن فتحعلیشاه قاجار بوده و معلوم نیست درچه تاریخ بکتابخانه وارد شده است.

(٤٣٩)

منتخب،

سعدی

باندازهٔ ۱۰۰ × ۱٦۰ - جلد مقوای ابره زری پشت گلی، اندرون کاغذ آبی جدید - صفحات متن وحاشیه ، کاغذ متن سمرقندی شکری افشان غبار ، حاشیه الوان زرافشان جدول زربن - یک سر لوح ویک سر فصل مذهب مرصع ممتاز که درکتیبه سرلوح بقلم‌غبار نوشته شده است «انتخاب بستان» - نرنج و لچکیها درمیانه وآخرنسخه بوته اندازی مذهب - دو صفحهٔ بیش از متن بک مجلس بزم مینیاتور عالی و یک مجلس در درج کتاب (جمعاً سه صفحه مینیاتور بدون رقم بشیوهٔ کار بهزاد» ۲۰ صفحه ، هر صفحه ۱۱ سطر ، هر سطر یک بیت - خط نستعلیق غبار عالی - رقم شاه محمود نیشابوری - بدون تاریخ تحریر (قرن ۱۰) (شماره ۳۰۳)

آغاز : مانند نسخهٔ ببش .

پایان :

« نه مرد سماعست شهوت پرست
کز آواز خوش خفته خیزد نه‌مست »

«کتبه العبد شاه محمود النیشابوری غفرالله ذنوبه .تم »
پشت صفحهٔ اول مهر میرزا مهدیخان نادری را دارد - بسال ۱۲۳۲ از عرض کتابخانهٔ فتحعلیشاه گذشته و در حاشیهٔ صفحهٔ اول نام او بلاجوردی روی متن زر در ترنجی نوشته شده - بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته در حاشیهٔ صفحهٔ اول مهر او را دارد.

(٤٤٠)

بوستان (منتخب)

سعدی

باندازه ۱۶۰ × ۲۰۰ - جلد ابره زری سرخ گلدار سجاف تیماج حنائی اندرون تیماج مشکی ساده - صفحات متن وحاشیه قطعه سازی کاغذ متن ختائی حنائی ، حاشیه الوان زرفشان جدول زرین - جای عنوانها بیاض - یک سر لوح مذهب مرصع خوش - ۳۸ صفحه، هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت ۸۰ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خوش - رقم شاه قاسم - تاریخ تحریر سال ۹۹۶ - (شماره ۳۰۲)

آغاز : مانند نسخه بیش.

پایان :

« بضاعت نیاوردم الا امید خدایا زعفوم مکن نا امید »

« تمت الکتاب بعون الملک الوهاب فی تاریخ پنجم شهررمضان المبارک ۹۹۶ . کتبه‌العبد المذنب شاه قاسم الکاتب غفرذنوبه و ستراللّه عیوبه . »

در حدود سال ۱۱٤۰ - در تملک قوام‌الدین محمدبن محمدعلی حسینی و در حدود سال ۱۱۹۰ درتملک‌ابوالحسن نامی بوده- بسال ۱۲۲۲ ازعرض فتحعلیشاه گذشته ودرحاشیهٔ صفحهٔ اول نام وی بلاجورد در زمینه زر در ترنجی نوشته شده - بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و پشت صفحهٔ اول و حاشیهٔ صفحهٔ اول مهر او را دارد.

(٤٤١)

شیخ محمود بن عبدالکریم شبستری

(م ، ۷۲۰)

باندازهٔ ۱۱۷ × ۲۰۲ - جلد تیماج سرخ جدول منگنه مذهب جدید - کاغذ قطعه سمرقندی شکری حاشیه زرفشان جدول زربن - عنوانها بقلم زر بخط رقاع عالی - یک سرلوح مزدوج مذهب مرصع که درکتیبهٔ آن « بسمله » بخط ثلث غبار عالی روی متن لاجورد و بوته‌اندازی نوشته شده - ۹۸ صفحه ، هر صفحه ۱۱ سطر ، هر سطر یک بیت ٥٤ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی خوش - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۰) . (شماره ۲۷۲۱)

آغاز : « بنام آنکه جانرا فکرت آموخت

چراغ دل بنور جان برافروخت »

پایان : « بنام خویش کردم ختم پایان

الهی عاقبت محمود گردان »

« تم الکتاب بعون الملک الوهاب . »

بسال ۱۲۸۲ از عرض کتابخانه گذشته است .

(٤٤٢)

شیخ محمود شبستری

باندازهٔ ۱٦٥ × ۲۷۰ - جلد روغنی بوم آلبالوئی مرغش ترنج و سر ترنج زمینه مشکی گل وبوته نقاشی حاسیه زمینه مشکی بوته ریزه، اندرون زمینه قهوه‌ای بوته نرگس عالی - صفحات متن وحاشیه قطعه

سازی ، کاغذ متن سمرقندی زرفشان جدول زرین کاغذ حاشیه لاجوردی و صورتی کمند دار ـ دو صفحهٔ اول متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی حاشیه حلکاری ـ یک سر لوح مذهب مرصع عالی ـ ۷۸ صفحه ، هر صفحه ۱۴ سطر ، هر سطر یک بیت ـ خط نستعلیق کتابت عالی ـ رقم میرعماد ـ بدون تاریخ (قرن ۱۱) . (شماره ۱۱۰۶۹)

آغاز :

« بنام آنکه جانرا فکرت آموخت

چراغ دل ز نور جان برافروخت »

پایان :

« بنام خویش کردم ختم وپایان

الهی عاقبت محمود گردان . »

« بزیور اتمام رسید این نسخهٔ شریف بتاریخ نوزدهم شهر رمضان المبارك . کتبه العبد المذنب عماد الحسنی غفر ذنوبه وستر عیوبه فی . »

نسخه در تملك سلیمان بن محمد خان قاجار بوده و این معنی در پشت صفحهٔ اول نوشته شده و بمهر مالك آن ممهور است که بعداً بکتابخانهٔ فتحعلیشاه داده شده است و نام فتحعلیشاه در حاشیهٔ صفحهٔ اول در ترنجی نوشته شده بوده است که آنرا محو کرده‌اند ولی اثر آن باقی است .

(٤٤٣)

شیخ محمود شبستری

باندازه ۱۵۰ × ۲٤۰ ـ جلد روغنی ممتاز زمینه مشکی بانقوش درخت وگل و جانوران مختلف ، حاشیه روی متن زر درکتیبه‌های هردف شش بیت شعر فارسی بخط نستعلیق نوشته شده ـ اندورن تیماج

ساق چناری ساده ـ صفحات متن و حاشیه ، کاغذ متن عادلشاهی شکری زرفشان غبار، کاغذ حاشیه باریک ختائی وحاشیه بهن خانبالغ سفید ـ هر صفحه دوجدول و یک کمند زرین ـ یک سر لوح مذهب مرصع عالی سر سخنها و آخر نسخه مذهب منقش عالی ـ عنوانها بشنگرف ـ ۸۰ صفحه ، هر صفحه ۱۱ سطر ، هرسطر یک بیت . (صفحهٔ آخر نانویس) .ـ خط نستعلیق کتابت عالی ـ رقم رشید ـ بدون تاریخ تحریر (قرن ۱۱) .ـ (شماره ۱۱۰۷۶)

اغاز

« بنام آنکه جانرا فکرت آموخت چراغ دل بنورحکمت افروخت»

پایان :

« بنام خویش کردم ختم پایان الهی عاقبت محمود گردان »

« الفقیر الحقیر المذنب عبد الرشید الدیلمی غفرالله ذنوبه وستر الله عیوبه بدارالسلطنه اصفهان نوشته شد .»

جلد ممتاز کتاب قدیمتر از نسخه و ظاهراً جلد مرقع یا رساله‌ای بخط یاقوت مستعصمی و متعلق بشاه جوانی بوده است که درضمن اشعار کتیبه آمده است :

ندارد هرنسیمی غنچه سان ره درگریبانش
کلیداین چمن را دست شاه نوجوان دارد
غبار غم برد از صفحهٔ دل خط ریحانش
چنین ریحان شادابی کدامین بوستان دارد
چنین کز خط یاقوتست پرجیب و گریبانش
گرش گنجینهٔ یاقوت گویم جای آن دارد

گردد چوگل فشان بگلستان بزم شاه
شاخ گل شکفته بخورشید انور است

بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته ودر حاشیهٔ صفحهٔ اول نام او نقش شده بوده است که آنرا محو کرده‌اند.

مفاتيح الاعجاز فی شرح گلشن راز

محمدبن یحیی (شمس‌الدین بن یحیی بن علی لاهیجی نوربخشی)

(م.)

باندازه ۱۷۰ × ۲٦۸ - جلد تیماج سادهٔ یشمی اندرون تیماج سادهٔ تریاکی جدید - کاغذ کشمیری جدول زرین - دو صفحهٔ اول متن و حاشیه مذهب خوش فرسوده که در میان هر صفحه، در یک شمسهٔ روی متن زر بوته‌اندازی هفت سطر ازآغاز متن کتاب نوشته شده و در چهار نیم ترنج پیشانی و ذیل بهمان نحو این دو بیت بخط رقاع خوش بسفیداب تحریردار نوشته شده است :

شیخ شمس‌الدن محمد آفتابی کزشرف
نوربخشی همچو او در عالم عرفان که دید
عندلیب طبع وقادش زگلشن شرح داد
فی‌الحقیقة کس گلی‌چون او ازاین گلبن نچید

عنوانها و اشعار بعضی بقلم زر وشنگرف ولاجورد - ۷۰۹ صفحه، هر صفحه ۱۷ سطر، هر سطر ۹۰ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت متوسط - رقم طاهر محمد هلالی - تاریخ تحریر سال ۹۰۹. (شماره ٦۷٦)

آغاز :

باسمک الاعظم .... ای محمود بهر شانی وای معبود بهر مکانی

چنین گوید فقیر حقیر خادم الفقرا و الاولیا والعرفا المقتبس انوار الولاية من مشکوة خاتم الاولیاء محمدبن یحیی بن علی الجیلانی

اللاهیجی النور بخشی ... مدتی بود که جماعت سالکان طریق مودت و ساکنان مقام محبت استدعا می‌نمودند و مبالغه می فرمودند که شرحی بر گلشن راز و نسخهٔ جامعهٔ نکات حقیقت بی مجاز من تصانیف افتخار العرفا ... الشیخ الکامل نجم‌الملة و الدین محمود التبریزی الجبستری قدس‌الله روحه ... می‌باید نوشت ... یوم الاثنین پانزدهم ذی الحجه سنه سبع وسبعین وثمانمائه ابتدای تسوید بیاض والهام مبداء فیاض نموده شد، بشرط آنکه از تکلف درعبارت و تصلف دراستعاره معرض باشد و در اثنای هر بیت گلشن آنچه زبان وقت املا نماید بعبارت روشن نوشته شود ....

ابتدای کتاب بنام علیم حکیم جهت تیمن و اقتدا بحدیث نبی کریم نموده می فرماید:

« بنام آنکه جانرا فکرت آموخت   چراغ دل بنور جان برافروخت »

پایان :

« ... ختم پایان کتاب بنام خود کردم .الهی عاقبت محمود گردان . ونام شیخ بزرگوار ناظم، مولانا سعدالدین محمود جبستری بوده و جبستر موضعی است در هشت فرسنگی تبریز و مدفن و مولد ایشان همانجاست قدس الله سره العزیز. الحمدلله الذی و فقنا لاتمام هذه الکتاب المسمی بمفاتیح الاعجاز فی شرح گلشن راز . . . بخط عبد الضعیف النحیف طاهر محمد هلالی، غفر ذنوبه و ستر عیوبه . سنه ۹۵۹ ».

نسخه درکتابخانهٔ سلاطین گورکانی هندوستان بوده وبادداشتها و عرضها و مهر های متعدد کتابداران : اکبر پادشاه و جهانگیر پادشاه و شاهجهان و عالم گیر در پشت صفحهٔ اول و آخر هست و مهرهای : اعتماد خان شاه جهانی - عنایت خان شاه جهانی - محمد مؤمن شاه جهانی - عبدالرشید دیلمی شاه جهانی - صادق زمان شاه جهانی

امانت خان شاه جهانی - عارف شاه جهانی - عبدالله عالم گیری - سید علی عالم گیری - مسعود جهانگیری - ابوالفتح - عنایت‌الله ، خوانده میشود ؛ ولی بعداً بکتابخانه سلاطین صفوی وارد شده و محمد مقیم کتابدار بتاریخ ۹ شهر صفر ۱۰۶۹ ، آنرا عرض دیده و سجع مهر او « رب اجعلنی مقیم الصلوة » درپشت صفحهٔ اول مشهود است - بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته و نام او روی متن زر در نیم ترنجی و در حاشیه صفحه اول نوشته شده است - بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و مهر او درحاشیه صفحه سوم هست.

(٤٤٥)

مفاتیح الاعجاز فی شرح گلشن راز

محمد بن یحیی لاهیجی

باندازهٔ ۱٤۰ × ۲۲۳ - جلد تیماج ماشی ترنج و سر ترنج و حاشیه مذهب - کاغذ فرنگی آهار ومهره کشیده جدول و کمند زربن عنوانها بسرخی وعبارات عربی بلاجورد - دو صفحهٔ اول متن وحاشیه، صفحهٔ اول بین سطور طلااندازی ، حاشیه بوته‌اندازی مذهب - یک سرلوح مزدوج مذهب مرصع خوش - ۷۳٦ صفحه ، هرصفحه ۱۹ سطر هر سطر ۷۵ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خوش - رقم عبدالکریم طباطبائی - تاریخ تحریر سال ۱۲٦۹

آغاز و پایان متن نسخه مانند نسخهٔ شمارهٔ ٦۷٦ و درخاتمه اضافه دارد: «کتبه الفقیرالمذنب‌عبدالکریم‌الطباطبائی فی سنه۱۲٦۹ .»

(٤٤٦)

حدیقة المعارف (شرح گلشن راز)

شجاع کمال کربالی

(قرن ۹)

باندازه ۱۲۵ × ۲۱۷ - جلد تیماج زیتونی ترنج وسر ترنج منگنه

کاغذ بغدادی نخودی - عنوانها و اشعار بشنگرف - ۵۸۱ صفحه ، هر صفحه ۱۵ سطر ، ۷۵ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت متوسط وعبارات عربی نسخ کتابت متوسط - بدون رقم - تاریخ تحریر سال ۸۷۳. (شمارهٔ ۲۷۲٤)

آغاز : « بهترین سزاواری که بلبل زبان عارفان در گلشن بیان آغاز کند ....

اما بعد ، براهل یقین پوشیده نماند ...... فقیر حقیرخاکسار شجاع کمال کربالی که ..... آتش محبت این طایفه دردل و سودای ایشان در دماغ دارد .... ببرکت و التفات خاطر درویشان آستان ولایت آشیان حضرت امامی همامی قاسمی سلام الله علیه ....

در فصل بهار سنه ست وخمسین وثمانمائة .... درمجلس بهشت سرشت درویشان سخنی از گلشن راز وکلمات اهل شوق و نیاز می گذشت. اشارت .... باین فقیر حقیر فرمودند که اگر ابکار معانی آنرا که درحجاب الفاظاند از خلوتخانهٔ خفا وکمون برمنصهٔ ظهور و بروز جلوه دهی.... مناسب وقت می نماید ...... شروع نمود و بعضی از جواهر الفاظ ودرر کلمات آنرا در سلك انتظام کشید و بواسطهٔ حوادث روزگار ونوایب ادوار فرصت آن نشد که باتمام رساند ، تا باز در فصل بهار سنه سبع وستین وثمانمائه .....احرام سعادت ملازمت آشیان خلافت آشیان بندگی حضرت اعلی خاقانی ... ابوالمظفر سلطان جهانشاه خلدالله تعالی ظلال خلافته و سلطانه علی العالمین باعث گشت برانك چون التفات خاطر فیاض بجانب درویشان وکلام محققان ایشان را هست بتخصیص کتاب گلشن که نسخهٔ گلستان ارم و حدیقهٔ معارف عالم وآدم است . ... در سمط بیان درآوری باشد که بنظر کیمیا اثر در سلك نظام و انتظام آید .... بیمن دولت پادشاه جهان پناه با تمام بپیوست و بحدیقة المعارف اتسام یافت ....

بنام آنک جانرا فکرت آموخت   چراغ دل ز نور جان برافروخت

و جهۀ هر موجودی بحسب قابلیت ذاتی که از فیض اقدس یافته‌اند اسمی خاص است از اسماء حسنی ..... »

پایان : « بحمدالله والمنه که این فقیر را توفیق تلویح حقایق و معارف .... آن .... بی‌استنباط از کتابی و استفاده از کلامی بیمن روحانیت شیخ واشارت علیۀ درویشان و دولت قاهره سلطان زمان رفیق گشت و باتمام رسید ..... تم فی سابع شعبان سنه سبع وستین وثمانمائة بدار الملك شیراز .

وقع الفراغ من تحریر هذا الکتاب فی شهور سنه ۸۷۳ . »

بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصر الدین شاه گذشته و بالای صفحۀ اول مهر او هست .

(٤٤٧)

کلیات

افضل‌الدین کاشانی

(م ، ۷۰۷)

باندازۀ ۱۷۰ × ۲۸۰ - جلد مقوای روغنی خوش بوم زیتونی زرك گل وبوته نقاشی ، اندرون بوم سرخ گل نرگس نقاشی - کاغذ فرنگی نخودی آهار ومهره کشیده جدول وکمند زربن - عنوانها بسرخی - دو صفحۀ اول و دو صفحه در میانه بین سطور طلا اندازی - دو سرلوح یك سر فصل مذهب مرصع خوش که درکتیبۀ هریك عنوان بسرخی روی متن زر نوشته شده است - ۳٤۲ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، ۱۰۷ میلیمتر - خط نستعلیق نیم‌دو دانگ خوش - رقم محمدباقر حسینی - تاریخ تحریر سال ۱۲۰۹ . (شمارۀ ۱۰٦٤)

نسخه مشتمل است بر :

۱ - جاویدان نامه

آغاز : « الحمدلله ... . اما بعد ابن نامه‌ای از ما، زی‌برادرانی که ایشان را انسانیت رنجه دارد .... وجملهٔ ابن نامه را بر چهار بخش کرده‌ایم :

باب اول در شمردن اقسام علوم برسبیل کلی؛ باب‌دوم درشناختن خود و طریق آن ؛ باب سیم درشناختن آغازکار ؛ باب چهارم درشناختن انجام کار .... »

پایان :

« .....که انسان را ازآن گزیر نبود نادانسته و نایافته نماند انشاءالله تعالی . تمام شد جاودان نامه به بیروزی و بهروزی، سپاس از نگارنده تن وجان ..... ودرود بر محمد مصطفی صلی‌الله علیه وآله وسلم و بر اهل بیت و پیروان آنحضرت باد حسبناالله ونعم الوکیل نعم المولی و نعم النصیر.»

۲ - عرض نامه

آغاز :

« خداوندا بفزونی جودت .... صفت حال وفایدهٔ این نامه و اندرز طالبان ، ای پویندگان راه اخلاص وجویندگان هنجار خواص ، بر شما پیدا و روشن است که پایهٔ پاینده از پایهٔ نا پاینده برتر ..... و آگهی ازین چهار رکن وجود مشتمل است بر چهار عرض : عرض اول ، عرض اجسام ..... »

پایان :

« ....که رقیب تو شنوا و بیناست وراز وجود او نزد او پیدا و هویدا . ان‌الله با سر کم .... والله حسیب کل شیء . »

۳ - رباعیات

مرتب بحروف قوافی

آغاز :

« ای آنکه تو طالب خدائی بخدا
از خود بطلب کز توجدا نیست خدا»

پایان :

« حق باتو بهر زبان سخن می گوید
سر تا قدمت منم کرا می طلبی

کتبه الفقیر الحقیر بندهٔ درگاه جهان پناه خلایق امیدگاه محمد باقر ابن محمد علی الحسنی الحسینی فی شهر جمیدی الاولی من شهور سنه ۱۲۵۹ ».

بسال ۱۲۷٤ و ۱۲۸٤ از عرض ناصرالدین شاه گذشته - پشت صفحهٔ اول و درمیان کتاب مهر او هست.

باندازهٔ ۱۷۰ × ۲۸۰ - جلد مقوای روغنی خوش بوم زیتونی ذرك گل و بوته نقاشی اندرون بوم سرخ گل نرگس نقاشی و کاغذ فرنگی نخودی آهار ومهره کشیده جدول و کمندزربن - عناوین بسرخی - دو صفحهٔ اول و دو صفحه در میانه بین السطور طلا اندازی دو سر لوح مذهب مرصع خوش که درکتیبهٔ آن بسرخی روی زر عنوان نوشته شده است - ۳٤۲ صفحه هر صفحه ۱۲ سطر ۱۰۷ میلیمتر - خط نستعلیق نیمدودانگ خوش - رقم محمد باقر حسینی - تاریخ تحریر سال ۱۲۵۹ .

نسخه مشتمل است بر :

رسالهٔ جاویدان نامه - رسالهٔ عرض نامه - رباعیات

آغاز :

« بسمله وحمدله ـ اما بعد ابن نامه‌ایست از ما زی برادرانی که ایشان را انسانیت رنجه دارد ......)

پایان :

« حق باتو بهرزبان سخن می گوید — سر تا قدمت منم کرا می طلبی

«کتبه الفقیر الحقیر بندهٔ درگاه جهان پناه امیدگاه محمد باقر ابن محمد علی الحسنی الحسینی فی شهر جمیدی الاولی من شهور سنه ۱۲۵۹.»

بسال ۱۲۷٤ و ۱۲۸۳ از عرض گذشته و پشت صفحهٔ اول مهر ناصرالدبن شاه دارد.

(٤٤۸)

کلیات

امیرخسرو (خسروبن سیف‌الدین محمود دهلوی)

(م ، ۷۲۵)

باندازهٔ ۱۰۰ × ۲٤۰ ـ جلد میشن یشمی ترنج و سر ترنج و نیمترنج و لچکی و حاشیه منگنه کار محمد بافر ـ کاغذ دولت‌آبادی با دو جدول زرین ـ عنوانها بزر ولاجورد وشنگرف بخط نسخ کتابت متوسط نوشته شده. (٦) سرلوح و (۹) سرفصل مذهب مرصع عالی ـ ۱۳۱۱ صفحه ، هر صفحه ۱۹ سطر هر سطر یک بیت ۷۵ میلیمتر درمتن و بیست بیت در چهل مصرع درحاشیه ـ خط نستعلیق قدیم متوسط ـ بدون رقم ـ تاریخ تحریر ۸۹٤ . (شماره ۱۷۷)

نسخه از اول و آخر و میانه افتادگی‌زیاد داشته ویکبار درتاریخ ۹۰۸ کاتب دیگری بنام قطب شیرازی آنرا تااندازه‌ای تکمیل کرده است و باز سقطاتی دارد ازجمله دیوان اول و مثنوی مطلع الانوار و مشتمل است بر :

در متن : دیوان وسط الحیوة با دیباچه منثور ـ غرة الکمال با دبباچهٔ منثور ـ بقیة النقیه.

در حاشیه :

مثنوی خسرو و شیرین ـ مجنون و لیلی ـ اسکندر نامه (از آخر ساقط) ـ هشت بهشت (از اول‌ساقط) ـ نه سپهر ـ خضرخانی ودولرانی (از آخر ساقط) ـ قران السعدین (از اول ساقط) ـ مثنوی وسط الحیوة ایضاً مثنوی دیگر بعنوان « وسط الحیوة » ـ مثنوی دیگر بدون عنوان ـ مثنوی مکتوب منظوم ـ مثنوی فرس‌الفروس ـ رباعیات)

آغاز موجود متن :

« بفضل‌الله... حمدی که ازمیان جان برآید و ثنائی که از وسط دل گره گشاید .....»

پایان متن :

« من پی یک نظری دیده کنان در پی تو

دولت‌آن کس که توئی روز وشبش درنظری

« تمت غزلیات امیر خسرو بعون‌الله تعالی یوم یکشنبه شهر مبارك رمضان وقت بیشین سنهٔ نهصد وهشتم. کاتب قطب شیرازی.»

آغاز موجود حاشیه :

« خداوندا دلم‌را چشم‌بگشای بمعراج یقینم راه بنمای »

پایان موجود حاشیه :

« باشد که شود شسته سیه روئی من

هر دم بترست از گنه جوئی من »

پایان مثنوی هشت بهشت بخط کاتب اصل نسخه :

« نامهٔ او که حرز جانش باد در قیامت خط امانش باد »

« تمت الکتاب بعون الملك الوهاب من کلام امیر المعنوی

امیر خسرو الدهلوی الموسوم پنج گنج فی غره شعبان المعظم سنه اربع و تسعین و ثمانمائة الهجرية النبوية »

نسخه بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و درحاشیهٔ صفحهٔ اول سهر اورا دارد .

(٤٤٩)

امیر خسرو دهلوی

باندازه ۱٦۰ × ۲۹۸- جلد ساغری مشکی جدول مذهب اندرون نیماج سرخ جدول مذهب لولادار - کاغذ دولت آبادی نباتی جدول زرین - عنوانها بشنگرف (۲۲) سرلوح بزرگ وکوچک و سرفصل مذهب مرصع عالی - ۱۷۹۵ صفحه ، هر صفحه ۲۰ سطر ، هر سطر یک بیت ۸۰ میلیمتر درمتن و ۲۰ بیت درچهل مصراع درحواشی - خط نستعلیق کتابت وکتابت خفی متوسط - بدون رقم وتاریخ تحریر (قرن دهم). (شمارهٔ ۱۸۱)

نسخه چنین تقسیم شده است :

در متن :

دیوان تحفة الصغر با دیباچه منثور - وسطالحیوة با دیباچه - غرة الکمال با دیباچه ومقدمه - دیوان نعوت خاتم الانبیاء وشیخ نظام الدین و غیره با دیباچه - مدایح و مرائی وغیره - دیوان بقیه نقیه غزلیات (مرتب) - رباعیات - رسایل الاعجاز با اعجاز خسروی مشتمل بر پنج رسالهٔ مستقل : الرسالة فی المفردات والمرکبات - فی المرتبات من المکتوبات - فی اللطائف من المصنوعات - فی البدایع من المعنویات - فی السوابق من المنشآت .

در حاشیه :

مثنوی مطلع الانوار ـ لیلی و مجنون ـ خسرو و شیرین ـ اسکندر نامه ـ هشت بهشت ـ قران السعدین ـ نه سپهر ـ خضر خانی و دولرانی ـ [خلاصة الخمسة نظامی] ـ مثنوی با عنوان « در واقعهٔ خواجه نیشابوری و مرض او و رسیدن قدوة الابرار شیخ فریدالدین رحمه‌الله من الملک الغفار بر سر بالین رحمت آئین او ».

آغاز متن :

« حمدی که ازاول زادن وجود بود وثنائی که ازشیرخوارگی ... »

آغاز حاشیه :

« بسم الله الرحمن الرحیم خطبهٔ قدس است بملک قدیم »

پایان متن موجود :

« این درنهایت مذلت باز خواهد آورد وازآن خواهم شد »

پایان حاشیه موجود :

« شرم از حق دار ای رسوای دین
تا بکی باشی چو گربه درکمین »

نسخه از آخر لااقل یک ورق ساقط دارد.

جزو خزانهٔ کتب بادشاهان صفوی بوده است و در تاریخهای ۱۰۶۴ و ۱۰۹۷ و ۱۱۰۷ عرض دیده شده و بعدها همچنان در کتابخانهٔ سلطنتی بوده و در تاریخهای ۱۱۵۱ و ۱۱۶۰ و ۱۱۶۲ و آخرین بار بسال ۱۳۲۲ از عرض گذشته‌است و در حاشیهٔ صفحهٔ اول دو مهر ناصرالدین شاه را دارد.

(٤٥٠)

امیر خسرو دهلوی

باندازه ۱۰۵ × ۲۳۷ ـ جلد تیماج مشکی ترنج و سر ترنج منگنه اندرون تیماج حنائی ساده ـ کاغذ بغدادی جدول زربن ـ جای عنوانها بیاض ـ دو صفحه اول ترنج سازی مذهب لاجوردی خوش که عنوان کتاب و ناظم بخط رقاع خوش بزر تحریر درچهار کتیبه پیشانی وذیل نوشته شده و در هر صفحه ۷ بیت از ابتدای دیوان را دارد ـ ۷۳۷ صفحه ، هر صفحه ۱۷ سطر ، هر سطر یک بیت ۱۰۰ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت متوسط ـ بدون رقم و تاریخ تحریر(قرن ۱۰). (شمارهٔ ۳۰۱۳)

نسخه مشتمل است بر :

غزلیات (مرتب) ـ مقطعات ـ رباعیات ـ مفردات .

آغاز :

« حمد رانم بر زبان لله رب العالمین
آن که جان بخشید درقرآن هدی للمتقین»

پایان :

« خسرو چو سلامت نکند عیب مگیرش
عاشق که ترا دید چه پروای سلامت »

« تمت »

بسال ۱۰۷۲ در تملک حسن بن علی بن سیدی حمزة بن یسن بوده که بفرزندش ابراهیم هبه کرده است و بسال ۱۲۳۲ بتصرف حافظ محمد ضیاء الدین از مدرسن قسطنطنیه درآمده و تاریخ ورود بکتابخانه معلوم نیست.

امیر خسرو دهلوی

باندازه ۱۹۵ × ۳۰۸ - جلد مقوای روغنی خوش ، متن تصویر یک زن جوان بوم ذرک ، حاشیه گل وبوته نقاشی ، اندرون تیماج سرخ ساده - تمامی صفحات متن وحاشیه کاغذ متن کشمیری ، حاشیه اصفهانی جدول زرین - عنوانها بزر تحریردار - دو صفحهٔ اول نسخه هریک یک ترنج و دو سر ترنج و چهارگوشه مذهب مرصع عالی است که فرسوده شده و در چهار دایرهٔ هریک از دو ترنج روی متن زر بخط رقاع خوش بقلم سفیداب تحریردار عنوان مثنویها و در دو دایرهٔ بزرگ میانه نوشته است :

« این فهرست کتاب ثمانیه است ازگفتار طوطی شیرین زبان گلشن دهلو سلطان الشعراء و المتکلمین امیر خسرو که چون بهشت برین مشتمل است برهشت چمن دلگشای و نزهتگاه ارباب معنی و اصحاب سخن . برسم خزانهٔ سلطان السلاطین برهان الخواقین ملاذ الفضلاو الحکما ملجاء اعاظم وزراء صاحب سیف و قلم قبلهٔ عرب وعجم المؤید من عندالله ابوالغازی ابراهیم قطب شاه خلدالله سبحانه وادام احسانه . » - دوصفحهٔ شروع متن مذهب مرصع که درچهار کتیبه بیشانی و ذیل روی متن زر بوته اندازی بخط ثلث خوش بسفیداب تحریردار نوشته است : « کتاب مطلع الانوار در جواب مخزن الاسرار ، ازگفتار امیر خسرو دهلوی انارالله مرقده » ودر میان هر صفحه ۷ بیت از آغاز مثنوی نوشته شده وبهمین منوال در آغاز هریک ازمثنویها بشرح ذیل عنوان هریک نوشته شده است :

«کتاب خسرو وشیرین » «کتاب لیلی ومجنون » «کتاب خضر خانی و دولرانی » « هشت بهشت » « قران السعدین “ « نه سپهر » « اسکندرنامه » ـ مجموعاً ۱۸ صفحه مذهب مرصع عالی دارد ـ ۸٤۷ صفحه ، هر صفحه ۱۹ سطر ، هر سطر دو بیت ۹۵ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت خفی متوسط ـ رقم محمد سعیدهروی ـ تاریخ تحریر سال ۹۷۲ .
(شمارهٔ ۱۸۰)

آغاز متن :

« بسم‌الله الرحمن الرحیم　　　خطبهٔ قدس است بملک قدیم »

بایان هشت بهشت :

« بدارالسلطنه گلکنده صورت تحریریافت فی شهر ربیع‌الاول سنه ۹۷۲ فقیر محمد سعید هراتی .»

بایان نه سپهر :

«تمام شد ثمانیه خسرو اقلیم سخن‌وری خسرو دهلوی برسم خزانه آفتاب سپهر بادشاهی اعلیحضرت قطب شاهی ابدالله ظلال سلطانه و احسانه ، بر دست کمترین بندگان درگاه کیخسروی محمد سعید ابن مسعود الهروی درسال نهصد وهفتاد و دو از هجرت نبوی »

بایان نسخه :

« رسید از بتان جان خسروبکام　　　بیک زخمه کن کار او را تمام »

نسخه اصلا برای «ابراهیم قطبشاه» کتابت شده‌است و درحدود سال ۱۰۰٤ بتملک « محمد محسن دیوانه ابن نظام دبوانه مخاطب به سربیابان» درآمده‌است ودرسال ۱۰۱۲ « فتحای نائینی‌ابن غیاث‌الدبن» وبسال ۱۲۰۷ حسن‌بن احمد نامی‌ودرحدودسال ۱۲۱۵ محمد علی میرزا دولتشاه فرزند فتحعلیشاه مالک نسخه‌بوده‌اند و بسال ۱۲۸۲ از ں ناصرالدین شاه گذشته است .

خمسه

امیر خسرو دهلوی

باندازه ۱۷۵ × ۲۰۰ - جلد تیماج ماشی ترنج و سر ترنج منگنه زمینه گلی اندرون تیماج حنائی ساده - کاغذ بخارائی جدول زرین - عنوانها بخط نسخ و رقاع کتابت متوسط بشنگرف -(ه) سر لوح مذهب مرصع خوش که عنوان هر مثنوی در کتیبهٔ آن بخط رقاع خوش بسفیداب نوشته شده است - پشت صفحهٔ اول یک شمسهٔ مذهب مرصع خوش دارد که در پنج دایرهٔ مذهب مندرجات نسخه بسفیداب بخط رقاع نوشته شده - ٤٣٥ صفحه ، هر صفحه ۲۱ سطر ، هر سطر دو بیت ۱۱۵ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت متوسط - بدون رقم - تاریخ تحریر سال ۹٤٦ و ۹٤۷ .(شمارهٔ ۱۷۸)

نسخه چنین تقسیم شده است :

مثنوی مطلع الانوار - خسرو وشیرین - اسکندر نامه - لیلی و مجنون - هشت بهشت.

آغاز :

« بسم الله الرحمن الرحیم خطبهٔ قدس است بملک قدیم »

پایان خسرو و شیرین :

« قد وقع الفراغ من تسوید هذه الکتاب ... فی یوم الاثنین من شهر ذی حجة الحرام سنه ۹٤٦ ... بقصبهٔ کاریز ..... »

پایان اسکندر نامه :

« قد وقع الفراغ من تتمیم هذه الکتاب .... فی یوم الاثنین ۱٦ شهر صفر ختم بالخیر و الظفر سنه ۹٤۷ ... بقصبهٔ کاریز ....

بمزار متبرك حضرت قطب‌الاقطاب برهان الشريعة والطريقة والحقيقة ابی نصربن زندفیل حضرت ملك العلام احمدبن ابی‌الحسن النامقی الجامی قدس الله تعالی سر هما .»

پایان نسخه :

« نامهٔ او که حرز جانش باد   درقیامت امان امانش باد »

« قد وقع الفراغ من تسوید هذه الكتاب ... بتاریخ یوم الثلثا ۱٤ من شهر ربیع الثانی سنه ۹٤۷ موافق سیچقان ئیل بقصبهٔ کاریز حفت من البلیات و النکبات بحرمة محمد علیه التحیات .»

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و درحاشیهٔ صفحهٔ اول مهر او را دارد.

(٤٥٣)

خمسه

امیر خسرو دهلوی

باندازه ۱۳۵ × ۲۲۰ - جلد ساغری مشکی ترنج و سر ترنج منگنه منقش مستعمل - کاغذ دولت آبادی جدول زربن - بسیاری از صفحات وصالی شده - ۷٥٤ صفحه ، هر صفحه ۱۸ سطر . هرسطر یک بیت درمتن و ٦ بیت در دوازده مصرع درحاشیه - عنوانها بقلم رقاع نیمدو دانگ بزر تحریردار - در هرصفحه دو لچکی بوته مذهب دو صفحهٔ اول متن وحاشیه مذهب مرصع عالی که درمیان هر صفحه ۱۲ مصراع چپ و راست بچلیپ نوشته شده و در بیشانی و ذیل این دو صفحه چهار مصراع :

زگنج سخن خسرو دهلوی   بملك هنر یافته خسروی

شده چهار لوح جهان زرنگار   ازین پنج گنجینه معنوی

بقلم زر بخط رقاع عالی نوشته شده ـ(٤) سر لوح مذهب مرصع عالی که در میان هریک عنوان مثنویها بخط رقاع بقلم زر نوشته شده ـ (١٧) مجلس مینیاتور عالی فرسوده ـ خط نستعلیق کتابت خفی متوسط ـ رقم سلطان علی ـ تاریخ تحریر سال ٨٦٣. (شماره ٤٧٥٤)

نسخه مشتمل است بر مثنویهای گنج سخن ـ خسرو وشیرین ـ لیلی و مجنون ـ هشت بهشت ـ آئینه سکندری.

آغاز:

« بسم الله الرحمن الرحیم   زایجهٔ حکمت و توقیع راز »

پایان:

« رسیداز بیان جان‌خسرو بکام   بیک نغمه کن کار او راتمام »

« تمت الکتاب بعون الملک الوهاب الموسوم بخمسه من کلام الملک الکلام امیر خسرو دهلوی علیه الرحمة والغفران فی یوم الاثنین رابع شهر شعبان المعظم سنه ثلاث و ستین وثمانمائة .... کتبه العبد الضعیف سلطان علی. »

البته نسخه بخط سلطان علی مشهدی‌نیست و ظاهراً از سلطانعلی شیرازی معاصر اوست. نسخه در شیراز کتابت شده و تذهیب و تصویر و تزیینات آن همه مکتب شیراز است

بسال ١٣١٣ حسین قوام دفتر نسخه را خریداری کرده وبعد بکتابخانه منتقل شده است.

(٤٥٤)

خمسه

امیر خسرو دهلوی

باندازه ١٩٠ × ٢٨٨ ـ جلد ساغری مشکی حاشیه بوته مذهب روغن کشیده، اندرون تیماج حنائی ساده ـ صفحات متن وحاشیه، کاغذ

متن خانبالغ زرّفشان غبار جدول زرین ، حاشیه کاغذ فرنگی شکری آهار ومهره کشیده کمنددار - دوصفحه اول حاشیه ساده ، متن مذهب مرصع عالی که در میان هر صفحه شش بیت شش سطر از متن نوشته شده و بین سطور طلااندازی است و در پیشانی و ذیل دو صفحه روی متن زر بخط ثلث عالی بقلم سفیداب تحریردار نوشته شده است : «خمسه من کلام امیر خسرو الدهلوی رحمة اللهعلیه »- عنوانها بزر و لاجورد - (۲) سرلوح مذهب مرصععالی که درآنها عنوان مثنوی « لیلی ومجنون » و « هشت بهشت » بخط رقاع و قلم سفیداب تحریردار نوشته شده - پایان صفحهٔ آخرکتاب حلکاری عالی - ۳٦٤ صفحه ، هر صفحه ۱۷ سطر ، هر سطر دوبیت - (۱۵) مجلس تصویر مینیاتور عالی که غالباً ریخته و بعضی محو شده است - خط نستعلیق کتابت عالی - بدون رقم تاریخ تحریر سال ۹۸۸ .(شمارهٔ ۱۱۰۸۹)

نسخه ناقص و فقط مشتمل است بر مثنویهای :

مطلع الانوار- لیلی و مجنون - هشت بهشت - اسکندرنامه .

آغاز :

« بسم‌الله الرحمن الرحیم   خطبه قدسست بملك قدیم »

پایان مطلع الانوار :

« تمت الکتاب بعون الملك الوهاب فی عشر الاول شهر شوال سنه ثمان و ثمانین و تسعمائة »

پایان نسخه :

« رسید ازیتان جان خسرو بکام   بیك زخمه کن کار اورا تمام »

علاوه بر نفص کتاب در چند موضع سقطاتی دارد، ازجمله ورق دوم مثنوی لیلی و مجنون و میانهٔ صفحه‌های ۲۰۱ و ۲۰۲ و ۲۱۵ و ۲۱٦ وآخر مثنوی هشت بهشت و ابندای اسکندر نامه. نسخه رقم ندارد ولی در پایان آن بخط تازه‌ای افزوده اند : « بید الحقیر محمد

نورالدین » و بنظر میرسد که نسخهٔ اصل بخط یکی از استادان شروع بکتابت شده و ناتمام مانده یا متفرق شده بوده است وهمان نسخه‌را استاد خوشنویس دیگری بپایان‌رسانیده. کاتب قسمت اول را که‌تاریخ ۹۸۸ دارد منجزاً نشناختم ولی کاتب دوم باحتمال نزدیک بیقین بابا شاه اصفهانی است که از صفحه ۱۸۲ تا آخر نسخه وبعضی اوراق ساقطه از جمله صفحهٔ ۹۶ و ۹۷ بخط شیوای اوست .

اما مجالس تصویر تمامی کار یک استاد نقاش و پیداست که بلافاصله پس‌از ادامهٔ کتابت متن نسخه دنبالهٔ هنرنمائی خود را گرفته است ومسلماً دنبالهٔ کتابت درظرف مدت هشت سال که بتاریخ درگذشت بابا شاه (سال ۹۹۶) منتهی میشود ، کشیده شده است .

استکتاب نسخه با وجودابنکه‌دنبال شده ، باز ناتمام مانده و تصحیف و تجلید نشده بوده است که درقرن اخیر آنرا متن وحاشیه و وصالی و مرمت کرده‌اند.

جزو مسروقات بوده که یادداشتها را محو کرده‌اند ولی این اندازه پیدا است که نسخه از میرزا محمود وزیر خربداری شده است.

۴۵۵)

خمسه

امیر خسرو دهلوی

باندازه ۱۷۰ × ۲۸۰ - جلد میشن ماشی‌ساده - کاغذ عادلشاهی جدول زرین - عنوانها بزر تحریردار درسرفصلهای بوته‌اندازی‌لاجوردی- دو صفحهٔ اول هر مثنوی متن و حاشیه‌بین سطور بوته‌اندازی مذهب منقش و بین مصراعها تسمهٔ مذهب لاجوردی، حاسیه بوته‌اندازی مذهب مینا سازی عالی - (۵) سر لوح مذهب مرصع عالی که درکتیبهٔ

هریک عنوان مثنوی و ناظم بسفیداب تحریردار روی متن زر (و اشتباهاً اسکندر نامه را بنام نظامی) نوشته شده - ٤٥٨ صفحه ، هر صفحه ١٩ سطر ، هر سطر دو بیت . ٩٠ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی متوسط - رقم محمد شاه دارابی - تاریخ تحریر سال ١٠٥٢ . (شماره ١١٦٤٢)

نسخه مشتمل است بر مثنویهای :

مطلع الانوار - خسرو وشیرین - لیلی ومجنون - هشت بهشت - اسکندرنامه

آغاز مانند نسخه بیش :

پایان مانند نسخه بیش و اضافه دارد ، :

« تمت الکتاب بعون الملک الوهاب .تمام شد کتاب خمسهٔ امیر خسرو دهلوی رحمة الله علیه فی تاریخ غرهٔ شهر ذی حجة الحرام سنه ١٠٥٢ . کتبه الفقیر الحقیر محمد شاه دارابی . »

بسال ١٣٣٣ قمری وارد کتابخانه شده است.

(٤٥٦)

قران السعدین (منتخب)

امیر خسرو دهلوی

باندازه ١٦٠ × ٢٤٠ - جلد مقوای روغنی خوش بوم مشکی نرنج بونه اندازی و تصویر گل وبلبل جدول مذهب - صفحات متن وحاشیه - کاغذ کشمیری جدول زرین - حواشی زرافشان - عنوانها بزر - یک سرلوح مذهب مرصع عالی که در کتیبهٔ آن روی متن زر بوته اندازی بخط کوفی تزیینی بسفیداب نوشته شده است «الله ولا سواه » - درصفحهٔ آخر دو لچکی مذهب عالی و یک لوح بوته اندازی لاجوردی روی متن فیروزه‌ای و درمیان یک دایرهٔ سادهٔ زرین دارد - ٩٤ صفحه ، هر صفحه

۱٤ سطر ، هرسطر یک بیت ۶۲ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی خوش - رقم را محو کرده‌اند - تاریخ تحریر سال ۹۳۷ . (شماره ۳۰۹)

آغاز :

« حمد خداوند سرایم نخست   تاشود این نامه بنامش درست »

پایان :

« بو که برآرد بچنین نامه نام   بر درشه خدمت من والسلام »

«اتمام یافت و بسرحداختتام رسید رسالهٔ قران السعدین من کلام افصح الشعرا امیر خسرو الدهلوی علیه‌الرحمة فی شهور سنه ۹۳۷ .تم »

نسخه در تصرف محمد بن محمد شهیر بشاهی‌بوده وبسال ۱۲۳۲ ازعرض فتحعلیشاه گذشته ودرحاشیهٔ صفحه اول نام بسفیداب روی زمینه زردر ترنجی نوشته شده و بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در بالای صفحهٔ اول مهر او را دارد.

(٤۵۷)

امیر خسرو دهلوی

باندازه ۱۶۵ × ۲۶۵ - جلد تیماج سرخ ترنج و سر ترنج وحاشیه منگنه ، اندرون میشن سرخ ترنج وسرترنج و گوشه و حاشیه سوخت معرق طلاپوش خوش روی زمینهٔ الوان صفحات قطعه سازی ومتن و حاشیه کاغذ متن سمرقندی قطعه جدول زرین کاغذ حاشیه الوان عموماً عکاسی قدیم مذهب - سه صفحهٔ اول و صفحه آخر مصراعها قابسازی مذهب مرصع خوش - عنوانها بزر ولاجورد - یک سرلوح مزدوج مذهب مرصع خوش - ۲۳۹ صفحه ، هر صفحه ۱۳ سطر ، هر سطر یک بیت ۷۰ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی خوش - رقم عزیز محمد - تاریخ تحربر سال ۱۰۲٤ (شماره ۱۷۶)

آغاز

« بسم‌الله الرحمن الرحیم خطبهٔ قدس است بملک قدیم»

بایان :

« بوکه زنزهتگه دارالسلام بوی علیکی برسد والسلام »

« قد وقع الفراغ عن تحریر هذه النسخة الشریفة المیمونه المبارکه المسمی براحت القلوب هی من مقولات.... امیر خسرو دهلوی قدس سره فی التاریخ سلخ شهر ذی القعدة سنه الف و اربع وعشرین فی بلدة الهرات . . . . راقمه عزیز محمد ابن خواجه عوض محمد ... تمت بالخیر سنه ١٠٢٤ »

دو صفحه بیش از صفحهٔ آخر متن اصل بیاض و نسخه ناتمام مانده بوده که دیگری آنرا بتاریخ ١٢١٢ تکمیل کرده است

(٤٥٨)

ت

اوحدی (کمال الدین مراغی اصفهانی)

(م. ٧٣٨)

باندازه ١٧٠ × ٣١٢ - جلد تیماج قهوه‌ای بغدادی ترنج وگوشه ضربی ، اندرون ترنج وگوشه سوخت تحربر زمینه زر لولادار - کاغذ عادلشاهی جدول زرین - عنوانها بشنگرف - دو صفحهٔ ببش ازمتن دو ترنج وچهارگوشه مذهب عالی - (٥) سرلوح مذهب عالی - ٨٣٦ صفحه هر صفحه ١٧ سطر ، هر سطر یک بیت ٨٨ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت جلی قدیم متوسط - رقم میرک شیرازی - تاریخ تحریر سال ٨٧٠ . (شماره ٣١٠)

نسخه منقسم است به :

ترجیعات ـ غزلیات (مرتب) ـ سه غزل فهلوی ـ مثنوی جام‌جم ده نامه ـ رباعیات (مرتب)

آغاز :

« سر پیوند ما ندارد یار چون توان شد زوصل برخوردار»

پایان :

« ما درقرقیم برلب آب روان برخیز وبیا گر دل صافی داری »

« تمت الدیوان المتبرك الشریف المنسوب الی الشیخ العارف المحقق المدقق سلطان الشعراء المحققین وبرهان الفضلا و المکملین کمال الحق والدین شیخ اوحدی علیه الرحمه و الغفران علی یدا ضعف عبادالله و احوجهم الی رحمةالله الغنی مولانا میرك الشیرازی غفرالله عن سیّاته بدار السلم بغداد فی شهر رمضان سنه سبعین وثمانمائه‌الهجربه

نسخه از صفحه دوم ساقط و از قصاید فقط یک صفحهٔ اول را دارد ـ نیز از نامهٔ دوم تا هشتم ده نامه ساقط است.

(٤٥٩)

جام جم

اوحدی

باندازه ۱٤٠ × ۲۳۷ ـ جلد ساغری مشکی ساده ، اندرون تیماج سرخ ساده ـ کاغذ بخارائی نخودی جدول زرین ـ عنوانها بزر و مرکب گلی بخط رقاع دو دانگ خوش در سرفصلهای بوته اندازی مذهب دو صفحهٔ اول متن و حاشیه مذهب مرصع لاجوردی عالی که در وسط هر صفحه شش مصراع از ابتدای مثنوی نوشته شده و بین سطور بوته اندازی مذهب است و در چهارکتیبه پیشانی و ذیل روی متن زر بوته

اندازی بخط کوفی تزئینی بسفیداب نوشته شده است : « بسم‌الله الرحمن الرحیم » و « الحمدالله رب العالمین » و « والصلوة علی‌محمد و آله » و « اجمعین الطیبین الطاهرین » - ۳۱ صفحه ، هر صفحه ۱۴ سطر ، هر سطر یک بیت . ۷ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت عالی - رقم میرعلی هروی - تاریخ تحریر ۹۲۹ . (شماره ۲۰۵)

آغاز :

« قل هوالله لامرء قد قال   من له الحمد دائماً مقوال »

پایان

« دل اورا بذکر عادت کن   کار او ختم بر سعادت کن »

« حرره العبد الفقیر علی الحسینی ستر عیوبه فی شهور سنه تسع و عشرین وتسعمائة بمدینة الهراة »

نسخه از متملکات میرزا مهدیخان نادری و اولاد او بوده و بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته است وبشت صفحهٔ اول مهر اورا دارد .

(٤٦۰)

اوحدی

باندازهٔ ۱۵.۰ × ۲٤.۰ - بدون جلد - صفحات متن و حاشیه، کاغذ متن عادلشاهی وحاشیه خانبالغ ، دو جدول وبک کمند زرین - عنوانها بزر تحریردار - دو صفحهٔ اول متن وحاشیه مذهب مرصع لاجوردی ممتاز که در وسط هر صفحه شش مصراع از آغاز مثنوی دارد وبین سطور بوته‌اندازی مذهب است و درچهار کتیبه پیشانی و ذیل روی

متن زر بوته اندازی بخط کوفی تزیینی بسفیداب نوشته شده است « بسم الرحمن الرحیم » و « والصلوة علی محمد و آله اجمعین » و « الحمدلله رب العالمین » و « مالک یوم الدین » - ۲۹۹ صفحه ، هرصفحه ۱۰ سطر ، هر سطر یک بیت ۶۳ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی عالی - رقم میر علی هروی - تاریخ تحریر سال ۹۳۰ (شماره ۱۱۰۸۴) آغاز وپایان مانند نسخهٔ پیش ودر پایان متن دارد :

« کتبه العبد الفقیر المذنب علی الحسینی الکاتب غفرالله ذنوبه و سترعیوبه فی اواخر شهر رمضان المبارک سنه ثلثین وتسعمائة بدارالسلطنه هراة ». بسال ۱۲۷۴ ازعرض کتابخانه گذشته است وتمامی یادداشتها و مهرها را محوکرده‌اند.

(٤٦١)

اوحدی

باندازهٔ ۱۹۵ × ۲۷۲ - جلد روغنی بوم مشکی نقاشی میناسازی مذهب اندرون میشن آلبالوئی ترنج و سر ترنج وگوشه و حاشیه بند سوخته زمینه فیروزه‌ای لولادار ممتاز که ازبیرون فرسوده شده‌است- صفحات تماماً متن وحاشیه کاغذ متن ختائی حاشیه سمرقندی چهره‌ای زرافشان جدول زرین - عنوانها بزرـ یک سر لوح مذهب مرصع عالی که جزء فوقانی آن الحاقی است - پشت صفحه اول یک شمسه مذهب مرصع عالی - ۱۰۲ صفحه ، هرصفحه ۱۹ سطر ، هرسطر دو بیت ۹۵ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی خوش - بدون رقم (رقم را محوکرده‌اند) - بدون تاریخ تحریر (قرن ۹) .(شماره ۲۰۸)

آغاز و پایان مانند نسخه پیش درپایان اضافه دارد : (تمت کتاب جام جم من کلام شیخ اوحدی علیه‌الرحمة »

اوراق پیش از صفحه ۳۹/۳۱/۲۰ ساقط است

نسخه بتاریخ ۱۱۰۵ ازعرض‌شاه سلیمان صفوی گذشته وبتاریخ ۱۱۹۷ درتملک حسین بیک بن‌موسی‌بیک بوده و در زمان ولیعهدی ناصرالدین‌شاه بدست او افتاده و بسال ۱۲۸۲ از عرض او گذشته است بسیاری از یادداشتها و سجع مهرها را محوکرده‌اند.

(٤٦٢)

دیوان

حسن (خواجه نجم الدین حسن ابن علی دهلوی)

(م . ۷۳۸)

باندازهٔ ۱۱۰ × ۱۹۷ - جلد روغنی متن‌مشکی منقش حاشیه مذهب ، اندرون میشن عنابی جدول مذهب (گوشه شکسته) - کاغذ دولت آبادی جدول زرین - عنوانها بخط رقاع وقلم لاجورد درسیان نقوش ساده مذهب - دو صفحه اول متن وحاشیه مذهب مرصع فرسوده و محو شده که در وسط دو ترنج مذهب عنوان کتاب وچهار بیت از اول دیوان بقلم سفیداب تحریر دار نوشته شده - یکسر لوح مذهب مرصع خوش - (٦) مجلس تصویر مینیاتور خوش که یکی در صفحه دوم ماقبل کتابت و صفحهٔ اول آن ساقط و این مجلس تصویر درسان حاشیه مذهب مرصع است - خط نستعلیق کتابت خفی متوسط - رقم شجاع فارسی - تاریخ تحریر سال ۹۳۹ (شماره ٤٧٥٧).

نسخه مشتمل است بر : قصاید - مقطعات - غزلیات (مرتب) مقطعات دیگر و مثنویها - رباعیات

آغاز :

« ای حاکم جهان و جهان داور حکیم
محدث همه بدایع و تو مبدع قدیم »

پایان :

« لطف خدا که برهمه واجب سلام تست
گو ختم کن یکی بیکی عین نام تست

« تم الدیوان الا فصح المتکلمین امیر حسن الدهلوی بیدالعبد الفقیر شجاع الفارسی غفرالله ذنوبه و ستر عیوبه . فی تاریخ سنه ۹۳۹ .

انتقالی ازکتابخانه اندرون

(٤٦٣)

کلیات

خواجو (کمال الدین ابوالعطاء محمود ابن محمود مرشدی کرمانی)

(م . ٧٤٢ یا ٧٥٣)

باندازهٔ ١٧٠ × ٢٦٥ - جلد تیماج مشکی ترنج وسرترنج وگوشه منگنه ، اندرون میشن عنابی ترنج وگوشه سوخت معرق عالی زمینه فیروزه‌ای - کاغذ اصفهانی جدول زربن که هر صفحه یک لچکی بوته مذهب و دو مهر مذهب ساده دارد - عنوانها بشنگرف -(۳) سر لوح و (۹) سر فصل مذهب مرصع عالی که درکتیبه هر یک عنوان هر قسمت کلیات بخط رقاع خوش بقلم زر نوشته شده واولین سرلوح ساقط است وجای آنرا وصالی کرده‌اند - درضمن مطالب مقدمه دریک لوحه لاجوردی عنوان مندرجات کتاب بخط رقاع خوش وقلم سفیداب وسرنج درترنجهای

مذهب نوشته شده است - ۸۲۹ صفحه ، هر صفحه ۲۱ سطر یک
۹۰ میلیمتر درمتن و ۲۱ بیت در ۴۲ مصراع درحاشیه - خط تعلیق
قدیم خوش - بدون رقم - تاریخ تحریر سال ۸۲۴، (شماره ۱۲۱۴۹)
نسخه چنین تقسیم شده است :

درمتن : دیباچه منثور، براعت استهلال انشاء محمدبن‌ابراهیم
صحاف - قصاید - مقطعات - هجویات - غزلیات (مرتب) - متفرقات
غزلیات متفرقه) - ترجیعات - مخمسات - مفاتیح القلوب بامقدمه منثور
و فهرست ابواب و فصول .

در حاشیه :

مثنوی‌های روضة الانوار - گل ونوروز - همای و همایون - کمال
نامه - گوهر نامه بهائی - رساله شمع وشمسیه - رساله مناظره شمس
و سحاب - مناظره اللبد والبادی - سراج و هّاج - رباعیات - معمیات .

آغاز :

« حمد بی قدرشکر بی احصا با ثنائی برون ازاستقصا ....

پایان :

« چو شد حرز روان من ثنایش سخن‌را ختم کردم بر دعایش »
« تمت الکتاب بعون الملک الوهاب الموسومه بمفتاح القلوب
[کذا] فی غره ربیع الاول سنه اربع عشرین وثمانمائة »

چنانکه گذشت نسخه مصدر بدیباچه و مقدمه ایست که انشاء
خواجو نیست وشاید جامع این کلیات وکاتب ومزین آن یکی وهم او
منشی مقدمه باشد. در دیباچه متکلف ومصنوع که براعت استهلالی
دارد چنین آمده است :

« جناب مغفرت مآب مولانا امام سعید فاضل کامل شهید .....
کمال الملة و الدین محمود المشتهر بخواجو الکرمانی طیب‌الله مقامه
فی دارالسلام ..... و ابن بندهٔ حقیر فقیر اقل عبادالله ولی الالطاف

محمدبن ابراهیم الصحاف ..... پیوسته ازسر محبت واخلاص ثناخوان این فریده وشاخ فضل و مدیح سرای این بیت القصیدهٔ هنر بوده درجمع و تالیف منظوم و ختم شتات منثور آن جناب کی ابکار استار ظرافته و نو عروسان شبستان لطافت‌اند مدتی مدید اشغال نمود وخود را بدین دولت مستعدکرد تا جمع متفرقات کتب رسایل برطبق این فهرست :

روضة الانوار ،گل ونوروز ،گوهر نامهٔ بهائی ، سراج وهاج ، القصاید والغزلیات ، همای وهمایون ، مفاتیح القلوب ، شمع و شمسیه، کمال نامه ، الرباعیات ، مناظرة اللبد والباری ، مناظرة الشمس وا السحاب ، بحمدالله تعالی و منه دست داد ومیسر شد..... قدم ازجادهٔ ادب فرا پیش نهاده جسارت وجرأت نمود وبا وجود قصور دستگاه وپایه و قلت سرمایه این دیباچه را ....»

نسخه درتملك سلیمان خان بن محمد خان قاجار بوده است و معلوم نیست درچه تاریخ بکتابخانه داده شده است.

(٤٦٤)

الف

خواجوی کرمانی

باندازهٔ ۱۷۰ × ۲۹۵ - جلد مقوای ابره تیماج مشکی متن و حاشیه بند رومی ضربی طلاپوش عالی ، اندرون متن ضربی طلاپوش ترنج و سر ترنج وگوشه وحاشیه بند رومی برجسته سوخت معرق ممتاز ، حاشیه گل طلاپوش زمینه لاجوردی ، ترنج و زمینه طلاپوش مشکی - کاغذ ترمهٔ اصفهانی متن زرفشان غبار جدول زربن - در هر صفحه ۳ لچکی بوته‌اندازی مذهب - دو صفحه اول متن وحاشیه مذهب عالی که درمیان هر صفحه سه بیت در شش مصراع از آغازکتاب نوشته شده و

بین سطور طلااندازی منقش است و درپیشانی و ذیل در چهار ترنج مذهب عنوان کتاب و نام شاعر بسفیداب نوشته شده است - (۸) سرلوح بزرگ و کوچک و (۵) سرفصل مذهب مرصع عالی که عنوان هر قسمت روی متن زر بسفیداب نوشته شده - صفحه اول رساله « سبع المثانی » بین سطور طلااندازی منقش مرصع - ۳۷۴ صفحه ، هرصفحه ۱۵ سطر ، هر سطر یک بیت ۰۷ سیلیمتر درمتن و ۱۰ بیت در بیست مصراع درحاشیه - خط نستعلیق کتابت خوش - رقم خلیفه صفر شاه تاریخ تحریر سال ۹۲۷ (شماره ۱۹۹۲) نسخه چنین تقسیم شده است در متن :

قصاید - مفاتیح القلوب و مصابیح العیوب با مقدمه منثور - مثنوی کمال نامه - غزلیات مجلد اول - غزلیات مجلد ثانی - رساله شمع و شمسیه - رساله الراجیه فی مقالة الوهاجیة - سراج و هاج - (اشتباه است بلکه مناظرةالشمس و السحاب است) - رساله سبع المثانی (و همان رساله سراج وهاج است) - رساله ثالث (که همان مناظره اللبد و البادی است) - نیمه دوم مثنوی نوروز گل

درحاشیه :

مثنوی روضة الانوار - قصابد (که بیک غزل و یک رباعی تمام میشود) - مثنوی گوهرنامه - مثنوی همای و همایون - مثنوی نوروز و گل (نیمه اول) -

در متن وحاشیه :

غزلیات (مجلد ثالث) - ترجیعات - مقطعات - رباعیات - معمیات - ساقی نامه - قصاید .

آغاز :

« ای نهاده خشت زر بر روزن سیمین بام
وی فکنده چین شب در گیسوی مشکین شام »

پایان :

« هرخطائی که آمدازخواجو　　بعنایت بپوش یا ستار »

« تمت الکتاب من کلام افصح الغراء والمتکلمین اکمل الفضلا و المتأخرین ابوالعطاءمحمود الملقب والمشتهربخواجوالکرمانی علیه الرحمه و الغفران فی رجب المرجب سنه سبع وعشربن و تسعمائه کتبه العبدالفقیر خلیفه صفر شاه عفاالله عنه »

یادداشتها و مهرها را محو کرده‌اند معلوم نیست درچه تاریخ بکتابخانه وارد شده است.

(٤٦٥)

خواجو کرمانی

باندازه ۱۷۰ × ۲۷۰ - جلد مقوای روغنی عالی زمینه یشمی گل و بوته الوان مذهب میناسازی ، حاشیه آلبالوئی بوته ریزه نقاشی اندرون زمینه مشکی ، بترنج متن مذهب حاشیه لچکی زمینه سبز رقم محمد باقر - صفحات متن وحاشیه ، کاغذ متن قطعه سمرقندی زرفشان غبار جدول زرین ، حاشیه کاغذ الوان کمنددارکه تمام حواشی عکاسی حلکاری مصور عالی است - دو صفحه اول متن وحاشیه مذهب مرصع ممتاز و درمیان هر صفحه شش مصراع در شش سطر ازمتن کتابت نوشته شده و اطراف سطور منقش و مذهب - عنوان بسفیداب روی متن زر در سرسخنهای مرصع - درمتن چند موضع لچکیها مذهب و مرصع ممتاز - ۱۷۸ صفحه ، هرصفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت - (٥) مجلس تصویر مینیاتور ممتاز وحواشی مجالس تصویر حلکاری مصور ممتاز - بخط نستعلیق کتابت خفی عالی - رقم میر علی هروی - تاریخ تحریر سال ۹۲۷ . (شماره ۳۰۷)

آغاز :

« زینت الروضة فی الاول بسم الله حمد مفضل »
« شد چمن طبع و ترنم سرای روضة انوار بنام خدای »
« متن سخن بیش نشاید کشید ختم سخن کن چو بمقطع رسید »

پایان :

« الحمدلله والمنته که باتمام رسید و باختتام انجامید روضةالانوار بعون ملک غفار ، بتاریخ سنه سبع و عشرین وتسعمائه ، کتبه العبد المذنب علی الکاتب السلطانی غفر ذنوبه ببلدة هراة . »

ازکتابهای سلطنتی صفویه ونخستین بار بسال ۱۰۸۶ وبعد در سالهای ۱۰۹۷ و ۱۱۰۷ و ۱۱۶۰ و ۱۱۶۷ ازعرض گذشته است - بسال ۱۲۳۲ ازعرض فتحعلیشاه گذشته و در صفحه اول درترنج مذهبی نام فتحعلیشاه بسیاهی نوشته شده - بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته وپشت صفحه اول مهر او را دارد .

۴۶۶

ابن یمین (فخرالدین محمود بن یمین الدین طغرائی مستوفی فریومدی)

(م ۷۴۵ یا ۷۶۳ یا ۷۶۹)

باندازۀ ۱۶۳ × ۲۴۵ - جلد مقوای سجاف میشن عنابی حاشیه منگنه مذهب ابره کاغذ ابری (ققط بک دف) - کاغذ بغدادی جدول سرخ - عنوانها بسرخی و زر بخط تلث دودانگ خوش وجای بعضی عنوانها بیاض - دو صفحه اول متن وحاشیه مرصع خوش که درستن

۸ سطر از آغاز متن نوشته شده درکتیبه بیشانی « بسمله » بخط ثلث دو دانگ خوش روی زمینه لاجورد بزر نوشته شده است ـ (۲) سرلوح منقش خوش ـ ۳۷۸ صفحه ، هر صفحه ۱۹ سطر ، هر سطر یک بیت ۷۰ میلیمتر درمتن و ۱۲ بیت در ۲٤ مصراع درحاشیه ـ خط متن نستعلیق کتابت خفی‌متوسط ـ رقم زین‌العابدین کار د گر ـ بدون تاریخ تحریر (قرن ۱۰) ،(شماره ۱۹٦)

خط و تزیین و تجلید و نسخه همه ترکی است و تاورق آخر نو نویس است.

مشتمل است بر :

دیباچه منثور ـ قصاید ـ مقطعات ـ تواریخ ـ غزلیات بعلاوه مخمس معروف :

در عشق تو ای صنم چنانم کزهستی‌خویش‌درگمانم/الخ »

که منسوب بحافظ است ، دراینجا جزو اشعار ابن یمین آمده وچنین تمام شده است.

ای وصل تو اصل شادمانی دامن بفراق جاودانی
بر ابن یمین چه می فشانی هر حکم که بر سرم برانی
سهل است زخویشتن نرانم

آغاز مقدمه منثور :

« الحمدلله الذی .... اما بعد چنین گوید محرر این مقالات ومقرر این کلمات العبد الواثق باللطف الصمدی محمود ابن یمین المستوفی الفریومدی .....که این‌ضعیف را درعنفوان حبسی الی‌یومنا بیوسته خاطر بمجالست ارباب اخایر فضایل ومصاحبت اصحاب احاسن تمایل مایل می‌بود .... این ضعیف با نثر هر چند از دری منثور عاطل واز فضایل آن غافل نبود و بهروقت باشارت ماوک و سلاطین

امثله برقم قلم مرقوم می گردانید..... و بامخادیم و احباب ابواب مراسلات و مخاطبات گشاده می‌داشت و سواد بعضی ازآن با خزاین ذکر بر بیاض ورقی چند خواهد نگاشت احیاناً امتحاناً .... بیتی گفته می شد . چون روزگار دیر کشید و حد شعر بدرجهٔ تدوین طبیعت رسید نسخه آن در سفر وحضر با خود مصاحب می‌داشت واگر سخنی دیگر گفته می شد برآن می‌نگاشت. ناگاه از قضاء آسمانی و تقدیر یزدانی در محاربتی که شیخ الاسلام سلطان اولیاء الله العظام ..... شیخ حسین جودی قدس‌الله نفسه .... وسلطان اسلام شهنشاه .... وجیه الحق والدین مسعود ..... با لشکر هرات و ولایت خواف در سیزدهم صفر ختم بالخیر و الظفر سنه ثلاث و اربعین و سبعمائه واقع شد بچنگال غارتگران افتاد و از آن پس کسی زو نشانی نداد ... القصه بطولها بیتی چند ازآن که بیشتر گفته شده بود ازجراید افاضل نامدار و سفاین اماثل روزگار التقاط کرده شد و آنچ بعد ازآن اتفاق افتاد بدان الحاق کرده آمد و دیوان دیگر چنان که آید نه چنان که باید در سلک کتابت منتظم گشت .... وجری ذلک غره شوال سنه ثلث وخمسین وسبعمائة ...... مقالات الصاحب الفاضل العبد الکامل فخرالملة والدین محمود ین یمین المستوفی الفربومدی (در اصل : الفر یرهدی) طیب‌الله ثراه ...... من‌المنظومات و المنثورات کما یاتی تفصیلها ..... منظومات وهی مشتملة علی القصابد و المقطعات و الغزلیات و الرباعیات [ولی درمتن رباعی ومثنوی دیده نشد] القصاید وهی مشتملة علی التوحید و النعت و المناقب والمواعظ والمدایح التوحید و النعت کتبه العبد الضعیف زین العابدین ابن جمال الدین کاردگر ،اللهم اغفر له و لوالدیه . »

آغاز متن دیوان :

« ای دیده در شناختن حال کاینات
باید که باشدت نظری از سرادقات »

پایان :

« یار صافی دل اگر بایدت ای ابن یمین
این صفت نیست کسی را بجز از ساغرمی »

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته وبالای صفحه اول مهر او را دارد .

(٤٦٧)

دیوان

ابن یمین فریومدی

باندازهٔ ۱۳۰ × ۲۲۰ - جلد میشن جگری ترنج و سر ترنج ضربی طلاپوش ، اندرون میشن تریاکی ترنج و سر ترنج سوخت معرق عالی زمینه لاجورد لولادار - کاغذ بخارائی جدول زرین - یک سرلوح مذهب مرصع عالی که در کتیبه آن روی متن زر بسفیداب عنوان کتاب نوشته شده است - ۱۷٤ صفحه ، هر صفحه ۱۵ سطر ، هر سطر یک بیت ٦۵ میلیمتر خط نستعلیق کتابت متوسط - رقم حسین خوارزمی - تاریخ تحریر سال ۹٤۹ . (شماره ۳۰۸۳)

نسخه فقط منحصر بمقطعات است

آغاز :

« بیا ز ابن یمین ای دوست بشنو
مرین شایسته پند رایگان را »

پایان :

« گرانی و دیگر درشتی توست
سیوم زردی چهره بی علتی.»

« تمت الکتاب بعون الملک الوهاب علی یدالضعیف حسین الخوارزمی غفر ذنوبه سنه ۹٤۹ »

در حاشیه مهر ولیعهدی مظفرالدین شاه را دارد و معلوم نیست در چه تاریخ وارد بکتابخانه شده است.

(٤٦٨)

ت

سلمان (جمال‌الدین بن علاءالدین محمد ساوجی)

(م. ۷۷۸)

باندازه ۱۵.۰ × ۲۵.۰ - جلد مشکی ترنج وسر ترنج بریده ضربی مستعمل ، اندرون تیماج ساده عنابی - کاغذ خانبالغ دو جدول زرین که در هر صفحه سه لچکی بوته اندازی مذهب دارد - عنوانها بخط رقاع خوش بقلم زر - بشت صفحه اول دریک ترنج مذهب مرصع عالی در ده مهر مذهب فهرست عنوان کتابها بخط رقاع بسفیداب تحریردار نوشته شده‌است - دو صفحه اول یک‌حاشیه مذهب‌مرصع عالی فرسوده دارد و درچهار کتیبه دربیشانی و ذیل روی متن زر بخط ثلث خوش بزنگار نوشته شده :

« بسم الله الرحمن الرحیم ، الحمدلله رب العالمین ، والصلوة والسلم علی ، محمد و آله و اجمعین ». درهمین صفحه چهار سرسخن و شش لچکی مذهب مرصع دارد - (۲) سرلوح و (۵) سرفصل مذهب مرصع درضمن کتابت که عنوان هرقسمت بخط رقاع خوش بزر تحریردار

نوشته شده - ٤٦١ صفحه ، هر صفحه ١٩ سطر ، هر سطر یک بیت ٨٠ میلیمتر درمتن و ١٦٩ بیت در ٣٢ مصراع درحاشیه - خط نستعلیق کتابت متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ٩) (شماره ٣٧٠)

ورق آخر ساقط و نسخه مشتمل است بر :

درمتن : قصاید - غزلیات - رباعیات - قصاید مصنوع .

در حاشیه :

مثنوی جمشید و خورشید - فراق نامه - مقطعات - ترجیعات - مراثی - دنباله غزلیات.

آغاز :

« هر دل که در هوای جمالش مجال یافت
عنقای همتش دو جهان زیر بال یافت »

پایان موجود :

« ملک ترا شد زعدل جاه ترا شد زبذل »

نسخه درتاریخ ١٢٢٢ متعلق به محمد ولی میرزا فرزند فتحعلیشاه بوده و بسال ١٢٣٢ ازعرض فتحعلیشاه گذشته است و در حاشیه صفحه اول نام او بسفیداب روی زردر ترنجی نوشته شده - بسال ١٢٨٢ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و مهر او درپشت صفحه اول هست.

(٤٦٩)

کلیات

سلمان ساوجی

باندازهٔ ١٥٥ × ٢٤٥ - جلد تیماج مشکی ترنج و سرترنج منگنه زمینه چهره‌ای بوته برجسته ساشی - کاغذ اصفهانی جدول زرین - یک سرلوح مذهب مرصع خوش - ٨٤٢ صفحه ، هرصفحه ١٥ سطر ،

هر سطر یک بیت ۷۰ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت متوسط ـ رقم سلطان محمد تابادی ـ تاریخ تحریر سال ۱۰۶۷ . (شماره ۳۶۹)

نسخه مشتمل است بر :

قصاید ـ غزلیات ـ (مرتب) ـ مقطعات ـ ایضاً قصاید ـ ترکیبات ـ ترجیعات ـ رباعیات ـ مثنوی جمشید و خورشید ـ مثنوی فراق‌نامه.

آغاز :

« رفتند رفیقان و رسیدند بمنزل
درخواب غروری تو هنوز ای دل غافل »

پایان :

« ببرهان معروف و سر سری
که پایان کارم بخیر آوری »

تمت‌الکتاب بعنایت الملک الکریم الوهاب فی سنه ۱۰۶۷
سلطان محمد تایبادی »

یاد داشتها و مهرها را محو کرده‌اند ـ بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و درحاشیه صفحه اول مهر اورا دارد.

(٤۷۰)

عصار (محمد بن محمد بن محمد تبریزی)

(م. ۷۸٤)

باندازهٔ ۱۱۵ × ۲۱۳ ـ جلد تیماج بشمی ترنج وسرترنج سنگنه متن سبز وگلی ـ کاغذ بخارائی جدول زرین ـ ٤٤۰ صفحه ، هرصفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت ۶۱ میلیمتر ـ یک سر لوح مزدوج مذهب مرصع خوش ـ (۱۰) مجالس مینیاتور خوش فرسوده درمتن بعلاوه دو صفحه اول یک مجلس مینیاتور حاشیه مذهب لاجوردی ـ عنوانها

بخط رقاع خوش بقلم زر - خط نستعليق کتابت خفی خوش - بدون رقم و تاریخ تحریر (نیمه اول قرن ۹) (شماره ٥٤٩)

آغاز :

« بنام بادشاه عالم عشق | که نامش هست نقش خاتم عشق»

« بختم انبیاء و ختم قرآن | که ختم کار ما با خیر گردان »

« تم الکتاب بعون‌الله و حسن توفیقه . قداتفق الفراغ من مقابلة هذا الکتاب من فاتحته الی خاتمه مع نسخه انتسخا المصنف بخط الشریف و قد کتب رحمةالله فی آخرالکتاب هذا العبارت ؛ فرغ من تنمیق هذاالکتاب ناظمه و هو احقر عبادالله الغفار محمد بن محمد بن محمدالعصارالتبریزی اصلح الله شانه ، ضحوة بوم‌عاشورا ، سنه ثمانین وسبعمائه هجریه و جعل تذکرة وتحفةلخدمه الصاحب الاعظم مستخدم ارباب الفضل والحکم مستجمع انواع الکمالات والشیم مربی الفضلاء ملجاء الضعفاء قبلة اولوالالباب المستغنی عن الاطناب فی الالقاب غیاث الدنیا والدین سلطان محمود عظم‌الله جلال قدره و اعلی‌لوی عزه و فخره و رفع مکان مسنده و صدره »

ورق ١٥ نونویس است .

نسخه بسال ١٢٨٢ ازعرض ناصرالدبن شاه گذشته و درحاشیه صفحه اول مهر اورا دارد .

(٤٧١)

دیوان

حافظ (خواجه شمس الدین محمدبن بهاء الدین محمد شیرازی)

(م . ٧٩٢)

باندازهٔ ١٩٠ × ٣١٥ - جلد تیماج قهوه‌ای ضربی با نقش بنج

ترنج و سرترنج وگوشه بوته اسلیمی طلاپوش عالی ، اندرون ترنج و سر ترنج وگوشه وحاشیه بند روبی سوخت معرق فرسوده عالی زمینه ضربی طلاپوش عالی ـ ورق اول ساقط وورق دوم نیمه یک مجلس مینیاتور ممتاز حاشیه مذهب مرصع عالی که قسمتی ازحاشیه ساقط و وصالی شده است ـ دو صفحه اول متن کتاب متن وحاشیه بین سطور طلااندازی منقش حاشیه حلکاری ـ تمامی سر غزلها مذهب مرصع و بین مصراعها تسمهٔ مذهب و مرصع ـ عنوانها بقلم سفیداب تحریردار روی متن زر بوته‌اندازی ـ یک سرلوح مزدوج مرصع عالی که درکتیبه آن بخط ثلث خوش بزر تحریردار روی متن لاجورد بوته‌اندازی نوشته شده است « فالله خیر حافظاً » ـ صفحات متن وحاشیه ،کاغذ متن ختائی جدول زرین ـ حاشیه قطعه چهره‌ای رنگ زرفشان ـ ۳۰۶ صفحه ، هر صفحه ۱۳ سطر ، هر سطر یک بیت ۱۱۶ میلیمتر ـ خط نستعلیق نیمدو دانگ خوش قدیم بدون رقم وتاریخ تحریر (قرن ۹) (شماره ۲۶۸)

نسخه مشوش وبسیاری از صفحات وصالی شده است.

نسخه مشتمل است بر : غزلیات (مرتب) ـ ساقی نامه‌ها ـ رباعیات

آغاز :

« الا یا ایها الساقی ادرکاساً و ناولها
که‌عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکلها

پایان :

« تمنای من از عمر و جوانی وصال تست آنگه زندگانی »

بسال ۱۲۳۲ ازعرض فتحعلیشاه گذشته و درحاشیه صفحه اول نام او بسفیداب در ترنجی روی متن زر نوشته شده است ویکبار بسال ۱۳۲۲ ازعرض کتابخانه گذشته است

حافظ شیرازی

باندازهٔ ۱۷۰ × ۲۶۵ ـ جلد تیماج سرخ حاشیه منگنه طلا کوب جدید ـ صفحات متن و حاشیه قطعه‌سازی ـ کاغذ رنگارنگ کشمیری جدول زرین ـ اشعار بزر و سفیداب مرکب الوان چلیپا و چپ وراست به تفنن نوشته شده ـ دو صفحه اول متن وحاشیه مذهب مرصع ممتاز که در میان هرصفحه چهار مصراع بزر تحریردار نوشته شده ـ دو صفحه ماقبل و ما بعد دیوان چهار مجلس مینیاتور فرسوده که از اصل این نسخه نیست ومقدم برتاریخ تحریر کتاب و از یک نسخه خمسهٔ نظامی و جز آن برداشته و قطعه‌سازی و باین کتاب ملحق کرده‌اند ـ ۲۳٤ صفحه ، هر صفحه ده بیت ـ بخط نستعلیق کتابت جلی خوش قدیم ـ بدون رقم و تاریخ تحریر « قرن ۱۰) (شماره ۲۶۶)

نسخه منحصر است بغزلیات و چند مثنوی کوتاه و رباعی

آغاز : مانند نسخه پیش

پایان :

« گر تشنه فیض حق و صدقی حافظ

سر چشمهٔ آن زساقی کوثر پرس

این نسخه نفیس در تاریخ ۱۰۱۷ بکتابخانه جهانگیر پادشاه و درتاریخ ۱۰۳۷ بکتابخانه شاه جهان پادشاه هند وارد شده و مطالبی بخط هر دو بادشاه در پشت کتاب نوشته و بمهر آنها ممهور شده است که مطالب آن مخصوصاً آنچه جهانگیر نوشته ازلحاظ معرفی نسخه سودمند و این است عین عبارات آن :

« الله اکبر ، در نفاست خاصهٔ اول است . این دیوان حافظ که صفحه اول آن تصویر استاد بهزاد است و صفحه آخر کار فرخ و چهار لوح و تحریر خط عمل یاری مذهب . بتاریخ دوم آذر ماه الهی سنه ٤ موافق چهاردهم شعبان روز یکشنبه سنه ۱۰۱۷ داخل کتب خاصه شد . حرّره نورالدین جهانگیر بن اکبر پادشاه غازی . این نسخه خط ملا سلطانعلی و بابت باقی‌جان مخاطب خواجه پسر است .

« الله اکبر ، این دیوان خواجه حافظ شیرازی بتاریخ بیست و پنجم ماه بهمن مطابق هشتم شهر جمیدی الثانی سنه ۱۰۳۷ هجری که روز جاوس مبارکست داخل کتابخانه ابن نیازمند درگاه شد . حرره شهاب الدین محمد شاه جهان پادشاه ابن جهانگیر بادشاه ابن اکبر پادشاه غازی .)

در پشت صفحه آخر مهرها و یادداشتهای متعدد از کتابداران دربار سلاطین هند است که درسنوات مختلف تحویل و تحول شده است ـ بسال ۱۲۳۲ ازعرض فتحعلیشاه گذشته و نام وی بلاجورد روی متن زر و در ترنجی نوشته شده است وبسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و مهر ناصرالدین شاه را دارد.

(٤٧٣)

حافظ شیرازی

بانداز ۱۳۳ × ۲۳۳ ـ جلد مقوای روغنی عالی بوم مشکی نقش گل وبلبل ، اندرون سرخ ساده حاشیه باریک مشکی مذهب جدید صفحات متن وحاشیه . کاغذ متن اصفهانی افشان غبار ، حاشیه اصفهانی جدول زربن ـ ابیات تخلص هر غزل بزر ولاجورد درمیان دو لوح

بوته‌اندازی مذهب ـ دو صفحه اول متن وحاشیه مذهب مرصع عالی که در میان هر صفحه در ترنجی ٥ سطر از آغاز مقدمه منثور ، به سفیداب تحریردار روی متن زر بوته اندازی نوشته شده ـ دو صفحهٔ آغاز غزلیات بین سطور طلااندازی منقش و این دو صفحه چهار لوح سه لچکی مذهب لاجوردی دارد ـ دو لوح مذهب مرصع عالی که در کتیبه یکی عنوان قصاید و در دیگری « فالله خیر حافظاً » بخط رقاع عالی بسفیداب تحریردار روی متن زر بوته‌اندازی نوشته شده است ـ سه مجلس تصویر مینیاتور عالی ـ ٤٣٢ صفحه ، هر صفحه ١٢ سطر ، هر سطر یک بیت ٨٠ میلیمتر ـ خط نستعلیق نیمدودانگ متوسط ـ رقم حسن کاتب ـ تاریخ تحریر سال ٩٦٣ . (شمارهٔ ١٢٢٣٤)

نسخه مشتمل است بر :

دیباچه محمد گلندام ـ قصاید ـ غزلیات (مرتب) ـ ساقی نامه ها مقطعات ـ رباعیات.

اوراق دیباچه مشوش ومتن عبارات آن باسایر دیباچه ها اختلاف دارد.

آغاز : « حمد بیحد وثنای بیعد و سپاس بی‌قیاس خداوندیرا. »

آغاز قصاید :

« شد عرصه جهان چو بساط ارم جوان
از پرتو سعادت شاه جهان ستان »

آغاز غزلیات : مانند نسخه پیش

پایان :

« بید است کزان طرف چه بربست کمر
تا من زکمر چه طرف بر خواهم بست »

« تم الکتاب ... علی یدالافقر الاحقر حسن الکاتب غفرالله ذنوبه و ستر عیوبه سنه ثلاث وستین وتسعمائة »

همگی یادداشتها وبیتها را محوکرده‌اند وبسال ۱۳۳۳ دوباره بکتابخانه مسترد گردیده است

(٤٧٤)

حافظ شیرازی

باندازهٔ ۲۰۰ × ۳٤۲ ـ جلد ساغری مشکی ترنج و سرترنج و گوشه بریده ضربی زمینه زرین بوته قهوه‌ای برجسته ، اندرون تیماج ساده تریاکی ـ صفحات متن وحاشیه شده ، کاغذ متن ختائی قهوه‌ای زرفشان ، حاشیه سمرقندی سفید جدول زربن سور زده ـ دو صفحه اول متن وحاشیه مذهب مرصع عالی در وسط هر صفحه هفت مصراع ازآغاز غزلیات نوشته شده و بین سطور طلااندازی منقش و بالای هر دو صفحه وصالی شده است ـ ۳۹۵ صفحه ، هر صفحه ١٤ سطر ، هرسطر یک بیت ۷۷ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت جلی خوش ـ بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۰) (شماره ۲٦۷)

احتمال قوی میدهم که نسخه بخط سلطان محمد خندان شاگرد سلطانعلی مشهدی باشد و حتی تذهیب نسخه را عمل سلطان محمد میدانم و نظیر این خط و تذهیب بخط و عمل سلطان محمد خندان متعدد دیده‌ام .

نسخه مشتمل است بر :

غزلیات (مرتب) ـ مخمسات ـ مقطعات ـ ساقی نامه ها ـ مثنویها رباعیات .

آغاز مانند نسخه پیش

پایان :

« یگانه سعدی ثانی محمد حافظ

از ین سراجه فانی بباغ جنت رفت »

نسخه از متملکات محمد طاهر مخاطب صف شکن خان بوده و درتاریخ سال چهاردهم جلوس عالم گیر پادشاه تقدیم وی کرده است و بعدها نسخه بتصرف میرزا مهدیخان نادری درآمده و آخر نسخه مهر او هست ـ بسال ۱۲۳۲ ازعرض فتعلیشاه گذشته و بالای صفحه اول نام وی بسفیداب درترنجی روی متن زرنوشته شده است و بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و بالای صفحه اول مهر او هست

(٤٧٥)

حافظ

باندازهٔ ۱٤۰ × ۲۲۵ ـ جلد مقوای روغنی سمتاز بوم زرك ـ ترنج و سرترنج بوم مشکی که در ترنجها تصویر زن جوانی نقاشی شده است حاشیه بوم آلبالوئی بوته‌ریزه نقاشی ، اندرون بوم مشکی تصویر زن جوانی ؛ باشاخ وشکوفه مذهب ، حاشیه بوته ریزه نقاشی ـ صفحات متن و حاشیه شده ، کاغذ متن قطعهٔ ختائی ، کاغذ حاشیه فرنگی آهار و مهره کشیده و بین سطور تماماً طلا اندازی و بین مصراعها تسمه مذهب منقش ـ سر سخنها عموماً مذهب مرصع جای عنوانها طلا کشیده خالی ـ حواشی یک جدول دندان موشی مذهب ـ دو صفحه اول متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی منقش ، حاشیه بوته‌اندازی مذهب عالی که درچهار ترنج روی متن لاجورد بوته‌اندازی بخط ثلث خوش بزرنام و القاب ناصرالدین شاه نوشته شده ـ یک سر لوح مذهب عالی

که در کتیبهٔ آن بشرح حاشیه در ترنجی عنوان کتاب نوشته شده ـ تزیینات متن کتاب قدیم و تزیینات حاشیه جدید وظاهراً بامرناصرالدین شاه نسخه مرمت و تزیین آن تکمیل شده است ـ ۳۷۰ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت ۷۲ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت عالی ـ بدون رقم و تاریخ تحریر (نیمه دوم قرن ۱۰ تا نیمهٔ اول قرن ۱۱) . (شماره ۲۷۰)

نسخه مشتمل است بر :

غزلیات (مرتب) ـ مقطعات ـ دو رباعی

آغاز مانند نسخه پیش

پایان :

« ما عاشق ورندوست عالم سوزیم
با ما منشین و گرنه بدنام شوی »

بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و پشت صفحهٔ اول مهر او را دارد.

(٤٧٦)

دیوان

حافظ

باندازهٔ ۱٤٥ × ۲۲۲ ـ جلد ساغری مشکی ترنج و نیمترنج و سر ترنج و حاشیه بریده ضربی حاشیه منگنه مذهب ـ صفحات متن و حاشیه شده ، کاغذ متن بخارائی افشان ، کاغذ حاشیه اصفهانی نباتی یک حاشیه ، باربک طلا اندازی ـ بین مصراعها تسمه مذهب منقش سر غزلها بخط رقاع خوش بسفیداب تحربر دار روی متن زر یوته‌اندازی

صفحه اول متن و حاشیه مذهب مرصع عالی که درمیانه صفحه در ترنجی روی متن لاجوردی این رباعی بخط رقاع خوش بسفیداب نوشته شده است

تا طبع ترا نماند پروای سخن نامد گهری برون زدریای سخن
وانگونه که بدرسول ماختم رسل برطبع تو ختم گشت انشاء سخن

و این صفحه صفحه دیگری در مقابل داشته که اکنون ساقط است.

صفحه دوم یک مجلس مینیاتور خوش تصویر جوان باز داری است که چهرهٔ آنرا محوکرده‌اند ـ دو صفحه آغاز متن کتاب متن و حاشیه مذهب مرصع عالی که درمیان هرصفحه ٦ مصرع ازآغاز دیوان نوشته شده که بعضی کلمات آن محو گردیده است . ٣٣٨ صفحه ، هر صفحه ١٢ سطر ، هر سطر یک بیت ٧٥ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت عالی ـ رقم عماد الحسنی ـ تاریخ تحریر ١٠٠٣ (شماره ـ ١١٠٦٤)

نسخه مشتمل است بر :

غزلیات (مرتب) مخمس ـ مقطعات ـ ساقی نامه ها ـ مثنویها رباعیات.

آغاز: مانند نسخه پیش.

پایان :

« رازت که بکس نمیتوانم گفتن
هم با دل خویش گفتم آنرا تا روز

« تمت الکتاب بعون الملک الوهاب فی سنة ثلاث والف الهجریة النبویة . فقیر عماد الحسنی »

با اینکه نسخه رقم صریح « عماد الحسنی » را دارد ، برمن مسلم است که رقم آن الحاقی و نسخه باحتمال نزدیک به یقین بخط

شاه قاسم خوشنویس همزمان میر عماد است. مراجعه ومطابقه این نسخه با نسخهٔ شماره ۲۶۰ کتابخانه این حدس را تائید می کند.

تمامی یادداشتها و مهرها را محو کرده‌اند ومعلوم نیست درچه تاریخ بکتابخانه وارد شده است.

(٤٧٧)

دیوان

حافظ

باندازهٔ ١٦٥ × ٢٧٢ - جلد مقوای ابره تیماج مشکی ترنج و نیمترنج و لچکی منگنه سرخ اندرون میشن سرخ جدید - صفحات متن وحاشیه ، کاغذ متن قطعه سمرقندی زرفشان غبار جدول زرین کاغذ حاشیه الوان که بعضی نفش عکاسی قدیم و بعضی حلکاری دارد و بعضی ساده است - بعضی صفحات تسمهٔ مذهب دارد و مقداری از سر سخنها طلا اندازی و بعضی مرصع است - یک سرلوح مذهب مرصع خوش فرسودهٔ - آخر نسخه دولچکی مذهب مرصع و بین عبارات که درآخر نوشته شده طلااندازی است - دو مجلس نصویر مینیاتور عالی در متن و یک صفحه تصویر در پایان نسخه که ریختگی دارد ۲٦۹ صفحه ، هر صفحه ١٤ سطر ، هر سطر یک بیت - خط نستعلیق کتابت عالی - رقم شاه قاسم - تاریخ تحریرسال ۱۰۰۳ . (شماره ٢٦١)

نسخه مشتمل است بر :

غزلیات (مرتب) - ساقی نامه‌ها - رباعیات .

آغاز مانند نسخه پیش .

پایان :

« ما مست و خراب و رند عالم سوزیم

با ما منشین وگرنه بدنام شوی »

. الامر نواب نامدار عدالت شعار سلطانی بیرام علی چکنی تحریر یافت . تمت الکتاب بعون الملك الوهاب فی تاریخ غره شهر شوال سنه ۱۰۰۳ . کتبه العبد المذنب شاه قاسم الکاتب غفر ذنوبه و ستر عیوبه . »

نسخه فرسوده و ناقص و تعمیر شده است . ازغزلیات قافیهٔ دال تا تمام و تا حرف سین ساقط است .

بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و درحاشیه صفحه اول مهر او را دارد .

(٤٧٨)

حافظ

باندازهٔ ۱۵۳ × ۲۵۳ - جلد ساغری مسکی ترنج و نیمترنج و سر ترنج و گوشه منگنه ، حاشیه منگنه مذهب جدید - صفحات متن وحاشیه قطعه سازی کاغذ ختائی جدول زرین خواشی الوان حلکاری و تشعیرسازی عالی - سر غزلها مذهب - جای عنوان ها بیاض - یک سرلوح مذهب مزدوج عالی که درکتیبه آن روی متن زر « بسمله » نوشته شده است - ۳۹۰ صفحه ، هر صفحه ۱٤ سطر ، هر سطر یک بیت ۸۰ سیلیمتر - خط نستعلیق کتابت جلی عالی - رقم شاه قاسم - تاریخ تحریر سال ۱۰۱۰ . (شماره ۱٦٥)

غزلیات (مرتب) - مثنویها - ساقی نامه ها - ترجیع و ترکیب بند مقطعات - رباعیات .

آغاز مانند نسخه پیش

پایان :

« چون گرم شود زباده ما را رك و پی
منت نبریم یک جو ازحاتم طی »

« تمت الکتاب بعون الملك الوهاب فی غره شهر ذی‌حجه ۱۰۱۰ کتبه المذنب شاه قاسم غفر ذنوبه . »

بسال ۱۲۵۱ وارد کتابخانه ناصرالدین شاه هنگام ولیعهدی او شده است و درپشت صفحه اول و آخر یادداشت و تصویر سیاه قلم بخط ناصرالدین شاه با مهر ولیعهدی او دارد .

بسال ۱۲۸۲ ازعرض کتابخانه گذشته ودرحاشیه صفحه اول مهر ناصرالدین شاه را دارد .

(٤٧٩)

حافظ

باندازهٔ ۲۵۵ × ٤۰۰ - جلد مقوای روغنی متوسط بوم رزك ترنج و سرترنج وگوشه بوم سبز گل وبوته نقاشی ، اندرون بوم سرخ ترنج و سر ترنج و حاشیه بوم سبز بوته‌اندازی سبندل (اندرون جلد و حاشیه کاغذ سمرقندی الوان - بین سطور طلا اندازی ، هر صفحه حاشیه دارد یکی باریك که تشعیر سازی است یکی عریض که عموماً حلکاری خوش منقش بنقوش مختلف است - نقش حاشیهٔ صفحه اول جدید است - دو صفحه اول بین سطور و مصراعها طلا اندازی منقش و چهار لوح کوچك مذهب مرصع و یك سر لوح مذهب مرصع عالی دارد - ۳۷٦ صفحه ، هر صفحه ١٤ سطر ، هر سطر يك بيت - خط نستعلیق دو دانگ متوسط - رقم حکیم رکن الدبن مسعود - تاریخ تحریر سال ۱۰۳۹ (شماره ٤٧٥٣)

نسخه مشتمل است بر :

غزلیات (مرتب) - قصاید - مقطعات - سافی نامه‌ها - مثنویها رباعیات .

آغاز : مانند نسخه پیش

پایان :

« من جهد همی کنم قضا می گوید
بیرون ز کفایت تو کاری دگرست »

« بتاریخ روز چهار شنبه منتصف شهر شعبان سال هزار و سی و نه در دارالخلافه اکره حماهاالله عن الافات والمکاره سمت اختتام رفت بدستیاری قلم شکسته رقم بنده عاصی کثیرالمعاصی کمترین - مخلوقات الهی حکیم رکن‌الدین مسعود الشهیر بحکیم رکن غفرالله ذنوبه و ستر الله عیوبه بحق محمد وآله و عترته الطیبین ....

« کلکم خطی چوآب روان سربصفحه داد
گفتم بروی خاك بماند نشان من
جا جا ز رتبهٔ قلم من سخن کنند
جائی فتاده هر قلم استخوان من

« لکاتبه الضعیف حکیم تجاوزالله تعالی عن سیآته و السلام تم . »

چهار موضع بعداز صفحه ٥٩ و ١٨٩ و ٢١٧ و ٢٤٣ لااقل یك ورق ساقط دارد .

انتقالی ازکتابخانه اندرون

(٤٨٠)

حافظ

باندازهٔ ١٦٥ × ٢٦٥ - جلد ساغری مشکی ترنج و نیمترنج و سر ترنج وگوشه بریده ضربی زمینه طلا بوته عنابی ، اندرون میشن

سرخ جدول مذهب ـ صفحات متن وحاشیه ، کاغذ متن خانبالغ جدول زرین حاشیه حنائی که تمام حواشی حلکاری عالی بزر الوانست ـ دو صفحه‌اول مقدمه وقصاید وغزلیات ومخمسات بین‌سطورطلا اندازی منقش و بین مصراعها تسمه لاجورد مذهب ـ چهار سر لوح مذهب مرصع عالی که درکتیبه هریک روی متن زر بسفیداب تحریردار عنوان هر قسمت نوشته شده است ـ ٤٤٢ صفحه ، هرصفحه ١٥ سطر ، هر سطر یک بیت ٨٨ میلیمتر ـ خط متن نستعلیق کتابت جلی عالی و عبارات‌عربی نسخ کتابت خوش بزر ولاجورد ـ بدون رقم‌وتاریخ تحریر (قرن ١١) (شماره ١٢٢٠٧)

نسخه مشتمل است بر :

مقدمه منثورگلندام ـ قصاید ـ غزلیات ـ مخمسات ـ ساقی‌نامه‌ها ترجیعات ـ مثنویات ـ مقطعات ـ رباعیات .

آغاز :

« حمد بیحد و ثنای بیعد و سپاس بی قیاس حضرت خداوندیرا

پایان :

« یگانه سعدی ثانی محمد حافظ

ازاین‌سراچهٔ فانی بدار رحمت‌شد »

بعداز صفحه ١٩ تا ١٣٠ صفحات مشوش و لااقل یک ورق ساقط دارد.

نسخه در تملک میرزا مهدیخان نادری بوده و بعد بکتابخانه فتحعلیشاه وارد شده است . تمامی یادداشتها و مهرها را محو کرده‌اند و فقط اثر مهر میرزا مهدیخان و ترنجی که معمولا در حاشیه صفحه اول برای ثبت نام فتحعلیشاه رسم شده باقی است و چند کلمه از یاد داشت بخط میرزا عبدالوهاب معتمد الدوله .

حافظ

باندازهٔ ۱۰۳ × ۱۸۰ ـ جلد تیماج آلبالوئی گل اشرفی منگنه مذهب ـ کاغذ ترمه ـ تمامی صفحات متن وحاشیه بوته‌اندازی مذهب منقش بین مصراعها تسمه مذهب وسر هرقطعه شعر دولوح بوته‌اندازی مذهب ـ دو صفحه اول و آغاز غزلیات بین سطور طلااندازی ـ سه سرلوح مذهب مرصع خوش ـ ۳۰۰ صفحه ، هر صفحه ۱۶ سطر ، هر سطر یک بیت ۶۰ میلیمتر ـ خط شکسته نستعلیق کتابت خوش ـ بدون رقم ـ تاریخ تحریر سال ۱۱۲۲.(شماره ۲۷۱)

آغاز نسخه مشتمل است بر :

مقدمه منثور گلندام ـ قصاید ـ غزلیات (مرتب) ـ مثنویات ـ ساقی نامه ها ـ مقطعات ـ ترجیعات ـ مخمسات ـ رباعیات .

آغاز :

« حمد بیحد و ثنای بیعد وستایش بی قیاس حضرت خداوندرا

پایان :

« نه هفت هزار سال شادی جهان
با محنت هفت روزه غم می ارزد »

« تمت الکتاب بعون الملک الوهاب دیوان خواجه حافظ شیرازی رحمه‌الله بتاریخ شهر ربیع الاولی سنه ۱۱۲۲ »

(در پایان مقدمه تاریخ شهر ربیع الثانی سنه ۱۲۱۱ دارد که ظاهراً سهو القلم است و باید همان ۱۱۲۲ باشد)

بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته است

حافظ

باندازهٔ ٨٥ × ١٥٥ ـ جلد مقوای روغنی خوش بوم نارنجی گل و بوته نقاشی ، حاشیه بوم سرخ گل ریزه ، اندرون بوم سرخ بوته نرگس وشکوفه ، حاشیه باریک مشکی مذهب ـ کاغذ ترمه جدول وکمند زرین ـ تمامی صفحات حاشیه بوته‌اندازی ـ دو صفحه اول وآغاز قصاید و غزلیات متن وحاشیه، بین سطور طلااندازی حاشیه تشعیر سازی مذهب ـ از آغاز کتاب تا غزلیات بین سطور طلااندازی و در هر قطعه شعر دوسرلوح مزدوج مذهب مرصع خوش ـ ٤٧٠صفحه هر صفحه ١٤ سطر ، هر سطر یک بیت ٥٥ میلیمتر ـ خط شکسته نستعلیق کتابت خفی خوش ـ رقم محمد عیسی ـ تاریخ تحریر سال ١١٩٩ . (شماره ٢٦٤)

نسخه مشتمل است بر :

دیباچه منثور ـ قصاید ـ غزلیات (مرتب) ـ ساقی نامه‌ها ـ مثنویات ـ ترجیعات ـ مقطعات ـ مخمسات ـ رباعیات .

آغاز مانند نسخه پیش

پایان :

« سخن که آمده بود ازنهم سپهر برون

دگربچرخ برین رفته وبوام گرفت »

تمت الدیوان اعجوبة البشر اظهرمن الشمس والقمر خواجه محمد شیرازی اوصله‌الله الی جوار قطب القیامة ، روز یکشنبه هشتم سهر رجب المرجب سنه تسع و تسعون ومائة بعد الالف من الهجرة.

النبوی صلی‌الله علیه وآله، حرره العبدالمذنب محمد عیسی محمد جعفر غفرالله ذنوبها و ستر عیوبها .»

بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته وپشت صفحه‌اول مهر اورا دارد.

(٤٨٣)

حافظ

باندازهٔ ۱۷۵ × ۲۹۰ - جلد مقوای روغنی ابره چلوار خوش بوم زرد بوته اسلیمی ، حاشیه بوم مشکی بوته مذهب ، اندرون بوم ماشی بوته و جدول مذهب - صفحات متن وحاشیه کاغذ متن اصفهانی حاشیه عریض فرنگی و حاشیه باریک آتشی رنگ با دو جدول کمند زرین - دو صفحه اول و دو صفحه درمیان کتاب بین سطور طلااندازی و حاشیه بوته‌اندازی مذهب منقش - دو سر لوح مذهب مرصع خوش ۲۹۵ صفحه ، هر صفحه ۱۸ سطر ، هر سطر یک بیت ۸۸ میلیمتر - خط شکسته نستعلیق خوش کتابت - رقم محمد مهدی کاتب‌السلطان فراهانی - تاریخ تحریر سال ۱۲۳۶ (شماره ۲۶۲)

نسخه مشتمل است بر :

غزلیات - سافی نامه ها - رباعیات .

آغاز : مانند نسخه بیش

پایان :

« خاموش نشین که وقت خاموشی تست

دم درکش وجام عشق را پر می کن »

« کتبه کاتب الحضرت السلطانی محمد مهدی الحسینی -

الفراهانی سنه ۱۲۳۶ مأتین و ثلاث وست بعد الالف من الهجرة النبوية علی مهاجرها الف الف سلام و تحية »

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در حاشیه صفحه اول مهر او را دارد.

(٤٨٤)

دیوان

حافظ

باندازهٔ ۱۱۰ × ۱۸۵ - جلد مقوای روغنی عالی بوم مذهب ترنج و لچکی وحاشیه بوم مشکی گل و بوته ریزه‌نقاشی ، اندرون بوم سرخ بوته شکوفه جدول زرین - کاغذ ترمه جدول وکمند زربن صفحات تماماً بین سطور طلا اندازی بین مصراعها تسمهٔ تشعیر سازی در سر هر غزل دو لوح تشعیر سازی مذهب عالی - دو صفحه اول متن و حاشیه مذهب مرصع عالی - یک سر لوح مذهب مرصع ممتاز ۳۹۸ صفحه ، هرصفحه ۱۰ سطر. هرسطر یک بیت . ٦۰ میلیمتر خط شکسته نستعلیق کتابت خفی عالی - رقم سید علی شیرازی تاریخ تحریر سال ۱۲۰۹ (شماره ۲٦۳)

نسخه مشتمل است بر :

غزلیات (مرتب) - مثنویات - ساقی‌نامه ها - ترجیعات - مخمسات رباعیات - مقطعات .

آغاز : مانند نسخه پیش

پایان :

« گر تشنه فیض رحمتی ای حافظ

سرچشمه او زساقی کوثر پرس »

« بجهة اتحاف اهدای . . . . اعلیحضرت . . . السلطان محمد پادشاه

غازی خلدالله قوام اقباله و دولته..... تحریر این کتاب مستطاب نمود کمترین داعیان دولت ابد پیوند قاهره، غرقه بحر گنه سیدعلی الحسینی الشیرازی. بتاریخ شهر ذی قعدة الحرام من‌شهور سنه ۱۲۵۹

بسال ۱۲۸۲ ازعرض کتابخانه ناصرالدین شاه گذشته و پشت صفحه اول مهر او را دارد.

(٤٨٥)

حافظ

باندازه ۱۲۵ × ۲۱۰ - جلدمقوای روغنی بوم زرد ترنج و گوشه زمینه مشکی بوته اندازی مذهب منقش عالی، اندرون سرخ ترنج و سر ترنج و جدول مذهب - کاغذ فرنگی آبی زرفشان جدول و کمند زرین - عنوانها بمرکب الوان - دو صفحه‌آغاز نسخه وقصاید وغزلیات متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی حاشیه بوته اندازی مذهب عالی سه سرلوح مذهب مرصع‌عالی - ۲۷۹ صفحه هرصفحه ۲۲سطر، هرسطر یک بیت، ٦٥ میلیمتر - خط شکسته نستعلیق کتابت خفی عالی رقم علی محمد شیرازی - تاریخ تحریر سال ۱۲٦٥ (شماره۳۰۸۵)

نسخه مشتمل است بر:

مقدمه منثور - قصاید - غزلیات (مرتب) - مثنویها - مقطعات مخمسات - ترجیعات - رباعیات.

آغاز: مانند نسخهٔ شماره ۱۷٦.

پایان:

«من بی گنهم مرا چنین می‌سوزند

ای وای اگر من گنهی داشتمی»

« بجهة پیشکش .... اقل الخلیقة علی محمد شیرازی بتحریر دیوان .... شمس الدین محمد المتخلص بحافظ الشیرازی .... پرداخته ..... بتاریخ شهر جمادی الاول هزار ودویست و شصت وپنج » (نام کسی را که کتاب باو پیشکش شده است محو کرده‌اند)

پشت صفحه اول مهر ولیعهدی مظفرالدین شاه را دارد وبسال ۱۳۲۲ ازعرض گذشته است.

(٤٨٦)

حافظ

باندازهٔ ۱٦٥ × ۲٦٥ - جلد مقوای روغنی عالی بوم مشکی گل و بوته نقاشی ترنج و سر ترنج بوم زرك نقش گل وبلبل و پروانه حاشیه بوم سبز گل و بوته ریزه نقاشی، اندرون بوم سرخ بوته مذهب حاشیه باریک مشکی بوته مذهب که در دو ترنج دو تصویر حافظ و در چهار سرترنج چهار منظره نقاشی شده‌است - صفحات متن وحاشیه ، کاغذ متن خانبالغ کاغذ حاشیه فرنگی آبی جدول و کمنددار عموماً بوته اندازی میناسازی مذهب بطلای الوان - بین مصراعها تسمهٔ تشعیر سازی مذهب سر غزلها بوته‌اندازی مذهب وجای عنوان بیاض دو سر لوح و یک سر فصل مذهب مرصع عالی - بالای صفحهٔ آخر نام ناصرالدین شاه بخط رقاع خوش بزر روی متن لاجورد در ترنج مذهبی نوشته شده است - سه صفحه اول بیاض - ٤۷۰ صفحه ، هر صفحه ۱٥ سطر ، هر سطر یک بیت ۷۰ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی عالی - رقم احمد بن عبدالحسین صدر اصفهانی - تاریخ تحریر سال ۱۲۷۷ . (شماره ۲۷۳)

نسخه مشتمل است بر :

مقدمه منثور - قصاید - غزلیات (مرتب) - مخمسات - ساقی نامه ها - مثنویات - مقطعات - رباعیات .

آغاز : مانند نسخه پیش .

« خاموش نشین که وقت خاموشی تست

دم درکش و جام عیش را پر می کن

« برحسب امتثال امر ..... السلطان ناصرالدین شاه قاجار... این غلامزاده آستان دولت آشیان احمد بن عبدالحسین خان الحاج محمد حسینخان صدر اصفهانی بتحریر این کتاب مستطاب حضرت سپهر رفعت اعلی را خدمت نمود وفرغت فی شهر مسعود ربیع المولود سنه ۱۲۷۷ ».

بسال ۱۲۸۲ ازعرض گذشته است .

(٤۸۷)

دیوان

حافظ

باندازۀ ۱۹۵ × ۳۲۰ - جلد تیماج مشکی ترنج وسر ترنج و حاشیه منگنه بوته مذهب - کاغذ قطعه فرنگی حنائی آهار ومهره کشیده جدول زرین - دو صفحه اول بین سطور طلااندازی وبین مصراعها تسمۀ مذهب منقش وحاشیه تشعیر سازی مذهب لاجوردی عالی - دوصفحۀ آغاز متن غزلیات) متن وحاشیه بین سطور طلا اندازی حاشیه مذهب مرصع عالی - دو سر لوح مذهب مرصع عالی - تذهیبات نسخه عمل میرزا یوسف مذهب شیرازی - ۵۱۱ صفحه ، هر صفحه ۱٤ سطر هر سطر یک بیت . ۱۱ میلیمتر - خط نستعلیق نیمدو دانگ خوش -

رقم عبدالوهاب ادیب ـ بدون تاریخ (قرن ۱۳) (شماره ۲۷۲)

نسخه مشتمل است بر :

دیباچه منثور ـ قصاید ـ غزلیات (مرتب) ـ ترجیعات ـ مخمسات مقطعات ـ ساقی نامه ها ـ مثنویات ـ رباعیات .

آغاز : مانند نسخه پیش

پایان :

« در بی گنهی چنین مرا می‌سوزند
ای وای اگر من گنهی داشتمی »

« حسب الخواهش ..... آقا میرزا یوسف مذهب ، دیوان بلاغت ترجمان لسان الغیب خواجه شمس‌الدین محمدحافظ الشیرازی طیب‌الله تربه . بید اقل السادات قسمت تسویه پذیرفت. کتبه‌الادیب بسال ۱۲۸۲ از عرض کتابخانه گذشته است .

(٤۸۸)

دیوان
حافظ

باندازهٔ ۱۳۵ × ۲۳۰ ـ جلد مقوای روغنی بوم مشکی بوته اندازی برگ چناری مذهب ممتاز ، حاشیه باریک بوم سبز بوته ریزه مذهب ، اندرون بوم‌مشکی) یک بوته گل سوسن مذهب، حاشیه باریک بوته ریزه مذهب ـ صفحات متن وحاشیه ،کاغذ متن خانبالغ وحاشیه ترمه جدول وکمند زرین ـ بین سطور تماماً طلااندازی و بین مصراعها تسمهٔ تشعیر سازی مذهب ممتاز ـ درسر هرغزل دو لوح مذهب وتمام صفحات در سر صفحه در ترنج مذهب منقش روی زمینه لاجورد نام ناصرالدین شاه بقلم زر بخط ثلث خوش نوشته شده است ـ دو صفحه

اول متن وحاشیه ، حاشیه مذهب مرصع ممتاز - یک سر لوح مذهب مرصع ممتاز - ۳۷۴ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت ۵۵ میلیمتر - خط شکسته غابر عالی - رقم میرزا محمد علی شیرازی - تاریخ تحریر سال ۱۲۹۰ . (شماره ۲۷۵)

نسخه مشتمل است بر :

غزلیات (مرتب - ترجیعات - ساقی‌نامه ها - مثنویها - مقطعات مخمسات - رباعیات .

آغاز : مانند نسخه شماره ۱۷۹

پایان :

« چون ساغر بادهام که از دلتنگی
چون ناله چنگ بشنوم‌خون گریم »

بدنبال قصاید ، قصیده‌ای در مدیح ناصرالدین شاه و تقدیم نسخهٔ باوست که ظاهراً ازکاتب نسخه است و اگرچنین باشد ، تخلص وی « نقیب » است قصیده باین دو بیت تمام میشود ؛

« کرد مرقوم محمد علی این حافظ شاه
تاکه در مخزن شه بهر گهر مخزون شد
ختم شد حافظ شاه از پی تاریخ نقیب
دید ، با حافظ شاه ای عجبا مقرون شد »

« فی شهر رمضان المبارك سنه ۱۲۹۰ »

نسخه بدستور ظل السلطان فرزند ناصرالدین شاه کتابت وتزیین و تهیه و بسال ۱۳۰۵ تقدیم ناصرالدین شاه شده است

(٤۸۹)

حافظ

باندازهٔ ۱۸۰ × ۲۹۳ - جلد ساغری ترنج و سر ترنج و جدول

مذهب ، اندرون تیماج سرخ ترنج و جدول مذهب ـ کاغذ کشمیری زرفشان غبار تمامی صفحات دو جدول عریض زرد یک حاشیه و یک لچکی تشعیرسازی مذهب دارد ـ عناوین بسرخی ـ سر فصلهای مذهب مرصع خوش متعدد ـ صفحه‌اول متن و صفحه ۱ تماماً مذهب مرصع خوش که دو بیت ازاول دیوان درمیان نوشته شده و بین سطور طلا اندازی است و درحاشیه سه‌لچکی مذهب مرصع دارد ـ ۷۳۶ صفحه هر صفحه ۱۱ سطر یک بیت ۷۵ میلیمتر ـ درمتن و سطوری مختلف در حاشیه و حواشی از صفحه ۵۹۰ بیاض است ـ خط نستعلیق نیم دودانگ متوسط ـ رقم‌احمدبن کاظم طهرانی ـ تاریخ تحریر سال ۱۲۲۰
(شماره ۴۷۹۳)

در متن نسخه دیوان حافظ و درحاشیه شرح ابیات آنست و شارح معلوم نیست.

متن مشتمل است بر :

غزلیات (مرتب) ـ مثنویات ـ ساقی‌نامه ها ـ مقطعات ـ مخمسات رباعیات ـ قصاید ـ ترجیعات .

آغاز : مانند نسخه شماره ۱۷۳ .

پایان غزلیات :

«چون نیست نقش هستی‌درهیچ حال ثابت
حافظ مکن شکایت تا می خوریم حالی»

« حسب الفرمایش .... عبدالعزیزخان .... فقیر حقیر ... احمد ابن میرزا کاظم طهرانی این دیوان فرخنده عنوان خواجه حافظ شیرازی را .... در روز پنجشنبه بیست ویکم شهر ذی‌حجةسنه ۱۲۲۰ یکهزار و دوبست بیست قلمی نمود . »

پایان :

« آنکه از سر غیب گوید راز   هست دیوان حافظ شیراز »

« این جواهر بی بدل که مبرا از عیب وخلل است ، بتاریخ روز بیست و پنجم شهر شوال المکرم یکهزار و دو صد و هفتاد وچهار بود که مطبوع طبع .... سردار حیدر خان خلف سردار .... رحم دل خان ..... گردید بمبلغ دو صد وپنجاه تومان رایج کابلی هدیه گردید . الهی بخیر وعافیت همیشه مطالعه کنند . آمین .»

آغاز شرح دیوان :

« دانا وآگاه باش .یا ایها الساقی ای هر کدامی نوشاننده .. ادر کاساً بگردان پیاله را . و ناولها و بنوش و بنوشان آنرا بباید دانست که چون بعضی از الفاظ چنانکه ساقی و نافه وطره .... »

پایان شرح دیوان :

« الحال بخوریم که آن هرگز متغیر و متبدل نشود .اگرچه دوران متغییر ومتبدل شود والله اعلم بالصواب منه المبدأ والیه المآب تمام شد . »

تزیینات و تذهیبات نسخه همه کشمیری است .

(٤٩٠)

کمال (کمال الدین مسعود خجندی)

(م . ٨٠٣)

باندازۀ ١٦٠ × ٢٥٥ - جلد ساغری ترنج و سر ترنج بریده ضربی زمینه طلا گل مشکی ، اندرون میشن عنابی ترنج منگنه مذهب کاغذ بغدادی جدول زرین آب دیده ـ عنوانها بخط رقاع بقلم زر وجای

بعضی عنوانها بیاض - پشت صفحه اول یک ترنج مذهب منقش - لاجوردی داردکه درمیان آن روی متن لاجورد بخط رقاع بقلم زر نوشته است :

« برسم کتب خانه جناب سعادت‌مآب مکرمت مناب دولت آیات مفخر الاماجد و الاعاظم و الاعیان ، اکرم اکابرالعصر والزمان ملجاء جماهیر الاشراف منبع المکارم والالطاف ، عون الضعفا و المساکین مقرب حضرت الملکوك و السلاطین

انکه چون او دیدهٔ گردون ندید

وانکه جون او مادر دوران نزاد

جلال الحق والدنیا والدین .... عظم‌الله تعالی شأنه ورفع قدره ومکانه فی تاریخ سنه‌خمس وثلاثین وثمانمائة »(متأسفانه‌درست یک کلمه راکه اصل نام است محوکرده‌اند) - یک سر لوح مذهب مرصع که درکتیبه آن روی لاجورد بوته‌اندازی زر بخط ثلث ورقم سفیداب نوشته شده است : « ذکرالله اعلی وبالتقدیم اولی »- ۳۰۰ه صفحه ، هر صفحه ۱۵ سطر ، هر سطر یک بیت ۹۲ میلیمتر - خط - نستعلیق کتابت متوسط قدیم - بدون رقم ، تاریخ تحریر سال ۸۳۵ (شماره ۱۰۱۳۹)

نسخه مشتمل است بر :

غزلیات (مرتب) - مقطعات - رباعیات - معمیات - مفردات.

آغاز :

« افتتاح سخن آن به که کند اهل کمال

بثنای ملک الملک خدای متعال »

پایان :

« نامهٔ شوق من ای کاتب ندارد مقطعی

بعد ازاین منویس دیکرنامها را والسلم

« سنه خمس و ثلاثين و ثمانمائة . »

بعداز صفحه ٤٥٣ و آخر غزلیات هر یک لااقل یک ورق ساقط است .

انتقالی ازکاخ بلور بکتابخانه است.

(٤٩١)

كمال خجندی

باندازهٔ ١١٥ × ١٩٠ - جلد تیماج ماشی جدول کشیده ـ کاغذ اصفهانی نخودی جدول دار ـ عنوانها بشنگرف و زر یک سرلوح خوش مذهب مرصع لاجوردی که درکتیبه آن عنوان کتاب بخط رقاع بزر تحریر دار نوشته شده است ـ ٣٧٩ صفحه ، هر صفحه ١٧ سطر ، هر سطر یک بیت ٧٢ میلیمتر ـ خط نسخ مانندکتابت خفی متوسط ـ بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ٩) (شماره ٤٩٧)

نسخه مشتمل است بر :

غزلیات (مرتب) مقطعات ـ رباعیات .

آغاز : مانند نسخه پیش

پایان :

« می خواست سخن زدست بی‌طبعان داد

دادم باشارت خرد داد سخن

از آخر نسخه لااقل یک ورق ساقط است .

بسال ١٢٨٢ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و بالای صفحه اول مهر او را دارد .

کمال خجندی

باندازهٔ ۱۱۷ × ۲۱۰ - جلد تیماج سبز ساده - کاغذ بخارائی جدول زرین - عنوانها بخط رقاع خوش بلاجورد و زر - بعضی صفحات وصالی شده - دو صفحه اول متن وحاشیه مذهب مرصع عالی فرسوده که درمیان هر صفحه پنج مصراع از آغاز دیوان نوشته شده و بین سطور طلااندازی است - ٤٧٠ صفحه ، هر صفحه ۱۰ سطر ، هر سطر یک بیت ۷۵ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی خوش قدیم - رقم نعیم الدین - تاریخ تحریر سال ۹۰۱ .(شماره ۳۰۲۲)

نسخه مشتمل است بر :

غزلیات (مرتب) - مقطعات - رباعیات - مفردات.

آغاز : مانندنسخه پیش .

پایان :

« شبی کردم نیاز پای بوسش   ز نا گه پای او دیدم بپائی »

« تم الکتاب بعون الملك الوهاب ... علی ید العبد المذنب نعیم الدین الکاتب فی شهور سنه احدی وتسعمائه ».

بعد از صفحه ۱۱ و از آخر غزلیات لااقل یک ورق ساقط است

بیش ازمتن کتاب ترجمهٔ احوال کمال در دوصفحه بخط میرزا محمد ساوجی نوشته و الحاق شده است.

ثبتها ویادداشتها در صحافی بکاغذ وصله چسبیده شده و کیفیت ورود بکتابخانه معلوم نیست.

(محمد بن عزالدين بن عادل بن عادل بن يوسف شيرين تبريزى)

(م ۸۰۹۰)

باندازه ۱۲۵ × ۲۲۰ ـ جلد مقوای ابره کاغذ سبز جدول مذهب کاغذفرنگی جدول و کمند اکلیلی دوصفحه اول بین سطور اکلیل کار یک سرلوح اکلیلی‌خوش که در کتیبه آن بسرخی عنوان کتاب‌نوشته شده است ـ ۱۷٤ صفحه ، هر صفحه ۱۳ سطر ، هر سطر یک بیت ٦٥ میلیمتر ـ خط شکسته نستعلیق کتابت خفی جلی‌خوش ـ رقم میرزاآقا اینالو ـ تاریخ تحریر سال ۱۲۹۷ . (شماره ۳۱۲۵)

نسخه مشتمل است بر : غزلیات (مرتب) ـ چه قصیده و قطعه رباعیات .

آغاز خورشیدرخت چوگشت پیدا ذرات دوکون شد هویدا

پایان «ازنور رخ وظلمت‌زلفت دایم قومی‌همه مؤمنند وقومی‌کافر

حسب‌الفرمایش . . . .آقائی آقای‌ابراهیم خلیل‌خان . . . حکمران مملکت دارالعباده یزد مستعجلاً تحریر شد . فی‌یوم الجمعه شانزدهم شهر ذیحجه الحرام سنه سبعة وتسعین وماتین بعد الف . علی یدالاقل الحقیر میرزا آآقای اینالو اتمام‌پذیرفت سال۱۲۹۷ . »

بسال ۱۳۰۸ خریداری شده و ناصرالدین شاه کیفیت خریدرابخط خود در پشت صفحه آخر نوشته است .

(٤٩٤)

دیوان

نعمت (سید نورالدین شاه نعمةالله بن عبدالله بن محمد بن عبدالله بن کمال الدین)

(م ۸۰۹ .)

باندازهٔ ۱۶۷ × ۱۸۲ - جلد ساغری مشکی ترنج و گوشه بریده منگنه بوته سرخ زمینه طلائی، اندرون تیماج سرخ ساده - کاغذبخارائی جدول زرین - سرسنخها بلاجورد وزر وجای عنوان ها بیاض - یک سرلوح مذهب مرصع عالی که در کتیبه آن عنوان کتاب بلاجورد روی متن زر نوشته شده است - ۹۰۲ صفحه ، هر صفحه ۱۷ سطر ، هرسطریک بیت ۸۰ میلیمتر - خط نستعلیق کتاب متوسط - بدون رقم - تاریخ تحریرسال (شماره ۱۲٤٥) نسخه مشتمل است بر : یک مقدمه منثور کوتاه بعربی قصاید و مقطعات - ترجیعات - مستزادات - غزلیات (مرتب) مثنویات مقطعات - رباعیات (مرتب) - مفرد است .

آغاز : «الحمدلله الذی عین الاعیان ...

«خوش بگوای یاربسم الله بگو هر چه میجوئی ز بسم اله بجو»

پایان :

«خوش لب ماست یکزمان بنشین وزلب ساگلی دوسه بر چین »

« یا ناظراً سل بالله مرحمته علی المصنف واستغفرلصاحبه»

«واطلب لنفسک من خیرتریدبها من بعد ذلک غفراناًمکاتبه »

« قدفرغ من تحریرا هذاالکتاب الشریفه فی شهورسنه ۹۰۱ الهجرته »

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته است .

(٤٩٥)

شاه نعمة الله

باندازهٔ ۱۶۳ × ۲۶۵ - جلد تیماج عنابی ترنج و سر ترنج بریده منگنه طلاپوش ، اندرون تیماج تریاکی جدول مذهب - کاغذختائی نخودی جدول زرین - یک سرلوح مذهب مرصع عالی که در کتیبه‌آن روی متن ازبوته‌اندازی بخط تلث خوش بسفیداب تحریردار «بسمله» نوشته شده است - ۸۱۲صفحه ، هرصفحه ۱۷ سطر ، هر سطر یک‌بیت ۸۰ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۱) . (شماره ۳۹۰)

نسخه مشتمل است بر : غزلیات (مرتب) - قصاید (مرتب) - ترجیعات - مقطعات - رباعیات (مرتب) - مفرد است (مرتب) .

آغاز :

« جام گیتی نماست سید ما جان و جانان ماست سیدما »

پایان :

«بیاای ترک سرمست سرائی اگرافتی چوماخوش برسرائی»

مهرها و یادداشتها را محوکرده‌اند وکیفیت ورود بکتابخانه معلوم نیست .

(٤٩٦)

شاه قاسم انوار

باندازه ۱٤٥ × ۲۳٥ - جلد میشن مشکی قهوه‌ای ضربی عالی سن‌نقش درخت وجانوران، حاشیه بند رومی بوته‌اندازی ، اندرون‌میشن

عنابی ترنج و گوشه بریده سوخت‌معرق عالی زمینه فیروزه‌ای بوته‌عنابی- کاغذسمرقندی جدول زرین زرفشان - عنوانهابزر ولاجورد - یک‌سرلوح مزدون مذهب مرصع لاجوردی که در دوصفحه اول چهار لچکی مذهب مرصع دارد - ۱۵۸ صفحه که در هر صفحه شش مصراع بچلیپ وچهار مصراع بطول صفحه نوشته دارد و جمعاً هر صفحه ۱۰ بیت است - خط نستعلیق کتابت جلی خوش قدیم - رقم قاسم - تاریخ تحریر سال ۹۱۶ (شماره ۴۸۲)

نسخه مشتمل است بر: غزلیات (مرتب) - ترجیعات - دوغزل بلهجهٔ ترکی - غزلیات بلهجه گیلکی - مقطعات - مثنویات - رباعیات.

آغاز:

«من بیمارهٔ سوداژده سرگردانم   که باوصاف خداوندسخن چون رانم

پایان:

«ماا هل کمالیم و زما هرنفسی   صد گونه تحیت است بر اهل کمال

«تمت هذا الدیوان علی ید العبد الضعیف الآثم فی غره ذیحجه سال ۹۱۶»

در تاریخ بسال ۱۲۱۸ نسخه جزو کتابخانه محمد ولی میرزا ابن فتحعلیشاه بوده و بسال ۱۲۳۲ ازعرض فتحعلیشاه گذشته وبالای صفحه اول نام او در ترنجی روی متن زر بسفیداب نوشته شده و بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و بالای صفحه اول مهر او هست.

(۴۹۷)

کلیات

شاه قاسم انوار سید معین‌الدین علی بن نصیرالدین هارون بن ابوالقاسم حسین تبریزی

(م. ۸۳۷)

باندازهٔ ۱۴۵ × ۲۳۵ - جلد میشن مشکی عطف و حاشیه‌منگنه

مذهب جدید ـ کاغذ اصفهانی جدول زرین ـ عنوانها بزر و شگرف ولاجورد ـ بسیاری از صفحات وصالی شده ـ دو صفحه اول متن و حاشیه مذهب مرصع خوش که در میان هر صفحه پنج سطر از آغاز کتاب نوشته شده و بین سطور طلااندازی منقش است ـ ۴۱۶ صفحه ، هر صفحه ۱۵ سطر و هرسطر یک بیت ۸۵ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت متوسط ـ رقم عالم الدین اخسیکتی ـ تاریخ تحریر سال ۹۷۲ . (شماره ۴۸۳)

نسخه مشتمل است بر : غزلیات (مرتب) مثنویات منفرق ـ مقطعات ـ رباعیات ـ ترجیعات ـ مثنوی صدمقام ـ مثنوی عرفانی دیگری با مقدمه منثور ـ ایضاً یک متنوی با مقدمه منثور ـ رساله اصطلاحات عرفا . (در غزلیات باقافیهٔ نون یک غزل بهلجه گیلکی دارد .

آغاز نامه نسخه پیش .

پایان

«بکام تو بادا همه کار تو خداوند گیتی نگهدار تو »

« تمام شد دیوان حضرت مرشد السّالکین قطب المحققین حضرت امیر بزرگوار شاه قاسم انوار قدس الله سره العزیز . بفرمودهٔ جناب محب الفقراء والعلما اعنی خدمت شفقت شعاری مقرب الحضرت السلطانی خواجه بابا و و ترکستانی علی بدالفقیر الحقیر عالم الدین بن شیخ احمد اخسیکتی . فی تاریخ شهر ذی الحجه سنه نهصد وهفتاد و دو . »

بسیاری از یادداشتها ومهرها را محو کرده‌اند ولی بیداست که درحدود سال ۹۹۷ نسخه متعلق به« احمد صادق بن عبدالسمیع طهوری صدیقی عمری حسینی نقشبندی . بوده است و سجع مهرهای السمیع را در اوراق کتاب میتوان خواند ـ وبسال ۱۲۷۰ نسخه درتملك شجاع الدین حسینی کمره‌ای بوده بسال ۱۲۷۱ برای کتابخانه خریداری شده و بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و بشت صفحه اول مهر او را دارد .

(٤٩٨)

گوی و چوگان (حالنامه)

عارفی هروی

(م. ٨٤٢)

باندازه ١٤٠ × ٢٢٠ - جلد میشن تریاکی ترنج و نیمترنج و گوشه ضربی طلاپوش ، اندرون ترنج ونیمترنج ولچکی سوخت معرق زمینه لاجوردی عالی اندکی ریخته سجاف میشن سرخ جدول مذهب صفحات متن و حاشیه کاغذ متن عادلشاهی حاشیه چهره‌ای جدول‌زربن حواشی‌تماماً تشعبرسازی مذهب عالی- عنوانها بقلم‌زر تحربردار درسبان تذهیب و ترصیع نوشته شده ـ یک سرلوح مذهب مرصع عالی ـ دو صفحه اول بین سطور بوته اندازی و هر صفحه یک تسمهٔ مذهب مرصع دارد ـ درغالب صفحات لچکیهای مذهب مرصع عالی- یک مجلس میناتورعالی پشت صفحه اول در ترنج و نیمترنج و ترنج مذهب مرصع عالی بقلم سفیداب نوشته شده است : « برسم کتبخانه شهربار ابوالفتح بهرام جم‌اقتدار »(که البته‌این ترنج بعدالحاق شده‌است) - ٥٣ صفحه، هرصفحه ١٢ سطر ، هر سطر یک بیت ـ خط نستعلیق کتابت خفی خوش -رقم سلطانعلی مشهدی ـ تاریخ تحربر سال ٨٧٤ . (شماره ٤٨٦)

آغاز :

« زان‌بیش که حسب حال گویم   از صانع ذوالجلال گویم »

بایان :

« تا هست فلک بقای شه‌باد   بر دست فلک‌دعای شه‌باد »

« وفق بکتابته هذاالنسخةالمنظومةاقل الکاتبین سلطان‌علی‌بن‌محمد المشهدی ، فی‌رابع ذی‌القعده سنه‌اربع‌وسبعین وثمانمائه ، بدارالسلطنة هراة حمیت عن‌الافات‌والبلیات »

نسخه بتاریخ شهر ربیع‌الاول سال   وارد کتابخانه شده‌است - بسال ۱۱۰۵ از عرض شاه سلطان حسین صفوی گذشته و بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه دور حاشیه صفحه اول نام‌او سفیداب روی متن زر در ترنجی نوشته شده - بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته در بالای سرلوح مهر او است .

(٤۹۹)

عارفی

باندازه ۱٦٥ × ۲٥٥ - جلد مقوای روغنی زمینه مشکی بوته مذهب فرسوده‌لولا دار- صفحات متن وحاشیه کاغذ متن سمرقندی، حاشیه الوان زرفشان جدول زرین عنوانها بشنگرف - یک سرلوح مزدوج‌مذهب مرصع خوش بشنگرف روی متن زر نوشته شده‌است - ۲۸ صفحه، هرصفحه ۱۰ سطر ، هرسطر یک بیت - خط نستعلیق کتابت خوش - رقم‌سلطان حسین هروی - تاریخ تحریر سال ۹٦۳ .   (شماره ٤٥٦)

آغاز : نامه نسخه پیش .

پایان متن : مانند نسخه پیش واضافه‌دارد : «کتبه العبد سلطان حسین الهادی علی سبیل‌السرعه فی شهور سنه ۹٦۳ بدارالفاخره بخارا حمیت عن‌البلایا . درخانقاه‌جنت‌اشتباه قطب‌الاولیا ،» خواجه محمدبارسا قدس سره نوشته شد.

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته است .

(٥۰۰)

گوی و چوگان (حالنامه)

عارفی

باندازه ۱٦٥ × ۲٤۰ - جلد ابره تیماج قهوه‌ای ضربی طلاپوش

اندرون تیماج جگری ترنج و نیمترنج و کنج سوخت معرق مذهب زمینه لاجوردی و سبز اندکی فرسوده - صفحات متن و حاشیه کاغذ متن قطعه بخارائی شکری زرفشان غبار، کاغذ حاشیه الوان تشعیرسازی مذهب عالی که در هر صفحه دو ترنج و یک نیمترنج مذهب دارد - صفحه اول وصفحه آخر تماماً حلکاری - دو صفحه بعد دومجلس چوگان بازی میناتورعالی: حاشیه تشعیرسازی - عنوانها بسفیداب روی متن زر در سر سخنهای مذهب مرصع عالی نوشته شده است - یک سرلوح مزدوج مرصع عالی ٤٤ صفحه، هر صفحه ١٢ سطر یک بیت ٥٦ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی خوش - رقم میرزا محمد ترکستانی - تاریخ تحریر سال ٩٨٣ . (شماره ١٠٠٣٨)

آغاز: نامه نسخه بیش .

پایان متن: نامه نسخه پیش، اضافه دارد: «کتبه العبدالمذنب میرزا محمد بن شاه محمد ترکستانی غفرزنوبه وسترعیوبه فی شهرمحرم سنه ٩٨٣»

تمامی یادداشتها ومهرها را محوکرده اند فقط اثری از مهراین کلمات بخط میرزا مهدیخان نادری بیداست . «وقف اولاد ذکور» و اثری از تاریخ عرض ناصرالدین بسال ١٢٨٢ .

(٥٠١)

گوی و چوگان (حالنامه)

عارفی

باندازهٔ ١٦٥ × ٢٥٥ - جلد ساغری مشکی ترنج و نیمترنج و کنج ضربی طلابوش عالی، اندرون تیماج سرخ بغدادی ساده جدول مذهب - صفحات متن و حاشیه کاغذ متن ختائی سمرقندی نخودی

زرفشان جدول زرین - جای عنوانها بیاض - یک سرلوح مذهب مرصع وسرفصلها و لچکی‌ها درمتن مذهب مرصع ممتاز - ۵۰ صفحه، هرصفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت - خط نستعلیق کتابت خوش - رقم‌عبدی نیشابوری - بدون تاریخ تحریر (قرن ۱۰) . شماره ۴۰۰)

آغاز ، نامه نسخه پیش .

پایان متن: مانند نسخه پیش، اضافه‌دارد : «تمت‌بعون‌الله‌تعالی علی‌یدالضعیف عبدی نشابوری »

بسال ۱۲۳۲ ازعرض فتحعلیشاه گذشته و درحاشیه صفحه اول نام او بسفیداب روی متن زر در نیمترنجی نوشته شده و بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته است ومهر او در حاشیه صفحه‌اول هست

(۵۰۲)

کلیات

شاه داعی (نظام الدین محمود حسن حسینی‌شیرازی)

(م ۸۶۵ یا ۸۷۰)

باندازهٔ ۱۱۵ × ۱۹۸ - جلد میش یشمی ترنج وسر ترنج‌و گوشه منگنه جدید - کاغذ اصفهانی جدول‌زرین - عنوانها بزر وشنگرف وسرنج چهارسرلوح کوچک مذهب لاجوردی خوش که در کتیبهٔ هریک عنوان هرقسمت بخط رقاع خوش بزر تحریردار نوشته شده‌است - ۴۶۰ صفحهٔ هر صفحه ۱۹ سطر، هرسطر یک بیت ۷۸میلیمتر - خط متن نسخ کتابت تحریر متوسط و عنوانها رقاع کتابت خوش - بدون رقم - تاریخ تحریر سال ۸۷۲ . (شمارهٔ ۳۱۱)

نسخه قسمت آخر یک کلیات کامل است که سقطاتی نیز در قسمت موجود دارد و در پشت صفحه اول یک صفحه آخر از قسمت مفقود است که روی آنرا کاغذ چسبانیده بوده‌اند .

آنچه موجود است عبارتست از :

کتاب واردات مشتمل برغزلیات ـ مقطعات ـ رباعیات (مفردات ساقط است) .

کان ملاحت ، (که از اول یک ورق ساقط دارد .)

سه گفتار ، مثنوی در توحید و نعت ومنقبت بلهجه شیرازی ،

ترجیعات (موسوم بفتح الباب‌فی‌التوحید) ـ قصاید (موسوم بسبعه سیاره) ـ غزلیات دیگر ،

فیض مجدد ، مشتمل بر : غزلیات ـ مثنویات متفرقه ـ مقطعات رباعیات ـ مفردات ،

آنچه موجود است نیز مشوش و بعضی سقطات دارد .

آغاز :

«آمدیم‌از سخن خلق‌بتوحید خدا　　چندافسانه بگوییم وحدیث من وما

پایان واردات :

« داعیا واردات را پایان　　چون نباشدقلم ازان در کش»

«تم کتاب الواردات‌من جمله اشعار سیدالمحققین ومسندالموحدین قدوه‌العارفین والعاشقین و زبدهٔ‌المشاهدین والمکاشفین صاحب‌التجلیات والتدینات ابوالداعی نظام‌الحق و الشریقه والطریقه والحقیقه والتقوی والدین محمودالحسنی‌الحسینی قدس‌الله‌سره ورضی‌عنه‌فی تاریخ ذی‌حجه سنه اثنین وسبعین وثمانمائه . »

بایان موجود :

«ملاقات اربصورت نیست حالی　　زمعنی شمادل نیست خالی »

«تم‌الکناب بعون‌الملک‌الوهاب فی‌شهرشوال ختم‌بالخیروالاقبال سنه‌اثنین وسبعین و ثمانمائه . »

دیوان داعی بگفته خود او بسال ۸٦٥ تدوین شده است ونسخه

حاضر در تاریخ ۸۷۲ هنگامی که شاه داعی درگذشته بوده وحداقل پنجسال پس از مرگ او کتابت شده است افسوس که نسخه حاضر ناقص است و سقطاتی دارد.

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و پشت صفحه اول مهر او را دارد .

(۵۰۳)

ت

شاه داعی شیرازی

باندازهٔ ۱۲۰ × ۲۰۵ - جلد روغنی بوم قیامت زمینه لیموئی ، اندرون تریاکی ساده ـ کاغذ دولت‌آبادی دو جدول زربن و درهرصفحه یک لچکی بوته‌اندازی مذهب ـ عنوانها بزر وشنگرف وترنج ـ پشت‌صفحه اول ترنج مذهب که روی متن لاجورد بخط رقاع خوش بقلم زر نوشته است :

لذت گل جدید از سخنم گرجوئی　　سخن تازه بخوان فیض مجدد بگزین
لخظهٔ دل زخیالات جهان خالی کن　　پس بامعان نظر در سخن داعی کن

و دیگر

میفکن از نظر دیوان داعی　　که قدسیات او خواند فرشته
ز نظم واردات و صادر اتش　　پراست از در و مرداربد رشته
مجازات وحقایق هر دوبا هم　　درو چون طینت آدم‌سرشته »

و در پائین همین‌صفحه یک لوح کوچک مذهب لاجوردی دارد که ظاهراً آنرا برای پوشاندن مهریایادداشتی کشیده باشند ـ دو صفحه اول متن و حاشیه مذهب مرصع عالی که درهر صفحه پنج سطر ازاول دیوان درمتن وچهارده‌نیم سطر، ازآغاز مقدمهٔ مثنویات در حاشیه نوشته

شده و در چهار کتیبه پیشانی زرین بخط کوفی تزئینی خوش بسفیداب نوشته‌شده : « الحمدلله » و «الشکرلله » و « القوةلله» ودر چهار سر فصل در همین دو صفحه بخط رقاع خوش, بسفیداب نوشته شده است :

«آنان که خلاصه زمان ایشانند قدر سخنان رایق من دانند
درسبع اقالیم حقایق طلبان لایق بود ارسته داعی خوانند»

دارای یازده سرلوح وهشت سر فصل مذهب مرصع لاجوردی یا مذهب سادهٔ خوش که در کتیبهٔ هر یک عنوان هرقسمت بزر یاسفیداب بخط ثلث خوش نوشته شده و اولین سر فصل ساقط و وصالی شده است- ٦١٤ صفحه ، هر صفحه ١٥ سطر ، هرسطر یک بیت ٥٤ میلیمتردرمتن و ٣١ بیت در ٦٢ مصراع در حاشیه - خط نستعلیق کتابت خطی متوسط رفم سلطانعلی (شیرازی) - تاریخ تحریر سال ٨٧٦ . (شماره ٢٢٢) کناب چنین تقسیم سده است :

متن : مقدمهٔ منثور- دیوان قدسیات (مشتمل بر : غزلیات - مناجات - نعوت) - واردات (مشتمل بر : غزلیات - مقطعات -رباعیات مفرداب .

ترجیعات موسوم به «عرایس النرصیع - قصاید موسوم به « سبعهٔ سیاره » - قصاید و مقطعات عربیه - ملمعات - مثنویات و اشعار متفرقه - مراثی) - صادرات(مشتمل بر : غزلیات-مقطعات-رباعیات -مفردات)- کان ملاحت (مشتمل بر فهلویات : غـزلیات - نرجیعات ترکیبات- مقطعات - مفرداب) سه گفتـار (مثنوی بلهجه شیرازی)سخن تـازه (مشتمل بر : غزلیات - مقطعات) - رسالهٔ منثور راه روشن - رسالهٔ کلمات باقیه .

در حاشیه : ستهٔ داعی (مشتمل بر : مثنویهای مشاهد - گنج روان - چهل صباح - جارمج - چشمهٔ زندگانی-عشق نامه) - فیض

مجدد (مشتمل بر : غزلیات ـ مثنویات متفرقه ـ مقطعات ـ رباعیات ـ مفردات) .

و تمامی غزلهامرتب بترتیب حروف قوافی است .

آغاز : « جوامع سپاس که‌السنهٔ احوال اعیان‌ثابته‌عنان‌تحقق از احصاء آن بگرداند ......

« و بعد چون از دریای سخن نبوت درّانّ فی‌الشعرلحکمته ما را بکف نهاده‌بودند .. داعی مسکین الفقیرالی‌اللهٰ‌لغنی‌الملقب بنظام‌الدین، محمودبن الحسن الحسنی را بقصدتاصیل معارف و حکمت وتعزیع‌فوائد و نصیحت‌وتذییل‌ابواب‌متنوعه ازنتایج فطرت گاه گاه شکسته بسته نظمی چنداتفاق می‌افتاد وبرقرایح دوستان‌وعزیزان‌عرض میداد، زمرهٔ ازاصحاب اختصاص که اخلاص ایشان در مرتبهٔ تمامی نبود التماس جمع آن منظوم نمودند وبرد سوال سزاوار نبودند . اجابته لمسئولهم در تاریخ سنه خمس وستین وثمانائة که سن ناظم به نتجاه وپنج رسیده بود .آنچه درعرض چهل سال تقریباً از مفوفّات‌باقی مانده بمددقلم فرزندی‌ارجمند در طریقت مستقیم رقم مجموعیت یافت مشتمل برسه قسم : قدسیات فواید انجام مذیّل بکتاب مناجات و نعت ومنقبت ، و واردات حقایق نظام منضم باو ترجیعات و قصاید نظم عربی و ملمع و اشعار متنوعه بدیهیه بی کلفت ، و صادرات لطایف فرجام معروف بشعر شیرازی که مسماست به کان ملاحت و تسمیهٔ قسم اول به قدسیات ، از برای آن رفته که از شوایب طبع و هوس‌پاك افتاده ، رقم دوم را واردات ، از ازآنجهته گفته که از پیشگاه معنی بی قصد مطابقه‌صورت ورود یافته ، رقم سیوم را بواسطهٔ صدور ازفکر صادرات نام نهادهٔ واگردر عمراماں افتدهر چه سانح‌شوذسخن‌تازه و فیض مجدد باشد . و تخلص در همه بداعی ، بقصدآنست که درانساب او پدران او را همه داعی خوانده‌اند الی‌الداعی‌الصیغر . و درین دیوان بی‌سامان ومثنویات مشهوره به سته

رجاء واثق است از ناظران که اگر بنظر التفات ملحوظ دارند وهرکس مجب مشرب خود، از و معترف شوند، در تعییب نکوشند و برعیوب ناظم ذیل اغماض بپوشند، که داعی بقصورخود معترفست ویسال الله العفو عن الخطاء والزلل فیماوقع عنه فی الکلام وانه واسع الرحمته والمغفرة وواهب الفضل والانعام» .

« وریست همه خلق جهان میگویند   چون نیست حقیقتی بگو میگویند»

« تم الرساله الموسومه بکلمات الباقیه بعون الله و حسن توفیقه فی یوم الجمعه سابع عشرین شهرذی الحجة الحرام سنه ست وسبعین وثمانمائة وصلی الله علی محمدوآله وصحبه اجمعین . کتبه العبدالضیف سلطان علی» .

(البته بخط سلطانعلی مشهدی نیست بلکه بخط سلطانعلی شیرازی است که معاصرا و بوده و نستعلیق را فرونر از وی می نوشته است)

بسال ۱۰۸۳ بنملک محمداسن سنبل زادهٔ ترک بوده است و بسال ۱۲۷۳ ، و۱۲۸۳ از عرض ناصرالدین ساه گذشته است وپشت صفحه اول مهر اورادارد .

(٥٠٤)

اث

بسخق اطعمه جمال الدین ابواسحاق احمد حلاج شیرازی

(م ۸۲۷۰ یا ۸۳۰ یا ۸٦۰)

باندازهٔ ۱۲۵ × ۲۲۲ ـجلد روغنی خوش بوم بزرگ گل وبوته نفاشی ، حاشیه بوم سرخ نقاشی، اندرون بوم سرخ بوته گل نرگس ـ کاغذ سمرقندی جدول زرین ـ هشت سرلوح و سر فصل مذهب مرصع عالی که عنوان هر قسمت در کتیبه آنها روی متن زر بسفیداب وزر بخط رفاع خوش نوشته شده است ،بعلاوه یک ترنج مذهب لاجوردی

درمیان کتاب ۱٤۸ صفحه ، هر صفحه ۱۷ سطر ، هر سطر یک بیت ۸۰ میلیمتر ـ خط نستعلیق خطی قدیم ـ بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۹)   (شمارهٔ ۲۱۷)

این نسخهٔ نفیس از اول وآخر ساقط دارد واکنون مشتمل است است بر : قصاید ـ ترجیعات ـ مقطعات ـ رباعیات ـ مفردات ـ مزعفرنامه منثور ـ رسالهٔ نه باب ـ خواب نامه   مزعفرنامهٔ منظوم .

آغاز موجود :« وشرب بود ومن الله اعانة والتوفیق والحمدلله علی نعمایه والصلوه علی محمدوآله .

« بره ای بشکست پایش دست گردون ازقضا
آنچنان کز درد شد او را پریشان پاچها »

پایان موجود :

«بپای مزعفر نهادند سر   بگفتندای نعمت نامور ،

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و بالای صفحه اول مهر او را دارد .

(٥٠٥)

امیر شاهی (آقا ملك بن جمال الدین فیروزکوهی سبزواری)

(م ۸٥۷ یا ۸٥۹)

باندازهٔ ۱۳۰ × ۲۲۷ ـ جلد تیماج تریاکی ابره ضربی طلاپوش ترنج و کنج حاشیه عالی ، اندرون سوخت معرق عالی زمینه لاجوردی ریخته وفرسوده ـ صفحات متن و حاشیه کاغذ متن سمرقندی حاشیه الوان دو جدول زرین ـ بسیاری از صفحات وصالی شده ـ ۷٤ صفحه، هرصفحه

سطر ، هر سطر یک بیت ـ صفحه اول متن و حاشیه تشعیرسازی مذهب فرمرد ـ یک سرلوح مذهب مرصع عالی ـ پشت صفحه اول یک شمسه مذهب محو شده ـ خط نستعلیق کتاب خفی خوش ـ بدون رقم و تاریخ تحریر . (نیمهٔ دوم قرن ۹ تا اول قرن ۱۰) .

(شماره ۳۸۸)

نسخه سقطاتی دارد ، از جمله بعد از ورق اول و مشتمل است بر : غزلیات (مرتب) ـ رباعیات

آغاز :

« ای نقش بسته نام خطت با سرشت ما

این حرف شد ز روز ازل سرنوشت ما

پایان :

«روخاک شواندرره خدمت شاهی   باشد که بپای‌بوس مردی برسی»

«والحمدلله علی‌الاتمام بحمدوآله البرره الکرام شرف‌بکتابتها العبد الفقیرالحقیر ....»

پشت صفحه اول عباراتی بخط اکبرو جهانگیر وشاه جهان پاد شاه هنداست بدینقرار:

« جلال‌الدین محمداکبر پادشاه غازی » و « الهٔ‌اکبر ، دیوان شاهی عنایت حضرت پدر بزرگوارمن بتاریخ سنه[۲] جلوس مطابق سنه ۱۰۳٤ هجری درنورنهرکشمیر بنظر در آمد حرره نورالدین محمد جهانگیر (بن) اکبر شاه » و « بسم‌الهٔ‌الرحمن‌الرحیم . این دیوان‌شاهی که طراز صورتش ازخامهٔ ملاسلطان علیست،بتاریخ ۲۰ بیست وپنجم ماه بهمن آلهی موافق هشتم شهرجمادی التانیه سنه ۱۰۳۷ هجری که روز جلوس‌مبارکست‌داخل کتابخانه این نیازمنددرگاه آلهی شد.حرره شهاب‌الدین محمدشاهجهان پادشاه ابن جهانگیر پادشاه بن اکبرپادشاه غازی » .

بتاریخ ۱۱۶۵ کتاب را میرزا مهدیخان نادری درمشهدخریداری کرده است و بسال ۱۲۸۲ از عرض کتابخانه گذشته ا،

(۵۰۶)

امیر شاهی سبزواری

باندازه ۱۷۰ × ۲۶۵ - جلد تیماج مشکی ترنج و سرترنج گل بر جسته میناسازی زمینه مذهب حاشیه مذهب، اندرون تیماج عنابی ترنج و سر ترنج و حاشیه نقاشی ساده صفحات متن وحاشیه ، کاغذمتن سمرقندی شکری زرافشان حاشیه الوان بعض صفحات نقش قطاعی وبعضی عکاسی ـ عنوانها بسفیداب روی متن زر نوشته شده یک سرلوح مزدوج مذهب مرصع عالی که عنوان کتاب بسفیداب روی متن زر در آن نوشته شده است ـ چهار تصویر میناتورخوش در چهار صفحه بدرقه کتاب رسم شده است ـ ۸۶ صفحه ، هر صفحه ۱۱ سطر ، هر سطر یک بیت ۷۰ میلیمترخط نستعلیق کتابت خفی خوش ـ بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۰) شماره ندارد

نسخه مشتمل است بر : غزلیات (مرتب) ـ رباعیات .

آغاز :

«یارب بسوز سینه رندان داکباز　　یارب بآب دیده مستان بانیاز »

پایان :

«افتاده میان خون وخاکم زغمت　　القصه بطولها هلاکم زغمت »

«تمت الکتاب بعون الملک الوهاب » .

نسخه در دورهٔ قاجاریه تعمیر و نیمهٔ آخر که ساقط بوده و وصالی شده و چهار تصویر میناتور نیز از همان اوایل دورهٔ قارجاریه وزمان فتحعلیشاه بآن الحاق شده است .

بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته و در حاشیه صفحه‌اول نام او بسفیداب روی متن زر در ترنجی نوشته شده است ـ سال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین‌شاه گذشته ودرحاشیه صفحهٔ‌اول متن مهر اورا دارد.

(۵۰۷)

امیر شاهی سبزواری

باندازهٔ ۱۴۵ × ۲۳۵ ـ جلد تیماج‌ماشی حاشیه منگنه مذهب جدید ـ صفحات متن و حاشیه قطعه‌سازی ، کاغذ متن ختائی و حاشیه الوان ابری که غالب صفحات عکاسی مذهب است ـ سر سخنها منقش و جای عنوانها بیاض است ـ ۷۵ صفحه ، هر صفحه ۱۴ سطر ، هرسطر یک بیت ۶۵ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت خوش رقم علیرضای کاتب تاریخ تحریر ۹۳۲ . (شماره ۳۸۴)

نسخه مشتمل است بر : غزلیات (مرتب) ـ رباعیات

آغاز : مانند نسخهٔ شمارهٔ ۱۹۸

پایان :

«آن بت چوزدوستی کناری گیرد ما نیز زدوستی کناری گیریم »

« کتبه‌العبدالمذنب علی رضاء الکاتب غفرالله‌ذنوبه وسترعیوبه فی‌شهورسنه اثنی‌وثلثین وتسعمائه من‌الهجرة النبویه‌علیه‌السلام‌والتحیته

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصر الدین شاه گذشته وبالای صفحه اول مهر او را دارد .

(۵۰۸)

امیر شاهی سبزواری

باندازهٔ ۱۴۵×۲۲۶ ـ جلد مقوای روغنی بوم‌حنائی ترنج‌وحاشیه

مذهب ، اندرون بوم مشکی ساده جدول مذهب - کاغذ ختائی جدول زرین متن زرفشان غبار - سرسخنها بوته‌اندازی مذهب و عنوانها بسفید سه سرنخ دو صفحه اول مذهب مرصع و یک سرلوح مزدوج مذهب‌مرصع عالی که در کتیبه آن روی متن زربوته اندازی عنوان کتاب بسفیداب نوشته شده است - خط نستعلیق کتابت‌خوش - رقم محمودبن سلطان‌علی تاریخ ۹٤۷ . (شماره ۳۸٦)

نسخه مشتمل است بر : غزلیات (مرتب) - چه قطعه - رباعیات .

آغاز : نامه‌نسخه پیش .

پایان :

«خوبانش بتاریکی بازار ملک چون آب‌خضر نهان شده درظلمات»

« وقدتم هذاالدیوان بتوفیق‌الملک المستعان . کتبه العبدالمذنب محمودبن سلطانعلی سنه ۹٤۷ »

که مسلم است کاتب ارقام‌آحاد و عشرات ومآت را از راست بچپ نوشته است .

نسخه بسال ۱۲۹۲ در تملک فرهاد میرزا معتمدالدوله بوده و بسال ۱۳۰۰ آنرا بناصرالدین شاه پیشکش کرده است .

(٥۰۹)

امیر شاهی سبزواری

باندازهٔ ۱٦۰ × ۲٥۰ - جلد مقوای روغنی عالی زمینه زیتونی زرک گل و بوته ، حاشیه گل ریزه نقاشی ، اندرون بوم سرخ شکوفه و گل نرگس، حاشیه باریک مشکی مذهب جدید - صفحات متن وحاشیه کاغذ متن بخارائی‌شکری، حاشیه حنائی جدول زرین - سرغزلها بمرکب الوان روی متن زر ودرسرفصلهای مرصع عالی نوشته شده -حواشی‌عموماً

تشعیرسازی مذهب عالی - یک سرلوح مزدوج مذهب مرصع ممتاز که عنوان کتاب بسفیداب روی متن زر و در آن نوشته شده است - ۱۰۰ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هرسطر یک بیت . ۷ میلیمتر - سه مجلس میناتورممتاز درمتن و دو صفحه باقی کتاب یک مجلس بزم و دوصفحه پس از پایان متن یک مجلس نقاشی شکار میناتور عالی که این چهار صفحه حاشیه مذهب مرصع ممتاز دارد (جمعاً هفت صفحه تصویر)- خط نستعلیق کتابت‌خفی عالی - رقم شاه محمود نیشابوری - تاریخ تحریر سال ۹۵۱ . (شمارهٔ ۳۸۱)

آغاز : مانند نسخه بیش

پایان متن : مانند نسخه شماره ۱۹۸ و اضافه دارد : «کتبه العبدالمذنب شاه محمود الکاتب غفراله ذنوبه وسترعیوبه فی شهورسنه احدی وخمسین وتسعمائه، بدارالسلطنه تبریز، پشت‌صفحه‌اول این‌عبارات بخط قطبشاه در یک لوح طلااندازی نوشته شده است :

«دیوان شاهی بخط محمود زرین قلم ،تحفهٔسیدحسن میرمحمد طاهر، بتاریخ منتصف‌شهررجب‌المرجب ۱۰۲۳، در دارالسلطنه‌حیدرآباد حرس‌اله‌عن‌الاضداد . کتبه‌العبد الخالص لمولده سلطان محمد قطبشاه زادتوفیقه فیماتیمناه» و بدومهر «عبداله قطبشاه ثانی» و «محمد قطبشاه» ممهور است.

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته است و در حاشیه صفحه اول مهر او را دارد .

(۵۱۰)

امیر شاهی سبزواری

باندازهٔ ۱۵۰ × ۲۶۵ - جلد ساغری مشکی ساده جدول مذهب

صفحات متن وحاشیه ، کاغذ متن عادلشاهی سفید زرفشان، حاشیه‌حنائی جدول زرین عنوانها بسفیداب روی متن زر در سرسخنهای لاجوردی‌نوشته شده است ـ دو صفحه اول بین سطور طلااندازی منقش و بین مصرعها تسمهٔ مرصع ـ یک سرلوح مذهب مرصع عالی که در کتیبه‌آن بخط رقاع بسفیداب عنوان کتاب نوشته شده ـ ۸۲ صفحه ، هر صفحه ۱٤ سطر ، هر سطر یک بیت ـ خط نستعلیق کتابت‌خفی خوش ـ رقم‌محمد قاسم شادیشاه ـ تاریخ تحریر سال ۹۰۰ . (شمارهٔ ۳۸۰)

نسخه مشتمل است بر غزلیات (مرتب) ـ رباعیات

آغاز : مانند نسخه بینش .

پایان : مانند شماره ۲۰۱ اضافه دارد: «کاتب العبدمحمدقاسم شادیشاه غفردنوبهما وسترعیوبهما . فی شهور سنه ۹۰۰ .» کتاب در تملک سلیمان‌بن محمد خان قاجار بوده واین‌معنی را درپشت صفحه اول نوشته و مهر کرده است ـ بسال ۱۲۸۲ از عرض کتابخانه گذشته و در حاشیه صفحه اول مهر او را دارد .

(٥١١)

امیر شاهی

باندازهٔ ۱۵۷ × ۲٦۰ ـ جلد تیماج یشمی منگنه مذهب جدبد صفحات متن و حاشیه ، کاغذ متن بخارائی پسته‌ای جدول زرین،حاشیه سمرقندی نقش عکاسی ـ یک سرلوح مذهب مرصع خوش فرسوده ـ ۸٦ صفحه ، هر صفحه ۱۳ سطر ، هر سطر یک بیت ۷٥میلیمتر ـ خط‌نستعلیق کتابت‌خوش ـ بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۰) . (شماره ۳۸۳ .)

نسخه مشتمل‌است بر : رباعیات (مرتب) ـ دو قطعه ـ پنج رباعی

بعلاوه دربعضی حواشی بخط جدید چندغزل از : طالب ـ حسن‌شاپور رفیق ـ فیضی

و یک مثنوی داستانی ازمامؤن خلیفه عباسی که ناظم آن‌معلوم نشد ، دارد .

آغاز : مانند نسخه بیش .

پایان: گرنیک‌شمارندم‌و گربد گویند بانیک‌وبدی هیچکسم کاری نیست

صفحات وصالی شده است .

بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته است و درحاشیه صفحه اول مهر او را دارد .

(۵۱۲)

امیر شاهی

باندازهٔ ۱۵۵ × ۲۶۰ ـ جلد میشن سادهٔ جگری اندرون تیماج تریاکی ساده ـ صفحات متن حاشیه ، کاغذ متن خنائی زرفشان غبار جدول زرین ، حاشیه بخارائی نقش عکاسی ـ سرغزلها مذهب منقش ، جای عنوان‌بیاض ـ یک سرلوح مزدوج مذهب مرصع خوش ـ ۸۰صفحهٔ هر صفحه ۱۲ سطر، هرسطر یک بیت ۸۳ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتاب متوسط ـ رقم میر محمود ـ بدون تاریخ‌مشخص (قرن ۱۰) . (شماره ۱۱۱۱۳)

بیش ازصفحات ۱۲ و ۶۴ لااقل‌یک‌ورق ساقط دارد و مشتمل است بر : غزلیات (مرتب) ـ دو قطعه ـ رباعیات .

آغاز : مانند نسخه بیش

پایان: مانند نسخه شماره ۱۹۸ واضافه‌دارد :«تمت‌الکتاب‌بعون

الملك الوهاب فی تاریخ بیست وسیم شهر رجب المرجب باتمام رسید .سنه ٤ . .
(ارقام عشرات ومآت محو شده است)

نسخه در تملک میرزا مهدیخان نادری بوده پشت صفحه اول مهر او را دارد و معلوم نیست درچه تاریخ بکتابخانه داده شده است که یادداشتها و مهرها را محوکرده‌اند

(٥١٣)

امیر شاهی

باندازۀ ١٠٠ × ٢٠٠ - جلد تیماج سرخ ساده جدید ـصفحات متن و حاشیه ، کاغذ متن سمرقندی ، حاشیه اصفهانی حنائی ویک حاشیه باریک آبی ، دو جدول زرین ـ یک سرلوح مزدوج مذهب مرصع متوسط ـ ٨٦ صفحه ، هرصفحه ١٣ سطر ، هرسطر یک بیت ٧٢ میلیمتر خط نستعلیق کتاب متوسط ـ بدون رقم ـ تاریخ تحریر سال ١٠٠٥ (شماره ٣٨٧) .

نسخه مشتمل است بر : رباعیات (مرتب) ـ دو قطعه ـ رباعیات
آغاز : مانند نسخه پیش
پایان :

« از عشق مراد نامرادیست مرا　　باری بمراد خودرسیدیم‌ای دل »

«تمت‌الکتاب بعون الملک الوهاب .تحریراً فی بلده سمرقند سنه ٥٠[١]»

بسال ١٢٨٢ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و درحاشیه صفحه اول مهر او را دارد .

(٥١٤)

امیر شاهی

باندازهٔ ۱٤۰ × ۲۲۸ - جلد تیماج مشکی دولائی ترنج منگنه سجاف و اندرون حنائی جدید - صفحات قطعه سازی و متن وحاشیه ، کاغذ متن سمرقندی سفید وحواش الوان که در حواش هرصفحه ترنج و سر ترنج بانیمترنج مذهب دارد ویک حاشیه باریک تشعیرسازی ودر متن هرصفحه چهارلچکی منقش دارد - یک سرلوح مزدوج مذهب مرصع خوش - ٥٦ صفحه ، هر صفحه ٦ سطر ، هر سطر یک مصرع که دو مصرع وسط راست و چهار مصرع بالا و پائین صفحه چپ نوشته شده است خط نستعلیق کتابت خوش - بدون رقم و تاریخ تحریر(قرن. ۱ .) (شمارهٔ ۱۱۱۲٤) .

نسخه منتخبی از غزلیات و رباعیات است .

آغاز : مانند نسخه پیش

پایان :

«روخاک سواندرره خدمت شاهی   شاید که بپای بوس مردی برسی »

ورق ۱۲ متن آن ساقط و حاشیه باقی است .

رقم و تاریخ و سایر یادداشتها و مهرها را محوکرده‌اند ، ولی معلوم است که بسال ۱۲۸۲ از عرض گذشته است

(٥١٥)

مثنوی غرایب الدنیا و عجایب الاعلا

آذری (شیخ نورالدین حمزه بن عبدالملک بیهقی طوسی)

(م. ۸٦٦)

باندازهٔ ۱٥۰ × ۲۷٥ - جلد میشن سرخ ساده جدید - صفحات

متن و حاشیه ، کاغذ متن ختائی نخودی زرفشان غبار جدول زرین ، حاشیه فیروزه‌ای زرفشان سر سخنها مذهب ونانویس - ۹ . ٤ صفحه ، هر صفحه ٤١ سطر، هرسطر یک بیت - یک سرلوح مزدوج مذهب‌مرصع عالی - پنج مجلس میناتور عالی باحاشیه حلکاری خط نستعلیق کتابت عالی - بدون رقم تاریخ تحریر (قرن دهم) . (شماره ۹ ٥ ٤)

عنوان مثنوی مصرحاً معین نیست ولی در مقدمه آمده است :

« بعد حمد مفتح الابواب	بشنو از من مقدمات کتاب
دو کتاب و نمونه دو جهان	این غرایب شد آن عجایب دان
چونکه عالم همه دو قسم آمد	این یکی گنج و آن طلسم‌آمد
قسمت اصل او معنیاتست	و آنچه فرعست آن شها داتست
هر یک از اصل وفرع شد قسمی	کردمش زان سبب جدا اسمی
اسم اول غرایب الدنیا	اسم ثانی عجایب الاعلا
هر چه اندر غرایب الدنیاست	و آن همه در عجایب الاعلاست
آن غرایب همه اشاراتست	و آن عجایب همه عباراتست
جمله دنیا بر از اشارت اوست	وآنچه عقبی‌است‌آن عبارت اوست
....	....
هست ابواب این خجسته کتاب	همه حمد مفتح الابواب
قصهٔ دیگران چرا جویم	هم ازو گویم آنچه می‌گویم
نیست حاجت مرا بافسانه	کدیه‌خوش نیست گنج در خانه
زان همه نیست هیچیک مجعول	بلکه هست از کتب همه منقول »

و در آخر کتاب است :

«جای رحمتست ای خدای جهان	بر فرو ماندگان این دوران
خاصه بر آذری بیچاره	که فرو مانده است یکباره »

از آخر نسخه لااقل یک ورق ساقط است .

« ابتدا می‌کنم به بسم آله کوست بر کل کانیات گواه »

پایان موجود :

« در وسط ماند همچو نقطهٔ نون   نه ز بیرون درست و نه بدرون »

در صفحه آخر مهر ولیعهدی محمد شاه قاجار باسجع « اختر برج شهی سلطان محمد میرزا ۱۲۳۰ » و پشت صفحه اول مهر درشت پادشاهی‌او باسجع « العزلله نگین بخش ملوك ترك‌وتازی ملك‌سلطان محمد شاه غازی ۱۲٤۰ » را دارد و بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در حاشیه صفحه اول مهر او را دارد .

(٥١٦)

کلیات مولود حضرت سید المرسلین خاتم النبیین

یا

بیان حقایق احوال المصطفی پیر جمالی اردستانی

(جمال الدین محمد)

(م ۸۷۹)

باندازهٔ ۱۷٥ × ۳۱۳ ـ جلد ساغری مشکی ترنج و گوشه‌بریده ضربی طلاپوش، اندرون تیماج عنابی‌ترنج بریده سوخت معرق‌طلاپوش زمینه لاجووردی خوش ـ کاغذ کشمیری نخودی جدول زرین ـعنوانها بزر و شنگرف و لاجورد ـ پشت صفحه اول یك شمسهٔ مذهب لاجوردی عالی دارد که درمهرهای میانه عنوانهای اقسام کتاب بسفیداب تحریر تحریردار روی متن زر نوشته شده است ـ دو صفحه اول متن و حاشیه مذهب مرصع لاجوردی عالی که در وسط هر صفحه ۱۱ سطر از آغاز کتاب نوشته شده وبین سطور طلااندازی دور چهار کتیبه پیشانی‌وذیل روی متن زر بوته اندازی عنوان کتاب بنام «کلیات مولود حضرت سیدالمرسلین ..... » بخط رقاع خوش بسفیداب تحریر دار نوشته شده است ـ ۷۳۰ صفحه ، هر صفحه ۲٥ سطر ، هر سطر دویست ۱۰۷

میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی خوش قدیم - بدون رقم و تاریخ تحریر . (قرن ۹) (شمارهٔ ۳۱۹)

نسخه باحتمال قوی در زمان حیات مؤلف و شاید در همان‌سال تالیف که سال ۸۶۸ است کتاب شده .

نسخه درآغاز کتاب عنوان «کلیات مولود حضرت سیدالمرسلین و در پایان هر قسمت عنوان « بیان حقایق احوال المصطفی » را دارد و چنین منقسم شده است :

قسم اول ، مصباح‌الارواح - قسم‌ثانی ، احکام المحبّین - قسم ثالث، نهایته‌الحکمة - قسم‌رابع، برایته‌المحبّته - قسم‌خامس هدایته‌المعرفة سادس ، فتح‌الابواب - قسم سابع ، شرح‌الواصلین - قسم ثامن ، مهرافروز - قسم تاسع ،مرآت الافراد .

قسم ثامن ساقط است.

آغاز : « بسم‌اله‌الرحمن‌الرحیم . ای طالب‌انوار اسرارومعانی‌و جویای تجلیات ظاهر وباطن و مستسقی و تشنه زلال عشق و نگران طریق شهرستان‌عقل ..... یک لحظه بیدارباش ومعنی‌الله‌نورالسموات والارض ... درذکر مولود حضرت سیدولدآدم و سلطان عالم و آفتاب گیتی فروز اول ، خلق‌اله نوری ، بشنو و نظر در حقیقت اول ، خلق‌الله العقل ،کن و بدانکه این نورست‌که برورش می یابد و لباس عقل می‌پوشد و سر از دردجهٔ محبت‌بدر میکند. شرح این کلمات درسیروروش نور حضرت محمدمصطفی صلی‌اله‌علیه وعلی‌آله‌وسلم گفته شود. انشاءالله تعالی گوش بنظم دار . و السلام . »

شحنهٔ دل میل صحرا می‌کند ترك مستنس فکرغوغای کند»

پایان قسم اول مصباح الارواح :

«بعداز آن مصباح روح عاشقان شعله افروزد درین مشکات جان

زانکه بی مصباح ننماید جمال	حسن خوبان درچین بی مثال
ذکر نور مصطفی در منزلات	فاش بنمودم درین ذات وصفات
مانده بدده روز از ماه صفر	کاین فلک گردید باشمس وقمر
هشت سال وشصت سال وهشتصد	رفته بود از هجرت شاه رصد
کاین حقیقت پرده صورت درید	دل بدو پیوست وجان باجان رسید
درنمی گنجد کنون صرف و کلام	زانکه عشق صرف آمد والسلام

«تم القسم الاول من بیان حقایق احوال سیدالمرسلین صلی اله علیه وآله وقد سمی بمصباح الارواح ویتلوه القسم الثانی المسمی باحکام المحبین انشاءاله تعالی والحمدلله رب العالمین وصلی آله علی محمدوآله وسلم . »

پایان کتاب :

« جمالی ندارد سر گفت وگو   که مشغول بارست وجام وسبو»

«والحمد لله رب العالمین والصلوة علی حبیبه محمد وعلی آل محمد وسلم

(بنسخه شماره ۱۰۲ نیز مراجعه شود)

نسخه بسال ۱۱۶۲ در تملک اسمعیل عاصم چلبی زاده بوده و بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته است و در حاشیه صفحه اول مهر او را دارد .

(٥١٧)

ات

پیر جمالی اردستانی

باندازهٔ ۱۱۰ × ۱۷۲ - جلد میشن جگری ترنج و نیمترنج و گوشه ضربی مذهب، اندرون نیماج برناکی ترنج و گوشه سوخت معرق زمینه فیروزه‌ای عالی - کاغذ بغدادی نباتی جدول زربن - عنوانها زر و شنگرف - دو صفحه اول متن و حاشیه مذهب مرصع عالی که در میان

هر صفحه چهار سطر از آغاز کتاب نوشته شده و بین سطور بوته‌اندازی مذهب است و در چهار کتیبه پیشانی و ذیل روی متن زر رقاع خوش بسفیداب تحریردار نوشته شده است : « نعت‌الحبیب » « علیه‌السلام » محبته‌الغریب » « بوجه‌الهام ـ دو سرلوح کوچک مذهب مرصع عالی ـ ۶۸۰ صفحه ، هر صفحه ۱۱ سطر ، هر سطر یک بیت ۶۲ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت متوسط قدیم ـ بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۹) .

(شمارهٔ ۲۰۹) کتاب مشتمل است بر : قسم خامس از « کلیات مولود حضرت رسول » یا «بیان حقایق احوال المصطفی » ـ غزلیات و نعوت‌مصطفی ـ انتخاب قسم سادس (فتح الابواب) ـ حکایت منظوم از کتاب کنزالدقایق ـ » چند قصیده وترجیع بند وغزلیات ـ رسالهٔ منظوم «سیف‌اله» اشارت بمعنی چه‌بیت‌از ابیات گلشن راز» مستزادات ـ رباعیات قسم‌خامس کتاب هدایته‌المعرفة .

آغاز :

«ای طلبکار ویار مسکینان وی نگهدار بار مسکینان »
«شکر کن ای‌دل که‌درجان حیبب یافت انمام اىن هدابات غرىب

«تم‌القسم‌الخامس من‌حقایق احوال المصطفی صلی‌اله‌علیه‌وآله وسلم‌وقدسمی هذاالقسم بهدایته‌المعرفة وىتلوه‌القسم‌السادس المسمی‌بفتح الابواب انشاءالله تعالی.... والصلوة »

نسخه از کتابخانه سلطان بایزیدبن سلطان محمد فاتح عثمانی بوده و درصفحه ۲۱۶ نوشته است: «کتاب حقایق‌النبی صاحبه‌السلطان بایزیدبن محمدخان قعد ملکه» بسال ۱۱۶۲ درتملک چلبی‌زاده اسمعیل عاصم بیک ترک درآمده وبسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته است و در حاشیه صفحه اول مهر او را دارد .

(رجوع شود بنسخه شماره ۲۱۰)

شماره ۲۰٤ سلامان وابسال رقم محمد ابن کاتب بک
مینانور ممتاز - جلد روغنی ممناز شماره ۲۰۳

۲۱۲	کلیات بخط ظهوری		
۲۱٤	»	»	۹٤۷۲
۲۱٦	سبعه جلنی بخط جلال‌الدین محمودبن فیروزبخت حسین		
۹۷٦			۲۲۰
۲۱۷	»	»	
۲۱۸	»	رقم محمد رضا	۱۲۲۹۷

(۵۱۸)

جامی (ابوالبرکات نورالدین عبدالرحمن بن احمد بن محمد جامی)

(م ۸۹۸)

باندازهٔ ۲٤۵ × ۳۵۸ - جلد تیماج سرخ ترنج و سرنرنج و گوشه منگنه جدید - کاغذ بخارائی زربن - عنوانها بخط رقاع خوش بقلم زر وترنج ولاجورد وشنگرف پشت صفحه اول یک شمسهٔ مذهب خوش فهرست مندرجات کلیات در ترنجهای کوچک بسفیداب روی متن زر نوشته شده است - سی‌ونه سرلوح وسرفصل مذهب مرصع خوش که عنوان هر کتاب بخط رقاع بقلمهای الوان در کتیبه نوشته شده- ۱۹۷۲ صفحه هر صفحه در ابتدای کتاب ۲۷ و در آخر ۲۵ سطر ، هر سطر دوبیست ۱۵۰ میلیمتر - خط نسنعلیق کتاب جلی منوسط - رقم ظهوری - تاریخ تحریر سال ۸۹۸ - ۹۰۲ . (شماره ۲۲۸)

نسخه مشتمل است بر :) شواهدالنبوة لنقوبنه‌البقین‌اهل‌الفتوه

۲) نفحات‌الانس من‌حضرات القدس - ۳) نقدالنصوص فی‌شرح‌نقش الفصوص (شرح مخصوص بحکم ابن‌العربی) -٤) اشعته‌اللمعات - ٥) رساله فی‌الوجود (عربی) ٦) رساله ذکر خواجه بهاء الدین نقشبند -۷) ترجمه منظوم چهل حدیث - ۸) شرح حدیث منقول ازابی‌زرعقیلی ۹) شرح دو بیت از مثنوی مولانا (عشق جزنائی وماجزنی نه‌ایم . .) ۱۰) شرح‌بیت: زدریای‌شهادت چون‌نهنگ‌او برآرد سر تیمم‌فرض گردد نوح را در وقت طوفانش ، از امیرخسرو دهلوی ۱۱) سخنان خواجه محمد پارسای بخاری - ۱۲) بیان مناسک حج وعمره و آداب زیارت روضهٔ نبوی -۱۳)رساله منظوم صرف عربی -١٤) رساله درموسیقی-۱٥) لوایح - ١٦) رساله کبیر معما- ۱۷) رسالهٔ متوسط معما - ۱۸ رساله صغیر معما - ۱۹ رسالهٔ منظوم معما - ۲۰) رساله فی‌تحقیق مذهب الصوفیه والمتکلمین والحکما والمتقدمین (عربی) - ۲۱) شرح قصیده تائیة فارضیه (مسمی‌نظم‌الدر) -۲۲) شرح‌قصیدهٔ میمیه‌فارضیه (خمریه) ۲۳) رسالهٔ عروض - ٢٤ منشأت ٢٥) بهارستان - ۲٦) مثنوی‌سلامان وابسال - ۲۷) دفتر اول سلسلهٔ الذهب - ۲۸، دفترثانی سلسله‌الذهب ۲۹) دفتر ثالث سلسله‌الذهب . ۳۰) مثنوی تحفه‌الاحرار ۳۱)مثنوی سبحه‌الابرار ۳۲) مثنوی یوسف وزلیخا - ۳۳) مثنوی لیلی و مجنون ٣٤) مثنوی خرد نامهٔ اسکندری - ۳٥ دیوان قصاید با مقدمه منثور ۳٦) دیوان غزلیات اول ( ) - ۳۷ دیوان ثانی ( ) با مقدمه منثور- ۳۸) دیوان ثالث (.

آغاز: «الحمدلله‌الذی ارسل رسلا . . امابعدنموده می‌آیدکه نخستین رکنی از ارکان اسلام ، اقراربکلمهٔ شهادت است ..... »

پایان دیوان ثانی :

داماں امید را زمقصد بریافت دربی روی تو تا قدم‌زددل‌من

«تمت‌الکتاب بعون‌الملک الوهاب » تم. کتبه‌ظهوری »

پایان کتاب :

«هوش من ازان دو حرف‌مد هوش شدست

مد هوش تر از رفتن .... چه غم »

«تمت‌الکتاب‌بعون‌الملک‌الوهاب بتاریخ‌شوال سنه‌اثنی وتسعمائه

کتاب نسخه وتاریخ تحریر آن ابهام وپیچیدگی دارد، باینمعنی که در پایان نسخه تاریخ تحریر مصرحاً سال ۹۰۲ ضبط شده است (یعنی پنج سال پس از مرگ جامی . متوفی سال ۸۹۸) در حالیکه درپایان رسالهٔ لوایح کاتب نوشته‌است: «تم‌تسویداللوایح من‌مصنفات صاحب‌الاقران نورالملة والدین مولانا نورالدین عبدالرحمن جامی‌سلمه‌اله تعالی وجوده‌الشریفهٔ ..... الی‌یوم‌القیام ... »که منجزاً معلوم‌میشود در آن هنگام جامی در قیدحیات بوده است . در پایان رسالهٔ موسیقی آمده است :

وتیسیرذلک‌الاتمام‌فی‌غرهٔ رجب‌المرجب‌سنه تسعین‌وثمانمائه» که تاریخ اتمام تالیف است ، ولی دردنبال دارد : «تمت‌الرسالة الشریفة ناقلا عن نسخه الاصل بعون‌اله‌وتوفیقه » و در پایان رسالهٔ وجود : فی‌اواسط شوال سنه ۸۹۸ بتحریر پیوست ، اللهم اغفرلکاتبه ولمن‌نظر» و در پایان اشعته‌اللمعات که قبل از رسالهٔ وجود تصحیف شده است : «تمت هذا الکتاب بعون الملک الوهاب فی شهرمحرم‌الحرام سنه اثنی وتسعمائه »

و از مجموع این‌نکات استنباط میشود که کنابت این نسخهٔ‌یکر از قبل از سال ۸۹۸ یعنی زمان حیات جامی شروع شده و بسال ۹۰۲ بپایان رسیده و اگر سال کتابت ۹۰۲ بیش از سال ۸۹۸ جابگرفته از این روست که رساله‌ها وکتابها و دیوانها و مثنویهای مختلف بدون

رعایت ترتیب جداگانه کتابت شده و بعد هنگام تجلیدرعایت ترتیب کتابت نشده باشد .

بهر صورت چون نسخه درحدود زمان جامی و بدست ظهوری کتابت شده و جامع عموم آثار جامی است اهمیت خاص دارد .

صفحات ۱٦۸ ، ۱۹٤ ،٤۳۸ ،٥۹۱ ،٦۸۱ ، ۷۰۳ دوبارشمارش شده و صفحهٔ ۳۸۱ شمارش نشده است .

بسال ۱۲۹۷ ازورثه طهماسب‌میرزامؤیدالدوله برای کتابخانه خریداری شده است.

(۱) بنا به تتبع آقای احمد گلچین معانی ابن ظهوری رومی شاعر معاصر جامی‌است که مشهور نسبت و فقط سه غزل از او در «تحفة الجیب» فخری هروی نقل شده است.

(٥۱۹)

کلیات

جامی

باندازهٔ ۲۲۰ × ۳٤۸ ـ جلد تیماج یشمی جدول منگنه مذهب جدید ـ کاغذ سمرقندی جدول زرین ـ عنوانها بشنگرف ـ پشت‌صفحه اول متن کتاب‌یک شمسهٔ‌مذهب مرصع عالی ـ دوصفحه اول متن‌وحاشیه مذهب مرصع عالی که در میان هر صفحه هشت سطر از آغاز‌کتاب نوشته شده و بین سطور لاجورد و منقش محرربزر است ـ شانزده سرلوح مذهب مرصع عالی ـ در دو صفحهٔ اول مثنوی یوسف و زلیخا درحاشیه هر صفحه چهار ترنج مذهب مرصع لاجوردی دارد ـ ۱۸۲٥ صفحهٔ‌هر صفحهٔ ۱۹ سطر ، هر سطر دوبیست ۱٦۰ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت

متوسط - رقم خواجه خواوندبن میرک - تاریخ تحریر ۹۹۴ - ۹۹۹. (شمارۀ ۳۰۴۳)

نسخه مشتمل است بر : ۱) فهرست عناوین واعلام نفحات الانس (قبل از شروع متن) - ۲) نفحات الانس - ۳) دیوان اول - ٤) دیوان ثانی ٥) دیوان ثالث ٦) تحفه الاحرار - ۷) سبحة الابرار - ۸) یوسف وزلیخا ۹) اسکندرنامه - ۱۰) لیلی و مجنون - ۱۱) سلامان وابسال - ۱۲) دفتر اول سلسله الذهب - ۱۳) دفتر دوم سلسله الذهب - ۱٤) دفترسوم سلسله الذهب - ۱٥) بهارستان - ۱٦) شرح فصوص الحکم (نقدالنصوص فی شرح نقش الفصوص) - ۱۷) لوابح - ۱۸) شرح قصیدۀ میمیه فارضیه

آغاز متن : « الحمدلله الذی جعل مرانب قلوب اولیائه .... »

پایان نفحات الانس :

« از هجرت خیر بشرو فخر انام　　درهشتصدوهشتادوسیم گشت تمام»

«تمت الکتاب بعون الملک الوهاب تحربرأسنه ۹۹۹. »

پایان دیوان دوم :

«چه خوش باشد که در کاشانه غم　　دوهمدم درد دل گویندباهم

« تمت الکتاب بعون اله الملک الوهاب ببلده محفوظۀ سمرقند در موضع باغ میدان درتاریخ نهصد ونودو نج باتمام رسید. کتبه العبد المذنب الفقیر الحقیر خواجه خواوندبن میرک .

پایان اسکندرنامه :

«تمت الکتاب بعون الملک الوهاب ببلده المحفوظة السمرقند در تاریخ نهصدو نود وچهار باتمام رسید. کتبه العبدفقیرالحقیرخواجه خواوند بن میرک باغ میدانی . »

پایان نسخه :

« وان لحظه که شد تمام آورد بدر
تاریخ مه و سال وی از شهر صفر ۹۷٦

از صفحه ۱۲۱۲ تا ۱۳۰۲ نسخه بخط دیگر وروی کاغذدیگری نوشته شده است ولی جدید نیست و در حدود تاریخ کتاب اصل نسخه است - صفحه ۱۷۰۲ بیاض مانده است - دوسقط یکی قبل از صفحه ۱۳۶ و یکی پیش از صفحه ۲۸۸ بنظر رسید .

بتاریخ سال ۱۲۷۹ بکتابخانه مظفرالدین شاه هنگام ولیعهدی او در تبریز وارد شده و در حاشیه صفحه دوم مهر ولیعهدی اواست .

(۵۲۰)

کلیات

جامی

باندازهٔ ۲۳۰ × ۳۵۰ - جلد میشن تریاکی ترنج و سر ترنج و گوشه و حاشیه ومتن ضربی عالی، اندرون تیماج مشکی ضربی طلاپوش ترنج و گوشه و حاشیه سوخت معرق طلاپوش زمینه نارنجی ولاجوردی سبزفرسوده - کاغذ بخارائی جدول زرین - عنوانها بشنگرف - دوصفحه اول دو شمهٔ مذهب مرصع خوش که در ترنجهای کوچک آن روی متن زرنام جامی باالقاب وعناوین کتابهای کلیات بخط ثلث خوش بسفیداب نوشته شده ومتن دوصفحه بوته‌اندازی مذهب است - دو صفحه اول متن کتاب متن و حاشیه مذهب مرصع عالی که درمیان هر صفحه روی متن زربخط رقاع بسفیداب هشت سطر ازدیباچهٔ کلیات نوشته شده ودر چهار کتیبه در پیشانی و ذیل دوصفحه چهار مصراع : « قصدشهرت نبودجامی . . » بهمان خط نوشته شده - بیت و دوسرلوح مذهب مرصع عالی که در کتیبه هر یک روی زر عنوان هر کتاب بخط رقاع عالی نوشته شده است ۱۰۲۸ صفحه ، هر صفحه ۲۷ سطر (در نیمهٔ اول کتاب) و ۲۵ سطر (در نیمهٔ دوم) ، هر سطر دوبیست ۱۳۲ میلیمتر - بدون رقم - تاریخ تحریر سال ۹۸۶ (۹۸۳، ؟)   (شمارهٔ ۹۴۷۲)

این مجلد مشتمل است بر : ۱) تحفه‌الاحرار-۲) سبحةالابرار-۳) یوسف و زلیخا - ٤) لیلی و مجنون - ٥) دفتر اول سلسله‌الذهب-٦) دفتر ثانی سلسله‌الذهب -۷) دفتر ثالث سلسله الذهب - ۸) خردنامه اسکندری۹) سلامان و ابسال - ۱۰) دیوان اول (مقدمه منثور وقصاید و غزلیات) - ۱۱) دیوان ثانی (مقدمه و قصاید و غزلیات) -۱۲) دیوان ثالث (مقدمه و قصاید و غزلیات) - ۱۳ منشأت - ۱٤)بهارستان ۱۵) رسالهٔ اول معمی ۱٦) رسالهٔ ثانی معمی - ۱۷) رسالهٔ ثالث معمی ۱۸) رسالهٔ عروض - ۱۹) رسالهٔ قافیه - ۲۰) رسالهٔ موسیقی .

آغاز : حمدی که لوایح اشعهٔ لمعات معرفتش ... »

پایان رسالهٔ ثالث معمی : «تحریراً فی آخر شهرصفرختم بالخیروا لظفر ۹۸٦ الحمدلله رب العالمین »

پایان رساله قافیه : «تمت الرسالة فی علم القوافی بعون الملک الوافی ، تحریراً فی ٥ شهر ربیع الشانی ۹۸٦ »

پایان کتاب: «اینست بیان آنچه از اصل و فروع این فن میسرشدواله ... تحریراً فی خامس عشرشهر شعبان المنظم سنه ثلث و ثماتین و تسعماته فی الهجریه المصطفویه النبویه» که بنظرمیرسد بجای «ست» کاتب اشتباهاً «ثلث » نوشته باشد) .

نسخه در تاریخ سال ۱۲۳۰ متعلق به محمود میرزا فرزند فتحعلیشاه بوده ودر آن هنگام میرزا محمد شفیع صدراعظم مربی شاهزاده بوده و کتاب را میرزا شفیع برای او ضبط کرده‌است . پشت صفحه اول و آخر این مطالب ثبت و بمهرهای متعدد محمود میرزا است - بسال ۱۲۸۳ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در حاشیه صفحه اول تحفة الاحرار مهر او هست .

(به نسخه شماره ۲۱٤ نیز مراجعه شود)

ات

جامی

باندازه ۲۲۵ × ۳۶۰ - جلد تیماج یشمی ساده - کاغذ بخارائی جدول زربن - عنوانها بشنگرف - دوصفحه اول بشرح مجلد اول - دو صفحه دو بشرح مجلد اول ولی بخط نستعلیق و هفت سطر) -بیت ودوسرلوح مذهب مرصع بشرح مجلد اول - ۱۳۱۱ صفحه ، هر صفحه ۲۵ سطر هر سطر ۱۳۲ میلیمتر - بدون رقم - تاریخ تحریر ۹۸۲ - (م) (شماره ۲۲۹٤ این مجلد مشتمل است بر آثار منثور جامی بدینقرار : ۱) **تفسیر** فاتحه‌الکتاب (بعربی) - ۲) چهل حدیث نبوی باترجمه فارسی منظوم ۳) مناسک‌حج - ٤)، شواهدالنبوة ٥) نفحات‌الانس من حضرات القدس ٦)نقدالنصوص (شرح‌فصوص الحکم) (عربی) - ۷) نقدالفصوص (فارسی ۸) اشعة‌اللمعات - ۹) شرح قصیده میمیه فارضیه (خمریه) -۱۰) شرح قصیدهٔ تائیه فارضیه (نظم‌الدر) - ۱۱) شرح رباعیات در وحدت وجود ۱۲)لوابح -۱۳) شرح بیت اول مثنوی (در بیان معنی‌نی)-۱٤ شرح معنی بیت: « زدریای شهادت....» امیرخسرودهلوی ۱۵ شرح حدیث عمامه - ۱٦) رسالهٔ لاآله‌الاالله » - ۱۷) حاشیه القدسیه (حاشیه بر بعضی تألیفات خواجه محمدبارسا) -۱۸) رساله طریق واجب -۱۹ رساله فی تحقیق مذهب‌الصوفیه و المتکلمین‌والحکماء المقدسین (عربی) ۲۰) رسالهٔ وجودبه (عربی) - ۲۱ فوایدوافیه‌بحل مشکلات الکافیه(تالیف ابن حاجب) (بعربی - ۲۲) رسالهٔ صرف .

آغاز : مانند نسخه مجلد اول »

پایان شواهدالنبوة » «الحمدلله‌رب‌العالمین ... ۹۸۳ »

آغاز نقدالنصوص (عربی)« الحمدلله‌الذی زین خواتم‌قلوب‌اولی الهم بفصوص‌لنصوص الحکم . . امابعدفاعلم ان‌الحکم الفایضه .... الاظهر کتاب فصوص الحکم مجمله مافیه من‌الحکم‌والاسرار و دفعة واحدة‌علی‌قلب‌الشیخ‌الکاسل‌المکمل محسن‌الملة‌والدین ابی‌عبدالله‌محمدبن علی‌المعروف بابن‌العربی الطائی‌الحاتمی‌الاندلسی قدس‌الله‌تعالی) روحه‌و وکثرمن‌عنده فتوجه‌ثم انی کنت برهته‌من‌الزمان‌مشغوفا مطابعته‌مشغولا بمذاکرته .....»

پایان نقدالنصوص (عربی) « .... وهویهدی السبیل‌الیه وینصب‌الدّلیل علیه . لقدوقع‌الفراغ‌عن‌فک‌ختام‌هذه‌الفصوص وکشف‌ابهام‌هذه‌النصوص العبدالمتذلّل . . . عبدالرحمن احمد الجامی . . غرة جمادی اولالی المنتظمه فی‌سلک شهورست وتسعین وثمانمائه . . . تحریرأفی‌خامس عشر شهر جمادی‌الاخر ۹۸۲ »

آغاز نقدالنصوص (فارسی) « الحمدالله الذی جعل صفایح فلوب ذوی‌الهمم قابلة لنقش فصوص الحکم .... این کلمهٔ چندست از نصوص ارباب فصوص که در شرح معانی نقش الفصوص

که شیخ کامل مکمل ... محی‌الحق والملة والدین محمدبن علی‌العربی قدس الله تعالی سره و اعلی ذکره ازکتاب فصوص الحکم که خاتم مصنفات وبست اختصار فرموده است ... در قید کتابت آورده می آبد ....»

بابان نقدالفصوص (فارسی) » «.... فارغ شد ازین فواید و نظم این فواید بای‌شکسته زاویهٔ خمول وگم نامی عبدالرحمن بن احمدالجامی ....

نامش بر ناقدان این فن   زان نقد نصوص شد معبن
بیوست زحسن سعی افلام   درهشتصدو شصت و سه‌باتمام

.....تحریراً فی ۷ شهر شوال شوال سنه ثمانین و تسعمائة من‌الهجریة النبویة المصطفویة . »

بایان رساله وجود : « تحریراً فی شهر ٦ جمادی الاول سنه ۹۷۰ »

پایان نسخه :

« تمت [الرساله] فی‌الصرف من تصانیف مولانا عبدالرحمان الجامی غفرالله له و لجمیع المؤمنین والمؤمنات بعون‌الله و حسن توفیقة»

چنانکه گذشت این مجلد با مجلد اول آن یک دورهٔ کامل کلیات جامی است که کاتب واحد و تزئینات متشابه دارد و تصاریف روزگار مدتی آندو را از یکدیگر جدا ساخته و دوباره در یک کتابخانه فراهم آورده است .

نسخه در کتابخانهٔ سلاطین صفوی بوده و در تاریخ های ۱۱۰۵ و ۱۱۱۵ و ۱۱۲۰ و نیز در تاریخهای ۱۱۵۱ و ۱۱٦۱ و ۱۱٦۲ از عرض گذشته است - در تاریخ سال ۱۱۹۷ از ورثه طهماسب میرزا مؤید الدوله برای کتابخانه خریداری شده است .

(٥۲۰)

خمسه

جامی

باندازهٔ ۱٥۷ × ۲۳۰ - جلد تیماج قهوه‌ای ترنج و سر ترنج وگوشه منگنه لولادار - کاغذ بخارائی نخودی جدول زرین - عنوانها بخط نسخ متوسط بوته و شنگرف و لاجورد - دو صفحه اول هر مثنوی بین سطور طلا اندازی - بنج سرلوح مذهب مرصع که درکتیبهٔ هریک روی متن زر عنوان آن مثنوی بخط ثلث خوش بسفیداب تحریر دار نوشته شده است - ٤۲۲ صفحه ، هر صفحه ۱۹ سطر ، هر سطر دوبیت ۱۱۰ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت قدیم متوسط - بدون رقم - تاریخ تحریر سال ۹۰۳ (؟) (شمارهٔ ۱۰۱۰)

نسخه مشتمل است بر مثنویهای: سبحةالابرار - یوسف وزلیخا
لیلی و مجنون - خسرو نامۀ اسکندری - تحفةالاحرار
آغاز :

« المنته‌لله که بخون گرخفتم بکجند چوغنچه‌عاقبت بشکفتم»

پایان خسرو نامۀ اسکندری :

« تمت فی منتصف ذوالحجة سنه ۹۰۳ . اللهم اغفر لصاحبه وکاتبه .» و بخط دیگر در دنبال آن : « وقع الفراغ عن مطالعته من فاتحته الی خاتمه یوم الاربعا رابع عشر ربیع‌الاول سنه ۹۷۸ ... »
پایان نسخه :

« بسر حد اتمام رسیده شد ... و انتظام ابن‌سبحه در ماه تسبیح و سهر ترادیج منتظم درسلک شهور سنه ست و ثمانین و ثمانمائة ... و سلم تسلیماً کثیراً » نسخه فرسوده و رطوبت دیده و وصالی شده است - تاریخ تحریر نیز محو شده وبادقت سال ۹۰۰۳ را میتوان خواند .
یاد داشتهای سفید در زیر کاغذ جدید که در تعمیر چسبانیده‌اند بنهان شده است - انتقالی از قصر بلور .

(٥٢٢)

جامی

باندازۀ ۱٦٥ × ۲۹٥ - جلد میشن سرخ عنابی ترنج و سر ترنج بریدۀ ضربی طلاپوش خوش ، اندرون تیماج ساده ساف جناری جدول مذهب - کاغذ سمرقندی جدول زرین - عنوانها بشنگرف - دو صفحه اول متن و حاشیه مذهب مرصع لاجوردی عالی که در وسط هر صفحه بنج سطر از آغاز متن نسخه نوشته و بین سطور طلا اندازی شده است - هشت لوح مزدوج مذهب مرصع لاجوردی عالی - درپایان هرمثنوی

آنچه از صفحه بیاض مانده بوته اندازی مذهب شده است و آخر مثنوی دوم دراین قسمت بیاض یک لوحه قابسازی مذهب مرصع است که در میانهٔ آن تصویر زن جوانی نقاشی آب‌رنگ شده است ـ . . ۲۰۶ صفحه هر صفحه ۳۱ سطر ، هر سطر دو بیت ۲۰۱ میلمتر ـ خط نستعلیق کتابت خفی متوسط ـ رقم جلال الدین محمود ـ تاریخ تحریر سالهای ۹۶۳ و ۹۷۸ . (شمارهٔ ۲۲۰)

نسخه مشتمل است بر : تحفةالاحرار ـ سبحة الابرار ـ سلسلة الذهب دفتر اول ـ سلسله الذهب دفتر ثانی ـ سلسله الذهب دفترثالث یوسف و زلیخا ـ سلامان و ابسال ـ خسرو نامهٔ اسکندری .

آغاز :

« بسم الله الرحمن الرحیم رب یسر و تمم بالخیر حامداً لمن جعل جنان کل عارف ..... »

پایان تحفةالاحرار : « تمت کتاب تحفةالاحرار فی شهر رمضان المبارک سنه ۹۷۸ بآخر انجامید. کتبه‌العبد جلال الدین محمودبن فیروز بخت الحسینی غفر ذنوبه وسترعیوبه »

پایان سلسلة الذهب: «تحریراً فی شهر رمضان المبارک سنه۹۷۶ کاتبه العبد جلال‌الدین محمودبن فیروز بخت الحسینی غفرذنوبه »

پایان یوسف و زلیخا : «سنه ۹۶۳ »

پایان سلامان‌وابسال : « تحریراً فی اواسط شهر محرم الحرام سنه ۹۶۳ کاتب العبد المذنب جلال الدین محمودبن فیروز بخت الحسینی غفر ذنوبه »

پایان نسخه :

«که‌تاپنبه ازگوش ودل‌بر کشیم همه گوش گردیم و دم درکشیم»

بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته و نام او در ترنجی روی متن زر در بالای صفحه اول کتاب نوشته شده و بسال ۱۲۹۳ از عرض ناصرالدین شاه گذشته است و مهر او در بالای صفحه اول است

(۵۲۳)

سبحه

جامی

باندازهٔ ۱۸۵ × ۳۱۷ جلد تیماج مشکی برنج و جدول شکند زمینه سبز - کاغذ بخارائی جدول زربن - عنوانها بشنگرف - دو صفحه اول متن و حاشیه مذهب مرصع خوش که در میان هر صفحه ۲ سطر از آغاز کتاب نوشته سده و بین سطور طلا اندازی منقش است و در چهار کتیبه بیشانی و ذیل روی متن زر بونه اندازی عنوان کتاب و نام جامی بخط ثلث خوش بسفیداب تحریر دار نوشته شده - دو صفحه ابتدای هریک از قسمتهای کتاب بین سطور طلا اندازی - ده سرلوح مزدوج مذهب مرصع خوش که در کتیبه هریک روی متن زر بخط ثلث عنوان هر قسمت نوشته شده است - ۵۸۲ صفحه ، هر صفحه ۲۰ سطر ، هر سطر دو بیت ۱۱۳ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت متوسط - بدون رقم - تاریخ تحریر سال ۱۰۳۸ (؟) . (شمارهٔ ۲۲) .

نسخه چنین تقسیم شده است : سبحة الابرار با دیباچه منثور - سبحة الابرار - تحفة الاحرار با دیباچه منثور - سلسلة الذهب دفتر اول با دیباچه منثور - سلسلة الذهب دفتر ثانی - سلسلة الذهب دفتر ثالث سلامان وابسال - خسرو نامهٔ اسکندری - لیلی و مجنون - یوسف و زلیخا

آغاز :

« المنة لله که بخون گرخفتم نکتچند جوغنچه عاقبت بشکفتم

پایان خرد نامهٔ اسکندری : تم هذه الکتاب الشریف فی یوم الاثنین شهر شعبان المعظم سنه ثمان و مأته‌الف [کذا] الهجریة النبویة والحمدلله‌رب‌العالمین . »

پایان کتاب :

« زبانرا گو شمال خامشی ده
که هست از هرچه گویی خامشی به »
« غریق رحمت یزدان کسی باد
که کاتب را بالحمدی کند یاد »

« تمة‌الکتاب بعون‌الله الملک الوهاب والحمدلله رب‌العالمین . آمین »

تاریخ تحریر در متن « سنه ثمان و ثلاثین مائة » است که بعداً یک « الف » نیز در بالای « مائة » نوشته‌اند و بنظر میرسد که کاتب بجای « الف » « مائة » نوشته است و تاریخ تحریر یقیناً قرن یازدهم است نه دوازدهم و تاریخ صحیح باید سال ۱۰۳۸ باشد .

نسخه بسال ۱۲۳۲ ازعرض فتحعلیشاه گذشته و در حاشیه صفحه اول نام او بسفیداب روی متن زر در ترنجی نوشته شده بسال ۱۲۸۳ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در حاشیه صفحهٔ اول مهر او را دارد .

(٥٢٤)

سبعة

جامی

باندازهٔ ١٥٥ × ٢٥٧ - جلد ساغری مشکی ترنج و نیمترنج وگوشه بریده ضربی طلابوش ، اندرون میشن عنابی ترنج و حاشیه

مذهب - کاغذ ترمه جدول و کمند زرین - عنوانها بشنگرف - دو صفحه اول هر مثنوی متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی و بین مصراعها تسمهٔ منقش ، حاشیه مذهب منقش یا گلکاری - نه سرلوح مزدوج مذهب مرصع میناسازی خوش که در کتیبهٔ هریک روی متن زرعنوان هر مثنوی بشنگرف نوشته شده و در آخر نسخه یک لوح زمینه زر بوته اندازی دارد - ۵۷۳ صفحه ، هر صفحه ۲۱ سطر ، هر سطر دو بیت ۳.۱ میلیمتر - خط شکسته نستعلیق کتابت خفی عالی - رقم محمد رضا - تاریخ تحریر سال ۱۱۸۷. (شمارهٔ ۱۲۲۹۷) .

نسخه چنین منقسم است : دفتر اول سلسلةالذهب - دفتر ثانی سلسةالذهب - دفترثالث سلسلةالذهب - سلامان‌وابسال - سبحةالابرار - تحفة الاحرار - یوسف و زلیخا - لیلی و مجنون - خسرو نامه اسکندری.

آغاز :

« للهالحمد قیل کل کلام بصفات الجلال والاکرام »

بایان مثنوی یوسف و زلیخا: « تمت‌الکتاب بعون‌الملك الوهاب فی اوایل شهر شعبان المعظم سنه ۱۱۸۷ ، در محروسهٔ‌اصفهان خلد بنیان . حرره‌العبد الاقل محمد رضا »

پایان کتاب :

« که تا پنبه از گوش دل بر کشیم
همه گوش باشیم ودم در کشیم »

« کتبه‌العبد الاقل محمد رضا عفی عنه . »

در نیمهٔ دوم صفحه آخر چندین سطر نوشته نشده بوده است که روی آنرا تذهیب وتزئین کرده و پوشانیده وفقط رقم را باقی گذاشته‌اند.

نسخه از عرض فتحعلیشاه و ناصرالدین شاه گذشته است ولی یاد داشتها و مهر و نام آندو را محو کرده‌اند.

(٥٢٦)

خمسه

جامی

باندازهٔ ۲۲۵ × ۳٤٠ - جلد تیماج مشکی ترنج و سر ترنج وگوشه و متن و دو حاشیهٔ بند روسی سوخت تحریر طلاپوش ، اندرون متن و حاشیه سوخت معرق زمینه الوان مذهب عالی - صفحه ها متن وحاشیه ، کاغذ متن بخارائی نباتی زرفشان جدول زرین - کاغذحاشیه سمرقندی سفید عموماً حلکاری با نقش گل و شاخه و جانوران مذهب بطلای الوان - سر سخنها بخط رقاع کتابت عالی بوم الوان روی متن زر یا رنگارنگ نوشته و بوته اندازی شده است - گوشه بالای‌صفحات عموماً وصالی جدید شده است - پس از صفحه ۷۹ ، چهار ورق که ساقط بوده نو نوشته والحاق کرده‌اند - سه صفحه بدرقه اول و آخر کتاب متن و حاشیه تشعیر سازی مذهب عالی - دو صفحهٔ پیش ازمتن کتاب دومجلس میناتور آب رنگ ممتاز و هرصفحه یک حاشیه مذهب مرصع و یک حاشیه تشعیر سازی مذهب ممتاز دارد و درمیان هرصفحه یازده سطر از متن کتاب نوشته شده و بین سطور طلا اندازی منقش‌است و در پیشانی و ذیل این دو صفحه روی متن زر بوته اندازی بخطرقاع عالی‌بقلم سفیداب تحریر دار نوشته شده است . «هذه خسمة کتب بالنسبة الی‌الکتب المنظومة المشهورة الجامعة ، کالشس الطالعة بین‌الکواکب‌اللامعة المشتمل‌علی فراید، جواهر بحرالمعارف والمتضمن بانوار اسرار الحکم والعلوم من الدقایق ، من افاضات خاتم العلما والعرفاء الکاملین المحقق العلامی المولی عبدالرحمن الجامی . »

دارای هشت مجلس تصاویر میناتورکه در چهار موضع کتاب

دو بدو در دو صفحه روبرو تصویر شده است و همگی یک حاشیه مذهب مرصع و یک حاشیهٔ نشعیر سازی مذهب ممتاز دارد بشرح ذیل:

دو مجلس بایک رقم: «عمل حیدر علی خواهر زادهٔ استادبهزاد»
» » » » » عمل قاسم علی چهره گشای »
» » » » « عمل مظفرعلی برادرزادهٔ استاد بهزاد»
» » » » » عمل مقصود شاگرد استاد بهزاد»

چهار سرلوح مذهب مرصع عالی که در هر یک روی متن زر عنوان مثنویها بخط رقاع عالی بسفیداب تحریر دار روی متن زر بوته اندازی نوشته شده است - ٤٠٦ صفحه، هر صفحه ٢٠ سطر، هرسطر دو بیت - خط نستعلیق کتابت عالی - رقم میرعلی هروی - تاریخ سال ٩٢٨. (شمارهٔ ١٢٢٨٥)

نسخه مشتمل است بر: یک مقدمهٔ منثور - تحفةالاحرار - سبحةالابرار - یوسف و زلیخا - لیلی و مجنون - خرد نامهٔ اسکندری.

آغاز نسخه:

« قبله همت خدای شناس هست بر نعمت خدای سپاس »

«... اما این پنج مثنویست نمودار پنج گنج، نی نی پنجه ایست ازگنجهای اسرارگوهر سنج: اول تحفةالاحرار... دوم سبحةالابرار.. سیوم یوسف و زلیخا ... چهارم لیلی و مجنون .... پنجم خرد نامه اسکندری ..... »

پایان:

«که تاپنبه ازگوش جان برکشیم همه گوش گردیم و دم درکشیم»

« خدم بکتابتها العبدالمذنب علی‌الحسینی الهروی، مأموراً بامر المنیع المتبع المطاع لازال نافذاً فی اقطار الامصار فی شهر ربیع‌الاول سنه ثمان عشرین و تسعمائة الهجرية النبوية. »

ظاهراً کتاب بامر سلطان حسین میرزا بایقرا کتابت و تذهیب و تزئین شده است .

تمامی یادداشتها و بنها و مهرهای پشت کتاب را بطرز نا هنجاری محو کرده‌اند .

(٥٢٧)

خمسه

جامی

باندازهٔ ١٠٠ × ٢٣٥ - جلد تیماج ماشی حاسیه منگنه مذهب جدید - کاغذ سمرقندی جدول زرین - عنوانها بزر و لاجورد - بنج سر لوح مذهب لاجوردی عالی که در کتیبهٔ هر یک روی سن زر بخط کوفی نزئینی « بسمله » و « الله ولاسواه » و «الحمد» نوسنه سده است دو صفحهٔ بیش از منن دو مجلس سکار مینا نور خوش فرسوده و محو شده و قلم برده - ٣٧٩ صفحه ، هر صفحه ٢١ سطر ، هر سطر ٩٤ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی نزدیک بغابر - بدون رقم وتاریخ تحربر (قرن ١١) . (شمارهٔ ٢٢٧) .

نسخه مشتمل است بر : تحفة الاحرار - سبحة الابرار - یوسف و زلیخا - لیلی و مجنون - خرد نامهٔ اسکندری .

آغاز :

« بسم الله الرحمن الرحیم   هست صلای سر خوان کریم»

پایان :

«که نا ننبه ازگوش دل برکنیم   همه گوش گردیم ودم درکشیم »

« تمت‌الکتاب »

بسال ١٢٨٣ از عرض ناصرالدین گذشته است و در بالا و حاشیه صفحه اول مهر او را دارد .

(٥٢٨)

«د»

جامی

باندازهٔ ٢٢٥ × ٣٥٥ ـ جلد تیماج‌حنائی حاشیه منگنه مذهب جدید ـ صفحات متن و حاشیه ، کاغذ متن حنائی حاشیه کشمیری زرفشان تا صفحه ٢٦٦) جدول زرین ـ در هر صفحه سه لچکی مذهب مرصع عالی دارد ـ عنوانها بزر لاجورد در سر سخنهای مذهب مرصع عالی نوشته شده و جای بعضی عنوانها بیاض است ـ دو صفحهٔ اول متن و حاشیه مذهب مرصع ممتاز و در میان هر صفحه ٧ سطر از آغاز کتاب نوشته شده و بین سطور طلا اندازی منقش و در چهار کتیبهٔ پیشانی و ذیل روی متن زر بخط ثلث عالی و کوفی تزئینی « بسمله » و « حمدله » بلاجورد و سفیداب نوشته شده است ـ دوسرلوح مذهب مرصع ممتاز ٤٥٢ صفحه ، هر صفحه ١٧ سطر ، هر سطر یک بیت ١٠٥ میلیمتر در متن و حاشیه هرصفحه ١٤ بیت در ٢٨ مصراع خط نستعلیق کتابت جلی خوش و عنوانها و چند سطر آخر رقاع کتابت خوش ـ خط حاشیه ـ رقم سلطانعلی قائنی تاریخ تحریر سال ٨٩٨ . (شمارهٔ ٢٥٨) .

نسخه مشتمل است بر : مقدمهٔ دیوانهای سه گانه ـ دیوان اول (فاتحه الشباب) ، در متن ـ مقدمه دیوان ثانی ـ دیوان ثانی (واسطة العقد) ، در حاشیه و فاقد دیوان ثالث (خاتمةالحیوة)است

آغاز :

« بسم الله الرحمن الرحیم . بعدازادای ثنای جمیل جلیل ...»

پایان :

«چه خوش باشد که در کاشانهٔ غم دو همدم درد دل گویند باهم»

« قدوقع الفراغ من کتابة هذه الدواوين بتوفيق الملك المبين على يدی العبد الفقير المحتاج الى رحمةالله الغنی سلطان علی القاينی غفرالله ذنوبه وستر عيوبه فی شهر ربيع‌الاول ثمان و تسعين و ثمانمائة الهجرية النبويه عليه افضل الصلوات واكمل التحيات . »

اين نسخهٔ نفيس را که در حال حيات جامی برای خود وی بامر اميرعلی شير نوائی يا سلطان حسين ميرزا بايقراء سلطانعلی قاينی شروع باستکتاب کرده است ، بنظر ميرسد که تمام ناگشته ، جامی درگذشته باشد ؛ زيرا که اولا فاقد ديوان ثالث است و ثانياً تذهيب وتزئين آن نا تمام مانده و جزوه‌های آن هم تصحيف ناکرده بود که سلاطين هند آنرا جمع آوری کرده ودستور داده‌اند که قسمت ساقط آن (از صفحه ٢٦٦ تا ٤٢٦) را استکتاب کرده بآن افزوده و تصحيف و تجليد و متن و حاشيه کرده‌اند. اما قسمت نو نويس آن بخط عبدالرحيم زرين قلم (عنبرين قلم) خوشنويس دربار پادشاهان هند است ولی با اينکه نسخه را تکميل کرده اند ، در حال حاضر بازهم مقداری ساقط دارد يعنی غزليات بقافيهٔ « ميم » رسيده و نا تمام مانده وقسمت موجود که بخط سلطانعلی است، از مقطعات شروع شده است . وبنظر ميرسد که در دفعهٔ دوم که ظاهراً در زمان پادشاهان قاجار ترميم شده است ، همين اندازه از ديوان دردست بوده و در ترميم اول کامل بوده است و جلد اصل آن که سوخت بوده دراين زمان با آن نبوده است که جلدی تيماجی نو برای‌آن ساخته و در صحافی اندکی از حاشيه را بريده‌اند و بسياری از يادداشتها و مهرها را از ميان برده‌اند و فقط از بعضی مهرها اثری‌است که قابل استفاده نيست ونيز پشت صفحه اول‌نيز کاغذی چسبانيده شده که يادداشتهای‌موجود را محبوس ساخته‌اند.

بهر حال نسخه ابتدامتعلق بکتابخانه سلاطین گورگانی بود و پشت صفحه اول این یادداشتها موجود است.

« الله اکبر ، پنجم آذر سنه یک داخل کتابخانهٔ این نیازمند درگاه آلهی شد. حرره نورالدین جهانگیر شاه بن اکبر پادشاه. »

« بسم‌الله الرحمن الرحیم این دیوان ملاجامی علیه‌الرحمه بتاریخ بیست و پنجم بهمن آلهی موافق هشتم شهر جمادی‌الثانیه سنه ۱۰۳۷ هجری که روز جلوس مبارکست داخل کتابخانهٔ این نیازمند درگاه‌شد. حرره شهاب الدین محمد شاه جهان پادشاه بن جهانگیر پادشاه‌بن اکبر پادشاه غازی قیمت چهار هزار روپیه» وبسجع مهرهای آن: « صاحب قران ثانی شهاب‌الدین محمد شاه جهان‌پادشاه غازی ۱۰۳۷ سنه احد » و « ابوالمظفر محیی‌الدین عالم‌گیر پادشاه غازی ۱۰۷۰ . سنه احد »

وپشت صفحه آخر و در همین صفحه عرض‌های متعدد با نام و مهر کتابداران : اعتماد خان شاهجهانی ـ محیی‌الدین علیخان ـ محمد علی‌شاهجهانی ـ عنایت خان شاهجهانی ـ صالح خان‌شاهجهانی شمس الدوله تهور بهادرخان ـ چلبی خان ـ محمد مومن ـ محمد یوسف ـ حبیب‌الله ـ آقا ابن ملا بدیع‌الزمان ـ عبدالحق شاهجهانی ، پیداست .

نسخه بعدها بتملک میرزا مهدیخان استرآبادی نادری افتاده وپشت‌صفحه‌اول وآخرمهروی‌هست‌ـبالاخره در زمان ناصرالدین‌شاه قاجار وارد کتابخانه و تعمیر و تجلید شده و در حاشیه صفحه اول مهر او هست و بسال ۱۳۲۲ نیز از عرض گذشته است .

جامی

باندازهٔ ۱٦۰ × ۲٤۲ - جلد تیماج تریاکی متن وحاشیه ضربی طلاپوش ، اندرون تیماج عنابی ترنج و سر ترنج و حاشیه سوخت معرق عالی زمینه فیروزه‌ای - صفحات متن و حاشیه قطعه سازی، کاغذ متن سمرقندی نخودی و حاشیه چهره‌ای که در هر صفحه (باستثناء معدودی از صفحات) سه ترنج و نیمترنج‌حل کاری دارد - عنوانها بزر و لاجورد - دو صفحه اول متن و حاشیه مذهب مرصع عالی که درمیان هر صفحه هشت سطر از آغازکتاب نوشته شده بین سطورطلا اندازی منقش است و در چهارکتیبهٔ پیشانی‌و ذیل عنوان کتاب بسفیداب روی زر نوشته شده سرلوح مزدوج و یک سر فصل مرصع مذهب عالی - ٤۹٦ صفحه ، هر صفحه ۱۷ سطر ، هر سطر یک بیت ۷۰ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی متوسط - رقم محمد حسین بن سیف‌الدین علی - تاریخ تحریر سال ۹۷۱ . (شمارهٔ ۲٥٦)

نسخه فقط دیوان اول (فاتحةالشباب) و مشتمل است بر : مقدمهٔ منثور - قصاید - مقطعات - غزلیات - (مرتب) - رباعیات.

آغاز :

« بسم الله ا لرحمن الرحیم هست صلای سرخوان کریم »

پایان :

«بختم هوس بود زخون من‌خامی بر صفحهٔ ایام بماند نامی »

« تمت‌الکتاب بعون ملک‌الوهاب علی ید عبدالضعیف محمد حسین‌بن خواجه سیف‌الدین علی سترالله عیوبه ، بدرالسلطنه سمرقند رحمیت عن الآفات والبلیات ۹۷۱ »

از صفحه ٤٩٥ یعنی از حرف «هاء» غزلیات و ابتداء رباعیات ساقط و فقط یک صفحه از رباعیات باقیست .

بسیاری از یاد داشتهای پشت صفحه اول را محو کرده‌اند - نسخه بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته و در حاشیه صفحه صفحه اول نام وی روی متن زر در ترنجی نوشته شده است - بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در حاشیه صفحه اول مهر او هست .

(٥٣٠)

جامی

باندازهٔ ١٦٥ × ٢٥٢ - جلد روغنی نیم عنابی ترنج و نیمترنج وحاشیه بوم مشکی بوته اندازی منقش قدیم کار هرات - کاغذ بخارائی الوان جدول زرین - سه سرلوح مذهب مرصع خوش (که سرلوح سوم الحاقی است) - ٤٣٨ صفحه ، هر صفحه ۱۹ سطر ، هر سطر یک بیت ۹۱ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت متوسط - رقم برهان هروی تاریخ تحریر سال ۹۳٦ . (شمارهٔ ۲۲٥)

نسخه دیوان ثانی (واسطة العقد) و دیوان ثالث (خاتمة الحیوة) و مشتمل است بر :

دیوان ثانی : غزلیات (مرتب) - مقطعات - رباعیات

آغاز :

« انما الله واحد و احد صمداً لم یلد ولم یولد »

پایان :

« امروز از آن روز که گفتم سمست اندر عجبم که چون بامروز رسید »

« تمت هذالکتاب ... علی بدالعبد... برهان‌الهروی....
فی یوم الاثنین شهر رجب سنه ۹۳۶ .

دیوان ثالث : قصاید - ترجیعات - مقدمه منثور - غزلیات (مرتب) - مقطعات - رباعیات .

آغاز :

« بسم الله الرحمن الرحیم طرفه خطابیست زسفر قدیم »

پایان :

« هوش‌من ازآن دوحرف مدهوش شدست
مدهوش تر از رفتن آن هوش چه‌غم »

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه‌گذشته و در حاشیه صفحه اول مهر اوهست.

(٥٣١)

جامی

باندازۀ ۱٤۳ × ۲٤٥ - جلد ساغری مشکی ترنج و سر ترنج بریده ضربی زمینه‌مطلا گل عنابی ، اندرون تیماج سرخ ساده جدول مذهب - صفحه ها متن و حاشیه شده ، کاغذ متن ختائی ، حاشیه‌دولت آبادی جدول زرین و کمند - عنوانها بخط رقاع خوش بزر - دوصفحه اول متن و حاشیه مذهب مرصع عالی که در وسط هر صفحه ۷ سطر از آغاز کتاب نوشته شده و بین سطور طلا اندازی منقش است - یک سرلوح مذهب مرصع عالی - ٦۹۳ صفحه ، هر صفحه ۱٥ سطر، هر سطر یک بیت .۸ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی خوش - بدون رقم (احتمالا بخط سلطان محمد نور) - بدون تاریخ تحریر (قرن ۱۰). (شمارۀ ۲٥۷) .

از آخر کتاب لااقل یک ورق و در میان در دو مورد ساقط دارد که برگ بیاض دارد .

نسخه دیوان اول و مشتمل است بر : مقدمهٔ منثور ـ قصاید ـ غزلیات (مرتب) ـ مقطعات رباعیات .

آغاز :

« بسم الله الرحمن الرحیم　　　　هست صلای سر خوان کریم

پایان موجود :

«ای صفوت روح اعظم آئینهٔ تو　　　　وی ظلمت خاک‌آدم آئینه‌تو »

بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته و در حاشیه صفحه‌اول نام او بسفیداب روی متن زر در ترنجی نوشته شده و بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و بالای صفحه اول مهر او را دارد .

(٥۳۲)

جامی

باندازهٔ ۱۷٥ × ۲۸۰ ـ جلد تیماج یشمی ترنج و سر ترنج بریدهٔ ضربی گل‌حنائی زمینه مطلا جدول مذهب ـ صفحات قطعه سازی متن و حاشبه، کاغذ متن سمرقندی زرفشان جدول زربن ، حاشیه الوان تسعیر سازی مذهب عالی ـ سر سخنها بخط رقاع خوش بسفیداب روی متن زر در سر فصلهای مذهب ـ ۲۸۸ صفحه هر صفحه ۱٤ سطر ، هر سطر یک بیت ۷۷ میلیمتر ـ خط نستعلبق کنابت خوش قدیم ـ بدون رقم و تاریخ نحریر (قرن ۱۰) . (شمارهٔ ۲٥٥) .

از اول و آخر و پس از صفحه ۲۱۲ ساقط دارد آب افتاده و بعضی صفحات وصالی شده است . نسخه را بخط شاه محمودنیشابوری تشخیص داده‌اند و درست نیست .

* نسخه دیوان اول و فقط مشتمل است بر غزلیات (مرتب) که فقط تا قافیه « قاف » را دارد .

آغاز : موجود :

« تنم را زآتش دل هردم افزاید بتی دیگر
خدارا ای اجل رحمی که جانم سوخت زین تنها»

پایان موجود :

« بود عقیق سرشکی که ریزم ازغم عشق
بچشم اهل محبت نگین خاتم عشق »

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در حاشیهٔ صفحه اول مهر او را دارد .

(۵۳۳)

دیوان

جامی

باندازهٔ ۱۴۵ × ۲۳۵ - جلد مقوای روغنی بوم مشکی ترنج و سر ترنج و گوشه و حاشیه مذهب متوسط جدید - کاغذ بخارائی جدول زرین - عنوانها بخط رقاع خوش بزر و لاجورد بشنگرف - یک سر لوح مذهب لاجوردی خوش که در کتیبهٔ آن روی متن زربخط کوفی تزئینی بسفیداب نوشته شده است « الله ولا سواه » - ۴۴۸ صفحه ، هر صفحه ۱۹ سطر ، هر سطر یک بیت ۰ ۹ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۰). (شمارهٔ ۲۲۶) .

نسخه دیوان اول و مشتمل است بر : چند قصیده و قطعه نعت غزلیات (مرتب)-مقطعات- رباعیات- قصاید - ترجیعات - مثنویات کوتاه .

اغاز:

« بسم‌الله الرحمن الرحیم اعظم اسماء علیم حکیم »

پایان:

« تخم پراکنده که درگل بود تخم پراکندگی دل بود »

از آخر غزلیات ساقط دارد و مقطعات و قصاید هم مشوش است دهم افتاده دارد.

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و بالای صفحه اول مهر او را دارد.

(٥٣٤)

جامی

باندازهٔ ۱۵۵ × ۲۷۵ - جلد تیماج زنگاری ساده - کاغذ دولت آبادی شکری جدول زرین و بعضی صفحات متن زرفشان غبار - دو صفحه اول مذهب منقش عالی که در میانهٔ هر صفحه در ترنجی ۹ سطر از مقدمه نوشته شده وبین سطور طلا اندازی است و در چهار کتیبهٔ پیشانی و ذیل روی متن لاجورد عنوان کتاب بخط رقاع خوش بسفیداب نوشته شده است - ۴۳۰ صفحه، هر صفحه ۱۷ سطر، هر سطر یک بیت ۸۵ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خوش ومتوسط قدیم - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۰). (شمارهٔ ۲۲۳).

این نسخه را عطائی نامی از دیوانهای سه گانه جامی جمع آوری و تنظیم کرده است و کیفیت تدوین آن در مقدمه دارد.:

« بعد ازادای حمد حق و نعت مصطفی

بشنو که این کتاب که شد اسم بحرو کان

ترتیب شعر حضرت مخدوم جامی است
بر اختراع خسرو غازی شه جهان
باعث برین عطائی بیچاره را شده
این خواجه وامیر که هست افضل زمان »

« ... مناجات و توحید است ونغوت و مناقب غیر آنچه در غزلیات خواهد آمد و مراثی و باقی قصاید و بعضی مثنویات‌واشعاری که عدد ابیات آن بحد قصیده نرسیده اما آن حضرت درترتیب خود آن مثنویات واشعار را میان قصاید نوشته ازدواوین ثلاثه که اول را فاتحة الشباب و ثانی را واسطه العقد و ثالث را خاتمه الحیوة نام نهاده‌اند و درین ترتیب همین حروف اوایل مطلعها را به ترتیب حروف تهجی اعتبار نمود شد، مگر آنچه مناجات و توحید و نعت و منقبت باشد .... »

آغاز :

« الحمد لله الذی لااحصی ثناء علیه

پایان موجود :

« گر بود کدورتی‌زوی جنبش باد   ازسایهٔ‌شاخ‌ساخت جاروبه ورفت »

بسال ۱۱۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و درحاشیه صفحه اول مهر او را دارد .

(٥٣٥)

تحفة الاحرار

جامی

باندازهٔ ۱٤۰ × ۲۲٥ - جلد روغنی عالی بوم سرخ نقش گل سرخ و سوسن و غیره ، اندرون بوم ماشی بوته نرگس - کاغذ

اصفهانی چهره‌ای جدول زرین ـ صفحه ها تماماً بین سطور طلا اندازی ـ یک سرلوح مذهب مرصع خوش ـ دو صفحهٔ اول حاشیه افشان ـ دو صفحه پیش از متن یک مجلس میناتور عالی برحاشیهٔ گلکاری ـ عنوانها بلاجورد نوشته شده ـ ۱۲۲ صفحه ، هر صفحه ۱۵ سطر ، هر سطر یک بیت ـ خط نستعلیق کتابت خفی متوسط ـ بدون رقم و تاریخ تحریر (آخر قرن ۹). (شمارهٔ ۲۳۸).

آغاز :

« بسم الله الر حمن الرحیم　　　هست صلای سر خوان کریم »

پایان :

تحفة الاحرار لقب دادمش　　　تحفه باحرار فرستادمش

« مهر نهٔ خاتمه این کتاب　　　شد رقم خاتم تم الکتاب »

نسخه در تاریخ ۱۳۲۱ در تملک مصطفی قلی قاضی بود و بتاریخ ۱۲۷٤ وارد کتابخانه شده و بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته است و بالای صفحه اول مهر اورا دارد .

(٥۳٦)

تحفة الاحرار

جامی

باندازهٔ ۱٤٥ × ۲٤٥ ـ جلد تیماج مشکی متن و حاشیه ضربی طلا پوش ، اندرون میشن قهوه‌ای ترنج و سر ترنج و گوشه سوخت معرق طلاپوش زمینه نارنجی عالی ـ صفحه‌ها متن و حاشیه ، کاغذ متن سمرقندی شکری ، کاغذ حاشیه بخارائی حنائی جدول زرین ـ عنوانها بخط رقاع خوش بشنگرف ـ یک سر لوح مزدوج و یک سر فصل مذهب مرصع عالی که درکتیبهٔ یکی روی متن زر بسفیداب

بخط کوفی تزئینی « الله » و در دیگری « الله ولاسواه » نوشته شده است - ۱۳۲ صفحه ، ه رصفحه ۱٤ سطر ، هر سطر یک ببت ٦۲میلیمتر خط نستعلیق کتابت‌خوش - رقم سلطانعلی مشهدی - تاریخ تحریرسال ۹۲۱ . (شمارهٔ ۲۳٦).

آغاز :

« حمداً لمن جعل جنان کل عارف .... ابن صدف بارهٔجندست از جست و جوی کارگاه بی سر انجامی کرد کرده و خذف [کذا] ریزهٔ چند از رفت و روب بزمگاه شکسته جامی فراهم آورده آمد. چه قدر آن دارد که در سلک جواهر شاهوار مخزن الاسرارحکیم گرامی شیخ نظامی انتظامش دهند یا در جنب جام زرنگار مطلع‌الانوار مورد بدایع لفظی ومعنوی هر چیز دهلوی نامش برند ....

بسم‌الله الرحمن الرحیم هست صلای سر خوان کریم

پابان مانند نسخه بیش ، اضافه دارد : «کتبه‌العبدالضعیف المحتاج الی رحمة الله تعالی سلطان علی المشهدی ، علی سبیل الله الاستعجل فی شهر جماد الاول سنه ۹۲۱ . »

بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته و در بالای صفحه‌اول نام وی روی زر در ترنجی نوشته شده است - بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در حاشیه صفحه اول مهر او را دارد .

(۵۳۷)

تحفة

جامی

باندازهٔ ۱۱۲ × ۲۰۰ - جلد تیماج یشمی ترنج و سر ترنج ضربی زمینه آجری ، اندرون میشن حنائی ساده - کاغذ بخارائی جدول زردن

عنوانها بشنگرف - یک سرلوح مذهب مرصع خوش ۱۲۲ صفحه ، هر صفحه ۱۵ سطر ، هر سطر یک بیت ٦ ٥ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۰) .(شمارهٔ ۱۰۱۱۳) .

آغاز و پایان نامه نسخه شماره ۲۲۸ .

نسخه مدتی در مملکت عثمانی و در تصرف سلیمان یوسف بسال ۱۰٦۲ ومدتی درتملک ابوبکربن رستم‌شرفلابودودرسال ۱۲٤۱ باماملقلی نامی منتقل و از قصر بلور بکتابخانه وارد شده است .

(٥۳۸)

تحفة الاحرار

جامی

باندازهٔ ۱۳٥ × ۲۳۰ - جلد تیماج سبز ترنج وسر ترنج منگنه ، اندرون پارچه دارائی جدید ، کار محمد ناصر - کاغذ قطعه بخارائی جدول رزدن - عنوانها بزر - دو صفحه اول با حاشیه باریک بوته اندازی مذهب مینا سازی یک سر لوح مذهب مرصع خوش - ۱۲۲ صفحه ، در صفحه ۱٥ سطر ، هر سطر یک بیت ٦۰ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت متوسط - رقم ناصر - بدون تاریخ نیمهٔ اول (قرن ۱۰) (شمارهٔ ۳۰۹٤) .

آغاز :

« حامداً لمن جعل جنان کل عارف .... »

پایان :

« مهرنه خامهٔ این خطاب شد رقم خاتم تم الکتاب »

« بسرحد اتمام رسیده شد ... و اتمام انتظام این سبحه درماه

تسبیح و شهر تراویح منتظم در سلک سنه سته و ثمانین و ثمانمائة لازال مبارکاً .... کتبه افقر الاحقر ناصر غفر ذنوبه و ستر عیوبه .

فهرست عناوین کتاب در چهار صفحه جدول کشی شده نوشته و در ابتدای نسخه الصاق شده است .

اوراق در ۳٤ تا ۳۹ جابجا و مشوش است.

نسخه در دورهٔ ولیعهدی مظفرالدین شاه بدست وی رسیده و در حاشیه صفحه دوم مهر او هست .

(٥۳۹)

تحفة

جامی

باندازهٔ ۱۳۰ × ۲۱۰ - جلد تیماج لاجوردی جدول منگنه مذهب جدید - کاغذ سمرقندی جدول زرین متن زر فشان غبار - جای عنوانها بیاض - یک سرلوح مزدوج مذهب مرصع خوش - ۱۸۰ صفحه هر صفحه ۱٤ سطر ، هر سطر یک بیت ٦٥ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خوش -- بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۰ نیمهٔ دوم). (شمارهٔ ۲۳۹) .

آغاز :

« بسم‌الله الرحمن الرحیم هست صلای سرخوان کریم »

پایان :

« مهرینه خاتمهٔ این خطاب شد رقم خاتم تم‌الکتاب »

نسخه از کتابهای قدیم کتابخانه سلطنتی بوده و با اینکه بسیاری از تبها را محو کرده‌اند عرضهای تاریخ ۱۱۲۹ و ۱۱٦۰ و

۱۱۶۲ هنوز معلوم است - بسال ۱۲۷۲ در تملک میرزا آقاخان نوری صدر اعظم در آمده و بفرزند خود نظام‌الملک بخشیده و بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته است .

(٥٤٠)

تحفة الاحرار

جامی

باندازهٔ ۱۳۲ × ۳۲۳ - جلد ساغری مشکی ترنج و نیمترنج وگوشه بریده ضربی عالی طلا پوش ، اندرون میشن عنابی بترنج وگوشه سوخت معرق زمینه لاجوردی ممتاز - کاغذ عادلشاهی متن زر فشان غبار جدول زربن - عنوانها بلاجورد و ترنج - یک سر لوح مذهب لاجوردی عالی که در کتیبهٔ آن روی متن زر « بسمه » بخط ثلث عالی بسفیداب نوشته شده است - ۱۳۲ صفحه ، هر صفحه ٤ ۱ سطر ، هرسطر یک بیت ۵۸ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی عالی - رقم میر - بدون تاریخ تحربر (قرن ۱۰) (شمارهٔ ۲۳۵) .

آغاز و پایان نامه نسخه شماره ۲۲۹ اضافه دارد :

« کتبه الفقیر الحقیر میر ... » که اصل نام را محو کرده‌اند ولی اثر « علی » را بدقت میوان در آن دید .

بسال ۱۲۱٦ وارد کتابخانه فتحعلیشاه شده و در بالای صفحه دوم نام او روی متن زر در ترنجی نوسته شده است بسال ۱۲۳۲ از عرض آن پادساه گذشته و بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و مهر او در حاشیه صفحه اول هست .

(٥٤۱)

تحفه

باندازهٔ ۱٤۰ × ۲٤۸ - جلد روغنی سوسط جدید بوم زرك

و بوته نقاشی ، حاشیه بوم سرخ گل ریزه نقاشی ، اندرون سرخ ، با یک بوته گل نرگس ـ صفحات متن و حاشیه قطعه سازی ، کاغذ متن سمرقندی زرفشان غبار ، حاشیه الوان نقش عکاسی قدیم و بعضی بیاض ـ عنوانها بسفیداب در سر سخنهای زمینه زر بوته اندازی نوشته شده ـ دو صفحه اول متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی منقش حاشیه گلکاری ـ یک سرلوح مذهب مرصع عالی که در کتیبهٔ آن روی متن زر عنوان کتاب بسفیداب نوشته شده ـ صفحه اول کتاب یک مجلس تصویر مینا نور محو شده و حاشیهٔ آن کتیبه سازی مرصع که در کتیبه ها چهار بیت در هشت مصراع مجزی بخط نستعلیق بسرنج نوشته شده است . دو صفحهٔ دوم در متن چهار بیت در هشت مصرع بچلیپ اشعاری بخط نستعلیق دو دانگ خوش بشنگرف نوشته شده و چهار لچکی مرصع مذهب خوش دارد - ۱۸۱ صفحه ، هر صفحه ۱۰ سطر ، هر سطر یک بیت ٦٥ میلیمتر ـ خط متن نستعلیق کتابت خوش ـ بدون رقم در سال تحریر (قرن ۱۰) . (شمارهٔ ۲۳۷) .

آغاز نامه نسخه شمارهٔ ۲۳۱

پایان مانند نسخه شماره ۲۳۱ اضافه دارد:

« تمت کتا[بت] هذه النسخه فی اواخر شعبان . »

نسخه سلطنتی وباحتمال قوی بخط سلطانعلی مشهدی است که از اول افتاده دارد وجلد آن نیز ازمیان رفته صحافی وتجلید شده است.

بسال ۱۲۳۸ در تملک محمد رضا نامی بوده و بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در حاشیه صفحه اول مهر او هست.

(٥٤٢)

تحفة

جامی

باندازهٔ ۱۳٥ × ۲۲۰ ـ جلد مقوای روغنی عالی بوم زردبوته

گل‌سرخ وسوسن و غیره ، حاشیه بوم سرخ گل‌ریزه نقاشی ، اندرون بوم سرخ برگ موئی مذهب ریخته - کاغذ ختائی نخودی جدول و وکمند زرین متن زرافشان غبار ۱۰۸ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت - عنوانها بشنگرف دو صفحه اول مذهب مرصع‌عالی حاشیه بوته اندازی ربز بقلم لاجورد که در این دو صفحه هر یک شش سطر در میان صفحه نوشته شده و بین سطور طلا اندازی منقش است - خط نستعلیق کتابت جلی عالی - رقم میر عماد - تارین تحریر سال ۱۰۱۶ . (شمارهٔ ۲۷۰۳) .

آغاز و بایان مانند نسخه پیش و در بایان اضافه دارد : (کتبةالعبد الراجی الی رحمةالله الغنی‌عمادالحسنی بدارالامان اصفهان فی شهور سنه ۱۰۱٦ الهجرته

در حدود سال ۱۲۷۲ نسخه در دست محمد هادی نامی بوده و بعداً بسال ۱۳۰۲ در تملک فرهاد میرزا معتمدالدوله درآمده است- یادداشتها و مهر اورا محو کرده‌اند و معلوم نیست در چه تاریخ وارد کتابخانه شده است .

(٥٤٣)

سبحه

جامی

باندازهٔ ۱۳٥ × ۲۲۷ - جلد تیماج سرخ ترنج و ضربی زمینه طلا حاشیه کرمک طلائی منگنه لولا دار ، اندرون کاغذ لیموئی سیم افشان - صفحات متن و حاشیه قطعه سازی ، کاغذ متن سمرقندی زرفشان غبار و حواشی الوان زرفشان جدول زرین - عنوانها بزر - یک سرلوح مزدوج مذهب مرصع لاجوردی ممتاز - سه سطر آخر کتاب بین السطور طلا اندازی منقش - ۲۰٤ صفحه ، هر صفحه ۱٤

سطر ، هر سطر یک بیت ۶۲ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خوش خفی عالی - رقم شاه محمود - تاریخ تحریر سال ۹۴۴ - (شمارهٔ ۱۱۱۱۸) .

آغاز :

« المنة لله که بخون گر خفتم یکچندچو غنچه عاقبت بشکفتم »

« ... سبحان‌الله این چه گوهرهاست که در نیسان احسان از رشحات سحاب فضل در صدف صدق گرد آمده ... الحق سبحه آمده است که اگر مسبحان قدس دست بدستش گردانند رواست ...

« جامی که قوی‌شکسته حالست وز دست زمانه پا بمالست

چون فال زنان نا خردمند گرد آوردست مهرهٔ چند

باشد نظر خجسته فالی افتد بچنان شکسته حالی

یا رب بمسبحان افلاک صادق نفسان عالم پاك

کین سبحه که جمله تاب‌وپیچ است هرچند که در حساب هیچ است

با اهل صفاش روبره دار وز دست معاندان نگه دار

ابتدای بسم الله الرحمن الرحیم المتوالی الاحسان »

پایان :

« ختم الله لنا بالحسنی وهو مولانا نعم المولی »

« اتمام این جواهر آبدار واختتام این لآلی شاهوار فی سنه ۹۴۴ علی یدا ضعف العباد العبد المذنب شاه محمود نیشابوری غفرذنوبه »

این نسخه نفیس متأسفانه اندکی مشوش است و چند ورق ساقط دارد باینقرار که: ورق ۴۵ و ۴۶ بین ورق ۸ و ۹ داده شده و اوراق ۵۵ و ۵۶ و ۱۰۴ و ۱۰۵ نیز ساقط است و باحتمال قوی از جمله مسروقات استردادی و همگی یادداشتها و مهرها را محو کرده‌اند و کیفیت ورود آن بکتابخانه معلوم نیست .

جامی

باندازهٔ ۱۱۵ × ۱۹۰ - جلد تیماج سرخ حاشیه کرمک طلائی اندرون کاغذ سورمه‌ای جدید - صفحات متن و حاشیه ، کاغذ متن خانبالغ زرفشان غابر ، حاشیه ترمه جدول کمند زرین - دو صفحه اول تماماً متن و حاشیه مذهب مرصع خوش در میان دوترنج روی متن زر چهار سطر از اول کتاب بخط نستعلیق کتابت بقلم سفیداب تحریر دار نوشته شده است - عنوانها بلاجورد و زر بخط نستعلیق کتابت جلی - سه مجلس تصویر مینانور عالی - چند موضع در متن لچکهای مذهب دارد - ۲۲۸ صفحه ، هر صفحه ۱۴ سطر ، هر سطر تک بیت میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی خوش - رقم شاه محمد مشهدی - بدون تاریخ تحریر (قرن ۱۰) . (شمارهٔ ۲۳۳) .

آغاز و پایان مانند نسخه پیش در دنبال متن اضافه دارد: « حرره شاه محمد » .

نسخه هنگامی از متملکات الیف نامی بوده و در پشت صفحه اول مالک تملک خود را نوشته و بمهر خود ممهور کرده است که سجع آن اینست : « خاك ره آل محمد الیف ۹۹۴ » و نیز زمانی جزو کتابهای کتابخانه سلطنتی هند بوده و مهر سلطان محمد قطبشاهی و دیگر کتابداران در پشت صفحه اول هست .

تاریخ ورود بکتابخانه معلوم نیست و جزو تحولات سرایدار خانه است .

(٥٤٥)

سبحة الابرار

جامی

باندازهٔ ۱۶۰ × ۲۷۷ - جلد نیماج یشمی نرنج و نبمرنج و سر ترنج و گوشه منگنه جدید - صفحات متن و حاشیه جدول زربن ، کاغذ دولت آبادی و حواشی الوان - صفحات نیمه اول کتاب هریک سه ترنج حلکاری در حاشیه دارد - سر سخنها زرکشیده و جای عنوانها بیاض - یک سر لوح مزدوج مذهب مرصع خوش - ۲۱۲ صفحه هر صفحه ۱۳ سطر هر سطر یک بیت ۶۸ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خوش - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۰). (شمارهٔ ۲۴۱) آغاز و پایان متن نامه نسخه بیش . اضافه دارد : « تمت‌الکتاب »

بسال ۱۲۷۴ و ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در حاشیه صفحه اول مهر او را دارد .

(٥٤٦)

سبحة الابرار

جامی

باندازهٔ ۱۴۵ × ۲۲۵ - جلد ساغری مشکی حاشیه و جدول مذهب اندرون میشن سرخ ساده - صفحات متن و حاشیه قطعه سازی کاغذ متن سمرقندی افشان - یک حاشیه باریک و یک حاشیه عریض الوان حلکاری و تشعیر سازی عالی - عنوانها بزر لاجورد و شنگرف و ترنج - دو صفحهٔ بیش از متن ، متن و حاشیه مرصع عالی که در میان هر صفحه ، تصویر یک جوان مینیاتور خوش است - یک سرلوح

مذهب مرصع عالی - دو مجلس مینیاتور عالی - ۲۲۲ صفحه ، هرصفحه ۱۴ سطر ، هر سطر یک بیت ۶۳ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی خوش - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۰) . (شمارهٔ ۲۳۱).
آغاز و پایان مانند نسخه پیش .
این نسخهٔ زیبا فرسوده و مخصوصاً دو صفحه اول که مذهب و مرصع و مصور است محو شده و صفحات مورزده بعضی وصالی شده .

بسال ۱۲۷۱ برای کتابخانه خریداری شده و ناصرالدین شاه بخط خود این معنی را بشت صفحه اول نوشته است و بسال ۱۲۸۲ از عرض او گذشته است .

(۵۴۷)

جامی

باندازهٔ ۱۴۷ × ۲۳۳ - جلد تیماج سرخ ترنج و حاشیه منگنه جدید - صفحات متن و حاشیه - کاغذ متن دولت آبادی الوان جدول زرین - عنوانها بزر و مرکب الوان در سر سخنهای مذهب لاجوردی روی متن زر نوشته شده - دو صفحه اول متن و حاشیه مذهب مرصع عالی که در میان هر صفحه ۴ سطر در ترنجی از آغاز کتاب بسفیداب نوشته شده است - ۲۰۸ صفحه هر صفحه ۱۵ سطر ، هر سطر یک بیت ۷۵ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خوش - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۰) (شمارهٔ ۲۳۴) .
آغاز و پایان مانند نسخه پیش .
نسخه فرسوده و الوان ترصیعات آن غالباً محو شده و صفحات مور زده .

از کتابهای کتابخانه سلطنتی پادشاهان هندوستان بوده و کتابدارهای متعددآنرا عرض‌دیده‌اند و مهر: عنایت خان شاه جهانی- محمد عابدبن میر جعفر حسینی - امانت خان شاه جهانی - صادق شاه جهانی - محمد علی شاه جهانی - قابل خان عالمگیر پادشاهی و یادداشتهای متعدد عرض در پشت صفحه اول و آخرهست - درزمان سلطنت محمد شاه قاجاروارد کتابخانه شده و مهر درشت وی بسجع: «العزة‌لله ، نگین بخش ملوك ترك و تازی ملك سلطان محمد شاه غازی ۱۲۴۰» در پشت صفحه اول و آخر کتاب هست - بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و پشت صفحه اول و حاشیهٔ صفحه اول مهر او هست .

(٥٤٨)

سبحة

جامی

باندازهٔ ۱۵۰ × ۲۳۰ - جلد تیماج ماشی ترنج و حاشیه منگنه جدید - صفحه‌ها متن و حاشیه قطعه سازی ، حاشیه الوان زرفشان - عنوانها بشنگرف و زر در سر سخنهای تشعیر سازی شده نوشته شده - پشت صفحه اول یک ترنج مذهب مرصع عالی - یک سر لوح مزدوج مذهب مرصع‌عالی که در کتیبهٔ آن روی متن زر بوته اندازی « بسمله » بسفیداب نوشته شده است - صفحه آخر به دو لوح کوچک ودو لچکی تشعیر سازی مذهب تمام میشود ۲۷۶ صفحه ، هر صفحه ۱۱ سطر ، هر سطر تک بیت ۷۷ میلیمتر - خط نستعلیق نیمدانگ متوسط - بدون تاریخ تحریر (قرن ۱۰) . (شمارهٔ ۲۳۲).
آغاز و پایان مانند نسخه ببش .

رقم و تاریخ را محو کرده‌اند . نسخه اندکی مشوش و عقد ۲۳ ، ۲۴ ، ۲۵ آن ساقط است .

نسخه درعثمانی بوده وبسال ۱۲۸۲ ازعرض کتابخانه گذشته است .

(۵۴۹)

جامی

باندازۀ ۱۰۰ ۱۷۸ - جلد مقوای روغنی سادۀ قهوه‌ای زرك جدول مذهب اندرون مشکی ساده - کاغذ خانبالغ زرفشان غبار جدول زرین و تمامی حاشیه تمامی صفحات گلکاری بزر سبر و سرخ عالی وبین مصراعها تسمهٔ گلکاری و سر سخنها بوته اندازی مذهب عالی عنوانها بزر و لاجورد نوشته شده - صفحه اول بین سطور طلا اندازی و حاشیه بوته اندازی مذهب منقش عالی است - دو مجلس تصویر مینیاتور عالی - ۱۴۵ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت ۵۰ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی ممتاز - بدورن رقم وباحتمال قوی از کتابتهای ممتاز بابا شاه اصفهانی - بدون تاریخ تحریر (آخر قرن ۱۰) . (شمارۀ ۲۹۷۲) .

صفحه اول این نسخه نفیس ساقط است .

آغاز موجود : « الحق سبحه آمده است که اگر مسبحان مجامع قدس » پایان مانند نسخه بیش .

بسال ۱۳۰۱ از اندرون وارد کتابخانه شده است .

(۵۵۰)

سبحه

جامی

باندازۀ ۱۵۰ × ۲۵۰ - جلد میشن سرخ بغدادی ترنج ونیمترنج

سوخت تحریر زمینه مشکی گل سفید جدول منگنه مذهب عالی ، اندرون میشن پشمی ساده - کاغذ اصفهانی الوان جدول زرین - عنوانها بشنگرف - یک سر لوح مذهب متوسط - ۵۵ صفحه ، هر صفحه ۲۶ سطر ، هر سطر دو بیت . ۱۱ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خوش بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۱) .

در آخر نسخه نوشته‌اند : این نسخه شریف خط مرحمت پناه تراباست » و مستبعد نیست که بخط ابوتراب اصفهانی شاگرد میر عماد باشد ، که بهمان شیوه است .

آغاز و پایان نامه نسخه شمارهٔ ۲۳۸ . شماره ندارد

نسخه مشوش است و مقداری ساقط دارد .

در تملک میرزا مهدیخان نادری بوده است که آنرا بفرزند خود محمد سعید [؟] هبه کرده است وعبارات آنرا محو کرده‌اند ولی مهر اوهست - بسال ۱۲۳۵ در تصرف میرزا محمد رضای منشی دامغانی و زمانی که محمد ولی میرزا فرزند فتحعلیشاه بخراسان میرفته در سمنان آنرا بشاهزاده تقدیم کرده است و مهر محمد ولی میرزا وکتابدار او در اول و آخر کتاب است .

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در حاشیه صفحه اول مهر او هست .

(۵۵۱)

جامی

باندازهٔ ۱۵۵ × ۲٤۵ - جلد مقوای ابره روغنی بوم نارنجی بوته وگل و پرنده قلم مشکی و زر ، حاشیه بوته ریزه مذهب ممتاز ، اندرون میشن عنابی ترنج و سرترنج و گوشه سوخت معرق مذهب عالی

صفحات متن و حاشیه کاغذ دولت آبادی متن سفید و حاشیه چهره‌ای جدول زرین بین سطور بوته اندازی مذهب وحواشی (باستثنای صفحه پنجم و هفت ورق مصورکه کاغذ الوان و زر فشان است) نقوش درخت و گل و جانوران گلکاری عالی ـ عنوانها بقلم متن بزر ولاجورد وشنگرف نوشته شده ـ دو صفحه آغاز کتاب بطرز بدیع متن و حاشیه مذهب مرصع ممتاز شده و یک حاشیه بوته اندازی گلکاری دارد ودر وسط این دو صفحه شش مصراع در شش سطر از آغاز متن نوشته و بین سطور طلا اندازی شده است ـ بر سر دفتر دوم و سوم هر یک یک سرلوح مذهب مرصع ممتاز دارد ـ ٤٩٨ صفحه ، هر صفحه ١٤ سطر ، هر سطر یک بیت. میلیمتر ـ دو صفحهٔ پیش از متن ، دو مجلس میناتور ممتاز و حاشیه تصویر درخت و گل و جانوران گلکاری است ، بعلاوه دوازده مجلس میناتور ممتاز در متن است که حاشیه آنها بعضی حلکاری و بعضی زرفشان است ـ خط نستعلیق کتابت خفی ممتاز ـ رقم باباشاه ـ تاریخ تحریر سال ٩٧٧ . (شمارهٔ ١٢٢٨٣) .

نسخه مشتمل است بر سه‌دفتر کامل سلسله‌الذهب .

آغاز :

« لله الحمد قبل کل متعال بصفات الجلال والاکرام »

پایان :

« بر همین نکته ختم‌شد مقصود لله‌الحمد والعلی والجود »

« بزیور انمام رسید و بحسن اختتام انجامید این کتاب شریف الموسوم بسلسلة الذهب من منظومات مولاناعبدالرحمن جامی‌درتاریخ شهر رمضان المبارك سنه سبع وسبعین و تسعمائه بسعی فقیر بابا شاه اصفهانی غفرالله ذنوبه وستر عیوبه »

نسخه از متملکات میرزا مهدیخان نادری بوده و مهر وی در پشت صفحه اول و آخر کتاب هست - کیفیت ورود بکتابخانه معلوم نیست که یادداشتهای ثبت را از پشت کتاب و مهر ناصرالدین شاه و نام فتحعلیشاه را که در حاشیه صفحه اول بوده و اثر آن مشهوداست محوکرده‌اند .

(٥٥٢)

جامی

باندازهٔ ١٥٣ × ٢٤٠ - جلد تیماج سبز ترنج جدول منگنه‌جدید صفحات متن و حاشیه قطعه سازی ، کاغذ سمرقندی سفید زرفشان غابر حواشی الوان ، بعضی ابری و بعضی زرنشان ساده است و یک حاشیه باریک بوته اندازی مذهب - عنوانها بلاجورد و شنگرف - یک سرلوح مزدوج مذهب مرصع عالی که درکتیبهٔ آن روی متن زر بوته اندازی عنوان کتاب بسفیداب تحریر دار نوشته شده است - ١٤٤ صفحه ، هر صفحه ١٢ سطر ، هر سطر یک بیت ٦٥ سیلیمتر - خط نستعلیق کتابت خوش - رقم محمد رزه‌ای - تاریخ تحریر سال ٩٦٩ . (شمارهٔ ٢٥١) .

نسخه فقط دفتر دوم سلسلةالذهب هست .

آغاز :

« بشنو ای گوش برفسانهٔ عشق ا ز حربر قلم ترانـهٔ عشق

پایان مانند نسخه بیش ، افسانه دارد :

« تمت‌الکتاب بعون‌الملک الوهاب ، تحریراً فی تاریخ غره‌شهر شعبان المعظم سنه ٩٦٩ . کتبه‌العبد المذهب [میر علی ابن میر) محمد الکاتب رزهٔ [ستّرعیوبه و] غفر ذنوبه »

در رقم تصرف کرده‌اند و اصل رقم « محمد رزۀ » است و بقیه که در علامت قلاب نهاده‌ام ، تقلب والحاقی است.
بسال ۱۲۸۲ از عرض گذشته است .

(۵۵۳)

جامی

باندازۀ ۱۳۰ × ۲۳۰ - جلد مقوای روغنی عالی بوم زیتونی گل و بوته ریزه مذهب ، اندرون بوم سرخ بوته گل نرگس وشکوفه صفحه متن و حاشیه قطعه سازی ، کاغذ متن سمرقندی شکری زرفشان غبار و حاشیه الوان و ابری افشان طلا - عنوانها بلاجورد نوشته و بشنگرف بوته اندازی شده است - در دو صفحه آخر هرچه بیاض مانده بشنگرف و لاجورد بوته اندازی شده و پشت صفحه آخر نیزمتن وحاشیه ، در متن بلاجورد و در حاشیه بشنگرف و پشت صفحهٔ اول بهمان منوال ولی حاشیه بوته اندازی مذهب است - یک سرلوی مذهب است - یک سر لوح مذهب مرصع عالی - ۱۲۰ صفحه، هرصفحه ۱٤ سطر ، هر سطریک بیت ۷۵ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت عالی - رقم شاه محمد مشهدی - بدون تاریخ (قرن ۱۰) . (شمارۀ ۲۰۵) . آغاز وپایان نامه نسخه بیش اضافه‌دارد : « المذنب شاه محمد مشهدی . »

نسخه بسال ۹۷۱ در تملک عبدالرحیم خان بن بیرام خان خانان بوده است و بعد بکتابخانه سلاطین هند منتقل شده است و یادداشتها و عرضهای کتابداران سلاطین هند مانند : محمد حسن و اعتماد خان و عبدالرشید و مربد خان و محمد علی و عارف خان و صادق شاه جهانی - محمد خان و سید علی عالمگیر پادشاهی - قائم بن عبدالحق شیرازی و غیره ، در پشت صفحه اول آخر هست .

بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته و در حاسیه صفحه اول نام او بسفیداب روی زر در ترنجی نوشته شده ـ بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته است ودر حاشیه صفحهٔ اول روی سرلوح مهر او هست .

(٥٥٤)

یوسف و زلیخا

جامی

باندازهٔ ۱٦۰ × ۲٦۰ - جلد ساغری مشکی ترنج و نیمترنج بریده منگنه طلابوش جدول مذهب ، اندرون نیماج حنائی ساده جدید کاغذ بخارائی متن زرفشان غبار جدول زربن ـ عنوانها بشنگرف ـ یک سر لوح مزدوج مذهب مرصع عالی ـ ۲۹٤ صفحه) ، هر صفحه ١٤ سطر ، هر سطر یک بیت ۷۵ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت خوش ـ بدون رقم (و باحتمال قوی نزدیک بیقین بخط سلطان محمدخندان) تاریخ تحریر سال ۹٦۱ . (شمارهٔ ۱۰۰٤۰) .

آغاز :

« الـهی غنچـهٔ امیـد بکشای
گلی از روضهٔ جاوید بنمای »

پایان :

« زبان راگو سمال خامشی ده
که هست ازهرچه گویی خامسی به »

« تمت الکتاب بعون الملک الوهاب فی تاریخ شهر شـوال سنه ۹٦۱ ».

نسخه یاد داشت و مهر بسیاری داسته اسب که آنهارا محو

کرده‌اند ، از جمله اثر مهر ناصرالدین شاه نام فتحعلیشاه اندکی نبدا است - در حدود سال ۱۱۸۰ در تملك حسینخان نامی بوده و مهر او در حاشیه صفحه اول و آخرین صفحه هست - بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته است .

(۵۵۵)

جامی

باندازهٔ ۱۵۵ × ۲۳۵ - جلد مقوای روغنی سوسط متن کشفی زمینه زرد ، حاسیه بوم سرخ گل ریزه نقاشی - صفحه‌ها متن و حاشیه قطعه سازی ، کاغذ متن سمرقندی شکری حاسیه الوان ، حاشیه عریض تشعیر سازی مذهب و بعضی حواشی باریك گلکاری عالی - عنوانها بشنگرف - یك سر لوح مزدوج مذهب مرصع عالی که در کتیبهٔ آن روی متن زر بسفیداب بخط کوفی نوشته شده است « الله‌ولا سواه) - ۳۳۸ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یك بیت . ٦ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی خوش -رقم میر حسین کلنگی - تاریخ تحریر سال ۹٦٦ . شماره ندارد .

آغاز و پایان مانند نسخه ببس و در آخر اضافه دارد .

« اتمام این جواهر آبدار ربانی و اختتام این داستان دربار آسمانی فی سهور سنه ست و سبعین و تسعمائة .

علی ید اضعف العبادالله الغنی میرحسین الحسینی المشتهر بمیر الکنکی النسفی غفرالله ذنوبه وستر عیوبه فی بلده بخارا حمیة الآفات . »

بسال ۱۳۱۰ حسینقلی صدرالسلطنه نسخه را پیشکش ناصرالدین شاه کرده است .

ب ۱

جامی

باندازهٔ ۱۵۲ × ۲۴۵ - جلد مقوای روغنی خوش بوم مرغش ترنج و سر ترنج متن و حاشیه بوم آلبالوئی گل و بوته نقاشی، اندرون بوم سرخ گل و بوته مذهب حاشیه باریک بوم مشکی مذهب کاغذ سمرقندی شکری جدول زرین - تمامی حواشی هر دو صفحه چهارترنج و چهار نیمترنج عکاسی قدیم مذهب دارد - دو صفحه اول حاشیه گلکاری - عنوانها بزر - یک سر لوح مزدوج مذهب مرصع عالی - ۲۷۸ صفحه، هر صفحه ۱۵ سطر، هر سطر یک بیت ٦٤ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی متوسط - رقم بابای حصاری - تاریخ تحریر سال ۹۷۳ . (شمارهٔ ۲٤۳) .

نسخه علاوه بر یوسف و زلیخا مثنوی کوتاهی در ۵ صفحه بدنبال دارد .

آغاز و پایان نامه نسخه پیش .

آغاز مثنوی دوم :

« آلهی باعزاز پاکان تو بسوز دل درد ناکان تو »

پایان کتاب :

« بحق نبی حرمت خانه‌دان ببخشای برجامی ناتوان : »

« تمت الکتاب بعون الملک الوهاب الفقیر الحقیر المذنب المحتاج الی رحمةالله الباری بابای حصاری غفرالله ذنوبه وستر عیوبه در بلدهٔ حصار نوشته شد . سنه ۹۷۳ » .

نسخه هنگامی در تملک ابوبکر کاتب نامی از مردم عثمانی بوده و بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در حاشیه صفحه اول دو مهر او هست .

(٥٥٧)

یوسف و زلیخا

جامی

باندازۀ ١٧٠ × ٢٧٠ - جلد تیماج یشمی جدول مذهب منگنه جدید - کاغذ بخارائی زرفشان غابر جدول زرین - بین مصراعها تسمۀ مذهب منقش - عنوانها در سر سخن‌های مذهب روی متن زر بسفیداب تحربر دار نوشته شده - صفحه چهارم موجود متن بوته‌اندازی حلکاری - یک مجلس میناتور خوش که صفحۀ مقابل آن متن بین سطور طلا اندازی منقش است و هشت لچکی مذهب منقش دارد - یک سر لوح مذهب متوسط جدید - ٣٥٣ صفحه ، هر صفحه ١٢ سطر، هر سطر یک بیت . ٩ میلیمتر بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ١٠) (شمارۀ ٢٤٤) .

از اول و آخر ساقط داشته است و دو ورق باول نسخه ویکورق بآخر و چند ورق در میانه بآن افزوده و نوشته‌اند. با اینحال از آخر در حدود چهار ورق کسردارد .

آغاز :

« آلهی غنچه امید بکشای   گلی از روضۀ جاوید بنمای »

پایان موجود :

« بیفکند از کف فکرت ترازو   نشست از نظم‌سنجی سست بازو »

در حدود سال١٢٤٣ در تصرف علیقلی‌نامی بوده و بسال ١٢٧٤ و ١٢٨٢ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در حاشیه صفحه اول مهر او ه

جامی

باندازهٔ ۱۰۰ × ۱٦٥ - جلد مقوای روغنی خوش بوم زردنقش رخ و بلبل و پروانه بدون حاشیه ، اندرون بوم سرخ نقش برگ موئی مذهب - کاغذ ترمه جدول وکمند زرین - عنوانها بسرخی روی متن زر درسر سخنهای مذهب مرصع نوشته شده است - دو صفحه اول متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی حاشیه حلکاری - یکسرلوح مذهب موصع خوش - نه مجلس تصویر میناتور آبرنگ کار اصفهان - ۲۵۳ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت . ٦۰ میلیمتر - خط شکسته نستعلیق کتابت متوسط - رقم محمد رحیم -تاریخ تحریر سال ۱۲٤۰ (یا ۱۲۰٤) . (شمارهٔ ۵۰۹۹).

آغاز و پایان متن مانند نسخه شماره ۲٤۹وکتابت چنین تمام میشود: « وقع الفراغ من تسوید هذاالکتاب بتاریخ یوم سه‌شنبه بیست وچهارم شهر جمادی الاول سنه ۱۲٤ بربدالضعیف....محمد رحیم ابن محمد»

بدنبال یوسف و زلیخا مثنوی کوتاهی از کاتب و یکی از«رفیق» در توصیف کتابت کتاب است که در آن اشاره شده است که نسخه برای « برادر زاده سلطان » کتابت و فراهم شده است که احتمال میرود مقصود فتحعلیشاة برادر زاده آقا محمدخان قاجارباشد و بنا براین تاریخ تحریر همان سال ۱۲۰٤ میشود .

بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته است ولی اثر نام فتحعلیشاه را در ترنجی که معمولا در حاشیه صفحه اول کتاب می نوشته‌اند ، محوکرده‌اند »

(٥٥٩)

یوسف و زلیخا

جامی

باندازۀ ۱۳۰/ × ۲۱۵ - جلد روغنی عالی بوم مشکی ترنج و نیمترنج و سر ترنج و حاشیه بوته مذهب . اندرون بوم سرخ ساده جدول مذهب - کاغذ ترمۀ جدول کمند زرین - عنوانها بسرخی - دو صفحه اول متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی حاشیه بوته اندازی منقش - یک سر لوح مذهب مرصع خوش - ۲۷۳ صفحه ، هر صفحه ۱۵ سطر ، هر سطر یک بیت ۶۳ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خوش - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۳) . (شمارۀ ۲۹۹۸).

آغاز و پایان مانند نسخه پیش .

کیفیت ورد بکتابخانه معلوم نیست .

(٥٦٠)

جامی

باندازۀ ۱۸۰ × ۲۹۵ - جلد روغنی ممتاز زمینه نارنجی نقش مجلس بوم و گل ودرخت و پرنده ، حاشیه زمینه مشکی بوته مذهب ، اندرون تیماج مشکی ترنج ،وسرترنج و نیمترنج وگوشه منگنه طلاپوش صفحات متن و حاشیه ،کاغذ متن سمرقندی شکری زرفشان جدول زرین حاشیه الوان عکس کاری مذهب ممتاز - یک سرلوح مذهب عالی یک مجلس میناتور ممتاز تصویر شکارگاه - ۹۸ صفحه ، هر صفحه

۱۳ سطر ، هر سطر یک بیت میلیمتر خط نستعلیق کتابت خفی خوش - رقم محمد امین کاتب - تاریخ تحریر سال ۱۰۰۱ . (شمارهٔ ۲۵۳).

آغاز :

« ای بیادت تازه جان عاشقان زاب لطفت تر زبان عاشقان

پایان :

« هردمش جاه وجلال تازه باد مدت ملکش برون زاندازه باد »

« در کتابخانهٔ نواب کامیاب قمررکاب عدالت شعار گردون وقار خورشید اشتهار دین محمد سلطان زیدالله عمره صورت تحریر یافت فی شهر رجب المرجب سنهٔ احدی والف کتبه المذنب محمد امین الکاتب » .

در آخر نسخه مهر دبن محمد باسجع : « دین محمد سلطان بن حافی سلطان ۹۹۹ » یا « سلطان بن سلطان دبن محمد خافی ۹۹۹ » و در صفحه اول بالای سرلوح مهر ناصرالدین شاه را دارد .

(٥٦١)

ترجمه منظوم چهل کلمه (اربعین حدیث)

جامی

باندازهٔ ۱۸۰ × ۲۷۵ - جلد میشن تریا کی دولائی ابره ترنج و سر ترنج و لچکی ضربی طلاپوش خوش ، آستر میشن ساق چناری ساده - صفحات متن و حاشبه قطعه سازی . کاغذ متن بخارائی نخودی و چهره‌ای افشان غبار جدول زرین ، حاشیه سمرقندی زرفشان - کلمات حضرت رسول بقلم دو دانگ و ترجمهٔ منظوم به تفنن چلیپا نوشته و جدول کشی شده است - یک سر لوح مزدوج مذهب مرصع عالی -

۱۶ صفحه ، هرصفحه مشتمل بر سه «کلمه» و شش بیت ترجمه منظوم - خط نستعلیق دو دانگ (متن کلمات) و نیم دو دانگ (مقدمه) و کتابت (ترجمه منظوم) عالی - رقم میر علی هروی - بدون تاریخ (بعد از سال ۹۳۰ و بیش از سال ۹۵۲). (شمارهٔ ۲۰۹۰).

آغاز :

« صحیح ترین حدیثی که ... اما بعد این جهل کلمه است از آن کلمات که سهولت فهم و خفظ را بنظم فارسی ترجمه کرده می‌آید . امید واری آنکه ناظم منرجم امروز در شرط من حفظ علی امتی اربعین حدیثاً بنتفعون داخل شود ... »

« لایؤمن احدکم حتی یحب لاخیه مایحب لنفسه »

هرکسی را لقب مکن مؤمن گرچه از سعی جان و تن کاهد
تا نخواهد برادر خود را آنچه از بهر خویشتن خواهد »

پایان :

« ای گرانمایه مرد دانشور که ترا علم دین بود معلوم

« تمت ترجمه هذاالاربعین ... سنه تسع و ثمانین و ثمانمائه . .

« اربعین های سالکان جامی هست بهر وصول صدر قبول
نبود ازفضل حق عجیب وغریب که بدین اربعین رسی بوصول»

«کتبه‌العبد الفقیر میرعلی الکاتب غفرالله ذنوبه وستر عیوبه ببلدة بخارا . »

نسخه در حدود سال ۱۰۳۰ در تملک محمد علی نامی بوده و بسال ۱۱٤٤ ازعرض کتابخانه گذشته بعدها بسال ۱۲٤٤ در تصرف محمد اسمعیل نامی آمده و باز وارد کتابخانه شده و بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و مهر او در بالای صفحه اول هست .

(٥٦٢)

ترجمه منظوم چهل کلمه (اربعین حدیث)

جامی

باندازهٔ ۱۷۰ × ۲۸۰ - جلد مقوای ابره قلمکار بوته بازوبندی مذهب روغنی سجاف تیماج مشکی ، اندرون کاغذ مشکی - صفحه ها متن و حاشیه قطعه‌سازی ، کاغذ متن خنائی جدول رزین زرافشان غبار غبار ، کاغذ حاشیه گلی عکس کاری بوته تحریر بزر - بدون سرلوح - ۱۶ صفحه ، هر صفحه سه «کلمه» از متن و شش بیت ترجمه منظوم که چهار بیت بچلیپ نوشته شده است - خط نستعلیق نیمه دو دانگ وکتابت خفی خوش - رقم میرعلی - بدون تاریخ (نیمهٔ اول قرن ۱۰) (شمارهٔ ۲۰۸۸) .

آغاز مانند نسخه پیش .

پایان :

« بازکش دست همت از چیزی   که بدست نصرف دگریست »

« کتبه‌الفقیر المذنب میر علی غفرالله ذنوبه وستر عیوبه . »

بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته و در حاشیه صفحه اول نام او بسفیداب روی متن زر در ترنجی نوشته شده است - بسال ۱۲۹۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و درمحل سرلوح مهر او هست .

(٥٦٣)

منظوم

جامی

باندازهٔ ۱۲۰ × ۱۹۰ - جلد میشن جگری نرنج و نیمنرنج ضربی مذهب لولا دار خوش عالی، اندرون میشن سرخ ساده - صفحه ها

متن و حاشیه ، کاغذ متن بخارائی زرفشان غبار ، حاشیه سمرقندی زرفشان - یک سر لوح مزدوج مذهب مرصع عالی که در کتیبهٔ آن روی متن زر منقش بخط کوفی تزئینی بسفیداب نوشته شده است

خط متن حدیثها نستعلیق نیمدو دانگ و مقدمه و ترجمه منظوم کتابت خفی عالی - رقم شاه محمود نیشابوری - تاریخ تحریر سال ۹۵۰ . (شمارهٔ ۱۱۱۱۸).

۱۰ صفحه هر صفحه ۹ سطر که در صفحه ۲ بیت فارسی وسه حدیث دارد و چهار بیت بچلیب نوشته شده است -.

آغاز و بایان متن مانند نسخه شماره ۲۰٤ در آخر اضافه دارد :

« تمت علی یدالعبدالمذنب شاه محمود الکاتب غفرالله ذنوبه وستر عیوبه فی شهور خمسین و تسعمائه بدارالسلطنه تبریز »

یادداشتها و مهر ناصرالدبن شاه را محوکرده‌اند و ظاهراً بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته است .

(٥٦٤)

جامی

باندازهٔ ۱٤۰ × ۲٤۰ - جلد میشن قهوه‌ای بغدادی لولا دار جدول منگنه مذهب - صفحه‌ها متن و حاشیه ، کاغذ متن خانبالغ زرفشان غبار ، حاشیه دولت آبادی لیموئی و جهره‌ای جدول زرین - حواشی حلکاری خوش - متن فابسازی و در هر صفحه سه سطر متن کلمات بقلم نیم دو دانگ بزر ولاجورد و شش بیت ترجمه فارسی منظوم هست که چهار بیت آن بچلیپ نوشته شده است - هر صفحه چهار لچکی مذهب منقش دارد - یک سرلوح مزدوج مذهب مرصع عالی که درکتیبهٔ آز عنوان « جهل حدیث نبوی » بقلم رفاع عالی

بسفیداب تحریر دار روی متن زر نوشته شده است - ۱۶ صفحه - خط نستعلیق نیمه دو دانگ و کتابت خفی عالی - رقم بابا شاه اصفهانی تارین تحریر سال ۹۷۸ . (شمارهٔ ۲۰۹۲) .

آغاز و پایان متن نامه نسخه پیش در آخر اضافه دارد :

« بزیور اتمام رسید این نسخهٔ شریف در تاریخ شهر رمضان المبارك سنه ثمان و سبعین و تسعمائة . کتبه العبد المذنب بابا شاه اصفهانی . »

بسال ۱۱۰۵ وارد کتابخانه شاه سلطان حسین صفوی شده‌است و درپشت صفحه دارد : « چهل حدیث ... بخط بابا شاه از بابت پیش کشی ولدان مرتضی قلیخان بیگلربگی سابق کنجه که بتاریخ شهر جمادی الاولی سنه ۱۰۷۷ جمعست. بتاریخ ۱۶ شهر جمادی الثانی سنه ۱۱۰۵ داخل عرض شد . » و مهر شاه سلطان حسین با سجع: « رسید از سلیمان بعز و شرف حسین از غلامی شاه نجف » ذیل آنست - بعد نسخه در تملك میرزا مهدیخان نادری آمده وپشت صفحه اول و آخر مهر او هست - سایر بیتها و مهرها را محو کرده‌اند و معلوم نیست درچه تاریخ وارد کتابخانه شده است .

(۵۶۵)

جامی

باندازهٔ ۱۹۵ × ۳۰۵ - جلد میشن قهوه‌ای ترنج و سر ترنج و گوشه بریده ضربی طلا پوش فرسوده ، اندرون میشن ساق چناری ترنج و سر ترنج گوشه مذهب - صفحات قطعه سازی متن و حاشیه ، کاغذ متن ختائی زرفشان غبار - حواشی حلکاری و کتیبه سازی ،

موزائیک کاری مناسب هر صفحه در متن چهار لچکی بوته اندازی دارد - یک سر لوح مذهب مرصع خوش - ۱۵ صفحه هر صفحه سه سطر متن کلمات و شش بیت ترجمه منظوم که دو بیت مستقیم و چهار بیت در ۸ مصراع چلیپ نوشته شده است - خط کلمات نستعلیق دو دانگ و ترجمه کتابت خوش - رقم محمد امین - تاریخ تحریر سال ۹۸۸ . (شمارهٔ ۱۱٦٤٤) .

آغاز و پایان متن مانند نسخه پیش و در آخر اضافه دارد :

« تمت ترجمه هذالاربعین بتوفیق من هو خیرالناصرین ومعین، علی یدالعبد المذنب محمد امین سنه ثمان و ثمانین و تسعمائة مع‌الله بها کل فریق فیه الحمدلله علی الاتمام . »

نسخه از موقوفات شاه سلطان حسین صفوی است که بسال ۱۱۰۷ از عرض کتابخانه گذشته و وقف نامه بخط آقا جمال خوانساری در پشت صفحه اول هست و بمهر شاه سلطان حسین و آقا جمال ممهور است بعضی‌عبارات که در ضمن یک صفحه وقف نامه است نقل میشود :

« ... اعلیحضرت - شاه سلطان حسین الحسینی الموسوی بهادر خان ... این کتاب مستطاب را ... وقف مخلد وحبس مؤبد فرمودند بر کافهٔ شیعیان و عامه اهل ایمان که بمطالبه آن یااستکتاب ازآن منتفع گردند و تولیت آنرا تعویض فرمودند بذات اقدس ونفس انفس خود - و بعد از آن بهر که از سلسلهٔ علیه صفویه ... سریر آرای کشور سلطانی ... بوده باشد... مقرر آنکه کتابدار سرکار خاصهٔ شریفه آنرا با سایر کتب مختلفه که وقف نموده‌اند در مکانی معین ضبط نموده سررشته جدا بر آن نگاهدارد وداخل سایر کتب کتابخانه مبارکه نکند ... وکتب الداعی لدوام الدوله الابدیة القاهره ابن حسین جمال الدین محمد الخوانساری ......»

ازکتابهای مسروقهٔ استردادی‌است وکیفیت ورود آن بکتابخانه معلوم نیست .

(٥٦٦)

جامی

باندازهٔ ١٦٠×٢٤٠ - جلد دولائی ابره قلمکار موم کشیده سجاف و اندرون تیماج مشکی بوته‌اندازی - صفحات متن و حاشیه ، کاغذ متن ختائی الوان ، حاشیه دولت آبادی جدول وکمنددار - بین سطور طلااندازی - یک سر لوح مذهب مرصع خوش - ١٦ صفحه سطربندی صفحات مانند نسخه پیش - کلمات بزر و شنگرف و لاجورد - خط کلمات نستعلیق نیمدو دانک و متن کتابت خفی عالی - رقم عبدالرشید دیلمی - تاریخ سال ١٠٣٢ » (شماره ١١١١٩) .

آغاز و بابان متن مانند نسخه پیش اضافه دارد:

« نمت ترجمه هذالاربعین بتوفیق من هو خیر ناصر و معین سنه ست و ثمانین و ثمانمائته متع‌الله بها کل فریق و فیه والحمدلله علی‌الاتمام والصلوه والسلام علی آله‌البررةالکرام . شرف بکتابتها العبدالحقیر رشید غفرالله ذنوبه فی سنه ١٠٣٢ من‌الهجریةالنبویة»

از متملکات میرزا مهدیخان نادری بوده است و مهر او در پشت صفحه اول دیده میشود - بسال ١٢٣٢ از عرض فتحعلیشاه گذشته و درحاشیه‌صفحه اول‌اثر نام اوکه در ترنجی نوشته‌شده‌معلوم است - بسال ١٢٨٢ از عرض ناصرالدین شاه گذشته است.

(٥٦٧)

مثنوی نصحیت نامهٔ جامی بفرزند خود

جامی

باندازهٔ ۱۰۰ × ۲۵۷ - جلد دولائی ابره تیماج سرخ ترنج و سر ترنج و نیمترنج و گوشه مذهب، سجاف و اندرون تیماج ماشی ساده - کاغذ فرنگی آهار و مهره کشیده جدول و کمند زرین بین سطور تماماً طلااندازی - دو صفحه اول متن و حاشیه، حاشیه بوته اندازی میناسازی خوش - یک سر لوح مزدوج‌مذهب مرصع خوش - ۹ صفحه هر صفحه ۱۲ سطر، هر سطر یک بیت ۷۰ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خوش - رقم علی نقی - تاریخ تحریر سال ۱۲۷۰. (شمارهٔ ۲۵۲).

آغاز:

تولّاك الله ای فرزانه فرزند
نگهدار تو باد از بد خداوند
زهر پندت دهاد آن بهره‌مندی
که وقت حاجت آنرا کار بندی
مرا هفتاد شد سال و ترا هفت
ترا اقبال می‌آید مرا رفت »

پایان:

«همان به کاندرین دیرمجازی
کند فضل خدایت کارسازی »

« مشق کرد از روی خط استاد الکل فی‌الکل میر عماد الحسنی خانه‌زاد حقیقی علی‌نقی ۱۲۷۰.»

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته است

میر شیخ (میر شیخ بن نورالدین محمد پورانی)

باندازهٔ ۲۳۵×۱٤۰ - جلد ابره تیماج مشکی ترنج و سر ترنج و گوشه کوبیده منقش مینا سازی زمینه زربن ، اندرون میشن عنابی ترنج و گوشه ساخت معرق زمینه لاجوردی عالی - صفحات متن و حاشیه ، کاغذ بخارائی الوان حاشیه افشان - ۱۰ صفحه سطر بندی مانند نسخه شماره ۲۰۹ - یک سر لوح مزدوج مذهب مرصع ممتاز - خط کلمات بزر و سفیداب و لاجورد - خط کلمات نستعلیق نیم دو دانک و ترجمه کتابت خفی نزدیک بغابر عالی - رقم میر علی بدون تاریخ (قرن دهم). (شمارهٔ ۲۰۹۱).

این ترجمه ، ترجمه چهل حدیث دیگر جز آن که جامی کرده‌است می‌باشد و آن نیز مقدمه‌ای منثور دارد و هر حدیث بدو بیت شعر فارسی بوزن و بحر و ترجمهٔ جامی است

آغاز :

« الحمدلمن . . . پس بمقتضای این امر فقیر بی بضاعت و حقیر بی استطاعت المفتقر الی رحمة‌السبحانی میر شیخ بن نورالدبن محمدالپورانی چهل حدیث از جماع اخبار مصطفوی بنظم فارسی ترجمه کرده می‌آید تا حفظ مقاصد آن بر طالبان آسان گردد رجا از حضرت کبریا آنکه در روز جزا از سعادت جزای من حفظ‌علی‌امتی اربعین حدیثاً بعثه‌الله یوم‌القیمته فقیهاً عالماً بهره‌مند گردد . . .»

« . . . من دل علی خیر فله مثل اجر فاعله صدق‌الله

« هر که خیری کند جزا یابد

ای خوش آن کس که گشت عامل خیر

و انکه بر خیر راهنما گردد
هست مزدش جومرد فاعل‌خیر »

پایان :

« آن زمان بر زبان او بدهید
گفتن لااله‌الاالله »

« کتبه الفقیرالمذنب میر علی الکاتب غفرذنوبه . »

بسال ۱۲۰۰ وارد کتابخانه شده و سال بعد از عرض آقا محمد خان قاجار گذشته است - بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته و در حاشیه صفحه اول نام او بسفیداب روی متن زردر ترنجی نوشته شده - بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در حاشیه صفحه اول مهر او را دارد .

(۵۶۹)

پیامی (شیخ عبدالسلام بن شیخ شمس‌الدین محمدکرمانی)

باندازه ۱۴۵×۲۲۵ - جلد روغنی عالی بوم تریاکی بوته گل و بلبل نقاشی ، اندرون سرخ بوته مذهب ساده - صفحه‌ها متن و حاشیه ، کاغذ متن قطعه اصفهانی نخودی زرفشان غبار ، حاشیه نشت گلی جدول و کمند زرین - تمامی صفحات حاشیه حل کاری عالی تسمهٔ مذهب مرصع - یک سر لوح مزدوج مذهب مرصع عالی - دو صفحه اول متن و حاشیه مذهب مرصع عالی - صفحه آخر در پایان متن کتاب سه لوح و دو لچکی مرصع مذهب

عالی - ۱۸ صفحه ، هر صفحه ۱۰ سطر ، هر سطر یک بیت ٦٥ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت عالی - رقم میر عماد حسینی ؟ - بدون تاریخ تحریر. (شمارهٔ ۱۰۰۰۹)

آغاز:

« مراست درد دلی پی‌برده بر گفتار
که سنگ خاره اگر بشنود بگرید زار »

پایان:

« ز نظم من ثنای تو روی مه را مهر
بخامهٔ زر خود کرده‌باد نقش ونگار »

«کتبه الفقیرالمذنب عمادالحسینی غفر ذنوبه و ستر عیوبه »

این نسخهٔ ممتاز بخط میر عماد نیست و در رقم آن دست برده شدهٔ و کلمهٔ « عماد » الحاقی است و نام مذهب آن که در آخرین کلمات نوشته شده بوده است تراشیده‌اند و تاریخ تذهیب را که مؤخر تاریخ کتابت است محو کرده‌اند ولی ارقام ٦٩ بدقت خوانده میشود که رقم مآت آن باید «۹» باشد. بهر صورت کاتب این نسخه یکی از زبر دست ترین کتاب خط نستعلیق و تاریخ تحریر آن باید نیمه اول قرن دهم عصر میر علی حسینی هروی باشد.

نسخه در تملک میرزا مهدیخان نادری بوده و در صفحه بدرقهٔ اول مهر او هست - بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته و در حاشیه صفحه اول نام وی روی متن‌از در نیمترنجی نوشته شده و بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته است - یادداشتها و مهرها از جمله مهر ناصرالدین شاه را در صفحه اول و آخر محو کرده‌اند.

(۵۷۰)

هفت بند (در نعت حضرت علی بن ابیطالب)

حسن کاشانی

باندازه ۱۷۵×۲۵۰ - جلد روغنی عالی بوم زرک ترنج و سر ترنج و حاشیه بوم مشکی نقش گل و بلبل ، اندرون متن سرخ ساده جدول مذهب کار علی اشرف تاریخ ۱۱۵۳ - بطریق مرقع و صفحه‌ها قطعه‌سازی - کاغذ متن خانبالغ بین سطور طلاانداژی منقش ، دو حاشیه باریک و پهن تشعیر سازی ممتاز بزر سبز و زرد کار محمدهادی مذهب تاریخ ۱۱۵۲ - ۱۰ رقعه هر صفحه ۸سطر، هر سطر یک بیت ۷۷ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت ممتاز - بدون رقم و تاریخ تحریر و باحتمال نزدیک بیقین بخط میر عماد حسنی (قرن ۱۱) (شمارهٔ ۲۹۴۴).

نسخه ناقص و فاقد دوبند آخر است.

آغاز:

« السلام ای سایهٔ خورشید رب‌العالمین
آسمان عزو تمکین آفتاب داد ودین »

پایان موجود :

« قبهٔ نه چرخ را چون دانه برچیند زجا
مرغ تعظیمی که او بربام ایوان سماست»

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته است و صفحهٔ اول و آخر مهر او را دارد

حسن کاشانی

باندازۀ ۱۶۰×۲۰۰ - جلد مقوای ابره کاغذ آبی زرفشان - صفحه‌ها قطعه سازی متن و حاشیه ، کاغذ متن سمرقندی جدول زرین شکری زرفشان غبار، حواشي الوان حل کاری‌خوش - ترجیعات و عنوانها بسرنج و لاجورد و زر - یک سر لوح مذهب مرصع خوش که در کتیبۀ آن روی متن زر عنوان بسفیداب نوشته شده است - ۲۰ صفحه ، هر صفحه ۱۰ سطر ، هر سطر یک مصراع ۸۰ میلیمتر - خط نستعلیق نیم دو دانگ عالی - رقم عبدالجبار اصفهانی - بدون تاریخ تحریر (قرن ۱۱). (شمارۀ ۲۹۴۳)

بدنبال هفت‌بند یک رباعی و یک قطعه نیز هست.

آغاز مانند نسخۀ پیش.

پایان :

« بعین عنایت بحالم نظر کنی
که بینند سگ را بروی خداوند »

«کتبه العبدالمذنب‌الراجی عبد الجبار غفرذنوبه وستر عیوبه »

نسخه از کتابهای کتابخانه سلاطین صفوی بوده که عرضهای مختلف را از پشت آن محوکرده‌اند و اثرآنها باقیست - بسال ۱۱۴۰ میرزا مهدیخان نادری آنرا خریداری کرده- بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و مهر او در حاشیه صفحه اول و آخراست .

(۷۵۲)

صد کلمهٔ حضرت علی ابی ابیطالب و ترجمهٔ منظوم آن

عادل

باندازهٔ ۱۳۰×۲۱۵ - جلد تیماج دولائی ابره سرخ ، ترنج و سرترنج منگنهٔ مطلا، اندرون وسجاف مشکی - صفحات متن وحاشیه ، کاغذ متن خانبالغ ، حاشیه ابری جدول زرین دار- ۳۶ صفحه، درهر صفحه سه سطر متن کلمات شش سطر ، هر سطر یک مصراع ترجمهٔ منظوم نوشته و جدول بندی شده است - یک سر لوح مذهب مرصع عالی که در میانه روی متن لاجورد بزر تحریر دار نوشته شده است « ماته کلمة علیة عالیه » - دو صفحه اول بین‌السطور طلا اندازی منقش - خط متن ثلث دو دانگ جلی و خط ترجمه نسخ کتابت خفی عالی - رقم علیقلی شیرازی - تاریخ تحریر سال ۹۷۷ .
(شمارهٔ ۲۱۰۱)

آغاز :

« بهترین هرکلام ای نور چشم مردمان
هست نام خالق بسیار بخش مهربان »

پایان :

« یا الهی بی‌رضایت کز زبان‌و چشم‌دل
زشت‌گوید یا به‌بیند یا رود جائی‌مهل

« اللهم اغفر . . . کتبه العبدالفقیر الملک الغنی علی قلی الشیرازی حامداً و مسلّماً و مسلماً فی شهر رجب‌المرجب فی سنه سبع و سبعین و تسعمائه »

در حاشیه صفحه اول نام فتحعلیشاه بسفیداب روی متن زر در ترنجی نوشته شده و مهر ناصرالدین شاه دارد.

نسخه بتاریخ ۱۲۳۲ وارد کتابخانه شده است و وقتی در تملک محمد مومن و در تاریخ ۱۰۷۸ در دست محمد حسین بن محمد شریف بن شمس‌الدین محمد بوده و در سال ۱۱۴۰ محمد حسین نامی آنرا در اصفهان خریداری کرده است.

(۵۷۳)

عادل [؟]

باندازهٔ ۱۷۰×۲۴۰ - جلد ابره تیماج مشکی ترنج وسر ترنج نقاشی مینا سازی زمینه مطلا ، اندرون تیماج عنابی ترنج و سر ترنج و گوشه سوخت معرق مذهب عالی روی زمینه لاجوردی وفیروزه‌ای کاغذ قطعه اصفهانی شکری جدول و کمند زرین ، دو ورق اول و دو ورق آخر متن و حاشیه شده - متن صفحات جدول کشیده و در کنار هر بیت بوته‌اندازی مذهب - صفحه اول بین‌سطور طلا اندازی منقش - یک سر لوح مزدوج مذهب مرصع عالی که در کتبه آن « بسمله » بقلم ثلث عالی بسفیداب تحریردار و در روی متن از بوته‌اندازی نوشته شده - ۳۶ صفحه ، در هر صفحه متن کلمات در سه سطر بقلم ثلث نیم‌دودانگ جلی عالی بلاجورد و زرتحریردار و سه بیت در شش سطر هرسطر یک مصراع بقلم نستعلیق دو صفحه هریک با یک سر لوح و یک شمسه و چهار نیمترنج مذهب مرصع دارد که صفحه اول جدید و الحاقی است و در میان تتمهٔ صفحه دوم بخط رقاع خوش بسفیداب تحریر دار نام و القاب حضرت امیر نوشته شده است - کاتب متن کلمات محمد کاتب و کاتب ترجمهٔ نظم شاه محمد مشهدی - تاریخ تحریر سال ۹۷۶

(شمارهٔ ۱۱۰۸۳)

ترجمه منظوم از شاعری با تخلص عادل است که در ترجمهٔ یکی از کلمات گوید:

« بدترین درویشئی حمق است ای جان جهان
بشنو از عادل کلام شاه مردانرا بیان

آغاز:

بهترین هرکلام ای نور چشم مردمان
هست نام خالق بسیار بخش مهربان

قال امیرالمؤمنین علی‌المرتضی علیه‌السلام

گفت امیر مومنان سرچشمه صدق و صفا
شیر یزدان شاه مردان ابن عم مصطفی

لوکشف‌العظاء ما ازددت یقیناً.

گر اجل بردارد از پیشم حیات مستعار
دریقین من بیفزاید بذات کردگار.»

پایان:

« اللهم اغفر رمزات‌الالحاظ و سقطات‌الالفاظ و هفوات‌اللسان وسهوات الجنان.

با آلهی بی‌رضایت گرزبان و چشم و دل
زشت گوید یا به‌بیند یا رود جائی مهل

حرره شاه محمد. تمت‌الکلمات‌العلیته‌العلویة علی قائلها الصلوة والسلام والتحیته‌علی بدالعبدالمذنب محمدالکاتب غفرالله‌له سنه ست و سبعین و تسعمائه.»

یادداشتها و مهرها را محو کرده‌اند و از آثار مشهود پیداست که نسخه را امین‌السلطان تقدیم کرده و بسال ۱۳۲۲ از عرض

(۵۷۳)

صد کلمه حضرت علی بن ابیطالب و ترجمهٔ منظوم آن

عادل (؟)

باندازهٔ ۱۷۰×۲۶۷ - جلد تیماج حنائی ترنج و سر ترنج و لچکی ضربی طلاپوش ، اندرون کاغذ مشکی ترنج و سر ترنج و لچکی مفضض ساده - کاغذ دولت‌آبادی متن زرافشان غبار - دو صفحه اول بین سطور طلااندازی منقش - یک سر لوح مزدوج مذهب مرصع خوش که در کتیبه آن بزر تحریردار عنوان کتاب بخط رقاع نوشته شده - ۳۰ صفحه هر صفحه ۹سطر بشرح نسخه پیش - خط کلمات ریحان دو دانگ جلی خوش بلاجورد و زر تحریردار و ترجمه نستعلیق نیمدو دانگ متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۰) . (شمارهٔ ۲۰۸۵).

آغاز و پایان متن مانند نسخه پیش.

پیش از صفحه ۲۶ یک ورق ساقط دارد.

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در حاشیه صفحهٔ اول مهر او هست.

(۵۷۵)

عادل ؟

باندازهٔ ۱۵۰×۲۳۵ - جلد میشن جگری ترنج و گوشه ضربی طلاپوش ، اندرون تیماج عنابی ترنج وگوشه سوخت معرق زمینه لاجوردی لولادار خوش - کاغذ اصفهانی جدول زرین - دو صفحه اول بین سطور طلا اندازی منقش - یک سر لوح مزدوج

مذهب مرصع عالی که در کتیبهٔ آن بسفیداب نحربردار عنوان کتاب بخط رقاع نوسته شده - ۳٤ صفحه ، هر صفحه ۹ سطربشرح نسخه پیش خط کلمات ریحان دودانگ جلی عالی و خط ترجمه نستعلیق کتابت خفی خوش - بدون رقم وتاریخ نحریر (قرن ۱۰). (شمارهٔ ۲۰۸۶).

آغاز و بایان متن مانند نسخه پیش

نسخه در حدود سال ۱۱۱۹ در تملك سعادقلی نامی بوده و بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین ساه گذنسه و در حاشیه صفحه اول مهر او هست .

(٥٧٦)

ترجمه صد کلمه حضرت علی بن ابیطالب با ترجمه منظوم آن

عادل

باندازهٔ ۱۷٥ × ۲۷٥ - جلدنیماج قهوه‌ای برنج و سر ترنج منگنه - صفحه‌ها قطعه سازی کاغذ سن بغدادی شکری جدول زربن حاشیه الوان - بین سطور طلاانداری - ۳٤ صفحه هرصفحه ۹ سطر بشرح نسخه بیتس - خط کلمات نلت دودانگ جلی عالی و خط ترجمه نسخ کتابت عالی - رقم عبدالحلیم - بدون تاریخ تحریر (قرن ۱۰). (شماره ۲۰۸۷).

آغاز و بابان سن مانند نسخه بیس ، در آخر اضافه دارد: « کتبه عبدالحلیم‌بن مصطفی. »

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین ساه گذسه و بالای صفحه اول و آخر صفحه آخر مهر او هست.

(٥٧٧)

قصیدهٔ مناجات حضرت علی بن ابیطالب و ترجمه منظوم آن

باندازهٔ ۳۸۰×۲۳۰ - جلد روغنی عالی بوم مشکی نقش جانوران پرنده و غیره مذهب . اندرون تیماج عنابی ساده روغنی کشیده ـ صفحهٔ های متن وحاشیه ، کاغذ متن دولت آبادی شکری جدول زرین افشان غبار ، چهره‌ای تماماً حلکاری خوش - چهار صفحه اول جزحاشیه اصلی یک حاشیه باریک بوته‌اندازی مذهب دارد ـ دو صفحه اول متن بین سطور بوته‌اندازی - ۱۲ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر که بترتیب متن عربی در شش سطر وشش بیت ترجمهٔ منظوم در شش سطر نوشته شده‌است ـ خط متن عربی سه‌دانگ نستعلیق جلی خوش و خط مقدمه نیمدودانگ خوش و ترجمه نستعلیق کتابت خفی عالی - رقم میرعلی ـ بدون تاریخ تحریر (قرن ۱۰). (شماره ۱٤۹٥).

آغاز:

« وظایف شکستکی و نیازی. . . . اما بعد مقصود از تسوید این اوراق و مطموع از اهل وفاق آنکه چون این فقیر را بعد از مطالعه کتب کلامی و ضبط قوانین عـربیت توفیق رفیق شد کـه بمطالعهٔ کتاب نهج‌البلاغه ازکلام خیر انجام حضرت امیرالمؤمنین و امام المتقین اسدالله الغالب ومطلوب کل طالب علی‌ابن ابی‌طالب علیه الصلوة والسلام ودیوان مبارك ایشان برداخت ولغات معضله مشکلهٔ آنرا بجهد و کوشش بسیار فی اناء اللیل و اطراف النهار از کتب مبسوط بیرون داده ترجمهٔ واضح بدان کتاب شریف نوشته حالا عجالت الوقت مناجات با برکات آن حضرت که در دیوان در قافیه عین ورود یافته تحفةالمجلس العالی باترجمه کتابت کرده میشود . واین مناجات

سریست نگاه‌دارنده خوانندهٔ آنرا دروقت شدت وبلاو حصاریست در وقت غلبهٔ اعدا و هنگام حزن و اندوه و حضرت امام جعفر صادق علیه‌السلام فرموده که این مناجاتیست که پدر من و جد بزرگوار من حضرت امیرالمؤمنین علیه‌السلام فرزندان و محبان خود رابدان وصیت فرموده و بر خواندن‌آن ترغیب و تحریض نموده . . . .»

آغاز :

«لك‌الحمد یاذالجودوالمجدوالعلی

تبارکت تعطی من تشاء و تمنع

ای صاحب جود مرترا حمد و ثنا

هستی تو بزرگوار با مجد و علا

آنرا که تو خواهی بدهی‌نور هدی

وانرا که توخواهی‌نکنی منع عطا»

پایان :

« و صل علیه ما دعاك موّحد ؛

ونا جاك اخیار ببابك رکّع »

یا رب زتو بر رسول صلوات و سلم

تا خواند احد موحدت بین انام

مادام که باتو راز گویند اخیار

بر درگه تو رکوع آرند و قیام

فقیر میر. علی »

مترجم این قصیده معلوم نیست یا بمن معلوم نشد و اگر واقعاً ناظم این ترجمه و منشی این مقدمه معلوم نباشد ، مستبعد نیست که از شخص میر علی هروی خوشنویس کاتب این کتاب باشد که ویرا بشاعری و منشی‌گری یادکرده‌اند.

در حدود سال ۱۱۵۰ نسخه را محمد رضا بیک قوریساول پیشکش کتابخانه سلطنتی صفوی شده و بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در محل سرلوح وآخر کتاب مهر اوهست .

(۵۷۸)

صد کلمه حضرت علی بن ابیطالب با ترجمه

باندازهٔ ۱۵۵ × ۲۳۰ بدون جلد ـ صفحه هامتن و حاشیه ، کاغذ متن قطعه اصفهانی سفید و آبی ، حاشیه الوان ـ تمامی حواشی کلکاری با تسمهٔ تشعیر سازی مذهب عالی ـ متن صفحه‌ها جدول کشی و طلا اندازی هرصفحه چهار لچکی مرصع دارد ـ یک سرلوح مذهب مرصع عالی ۳۴ صفحه ، در هر صفحه سه سطر متن کلمات و شش بیت ترجمه منظوم درچهار بیت چلیپا چپ و راست و یک بیت مستقیم نوشته شده است ـ خط کلمات نستعلیق دو دانگ و ترجمه کتابت خفی عالی ـ رقم عبدالجبار اصفهانی ـ تاریخ تحریر سال ۱۰۲۹ .(شمارهٔ ۱۱۲۳۴)
آغاز مانند نسخه شماره (۲۲۱۲۷)
پایان:

« هرچه باید بگوید وانگه　　　دل برآن قول وگفته بگمارد .
کتبه العبدالمذنب الراجی عبد الجبار غفر ذنوبه وستر عیوبه فی سنه ۱۰۲۹ »

(۵۷۹)

قصیدهٔ مناجات حضرت علی بن ابیطالب و ترجمه منظوم آن

باندازهٔ ۱۶۵ × ۲۷۵ ـ جلد تیماج دولائی ابره مشکی سجاف و اندرون آجری ـ صفحات متن و حاشیه ، کاغذ متن فرنگی آهار ومهره کشیده جدول وکمند زرین حاشیه اصفهانی سرخ ـ یک سر فصل

منقش متوسط که عنوان در آن بلاجورد نوشته شده است - ترجمه بسرخی ولاجورد - ۱۲ صفحه ، هر صفحه ۶ سطر ، هر سطر یک مصرع از متن قصیده و ۶ سطر ترجمه در ذیل هر سطر ، هر سطر یک مصراع فارسی - خط متن نستعلیق نیم دو دانگ خوش و خط ترجمه وآخر کتاب شکسته نستعلیق کتابت خوش - رقم محمد علی طهرانی - تاریخ تحریر سال ۱۲۳۲ - (شمارهٔ ۲۱۰۲) .

آغاز

«لك‌الحمد یاذلجودوالمجدوالعلی　　بزرگوار خدایا تر است حمد و ثنا
تبارکت تعطی من تشاء و تمنع　　که هم‌زتست‌عطا وهم‌ازتومنع‌عطا

پایان :

« وصل علیه مادعاك موحد　　وناجاك اخیار ببابك خضع »

حسب‌الامر ... شاه زادهٔ اعظم‌اکرم افخم نایب‌السلطنه العلیه العالیه علیشاه ... مرقوم قلم شکسته رقم کمترین غلام عقیدت فرجام علی محمد طهرانی مستوفی سرکار شوکت مبانی شد ، وکان ذلك فی یوم الاثنین من شهور هزار و دویست و سی و دو مطابق سنه اودئیل فرخنده تحویل . »

(۵۸۰)

نظام هروی (قاضی نظام الدین)

باندازهٔ ۱۸۰ × ۲۸۰ - جلد ابره مقوای روغنی ممتاز . بوم مشکی متن دو مجلس میناتور از شیرین و خسرو و شیرین و فرهاد کار هرات بسبک نقاشی بهزاد ، اندرون میشن عنابی ترنج و سر ترنج ولچکی حاشیه سوخت تحریر عالی روی متن فیروزه‌ای و سبز لاجوردی

اندکی ریخته ـ صفحه‌ها متن و حاشیه ، کاغذ متن سمرقندی سفید ، حاشیه الوان جدول زرین زرفشان ـ یک سر لوح مذهب مرصع عالی که در کتیبهٔ آن روی متن زربکوفی تزئینی نوشته شده: « اللهولاسواه» پشت صفحهٔ اول یک شمسه مرصع ـ دو صفحهٔ پیش از متن و دو صفحه پس از خاتمه چهار مجلس تصویر میناتور ممتاز با حواشی مذهب مرصع ـ ۲۱۱ صفحه ، هر صفحه ۱۳ سطر ، هر سطر یک بیت. ۱۰ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت جلی خوش ـ رقم زین الدین محمود ـ تاریخ تحریر سال ۹۰۷ . (شمارهٔ ۱۲۲۸۹) .

نسخه مشتمل است بر قصاید مقطعات ـ رباعیات.

آغاز:

« قلم که نکتهٔوحدت بیان کنداول رقم زند به‌ثنای خدای عزوجل »

پایان:

مشقه العبد الفقیر المذنب زین الدین محمود الکاتب غفر ذنوبه ستر عیوبه سنه سبع وتسعمائة الهجریة النبوبة .»

تمامی یاد داشتهاوسجع مهر ها را محو کرده‌اند و محل رقم و ناریخ را در زیر گل و بوته نقاشی متبذلی پنهان ساخته بوده‌اند .

(۵۸۱)

سلیمی (سلطان سلیم خان عثمانی)

(۹۲۶ ع)

باندازهٔ ۱۳۲ × ۲۳۲ ـ جلد میشن تریاکی ترنج و نیمترنج وگوشه ضربی عالی ، اندرون تیماج ساده لولا دار ـ کاغذ بغدادی الوان جدول زرین ـ یک سر لوح مذهب مرصع خوش که در کتیبهٔ آن

روی متن زر بسفیداب تحریر دار بخط نستعلیق نوشته شده است « دیوان سلطان سلیم طاب ثراه » - عنوانها بلاجورد - ۵۸ صفحه ، هر صفحه ۱۳ سطر ، هر سطر یک بیت ۶۹ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت متوسط - رقم عبدالواحد - بدون تاریخ (قرن ۱۱) . (شمارۀ ۹۳۷٤) .

نسخه مشتمل است بر چهار قصیده حمد و نعت - غزلیات (مرتب) .

آغاز :

« ای ترا برده عزت علم یکنائی
کس نه همتای تو در ملکت بی همتائی»

پایان :

« از یاری سلیمی هرچند عار داری
غیر از نو ناقیامت اورا مباد یاری

« اقل عباد عبدالواحد . »

نسخه متعلق به محمد توفیق نامی بوده و بسال ۱۲۷٤ وارد کتابخانه شده وبسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته ودر حاشیه صفحه اول مهر او است .

(۵۸۲)

خسرو و شیرین

هاتفی (عبدالله جامی)

(م.۹۲۷)

باندازۀ ۱۶۵ × ۲۶۷ - جلد مقوای روغنی ممتاز ، بوم مرغش گل و بوته ریزه ترنج و سر ترنج زمینه مشکی نقش گل و بلبل ، لچکی

زمینه آلبالوئی بوته ریزه ، حاشیه زمینه مشکی بوته ریزه ، اندرون زمینه سرخ بوته مذهب ترنج و سر ترنج و حاشیه زمینه مشکی ترنج گل و بلبل حاشیه بوته ریزه نقاشی - صفحه‌ها متن و حاشیه ، کاغذ متن سمرقندی زرفشان غبار جدول زرین، حاشیه اصفهانی الوان کمنددار عنوانها بلاجورد - دو صفحه اول بین سطور طلا اندازی و در بعضی صفحه‌ها لچکهای مذهب مرصع - یک سر لوح مزدوج مذهب مرصع که درکتیبهٔ آن روی متن زر عنوان کتاب بلاجورد نوشته شده است - پنج مجلس میناتور عالی که نقوش سه‌تای آنرا بکلی محو کرده‌اند - ۱۶۱ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت ۸۰ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت جلی خوش - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۰) (شمارهٔ ۱۰۱۲۶) .

آغاز :

« خداوندا بعشقم زندگی ده بفرقم تاج عزّ بندگی نه »

و دو بیت نظم مثنوی مقدمه دارد :

« خدایا هاتفی را دیده درکن بجانش پی رو خیر البشر کن

الهی هاتفی را کن مطیعش که در روز جزا باشد شفیعش

....

ز بهر عشق بازان جگر خون نوشتم قصهٔ لیلی و مجنون

من آن ابیات را بردم تمامی بنزد حضرت مخدوم جامی
چو دید آن خسرو ملک معانی سوادی دروی آب زندگانی
بتحسین گفت احسنت ای جوانمرد زبان بگشادو از من آفرین کرد
که آئین سخن را تازه کردی درین معنی بلند آوازه کردی
چو گفتی قصهٔ لیلی و مجنون حدیث عشق ایشان نوند اکنون

بگو افسانهٔ شیرین و خسرو — که گردد آن مه فرخنده هم نو »
« به نیکویی چنان کن نامدارش — که باشد برسعادت ختم کارش

« تم ، کتیبه .... » رقم و تاریخ رامحو کرده‌اند ، ولی بادقت و باقید احتیاط این کلمات را ممکن است تشخیص داد :

« کتبه اضعف ..... مانی ابوبکر سیف‌الله کرمانی »

نسخه قبل از سال ۱۲۸۸ جزو کتابخانه نبوده و از قصر بلور بکتابخانه منتقل شده است .

هاتفی

باندازهٔ ۱۰۵ × ۲۲۰ - جلد تیماج سرخ منگنه جدید لولا دار - صفحه ها متن حاشیه ، کاغذ متن بخارائی شکری زرفشان غبار ، حاشیه الوان زرفشان جدول زرین - عنوانها بسفیداب روی متن زر در سر سخنهای منقش لاجوردی - ۱۶۸ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هرسطر یک بیت ۷۰ میلیمتر - دو صفحه اول متن و حاشیه مذهب مرصع عالی بوده است که صفحه اول آن ساقط و بنحو مبتذل آنرا تجدید کرده اند - نسخه‌آب افتاده و بعضی صفحات وصالی شده مندرس است - صفحه ۱٤ - ۱۵ نو نویس - چهار مجلس میناتور خوش که بعضی آن محو شده است - بعضی مواضع در میان و آخر کتاب لچکهای مذهب مرصع دارد - خط نستعلیق کتابت خفی خوش - رقم مظفر حسین تاریخ تحریر سال ۹۸۰ . (شمارهٔ ٦٦۹) .

آغاز و پایان متن نامه نسخه پیش و در آخر اضافه دارد :
« کتیبه الفقیر المذنب مظفر حسین بن محمد امین غفر ذنوبهما وستر عیوبهما فی شهور سنه ۹۸۰ . »

بسال ۱۲۸۲ از عرض گذشته است .

(٥٨٤)

نامها

هاتفی

باندازهٔ ۱۳۷ × ۲۳۵ - جلد میشن یشمی جدول منگنه مذهب جدید - کاغذ اصفهانی کبود جدول زرین - عنوانها بشنگرف - در دو صفحهٔ اول ۱۲ لچکی بوته اندازی مذهب - یک سر لوح مذهب مرصع لاجوردی خوش - یک مجلس تصویر میناتور آبرنگ فرسوده - ۲۱۹ صفحه ، هر صفحه ۱۰ سطر ، هر سطر یک بیت ۵۵ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی خوش - بدون رقم و تاریخ تحریر . (قرن ۱۰) (شمارهٔ ۶۱۱) .

از آخر دو ورق و ورق پنجم ساقط است .

آغاز :

« بنام خدایی که فکر و خرد   نیارد که تا کنه او پی برد »

پایان موجود :

« ز واسط زبان آورش خواستم   بآن واسطی نامه آراستم »

در زمان ولیعهدی ناصرالدین شاه بدست وی آمده و بسال ۱۲۸۲ از عرض گذشته است، بالای صفحه اول مهر ولیعهدی و درحاشیه مهر او پادشاهی او است .

(٥٨٥)

هاتفی

باندازهٔ ۱۶۰ × ۲۷۰ - جلد ابره نیماج مشکی ضربی طلا بوش مستعمل ، اندرون میشن عنابی ترنج و سر ترنج و گوشه سوخت معرق

طلا پوش عالی روی زمینهٔ فیروزه‌ای و لاجوردی نارنجی لولا دار - صفحه ها متن و حاشیه، کاغذ متن سمرقندی شکری زرفشان غبار جدول زرین ، حاشیه الوان - دو صفحهٔ اول بین سطور طلا اندازی منقش، بین مصرعها تسمه و مذهب منقش - عنوانها بسفیداب تحریر دار در سر سخنن های مذهب منقش - جابجا در متن لچکی‌های منقش مذهب - شش مجلس تصویر میناتور عالی ۳۷۰ صفحه ، هر صفحه ، ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت ۷۵ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خوش - با رقم مجعول « میر علی » - بدون تاریخ تحریر (قرن ۱۰). شماره ندارد .

آغاز : نامه نسخه پیش .

پایان :

« آلهی چو این نقش فرخ نهاد بآخر رسید آخرش خیر باد »

تمت‌الکتاب . . .والحمدلله‌رب العالمین [فقیر میرعلی] تم .تم .تم

صفحه اول نو نوس والحاقی و رقم « میر علی » نیز بخط کاتب همین صفحه است .

پشت صفحه اول و حاشیه صفحه دوم مهر ولیعهدی مظفرالدین شاه و آخر کتاب مهر « صدرالشعرا ء» با تاریخ ۱۲۸٦ است .

(٥٨٦)

تیمور نامه

هاتفی

باندازهٔ ۱٤٥ × ۲۳٥ - جلد ساغری مسکی ترنج و سرترنج و گوشه و کتیبه ضربی طلا پوش جدید ، اندرون نیماج سادهٔ حنائی - کاغذ دولت آبادی جدول زرین متن زر فشان غبار - عنوانها بشنگرف یک سرلوح . مزدوج مذهب مرصع خوش - ٤۲۰ صفحه ، هر صفحه

۱۱ سطر ، هر سطر یک بیت ۷۰ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت متوسط ـ بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۰) . (شمارهٔ ۱۲۳۴۳) .

آغاز و پایان نامه نسخه پیش .

تمامی یادداشتها و مهرهارا محو کرده‌اند ـ انتقالی از صندوقخانه

(۵۸۷)

هاتفی

باندازهٔ ۱۶۰ × ۲۵۳ ـ جلد نیماج ترنج و نیمترنج میناسازی روی متن طلا پوش ، اندرون ساغری عنابی ترنج و نیمترنج و گوشه سوخت معرق عالی زمینه الوان ـ صفحه‌ها متن و حاشیه‌قطعه سازی جدول زرین ، کاغذ متن اصفهانی و حاشیه دولت آبادی شکری زرفشان ـ عنوانها بلاجورد ـ یک سر لوح مزدوج مذهب مرصع خوش ـ ۳۱۶ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت ۷۰ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت خوش ـ رقم مجدالدین ـ تاریخ تحرير سال ۹۹۵ . (شمارهٔ ۶۱۲) .

آغاز :

« شکر ریز طوطی طبع سلیم بحمد و ثنای علی العظیم »

پایان مانند نسخه پیش ، اضافه دارد : بتاریخ سنه شهر محرم الحرام سنه ۹۹۵ تمت تحریر یافت . کتبه العبدالمذنب مجدالدین .»

اشعار سه صفحه اول این نسخه با نسخه‌های سابق الذکر اختلاف دارد .

بتاریخ ۲۹ شهر جمادی‌الاخرسنه ۱۱۰۵ داخل عرض کتابخانه شاه سلطان حسین صفوی شده است و مهر او باسجع « حسین از غلامی

شاه نجف رسید از سلیمان بعز و شرف ۱۰۹۷ » در پشت صفحه اول است - بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته و در حاشیه صفحه سوم نام او در برخی روی متن زر نوشته شده - بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته‌و در حاشیه صفحه اول مهر او است .

(۵۸۸)

هاتفی

باندازهٔ ۱۳۵ × ۲۳۰ - جلد میشن مشکی ترنج وسر ترنج‌منگنه- کاغذ بخارائی آب افتاده با دو جدول زرین - در دو صفحه اول شش لچکی و یک سرلوح مذهب مرصع - عنوانها بشنگرف - هشت مجلس تصویر برنگ متوسط جدیدکه در محل تصاویرکه بیاض مانده بوده تصویر آبرنگ متوسط جدید که در محل تصاویرکه بیاض مانده‌بوده است در اوائل قرن سیزدهم کشیده‌اند - ۲۴۳ صفحه ، هر صفحه ۱۵ سطر ، هر سطر یک بیت درمتن و ۱۸ بیت در ۳۶ مصراع درحاشیه خط نستعلیق کتابت خفی متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۰) (شمارهٔ ۶۱۳) .

آغاز و پایان نامه نسخه شمارهٔ ۱۲۳٤۳

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین گذشته و در حاشیه صفحه صفحه اول مهر او است .

(۵۸۹)

و مجنون

مکتبی شیرازی

(۹۲۸ ه‍)

۷۸ × ۱٤۰ - جلد ابره ساغری آجری جدول زرین

اندرون تیماج زیتونی ـ کاغذ اصفهانی پسته‌ای متن زرفشان غبار جدول زرین ـ یک سر لوح سزدوج مذهب مرصع خوش ـ دو صفحه اول بین سطور طلا اندازی حاشیه گلکاری محو شده ـ ١٤٤ صفحه ، هرصفحه ١٥ سطر ، هر سطر یک بیت ٤٢ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت خفی خوش ـ رقم علیرضای کاتب ـ تاریخ تحریر سال ١٠٣٢ . (شمارهٔ ٣١٦٥) .

آغاز :

« ای بر احدیتت ز آغاز	خلق ازل و ابد هم آواز »
«چون مکتبی این کتاب بگشود	تاریخ کتاب مکتبی بود
ابیات چو در حساب پیوست	آمد دوهزار و یکصد و شصت
این گنج گهر که گشت پیدا	از خطهٔ فارس شد هویدا

پایان

« باد اول و آخرش درین دیر — اول بصواب و آخرش خیر

این چند کلمه بتاریخ یوم الثلثای عاشورا شهر ذی القعده سنه ١٠٣٣ تمت تحریر یافت . نمقه علی‌رضا العباسی الکاتب غفر ذنوبه وستر عیوبه . »

کلمهٔ « العباسی » بعد از علی‌رضا الحاقی است .

نسخه در حدود سال ١١٨٣ در تملک محمد هاشم الحسینی نامی بوده و بعد بتملک صدرالدوله در آمده و در زمان ولیعهدی ناصرالدین شاه بدست او رسیده وسهر ولیعهدی او در پشت صفحه اول است .

(٥٩٠)

مکتبی

باندازهٔ ٥٥ × ٨٨ ـ جلد تیماج سرخ ترنج ضربی میناسازی

حاشیه منگنه مذهب - کاغذ ترمه جدول و کمند زرین بین مصراعها تسمه مذهب - عنوانها برخی در سر سخنهای مدهب منقش - دو صفحه اول متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی حاشیه مذهب مرصع - یک سرلوح مزدوج خوش - ۲۲۰ صفحه ، هر صفحه ۱۰ سطر ، هر سطر یک بیت ۳۲ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۲) . (شمارهٔ ۵۳۸) .

آغاز و پایان نامه نسخهٔ پیش . و در آخر این بیت را اضافه دارد :

« شه نامه تمام و قصه کوتاه المنته والبقاء لله »

بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و پشت صفحه اول مهر او است .

(۵۹۱)

و مجنون

مکتبی

باندازهٔ ۱۷۵ × ۱۲۳ - جلد تیماج دولائی ابره سرخ جدول وگوشه منگنه سجاف و اندرون ماشی ساده - کاغذ ترمه با دو جدول و کمند - - تمامی صفحات بین سطور طلا اندازی و بین مصراعهاسمهٔ مذهب - هر صفحه سه لچکی بوته اندازی مذهب منقش - دو صفحه اول بین سطور طلا اندازی منقش حاشیه مذهب مرصع عالی - یک سر لوح مذهب مرصع عالی - عنوانها در سر سخنهای مذهب مرصع روی متن زر نوشته شده است - ۱۲۶ صفحه هر صفحه ۹ سطر هر سطر یک بیت در متن و ۸ بیت در ۱۶ مصراع در حاشیه - خط شکسته نستعلیق کتابت خفی نزدیک بغابر عالی - بدون رقم تاریخ و قرن ۱۳) . (شمارهٔ ۱۲۱۶۵) .

آغاز وپایان نامه نسخه پیش وبخط خوش دیگری افزوده‌اند:

« این کتاب از خطوط مرحمت و غفران پناه جنت و رضوان آرامگاه میرزا ابوالقاسم انجوی رحمة‌الله علیه میباشد و بر خطوط جمیع خوشنویسان سلف و خلف ترجیح دارد و متعلق بسرکار... محمد قلیخان ایلخانی مملکت فارس می‌باشد.

امید که گردد این دربناك آرابش گوش اهل ادراك »

کیفیت ورود بکتابخانه معلوم نیست.

(٥٩٢)

مکتبی

باندازهٔ ١٢٥ × ٢١٠ - جلد ابره مخملی بنفش ترنج و سر ترنج و گوشه سنگنه، سجاف و اندرون تیماج عنابی جدول دار- کاغذ فرنگی شکری جدول و کند زرین - عنوانها بسرخی - دو صفحه اول بین سطور اکلیلی - تک سر لوح اکلیلی متوسط - ١١٢ صفحه، هر صفحه ١٨ بیت که در ٣٦ مصراع بچلیپ نوشته شده است - خط شکسته نستعلیق کتابت خفی‌خوش - رقم محمدیونس نوری - تاریخ تحریر سال ١٣١٣. (شمارهٔ ١٠١٨٧).

آغاز و پایان متن نامه نسخه پیش اضافه دارد:

« حرره‌العبد الاقل محمد یونس منشی نوری الاصل بتاریخ شب شنبه غره شهر جمادی‌الاول فی سنه هزار و سیصد و سیزده ١٣١٣ هجری حضرت نبوی صلی‌الله علیه و آله »

انتقالی از قصر بلور.

هلالی (بدرالدین جغتائی)

(م. ۹۳۵ یا ۹۳۹)

باندازهٔ ۱۱۲ × ۲۱۰ - جلد ابره تیماج مشکی ضربی طلاپوش ، اندرون میشن عنابی ترنج و نیمترنج ، لچکی سوخت تحریر متن آبی عالی لولا دار - کاغذ دولت آبادی جدول زربن متن زر فشان غبار دو صفحه اول بین سطور طلا اندازی منقش - یک سر لوح مزدوج مذهب مرصع خوش - پنج مجلس تصویر میناتور خوش فرسوده عنوانها بقلم زر لاجورد - در ترنج سرلوح روی متن زربخط رقاع خوش بسفیداب تحریر دار نوشته شده است : « بود نظم هلالی شاه و درویش » کتاب به دو لچکی بوته اندازی مذهب تمام میشود ٤٠١ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هرسطریک بیت ٥٥ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت متوسط رقم مرشد شیرازی - تاریخ تحریر سال ۹٥۰ . (شمارهٔ ۱۰۰۱٥) .

آغاز :

« ای وجود تواصل هر موجود هستی و بودهٔ و خواهی بود

و در تسمیه مثنوی دارد :

« روی در اهتمام آن کردم شاه و درویش نام آن کردم »

« نظری جانب هلالی کن خاطرش را ز غیر خالی کن

از رهی برکه باشدش همراه معنی لااله الاالله

پایان :

« حشر او با رسول ئی یارب این دعا را قبول کن یارب ،

تم الکتاب . . . فی تاریخ یوم الاثنین عشرین شهر رمضان المبارک

سنه خمسین و تسعمائة علی ید اقل العباد مرشدالکاتب الشیرازی غفر ذنوبه وستر عیوبه

غریق رحمت یزدان کسی باد   که کاتب رابه‌الحمدی کند یاد»

تمامی یاد داشتها و مهرها را محو کرده‌اند - انتقالی از خانه لسان‌الدوله.

(٥٩٣)

دیوان

هلالی جغتائی

باندازهٔ ۱۳۰ × ۲۱٥ - جلد تیماج سرخ بغدادی ساده جدول مذهب، اندرون کاغذ منقش - کاغذ ختائی جدول زرین - حواشی عموماً گلکاری عالی - یک سر لوح مذهب مرصع عالی - ٥٤ صفحه، در هر صفحه ۸ مصراع چلیپا و شش مصرع بطول صفحه نوشته شده است - خط نستعلیق کتابت عالی - رقم محمود بن اسحاق شهابی - تاریخ تحریر سال ۹٦۱ . (شمارهٔ ٦۰۹) .

نسخه مشتمل است به غزلیات (مرتب) - رباعیات

آغاز :

« ای‌نورخدا در نظر ازروی تومارا   بگذار که در روی تو بینیم‌خدارا »

پایان :

باشیرهٔ جانها نمک آمیخته‌اند   تا همچو تو صورتی برانگیخته‌اند

تم‌الدیوان المنسوب الی‌المولانا هلالی علی یدالعبدالفقیر محمود بن اسحاق الشهابی فی سنه ۹٦۱ . »

بسیاری از صفحه‌ها وصالی و مرتب شده است .

بسال ۱۰۷۹ کتاب دردست ترکی از عثمانیها بوده و بسال

۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و درحاشیه صفحه اول مهر او

(٥٩٤)

هلالی

باندازهٔ ١١٥ × ١٨٠ - جلد تیماج حنائی ترنج و سر ترنج و گوشه منگنه ـ کاغذ کشمیری جدول کمند زرین زرفشان ـ دو صفحهٔ اول بین سطور طلا اندازی و تمامی صفحات بین هر غزل و مصراعها تسمهٔ مذهب مینا سازی خوش ـ یک سر لوح مذهب مرصع متوسط کشمیری ـ ١٤٤ صفحه ، هر صفحه ١٤ سطر ، هر سطر یک بیت ٦٧ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت خفی متوسط ـ بدون رقم و تاریخ تحریر سال ١١١٢ . (شمارهٔ ٦١٠) .

نسخه مشتمل است بر غزلیات (مرتب) ـ مقطعات ـ رباعیات.
آغاز : مانند نسخهٔ پیش :

پایان :

صبر است مرا چاره و دانند همه　　لیکن من بیچاره ندانم چکنم

حسب‌الفرمایش ... آقا عبدالعظیم ساکن احمدشاهی بتاریخ پانزدهم شهر رمضان یکهزارو صد و دوازده باتمام رسید .

بسال ۱۲۸۰ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در حاشیهٔ صفحهٔ اول مهر او است .

(٥٩٥)

دیوان

شهیدی قمی

(م، ٩٣٥)

باندازهٔ ١٥٤ × ٢٤٧ - جلد تیماج حنائی ترنج و سر ترنج وگوشه بریده ضربی طلاپوش - صفحه‌ها متن و حاشیه قطعه‌سازی، کاغذ متن سمرقندی نخودی، حاشیه الوان زرفشان عنوانها بقلم سفیداب روی متن زر در سرسخنهای مذهب منفش - یک سرلوح مزدوج مذهب مرصع خوش که درکتیبهٔ آن روی منن زر بخط کوفی تزئینی بترنج نوشته شده است.

« الله ولاسواه) - ١٨ صفحه، هر صفحه ١٢ سطر، هرسطر یک بیت ٧٥ میلیمتر - خط نستعلیق کنابت خوش - بدون رقم و تاریخ نحریر (قرن ١٠). (شمارهٔ ٢٣١٢).

نسخه مشتمل بوده است بر : غزلیات (مرتب) - رباعیات - مفرد است که بسیاری از صفحه‌ها فعلا ساقط است و علاوه بر مقطعات بین صفحات ٩ - ١٠ و ١٣ - ١٤ غزلیات بحرف واو تمام میشود واز رباعیات و مفردات فقط صفحهٔ آخر بافیست. چون نسخه از کتابهای مسروقه اسنردادی است که نمامی صفحات مفقود مصور بوده است.

آغاز :

« ببالای عشق و آتش زن دل‌افسردهٔ ما را

بنور خویش روشن کن چراغ مردهٔ ما را

پایان :

« هزاران دل ترا همراه چندین چشم

زدلها لشکری همراه داری ازنظرها هم»

بسال ۱۱۶۰ و ۱۱۶۲ از عرض گذشته ومهرها و یاد داشتهای عرض ناصرالدین شاه محو کرده‌اند .

(۵۹۶)

(محیی لاری ؟)

(قرن دهم)

باندازهٔ ۱۶۰ × ۲۳۰ - بدون جلد - کاغذ بخارائی آب‌افتاده و فرسوده جدول زرین - یک سرلوح مذهب مرصع‌خوش که درکتیبهٔ آن « (بسمله » بخط ثلث خوش روی متن زر بزنگار نوشته شده - عنوانها بشنگرف - شانزده مجلس تصاویر مواضع خانهٔ کعبه و مراسم حج درمکه بآبرنگ و زر - ۸۸ صفحه ، هر صفحه ۱۰ سطر ، هر سطر یک بیت ۸۰ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت متوسط - بدون رقم وتاریخ تحریر (قرن ۱۰) . (شمارهٔ ۳۲۲۶) .

موضوع این مثنوی جز حمد و ثنا و نعوت پیامبر و خلفای اربعه وائمهٔ اثنی‌عشر ، تعریف مکه و آداب و اسرار حج است که تمامی اعمال را با طرح مواضع وامکنه شرح داده. ناظم ابن‌مثنوی. پس از جامی می‌زیسته و از وی بطور درگذشته‌ای نام برده و بعضی اشعار جامی را در منظومهٔ خود جای داده است. نام یا تخلص ناظم « محیی »است که در یک موضع دارد :

آغاز :

محبی از افسانهٔ او لب مبند   کودل تو باز رهاند زبند »
« ای همه کس را بدرت التجا   کعبه جانرا ز نو نور و صفا »

و در مقدمهٔ درسبب تألیف ونسمبه کتاب آمده است :

« بود شبی همچوسر زلف یار — مشک فشان همچونسیم بهار
یافته‌جان کام زمقصود خویش — شکر کنان بردر معبود خویش
ناگهم اندیشه گریبان گرفت — تاسحرم فکر رگ جان گرفت
حیرت بسیار مرا رو نمود — بوالعجبیهای خیالم ربود
کین چه اساس است بدین عز و ناز — کامده مهر فلکش زاهل راز
نکته درین گردش پرگار جیست — باعث این گرمی بازار چیست
سعی‌بود ازچه وقربان زچیست — رمی‌جمار وتن عریان زچیست
آنچه دل‌ازملهم غیبش شنفت — یک بیک آنرا بزبان بازگفت
طبع که درنظم سخن سنج بود — نقب زن ساحت این گنج بود
غالیه سا گشت ازآن کلک‌من — مشک تر افشاند بروی سمن
ریخت‌براوراق‌سمن‌مشک‌ناب — کرد رقم باعث نظم کتاب
چون بفتوح دل‌وجان شد سبب — کرد فتوح الحرمینش لقب »

پایان :

محیی‌ازین هردوطلب کام خویش — کام دل‌خویش‌وسرانجام خویش
گرم شد از نظم تو بازار حج — ختم بنظم تو شد اسرار حج
از کرم و مرحمت ذوالمنن — شکر باتمام رسید این سخن
صل علی روضة خیرالانـام — خاتمهٔ نسخه برین شد تمـام.»

تمت . تم . تم . تم . »

فاقد یادداشت و مهر و نبت است وکیفیت ورود بکتابخانه معلوم نیست .

(٥٩٨)

کلیات

اهلی (محمد شیرازی)

(م ، ٩٤٢)

باندازهٔ ٢١٥ × ٣٣٥ - جلد مقوای ابره روغنی ممتاز دو مجلس

میناتور بوم مشکی ، اندرون تیماج مشکی ضربی طلاپوش و سوخت معرق که ترنج و سرترنج وگوشه و یک حاشیهٔ آن سوخت و متن و یک حاشیهٔ ضربی طلاپوش و سوخت آن فرسوده و ریخته است کاغذ دولت آبادی جدول زرین زرین غبار - عنوانها بسفیداب تحریر دار روی روی متن زر نوشته شده و تمام سر سخنها مذهب منقش است - در هر صفحه پنج لچکی مذهب منقش - دو صفحهٔ اول متن و حاشیه مذهب مرصع خوش و در ترنجهای متن فهرست عناوین کتاب بسفیداب تحریر دار نوشته شده - دو صفحهٔ دوم دو مجلس تصویر بزم و شکار میناتور عالی و حواشی مذهب مرصع - دو صفحهٔ سوم متن و حاشیه دور هر صفحه در متن در ترنجی سه سطر از آغاز دیباچه بسفیداب تحریر دار روی متن زر منقش و این کلمات در بالا و پائین ترنج نوشته شده : «کلیات ، مولانا ، اهلی ، شیرازی »» - دو صفحهٔ پس از خاتمه متن کلیات نیز دو مجلس بزم میناتور با حاشیهٔ مذهب مرصع مانند دو صفحهٔ دوم - ۵۱۲ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت در متن ، و ۶ بیت در ۱۲ مصراع درحاشیه اول و ۱۴ بیت از ۲۸ مصرع درحاشیهٔ دوم - بین مصراعها نسمهٔ مذهب منقش - خط نستعلیق کتابت وکتابت خفی متوسط - رقم هدایت الله کاتب - بدون تاریخ تحربر (حدود هزار هجری) . (سمارهٔ ۱۰۰۳۰) .

نسخه چنین منقسم شده است :

در متن : مثنوی سحر حلال (مجمع البحرین) با مقدمهٔ منثور مثنوی شمع و بروانه - مقطعات - رباعیات - معمیات - زبدةالاخلاق (رباعیات) - فوایدالعقاید (کذا) (رباعیات) - ساقی‌نامه - بامقدمهٔ منثور (رباعیات) - گنجفه با مقدمهٔ منثور (رباعیات) - تواریخ - قصیدهٔ مصنوع باسم امیر علی شیر با مقدمهٔ منثور - قصیده مصنوع باسم

یعقوب خان با مقدمهٔ منثور و قصیدهٔ مصنوع باسم شاه اسمعیل با مقدمهٔ منثور .

در حاشیهٔ اول : غزلیات (مرتب) تا حرف « یا »

در حاشیهٔ دوم : قصاید ـ غزلیات از دنبالهٔ حرف یا تا آخر .

آغاز :

« حمد نا محدود و شکر نامعدود سزاوار صانعیست که بیک امر « کن » نسخهٔ دوکون پرداخت .... »

پایان حاشیهٔ اول :

« توکه در میکده با پیر مغانی اهلی
کعبه بگذار چه حاصل ز درو دیواری

تتمة غزل حرف الیا در حاشیه کوچک نوشته شد بعون‌الله تعالی وحسن توفیقه وصلی‌الله علی خیر خلیقه محمد و آله »

پایان حاشیهٔ دوم :

«اهلی خموش باش که آن گل نه زان‌تست
گر تو هزار ناله و فریاد می‌کنی

تمت‌الکتاب غزلیات بعون‌الله‌الملک الوهاب »

پایان متن :

« هرکه او راکند به نیکی یاد   صد هزاران هزار رحمت باد

تمت‌الکتاب بعون‌الله الواهب . حرره هدایت‌الله الکاتب . تمم.»

نسخه مرست و بعضی صفحات وصالی و مجلس سیناتور محو شده است .

یادداشتها و مهرهارا محوکرده‌اند اینقدر پیدا است که بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته است .

اهلی شیرازی

باندازهٔ ۲۲۰ × ۳٤۷ - جلد تیماج مشکی ترنج و سر ترنج و حاشیه منگنه متن مذهب شیر و شکر روغن کشیده ـ کاغذ دولت آبادی دو جدول زرین متن زر فشان غبار ـ تمام قطعات اشعار باسر سخن مذهب بوته اندازی شروع میشود ـ عنوانها بسفیداب تحریر دار ـ در هر صفحه سه لچکی مذهب بوته اندازی منقش ـ دو صفحهٔ اول متن و حاشیه مذهب مرصع عالی که در میان دو ترنج بزرگ عنوان مطالب در نیمترنجهای کوچک مذهب بسفیداب تحریر دار نوشته شده و در چهار ترنج پیشانی و ذیل این دو صفحه ، در دو ترنج کوچک میان صفحه شش مصراع این ماده تاریخ نوشته شده است :

« در میان فضلا و شعرا	پیر باصدق و وفا بود اهلی
رفت با مهر علی از عالم	پی روآل عبا بود اهلی
سال فوتش زخرد جستم گفت	بادشاه شعراء بود اهلی »

(که میشود سال ۹٤۲) ـ دو صفحهٔ بعد نیز متن و حاشیه مذهب مرصع عالی که درمیان آن دو صفحه درترنجی روی متن زر بوته اندازی عنوان کتاب ، و در هر چهار سطر از ابندای متن کتاب بسفیداب تحریر دار نوشته شده ـ دو صفحهٔ آغاز « سحر حلال » و « شمع و پروانه » متن و حاشیه مذهب مرصع عالی و بین سطور طلا اندازی منقش بین مصراعها تسمهٔ مذهب ـ شانزده سر لوح بزرگ و کوچک مذهب مرصع عالی ـ ۷۳۰ صفحه ، هر صفحه ۹ سطر ، هر سطر یک بیت ۷۲ میلیمتر در متن ، ۱٤ بیت در ۲۸ مصراع ، در حاشیه ـ خط متن نستعلیق

کتابت جلی و حاشیه کتاب خفی خوش - بدون رقم و تاریخ تحریر (حدود سال هزار). (شمارهٔ ٤٧٧٤) .

نسخه چنین تقسیم شده است :

در متن : مثنوی سحرحلال با مقدمهٔ منثور - شمع و پروانه - قصاید - تاکیبات - ترجیعات - لغوة و مدایح - مراثی - تواریخ - ساقی نامه با دیباچه منثور - گنجفه با دیباچه منثور - معمیات واللغاز - زبدة الاخلاق - فواید العقاید - قصیدهٔ مصنوع باسم امیر علی شیر با دیباچه منثور - قصیده مصنوع باسم یعقوب خان با دیباچه منثور - قصیده مصنوع بنام شاه اسمعیل با دیباچه منثور :

در حاشیه : غزلیات (مرتب) - مقطعات .

آغاز مانند نسخهٔ پیش :

پایان حاشیه :

« هرچند گذشت از فلک مرتبه‌ات خواهم که بصد مرتبه زین پیش رسی »

« تمت الکتاب بعون‌الله تعالی وحسن توفیقه . »

پایان متن :

« اهلی سخنش اگر تمامست   از یمن دوازده امامست

ختم بالخیر والاقبال والحمدلله اولا وآخراً . »

بسال ۱۳۰۱ کتاب را میرزا محمد پیشخدمت تقدیم ناصرالدین شاه کرده است .

(٦٠٠)

کلیات

اهلی

باندازهٔ ١٥٠ × ٢٦٨ - جلد ابره وسجاف ساغری مشکی ترنج و نیمترنج سر ترنج منگنه طلا پوش مستعمل . اندرون تیماج سرخ

ترنج و سر ترنج سوخت معرق خوش - کاغذ اصفهانی جدول زرین - عنوانها بشنگرف - پنج سر لوح مذهب مرصع خوش که درکتیبهٔ هریک عنوان آن قسمت بسفیداب روی متن زر نوشته شده - دو صفحه اول هر قسمت متن و حاشیه ، حاشیه گلکاری و متن بین سطور طلااندازی منقش - دو صفحهٔ پیش از متن و دو صفحه درمیان کتاب که بیاض بوده جدیداً شش مجلس میناتور تصویر کردند - ۷۰۰ صفحه، هرصفحه ۱۸ سطر ، هر سطر یک بیت ۸۵ میلیمتر در متن و ۷ بیت در چهارده مصراع ، در حاشیه - خط نستعلیق کتابت خفی بد - بدون رقم وتاریخ تحریر (قرن ۱۱) . (شمارهٔ ۱۲۱۶۳) .

نسخه چنین منقسم است : مجموع البحرین با مقدمهٔ منثور - شمع و پروانه - قصاید - مراثی - مقطعات - تواریخ - غزلیات (مرتب) معمیات - ساقی نامه - گنجفه با مقدمهٔ منثور - قصیده مصنوع بنام امیر علیشیر با مقدمهٔ منثور - قصیدهٔ مصنوع بنام یعقوب خان با مقدمهٔ منثور - قصیده مصنوع بنام شاه اسمعیل با مقدمهٔ منثور .

آغاز و پایان متن نامه نسخه پیش :

کتاب تصحیف ثانوی و وصالی و در آن هنگام تصاویر بآن الحاق شده است .

کیفیت ورود بکتابخانه معلوم نیست و در آخرکتاب سجع مهر « محمد شفیع بن محمد قلی ۱۰۷۱ » دارد .

(٦۰۱)

ت

اهلی

باندازهٔ ۱٦۵ × ۲٦۷ - جلد ساغری مشکی ترنج و سر ترنج ولچکی و حاشیه بند رومی بریده ضربی طلا بوش ، اندرون تیماج

آلبالوئی ترنج و سر ترنج و گوشه لچکی وحاشیه به زه می‌سوخت معرق طلاپوش زمینه لاجوردی و سفید عالی ـ کاغذ حنائی نباتی با دوجدول زرین متن زر فشان غبار ـ در هر صفحه سه لچکی و تمامی سر سخنها بوته اندازی مذهب ـ دو صفحه اول متن و حاشیه مذهب مرصع عالی بین سطور طلا اندازی منقش ـ شش مرصع در آغاز هر قسمت دو صفحه اول متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی منقش و حاشیه بوته اندازی مذهب مینا سازی عالی ـ شش سر لوح مذهب مرصع عالی که در کبهٔ هر یک عنوان هر قسمت بسفیداب روی متن زر بوته اندازی نوشته شده است ـ ۵۸٤ صفحه ، هر صفحه ۱٦ سطر یک بیت ٦۳ میلیمتر در متن و ۱۳ بیت در ۲٦ مصرع در حاشیه ـ خط نستعلیق کتابت خفی متوسط ـ بدون رقم ـ تاریخ تحریر سال ۱۰۳٦ . (شمارهٔ ٤۱۰)

نسخه منقسم است : سحر حلال با دیباچه ـ شمع و پروانه قصاید ـ مقطعات ـ غزلیات (مرتب) ـ ساقی نامه با دیباچه (عنوان بهتر « گنجفه » نوشته شده است) ـ گنجفه با دیباچه ـ زبدة الاخلاق ـ قصیده مصنوع بنام امیر علیشیر با دیباچه ـ قصیده مصنوع بنام یعقوب خان ـ قصیده مصنوع بنام شاه اسمعیل با دیباچه .

آغاز و پایان نامهٔ نسخه پیش .

نسخه در تملک حاج سلیمان خان قاجار بوده است و بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و پشت صفحه اول مهر اواست.

(٦۰۲)

ق

اهلی

باندازهٔ ۱٦۵ × ۲۷۰ ـ جلد ساغری مشکی ترنج و سر ترنج و گوشه بریده ضربی طلاپوش ، اندرون تیماج عنابی ترنج و سر ترنج

وگوشه سوخت معرق زمینه لاجوردی طلاپوش ـ کاغذ دولت آبادی جدول زرین ـ سر غزلها و قطعات بوته اندازی مذهب ـ دو صفحه‌اول و دو صفحه در میانه متن و حاشیه ، بین سطور طلا اندازی منقش و حواشی بوته اندازی مذهب مینا سازی با دو سر لوح مزدوج مذهب مرصع عالی- ۷۲۲ صفحه، هر صفحه ۱۹ ، هر سطر یک بیت ۶۰میلیمتر در متن و ۶ بیت در ۱۲ مصرع در حاشیه ـ خط نستعلیق کتابت خوش ـ بدون رقم ـ تاریخ تحریر سال ۱۰۵۶ . (شمارهٔ ۴۸۰۰).

نسخه منقسم است بر : سحر حلال با دیباچه ـ شمع و پروانه ـ قصاید و مخمسات ـ غزلیات (مرتب) ـ رباعی نامه با دیباچه ـ و گنجینه با دیباچه ـ معمیات ـ قصیده مصنوع بنام امیر علیشیر نوائی با دیباچه ـ قصیده مصنوع بنام سلطان یعقوب خان با دیباچه ـقصیده مصنوع بنام شاه اسمعیل صفوی با دیباچه .

آغاز : نامه پیش .

پایان دیباچه منثور قصیده مصنوع اول :

« تمت الدیباچه فی یوم الخمیس شهر ربیع‌الثانی سنه ست و خمسین والف فی‌البحرة النبویه . »

پایان کتاب : مانند نسخه بیش .

نسخه بتاریخ سال ۱۲۰۰ بنظر میرزا محمد رضای کتابدار آقا محمد خان قاجار رسیده وبسال ۱۲۰۱ ازعرض کتابخانه آقامحمدخان گذشته و بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذسته و درحاشیه صفحه اول نام او روی متن زر در ترنجی نوشته شده و بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذسته و در حاشیه صفحه اول مهر او است .

ت

اهلی

باندازۀ ۱۶۰ × ۲۸۸ - جلد ساغری سرخ ترنج و سر ترنج بریده ضربی طلاپوش ، اندرون تیماج ترباکی ترنج و سر ترنج سوخت معرق زمینۀ سبز و نارنجی بوته مذهب لولا دار خوش - کاغذ دولت آبادی جدول زرین - عنوانها بخط رقاع متوسط بشنگرف - پنج سرلوح مزدوج مذهب مرصع خوش که در کتیبۀ هر یک عنوان هر قسمت بسفیداب تحریر دار روی متن زر بوته اندازی شده است - ۷۱۸ صفحه، هر صفحه ۲۰ سطر ، هر سطر یک بیت ۶۲ میلیمتر در متن و ۷ بیت در ۱۴ مصراع در حاشیه - خط نستعلیق کتابت متوسط - رقم جمال شیرازی - تاریخ تحریر سال ۱۰۵۷ . (شمارۀ ۱۰۱۲۵) .

نسخه چنین تقسیم شده است : سحر حلال با دیباچه - شمع و پروانه - قصاید - ترجیعات - ترکیبات - مقطعات - غزلیات (مرتب)- ساقی نامه با دیباچه - گنجفه با دبباچه - زبدة الاخلاق و رباعیات دیگر - معمیات واللغاز - قصیده مصنوع بنام نوائی با دیباچه - قصیده مصنوع بنام سلطان یعقوب با دبباجه - قصیده مصنوع بنام شاه‌اسمعیل با دیباچه .

آغاز و بایان متن نامه نسخه بیش در آخر اضافه دارد:

« تمت الکتاب بعون‌الملک الوهاب بناریخ بوم الاربعا فی‌ثالث شهر ربیع‌الثانی سنه ۱۰۵۷ سبع و خمسین والف. کتبه جمال شیرازی باد داشتها و مهر هار امحو کرده‌اند - انتقالی از فصر بلور .

(٦٠٤)

قصاید مصنوع
اهلی شیرازی

باندازهٔ ١٦٥ × ٢٧٢ - جلد روغنی خوش بوم زیتونی برزک متن گل و بوته نقاشی در حاشیه هردف ٥ بیت اشعار فارسی بخط رقاع بسفیداب نوشته شده ، اندرون بوم سرخ بوته برگ موئی مذهب‌حاشیه مشکی - کاغذ سمرقندی شکری متن زرفشان غبار جدول زرین -عنوانها بلاجورد و شنگرف - دو صفحه اول متن و حاشیه بین سطور طلااندازی حاشیه گلکاری - یک سر لوح مذهب مرصع عالی و
که درکتیبه هریک عنوان بشنگرف زرنگار نوشته شده ا. بست صفحه اول بوته اندازی مذهب لاجوردی که هشت مصراع در میان صفحه از آخر . « معمیات » نوشته شده است - ٩٣ صفحه ، هر صفحه ١٤ سطر ٩٣ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خوش - رقم حسن علی شیرازی که تاریخ تحریر سال١٠٠٦ . (شمارهٔ ١٢٢٢٦).

نسخه بصورت حاضر مشتمل بر سه قصیده مصنوع ، ولی‌ظاهراً این قسمت جزئی ازکلیات اهلی بوده است که آنرا تفکیک کرده‌اند. آغاز : « حمدی از حد افزون و سپاس از قیاس بیرون سزا وار صانع بیچون .. » .

بایان متن نامه نسخه بیش و اضافه دارد:

« تمت‌الکتاب بعون‌الملک الوهاب فی ناریخ شهر جمادی‌الاول سنه ٦ . [.] ا ح س ن . العبدالمذنب‌الراجی‌حسن‌علی‌بن‌حیدرالشیرازی .» حیدرالشیرازی . » .

یادداشتها ومهرها را محوکردند ولی ظاهراً نسخه ازکتابهای کتابخانه سلطنتی صفوی بوده است و مهر میر محمد مؤمن ومیرمحمد مقیم کنابدار هنوز در صفحهٔ آخر پیداست.

(٦۰٥)

اهلی شیرازی

باندازهٔ ۱۲۰ × ۱۹٥ - جلد دولائی ابره ساغری عنابی ترنج و نیمترنج ولچکی منگنه مذهب و سجاف و آستر تیماج ماشی ساده - صفحه‌ها متن و حاشیه ، کاغذ متن خانبالغ حاشیه دولت آبادی‌افشان جدول زرین - یک سرلوح مذهب موصع خوش - دو صفحه اول بین سطور طلا اندازی - ۱۳ صفحه ، هر صفحه ۱۱ سطر ، هر سطر یک بیت - بخط نستعلیق کتابت خفی عالی - رقم شاه محمود نیشابوری - تاریخ تحریر سال ۹٥۰ (شمارهٔ ۲۱٦) .

آغاز :

« خدایا توئی آگه از حال من عیانست بیش تو احوال من »

پایان :

« جهان ملک جاوید بنداشتند بحسرت گذشتند و بگذاشتند »

«کتبه العبد الفقیر شاه محمود سنه خمسین و تسعمائة.»

نسخه از متملکات میرزا مهدیخان نادری بوده و پشت صفحه اول مهر او را دارد - بسال ۱۲۸۲ از عرض کتابخانه ناصرالدین شاه گذشته و نشت صفحه اول مهر او است .

(٦۰٦)

یحیی لاهیجی (قاضی)

(م ۹٥۳)

باندازهٔ ۹۰ × ۱٦٥ - جلد میشن جگری ترنج ضربی ، اندرون

میشن ماشی ساده لولا دار - کاغذ دولت آبادی - یک سرلوح مذهب مرصع متوسط ۱٤۱ صفحه ، هر صفحه ۱۱ سطر ، هر سطر یک بیت ۵۰ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی متوسط - بدون رقم تاریخ تحریر سال ۹۹۱ . شمارهٔ ٦۱۵) .

نسخه مشتمل است بر غزلیات (مرتب) و رباعیات .

آغاز :

« بناز حسن نوخاص است لطف عام خدا
چه نازنین و نکویی هزار نام خدا »

پایان :

« آیا چه شود ز جودت ای فیض وجود
گر در گذرانی عدمی از عدمی
تم بعون الله و حسن توفیقه فی خامس عشر شهر محرم الحرام سنه ۹۹۱ . »

نسخه بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در حاشیه صفحه اول مهر او است .

(٦۰۷)

دیوان (آثار الشباب)

غزّالی مشهدی

(م . ۹۸۰)

باندازهٔ ۱۳۵ × ۲٤۰ - جلد تیماج یشمی ترنج و سر ترنج و گوشه منگنه جدید - کاغذ کشمیری نخودی جدول زرین - دوسر لوح مزدوج مذهب متوسط - ۹٤۵ صفحه ، هر صفحه ۱۵ سطر ، هر سطر یک بیت ۷۸ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت جلی متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۰) . (شمارهٔ ٤٦۳) .

نسخه مشتمل است بر : دو دیباچه و مقدمهٔ منثور و منظوم - قصاید و غزلیات (مرتب) - ساقی نامه ها - ترکیبات - مقطعات - رباعیات

اغاز :

« بسم‌الله الرحمن الرحیم هست شهاب از پی دیو رجیم»

پایان :

« ذرات جهان در نظر همت من

میدان بیقین که کمتر ازخشخاص است

در مقدمه درسبب نظم و تسمیه دارد : «... اما نظمی چند... بترتیب حروف تهجی که دواوین استادان بر آن نهج مربوط ومضبوط است موسوم به « آثارالشباب » کرده برسم کتابخانه حضرت خدیو جهان گشای ... ابوالمظفر بادشاه جلال الدین محمداکبر .... مسوده شد .... و انتظام این گوهرهای رخشان بر کنار عمان درسنه تست و ستین و تسعمائة واقع نشد . »

نسخه سال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و درحاشیه صفحه اول مهر اوهست.

(٦٠٨)

نقش بدیع

غزالی مشهدی

باندازهٔ ۲۸۰×۱۷۵ - جلد تیماج مشکی ترنج و نیمترنج ولچکی سوخت بوته میشن سرخ و زمینه زر جدول کرمک طلائی ، اندرون میشن سرخ ساده - صفحه ها متن و حاشیه کاغذ متن قطعه اصفهانی گلی زرفشان جدول زرین ، حاشیه کاغذ ابری و بعضی عکس سازی برخی ، نحربر زر - عنوانها بلاجورد - دو سر لوح مذهب مرصع خوش -

سه مجلس تصویر میناتور خوش - ۸٦ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت - خط نستعلیق نیم دو دانگ عالی - رقم نورای لاهیجی تاریخ تحریر سال ۱۰۲۰ ، (شمارهٔ ٤٦٢) .

آغاز مقدمه :

« المنة لله که زهستی رستم   بانقد بقا زتنگدستی رستم »

آغاز مثنوی :

« بسم الله الرحمن الرحیم   نقش بدیعیست ز ملک قدیم »

پایان :

« سر بگریبان عدم درکشم   مهر نهم برلب و دم درکشم »

حسب‌الاشارهٔ ... میرزا مسعود .... مرقوم قلم شکسته رقم شدفی ذیقعده سنهٔ عشرین والف من‌الهجریة . کتبه‌العبد الاقل نورالدین محمدالّلاهیجی غفرالله ذنوبه وستر عیوبه ، »

نسخه درکتابخانه شاهان صفوی بوده و در صفحه آخر مهر شاه عباس ثانی باسجع : « بنده شاه ولایت عباس ثانی » و بعد بتملک میرزا مهدیخان نادری درآمده است - بسال ۱۱۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته و در بالای سر لوح نام او روی متن زر در ترنجی نوشته شده است - بسال ۱۲۸۱ از عرض ناصرالدین شاه گذشته در صفحه اول مهر اوهست .

(٦۰۹)

جاهی (سلطان ابراهیم میرزا ابن بهرام میرزا صفوی)

(م . ۹۸۵)

باندازهٔ ۱۹۰ × ۲۹۲ - جلد روغنی خوش بوم سرخ گل وبوته

نقاشی حاشیه متن سبز بوته ریزه ، اندرون متن زیتونی گل نرگس نقاشی ریخته جدید ـ صفحه ها متن و حاشیه و بعضی‌وصالی شده . کاغذ متن قطعه ختائی غابر جدول زرین ، کاغذ حاشیه چهار بغل اصفهانی کمند دار ـ عنوانها بلاجورد ـ دو صفحه اول متن و حاشیه ، حاشیه گلکاری عالی بین سطور طلا اندازی منقش ـ دو صفحهٔ دوم متن‌وحاشیه مذهب مرصع عالی دورمیان هر صفحه شش مصرع در شش سطرنوشته شده و بین سطور طلا اندازی منقش و در این دو صفحه در پیشانی و ذیل بخط رقاع عالی بسفیداب تحریر دار روی متن زر نوشته شده « من مقالات نواب ، سلطان ابرهیم میرزا ، بن بهرام میرزاالحسینی ، الموسوی » ـ یک سرلوح مزدوج مذهب مرصع عالی در سر غزلیات که در کتیبه آن بسفیداب عنوان نوشته شده است ـ بنج مجلس تصوبر میناتور عالی بعلاوه دو صفحه اول پیش از متن کتاب تصویر میناتور دوجوان (احتمالا تصویر سلطان ابراهیم میرزا و یک خادم) باحاشیه مذهب مرصع است ـ ۱۲٤ صفحه هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت ـ خط نستعلیق متن کتابت خوش ـ رقم جمال مشهدی ـ تاریخ تحریر سال ۹۸۹ . شماره ندارد .

نسخه مشتمل‌است بر : مقدمه منثور ـ قصاید ـ غزلیات (مرتب) رباعیات ـ غزلیات ترکی ـ مثنویات ترکی ـ مقطعات ترکی .

آغاز : « موزون نرنهال کلامی که مشحوران فصاحت بیان ...

پایان :

« ابرهیم دیر امان امان   یاندم دلبر یاندم دلبر

در مشهد مقدس انور بسعی ... ملازم قدیمی نواب مغفرت‌پناه سلطان ابرهیم میرزا ، مولانا عبدالله المذهب الشیرازی صورت اتمام یافت فی شهور سنه ۹۸۹ . کتبه جمال المشهدی غفر ذنوبه .»

دو صفحه مقدمه منثور انشاء فصیح دختر سلطان ابراهیم میرزا در آنجا آمده است : «.... این سفینه ایست محتوی بر بعضی اشعار و برخی ابیات که از نتایج طبع وقّاد و فهم نقاد جنت مکان ابویم ... که بعد از آن که در واقعه عظمی و داهیهٔ کبری آن حضرت مجموع نسخ اشعار فصاحت شعار و مسودات و منظومات بلاغت آثار ایشان تلف شده بـود ، این ضعیفهٔ البضاعة . . . [چند کلمه را محو کرده انـد] ... بقدر وسع و امکان سعی و اهتمام نموده از هر بیتی بیتی و از هر فردی ، فردی فراهم آورده بامید آنکه شاید باین تقریب صاحبدلی زبان باستغفار و استرحام ایشان گشاید . غرض نقشی است کز ما باز ماند ..... » نسخه فرسوده بوده و آنرا ترمیم و تصحیف و وصالی کردند و از بایان غزلیات و آغاز رباعیات الاصل یک ورق ساقط است .

بسال ۱۲۸۳ از عرض ناصرالدین شاه گذشته وبالای صفحه اول متن مهر اوهست .

(۶۱۰)

خلد برین

وحشی (کمال‌الدین بافقی)

(م. ۹۹۱)

باندازهٔ ۱۵۰ × ۲۲۰ - جلد دولائی ابره تیماج یشمی ترنج و نیمترنج ضربی بوته نارنجی متن طلائی ، اندرون و سجاف تیماج‌سرخ بغدادی ترنج و نیمترنج و حاشیه و جدول مذهب - صفحه‌ها متن وحاشیه ، کاغذ متن سمرقندی : حاشیه اصفهانی نشت گلی زرفشان -

۴۶ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت - عنوانها بلاجورد در سر سخنهای نقش مذهب مرصع - یک سر لوح مذهب مرصع عالی - در سه صفحه آخر لچکیهای مذهب مرصع و آخر نسخه مذهب وترصیع شده است - خط نستعلیق کتابت عالی - رقم رشیدای دیلمی - تاریخ تحریر سال ۱۰۰۰ . (شماره ۴۹۱۷) .

آغاز :

« خامه بر آورد صدای صریر بلبلی از خلد برین زد صفیر »

پایان :

« آنکه ترا مایهٔ جان می دهد هرچه‌طلب می کنی آن می‌دهد

بتاریخ شهر جمادی‌الاخر سنهٔ الف بدارالعبادهٔ یزد مرقوم شد.

کتبه‌العبد المذنب عبدالرشید غفر ذنوبه.

نسخه سال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته و نام او روی متن زر در ترنجی در حاشیه صفحهٔ اول نوشته شده است - بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در حاشبه صفحه اول مهر اوهست .

(۶۱۱)

وحشی بافقی

باندازهٔ ۹۰ × ۱۵۱ - جلد نیماج ماشی حاشیه منگنه مذهب - کاغذ ترمه زرفشان غابر جدول وکمند زرین - سر سخنها مذهب - دو صفحه اول سنن و حاشیه بین سطور طلا اندازی حاشیه بوته اندازی مذهب منقش - یک سر لوح مذهب مرصع خوش - ۹۲ صفحه ، هرصفحه ۱۱ سطر ، هر سطر یک بیت ۵۲ میلیمتر - خط شکسته - نستعلیق کتابت

خفی عالی - رقم محمد صادق انجو - تاریخ تحریر سال ۱۲۳۰ .
(شمارهٔ ۶۰۵) .

آغاز :

« آلهی سینهٔ ده آتش افروز   درآن‌سینه دلی‌وآن دل‌همه سوز»

پایان :

اگر چه صدنوا خیزدازین چنگ   چونیکوبنگری باشدیک آهنگ»

حسب الاشارهٔ ... حسین [؟] خان ... اقل‌السادات محمد صادق الانجو . امید که بنظر عاطفت در وی نگریسته چهره معانیش را بنقاب عفو در بوشند فی سنه ۱۲۳۰ . »

نسخه فقط منظومهٔ وحشی‌است و فاقد خاتمه آن‌که وصال شیرازی آنرا بنظم آورده میباشد .

بسال ۱۲۸۲ از عرض کتابخانه گذشته است .

(۶۱۲)

فرهاد و شیرین

وحشی بافقی

باندازهٔ ۱۱۰ × ۱۹۲ - جلد تیماج عنابی ترنج وسر ترنج منگنه کاغذ ترمه نباتی جدول وکمند زرین - ۱۹۹ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت ۶۲ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خوش - رقم محمد حسین حسینی فراهانی - تاریخ تحریر سال ۱۲۹۱ . (شمارهٔ ۴۷۲۶) .

آغاز : مانند نسخه پیش .

پایان :

« درین معنی کسی کوراند دعوی است
یقین داند که صورت عین معنی است

العبدالمذنب العاصی‌الجانی محمد حسین الحسینی الفراهانی فی شهر ربیع‌الاول سنه ۱۲۹۱ . »

نسخه شامل منظومهٔ وحشی وتکملهٔ آن که وصال شیرازی بنظم آورده است می‌باشد .

انتقالی ازکتابخانه اندرون .

(٦١٣)

فرهاد و شیرین

وحشی

باندازهٔ ۱۰٥ × ۱۸۰ - جلد روغنی خوش ۳۰ زرك گل وبوته نقاشی حاشیه بوم سرخ گل زبر نقاشی ، اندرون سرخ بوته گل نرگس- کاغذ فرنگی آهار و مهره کشیده جدول و کمند زرین - دوصفحه اول‌متن منن و حاشیه بین سطور طلا اندازی ، حاشبه بوته اندازی مذهب منقش یك سر لوح مذهب مرصع خوش - عنوانها بسرخی - - ننج مجلس مینانور آبرنگ سفید کار صنیع‌الملك .۱۸۷ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر هر سطر یك بیت . ٦ مبلیمنر- خط نسنعلیق و شکسته نستعلیق متوسط بدون رقم و تاریخ نحرىر (فرن ۱۳) . (سمارهٔ ۱۲۲۳۱)

آغاز : مانند نسخه بیش :

بایان :

« نباشد عشق را آغاز و انجام هرآن کس کوچنین راند بودخام»

این نسخه شامل تکملهٔ وصال است.

اریخ ورود بکتابخانه معلوم نیست

عرفی شیرازی (سید محمد بن خواجه زرین‌الدین علی)

(م. ۹۹۹)

باندازهٔ ۱۰۵ × ۲۰۳ - جلد تیماج ماشی ترنج و سر ترنج منگنه - کاغذ اصفهانی جدول زربن - پنج سرلوح مذهب خوش - ۵۳۰ صفحه، هر صفحه ۱۸ سطر، هر سطر یک بیت ۶۰ سیلیمتر - خط نستعلیق کتابت متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۱). (شمارهٔ ۴۴۲).

کلیات مشتمل است بر: دیباچه و رسالهٔ نفیسه منثور - مثنوی مجمع الافکار - مثنوی خسرو و شیرین - قصاید - مقطعات - ترجیعات - غزلیات - (مرتب) - رباعیات.

آغاز: «حمدی که از نهایت شایستگی منزه از ....»

پایان:

«گرقافله بگذشت قدم سست مکن   بشتاب که آواز جرس نزدیکست

تمت‌الکتاب بعون‌الملک الوهاب.»

بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و در حاسیه صفحه اول مهر او هست.

ق ـ ات

عرفی شیرازی

(٦١٦)

باندازهٔ ١٦٠ × ٢٨٤ - جلد تیماج مشکی متن و حاشیه ضربی اندرون تیماج سرخ ترنج وگوشه سوخت معرّق خوش زمینه پسته‌ای لولا دار فرسوده - کاغذ اصفهانی جدول زرین - دو صفحهٔ اول و سه موضع دیگر در سر هر قسمت کتاب متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی منقش ، حاشیه گلکاری - صفحات اول و آخر فرسوده و وصالی شده - چهار سر لوح مذهب مرصع خوش که درکتیبه هر یک روی متن زر عنوان هر قسمت بخط رقاع خوش بسفیداب تحریر دار نوشته شده است - ٤٤٤ صفحه ، هر صفحه ١٤ سطر ، هر سطر یک‌بیت ٥٦ میلیمتر در متن و ٦ بیت در دوازده مصراع در حاشیه - خط نستعلیق کتابت متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ١١) . (شمارهٔ ٤٤١).

تقسیمات کتاب نامه نسخه پیش .

آغاز : نامه نسخه پیش .

پایان :

« چشمی زکرم ببخش کزغایت شوق بی دبده بامید پناه آمده‌ایم
تمت‌الکتاب دیوان مولانا عرفی شیرازی رحمه‌الله . »

بسال ١٢٨٢ از عرض ناصرالدبن شاه گذشته و در حاشیه صفحه اول مهر او هست .

(٦١٧)

کلیات

عرفی شیرازی

باندازهٔ ٢١٥ × ٢٣٠ - جلد تیماج یشمی ترنج‌وسر ترنج وگوشه

منگنه ، اندرون تیماج سرخ ساده ـ کاغذ دولت آبادی جدول زربن ـ بعضی صفحات وصالی شده ـ جای عنوانها بیاض ـ ٤٠٧ صفحه ، هر صفحه ١٤ سطر ، هر سطر یک بیت ٦٢ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت خوش ـ رقم عبدالجبار اصفهانی ـ تاریخ تحریر سال ١٠٣٨ (شماره ٤٥٧). نسخه بدین قسم تقسیم شده‌است: قصاید ـ مقطعات ـ غزلیات (مرتب) رباعیات (مرتب) ـ ترجیعات ـ سنوی مجمع الابکار مثنوی خسرو و شیرین .

آغاز :

«اقبال کرم‌می کرد ارباب همم را همت نخورد نشر آری ونعم را»

پایان :

« کسی راکز زبان‌این هرزه خیزد اگرمن خون نریزم عشق ریزد »

بجهة عالیحضرب ستوده خصلت فرشته طینت آقا میر محمدمحسن در دارالسلطنهٔ اصفهان مینو نشان نحریر نمود فقیرالحقیر عبدالجبار غفرله فی شهور سنه ١٠٢٨ »

نسخه بسال ١٣٠٠ وارد کتابخانهٔ معتمدالدوله فرهاد میرزا شده و بسال ١٣٠١ آن پیش‌کش ناصرالدین شاه کرده است .

(٦١٤)

ت

عرفی شیرازی

باندازهٔ ٩٥ × ١٦ ـ کاغذ دولت آبادی متن زرفشان غبار جدول و کمند زرین ـ دو صفحهٔ اول قصاید متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی ، حاشیه گلکاری ـ ٤٧٦ صفحه ، هر صفحه ١٠ سطر ،

هر سطر یک بیت ٤٦ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی خوش - بدون رقم و تاریخ تحریر. (قرن ١٠). (شمارهٔ ٤٣٨) .

نسخه چنین تقسیم شده است : دیباچه و رساله نفیسه منثور - قصاید - مثنوی مجمع‌الابکار - یک ساقی نامه - مثنوی خسرو و شیرین دو مثنوی کوتاه دیگر - غزلیات (مرتب) - مقطعات - رباعیات .

آغاز : نامه نسخه شمارهٔ ....

پایان :

« انگشت شهادتیست هرمژگانم   یا مصرع لااله الاالله است »

و در دنبال آن یک رباعی از جامع دیوان عرفی است که مادهٔ تاریخ را (سال ٩٩٦) آورده :

«این طرفه بیان سحری واعجازی   چون گشت مکمل برقم پردازی
مجموعه‌طرازقدس تاریخش گفت   (اول دیوان عرفی شیرازی)

و شاید همین سال تاریخ کتابت نسخه نیز باشد .

بسال ١٢٨٢ از عرض ناصرالدین شاه گذشته است .

(٦١٨)

نل و دمن

فیضی دکنی (شیخ ابوالفضل بن شیخ مبارک)

باندازهٔ ١٤٥ × ٢٣٠ - جلد گالین گو مشکی منگنه عطف تیماج مشکی - صفحات متن و حاشیه ، کاغذ متن خانبالغ جدول زرین ، حاشیه الوان و ابری - یک سر لوح مذهب لاجوردی خوش - ٢٧٦ صفحه ، هر صفحه ١٥ سطر ، هر سطر یک بیت ٧٥ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خوش - بدون رقم و تاریخ تحریر سال ١٠٢٣ . (شمارهٔ ١٠١١٥) .

اغاز مثنوی :

« ای در تک وپوی تو زآغاز — عنقای نظر بلند پرواز »

پایان :

« ای سوخته ضبط این نفس کن — بس کن زحدیث عشق بس کن

لله الحمد و المنة که در منتصف شهر شعبان سنه ثلث عشرین والف بدستیاری توفیق آلهی ، لراقمه

این نسخه که آرایش هرانجمن است — مغز روش تازه و ختم سخن است

گلزار سخنوریست کز غایت فیض — بنهفته عجیب هر گلش صدچمن است

صورت اختتام بذیرفته سرمایهٔ صحبت اهل دل وزبنت بخش هر مجلس ومحفل گردید .

صدآفرین باداهای فیض وسخنش — بر تبه روش تازهٔ نل و د منش

تبارك‌الله ازین بوستان که میگردد — دماغ روح معطر زبوی یاسمنش

چو گوهری که بیفتدبدست دانائی — نهفته دارد عقل اندرون بیرهنش

حدیث هند دوائی چو بشنود گوید — خوشا طبیعت فیضی و بایه سخنش

امید که صف‌نعال‌نشین کتابخانه بندگان . . .نسخه‌وزارت وعظمت دستورالعمل وزرای صاحب تدبیر ـــ شمسا میرزا محمدقیا شده شده وسیلهٔ صدور توجهات عالی گرددبمنه و احسانه .»

ناظم یک رباعی و یک قطعه آخر ظاهراً شاعری « دوائی » تخلص است و اگرچنین باشدکاتب زبردست نسخه نبز هم اوست .

چنانکه گذشت نسخه برای میرزا تقی وزیر کتابت شده و درپشت صفحه اول در یک ترنج بشنگرف نوشته شده است . نل دامن من شیخ فیض متعلقه نواب وزارت و اقبال دستگاه مرزا محمد فی ولد محمد مؤمن اصفهانی » و از میرزا محمد می نسخه بفرزندش محمد شفیع و از او در حدود سال ۱۰۴۰ بفرزند ارسدش محمد سعید منتقل سده و بسال ۱۳۱۰ بتصرف عباس حسنی فراهانی در آمده است

و در تاریخ سال ۱۳۲۱ مؤید لشکر آنرا ظاهراً برای میرزا علی‌اصغر امین‌السلطان فرستاده است(این معنی در صفحه آخر بخط امین‌السلطان نوشته شده) و امین‌السلطان آنرا تقدیم مظفرالدین شاه کرده است ولی تاریخ ورود بکتابخانه معلوم نیست .

(٦١٩)

سوز و گداز

نوعی (محمد رضا خبوشانی)

(م. ۱۰۱۹)

باندازهٔ ۱۳۰ × ۲۱۸ - جلد میشن مشکی جدول منگنه مذهب صفحات متن و حاشیه ، کاغذ مس سمرقندی زرفشان غبار جدول زرین، حاشیه دولت آبادی نباتی - ۳٦ صفحه ، هر صفحه ۱٤ سطر ، هرسطر یک بیت ۷۰ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خوش - رقم محمدیحیی لاهیجی - بدون تاریخ تحریر (قرن ۱۱) . (شمارهٔ ٥٨٤).

آغاز :

« آلهی خنده ام را نالکی ده سرشکم را جگر برکالکی ده »

پایان :

« گلی بخش ازگلستان خلیلم درین ره ساز آتش را دلیلم

کتبه العبدالمذهب الراجی محمد یحیی‌ابن رستم کیا، بدارالسلطنه لاهیجان . »

نسخه ازکتابهای کتابخانه سابر و تقی بوده و بسال ۱۱۰۵ بکتابخانهٔ سلطنتی صفوی رسیده و دو بار دیگر بسال ۱۱۱۵ و ۱۱۲۷ از عرض کتابخانه ساه سلطان حسین گذشته و بعدها بتملک میرزا

مهدیخان نادری آمده است - بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته و نام او بسفیداب روی متن زر در نیم ترنجی در حاشیه صفحه اول است - بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و بالای صفحه اول در موضع سرلوح مهر اوهست .

(۶۲۰)

دیوان

نظیری (محمد حسین نیشابوری)

(م. ۱۰۲۱ یا ۱۰۲۳)

باندازهٔ ۱۴۰ × ۲۶۰ - جلد تیماج سرخ بترنج و سر ترنج و گوشه منگنهٔ مطلا - کاغذ بخارائی جدول زرین - جای عنوانها بیاض - دو صفحه اول و دو صفحه در میان کتاب متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی حاشیه گلکاری - دو سرلوح مذهب مرصع خوش - ۷۰۴ صفحه ، هر صفحه ۱۴ سطر ، هر سطر یک بیت ۷۸ سیلیمتر - خط نستعلیق کتابت جلی متوسط - بدون رقم - تاریخ تحریر سال ۱۰۶۹ . (شمارهٔ ۵۹۲) .

کتاب منقسم است به : قصاید (مرتب) - ترکیبات - ترجیعات مقطعات - غزلیات (مرتب) - رباعیات .

آغاز :

« چنان رسیدن‌وی سرد ساخت دنیی را
که کرد بردل مجنون فسرده لیلی را

پایان :

« لوح توکتاب محواییات حقست   از سهو بومبرند و بنادب خمزند

تمت‌الکتاب بعون‌الملک الوهاب. تحریرا فی شهر رجب المرجب سنه ۱۰۶۹ . »

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه‌گذشته و مهر او را در کتیبهٔ سر لوح هست .

(۶۲۱)

نظیری نیشابوری

باندازهٔ ۱۳۵ × ۲۳۳ - جلد میشن عنابی ترنج و سر ترنج‌سوخت معرق بوم لاجوردی و سفید - کاغذ دولت آبادی جدول زرین - دو صفحه اول و دو صفحه در میانه ، متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی ، حاشیه بوته اندازی مذهب منقش - دو سر لوح‌مذهب و یک سر لوح ساده مرصع خوش - جای عنوانها بیاض - ۶۳۸ صفحه ، هر صفحه ۱۵ سطر ، هر سطر یک بیت ۶۰ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی متوسط - رقم عبدالنبی- تاریخ تحریر سال ۱۰۷۳ . (شمارهٔ ۵۹۱)

کتاب چنین نقسیم شده است: ترکیبات - قصاید - ترجیعات - غزلیات (مرتب) - رباعیات .

آغاز :

« ای جلالت خلوت از اغیار تنها ساخته
حکمت تو از کرم دی کار فردا ساخته

پایان :

بس در عجبم که مانده ام بی‌تو چنان قائم‌چوبجوهریست هرجاعرضیست

تمت‌الدیوان صاحبقران کشور سخنوری و بر افرازنده لوای جهانگیری مولانا نظیری من بدالفقیر الحقیر عبدالنبی فی تاریخ بوم

الاربعای ثلث و عشرین شهر رمضان المبارك سنه ۱۰۷۳ » .

در حدود سال ۱۲۱۱ نسخه متعلق به محمد باقر نامی بوده و اسحق میرزا فرزند معزالدوله آنرا تقدیم کتابخانه کرده وبسال ۱۳۲۲ از عرض گذشته است .

(۶۲۲)

دیوان

نظیری

باندازهٔ ۸۵ × ۲۰۰ - جلد تیماج ماشی حاشیه منگنه مذهب جدید - کاغذ بخارائی جدول زرین - دو سر لوح مذهب سادهٔ متوسط - ۲۰۰ صفحه ، هر صفحه ۱۶ سطر ، هر سطر یک بیت ٤۷ میلیمتر - نستعلیق تحریر کتابت خفی‌متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۱) شماره ندارد .

نسخه مشوش و سقطاتی دارد از جمله بیش از صفحه ۳۰ و ۱٦٤ و از صفحه ۱۸۸ تا آخر کتاب و مشتمل است بر غزلیات (مرتب) که چند قصیده در دنبال دارد .

آغاز :

« اذ اماشئت ان یحیی‌حیوة حلوة المحیا

برسوائی بر آور سر زمسنوری برون نه‌نا »

پایان :

« احمد مرسل که باطن مشرق انوار داشت

دوست را آئینه بر اندازهٔ دیدار داست »

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و بالای صفحه اول مهر او هست .

شانی تکلو (نفیس‌الدین)

(م۰ ۱۰۲۳)

باندازهٔ ۱۱۷ × ۲۰۲ ـ جلد مقوای ابره کاغذ ابری عطف‌و گوشهٔ تیماج حنائی جدید ـ کاغذ اصفهانی جدول زرین متن زر فشان غبار ـ دوصفحه اول و دو صفحه در میان کتاب متن و حاشیه بین سطورطلا اندازی حاشیه بوته اندازی مذهب منقش ـ دو سر لوح مزدوج‌مذهب مرصع عالی که در کتیبهٔ هریک عنوان کتاب و ناظم بسفیداب تحریر دار روی متن زر بوته اندازی نوشته شده است ـ ۴۰۷ صفحه ، هرصفحه ۱۶سطر ، هر سطر یک بیت . ۶ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت خوش ـ بدون رقم ـ تاریخ تحریر سال ۱۰۴۸ . (شماره ۲۷۰۹) .

کتاب مشتمل است بر ـ قصاید ـ ترکیبات ـ ترجیعات ـ غزلیات (مرتب) ـ مقطعات ـ رباعیات ـ یک مثنوی سیصد بیتی .

آغاز :

«ای‌زسودا سایه برزلف‌ایاز انداخته گردن‌محمود رادردام‌نازانداخته

پایان :

« یک بیک ازدلق درست‌وحریر برکشم آن شعر چو مو از خمیر

تمت‌الکتاب بعون‌الملک الوهاب سنه ۱[۰]۴۸ . »

بسال ۱۳۰۱ وارد کتابخانه شده است .

جسمی همدانی

(م. ۱۰۲٤)

باندازهٔ ۱۳۰ × ۲۳۰ ـ جلد تیماج مشکی ساده ـ کاغذ کشمیری الوان ـ بعضی صفحات وصالی شده ـ ٤۱٦ صفحه ، هر صفحه ۲۱ سطر هر سطر یک بیت ۷۰ میلیمتر در متن و ۱۰ بیت در بیست مصرع درحاشیه ـ خط شکسته نستعلیق متوسط ـ رقم محمد مقیم بن جسمی (ناظم دیوان) تاریخ تحریر سال ۱۰٤۸ . (شمارهٔ ۳۱٤۲)

کتاب مشتمل است بر : قصاید ـ ترکیبات ـ مقطعات (درمتن) غزلیات (مرتب در متن و حاشیه) ـ یک مثنوی در اندرز (در متن) ـ ایضاً غزلیات (مرتب در حاشیه) ـ رباعیات (در متن و حاشیه).

آغاز :

« رخ تو خواست فرو زدجمال معنی را

زمانه تاب نیاورد این تجلی را »

پایان :

« مستوفی ایران شدی و شد تاریخ مستوفی ممالک ایرانی »

شب سه شنبه ۲٤ شهر ذی قعده الحرام سنه ۱۰٤۸ هجری در دارالفیض کشمیر این گرامی دیوان فراغت یافت . حررة العبد المذنب الاثیم المحتاج الی رحمة و به الکریم ، ابن جسمی همدانی ، محمد مقیم عفی الله عنهما وتجاوز عن سیآتهما بحرمة النبی الهاشمی واولاده واصحابه التابعین رضوان الله علیهم اجمعین . »

بسال ۱۲۸۹ نسخه در تملک لطفعلی میرزا فرزند مؤیدالدوله قاجار بوده و معلوم نیست در چه تاریخ وارد کتابخانه شده است .

(۶۲۵)

دیوان

مؤمن (میر محمد مؤمن استرابادی)

(م. ۱۰۲۵)

باندازهٔ ۱۱۷ × ۲۰۷ - جلد تیماج حنائی ترنج و سر ترنج وگوشه منگنه ماشی - کاغذ اصفهانی نباتی جدول زرین - عنوانها بشنگرف - یک سر لوح مزدوج مذهب مرصع خوش - ۱۷۲ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت ۶۰ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خوش - رقم معجزی یزدی - تاریخ تحریر سال ۱۰۲۲ .
(شمارهٔ ۳۰۲۳)

نسخه مشتمل است بر رباعیات که چند غزل و قطعه بدنبال دارد .

آغاز :

« نتوان بخدا رسید از علم کتاب　　　حجت مزد راه باقلیم صواب »

پایان :

« وگر باشد دلت مایل بشغلی　　　شکر ریزی بیاموز از لب خویش

تحریراً فی شهر جمادی‌الثانی سنه ۱۰۲۲ اثنی و عشرین والف فی‌الهجریة عبده معجزی الیزدی غفرله . »

تاریخ وکیفیت ورود بکتابخانه معلوم نیست .

ت

ملك (ملك محمد قمی)

(م. ١٠٢٥)

باندازهٔ ١٤٥ × ٢٥٠ - جلد تیماج یشمی ترنج و سر ترنج و گوشه منگنه - کاغذ کشمیری نباتی جدول و کمند زرین - عنوانها بشنگرف - یک سر لوح مذهب کوچک خوش که در کتیبهٔ آن « بسمله » نوشته شده است - ٤٩٩ صفحه ، هر صفحه ١٧ سطر ، هر سطر یک بیت ٦٥ میلیمتر در متن و ١٤ بیت در ٢٨ مصرع در حاشیه - جای یک سر لوح در میان کتاب که اکنون وصالی شده است - خط نستعلیق کتابت خفی متوسط - رقم محمد معین - تاریخ تحریر سال ١٠٦٧ . (شمارهٔ ٥٤٣) .

کتاب چنین تقسیم شده است: دیباچه و مقدمه منثور خوان خلیل - قصاید - مقطعات - ترکیبات - ترجیعات - قصیده پنج اربعین ایضاً قصاید دیگر - ایضاً ترکیبات - رباعیات - ایضاً ترجیعات - غزلیات (مرتب) - مثنوی ساقی نامه - ایضاً رباعیات (از آخر ساقط) مثنوی (از اول و وسط ساقط) - مثنوی صنم وبرهمن (از آخر ساقط) مثنوی منبع الانهار (از اول ساقط) .

آغاز : « آلهی از نور مأیده خوان خلیل را منورگردان وچراغ هدایت بدست ذائقه ده که بمشاهدهٔ لذت شکربینا گردد و از نورس گلزار ابراهیم که خارشکن نمرود است سماط حمد را پیرایهٔ خلد ساز

و در همین مقدمه آمده است : « ... اهل نوازی در آن مرتبه

وصله پردازی بدین نسبت که نورس گلزار ابراهیم بحسن [؟] قبول رسید چهار شتر زر بر در حجرهٔ ملک و ظهوری زانو زدند ، مانیز در بیدرنگی ساز ایثار بدرنگ آوردیم . نظم

گرد خورشید زر بدست نثار   بر سر شاهد سخن ایثار

شکر این عطیه بر ذمهٔ طبع لازم شمردیم و کان ودریارا کودک وارگوش گرفته بشاگردی‌دل و دست استاد نورس آوردیم که بتعلیم زرفشانی وگوهر پاشی فایض آیند . اکنون بآرایش خوان خلیل مائدهٔ سخن درآئین بندیست و بهار خاطر در شکفتگی چمن بی‌بساط الوان خوش آیند نیست . گلزار ابراهیم را از خوان خلیل گزیر نیست . .

«چوابراهیم کشت ازکشت گلزار   بشادابی چوحسن خویش سرشار
ضیافت خانه‌ای ترتیب دادم   بنورشهای الوان زیب دادم
شدم بر نعمت الوان دلیلش . . .»   ضیافت کردم از خوان خلیلش

(مولانا ملک قمی استاد ودوست و پدر زن ظهوری و هر دو مداح ابراهیم عادلشاه پادشاه دکنی بوده و در احمد نگر می‌زیسته‌اند. آثار منظوم و منثورشان هر دو عنوان مشترك داشته و در یک سال بفاصله دو ماه هر دو بتاریخ ۱۰۲۵ درگذشته‌اند.

پایان :

« منبع انهار ببابان رسید   در بصدف قطره بعمان رسید

تمت المثنوی بتاریخ شهر جمادی الاول سنه ۱۰۶۷ . کتبه محمد معین بن محمد شفیع الکاتب.» چنانکه گذشت نسخه سقطاتی در میان دارد.

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته ، مهر او رادر حاشیه اول و یادداشتها و تصاویری بخط و رقم او در پشت صفحه اول هست .

ظهوری (نورالدین محمد ترشیزی)

(م. ۱۰۲٤ یا ۱۰۲٦)

باندازهٔ ۱۲۰ × ۲۳۰ - جلد میشن مشکی اندرون عنابی سادهٔ لولا دار - کاغذ کشمیری بسته‌ای جدول زرین بسیاری از صفحات وصالی شده - جای عنوانها بیاض - پنج سر لوح مذهب مرصع لاجوردی خوش - ٦۰٤ صفحه ، هر صفحه ۱۷ سطر ، هر سطر یک بیت ٦۳ میلیمتر - خط نستعلیق نحربر سوسط - بدون رقم تاریخ تحریر سال ۱۰۳۳ . (شمارهٔ ٤۳٤) .

کتاب چنین تقسیم شده است : دیباچه و مقدمه منثور - مثنوی منبع الانهار - ترکیبات - قصاید - خطبه گلزار ابراهیم ایضاً ترکیبات و قصاید - ترجیعات - غزلیات - رباعیات .

آغاز :

« ای نورس گلزار ابراهیم ازتو　　وی آتش نمرود نف بیم ازتو

پیرایه داد و زینت عدل توئی　　تمکین سریر وشأن دیهیم از تو

سلطان لم یزل که بیکراتشی تسلط را مجله آبی تسلیم پیرایه داد و نار نمرود را ازنم رود رحمت سلب خاصیت کرده گلزار ابراهیم نام نهاد ...... نه هزاز بیت فکر گزین که با کیفیت نورس دم یگانگی نمرده و لذت درکام نه فلک نمرده از قسم مثنوی مسمی بمنبع الانهار و نوع قصاید که مرسله کردن زبورست و غزل که دام غزالان صید گرست و ترکیب که برسنانی اجزا در بسیط افکنده وترجیع بند که مرجع ذوق براکنده است و قطعه و رباعی چون جواهر آبدار

از کنوز خفا بسلک اظهار در اورد .....

ز ابراهیم عادلشاه باقیست   سخن مانند جمشیدست وجامش

....

شگفت این نظم ومرغان تهنیت خوان   که شد گلزار ابراهیم نامش

پایان :

« تا هست دعا زبان دعا گوی نوباد   بازوی بقاقوی به نیروی تو باد

تا فصهٔ گلزار براهیم کنند   گلزار جهانیان گل روی تو باد

تمت الکتاب بعون الله الملک الوهاب . تحریراً فی شهر رمضان المبارك سنه ۱۰۳۳ . »

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته است .

(٦۲۸)

ظهوری ترشیزی

باندازهٔ ۲۲۰ × ۳٤۲ - جلد تیماج حنائی ترنج و سر ترنج منگنه زمینه ماشی ، اندرون میشن عنابی ترنج و سرترنج و گوشه سوخت معرق زمینه الوان گل مذهب عالی که ریختگی دارد - کاغذ اصفهانی جدول زرین متن زر فشان غبار - عنوانها بشنگرف - دو صفحه اول متن و حاشیه مذهب مرصع خوش که در میان هر صفحه هفت سطر از آغاز کتاب نوشته شده و بین سطور تحریر بسرخی شده است - شش سرلوح مذهب مرصع خوش - ۷۹۸ صفحه ، هر صفحه ۲۲ سطر، هرسطر دو بیت ۱۳۷ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت متوسط - بدون رقم - تاریخ تحریر سال ۱۰۷۰   (شمارهٔ ٤۳۲)

کتاب چنین نقسیم شده است : مقدمهٔ منثور مفصل در ۳٦

صفحه (که خود مشتمل است بر : دیباچهٔ کلیات ـ مقدمه کتاب نورس خطبهٔ گلزار ابراهیم ـ خطبهٔ خوان خلیل مکتوب شیخ ابوالفضل) قصاید (مرتب ـ ترکیبات و ترجیعات ـ غزلیات (مرتب) ـ مثنوی ساقی نامه ـ یک مثنوی بدون عنوان در حدود هزار بیت در مناجات و نعت رسول و ائمه و معراج نبی و مدیح شاهنواز خان ـ رباعیات

آغاز :

« سرود سرایان عزت کدهٔ فال که بنورس سرابستان حال کار کام و زبان ساخته‌اند بشهد ثنای صانعی عذب البیانند که چاشنی نغمه‌های شکرین در رك و بی دوانیده .... »

پایان :

«در دوختن زخم یلان جرخ ازییم کم کرده سر کلاوهٔ کاهکشان

نحریرا فی تاریخ شهر جمادی‌الاول سنه ۱۰۷۰ . »

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین‌شاه گذشته ومهر او پشت صفحه صفحه اول است .

(٦٢٩)

ی فاید

ظهوری ترشیزی

باندازهٔ ۹۵ × ۱۷۳ ـ جلد روغنی بوم زرك ساده حاشیه بوسه اندازی سرخ ، اندرون بیماج نربا ئی ساده ـ کاغذ دولت آبادی سز زرفشان غبار جدول زربن ـ ۳۰٦ صفحه ، هر صفحه ۱۵ سطر ، هر سطر یک بیت ٦٤ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت خفی خوس ـ رقم مخدوس تاریخ نحریر سال ۱۰۹۱ ، سمارهٔ ۳۰۳۰۱

آغاز :

« ثنامی کنم ایزد پاك را ثریا ده طارم تاك را »

پایان :

« ظهوری ز حد میبرد گفتگو موفق باتمام گفتار باد
بیا ساقی ای تلخ شیرین زبان بخال لبم مهر نه بر زبان
که گردد بحرفت سخنها تمام چو درآخر نامه از والسلام

بتاریخ شانزدهم شهر رجب المرجب سنه ۱۰۹۷۰۱۰ [کذا] سمت تحریر یافت کتبه العبد المذنب [الکاتب محمد علی] غفرالله ذنوبه وستر عیوبه . » که از حروف رقم فقط « ی » (یای معکوس) اصیل و بقیه حروف رقم را محوکرده بجای آن « الکاتب میر علا » را افزوده‌اند .

در حاشیه صفحه دوم مهر ولیعهدی مظفرالدین شاه است

(۶۳۰)

ت

زلالی (محمد حسن خوانساری)

(م۰۱۰۱٦ یا ۱۰۳۱)

باندازهٔ ۱۲۰ × ۲۲۷ - جلد تیماج یشمی نرنج و سر ترنج وگوشه منگنه ـ صفحات متن و حاشیه ، کاغذ کشمیری زرفشان غبار ، حاشیه چهره‌ای پوست ماری - ۹۳۹ صفحه ، هر صفحه ١٤ سطر ، هر سطر یک بیت ۶۷ میلیمتر - پنج سر لوح مذهب مرصع متوسط - خط نستعلیق کتابت متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (فرن ۱۱). (شمارهٔ ۳۱۷) .

کتاب مشتمل است بر : قصاید ـ سبعهٔ سیاره عبارت از مثنوی : حسن گلوسوز با دیباچهٔ منثور ـ میخانه با دیباچه منثور ـ آذر و سمرقند با دیباچهٔ منثور ـ ذره و خورشید با دیباچهٔ منثور ـ سلیمان نامه با دیباچهٔ منثور ـ محمود و ایاز .

آغاز :

« ساغر دل می کشدآمسیه‌مست ما تا بسرخشت‌خم میکدهٔ کبریا »

پایان :

« ولی نقش نگین بر خاتم دل شده ختم سخن برجان بسمل

تمت‌الکتاب . »

این نسخه را نصیرالدین نامی از شاگردان زلالی تحشیه و مقابله کرده و در پایان متن کتاب نوشته است .

« بنده نصیرالدین در زنجیر بست ابیات واداء قصه و تمهید و تمثیل‌حکایات جهد تمام کردم . فی‌الجمله این کتاب بمقابلهٔ چهل و شش کلیات زلالی بر آورده هر چند کاتب بسیار غلط کرد اما ابیات درست تمام است. حکیم شافی هم این را معتبر داشته از نظر او هم گذشته است . بهتر ازاین نظم زلالی کمتر باشد. فقیر هم بخط خود دربعضی جا ابیات نوشته تحریر ، تقریبات نکرد مگر در تمهید معراج ، سبحانك اللهم لاعلم لنا الا ما علمتنا . زلالی بعد نظامی استاد من . »

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در بالای صفحه اول مهر او هست .

(۶۳۱)

شاپور تهرانی (خواجه شاپور بن خواجگی)

(۰۰ . ۱۰۴۸)

باندازهٔ ۱۱۳ × ۱۶۰ ـ جلد ساغری مشکی ترنج و سر ترنج

وگوشه بریده ضربی مذهب اندرون تیماج حنائی ساده جدول مذهب ـ کاغذ ترمه جدول وکمند زرین ـ یک سرلوح مذهب مرصع خوش ـ ۲۸۳ صفحه ، هر صفحه یک بیت ٦٥ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت خفی متوسط ـ بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۳) . (شماره ١٢١٥٤) .

کتاب مشتمل است بر : قصاید ـ غزلیات (مرتب) ـ ترجیعات ـ مثنوی فرهاد و شیرین ـ رباعیات .

آغاز :

«چه مژده‌دارد ازآن شاخ گل نسیم بهار
که رقص‌می‌کند از شوق برسرم دستار

پایان :

«هان واقف خودباش که صدنسخهٔ هجو
بنوشته و جای نام بگذاشته ام »

ازکتابهای مسروقه و یادداشتها و مهرها را محوکرده‌اند .

(٦٣٢)

مثنوی زلیخا و یوسف

؟

باندازهٔ ١٣٥ × ٢٤٢ ـ جلد ساغری مشکی ـ صفحات متن و حاشیه ـ کاغذ متن کشمیری نخودی زرفشان غبار ـ حاشیه ترمه جدول وکند زرین ـ عنوانها بشنگرف ـ دو صفحه اول متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی حاشیه بوته اندازی مذهب منقش ـ یک سرلوح مذهب مرصع خوش ـ ٣٠٤ صفحه ، هر صفحه ١٤ سطر ، هر سطر یک بیت ٦٥ میلیمتر ـ خط نستعلیق نیمه دو دانگ منوسط ـ رقم

محسن ـ تاریخ تحریر سال ۱۰۵۶ (شمارۀ ٤٧٧٧) .

ناظم مثنوی را نشناختم تاریخ نظم داستان همان تاریخ کتابت یعنی سال ۱۰۵۶ است .

آغاز :

« آلهی حسن یوسف ده بیان را بده عشق زلیخا این بیان را »

پایان :

« هزار و پنجه و شش بود گفتم
سنه شد (خانمیه) نو شگفتم
بشد (شاهیه) را ختمش برابر
که از یک مادرند این دو برادر
ولی (سرح رباعیم) که نظم است
باین هر دو برادر هست پیوست
دگر (دیوانچه)ام همراه این سه‌است
(غزل) هم هست چندی‌اند کی است
دگرهم چند روزی هست باقی
محرم را شود هفته ملاقی
(زلیخا یوسف) آمد قسم نامنس
کند یوسف زلیخاها سلاسس
عددها بیست آنرا بنج باشد
هزارش لیک در هرگنج باسد
اگر نک بیست وسی هست بالا
نباید ز دل بردی اهل کالا

تمام شد تصنیف رسالۀ یوسف و زلیخا در روز چهارشنبه در بیست و سیم ماه ذی‌الحجه درسال هزارو پنجاه و شش درشهر کشن

جنت نظیر . تم . کاتبه العبد محسن غفرله . »
انتقالی از کتابخانه اندرون .

(٦٣٣)

دیوان

کلیم کاشانی (ابوطالب کاشانی)

(م . ١٠٦١)

باندازهٔ ١١٠ × ٢٠٠ - جلد تیماج مشکی ترنج و سر ترنج منگنه - کاغذ دولت آبادی جدول زرین و عنوانها بشنگرف و لاجورد - دو صفحهٔ اول و دو صفحهٔ آغاز غزلیات متن وحاشیه بین سطور طلا اندازی حاشیه حلکاری - دو سر لوح مذهب مرصع متوسط - ٥٠٨ صفحه ، هر صفحه ١٥ سطر ، هر سطر یک بیت . ٦٠ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت متوسط - رقم محمد تقی خاتو نابادی - تاریخ تحریر سال ١٠٥٧ . (شمارهٔ ٤٨٤)

کتاب مشتمل است بر - قصاید - ترکیبات - ترجیعات - مقطعات چند مثنوی کوتاه - غزلیات (مرتب) - رباعیات .

آغاز :

« شوق هر کس را که در راه طلب سرمی دهد
گر در آرد اول از با آخرش برمی دهد »

پایان :

« فواره اش آستین ز در پر کرد آئینه حوض رونمائی میخواست

تم الدیوان افصح المتکلمین المتأخرین طالب کلیم فی ثامن عشر شهر رمضان المبارك سنه سبع و خمسین والف هجرته النبوية . کتبة

المذنب محمد تقی کاتب الخاتون آبادی الاصفهانی . »

بسال ۱۲۸۲ از عرض کتابخانهٔ ناصرالدین شاه گذشته و در حاشیه صفحه اول مهر او هست .

(٦٣٤)

کلیم کاشانی

باندازهٔ ۱۰۰ × ۲۸۰ - جلد ساغری مشکی ترنج و سر ترنج بریده ضربی (ریخته) لولادار - اندرون تیماج سرخ ساده - کاغذ دولت آبادی جدول زرین - عنوانها بسرخی - ۳۰۸ صفحه ، هرصفحه ۱۹ سطر ، هر سطر یک بیت ۷۸ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت متوسط بدون رقم و تاریخ تحریر بسال ۶ - ۱۰۸۰ . (شمارهٔ ٤٨٥)

کتاب مشتمل است بر : مثنوی ظفرنامه شاهجهانی - قصیده - ترکیبات - ترجیعات - مقطعات - چند مثنوی کوتاه - غزلیات (مرتب) رباعیات .

آغاز :

« بنام خدائی که از شوق او　　　دوعالم عطا کرد وسایل نبود»

پایان :

«طاق توبطاق کهکشان چسبان شد　　　مانند دو ابروی بهم پیوسته»

تمت الکتاب بعون الله الملک وهاب . بتاریخ شهر ربیع الثانی سنه ست و ثمانین بعد الف سنه ۱۰۸۶ . »

این مثنوی مفصل که بآن عنوان « ظفرنامه » داده‌اند ، شاهنامه است از تاریخ امرای گورکانی از امیر تیمور تاجلوس شاهجهان

باختصار و تاریخ شاهجهان بتفصیل در حدود پانزده هزار بیت است .
شاید عنوان اصل « شاهنامه » باشد که خود در مقدمه گوید :

«شوم روشنی بخش هنگامه اش — دهم زینت از نظم شه نامه‌اش
ز احوال شاهنشه کامکار — شوم نکته سنج و قایع نگار
همه بزم در رزم شه ذوفنون — نویسم بمشک و نگارم بخون

نسخه در تملک سلیمان خان بن محمد خان قاجار بوده و بسال ۱۲۸۳ وارد بکتابخانه اعتضادالسلطنه شده و بسال ۱۳۲۲ از عرض کتابخانه گذشته است .

(٦٣٥)

صائب تبریزی (محمد علی)

(م. ۱۰۸۱)

باندازهٔ ۱۱۰ × ۲۱۰ - جلد ساغری مشکی ترنج و سر ترنج بریده ضربی طلا پوش ، اندرون میشن سرخ ساده - کاغذ دولت آبادی جدول زرین - ۷۸۲ صفحه ، هر صفحه ۲۳ سطر ، هر سطر یک بیت ۷۰ میلیمتر - یک سرلوح مذهب خوش - دو صفحهٔ اول متن و حاشیه گلکاری بین سطور طلا اندازی - این دو ورق و ورق آخر وصالی‌شده بدون رقم و تاریخ تحریر - تمامی نسخه بخط شخص صائب است.
شماره ندارد .

صائب خود نسخه را چنین تقسیم کرده است : غزلیات (مرتب) - مطالع - متفرقات (افراد و مقطعات) - رباعیات (مرتب) -و درآخر چند قطعه بدون عنوان است .

آغاز :

« زهی بغمزهٔ جانسوز برق مذهبها   زخندهٔ شکرین نوبهار مشربها »

پایان :

« زغفلت مگذران بی گریه ایام محرم را

که ده روز ست سالی موسم این دانه افشانی

بسال ۱۲۷٤ و ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته ومهر او در پشت صفحه اول هست .

(٦۳٦)

صائب

باندازهٔ ۱٤٥ × ۲۷۰ - جلد تیماج تریاکی ترنج و نیمترنج و سر ترنج و گوشه عمل محمد باقر - کاغذ دولت آبادی جدول و کمند زرین - دو صفحه اول متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی منقش با حاشیه بوته اندازی مذهب منقش - سه سرلوح مذهب خوش ۱۰۱٤ صفحه ، هر صفحه ۲۱ سطر ، هر سطر یک بیت ۸٥ میلیمتر خط نستعلیق کتابت متوسط - رقم صالح خاتونابادی - تاریخ تحریر سال ۱۰۷۱ . (شماره ۱۰۱۲۸) .

کتاب چنین تقسیم شده است ، غزلیات (مرتب) - مطلع مجزای : چشم - مژگان و نگاه - دهان و لب - بوسه - رخسار - عرق بنا گوش - کمر - بهلو - کج کلاه - خانهٔ زین - قامت - کاکل - خال خط - متفرقات - مقطعات .

نسخه بنظر صائب رسیده و در آخر هر قسمت « بلغ » و بعضی غزلها و ابیات در حاشیه بخط خود اوهست .

آغاز :

« اگرنه‌مد بسم‌الله بودی تاج عنوانها
نگشتی تاقیامت نوخط شیرازه دیوانها

پایان :

« درچشم اعتبار نمک سودنست و بس
در شوره زار عالم اگرهست حاصلی»

تمام شد کتاب بعون [ملک منان] حرره صالح خاتونابادی
غفر ذنوبه وستر عیوبه فی تاریخ شهر ربیع‌الاول سنه ۱۰۷۱ .»

(٦٣٧)

صائب

باندازهٔ ۱۳۵ × ۲۵۰ - جلد تیماج تریاکی بترنج و سر ترنج منگنه - کاغذ دولت آبادی جدول زرین - ۹۳۲ صفحه ، هر صفحه ۱۷ سطر ، هر سطر یک بیت ۷٦ میلیمتر - خط نستعلیق تحریر کتابت متوسط - رقم محمد حسین - تاریخ تحریر سال ۱۰۷۳ . (شمارهٔ ۴۲۳) صفحات وصالی و مذهبات صفحه اول محو شده است .

کتاب جنین تقسیم شده است : غزلیات (مرتب) - مطالع - متفرقات - مقطعات .

آغاز : مانند نسخه پیش

ىابان :

« پستی نطق می‌شود معلوم چون برآیی ببام خاموشی
تمام شد بعنایت الهی دیوان خلاصهٔ میرزاصائب حفظ‌الله‌تعالی

عن‌الافات فی‌الدارین ، بتاریخ یوم الخمیس بیست‌و نهم شهر ذی‌قعدة الحرام سنه ۱۰۷۳ بید العبد الضعیف محمد حسین ولد حاج الحرمین.
حاجی پروانه [؟] سلمه‌الله تعالی .

نسخه از نظر صائب گذشته و در حواشی اشعاری بخط خود او افزوده شده و در آخر نسخه عبارت « بلغ صائب » است ، بعلاوه این بیت را در مقابل آن در حاشیه نوشته است :

« امید وقت خوش از جمیع‌دیوان داشتم غافل ـ که تصحیح دواوین خونی اوقات من گردد »

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در سر لوح مهر او هست .

(٦٣٨)

از

صائب

باندازۀ ۱٤٥ × ۲٥٥ ـ جلد ابره تیماج قهوه‌ای نرنج و سر ترنج بریده ضربی ریخته ، اندرون تیماج زیتونی ساده سجاف تیماج سبز ـ کاغذ دولت آبادی جدول زرین ـ ۸۰۰ صفحه ، هر صفحه ۱۹ سطر ، هر سطر یک بیت ـ یک سر لوح مذهب مرصع خوش که در کتیبه آن « بسمه » نوشته شده است ـ شش مجلس مینانور خوش جدید که از بیاضها استفاده کرده وگاهی روی اسعار را نصویر کرده اند ـ خط نستعلیق تحریر کتابت متوسط ـ بدون رقم و تاریخ تحریر (زمان حیات صائب) . (شمارۀ ۱۲۱٦۱) کتاب منقسم است به : غزلیات (مرتب) ـ مطالع ـ متفرقات مقطعات وافراد (مرتب) .
آغاز : پایان متن مانند نسخه پیش .

نسخه بنظر صائب رسیده و در دو موضع (صفحه ۶۷۰ و آخر نسخه) بخط خود « بلغ » دارد بعلاوه چندین غزل بخط صائب در حواشی نوشته شده است .

نسخه جدیداً صحافی و تعمیر و یادداشتهای پشت صفحه درزیر کاغذ پنهان شده است وکیفیت ورود بکتابخانه معلوم نیست.

(۶۳۹)

ناظم هروی (فرخ حسین بن رضائی)

(م. ۱۰۸۱)

باندازهٔ ۱۲۵ × ۲۱۸ - جلد ساغری مشکی ساده ـ کاغذ اصفهانی جدول وکمند زربن ـ عنوانها بشنگرف ـ هفت مجلس تصوىر آبرنگ متوسط جدید که در مواضع بیاض بعداً نقاشی کرده‌اند ـ دو صفحه اول متن و حاشیه ، حاشیه و سرلوح آبرنگ مبتذل ـ صفحات بعضی فرسوده و بعضی وصالی شده و از آخر لااقل یک ورق ساقط است ـ خط نستعلیق کتابت جلی متوسط ـ بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۱) . (شمارهٔ ۲٤۰) .

آغاز :

«خدایا چون سپهرم سینه بگشای　　دلم طوطی کن و آئینه بنمای

بیا ساقی که ناظم یافت رخصت　　بده جامی که گیرد دوست همّت»

پایان موجود :

« چه میگویم نسازد حسن را خار　　کند مشاطه گر تقصیر در کار »

ناظم در حال حیات حسنخان شاملو ازوی تربیتها یافته وبتشویق

عباسقلی‌خان شاملو فرزند او این مثنوی را سروده و آنرا بنام‌شاه‌عباس ثانی بسال ۱۰۵۸ آغاز نهاده و بسال ۱۰۷۲ پایان بخشیده است.
در مقدمهٔ منظومه است .

« هرات کامرانی را نگهدار — خراسان بزرگی را سپهدار
حسن طینت حسین آثار خانی — که نامش داده هریک را نشانی
بتخت شاملو عباس خانست — که‌چون‌دولت‌مقدس‌دودمانست»

و در پایان مثنوی :

«حسن خان تاج استعداد راسر — که‌درملک بقا بادا سکندر
شد اول خضر طبعم را سناسا — دلم را زندگی داد از مواسا
پس آنگه نقد ایران افتخارش — که راسخ باد جای سکه دارش
فزونتر از پدر شد دلنوازم — نمود از ناز عالم بی نیازم
مرا نگذاشت محتاج زمانه — بکارم بست همت خسروانه
چنان قدرم فزود از قدر دانی — که کردم با بزرگان سرگرانی
ز فیض التفاتش در خراسان — شب و روزم گذشت ازهند و ایران
بنظم این کتابم کرد مأمور — فلک جنبید وشرق‌زد دم ازنور
ز هجرت درهزار و پنجه و هشت — زمولودش سخن خوش دودمان گشت
بهفتاد دو زد چتر تمامی — چو ماه چارده گردید نامی
ز کارش زان‌درین‌فرصت‌فروغست — که سال چارده سن بلوغست.»

نسخه بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و پشت صفحه اول مهر اوهست .

(٦٤٠)

یوسف و زلیخا

ناظم هروی

باندازهٔ ۱۴۳ × ۲۵۸ جلد مقوای ابره ترمهٔ قلمکار لعاب‌دار

صفحه ها متن و حاشیه جدول زرین و کمند، کاغذ حاشیه ابری وبوست ماری الوان کاغذ متن اصفهانی - عنوانها بشنگرف - ۳٦۲ صفحه، هر صفحه ۱۰ سطر، هرسطر یک بیت ٦۷ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت متوسط - رقم میر مؤمن - بدون تاریخ تحریر (قرن ۱۱) . (شمارهٔ ۳۰٦۳)

آغاز نامه نسخه پیش .

پایان مثنوی :

« بده جامی که مست بادهٔ کام کنم آغاز شکر حسن انجام »

کاتب دردمند و فقیر مستمند میر مؤمن بدستیاری قلم شکسته با وجود پریشانی خاطر تحریر پذیرفته .)

بدنبال مثنوی در هشت صفحه چند مثنوی و قطعهٔ رثاء و غزل از همین ناظم نوشته شده است .

در زمان ولیعهدی مظفرالدین شاه کتاب وارد شده و مهر او در بالای صفحه اول سرلوح اهست .

(٦٤۱)

ت

(محمد طاهر وقایع نویس قزوینی)

(م. ۱۱۱۲)

باندازهٔ ۱۱۰ × ۱۹۵ - جلد تیماج سبز منگنه مذهب جدید - کاغذ دولت آبادی جدول زرین متن افشان زرغبار - عنوانها بشنگرف - شش سر لوح مذهب مرصع عالی - ۱۱۸۹ صفحه، هر صفحه ۱۰ سطر، هر سطر یک بیت ۵۸ میلیمتر - خط نستعلیق شکسته خفی خوش -

بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۱) . (شمارهٔ ۴۸۷) .

مشتمل است بر مثنویهای : فتحنامهٔ قندهار ـ نیاز و ناز ـ گلزار عباس ـ خلوت راز ـ (مثنوی دیگر) که جملگی بنام شاه عباس ثانی بنظم آمده است ـ مثنوی داستان عشقی دیگر (مثنوی جانبخش ؟) ـ قصاید (مرتب) ـ مقطعات ـ غزلیات (مرتب) .

آغاز :

« بنام طرازندهٔ مغز و پوست   که خورشید یک چشمهٔ صنع اوست »

پایان :

[دل فرزانه] از دیوانه دائم پند می گیرد

بود از عشق در سر عقل را باشدا گرهوشی

نسخه از آخر و ابتدای مثنوی جانبخش لااقل یک ورق ساقط است و بعضی صفحات وصالی شده است .

انتقالی از کتابخانه اندرون بسال ۱۳۰۵ [؟] و ۱۳۲۲ از عرض گذشته است .

(۶۴۲)

دیوان

عالی (شیخ سعدالله بن عبدالله اجمیری)

(م . ۱۱۵۳)

باندازهٔ ۹۰ × ۱۵۷ ـ جلد تیماج ماشی حاشیه منگنه مذهب کاغذ کشمیری زرفشان غبار ـ تمامی صفحات یک حاشیه بوته اندازی مذهب دارد ـ دو صفحه اول متن و حاشیه ، حاشیه مذهب مرصع متوسط که در میان هر صفحه چهار سطر از متن کتاب نوشته شده است

سر سخنها مذهب و عنوانها بسفیداب نوشته شده است - شصت مجلس تصویر آبرنگ مبتذل - ۳۲۲ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت - خط نستعلیق کتابت خفی متوسط بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۲) (شمارهٔ ۱۱۱۱٤)

نسخه مشتمل است بر یک مثنوی (احتمالا مثنوی گلشن محمود) - قصاید - مقطعات . و از آخر ناتمام مانده است .

آغاز :

« حمدو شکر اوراکه هرچه هست اوست
دام هستی حلقه دار از های و هوی

پایان موجود :

« چون دوا از گلو درون آمد   جان مسکین ز تن برون آمد »

انتقالی از خانهٔ لسان‌الدوله .

(٦٤٣)

ق

دیدهٔ مغول (آغرخان بهادر ترل جنگ)

(م. حدود سال ۱۱٦۰)

باندازهٔ ۱۷۵ × ۲۸۰ - جلد تیماج مشکی حاشیه مذهب - کاغذ کشمیری هفتاد صفحه اول جدول و تسمهٔ زرین و بقیه جدول و کمند زرین - عنوانها ، بشنگرف - سر سخنها در متن و حاشیه مذهب - دو صفحه اول و چهار موضع دیگر در درج کتاب متن و حاشیه ، بین‌سطور طلا اندازی ، حاشیه گلکاری - پنج سر وح مذهب خوش کشمیری - ۱۰٦۲ صفحه ، هر صفحه ۱۲سطر ، هر سطر یک بیت ٩٦ میلیمتر

در متن و حواشی مشحون از اشعار و مطالب متفرقه بخط صاحب کلیات خط نستعلیق نیم دو دانگ متوسط و خط حاشیه شکسته نستعلیق بقلمهای مختلف ـ بدون رقم و تاریخ تحریر (نیمه اول قرن ۱۲). (شمارهٔ ۳۱۳) .

طرز استکتاب نسخه اینست که کاتبی گمنام کلیات دیده را برای او نوشته و باو داده است . بعد اشعار و مطالب دیگری که دیده پس از استکتاب نسخه سروده و انشاء کرده است بهمان کاتب داده و کاتب بخط نستعلیق کمی خفی تر از خط متن آنها را در حاشیه نوشته است ، و اگر در حاشیه جای کافی نداشته در صفحات الحاقی بآن افزوده است . بس از آنکه سالی چند بعد دسترس بآن کاتب نداشته، قطعات شعر و نثر و یاد داشت تازه را بخط خود (شکسته نستعلیق متوسط) در حواشی نوشته است . این قبیل اضافات با کلمهٔ «لمحرره» یا « لمحرره دیده » یا « لمحرره گفته و نوشته....» شروع شده ، از سایر قسمتها متمایز است . نسخه تا زمان فتح هندوستان از طرف نادر شاه افشار همچنان در دست صاحب آن بوده و یاد داشتهائی در حوادث آن زمان نیز بخط او در حواشی هست. تاریخهائی که بخط مؤلف در حواشی هست از سنه ۱۱٤٤ تا ۱۱۵۱ و میتوان حدس زد که تاریخ کتابت از حدود قبل از سال ۱۱٤٤ تا ۱۱۵۲ باشد.

کتاب مشتمل است بر :

۱) دیوان اشعار دیده

شامل : غزلیات (مرتب) ـ مخمسات ـ رباعیات ـ فردیات ـ مثنویات متفرقه .

۲) رساله منثور محفل سوف

سامل : مکاتیب و مقالات مختلف .

تألیف خود دبده

۳) سفینه نظم و نثر

٤) رساله درکیفیت دستگاه راك

که از صفحه ۳٦٤ تا ۱۰۱٥ کتاب و مشتمل است بر منتخب اشعار شعرای طراز اول و دوم و سوم و مقالات و شروح اشعار و نقل حکایات و غیره بانشای خود اوست در ضمن مطالب منظوم و منثور کتاب گاه گاه قطعاتی بزبان اردو و ترکی نیز دیده میشود و درحاشیه قسمت کتاب اضافاتی در موضوع متن بخط دبده نوشته شده است.

آغاز :

« بود افلاك دود خرمن از خودرمیدنها
زمین باشد غبار توسن درخود رسیدنها

پایان متن :

« سرو قدی نهال   سروی قدی نهال »

بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته و در حاشیه صفحه اول نام وی روی متن زر در نیمترنجی نوشته شده ـ بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و مهر وی درحاشیه صفحه اول هست.

(٦٤٤)

طبیب اصفهانی (میر عبدالباقی ابن میر محمد رحیم طبیب موسوی)

(م. قرن ۱۲)

باندازهٔ ۱۳٥ × ۲۲٥ ـ جلد تیماج ترنج و سر ترنج و لچکی منگنه مذهب ، اندرون تیماج مشکی ساده ـ کاغذ ترمهٔ جدول و کمند زرین ـ سه سر لوح مذهب مرصع خوش ـ عنوانها در سر سخن های

بوته اندازی مذهب بشنگرف - ۱۸۲ صفحه ، هر صفحه سطر ، هر سطر یک بیت ۸۰ میلیمتر - خط نستعلیق تحریر کتابت جلی‌متوسط بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۳) . (شمارهٔ ۴۳۱)

نسخه مشتمل است بر : مقدمه منثور (که خود مکتوب‌مفصل با انشاء ادبی است) قصاید و مقطعات ـ غزلیات (مرتب) ـ فردیات رباعیات .

آغاز :

« هرچند تمهید بساط عریضه نگاری بعنوانی که شایسته نظر التفات خاطر اشفاق ناظر خواهد بود .... »

پایان :

«گلشن چکنم بی‌توکه در دیدهٔ من .

چه‌لاله و چه‌گل وچه خار و خسی »

بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته و در حاشیه صفحه اول نام او روی متن زر بسفیداب در نیم ترنجی نوشته شده است ـ بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه‌گذشته و در حاشیه صفحه اول مهر او هست .

(٦٤٥)

مشتاق (سید علی حسینی اصفهانی)

(م. ۱۱۶۹ یا ۱۱۷۱)

باندازهٔ ۹۰ × ۱۴۰ ـ جلد روغنی خوش بوم مشکی گل و بوته نقاشی ، اندرون تیماج سرخ ساده ـ کاغذ خانبالغ جدول‌وکمند زرین ـ صفحه اول ساقط ، صفحه دوم متن و حاشیه ، بین سطور طلا اندازی،

حاشیه بوته اندازی مذهب منقش خوش ـ دو صفحه اول غزلیات ، متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی ، حاشیه گل کاری ـ یک سر لوح مذهب مرصع خوش ـ ۳۲۸ صفحه ، هر صفحه ۱٤ سطر ، هر سطر یک بیت ـ ٦۰ میلیمتر ـ خط شکسته نستعلیق کتابت خفی عالی ـ رقم درویش عبدالمجید طالقانی ـ تاریخ تحریر سال ۱۱۷۲ .

(شمارهٔ ٥٤٤)

نسخه مشتمل بر : قصاید ـ مقطعات ـ غزلیات ـ (مرتب) ـ رباعیات ـ ترجیعات .

آغاز موجود :

« آنچه باشد لازم فرمان روائی آمده
در تو جمع ای کامجوی کامکار و کامیاب »

پایان مقطعات :

« بهر تاریخش بآئین دعا مشتاق گفت
جاودان بادش بر اورنگ سلیمانی مکان »

بتاریخ دهم شهر ربیع‌الثانی سنه ۱۱۷۲ حسب الخواهش عالیحضرت رفعت منزلت دولت معنوی آقا محمد باقر ولد مرحوم حاجی محمد نصیر در اصفهان قلمی گردید . العبدالحقیر عبدالمجید الفقیر عفی‌عنه بمحمد وآله . »

پایان نسخه :

« بنشینم و خو کنم بهجران یا آید بار یا رود جان
تمت‌الترجیعات بعون‌الملک الوهاب فی سنه ۱۱ »

رقم آحاد و عشرات را تراشیده‌اند .

بسال ۱۲۹۸ میرزا محمود وزیر آنرا بکتابخانه فروخته و در همان سال از عرض گذشته است .

عاشق (میرزا محمد اصفهانی)

(م ۰ ۱۱۸۱)

باندازۀ ۱۴۵ × ۲۲۵ - جلد مقوای روغنی خوش بوم زیتونی زرك غبار ، ترنج و سر ترنج و حاشیه بوم مشکی زرك بوته مذهب ، اندرون سرخ و ترنج وگوشه و حاشیه مذهب - کاغذ ترمۀ شکری جدول وکمند زرین - دو صفحه اول متن و حاشیه ، بین سطورطلا اندازی ، حاشیه بوته اندازی مذهب منقش - یک سرلوح مذهب مرصع خوش - ۵۶۰ صفحه ، هر صفحه ۱۷ سطر ، هر سطر یک بیت ۹۰ میلیمتر - خط نستعلیق نیم دو دانگ متوسط - رقم محمد خوانساری- تاریخ تحریر سال ۱۲۳۹ . (شمارۀ ۴۵۱)

نسخه مشتمل بر : قصاید - غزلیات (مرتب) - مخمسات - رباعیات

آغاز :

« تاجر عشقم بکف ، مایۀ سودم وفا

تا که شود مشتری ، تا چه دهد دربها

پایان :

« ای دل که بسی کشیده بیماری تو

تا چند بگوش من رسد زاری تو

چون منظور نظر ... ظل‌السلطان علی‌شاه ... باستنساخ اشعار فصحاء سخنور مایل ... و بعضی از اجزاء روزگار بمطالعه و مذاکرۀ کتب شعراء سخندان و عرفاء فصیح‌البیان مصروف ... می‌فرمایند

لهذا این خانه زاد را ... باستکتاب نسخهٔ شریفهٔ دیوان حقایق ترجمان آقا محمد اصفهانی متخلص بعاشق ... مأمور ... فرمودند.. وانا العبد الاقل الاحوج بعنایة ربه‌الباری ابن محمد حسن ، محمد الخوانساری . وکتبة ورقمته فی شهر شوال المکرم فی شهور سنه ۱۲۳۹ . »

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و پشت صفحهٔ اول مهر اوهست . تصویر سیاه قلم پشت صفحه اول هم نقاشی ناصرالدین شاه است .

(٦٤٧)

عاشق اصفهانی

باندازهٔ ۱۲۵ × ۲۱۳ - جلد ساغری مشکی جدول کرمک منگنه طلائی - اندرون میشن سرخ بغدادی - کاغذ فستقی جدول وکمند زرین - محل بیاض متن صفحه‌ها حلکاری - عنوانها بسرخی درسر سخنها مذهب مرصع روی متن زر نوشته شده - دو صفحه اول و دو صفحه در میان کتاب متن و حاشیه ، بین سطور طلا اندازی ، حاشیه مذهب مرصع خوش - دو سر لوح مذهب مرصع خوش که در کتیبهٔ آنها روی متن زر عنوان هر قسمت بسرخی نوشته شده است - ٦۳٦ صفحه ، هر صفحه ۱۸ سطر ، هر سطر یک بیت ۷۰ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی متوسط - رقم کرم علی - تاریخ تحرر سال ۱۲٤٤ . (شمارهٔ ٤٤۹)

نسخه چنین تقسیم شده است : قصاید - غزلیات (مرتب) - مرائی (مخمسات و ترکیبات) - مقطعات - مثنویات - رباعیات .

آغاز : مانند نسخه پیش .

پایان :

« ازملک عدم چرا برون هشتی پا

از کوی جهان چرا نکردی کم پی

تمت‌الکتاب ... کتبه العبدالاقل ... ابن مرحوم مغفور مولانا محمد ، کرمعلی فی یوم چهار شنبه پانزدهم شهر صفرالمظفر سنه اربع و اربعین و ماتین بعدالالف حسب‌الفرموده .... » (القاب کسی که نسخه برای او نوشته شده مفصل است ولی جای اسم را پاك کرده‌اند)

دور نیست که کاتب نسخه فرزند میرزا محمد عاشق ناظم دیوان باشد .

بسال ۱۲۷٤ از عرض ناصرالدین ساه گذشته و مهر او پشت صفحه اول هست .

(٦٤٨)

دیوان

عاشق اصفهانی

باندازهٔ ۱۳۰ × ۲۱۵ - جلد مقوای روغنی متوسط آلبالوئی ساده حاشیه باریک مشکی مذهب ، اندرون بشمی ساده جدول‌مذهب - کاغذ فرنگی قورخانه جدول وکمند زربن - دو صفحه اول متن وحاسیه بین سطور طلا اندازی مذهب - تک سر لوح مذهب مرصع منوسط که در کتیبهٔ آن « بسمله » نوشته سده است ٦٤٨ صفحه ، هر صفحه ٤ سطر ، هر سطر یک بیت - خط شکسته نستعلیق کنابت خفی‌متوسط - بدون رقم و تاریخ نحربر (قرن ۱۳) . (نسمارهٔ ٤٤٨)

نسخه مشتمل است بر : قصاید ـ غزلیات (مرتب) ارباعیات مقطعات .

آغاز : مانند نسخه پیش

پایان :

« رقم زد از پی تاریخ عاشق   فسوس ازعارف وآن مشرب او

تمت الکتاب بعون‌الله الملك الوهاب بتاریخ بیست و یکم شهر ذی حجةالحرام »

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته است .

(٦٥١)

صباحی (سلیمان بیدگلی کاشانی)

(م. ۱۲۰۰)

باندازهٔ ۱۱۰ × ۱۹۰ ـ جلد روغنی عالی متن بوم زرك سادهٔ حاشیه بوم ماشی گل ریزه نقاشی ، اندرون بوم سرخ گل و نرگس و پروانه ، حاشیه بوم مشکی مذهب ـ کاغذ ترمه جدول وکمند زرین ـ عنوانها به نیل و زر بخط رقاع عالی روی متن زر در سر سخنهای مذهب مرصع ـ دو صفحه اول کتاب متن و حاشیه طلا اندازی ،حاشیه بوته اندازی مذهب مینا سازی عالی ـ دو صفحه آخر مقدمه بین سطور بوته اندازی مذهب عالی ـ دو صفحه آغاز دیوان متن و حاشیه ، بین سطور طلا اندازی ، حاشیه بوته اندازی مینا سازی عالی ـ سه سرلوح سزدوج و دو سر فصل مذهب مرصع عالی که در کتیبهٔ سرلوحها « بسمله » و غیره بزر روی متن لاجورد نوشته شده است ـ پایان بعضی قطعات دو لوح بوته اندازی مذهب مینا سازی ـ دو صفحه آخر بین سطور بوته

اندازی مذهب و حواشی تسمه‌های مذهب مرصع - ۲۸۰ صفحه ، هر صفحه ۱۴ سطر ، هر سطر یک بیت ۶۰ میلیمتر - خط شکسته نستعلیق کتابت خفی عالی - رقم سید ابوالقاسم انجوی - تاریخ تحریر سال ۱۲۱۹ . (شمارهٔ ۴۲۹)

نسخه مشتمل است بر : یک مقدمه منثور انشاء محمد ساروئی قصاید (مرتب) - مقطعات - مراثی - تواریخ - مثنویات - غزلیات (مرتب) - رباعیات

آغاز :

« سپاس سخن آفرین را سزاست... خاصهٔ سخنان‌سحبان زمان‌حسان‌عهد صباحی تخلص سلیمان نام‌که دیوان شفا بخش...خلاصهٔ خاندان مودت ....

معتمدالدوله العلیة العالیه السلطانی چراغ علی خان دام‌اقباله العالی در خطهٔ فیض بخش شیراز ...از این‌جالس صف‌النعال بساط اهل دانش و حاشیه نشین انجمن ارباب بینش محمد ساروئی خواهش فرمودند که بر این نگارین مدون لوحهٔ نگارد و بر این زیبا مجموعه از دیباچه نویسی پریشان گفتار گردد ....

شباهنگام چون بنهفت رخ این لالهٔ حمرا

شگفت ازچشم‌انجم صدهزاران نرگس‌شهلا»

پایان :

« من نالم و گوید اوعبث ناله مکن کاندر دل من ناله ندارد اثری

حسب‌الاشاره ... معتمدالدوله العلیةالعالیة الخاقانیة چراغ علی خان ...بندهٔ دعاگو و چاکر ثناجو ابوالقاسم الحسینی الانجو دیوان صباحی راکه‌الحق هر مطلعش بیت‌الغزل دیوان فصاحت وهر مصرعش شاه بیت قصیدهٔ بلاغت و جواهر حروف کلماتش لایق

دیهیم سلاطین نامدار ولآلی الفاظ و عباراتش افسر خواتین روزگار را سزاوار و هر صفحه اش چون دل ارباب وفا مهر انگیز و هر ورقش نامهٔ صحایف ضمایر اهل صفا محبت آمیز و هر سطرش رشک حوران گلعذار و جداول بین سطورش جاری مجرای جنات تجری من تحتها الانهار وتذهیب صفحاتش از طلای دست افشار مهر آفتاب و افشان زر نگارش از ورق نقرهٔ ماهتابست ، پرداخت وخود را مورد انعامات بی پایان وعنایات بیکران آن خدایگان ساخت. حرره فی شهر جمادی‌الثانی فی شهور سنه ۱۲۱۹ فی‌الهجره النبوية المصطفوية .»

بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته و در حاشیه صفحه اول دیوان نام وی بسفیداب روی متن زر در نیم ترنجی نوشته شده۔ بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و پشت صفحه اول مهر اوهست .

(٦٥٢)

کلیات

وفا (حاج میرزا سید محمد حسین فراهانی)

(م. ۱۲۰۹)

باندازهٔ ۱٤۰ × ۲۳۰ - جلد تیماج سادهٔ یشمی جدول منگنه مذهب ، اندرون تیماج سادهٔ حنائی - کاغذ ترمه جدول و کمند زرین - یک سر لوح مذهب مرصع متوسط ۲۲٦ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت ۷۰ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خوش - بدون رقم و تاریخ تحریر نیمه اول (قرن ۱۳). (شمارهٔ ٦۰٦)

این مجلد که نیمه‌ای از کلیات وفاست مشتمل است بر : مثنوی فیروز و شوخ - هفت مثنوی کوتاه دیگر - مقطعات - قصاید .

آغاز :

« می‌کند خامهٔ سخن‌گستر　　قصهٔ تازه همچو لؤلؤتر »

پایان :

« چوفسمت شود فیض آن‌آستانم　　تمنای دل بس بود پاسبانی »

صفحه اول کتاب نو نویس است ـ بقیه کلیات در مجلد دوم (شماره بعد) تدوین شده است .

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در بالای سر لوح مهر او هست .

(٦٥٣)

کلیات (مجلد دوم)

وفای فراهانی

باندازهٔ نسخهٔ پیش ـ جلد روغنی عالی بوم آن بوتی گل وبلبل نقاشی ، حاشیه بوم ماشی گل ریزه نفاشی ، اندرون بوم مشکی شاخه وشکوفه و پروانه مذهب کار ابو محمد تاریخ ۱۲۰۳ ـ کاغذ نامه نسخه پیش ـ دو صفحه اول متن و حاسیه ، بین سطور طلا اندازی ، حاشیه بوته اندازی مذهب ـ یک سر لوح مذهب خوش ـ در صفحهٔ دوم چهار لوح کوچک مذهب مرصع ـ ۳۱۵ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ۸۵ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت خوش (مانند نسخه پیش) ـ بدون رقم (بخط کاتب مجلد اول) و تاریخ تحریر نیمه اول (قرن ۱۳) .

(شمارهٔ ٦۰۷) .

این مجلد کلیات مشتمل است بر : غزلیات ۱ مرتب) و

آغاز :

«ای‌نام همایونت سردفتر ودیوانها   طغرای دل‌آرایت تاج سرعنوانها»

پایان :

« سوخت یکباره کشت امیدم   تا فکندی بخرمنم شرری »

بسال ۱۲۳۲ زعرض فتحعلیشاه گذشته و درحاشیهٔ صفحه اول نام وی بسفیداب روی متن زر در نیم ترنجی نوشته‌شده - بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته در حاشیهٔ صفحه اول مهر اوهست .

(٦٥٤)

ت

صافی (میرزا سید محمد جعفر حسینی موسوی اصفهانی)

(م. ۱۲۱۹)

باندازهٔ ۲۱۰ × ۳۲۸ - جلد ساغری مشکی ترنج و سر ترنج بریدهٔ ضربی بم طلائی گل عنابی ، اندرون میشن حنائی - کاغذ فسنقی جدول و کمند زرین - عنوانها بسرخی - دو صفحه اول متن وحاشیه ، بین سطور طلا اندازی ، حاشیه بوته اندازی مذهب منقش - یک سر لوح مزدوج مذهب مرصع خوش که در کتیبهٔ آن روی زر عنوان کتاب و « مجلد » بسرخی و سیاهی نوشته شده - دو مجلس تصویر آبرنگ خوش که در یکی تصویر صافی - صباحی - عاشق - مشتاق - آذر و دیگری سعدی و چند تن دیگر نقاشی شده است - ۷۱۰ صفحه ، هر صفحه ۱٤ سطر ، هر سطر یک بیت ۱۲۳ میلیمتر - خط نستعلیق نیم دو دانگ تحریر متوسط - رقم سید محمد اصفهانی

(فرزند صافی) ـ تاریخ تحریر سال ۱۲۲۵ . (شماره ٤۲۷)

نسخه مشتمل است بر : مثنوی گلشن خیال ـ هفت بند (در منقبت حضرت علی‌بن ابیطالب) ـ مراثی ـ ترجیعات ـ قصاید ـ مقطعات ـ غزلیات ـ (مرتب) ـ رباعیات (مرتب) ـ یک مثنوی در مدح فتحعلیشاه ـ مقطعات مادهٔ تاریخ .

آغاز :

« ای با همه وز همه مبرا ای بی همه وزهمه هویدا »

پایان :

« بتعلیم خود صافی نوشت از بهر تاریخش
ز هر آئینه کو می‌بینی جمال دین و دولت را

حرره اقل السادات سوخته آقا محمد بن میرزا جعفر الصافی الاصفهانی ۱۲۲۵ »

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در پشت صفحه اول مهر او هست .

(٦٤۹)

دیوان (مجلد اول)

حکمت شیرازی (علی نقی)

(قرن دوازدهم)

باندازهٔ ۱۹۵ × ۳۲۵ ـ جلد تیماج مشکی ترنج و سر ترنج منگنه ـ صفحات متن و حاشیه ، کاغذ متن خانبالغ ، حاشیه اصفهانی جدول و کمند زرین ـ تمامی صفحات بین سطور طلا اندازی ـ دوصفحه اول متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی منقش و بین مصراعها تسمهٔ

حلکاری ، حاشیه حلکاری - یک سر لوح مزدوج مذهب مرصع خوش که در کتیبهٔ آن « بسمله » نوشته شده است ۲٤۷ صفحه ، هر صفحه ۱۱ سطر ، هر سطر یک بیت ۱۰۷ میلیمتر - خط نستعلیق نیمه‌دودانگ خوش - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۲). (شمارهٔ ۱۱٦۱)

تمام دیوان در دو مجلد نهاده شده و این مجلد مشتمل است بر : قصاید (که عموماً نعوت بیامبر و ائمهٔ اطهار است) ترکیبات - ترجیعات - رباعیات - مراثی . ترجمهٔ احوال و زمان حیات این شاعر را نیافتم و در تمامی اشعارش اشاره‌ای بشخص جز از خاندان نبوت نیست و فقط توانستم نام شاعر را که علی نقی است دریابم که در قصیده‌ای مطول که در نعت حضرت امام علی‌النقی است دارد :

«حکمت‌سمی‌آن شه‌عالی تبارشد   سرغ اثر زشوق دعا خواستگارشد
پیوسته در حمایت حفظ الله باد   هر کس که برعلی‌نقی‌جان‌نثارشد»

آغاز :

«ای‌آنکه توئی قادروقیوم وتوانا   سبحان تبارك و تقدس وتعالی »

پایان :

« که‌ازکمال‌ترحم‌نظربحکمت‌کن   زدست‌حادثه‌اش‌درجهان‌حمایت‌کن
بحشرکن زره فضل و مرحمت مغفور ...(این‌مصرع راصحوکرده‌اند)

هوالله تعالی . این نسخه شریفه ذوق انگیز که مبنی بر مضامین حکمت آمیز ومشعر برفقرات رشحه ریزاست و از اشعار مولانا حکمت شاعرکه از جملهٔ متقدمین است عالیجاه نتیجه‌الاعاظم میرزا محمدحسن حفظ‌الله‌تعالی بنابرمقتضای‌میل‌ذاتی که راه شریعت‌وطریقت را بقدم ارادت بیموده و محبت دودمان رسالت صلوات الله علیهم را در دل خود جای داده ابتیاع کرده خداوند حکیم بر سعادت دنیا و آخرت صاحب نسخه بیفزاید . »

انتقالی از خانه لسان‌الدوله .

(٦٥٠)

دیوان (مجلد دوم)

حکمت شیرازی

اندازه و جلد و کاغذ و سر لوح نامه مجلد اول - ٢٦٢ صفحه، هر صفحه ١١ سطر ، هر سطر یک بیت ١٠٧ میلیمتر - بخط مجلد اول - بدون رقم و تاریخ تحریر .

ابن مجلد فقط غزلیات (مرتب) است.

آغاز :

« چوباشد ربطها باتیغ قاتل عضوعضوم را
نباشد آه اگراز لطف مایل عضو عضوم را»

پایان :

« حکمت ز خیال ملک بگذر دیدی چه‌شد از حکومت ری»

هوالله المستعان. این کتاب مستطاب از جمله قصاید وخیالات حکمت آمیز مولانا حکمت اعلی‌الله درجاته که مشعر بر مضامین حقانی و مطالب عرفانی است عالیجاه مجدت بناه نتیجه‌الاعاظم میرزا محمد حسن حفظ‌الله تعالی مرة بعد اخری ابتیاع نموده بمضمون الجنس مع‌الجنس بمیل مقتضای‌فطرت که طالب‌سعادت و کسب‌فیوضات عرفانیت می‌باشد ، خداوند حکیم بر سعادات و توفیقات داربن صاحب نسخه بیفزاید انشاالله تعالی »

بعضی صفحه‌ها بیاض مانده و شاید و باحتمال ضعیف نسخه برای شاعر استکتاب شده یا بخط خود او باشد که خواسته است غزلی را بعداً در موضع بیاض بنویسد .

عباراتی که در پایان دو مجلد نوشته شده است البته بخط کاتب دیگری است که بعداً نوشته است و با اینکه تاریخ نداردباید در حدود سالهای بین ۱۲۰۰ تا ۱۲۵۰ کتابت‌شده باشد.

(٦٥٥)

سحاب (سید محمدبن سید احمد هاتف اصفهانی)

(م۱۲۲۲)

باندازهٔ ۱۵۰ × ۲۵۷ ـ جلد تیماج حنائی یک لائی ساده ـ کاغذ فستقی ـ ۲٤۱ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت ۹۰ میلیمتر ـ خط نستعلیق تحریر کتابت متوسط ـ بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۳).

دیوان مشتمل است بر : قصاید ـ مقطعات ـ غزلیات ـ مخمسات رباعیات ـ یک مثنوی کوتاه

آغاز :

« زهی طغرای نام نامیت عنوان دیوانها
نیابد زیب بی نام همایون تو عنوانها »

پایان:

« با این چه کنم که هر زمان شعر مرا
می دزدی و آنگاه بمن میخوانی »

بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته و در جای سرلوح نام او بسفیداب روی متن زر در نیم ترنجی نوشته شده است ـ بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و دربالای صفحه اول مهر او هست .

(٦٥٦)

دیوان

عزت (سلیمان خان بن محمد خان قاجار)

(م ۰ ۱۲۰۷)

باندازهٔ ۱۲۰ × ۱۸۷ - جلد روغنی عالی بوم آلبالوئی گل و بوته نقاشی ، حاشیه بوم مشکی مذهب ، اندرون بوم زیتونی زرك ، حاشیه بوم سرخ مذهب - کاغذ ترمه جدول وکمند زرین - سه سرلوح مذهب مرصع خوش - ۳۲٤ صفحه ، هر صفحه ۱۰ سطر ، هر سطر یک بیت ٦٨ میلیمتر - خط شکسته نستعلیق نیم دو دانگ خوش - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۳) . (شمارهٔ ۲۹۸۳)

نسخه مشتمل است بر : قصاید - مقطعات - مدایح و مرائی - غزلیات (مرتب) - ترجیعات - مثنویات ساقی نامه و غیره - رباعیات - مقطعات متفرق دیگر - در پایان نسخه سواد فرمانی است منثور که آنرا بنظم نیز میتوان خواند .

آغاز :

« ای روی تو سر دفتر انوار الهی
دارند گدایان درت عار ز شاهی »

پایان :

« ... در همه باب لطف والارا ، شامل حال خود شمرده زبان خامه از روی مطلب و مقصود ، متذکر بذکر عرض و بنان ، کرده در عهده داند ، تحریر اول ثلث ثانی شعبان . فی هزار و دویست چارده و ، این رقم نثر را بنظم بخوان . »

این دیوان ظاهراً نسخه اول و در آخر هر حرف از غزل وقطعه

مقداری بیاض است که بعضی قطعات بعداً با آن افزوده شده است و شاید تاریخ سال ۱۲۱٤ تاریخ فرمان آخر کتاب ، تاریخ کتابت نسخه نیز باشد.

بسال ۱۲۰۱ در تملك اردشیر میرزا رکن‌الدوله فرزند فتحعلیشاه بوده و بعد بمهد علیا منتقل‌شده و پس از مرگ این بانو وارد کتابخانه شده و بسال ۱۲۲۲ از عرض گذشته است .

(٦٥٧)

مجمر (سید حسین طباطبائی زواری اصفهانی)

(م . ۱۲۲۵)

باندازهٔ ۱۳۳ × ۲۱۷ - جلد تیماج دولائی ابره زری گلدار سجاف و اندرون تیماج بشمی - کاغذ ترمه جدول و کمند زرین - بسرخی - دو صفحهٔ اول و دو صفحه در میان کتاب بین سطور طلا اندازی - دو سر لوح و دو سر فصل مذهب مرصع متوسط - ۱٦۰ صفحه ، هر صفحه ۱۰ سطر ، هر سطر یک بیت ۸۵ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت جلی متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۳).

نسخه مشتمل است بر : انتخاب قصاید وترکیبات - انتخاب قطعات مسمی بآئین جم - انتخاب غزلیات مسمی بتحفة‌الملوك - افراد غزلیات قدیم و مقطعات .

آغاز :

چرخ را قدر وزمین را حلم وانجم را ضیا

ملک را زیب و جهانرا فخر و عالم رابقا »

پایان :

« تانرود غیر نیاید سرور   تا نشود باد نخیزد غبار »

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و درحاشیه صفحه اول مهر اوهست .

(٦٥٨)

ت

صبا (فتحعلیخان کاشانی ملک الشعراء)

(م ۱۲۳۸)

باندازهٔ ۲۷۰ × ٤۱۰ - جلد تیماج مشکی بوته اندازی گلکاری لعاب دار، اندرون متن ضربی طلاپوش ترنج ونیمترنج وگوشه وحاشیه سوخت معرق خوش - کاغذ فستقی جدول و کمند زرین - عنوانها بسرخی - دو صفحهٔ اول متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی حاشیه گلکاری - یک سرلوح و یک سر فصل مذهب متوسط - ۸۱٦ صفحه ، هر صفحه ۲۰ سطر ، هر سطر یک بیت ۱۳۸ میلیمتر - خط نستعلیق نیم دو دانگ متوسط - رقم علی اکبر تفرشی - تاریخ تحریر سال ۱۲٤۰ (شمارهٔ ٤۰۷)

نسخه مشتمل است بر : قصاید (مرتب) - ترکیبات - ترجیعات مقطعات - ایضاً قصاید (مدایح) - ایضاً ترکیبات (مدایح) - غزلیات (مرتب) - رباعیات - قطعات متفرقه - هزلیات - مثنوی شکارگاه واسی مثنوی عبرت نامه - مثنوی تحفة العراقین - مثنوی گلشن صبا - مثنوی خلاصة الاحکام - مثنوی مقالات شاهنشاهی - مثنوی معارضهٔ شعرا .

آغاز :

« تعالی‌الله خداوند جهان دار جهان آرا

کزو شد آشکارا گل ز خار و گوهر از خارا »

پایان :

« دل پاکان همیشه صید بادش تن شاهان اسیر قید باشد »

کتبه کاتب الحضرة السلطانی علی اکبر تفرشی در سال یکهزار و دویست و چهل ۱۲۴۰ . »

در تاریخ ختم کتاب وارد کتابخانه شده و بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در حاشیه صفحهٔ اول مهر اوهست.

(٦٥٩)

ت

صبا

باندازهٔ ۲۵۵ × ٤٠٥ - جلد مقوای ابره تیماج مشکی ترنج و نیمترنج و سر ترنج وگوشه و حاشیه منگنه مطلا - کاغذ فستقی کمند و جدول زرین - عنوانها بسرخی - دو صفحه اول متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی ، حاشیه بوته اندازی مطلا - یک سرلوح مذهب متوسط - ۷۰۸ صفحه ، هر صفحه ۲۱ سطر ، هر سطر یک بیت ۱۵۳ میلیمتر - خط نستعلیق نیم دو دانگ متوسط - رقم کاتب السلطان (علی اکبر تفرشی یا محمد رضا) - تاریخ تحریر سال ۱۲٤۲ . (شمارهٔ ٤١٦)

نسخه مشتمل است بر : قصاید (مرتب) - ترکیبات - ایضا قصاید (مدایح) - مقطعات متفرقه - غزلیات و مطایبات - غزلیات (مرتب) - رباعیات - مثنویهای : شکارگاه واشی - مقالات شاهنشاهی

گلشن صبا ـ عبرت نامه .
آغاز : نامه نسخهٔ پیش .
پایان :

« بادی زدواهی سمادی   چون دیک زناب ابن آوی

در دارلخلافه طهران ـ یوم چهاردهم شهر رمضان المبارك مطابق سال فرخنده تحویل تنکوزئیل خیریت دلیل یکهزار و دویست و چهل و دو صورت ترقیم وسمت اتمام پذیرفت سنه ۱۲۴۲ . کتبه کاتب الحضرة السلطانی ـ . »

بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و در حاشیهٔ صفحه اول مهر اوهست .

(۶۶۰)

باندازهٔ ۱۹۰ × ۲۹۵ ـ جلدروغنی خوش مرقش ترنج و سرترنج بوم آلبالوئی لچکی سبزگل و بوته نقاشی ، حاشیه باریک بوم مشکی ، اندرون بوم سرخ بوته گل نرکس و شکوفه ـ کاغذ فستقی جدول و کمند زرین ـ عنوانها بسرخی ـ دو صفحه اول متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی ، حاشیه گلکاری منقش ـ یک سرلوح مذهب متوسط که درکتیبهٔ آن روی متن زر عنوان کتاب بسرخی نوشته شده است ـ ۸۷۳ صفحه ، هر صفحه ۱۷ سطر ، هر سطر یک بیت ۱۱۲ میلیمتر ـ خط نستعلیق نیم دو دانگ متوسط ـ بدون رقم و تاریخ تحریر (نیمه اول قرن ۱۳) . شمارهٔ (۴۱۸) .

نسخه مشتمل است بر : قصاید (مرتب) ـ ترکیبات ـ ترجیعات

مقطعات ـ غزلیات (مرتب) رباعیات ـ مثنویهای : گلشن صبا ـ خلاصة الاحکام ـ عبرت نامه ـ تحفةالعراقین .

آغاز و پایان : مانند نسخهٔ پیش .

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در حاشیه صفحه اول مهر او هست .

(٦٦١)

۴ اه۰۵ اه۰۱

صبا

باندازهٔ ۲۷۰ × ٤۰۸ ـ جلد مقوای روغنی خوش بوم زیتونی زرك ترنج و سر ترنج بوم مشکی گوشه و حاشیه مانند متن گل وبوته نقاشی ، اندرون بوم سرخ گل نرگس نقاشی ـ کاغذ فستقی جدول وکمند زرین ـ عنوانها بسرخی ـ دو صفحه اول متن و حاشیه بین‌سطور طلا اندازی حاشیه گلکاری ـ یک سر لوح مذهب مرصع خوش که درکتیبهٔ آن عنوان کتاب بسرخی روی متن زر نوشته شده است ـ ۷٤۰ صفحه ، هر صفحه ۲۳ سطر ، هر سطر دو بیت ۱۷۰ میلیمتر ـ خط نستعلیق نیم دو دانگ متوسط ـ رقم محمد رضا کاتب‌السلطان ـ تاریخ تحریر سال ۱۳٤۰ .

آغاز : (شمارهٔ ۳۹۱)

«بنام خداوند آموزگار نگارندهٔ نامهٔ روزگار »

پایان :

«که‌این شاه رابرسرت کام‌باد چو آغاز یزدانش انجام باد

کتبه کاتب الحضرت السلطانی محمد رضا سنهٔ یکهزارو دویست و چهل »

بسال ۱۲٤۰ وارد کتابخانه شده و بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در حاشیهٔ صفحه اول مهر او هست .

(٦٦٢)

صبا

باندازهٔ ۲۵۵ × ۳۹۰ - جلد مقوای روغنی خوش متن مرقش آلبالوئی ترنج و نیمترنج وگوشه و حاشیه بوم مشکی گل و بوته نقاشی ، اندرون یشمی ساده جدول مشکی - کاغذ فستقی جدول وکمند زرین - عنوانها بسرخی - دو صفحه آغاز متن کتاب ، متن و حاشیه ، حاشیه گلکاری - یک سر لوح مذهب مرصع خوش - دوازده مجلس تصویر آبرنگ خوش - ۸٦۳ صفحه ، هر صفحه ۲۰ سطر ، هر سطر دو بیت ۱۷۰ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت جلی متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (نیمهٔ اول قرن ۱۳). (شمارهٔ ۳۹۹)

بمتن شاهنشاه نامه دیباچه و مقدمه منثور انشاء معتمدالدوله نشاط افزوده شده است .

آغاز مقدمه : « نخست چون بنگری جهانی بینی پر از چون و چند ... »

پایان مقدمه : « ...یا انکاری درین تواند ... وانا العبد کمین چاکر درگاه جهان پناه عبدالوهاب الموسوی . »

آغاز و پایان متن : مانند نسخهٔ پیش .

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته است .

(٦٦۳)

شاهنشاهنامه (منتخب)

صبا

باندازهٔ ۱۵۰ × ۲٤۵ - جلد ساغری مشکی ترنج و نیمترنج

وحاشیه مذهب ، اندرون تیماج سادهٔ عنابی ـ کاغذ قطعه ترمه جدول وکمند زرین ـ بین سطور تماماً طلا اندازی ـ عنوانها بسرخی ـ دوصفحه اول متن و حاشیه بین سطور طلااندازی منقش ، حاشیه بوته اندازی مذهب میناسازی عالی ـ یک سرلوح مذهب مرصع عالی کتیبهٔ آن روی روی متن نام فتحعلیشاه بسقیداب نوشته شده است ـ ۹۹ صفحه ، هر صفحه ۱۱ سطر ۹۰ میلیمتر ـ خط نستعلیق نیم دو دانگ خوش ـ رقم محمد بروجردی ـ تاریخ تحریر سال ۱۲۲۶ . (شمارهٔ ۴۲ .)

آغاز : نامه نسخهٔ پیش .

پایان :

چنینند شاهان نیکو نهاد   که روشن روانشان بفردوس شاد

چون حکم همایون ... فتحعلیشاه قاجار ... شرف امضا یافته بود که ازکتاب مستطاب شهنشاهنامهٔ صبا ... انتخابی شود .... این بندهٔ درگاه ... محمد بروجردی بتسوید آن مأمور... گردیده... بتحریر آن پرداخت ... تحربرا فی شهر صفر المظفر من شهور سنه ۱۲۲۶ . »

بسال ۱۲۳۲ ازعرض فتحعلیشاه و بسال ۱۲۸۲ ناصرالدین شاه گذشته و مهر او در بشت صفحه اول هست.

(۶۶۴)

صبا

باندازهٔ ۲۴۰ × ۳۸۰ ـ جلد روغنی خوش بوم زیتونی گل و بوته نقاشی حاشیه گل ریزه ، اندرون بوم سرخ ترنج و سرترنج مذهب کاغذ فستقی جدول وکمند زرین ـ عنوانها بسرخی ـ دو صفحه اول

متن وحاشیه ، حاشیه بوته‌اندازی مذهب منقش ـ یک سر لوح مذهب متوسط ـ ۶۰۰ صفحه ، هر صفحه ۲۰ سطر ، هر سطر دو بیت ۱۶۰ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت جلی متوسط ـ بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۳) ـ آخر ناتمام.

آغاز : (شماره ۴۱۴)

« بنام خداوند بینش نگار خرد آفرین آفرینش نگار»

پایان :

کشان جان روشن بمینو دراست دگر هوشها خار تند آوراست »

بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و پشت وروی صفحه اول مهر او هست.

(۶۶۵)

نشاط (عبدالوهاب موسوی اصفهانی معتمدالدوله)

(م. ۱۲۴۴)

باندازهٔ ۱۰۵ × ۲۶۰ ـ جلد روغنی متوسط بوم زرد گل و بوته سیاه قلم ، حاشیه وگوشه بوم سیاه مذهب، اندرون کاغذ منقش بوته مذهب چلیپا ـ صفحه‌ها متن وحاشیه شده ، کاغذ متن سفید و حاشیه حنائی اصفهانی جدول وکمند زرین ـ در جای سرلوح بوته اندازی اکلیلی ـ ۱۷۲ صفحه ، هر صفحه ، ۱۱ سطر ، هر سطر یک بیت ۵۴ میلیمتر ـ خط شکسته نستعلیق کتابت خفی خوش ـ بدون رقم وتاریخ تحریر (قرن ۱۳) (شمارهٔ ۵۹۸)

نسخه مشتمل است بر :

غزلیات(مرتب) ـ رباعیات (یک رباعی ترکی بدنبال آنها)

آغاز :

« دادم بغمت شادی این هردو جهان را

گر عشق نباشد که کشد بارگران را »

پایان :

« شب‌رفت وصباح دولت‌اندرعقب است

شادی پی شادی طرب اندرطرب است

بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و در حاشیه صفحه اول مهر او هست.

(٦٦٦)

گنجینه معتمد

نشاط

باندازهٔ ۲۰۰ × ۲۹۳ ـ جلد روغنی خوش بوم رزك ترنج و سر ترنج وحاشیه بوم آلبالوئی گل و بوته نقاشی ، اندرون بوم سرخ گل نرگس نقاشی ـ کاغذ فستقی جدول و کمند زرین ـ عنوانها بسرخی دوصفحه اول متن وحاشیه بین سطور اکلیل اندازی ، حاشیه بوته‌ایداز اکلیلی ـ هفت سر لوح اکلیلی متوسط ـ ٤٦٩ صفحه ، هر صفحه ۱۷ سطر ، هر سطر یک بیت . ۱۱ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت جلی‌متوسط بدون رقم ـ تاریخ تحریر سال ۱۲۵۳ (شمارهٔ ٥۹۳)

نسخه مشتمل است بر :

پنج درج ـ غزلیات (مرتب) ـ ترکیبات ـ رباعیات.

آغاز :

« ابواب مخزن وجود محکم .... »

پایان :

« تنهای قوی بینی و سرهای بلند

کو یک سرافکنده نباشد بمیان

بتاریخ شهر محرم الحرام سنه ۱۲۰۳ تحریر شد.»

بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و در حاشیه صفحه اول مهر او هست.

(۶۶۷)

نشاط

باندازهٔ ۱۹۰ × ۲۹۰ - جلد روغنی خوش بوم رزك ترنج و سر ترنج بوم سبز مذهب ، حاشیه بوم آلبالوئی مذهب ، اندرون سرخ ساده - کاغذ فستقی جدول و کمند زرین - عنوانها بسرخی - دو صفحه اول متن وحاشیه ، بین سطور طلااندازی، حاشیه بوته‌اندازی مذهب - یک سر لوح ساده مذهب که درکتنبه آن روی متن زرعنوان کتاب بسرخی نوشته شده است - ۲۱٤ صفحه ، هر صفحه ۱۷ سطر ، هرسطر یک بیت . ۱۱ میلیمتر - خط نستعلیق نیم دو دانگ متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۳) (شمارهٔ ۶۰۰)

نسخه مشتمل است بر :

غزلیات منثور - مثنویات - غزلیات دفتر اول (مرتب) - غزلیات عربی و ترکی - غزلیات دفتر ثانی (مرتب) - ترکیبات - رباعیات.

آغاز :

« این نه خوابست این نه بیداری .... »

پایان :

« بدل نزدیک تر باشی تو ازدل
که هم اندر تودل همه‌دردلی‌تو »

بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و درحاشیه صفحه صفحه اول مهر او هست .

(٦٦٨)

خاقان (فتحعلیشاه قاجار)

باندازهٔ ۱۷۰ × ۲۰۰ - جلد مقوای روغنی عالی بوم زیتونی زرك گل وبوته نقاشی ، حاشیه باریک مذهب ،اندرون سرخ ساده - صفحات متن وحاشیه ، کاغذ متن ترمه ، حاشیه دولت آبادی - تمامی حواشی بوته‌اندازی مذهب میناسازی خوش - بین مصراعها تمامی تسمه الوان مذهب - سرسخنها مذهب مرصع - عنوانها بقلم ثلث بسرخی دو سر لوح مذهب مرصع خوش - که درکتیبه آنها روی متن زر عنوان کتاب بسرخی نوشنه شده است - ۴۳۰ صفحه ، هرصفحه ۱۱ سطر ، هر سطر یک بیت . ۹ میلیمتر - خط نستعلیق تحریر کتابت خوش متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (اندکی قبل ازسال ۱۲۳۲ یا شاید اولین نسخه دیوان خاقان باشد)

صفحات کتاب دراصل یک قرآن بوده است که متن آنرا بیرون آورده‌اند وصفحات بیاض بجای آن الصاق کرده دیوان را روی آن نوشته‌اند ، بعضی علامات جزو ونیم جزو وغیره هنوز در حاشیه بجاست بعضی صفحات نیز بیاض مانده و احتمالا اشعار اضافی بخط خود فتحعلیشاه است ازجمله اشعار ورق ۱۰۳ و ۱۰۴

نسخه مشتمل است بر :

دیباچهٔ منثور انشاء محمد صادق مروزی وقایع نگار - قصاید - غزلیات (مرتب) - ایضا غزلیات (مرتب) - افراد - مقطعات - رباعیات مثنویات وساقی‌نامه - ترکیبات ومراثی .

آغاز مقدمه ؛

« دیباچه کتاب دانش و عنوان دیوان بینش حمد و ثنای خاقانیست جلت عظمة که سلاطین حروف را افسر معنی بر سر نهاده ... السلطان .... ابوالنصر فتحعلیشاه قاجار ..... باوجود مشاغل سلطنت و گیتی‌ستانی بتحصیل مراتب‌نظم ونثر شتافته ... بعضی‌اوقات که ازانتظام گیتی گذاری و انضباط امور سلطنت وشهریاری خاطر مبارکش را فراغی‌میسر است، باقتضای وزن طبع عقاب فکرش بشکار اندازی صید معانی‌جناح صید افکنی می گشاید .... چون درر اشعار و جواهر افکار آن‌خسرو گیتی مدار ....بنات النعش وار در صحایف اوراق متفرق. و محتمل بود که .... ازنظر محوو از خاطرمنسی گردیده‌باشدبناءعلیه‌رای عالم‌آرای مبارك شاهنشاهی‌بترتیب و تدوین آن ملهمات تعلق بذیرفته بکلب آستان فلك پاسبان محمد صادق مروزی ... مقرر فرمودند که دیباچه‌برآن دیوان فصاحت بنیان نوشته باشد ... همچون کلك برهنه با در وادی تقدیم این خدمت بسر دوید ... »

(۶۶۹)

خاقان (فتحعلیشاه قاجار)

(م . ۱۲۵۰)

باندازهٔ ۱۲۲ × ۲۰۰ - جلد روغنی خوش بوم سرخ گل وبوته

مذهب حاشیه بوم ماشی‌بوته مذهب، اندرون بوم تریاکی ترنج‌مذهب کاغذ قطعه فستقی نباتی آهار ومهره کشیده جدول وکمند زرین - عنوانها بسرخی - دوصفحه اول متن و حاشیه بین سطور طلااندازی حاشیه بوته‌اندازی مذهب - یک سرلوح مذهب مرصع متوسط - ۲۰۵ صفحه، هرصفحه ۱۲ سطر، هرسطریک بیت. ۷ میلیمتر - خط شکسته نستعلیق کتابت خوش - رقم محمد مهدی کاتب السلطان فراهانی - تاریخ تحریر سال ۱۲۳۹ . (شمارهٔ ۲۸۵)

تقسیمات نسخه مانند شمارهٔ پیش

آغاز :

« ناظم العوالم بدیع المناظم .... »

آغاز دیوان :

« چشمت ز جادوی بابل نشان دهد
زلفت نشان ز سنبل باغ جنان دهد »

پایان دیوان : *

« آتش همه نوش و جان ما را
یارب که مدام نوش جان باد »

پابان خاتمه :

« ...آغاز و انجام این نامهٔ همایون برحسب ایجاد وتکوینش بایجاب و تکلیف شاهنشاه جمجاه روحی و روح من یروح فداه بدیباچه و خاتمه موّشح ومّذیل افتاد . کتبه کاتب حضرت السلطانی محمد مهدی الحسینی الفراهانی فی شهر رجب سنه ۱۲۳۹ .»

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و درحاشیه صفحه اول مهر و هست.

آغاز دیوان :

« چشمت ز جادوی بابل نشان دهد

زلفت نشان ز سنبل باغ جنان دهد »

پایان :

« منت خدای راکه فلک هست چاکرم

شاهنشه جهانم و درویش این درم »

بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته و در حاشیه صفحه اول نام وی بسفیداب روی متن زر در نیم ترنجی نوشته شده - بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و پشت صفحه اول مهراوهست

(٦٧٠)

خاقان

باندازهٔ ۲٦۰ × ٤۰٥ - جلد روغنی عالی بوم زیتونی زرك ترنج و سر ترنج و نیمترنج دور نما وگل وبلبل نقاشی ، حاشیه بوم مشکی گل ریزه نقاشی ، اندرون بوم سرخ ترنج وگوشه مذهب ، یک حاشیه باریک مشگی بوته مذهب - صفحات متن وحاشیه ، کاغذ متن اصفهانی حنائی ، حاشیه فستقی شکری - تمامی صفحه ها متن وحاشیه بین سطور طلااندازی منقش ، حاشیه بوته‌اندازی مذهب منقش ودو صفحه اول حاشیه مذهب مرصع عالی و دو صفحه ما قبل و مابعد متن . متن وحاشیه تماماً مذهب مرصع و در هر صفحه یک ترنج و سر ترنج مذهب ساده دارد - سه سرلوح مزدوج مذهب مرصع عالی - سه مجلس تصویر آب رنگ عالی که یکی ناتمام مانده است - هفت موضع درمتن کتاب جای تصویر بیاض مانده است - عنوانها و عبارات عربی بخط

ثلث خوش بشنگرف و لاجورد نوشته شده - ۲۰۲ صفحه ، هرصفحه ۱۱ سطر ، هر سطر یک بیت ۱٤٥ میلیمتر - خط نستعلیق دو دانگ عالی رقم محمد مهدی طهرانی - بدون تاریخ تحریر (نیمه اول قرن ۱۳) (شماره ۲۸۰) *

نسخه منقسم است به :

دیباچه منثور دیوان - قصاید - غزلیات (مرتب) - ترکیبات - افراد ومقطعات - رباعیات - مراثی - مثنویات وساقی‌نامه - خاتمه دیوان - و بر سر هر قسمت دیباچه‌ای منثور از انشاء معتمدالدوله نشاط نوشته شده است .

آغاز و پایان متن مانند نسخه پیش اضافه دارد :

« کاتب الحضرة السلطانی مهدی طهرانی سنه . »

پیشکشی میرزا محمد مستوفی - بسال ۱۳۲۲ ازعرض کتابخانه گذشته است .

(٦٧١)

خاقان

باندازهٔ ۱۷۰ × ۱۸۰ - جلد روغنی عالی بوم مشکی بوته‌مذهب در دو ترنج دو تصویر زن جوان نقاشی شده ، حاشیه گل ریزه اندرون بوم سرخ بوته‌اندازی مذهب - کاغذ ترمه جدول و کمند زرین - بر سر هر قطعه دو لوح مذهب منقش - سر سخنها بخط رقاع بسرخی روی متن زر نوشتهٔ شده و بین مصراعها تسمهٔ مذهب است عنوانها بسرخی دو صفحه اول و دو صفحه در میانه متن وحاشیه بین سطور طلااندازی و حاشیه مذهب مینا سازی - از اول تا صفحه ۱۲ و بعضی صفحات

دیگر بین سطور طلااندازی - صفحه ۱۳ تماماً متن بوته ...
میناسازی - سه سرلوح مزدوج مذهب مرصع عالی وشش سرفصل مذهب
مرصع که درکتیبه آنها آنها عنوان هر قسمت برخی نوشته شده ا۰
۱۸٤ صفحه ، هر صفحه ۱۳ سطر ، هر سطر یک بیت ٥ میلیمتر -
خط نستعلیق نیم دو دانگ خوش - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن
۱۳) (شماره)۲۰۰٤

تقسیمات ماند نسخه پیش

آغاز و پایان متن : ماند نسخه پیش

میرزا ابوالفضل ساوجی درشت صفحه آخر بخط خود تصدیق کرده است که نسخه بخط میرزا رضی تبریزی است.

بسال ۱۲۹٥ سید فتح الله مستوفی کتاب را تقدیم مظفرالدین شاه هنگام ولیعهدی او کرده است.

(٦۹٤)

دیوان

فدا (میرزا سید سعید اردستانی اصفهانی)

(م . ۱۲٤۳)

باندازهٔ ۱٤۰ × ۲۳٦ - جلد مقوای روغنی عالی بوم مشکی شاخه وشکوفه نقاشی ، حاشیه بوم آلبالوئی گل ریزه ، اندرون بوم سرخ بوته سوسن نقاشی ، حاشیه بوم مشکی مذهب - کاغذ ترمهٔ شکری جدول و کمند زرین وتمامی صفحات بین مصراعها نسمهٔ حلکاری و دنباله هر قطعه شعر دو لوح کوچک مذهب منقش - نخستین بیت هر قطعه و هرجا نام ناصرالدین شاه است بشنگرف یا لاجورد نوشته و اطراف آن طلا اندازیست - یک سرلوح مزدوج مذهب مرصع عالی

که درکتیبه آن روی متن زر« بسمله » نوشته شده است- ۸۰ صفحه هرصفحه ۱۱ سطر ، هر سطر یک بیت ۸۳ مبلیمتر - خط نستعلیق کتابت جلی‌عالی - بدون رقم وتاریخ تحریر و باحتمال قوی بخط میرزا محمد حسین کاتب السلطان شیرازی(قرن ۱۳) وازبهترین کتابت‌های او . (شماره ۱۷۷۱)

نسخه مشتمل است بر :قصاید و غزلیات که تقریباً بطور عموم درمدح یا بنام ناصرالدین شاه و قطعات استقبال یکی از اشعار سعدی است که آن بیت را بشنگرف و لاجورد در صور هر قصیده یا غزل نوشته‌اند.

آغاز :

« اول دفتر بنام ایزد دانا　　صانع و پروردگار و حی و توانا

« فاتحهٔ نامه نام خالق والا　　کاب رخش احمد وعلی شه ومولا »

پایان

« دل بطاعت بد و سر بره شاه سیار

تا گران سنگ برآئی و سبکبار آئی »

انتقالی ازکتابخانه اندرون.

(٦٧٢)

مثنوی عرفانی (؟)

میرزا محمد منشی کوزه کنانی

(قرن ۱۳)

باندازهٔ ۱۸۰ × ۲۸۵ - جلد مقوای روغنی عالی بوم طلائی گل وبوته نقاشی ، حاشیه بوم سرخ گل ربزه ، اندرون بوم سرخ گل

و بوته مذهب ، حاشیه باریک مشکی مذهب ـ صفحه ،متن و حاشیه کاغذ متن قطعه اصفهانی آبی ، حاشیه الوان ـ متن صفحه‌ها زرفشان غبار و بعضی بوته اندازی منقش ـ سرسخهنا مذهب و عنوانها بزر نوشته شده ـ حاشیه‌ها تماماً حلکاری عالی ـ دوصفحه اول بوته‌اندازی مذهب مرصع عالی ـ هرجا درمتن نام شاه است بزر نوشته شده ـ یک سر لوح مزدوج مذهب مرصع عالی که درکتیبه آن روی متن لاجورد بوته‌اندازی « بسمله » نوشته شده ـ دو صفحه پیش ازمتن ، متن و حاشیه درمتن مذهب منقش در دو ترنج و سرترنج زمینه لاجورد بوته اندازی بزر نوشته شده است :

« بسم الله العزیز . درسالی که مواکب جهانگشا از مستقر خلافت کبری بعزم تنبیه متمردین خوارزم و افاغنه هرات واویماقات هزاره و نکه بسرحدات خراسان نهضت فرما و این بنده درگاه عالمیان بناه محمد منشی کوزه‌کنانی از رکاب اقدس مأمور بخدمتی دریزد و اصفهان بود ، ابن مثنوی درعرض هیجده روز بمعرض عرض رسید و هو السلطان الاعظم و ملک الملوك عالم مالک رقاب امم سلطان الخاقین السلطان فتحعلی شاه روح العالمین فداه. » و حاشیه این دو صفحه بوته‌اندازی مذهب میناسازی عالی است ـ ۷۳ صفحه، هرصفحه ۹ سطر ، هر سطر یک بیت ۳.۱ میلیمتر و یک صفحه بیاض ـ خط نستعلیق نیم دو دانگ عالی ـ بدون رقم وتاریخ تحریر (قرن ۱۳) شاید نسخه بخط ناظم مثنوی باشد . شماره ندارد

نام وعنوان ابن مثنوی استوار وشیوا تصریح نشده ولی مطلب آن مسائل عرفانی است.

آغاز :

« ای دل شوریده سیدائی مکن بیش ازاین آشوب ورسوائی مکن

پایان :

« تا بدانی اززیانها سود خویش   بازنشناسی ز بد بهبود خویش »

بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و درحاشیه صفحه دوم مهر او هست.

(۶۷۳)

خاور (حیدر قلی میرزا ابن فتحعلیشاه قاجار)

(ت . ۱۲۱۴)

باندازه ۱۶۵ × ۲۶۵ - جلد مقوای روغنی عالی بوم زرد گل و پرنده وپروانه نقاشی ، حاشیه بوم عنابی بوته مذهب ، اندرون بوم سرخ بوته مذهب ترنج دورنما نقاشی . حاشیه بوم مشکی مذهب - کاغذ قطعه ترمه جدول وکمند زرین درهرصفحه یک لچکی حلکاری و مواضع بیاض غالباً حلکاری - عنوانها بسرخی - دو صفحه اول و دو صفحه آخر مثنویات ، متن وحاشیه بین سطور طلااندازی حاشیه بوته‌اندازی مذهب مرصع عالی - چهار سر لوح مزدوج مذهب مرصع عالی - ۲۹۹ صفحه ، هر صفحه ۱۵ سطر ، هر سطر یک بیت ۸۷ میلیمتر - درمتن بعلاوه باستثنای معدودی بقیه صفحات در حاشیه هر یک ۱۳ بیت در ۲۶ مصراع - خط متن نستعلیق کتابت جلی خوش و حاشیه شکسته نستعلیق کتابت خوش - رقم محمد صادق گلپایگانی تاریخ تحریر ۱۲۳۵ - ۱۲۳۷ .   (شماره ۳۰۸)

نسخه بسیار مشوش است ولی بنظر نمیرسد جزاینکه ناتمام مانده است سقطی داشته باشد یک مقدمه منثورکه انشاء دیگری جز

ناظم و مصدر بنام فتحعلیشاه است و تاریخ بسال ۱۲۳۸ دارد باول دیوان افزوده شده است ـ

علاوه بر مقدمه دیوان مشتمل است بر :

مراثی ـ غزلیات ـ قصاید ـ رباعیات ـ مربعات ـ مخمسات ـ مثنویات.

آغاز مقدمه :

« ترصیع هر سخن سخن از سپاس خداوندیست .... ریخته کلک جوار سلک دره التاج اکلیل سلطنت . ملک زاده عادل اعظم المتخلص بخاور ... اکنون که سنه ثمان و ثلثین و مائتین ۱۲۳۸ بعد الف است نقاب از رخ بردگیانش گشادهٔ و صیت حسن وجمالش در السنه افواه افتاده ......»

آغاز متن دیوان :

« دلم از سوز عشق پر شرراست   وین عجب دانم ز دبده تر است»

پایان مقطعات :

«کتبه العبد الداعی و دام الدولة الزاهرة الباهرة محمد صادق الگلپایگانی فی ۱۲۳۵ »(و درحاشیه همین صفحه): حرره العبد الاقل محمد صادق الگلپایگانی المتخلص بمدهوش فی دارالخلافه صانها الله عن آلافه سنه ۱۱۲۷."

پایان کتاب :

« از فرقت رویت ای نسیم سحری   چون غنچه ناشکفته خون شد دل من

بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و پشت صفحه اول مهر او هست

محمود (محمود میرزا ابن فتحعلیشاه)

(قرن ۱۳)

باندازهٔ ۱۰٫۰ × ۲۴٫۵ - جلد مقوای روغنی خوش، متن وحاشیه بوم سبزماشی گل وبوته نقاشی، اندرون بوم سرخ بوته نرگس نقاشی حاشیه باریک مشکی مذهب - کاغذ ترمه جدول و کمند زرین - عنوانها در سر سخنهای مرصع بسرخی روی متن رز - دو صفحه اول و دوصفحه آغاز قصاید بین سطور طلا اندازی محرر - سه سر لوح مزدوج و دوسر فصل مذهب مرصع خوش - نام فتحعلیشاه همه‌جا درمتن بزر - ۳۲۰ صفحه ، هر صفحه ۱۵سطر ، هر سطر یک بیت ۸۶ سیلیمتر - خط نستعلیق کتابت متوسط - رقم محمود اشرفی متخلص بچاکر - تاریخ تحریر سال ۱۲۳۶.　　　　(شمارهٔ ۶۷۲)

نسخه مصدر است بیک مقدمه منثور انشاء محمود اشرفی متخلص بچاکر و یک قصیده سرودهٔ هم او که مأمور تدوین دیوان بوده است وخود مشتمل است بر :قصاید - مقطعات - رباعیات - غزلیات (مرتب) - مراثی مضمون به«سبکی العیون » یک مثنوی درشکایت ازگردون .

آغاز مقدمه :

« مطلع کلام غزل سرایان دیوان فصاحت ... ازآنجائیکه . شاهزادهٔ آزاده اکرم اعظم محمود میرزا ... با مشاغل مرزبانی و دادستانی در اوقاتیکه بجهت‌انتظام سهام برخی از ولایات عراق عجم محروم از التزام رکاب پادشاه ذیجاه ... فتحعلی شاه قاجار

مانده بجهة رفع سپاه غموم وجیش هموم توسن فکر را درسیران بلاغت گستری بجولان آورده بغزلهای عاشقانه وابیات عارفانه می‌پرداخت و باین چاکر عقیدت مند محمود اشرفی متخلص بچاکرکه پروردهٔ نعمت این خاندان خلافت بنیان وکمین محرر دیوان قضانشان است حکم واجب الاذعان بعزنفاذ مقرون گشت‌که باجتماع نتایج افکار غرایب آثار و بانتظام درآری آبدارپرداخته مدون سازد: امتثالا لامره الوالد مرتب ساخت .»

و در پایان قصیده تاریخ تدوین دیوان را چنین آورده است :

« خواستم تاریخ او را چاکر از پیر خرد
گفت درتاریخ اوگو (رشک‌جنات برین »

آغاز دیوان

« رسید عید و شهنشه زطالع میمون
رساند نوبت شادی بگنبد گردون »

پایان دیوان :

« یارب از تخت شهی گیرد نوی
تا قیامت این اساس خسروی »

بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و در بالای صفحه اول مهر او هست.

(٦٧٥)

دیوان

دارا (عبدالله میرزا ابن فتحعلیشاه قاجار)

(م . ۱۲۷۰)

باندازهٔ ۲۰۰ × ۲۹۵ - جلد مقوای روغنی سوسط ریخنه بوم زبتونی زرك ترنج و سرترنج وگوشه گل وبوته نقاشی ، اندرون سرخ

بوته گل نرگس نقاشی ـ کاغذ فستقی جدول اکلیلی ـ یک سرلوح اکلیلی مبتذل ـ عنوانها بسرخی ـ ٢٠٤ صفحه، هر صفحه ١٩ سطر یک بیت ١٢٥ میلیمتر درمتن و در بعضی صفحات زیر اشعاری افزوده شده است ـ خط نستعلیق نیم دو دانگ متوسط ـ بدون رقم وشاید بخط ناظم ـ بدون تاریخ تحریر (قرن ١٣) (شمارهٔ ٣١٤)

نسخه مشتمل است بر :

قصاید (مرتب ـ غزلیات (مرتب) ـ یک مخمس (تخمیس غزل : مزرع سبز وفلک دیدم و..... حافظ) ـ مقطعات ـ رباعیات ـ فردیات ـ مراثی ونوحه سرائی حضرت سیدالشهدا وآل وتبارآن حضرت (که چندین نوحه بزبان ترکی است)

آغاز ؛

« ای نام تو بخشنده بخشندهٔ جانها

ای خالق سبحان و خداوند توانا »

پایان :

«دارا زدیده خون‌دل اربباردعجب مدار

دارد بخلد فاطمه باحوریان فغان وزار

ای وای از جفای روزگار

بسال ١٢٨٢ ازعرض ناصرالدین‌شاه گذشته وبالای صفحه اول مهر او هست .

(٦٧٦)

کلیات

صاحب (صاحب دیوان میرزا محمد تقی بن میرزا زکی علی آبادی

(م . ١٢٥٦)

باندازهٔ ١٥٠ × ٢٦٠ ـ جلد روغنی خوش بوم کشفی گل وبونه

نقاشی ، دو حاشیه باریک بوم مشکی مذهب ، اندرونی بوم سرخ بوته گل نرگس وشکوفه ـ کاغذ ترمه جدول وکمند زرین ـ عنوانها بسرخی دو صفحه اول جدول دندان موشی مذهب ـ نه سر لوح مذهب منقش متوسط ـ ۳٤۱ صفحه ، هرصفحه ۱۹ سطر، هرسطر یک بیت ۸۵ میلیمتر خط نستعلیق کتابت تحریر متوسط ـ بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۳) (شماره ۲۱۵)

نسخه چنین منقسم است :

رسالهٔ منثور کلام الملوك ـ نثریات (مشتمل بر مشتقات و مکاتیب وحکایات) ـ قصاید (مرتب) ـ ترجیعات ـ مقطعات ـ رباعیات مثنویات.

آغاز :

« لك الحمد ... نخستین و درود بر نخستین صدور و ورود عرصهٔ شهود ......

پایان :

« این مثل دارم زخاقان یادگار
که بر او باران رحمت بیشمار. »

بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و درحاشیه صفحه اول مهر او هست.

(٦٧٧)

مثنوی درّ مکنون (منتخبه)

علی اصغر بن علی اکبر

(قرن ۱۳)

باندازهٔ ۱٤٥ × ۲۳٥ - جلد روغنی متوسط بوم زیتونی مرقس

گلی وبوته نقاشی ، حاشیه بوم آلبالوئی گل ریزه نقاشی اندرون سرخ بوته گل نرگس - کاغذ ترمه جدول وکمندزرین متن زرفشان غبار - عنوانها بسرخی و لاجورد - دو سرلوح مزدوج مذهب منقش متوسط ۱۱۰ صفحه ، هرصفحه ۱۲ سطر ، هرسطر یک بیت ۸۰ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت جلی متوسط - رقم محمد خوانساری - تاریخ تحریر سال ۱۲۶۳. (شمارهٔ ۵٤۱)

مثنوی درآغاز مقدمه‌ای داردکه سبب تألیف را چنین آورده است:

« الحمدلله الذی تجلی للعباد بنور جماله .... السلطان ... محمد شاه [قاجار] .....اختلج ببالی الافقر ابن علی اکبر ، علی اصغر عفی عنهما .... ابسط باسنان الاقلام فی الطبیقات الوریقات النظیمات الفارسیه التی انشائها فی المراتب العالیه من المکاشفات الغامضة لان تبقی فی الدار الفانیه .... و سمیتها بالدّر المکنون - چون محنوی بر مطالب مشکله بود و بنظر اهل بصر محجم می نمود لهذا بعضی مراتب او را منتخباً دراین چند ورقه ثبت وضبط نمودم شاید که قبول دربار معدلت آثار شهریار ذوالاقتدار افتد.

« رشته‌ای از درّ مکنون این در است
مختصر لفظی است کز معنی پراست »

آغاز مثنوی :

« با ضیاء النور ای جان جهان ای سر سر دفتر سر نهان »

پایان :

« طوطیا بگریز زین کافر دلان
حق بود بیزار از این مردمان »

« حرره العبد المذنب الخاطی محمد الخوانساری غفرله وستر

عیوبه و ذنوبه فی سنه ۱۲۶۳ »

بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و درحاشیه صفحه اول مهر او هست

(۶۷۸)

کمال قاجار (اللهقلی میرزا ایلخانی)

(قرن ۱۳)

باندازهٔ ۱۲۵ × ۲۰۰ - جلد تیماج ساه حنائی یک لائی - کاغذ فرنگی الوان حاشبه منگنه جدول رزبن وتماسی صفحات حاشیه حلکاری منقش بین سطور تماماً طلااندازی - بک سرلوح مذهب مرصع خوش - ۲۸ صفحه ، هرصفحه ۱۱ سطر ، هر سطر یک بیت ۷۲ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت جلی متوسط - رقم فضل الله - تاریخ تحرىرسال ۱۲۵۵

(شماره ۴۶۶۳)

نسخه فقط غزلیات است ویک مثنوی کوتاه درمیان آنها .

آغاز :

« یارب از عشق کسی بیدل و شیدا نشود
ور شود چون من سودا زده رسوا نشود »

پایان :

« چشم بیمار تو شویم نگهی کردو گذشت
زان کمال از غم هجران تو بیمار افتاد

جاکر آسان شاهزادهٔ آزادهٔ ایلخانی ، فضل الله سنه ۱۲۵۵ . »

در پشت جلد ناصرالدین شاه بخط خود نوشته است :« دیوان

غزل اللهقلی میرزای ایلخانی که حاجی معتمدالدوله دریافت‌آباد بحضور فرستاد.»

(٦٧٩)

کمال قاجار

باندازهٔ ٢٣٥ × ٤١٠ - جلد تیماج دولائی ابره ساشی، اندرون وسجاف حنائی ساده - کاغذ فستقی شکری جدول وکمند زربن - بین سطور تماماً طلااندازی و در بابان هر قطعه دو لوح کوچک حلکاری دو صفحه اول متن وحاشیه بوته‌اندازی مذهب منقش - دو سرلوح مزدوج مذهب مرصع خوش - ٢٥ صفحه، هر صفحه ١٥ سطر، هر سطر بک بیت. ١٤ سیلیمتر - خط نستعلیق‌نیم دو دانک جلی متوسط بدون رقم و تاریخ تحربر (قرن ١٣) (شمارهٔ ٤٨٨)

ابن نسخه مشتمل است بر:

قصابد - غزلیات (مرتب) - بک مثنوی کوتاه وغزلیات آن جز معدودی با غزلهای نسخهٔ بیش مشترك نیست.

آغاز:

« ای ساه عارض تو سبق برده ز آفتاب
وی بوی طرّهٔ تو نکوتر ز مشک ناب »

بابان:

« کمالی من و نوبه از عشق حاشا
نصیحت نمابند گو شیخ و شابم »

بسال ١٢٨٢ ازعرض ناصرالدبن شاه گذشته و درکتیبه سرلوح مهر او هست.

فخر الاباء (میرزا محمد علی تهرانی)

(قرن ۱۳)

باندازهٔ ۱۲۵ × ۲۱۲ - جلد تیماج ساده حنائی - کاغذ فرنگی آهار ومهره کشیده - عنوانها بسرخی - ۱۷۳ صفحه ، هر صفحه ۱۵ سطر ، هر سطر یک بیت ٦٥ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خوش - بدون رقم وتاریخ تحریر(قرن ۱۳)

(شمارهٔ ۱۱۱۹۱)

نسخه مشتمل است بر :

قصاید (مرتب) در مدیح فتحعلیشاه ومحمد شاه و دیگر بزرگان درباری و یک قصیده درجلوس ناصرالدین شاه - مقطعات

آغاز :

« شاه کهن شد مقیم کاخ جنان را
گاه کیان شد مقام شاه جوان را »

پایان :

« باد قرار سلطنت خاصه بروزگار تو
تا که بروزگار درهست قرار سلطنت »

نسخه مسوده وبعضی صفحات آن بیاض و ممکن است نسخهٔ اصل و بخط ناظم باشد.

انتقالی ازخانه لسان الدوله.

فروغی بسطامی (میرزا عباس بن میرزا موسی)

(م ۱۲۷٤)

باندازهٔ ۲۱۵ × ۳۵۰ ـ جلد روغنی عالی بوم زیتونی زرك گل و بوته نقاشی ، حاشیه کتیبه بوم سبز بوته‌اندازی که یك حکایت از بوستان سعدی بقلم نستعلیق نیم دو دانگ خوش بسفیداب درکتیبه آن نوشته شده اندرون بوم سرخ گل سوسن وسنبل ونرگس نقاشی ـ صفحه ها متن وحاشیه، کاغذ متن آبی فرنگی افشان غبار،حاشیه‌حنائی آهارومهره کشیده فرنگی جدول وکمندزرین ـ بین سطورتماماً طلاانداز و نام ناصرالدین شاه در اشعار همه جا بزر ـ درمحل‌سرلوح « بسمله » بقلم زر بخط ثلث خوش نوشته شده است ـ ۹۰ صفحه هرصفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یك بیت ۱۰۰ میلیمتر ـ خط نستعلیق نیم دودانگ عالی ـ رقم محمدحسین طهرانی ـ تاریخ تحربر سال ۱۲۷۰ (شماره ٤۷۹)

نسخه مشتمل است بر :

قصاید وغزلیات که تماماً در مدیح ناصرالدین شاه در درج دیوان آورده شده است.

آغاز :

« فرمود خدا بزرگی آئین من است

تمکین شهان زفّر تمکین من است »

پایان :

فخریا برگو دعای دولت شاه جهان را
تاجهان باشد بملک شاه بدخواهی نباشد

کتبه کاتب السلطانی محمد حسین الطهرانی فی شهر شعبان المعظم سنه ۱۲۷۰ من الهجرة النبویه المصطفویة »

بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و دربالای صفحه اول مهر او هست .

(٦٨٢)

فروغی بسطامی

باندازهٔ ۱۰۵ × ۱۷۵ - جلد تیماج یشمی بک لائی - کاغذ آبی فرنگی جدول و کمند زرین - دو صفحه اول بین سطور طلااندازی یک سر لوح مزدوج مذهب مرصع متوسط که در دو کتیبه آن روی متن زر « بسمله » و نام والقاب ناصرالدین شاه بسرخی نوسنه شده است ۷۳ صفحه ، هرصفحه ۷ سطر ، هرسطر یک بیت . ۵ میلیمتر - خط شکسته نستعلیق کتابت خفی نزدیک بغابر خوش - بدون رقم وتاریخ تحریر (قرن ۱۳) (شمارهٔ ٤٨١)

نسخه فقط قصاید مدیح ناصرالدین شاه است .

آغاز :

« سکن حجاب وجودت لباس دیبا را
که نیست حاجت دیبا وجود زیبا را

پایان :

«یا چوخضر از روی بینش روی درظلمت گذار
یا چواسکندردل ازسرچشمه حیوان بکن »

ورق آخر کتاب را بریده‌اند .

بسال ۱۲۷٤ وارد بکتابخانه شده و بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و درحاشیه صفحه اول مهر او هست.

(٦۸۳)

سلطان (محمد میرزاسیف الدوله ابن فتحعلی شاه قاجار)

(م ۱۲۸۸)

باندازهٔ ۲۱۰ × ۲٤۳ - جلد تیماج حنائی ترنج و سرترنج و نیمترنج وگوشه منگنه کار محمد علی - کاغذ فرنگی قطعه آهار وسهره کشیده متن زرفشان غبار - درسر قطعه شعر دو لوح بوته‌اندازی مینا سازی مذهب عالی - بین مصراعها تسمهٔ میناسازی- دو صفحه اول و دو صفحه آغاز رباعیات و ترجیعات متن وحاشیه بین‌سطور طلاانداز حاشیه بوته‌اندازی مذهب مرصع و میناسازی عالی -سه سرلوح مزدوج مذهب مرصع عالی -عنوانها بسرخی - ۱۲۹ صفحه ، هر صفحه ۱۱ سطر ، هر سطر یک بیت . ۱۱ سیلیمتر و درحواشی نیزمقداری اشعار بهمان خط وقلم افزوده شده است - خط نستعلیق دو دانگ متوسط بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۳) (شمارهٔ ۲۸۸)

این نسخه مزّین رطوبت دیده وبسیاری ازکلمات‌آن ریخته‌است

نسخه مشتمل است بر :

غزلیات (مرتب) ـ رباعیات ـ ترجیعات .

آغاز :

« گر بسنجند بحشراجر شب هجران را
ظاهر آنست که شاهین شکند میزان‌را »

پایان :

« دل را زغم تو خون کنم من   در هجر تو صبر چون کنم من »

بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین‌شاه گذشته وپشت صفحهٔ اول مهر او هست .

(٦٨٤)

دیوان

سلطان

باندازهٔ ۱٤۰ × ۲۳۰ ـ جلد تیماج سرخ ترنج و سرترنج ونیم ترنج منگنه ـ کاغذ ترمهٔ جدول وکمند زرین ـ درآغاز هرقطعه شعر دو لوح بوته اندازی مذهب بین مصراعها تسمهٔ حلکاری ـ دو صفحه متن وحاشیه بین سطور طلااندازی ، حاشیه مذهب میناسازی ـ یک سرلوح مزدوج و دو سرفصل مذهب مرصع خوش ـ ۱۳۹ صفحه . هر صفحه ۱۱ سطر ، هرسطر یک بیت ۸۵ میلیمتر ـ خط نستعلیق نیم دو دانگ خوش ـ بدون رقم وتاریخ تحریر (قرن ۱۳) (شماره ۱۲۱۵۷)

تقسیمات مانند نسخه بیش

آغاز و پایان : مانند نسخه بیش .

یادداشتها ومهرها را محوکرده‌اند وکیفیت ورود بکتابخانه معلوم نیست

(٦٨٥)

ت

(هدایت (امیرالشعراء رضا قلی خان بن اقا هادی مازندرانی)

(م. ١٢٨٨)

باندازهٔ ١٨٠ × ٢٩٣ - جلد روغنی بوم مشکی مذهب ریخنه و فرسوده ، اندرون سرخ؛ بوته گل نرگس خوش - کاغذ ترمه جدول وکمند زرین - عنوانها بسرخی و زر - دو صفحه اول و چهار دو صفحه دیگر در درج کتاب متن وحاشیه بین سطور طلا اندازی، حاشیه مذهب مرصع و مذهب خوش - پنج سرلوح مزدوج مذهب مرصع خوش - که درکتیبه هریک «بسمله» باعنوان هرقسمت سرخی و لاجورد روی متن زر نوشته شده است - چهار مجلس تصویر آبرنگ خوش -- ٤٨٦ صفحه ، هرصفحه ٢٣ سطر ، هر سطر ١١٠ میلیمتر یک بیت - خط نستعلیق کتابت خفی خوش - بدون رقم - تاریخ تحریر سال ١٢٤٧ (شمارهٔ ١٢٢٣٢)

نسخه چنین تقسیم شده است :

مقدمه منثور - رساله لطایف در حقایق و معارف - منشئات و مکاتیب - مثنوی گلستان ارم یا بکتاش نامه - قصاید (مرتب) - غزلیات (مرتب) - قطعات (مرتب) - ترجیعات - رباعیات (مرتب)

آغاز مقدمه :

« سپاس و ستایش خداوندی را شاید جل وجلاله ... الحمد که ظهور ما بروزگار دولت .... فتحعلی شاه ..... عرصه ایران رشک روضهٔ رضوان .... خاك پاك پارسی نیز از قدوم .... نواب حسینعلی میرزا ملقب بفرمان فرما.... محمود آفاق..... افتاد ..

چون بندهٔ راجی العنایت رضاقلی المتخلص بهدایت که خانه زاد این دولت ابد بنیادم ... بخدمتگزاری ومدحت شعاری ملکزادهٔ آزاده مهین اختر برج فرمانفرمائی ... رضا قلی میرزا ملقب بنایب الایاله .. مفتخر و بجاکری آن حضرت مأمور بودم .... بملازمت آن حضرت مأمور بودم .... وبمنادمت آن دربار از همگنان ممتاز. نظم

بمدح شه ز اشعار گزیده سرودم که غزل گاهی قصیده

بر وفق اشارهٔ لازم البشارهٔ داور سخن درور و ملک ملک سبر بعضی ازاقسام اشعار ارادت آثارناقابل را مدون... هدیهٔ دربارگردون مدار شمرد

پایان کتاب :

دیوان هدایت ار بجوید مردی کو را زطریق عشق باشد دردی
گر زیرك و نکته‌دان وصاحب خرد است
از وی بدو عالم نفروشد فردی

حسب الاشاره لازم البشاره بندگان ذیشان ملک زادهٔ آزاده... نایب الایاله این کتاب مستطاب بانجام رسید وبخسام انجامید بتاریخ نهم شهر جمادی الاخر در سرازصانها الله عن الاهتزار سنه ۱۲٤۷

انتقالی ازخانه لسان الدوله بتاریخ سال ۱۳۳۳ قمری ۹ ۲ اسفند ۱۳۰۱ شمسی

سروش (میرزا محمد علی خان شمس‌الشعراء اصفهانی)

(م. ١٢٨٠)

باندازۀ ٢١٢ × ٣٤٥ - جلد روغنی خوش بوم زیتونی گل و بوته نقاشی، اندرون بوم سرخ بوته مذهب - کاغذ ترمه جدول و کمند زرین - عنوانها بخط رقاع خوش بسرخی - دو صفحه اول متن وحاشیه بین سطور طلااندازی حاشیه دندانموشی منقش - یک سرلوح وچهار سر سخن اکلیلی مرصع متوسط - ٢٠٠ صفحه ، هر صفحه ١٩ سطر ، هر سطر دو بیت ١٣٢ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خوش - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ١٣) (شمارۀ ٣٧٩)

آغاز :

« ابر پاك یزدان فراوان سپاس — که مارا زاهریمنان داشت پاس

سروشا کنون شعر پردخته گوی — سخن هرچه گوئی خوش وپخته گوی

.... — ....

کنم نام این نامه اردی بهشت — بیارایم اورا چوخرم بهشت

بنام شهنشاه گیتی فروز — که پیداست دردین ودانش چوروز

ملک ناصرالدین شهنشاه نو — شکوهش فزاینده چون ماه نو

ایا شهریار بسندیده رای — خداوند شمشیر گیتی گشای

مرا سال برسرچهل رفت واند — که می‌پرورد کردگار بلند
چنینم زبان سراینده داد — به ازهمگنان رفته دانیده داد
کنون هدیه بارگاه توکرد — ستاینده تاج وگاه توکرد "
« بودتاجهان را بهار وتموز — جهان پادشا بادآئین فروز »

پایان :

موضوع مثنوی تاریخ اسلام تا آغاز نامه‌نگاری حضرت رسول با خسرو پرویز وکتاب ناتمام مانده است.

از تحویلات سرایدارخانه

(٦٨٨)

صدرالشعراء (میرزا محمود کاشانی)

(م ۱۲۸۹)

باندازهٔ ۲۱۰ × ۳۵۷ - جلد تیماج مشکی ساده - کاغذ فرنگی آهار ومهره کشیده - ۵۳۶ صفحه ، هرصفحه ۱۹ سطر ، هرسطر یک بیت ۱۲۰ میلیمتر - خط نسخ تحریرکتابت خفی متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر(قرن ۱۳) (سماره ۳۰٤۷)

نسخه مشتمل است بر :

قصاید (غالباً در مدیح مظفرالدین شاه و رجال درباری ناصری هنگام ولیعهدی او)- ترکیبات - مخمسات - متنویات - مسمطات.

آغاز :

« زمین را نابهٔ رفعت سد امروز آسمان فرسا
که بر او سایه گسترد آفتاب مشرف بضحا

پایان :

« سده کاخ ترا چرخ زمینی کناد　　　خاتم جاه ترا ماه نگینی کناد »

بعضی صفحه‌ها نا نویس مانده و دور نیست نسخه بخط شاعر باشد .

نسخه ازمتملکات لطفعلی میرزافرزند طهماسب میرزا مؤیدالدوله بوده و بعد بکتابخانه منتقل شده است.

(٦٨٩)

لآلی مکنون (منتخب دیوان)

ابو نصر فتح‌الله شیبانی

(م ١٣٠٨)

باندازهٔ ١٧٧ × ٢٦٥- جلد تماج حنائی ترنج و سرترنج و گوشه و جدول منگنه مذهب ـ کاغذ فرنگی جدول وکمند مطلا ـ فرنگی تمامی صفحه‌ها شیر و خورشید منگنه شده است ـ ٢٠٩ صفحه ، هرصفحه ١٠ سطر یک بیت ٨٥ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت وعنوانها نیم دو دانگ خوش بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ١٣) (شمارهٔ ١٦١٨)

نسخه مشتمل است بر :

مقدمهٔ منثور ـ قصاید ومقطعات (مرتب) ـ ترکیبات ـ رباعیات

در مقدمه آمده است :

« پس از حمد وستایش حضرت اقدس باری .... بدان‌که این کتاب مبارك میمون که مشتمل است بلآلی مکنون انتخاب برخی نادرات اشعار ستمدیده‌ای سست‌مایه واختیار بعضی واردات افکار

محنت زده‌ای پست مایه نیست بلکه لآلی شاهوار بر آورده و در رشته نظم و علاقه بیان کشیده و برو دوش وگردن وگوش این اوراق را بمنتخب آن مزین و موشح می کند .... دریغ که عمرگوینده بطئت رسیده و پشت او چون کمان شاه خمیده و تیر آمال وآرزوهای او از نست جسته بخاك نشسته و درمدت سی وبنج سال که خلاصهٔ عمر و زبدهٔ زندگانی او بود ،باکمال حسرت و ضجرت درحرمان وهجران حضرت سلطان جهان یاورشیب وفراز عالم دویده یا درگوشه های عزلت و عطلت خزیده و سختیها و زبونیها کشیده و درشتی‌ها شنیده و زشتیها دیده چنانکه درمجموعه آشفته بیابانی که بدرج درر بونصر شیبانی مسمی است و دیباجه آن بعز القاب ونام مبارك اعلیحضرت اقدس همایون شاهنشاهی [ناصرالدین شاه قاجار] آراسته و مطرز است ، برخی از مجاری حالات ومقالات وشرح شدائد غربت و مقامات غربت و دربدریها و آوارگیها که دراینمدت مفارقت از حضرت سلطنت عظمی او را بیش آمده بنظم و نثر مسطور است..... و چنانکه این بنده ضعیف براندازهٔ افتقار ومسکنت خود حقوق مکارم ومراحم شامله اعلیحضرت همایون شاهنشاهی را درعهد زمان ولیعهدی که در آن اوقات سمت ملازمت وشرف بندگی درآن حضرت است با آنهمه تلخی و سختی و درشتی و ناهمواری که روزگارش زآن پس فرا پیش آورد بنظم و جمع دفتر و دیوانی مبسوط که این ابیات خلاصه‌ای از آن آبات و دریچه‌ای ازآن‌ابواب و دیباچه‌ای زآن کتاب است فرو نگذاشت و ادا نمود ...امیدوار چنانست که بندگان اعلیحضرت شاهنشاه... حقوق خدمات‌موروث و مکتسب این بندهٔ خانه زاد راباعطای نان و ... و مرسومی‌واقطاع واحسان معلومی که بقیه عمر در ... بفراغ دل و آسایش خاطر بذکر مفاخر.... ونظم مدایح ... تواند برداخت ، رعایت فرمایند ... و در این انتخاب اشعاری که

در شکایت از روزگار و خلق روزگار است و تخلص آن بمدح شهریار کامگار، بسیارکم نگاشت .... جز اشعار شکر و شادی و تهنیت که تخلص آنها بمدح و منقبت اعلیحضرت اقدس شاهنشاهی باشد چیزی نگوید .... »

آغاز دیوان :

« آمد بهار خرّم آورد خزّ و دیبا
منقوش کرد بستان مفروش ساخت صحرا

پایان رباعیات :

« وی تیر بگو بدان فروزان خورشید
زی اوج بکش مرا چه دادی بزوال »

بدنبال دیوان بخطی جز خط متن که باحتمال قوی از ناظم دیوانست دو قطعه افزوده شده است.

انتقالی ازکتابخانه اندرون سال ۱۳۰۱

(٦٩٠)

ناصری (علیرضاخان انصاری فرزند میرزا مصطفی خان مؤتمن‌الدوله)

(قرن ۱۳)

باندازهٔ ۱٤۳ × ۲٤۸ - جلدروغنی عالی بوم زیتونی گل وبونه نقاشی ، حاشیه بوم سرخ گل ریزه، اندرون بوم سرخ بوته اندازی مذهب، حاشیه باریک مشکی مذهب - کاغذ قطعه‌ترمه جدول وکمند زرین - عنوانها بخط ثلث بسرخی - دو صفحه اول متن وحاشیه بین

سطور طلا اندازی، حاشیه بوته اندازی مذهب خوش بین مصراعها تسمهٔ مذهب مرصع - یک سرلوح و یک سرسخن مذهب مرصع خوش که درکتیبه سرلوح عنوان دیوان بقلم ثلث‌بعرض نوشته شدة است - ٤٣ صفحه ، هر صفحه ١١ سطر ، هر سطر یک بیت ٨٠ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خوش و آنچه بعربیت بقلم نسخ کتابت خوش بدون رقم - تاریخ تحریر سال ١٢٨٩ (شمارهٔ ٥٧٢)

نسخه مشتمل است بر :

غزلیات - مقطعات - یک مثنوی کوتاه - چند غزل وبیت بزبان عربی - درآخر چند غزل از « شعری» درمدح ناصرالدین شاه وستایش ناصری است که درسر عزل اول عنوان « لمحرره » دارد وبنابر این ممکن است کاتب ابن دیوان همان شعرای شاعر باشد. دراین غزل که عنوان آن « لمحرره » است جنین آمده است :

« گفتم ترا به‌بینم و بنشانمت ببر
برخوانمت نغزلی از اوستاد راد
فخر عجم و زیراجل ناصری لقب
زنده ازو سعادت و ناینده زو رشاد
در دست خامه، یا ید بیضا در آستین
بر ساحران عصر نماند ره سداد
در مدح شاه ناصردین میزند سخن
کازچاکران اوسده بهرام وشعباد »

و در غزل دیگری جنین گوید :

« از دست بلوربنش بگرفته وخوانم
دیوان ابوالمجد سر ز خؤؤ سپهر
بوالمجد ومعالی که بود ناصرسن نام
فخر و سرف سسمه و دورهٔ انصر

درمدح شهنشاه ملک خوی فلک فر
سلطان زمان ناصر دین شاه جهاندار»

و در غزل دیگر :

« شعری تو اگرشعر ابوالمجد نبوئی
گویند نه بویا ونه مشک تتری تو
اشعار درر بار ترا خوانم و گویم
وه وه که نه‌ای شعردری یا گهری تو
درمدحت دارای جهان ناصردین شاه
بس باهنر و بلعجبی ، ناسوری نو »

آغاز :

« قم و شمر فی قتل من وافاکا
و تعجل و امنن علیه بذاکا

پایان :

« یک عمرد عای تو بود ورد زبانم
یک روزخلاصم کن ازین قرض وازین بند

۱۲۸۵ ».

بسال ۱۳۲۲ ازسربدارخانه بکتابخانه منتقل شده است

(۶۹۱)

منظومه و قعه کربلا

شعاعی (محمد حسین میرزا بیگلر بیکی قاجار دولو)

(قرن ۱۳)

باندازهٔ ۱۱۰ × ۲۱۳ - جلد ابره مخمل ارغوانی ترنج و سر

ترنج منگنه - کاغذ ترمه جدول و کمند زرین - عنوانها بترکیب الوان در سرسخنهای زرکشیده - دو صفحه اول وچند موضع درمیان کتاب بین سطورطلااندازی - سه سرلوح مذهب مرصع متوسط - دوه مجلس تصویر سیاه قلم خوش - ٤٠٦ صفحه ، هر صفحه ١٥ سطر ، هرسطر یک‌بیت ٧٢ میلیمتر - خطنسخ کتابت خفی خوش - رقم ناظم‌منظومه تاریخ تحریر سال ١٢٨٩ . (شمارهٔ ١٠١٠٤)

آغاز :

« بنام خداوند بالا و پست — که‌بالاتر ازدست‌او دست‌نیست
«بحمدالله این‌قصه اتمام‌یافت — بدست من‌این نامه انجام یافت
هزارودوصد بودوهشتادو هفت — که گفتند از روز هجرت برفت
گذشته ده و سه زماه رجب — که بد روز مولود شاه عرب
بیک شنبه هنگام نصف النهار — که خودداشت‌دربرج‌میزان‌قرار
بسالی که شد کربلا شهریار — بهمرهش ازچاکران صد هزار
چو شد ختم این نامه نامدار — زسال سعاعی شده سی و چار

آخر رسانم من ابن داستان — بمختار نامه گشایم زبان

نگفتم من این نامه برنام کس — بنام حسین است ابن‌نامه بس

پایان :

«خدایا توابن نامه فرخنده‌دار — از ین نامه نام مرا زنده دار

برحسب امر مطاع .... حسام السلطنه .... فرمانفرمای ممالک محروسه خراسان و سیستان واصفهان

حسام شهنشاه سلطان مراد — که همواره سلطان‌بود بر مراد

این مختصر پیشکشی برسم عبوددت تحریر شد .... نظمه و

کتبه و صوّره محمد حسین خان بیکلربیکی قاجار دولو شعاعی تخلص فی شهرشوال المکرم سنه ۱۲۸۹

نسخه بسال ۱۳۰۷ در مشهدرضا تقدیم ناصرالدین شاه شده و این معنی‌را بخط خود درپشت صفحه اول نوشته است .

(۶۹۲)

ناصرالدین شاه قاجار

(م. ۱۳۱۳)

باندازهٔ ۱۲۰ × ۱۸۵ - جلد میشن سرخ جدول منگنه مذهب کاغذ فرنگی حاشیه منگنه جدول مذهب - یک سرلوح ویک سر فصل مذهب مرصع خوش - عنوانها بسرخی و لاجورد ۴۳ صفحه، هر صفحه ۱۰ سطر ، هر سطر یک بیت ۷۳ میلیمتر- خط نستعلیق نیم دودانگ وکتابت خفی خوش - رقم فرج‌الله منشی - تاریخ تحریر سال ۱۲۷۲ (شمارهٔ ۲۸۶۶)

نسخه مشتمل است بر :

یک مقدمه منثور - غزلیات - افراد متفرق

آغاز مقدمه :

« ستایش پاك یزدانی را سزاست .... سبب نگارش دیوان همایون چون میرزا فرج‌الله خازن الاشعار متخلص بطرفه با طبع ارجمند شرحی شاه پسند بر اشعار همایون نگاشت و بحر مواج میرزا عباس فروغی نیز در اوایل هر غزلی فردی ممتاز بطور نیازگذاشت این بنده درگاه خلایق پناه عبدالعلی ابن حاجی علیخان حاجب الدوله که متخلص بواله وبادیب الملك ملقب است برحسب ظهور و بروز ارادت

باکمال سعادت بخاطر آورد که اشعار همایون را ..... ازروی دستخطهای مبارك بنگارد وبرشته تحریر درآورد.»

آغاز دیوان :

« ای روی ماه ترا صد بنده همچو پری
وز رفتن تو رسد خجلت بکبک دری »

پایان :

«گفت پیر خردم خیز وبدرگاه علی شو
تن و ایمان ودل و دیدهٔ خود کان صفا کن

حرره غلام آستان معدلت بنیان وچاکر صدافت نشان فرج‌الله منشی. امید که مقبول حضور همایون شاهنشاه أرواحنا فداه افتد. فی شهر محرم الحرام سنه ۱۲۷۲

بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته وپشت صفحه اول مهر او هست

(۶۹۳)

دیوان

ناصرالدین شاه

باندازهٔ ۹۰ × ۱۵۲ - جلد میشن ارغوانی جدول منگنه - کاغذ ترمه جدول و کمندزرین متن افشان غبار - بین سطور تماماً طلااندازی عنوانها بسرخی - دو صفحه اول متن وحاشیه بین سطور طلا اندازی منقش، حاسبه مذهب مرصع با یك سرلوح عالی که درکتیبه آن روی متن زر بلاجورد عنوان «کلام الملوك ملوك الکلام» نوسته شده است - ۱۰ صفحه، هر صفحه ۷ سطر، هرسطر یك بیت. ۵ مبلیمتر- خط شکسته نستعلیق کتابت خفی عالی - رقم محمد حسن ساوجبلاغی

بدون تاریخ (قرن ۱۳)   (شمارهٔ ۳۱۳۶)

آغاز وپایان متن نامه مانند نسخه پیش در آخر اضافه‌دارد :

«کمترین غلام خانه‌زاد محمد حسن ساوجبلاغی »

نسخه هنگام ولیعهدی مظفرالدین شاه برای اوکتابت شده و پشت صفحه اول مهر ولیعهدی او هست.

(۶۹۵)

بینوا (حاج مرتضی قلی صدرالشعراء)

(قرن ۱۳)

باندازهٔ ۱۲۵ × ۲۰۸ - جلد مقوای ابره مخمل آبی - کاغذ فرنگی جدول وکمند مطلا - عنوانها بسرخی - یک سرلوح اکلیلی متوسط - ۳۶۷ صفحه ، هر صفحه ۱۵ سطر ، هر سطر یک ببت ۸۰ میلیمتر - خط نسخ کتابت وعنوانها رقاع کتابت خفی خوش - رقم یحیی تفرشی کاتب همایون - تاریخ تحریر سال ۱۳۱۹. (شمارهٔ ۱۱۶۸۱)

این منظومة احوال و مدایح مظفرالدین شاه و شاهزادگان ووزراء و رجال وعلماء و تجار زمان اوست که عکس تصاویر آنها را درسن الصاق شده در مقدمه قصاید و مقطعات وترکیبات متعدد در توحید ونعوت پیامبر وائمه و مختصری ازتاریخ سلاطین صفویه تازمان مظفرالدین شاه بنظم آمده است. و در دنبال مثنوی نصیحت نامه‌ای است - چندین صفحه آخرکتاب مشتمل است بر یک مثنوی خاتمه تصدیقها و تقریظهای یازده تن ازعلماء و بزرگان عصر واین قسمت تا آخرکتاب بخط ناظم منظومه است .

در مقدمه کتاب است.

« .... خاطر تمام مخلوق غریق مسرت وشادکامی است که موکب همایون شاهنشاه....مظفرالدین‌شاه قاجار .... ازسفرخیریت اثر فرنگستان .... وارد خاك ملك ایران شده این‌دعاگو ...حاجی مرتضی قلی تاجر المتخلص به بینوا بتأئید ملك منان ..... این بنده ضعیف.... قریب دویست هزار بیت اشعار درهشت جلد کتاب اسامی الذیل : اعجاز الائمة - ریاض العاشقین - بستان الحسینی - اعجاز الحسینی - تبینه‌الغافلین - ارشاد المضلین - خلاصة العقاید - تهنیة الملوك مظفری ،که ازسابق در بحبوحه تجارت و داد وستد عشق مداحی آل‌الله داشت تا حال بتواتر درمدح مرائی آل‌الله حتی الامکان درعالم بیسوادی از روی احادیث معتبره و اخبار صحیحه برشتهٔ نظم ببحرهای مختلف بزبان قلم وقلم این برشکسته ناتوان آمده که‌بعضی آنها مشهور و برخی در پردهٔ اخفامسطور است........ این رسالهٔ شریفه بموجب فهرست ذیل ازبدو جلوس ابد مأنوس الی‌حال که از سفر خیریت از فرنگستان بمقر سلطنت روزافزون تشریف فرما شد بجهة میمنت درتوحید .... و مدبحه چهارده معصوم و مولودیه .... و قصاید چند به انواع مختلف که درخاتمه بنام اعلی حضرت همایونی درحال دولت ..... و دیگر حدیث شریف کسا و مختصر سفایح بی نوائیه برشته نظم کشیده .... »

آغاز :

« بنام خداوند ارض و سما   که شد خلق از قدرتش ماسوا »

پایان متن :

« ختم شد دفتر نام آوران   از صفای خاتم پیغمبران

بتوفیق خداوند منّان...این رسالهٔ شریفه مسماة به تهنیت

الملوك مظفری ..... بعبارات دلکش ازنتایج طبع این بنده شرمنده عاصی حاجی مرتضی قلی تاجر المتخلص به بینوا الملقب به صدرالشعرا شرف اتمام واختتام پذیرفت..... فی‌شهر محرم الحرام اود ئیل خیربت الدلیل من شهور سنه ۱۳۱۹.»

پایان کتاب: «جناب مستطاب مشکوة الممالک.»

این کتاب بااینکه ازنظر شعر و حتی مطلب ارزش بسیار ندارد از اینجهت که مجموعهٔ عکس تصاویر بسیاری ازسلاطین و رجال دورهٔ مظفرالدین شاه است قابل ملاحظه است، ناظم کتاب با پشت کار و همکاری آنتوان خان عکاس تصاویر متعددی گرد آورده است بدینقرار

تمثال خیالی حضرت رسول اکرم - حضرت علی بن ابیطالب عکس مظفرالدین شاه - شیخ مرتضی انصاری - حاج میرزا حسن آشتیانی - حاج ملاعلی کنی - آقا سید عبدالله بهبهانی - امام جمعه تهران - امام جمعهٔ تبریز - حاج شیخ فضل الله - شاه اسمعیل صفوی شاه طهماسب - شاه عباس بزرگ - نادر شاه افشار - کریمخان زند - آقا محمد خان قاجار - فتحعلیشاه - محمد شاه - ناصرالدین شاه - حاج میرزا آقاسی - میرزا تقیخان امیرکبیر - میرزا آقاخان امین الدوله - حاج میرزاحسین خان سپهسالار - میرزا یوسف مستوفی الممالک - آقاابراهیم امین السلطان - میرزا علیخان امین الدوله - میرزا علی‌اصغر خان امین السلطان - محمد علی میرزا قاجار - شعاع السلطنه - سالار الدوله - عضدالسلطان - ظل السلطان - نایب السلطنه - حکیم الملک - سپهسالار مشیرالدوله - قائم مقام - نظام الملک - وزیر بقایا - نیر الملک - حاج ملک التجار - مشیر السلطنه - احتشام الدوله - صنیع الدوله - موثق الدوله - امیربهادر جنگ - وکیل الملک - عزالسلطان - میرزا عبدالله خان - اعتمادحضرت - سید محسن نقیب السادات - امین التجار - افتخار التجار - حاج حسین آقا امین الضرب - حاج میرزاحبیب‌الله تاجر کاسانی

حاج مرتضی قلی (ناظم کتاب) - (میرزا یحیی کاتب همایون (کاتب کتاب)

انتقالی ازانبار حوضخانه .

(۶۹۶)

شاهنشاه نامه

میرزا تقی عنوان نگار

(قرن ۱۳)

باندازهٔ ۱۲۰ × ۱۹۵ - جلد میشن آبی که روی جلد با صفحهٔ کاغذ پوشیده شده و روی صفحه اشعاری نوشته وبین سطور طلااندازی شده است در هر صفحه یک سرسخن مذهب لاجوردی دارد - کاغذ فرنگی جدول وکمندزرین - یک سرلوح مذهب سادهٔ خوش که درمیان آن عنوان کتاب بزر نوشته شده است - عنوانها در سرسخنهای مذهب بسرخی نوشته شده - ۳۰۳ صفحه ، هر صفحه ۲۳ سطر ، هرسطر دو بیت . ۸ میلیمتر- خط نستعلیق کتابت خفی خوش - بدون رقم (احتمالا بخط ناظم) و تاریخ تحریر (احتمالا سال ۱۳۲۰ یعنی تاریخ خاتم نظم کتاب .)

این کتاب یک مثنوی است که میرزا تقی عنوان نگار در تاریخ سلاطین قاجار را ازابتدا تا تاریخ سال ۴٤۲ ، بنظم درآورده وآنرا مجلد اول ازکتاب خود نهاده و بنام مظفرالدین شاه کرده است .

در دو صفحه الحاقی به جلد کتاب هست .

« شهنشاهنامه بود این کتاب	بعهد مظفر سه کامیاب
هزاروسه صد نوزده‌بعد ازآن	زهجرت گذشته‌ندایی باستان
....	....

تقی را سعادت شده رهنمون — که خدمت نموده شود آزمون
بتاریخ اجدادش این‌شهریار — نویسد کتابی نهد یادگار
لقب‌باشد عنوان نگارم ولیک — زحق‌خواهم‌عنوان‌وانجام‌نیک
ز نور خدا روشنی خواهمی — که‌تاریخ مطبوع شه گویمی

تاریخ مبارك سلاطین و ملوك قاجار وقایع یکصد و هفتادساله الی سنه یکهزار و دویست وچهل و دو ..... بحضور ... مظفرالدین شاه ..... تقدیم شود.»

«این شهنشاه نامه چون اتمام — اولین جلد آمدی انجام
مسئلت می‌کند دوام نعم — بر بشاه و اتابك اعظم
تا نویسد مجلدات دگر — وفق آثار خسروان بسمر
ماه شعبان نمود این تنظیم — بر بعون خدای خود تمییم
سیصد وبیست باشدی و هزار — قلم بندگی نمود اشعار

خانه‌زاد عنوان نگار افتخار می‌برد که پنجاه سال تقریباً در حوزهٔ رفیعهٔ رسائل خاصه و مأموریتها بتحریرات صائبه و خدمات صادقه بوده ونظم تاریخ سلاطین قاجاررا درادای تشکرعبودیت مبتکر و باختصاص مفتخر گردید ....»

آغاز کتاب:

«ستایش سزای خدای رؤف — که شاهیش رابسته عالم‌صفوف

پایان:

«خود تقی را همی بدفتر شاه — شامل آید تفضلی زاله»

انتقالی ازکتابخانه اندرون

قصیده

میرزا حسن بن شمس‌الشعراء سروش

(قرن ۱۳)

باندازهٔ ۱٤ × ۲۱٥ - جلد مقوای ابره مخمل آبی ترنج وحاسیه سنگنه - کاغذ فرنگی نخودی جدولک وکمند زرین متن زرفشان غبار جدول وکمند اکلیلی بین سطور اکلیل اندازی - دو سرلوح مزدوج اکلیلی خوش - ۷ صفحه ، هرصفحه ۱۱ سطر ، هرسطر یک بیت ۱۰ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خوش - رقم ناظم قصیده - بدون تاریخ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خوش - رقم حسین فرزند ناظم قصیده بدون تاریخ تحریر (قرن ۱٤). (شماره ٤٦٢٧)

نسخه قصیده‌ای در مدیح ناصرالدین شاه است ومقدمه‌ای منثور دارد.

آغاز :

« درود فراوان مر یزدان بی انباز را سزد که اهالی ایرانرا درعصر سلطنت .... ناصرالدین شاه قاجار ..... اساس آسایش و لباس زندگی بخشند ......

جان نثار دولت جاوید آیت، این حسین بن مرحوم شمس الشعراء المتخلص بالسروش ناظم وزارت نظمیه حسین نام که ثنا گستر ساحت وجان نثار بوده ، این قصیده‌را که در مدیح ... گفته .... از زلال طبع شمیده پدر خانه‌زاد است در سن ... سالگی گفته تا از لحاظ انور همایون بگذرد ....

: :

ز حوت در حمل آمد نذر و زرین بال
تاسان سرف سدند ز دامگاه و بال »

پایان :

« نعز عقل بده داد دین بماه صیام
نکام دل سسان جام درمه سوال »

انتقالی ازکتابخانه اندرون

(٦٩٧)

حکیم سوری (میرزا تقی خان دانش ضیاء لشکر)

باندازهٔ ۲۰۰ × ۳۳۵ - جلد مقوای ابره مخمل آبی ترنج و گوسه وجدول سگنه مذهب - کاغذ فرنگی آبی جدول وکمند زرین - عنوانها بزر - سه سرلوح مزدوج مذهب مرصع خوس - ۳۸ صفحه ، هرصفحه ۱۲ سطر، هرسطر تک ست ۹۲ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خوس وعنوانها بقلم ثلث خوس - رقم حاج صفای سلطان الکتاب - تاریخ تحریر سال ۱۳۲۱ (سمارهٔ ۱۰۱٦۳)

نسخه مستمل است بر : مقدمه منثور - غزلیات - مقطعات - رباعیات - مسمطات - دو قطعه دیگر - تقریظی از حاج سیخ الرئیس - اسعار دیوان به پیروی از مضامین از بسحق اطعمه و جابجا مدیح مظفرالدین ساه و اتابک اعظم است .

آغاز مقدمه :

« این بنده صفاء لسکر تقی دانس و یاران را باتفاق حسر اوفتاده بود ، باسکم یارهٔ مازندری .... ورا حکیم سوری میخواندند .

ابیاتی بنام وی بطیب گهگاه بر سر ودمی وبرخوان برخواندمی.آن هزل فی‌الکلام شایع شد ....

آغاز متن :

«این گفته سوری که گرفته است جهانرا
سرمشق بود طایفهٔ سورچران را »

پایان متن :

«گر مدت عمرم بجهان مدت نوح است
از سور مرا توبهٔ مانند نصوح است
سوریم بخوانند که اللهم العن
کتبه الحقر حاجی صفای سلطان الکتاب سپهر صفر المظفر سنه ۱۳۲۱.»

پایان کتاب :

« .... چند روزی بمطالعه و مراجعه این نسخه فصاحت و نمکدان ملاحت خودرا مشغول و مسرور داشتم و این عریضه‌را یادگار نگاشتم . فی جمادی الاخری سنه ۱۳۲۳ . »

نسخه از کتابخانه شخصی صفاء لشکر بوده و بکتابخانه مجلس شده است.

(۶۹۸)

سپهر نامه

باندازهٔ ۲۴۵ × ۳۹۰ - جلد تیماج سرخ حاشیه مذهب، اندرون تیماج لاجوردی حاشیه مذهب - کاغذ فرنگی آهار ومهره نسخه چهار وکمند زرین متن زرفشان عناوین مصرعها نسخهٔ حکاکی - سرلوح سرخی در سرصفحه‌های مذهب ومرصع نوشته [illegible] صفحه [illegible]

و دو صفحه در درج نسخه متن وحاشیه بین سطور طلااندازی. حاشیه مذهب مرصع عالی ـ دو سرلوح مزدوج مذهب مرصع عالی که در کتیبه هریک روی متن زر عنوان بسرخی نوشته شده ـ ۱۱۲ صفحه ، هر صفحه ۲۰ سطر، هر سطر دوبیت ۱۴۸ سانتیمتر ـ خط نستعلیق کتابت عالی ـ رقم محمد حسین کاتب السلطان شیرازی ـ تاریخ تحریر سال ۱۲۸۴.
(شمارهٔ ۴۵۳)

مجموعه مشتمل است بر :

عنصری بلخی (ابوالقاسم حسن ابن احمد)

شامل : قصاید (مرتب و درضمن آنها قصیدهٔ لامیه غضائری رازی) ـ یک قطعه ـ سه غزل ـ رباعیات.

آغاز :

« دل مرا عجب آید همی ز کار هوا
که مشکبوی سلب گشته و مشکبوی صبا »

پایان :

« هم سرو روان و هم بت کاشمری
سر حوا را تو سخت نیکو پسری »

منوچهری دامغانی (ابوالنجم احمد بن قوص ابن احمد)

شامل : قصاید(مرتب) ـ مقطعات ـ غزلیات ـ مسمطات ـ باعیات ـ

آغاز :

« همی ریزد میان باغ لؤلؤها بزیورها
همی سوزد میان راغ عنبرها بمجمرها

پایان :

« شد روشنی از روز و سیاهی زشبم
اکنون نه شبم شبست و نه روزم روز »

چون پادشاه جمجاه ....ناصرالدین شاه قاجار .... دربضاعت این بنده درگاه بنظر مرحمت و تشویق دیده و بعنایت درجوع خدمت سرافراز فرمودند .... امر همایون درحق این بنده باستکتاب ودواوین شعرای ترکستان شرف نفاذیافته بود وبنده درگاه آسمان جاه این خدمت را بانجام رسانید......وانا العبد کاتب الحضرت‌السلطان محمد حسین شیرازی . فی شهر ذی‌حجه الحرام سنه ١٢٨٤.»

بسال ١٣٠١ از کتابخانه اندرون وارد کتابخانه شده است .

(٦٩٩)

مجموعه

باندازهٔ ١٤٨ × ٢٥٥ - جلد تیماج ماشی ترنج و سرترنج منگنه کاغذ دولت آبادی جدول زرین - صفحات اول هر جزء مجموعه بین سطورطلااندازی منقش ودرهریک ازآن پنج صفحه یک سرلوح‌مذهب مرصع خوش که درکتیبه در هر یک روی متن زر عنوان کتاب نوشته شده است - ٤٠٧ صفحه ، هرصفحه ١٦ سطر ، هرسطر یک بیت ٦٧ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی متوسط - بدون رقم وتاریخ تحریر (قرن ١٠). (شمارهٔ ٥٥٣)

مجموعه مشتمل است بر :

۱ـ دیوان

مسعود سعد سلمان

شامل : قصاید ـ مقطعات ـ رباعیات .

آغاز :

« جدا گانه سوزم ز هر اختری   مگر هست هر اختری اخگری »

پایان :

« هر مرحله‌ای که باز برداشته‌ام
صد حوض ز خون دیده بگذاشته‌ام

تمام شد دیوان مسعود بتوفیق الملک الودود...... »

۲ـ دیوان

نجیب‌الدین جرفادقانی

آغاز :

« زهی بعارض گلگون ز خط ز نگاری
ربوده کوی جمال از بتان فرخاری »

تمام شد دیوان اکمل الفضلا مولانا نجیب الدین جرفادقانی

۳ـ دیوان

سیف‌الدین اعرج اسفرنگی

شامل : قصاید ـ ترکیبات .

آغاز :

« شب چوبرگیرد نقاب از پردهٔ اسرار من
خفته گیرد صبح را چشم دل بیدار من »

پایان :

« در جهان عمر تو چندان بادا
که کهین طفل جهانرا ثمری
تمام شد دیوان ملک الفضلا مولانا سیف‌الدین اسفرنگ... »

٤ـ دیوان

رضی‌الدین نیشابوری

شامل : قصاید ـ مقطعات ـ غزلیات ـ رباعیات .

آغاز :

« ای جان پادشاهی ششمیر آبدارت
ز ایزد هرآنچه خواهی ، آن باد در کنارت

بایان :

« ازکس گلهٔ نیست مرا ، هم ز خود است
چون من پس دل روم ، چنین پیش آید
تمام شد دیوان اشعار مفخرالفضلا رضی‌الدین النیشابوری.. »

ازرقی هروی (ابوبکر بن اسمعیل وراق)

شامل : قصاید ـ مقطعات ـ رباعیات . (دیوان از عزلیات و اهاجی پیراسنه است)

آغاز :

« ز نورقبهٔ زرین آهنین تمثال زمین‌تفته فرونوشد آسین سر بال

بایان :

« درگوش سپاه توز تیمارغمت خون می‌بارد ز دیدهٔسر عمت

تمام شد دیوان اشعار ملک الفضلا حکیم ارزقی رحمة [الله] علیه بعون الله و حسن توفیقه . »

از کتابهای مهد علیا بوده که پس از مرگ او بکتابخانه منتقل شده است .

(۷۰۰)

باندازهٔ ۱۶۰ × ۲۶۳ - جلد ساغری مشگی ترنج و سر ترنج و گوشه بریده ضربی ، اندرون تیماج سادهٔ تریاکی - کاغذ دولت آبادی جدول زرین - عنوانها بلاجورد و زر - در هر صفحه دو لچکی مذهب ساده - ۷۲۲ صفحه ، هر صفحه ۱۰ سطر یک بیت ۷۵ میلیمتر در متن و ۵ بیت در ده مصرع درحاشیه - خط نستعلیق کتابت متوسط رقم پیرحسین کاتب شیرازی - تاریخ تحریرسال ۹۳۴ .(شمارهٔ ۶۴۳)

نسخه دو سقط دارد : یکی در ابتدای کتاب که یک ورق اول و یک لای ورق دوم را که ظاهراً مذهب بوده است آنرا دو پوست کرده و برداشته‌اند ، و دیگری در پایان مقدمهٔ حدیقه که ظاهراً آنجا نیز مزین بوده است .

مجموعه مشتمل است بر :

حديقة الحقيقة

سنائی غزنوی (حکیم ابوالمجد مجدود بن آدم)

شامل : مقدمهٔ منثور (در متن و حاشیه) - متن مثنوی (در متن تا صفحه ۶۴۶) .

آغاز موجود :

ملعون شد و آن قارون با آن جبلت وحیلت گفت ....

یایان مقدمه :

« باب عاشر ثنای شاه آمد که جهان را بدو پناه آید »

تمت. تم الدیباچه الحدیقة والحمدلله اولا وآخراً وظاهراً وباطناً. »

آغاز موجود متن :

« فاعل جنبش است و تسکین است
وحده لاشریك لـه اینست »

پایان حدیقه :

« صد هزاران ثنا چو آب زلال
از رهی باد بر محمد و آل »

تم الکتاب الحدیقه الحقیقة بعون الله و حسن توفیقه علی یدالعبد المذنب الراجی بیر حسین الکاتب الشیرازی غفرالله له ولوالدیه..»

۲ ـ جام جم

اوحدی کرمانی (حکیم اوحدالدین حامدبن ابی‌الفخر)

در حاشیه از صفحه ۱٤ تا ٦٤۹ و در متن و حاشیه از صفحهٔ ٦٤۹ تا آخر کتاب .

آغاز موجود :

« انکه بی نام اونگشت تمام نامهٔ ذوالجلال والاکرام »

پایان :

« دل او را بذکر عادت کن کار او ختم بر سعادت کن »

تم الکتاب المسمی بجام جم من کلام الشیخ العارف المحقق سیخ اوحدی قدس الله سره ... فی تاریخ شهر شعبان سنهٔ ۹۳٤ .،

در حدود سال ۱۲٤۰ نسخه در تملك محمد رضابن عبدالرسید نامی بوده و بسال ۱۲۵۵ وارد کتابخانه فرهاد میرزا معتمدالدوله شده و بسال ۱۲۸۸ از عرض ناصرالدین ساه گذسنه و بالای صفحه اول سهر او هست .

(۷۰۱)

مجموعه

باندازهٔ ۱۳۰ × ۲۳۰ - جلد ساغری مشکی ترنج وسر ترنج ضربی زمینه آجری بوته مذهب ، حاشیه منگنه مذهب ، اندرون تیماج سادهٔ حنائی - کاغذ ترمه جدول زربن - صفحهٔ اول هر دیوان بین سطور طلا اندازی - یک سر لوح و دو ترنج مذهب (بجای سرلوح) خوش که در هر یک عنوان و « بسمله » بسرخی نوشته شده است ۹٤۲ صفحه ، هر صفحه ۱۸ سطر ، هر سطر یک بیت ٥٥ میلیمتر در متن و ۷ بیت در چهارده مصراع در حاشیه - خط نستعلیق کتابت متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۲).

(شمارهٔ ٥۲٦)

مجموعه مشتمل است بر :

۱ دیوان

امیر معزی (ابوعبدالله محمدبن عبدالملك برهانی)

شامل : قصاید (مرتب) - مقطعات .

آغاز :

« ستاره سجده برد طلعت منیر ترا
زمانه بوسه دهد پایهٔ سریر ترا »

پایان :

«بهرجشنی که بنشینی سعادت هم نشین بادت
بهر راهی که بخرامی سلامت راهبربادت

۲ـ دیوان

حسن غزنوی (سیداشرف الدین حسن بن ناصر علوی)

شامل : قصاید ـ غزلیات ـ ترجیعات.

آغاز :

« داند جهان که قرة العین پیمبرم
شایسته میوهٔ دل زهرا و حیدرم

پایان :

« عاشق قدخم که کس نشناسد اورا ازهلال
تا نیاید در کنارش یار نپذیرد کمال »

۳ ـ دیوان

امامی هروی رضی‌الدین عبدالله بن‌محمد)

شامل : قصاید ـ ترجیعات ـ مقطعات ـ غزلیات ـ رباعیات .

آغاز :

« سحرگه درجهان جان بعون مبدع اشیا
مسافت قطع می‌کردم زلاتا حضرت الا »

پایان :

« ای مدت یک ساعتهٔ لذت جسم
اصل الم حاصل جاوید مشو »

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و بالای صفحه اول مهر اوهست .

باندازهٔ ۱۷۷ × ۳۵۷ - جلد تیماج حنائی ترنج و سر ترنج و نیمترنج و گوشه منگنه مطلا - کاغذ کشمیری جدول و کمند زرین- عنوانها بشنگرف - یک سر لوح مزدوج مذهب لاجوردی خوش - ۷۰۰ صفحه ، هر صفحه ۳۱ سطر ، هر سطر یک بیت ۹۸ میلیمتر در متن و ۲۴ بیت در ۴۸ مصرع در حواشی - خط متن نستعلیق نعلیق نامهٔ کتابت متوسط و خط حاشیه نستعلیق تحریر کتابت متوسط- رقم محمد رضا رستمداری و کاتب دیگر - تاریخ تحریر سال ۱۰۷۳ و ۱۰۸۳. (شمارهٔ ۵۲۴)

بنظر میرسد که محمد رضا رستمداری کاتب اصل نسخه متن پیش از سال ۱۰۷۳ کتابت کرده و کاتبی دیگر حواشی را نوشته و دوباره محمد رضا رباعیات و ملحقاتی را در تاریخ سال ۱۰۸۳ بآن افزوده است . در پایان غزلیات شمس چنین آمده است:« تمت الغزلیات ... » و در پایان کتاب : « تمت الرباعیات من ملحقات دیوان سلطان العارفین و قدرة المحققین مولانا جلال‌الدین روسی علی ید فقیر الاحقر اقل عباداللہ محمد رضا رستمداری سنه ۱۰۸۳ . » و ۹ صفحهٔ آخر تابع جدول بندی متن کتاب نیست. در حاشیه کتاب یک موضع چنین است .

« تمت‌الکتاب ... حسب‌الفرمودهٔ صاحبی‌ام سیادت و نجابت پناه میرزا خلیل‌الله المفضل الخادم الحسینی تحریر یافت. فی تاریخ غره شهر صفر ختم بالخیر والمظفر سنه ۱۰۷۳ ... » و جای رقم را محو کرده‌اند .

این مجموعه مشتمل است بر :

۱ ـ دیوان شمس

مولانا جلال‌الدین محمد بلخی

شامل : غزلیات (مرتب) ـ رباعیات (همگی درمتن کتاب) .

آغاز :

« ای طایران قدس را عشقت فزوده بالها
در خرمن سودای تو روحان را حالها »

پایان :

« اول بزمین ز آسمـان آمدهٔ
آخر ز زمین برآسمان خواهی شد »

۲ ـ حدیقة الحقیقة

سنائی

که بدنبال آن فصلی منثور باین مقدمه دارد : این فصلی‌است که بر سلطان اعظم .... ابوالحارث بهرام شاه بن مسعودبن‌ابراهیم ....نبشته است در معنی آنکه مشتی فقیه شکل... در سخن وی طعنی زده بودند ... از مجلس اعلی سلطانی رخصت شده و نسختی از این کتاب ببغداد فرستاده بنزدیک امام اجل برهان‌الدین جمال الاسلام نورالشریعة علی المعروف به بریان گر رحمةالله علیه تا بر دارالخلافه عرض کرده فتوی ستد که اینک گفته است مذهب سلف است و طعن طاعن محال‌است و مجال سخن درین سخن نیست و خط ائمهٔ بغداد و دارالخلافه باز ستد و بغزنین فرستاد . » (درحاشیه کتاب)

آغاز مثنوی :

« ای درون پرور برون آرای　　ای‌خرد بخش بی خرد بخشا »

پایان موجود :

« صد هزاران ثنا چوآب زلال　　از رهی باد بر محمد و آل »

مثنوی ....

که بنام « بوالمفاخر محمد منصور » سروده شده است
(در حاشیه) .

آغاز :

« روح را مانی ارچه بستی تو　　کس نه بیند ترا و هستی تو »

پایان :

« منهی رازها بیان تو باد　　معطی آز هاپنان تو باد »

اوحدی

(در حاشیه)

آغاز :

« بسم‌الله الرحمن الرحیم　　قل هوالله لامرء قدقال »

بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و دربالای صفحه اول مهر او هست .

باندازهٔ ۱۵۵ × ۲۶۰ - جلد ساغری مشکی ترنج و سرترنج وگوشه منگنه مطلا ، اندرون تیماج ساده حنائی - کاغذ بخارائی با دو جدول زرین متن زرفشان غبار - هر صفحه سه لچکی بوته مذهب عنوانها درمتن بخط رقاع خوش بزر تحریر دار در سر سخنهای بوته اندازی لاجوردی و در حاشیه بخط نستعلیق بشنگرف - دو صفحه اول و چهار موضع دیگر در درج کتاب، متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی منقش ، حاشیه بوته اندازی مذهب میناسازی عالی - پنج سرلوح مذهب مرصع عالی درکتیبهٔ هر یک بخط رقاع خوش بسفیداب تحریر دار عنوان هر کتاب روی متن زر بوته اندازی - در چهار موضع حواشی سر فصل مذهب مرصع عالی دارد که عنوان مثنویها بشرح سرلوح در آنها نوشته شده و دو صفحه‌ای که سر فصل دارد متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی و بوته اندازی منقش است - دو صفحه پیش و دنبال متن کتاب دو مجلس بزم و شکار میناتور عالی که اندکی فرسوده و مرمت شده است و حاشیهٔ این چهار صفحه مذهب مرصع است - ۷۳۰ صفحه ، هر صفحه ۲۱ سطر ، هر سطر دوبیت ۷۵ میلیمتر درمتن و ۲۲ بیت در ۴۰ مصراع در حاشیه - خط نستعلیق کتابت خفی خوش - بدون رقم و تاریخ اصیل نیمهٔ اول (قرن ۱۱).

(شمارهٔ ۵۶۲) .

نسخه را خط باباشاه تشخیص داده‌اند و رقم و تاریخی‌هم بآن الحاق کرده‌اند و عبارات الحاقی اینست » : ۹۹۴ ... اتمام پذیرفت نمقه ... اتمام پذیرفت ... با ... بن سلطان علی غفرالله

ذنوبه .» . بعضی از آن ساقط
مجموعه مشتمل است . بر:

نظامی

شامل مثنویهای : مخزن الاسرار (از آخر ساقط) ـ خسرو و شیرین (از اول ساقط) ـ لیلی و مجنون ـ هفت پیکر ـ سکندرنامه (مقبل نامه .... و اقبالنامه) (در متن .).

آغاز :

« بسم‌الله الرحمن الرحیم هست کلید در گنج حکیم »

پایان :

« هزاران درود و هزاران سلام زما بر محمد علیه‌السلام »
تمام شد خمسه شیخ نظامی علیه‌الرحمة والغفران . »

۲ ـ خمسه

امیر خسرو دهلوی

شامل مثنویهای : مطلع الانوار (چند ورق از میانه ساقط) خسرو شیرین و لیلی و مجنون ـ هشت بهشت ـ سکندر نامه .(درحاشیه و آخر در متن و حاشیه).

آغاز :

« بسم‌الله الرحمن الرحیم خطبهٔ قدسست بملک قدیم »

پابان :

« رسید ازبتان جان خسرو بکام بییک نغمه کن کار اورا تمام »

بسال ۱۱۶۱ نسخه در تملك محمد باقربن حاج محمد بدیع بوده و بسال ۱۳۰۴ واردکتابخانه حاج فرهاد میرزا معتمد الدوله و بسال ۱۳۰۶ ازجمعی بانو امنیهٔ اقدس بکتابخانه منتقل شده است.

(۷۰٤)

مجموعه

باندازهٔ ۲۱۰ × ۳۲۵ - جلد تیماج ماشی حاشیه منگنه مذهب جدید - کاغی سمرقندی جدول زرین - عنوانها بزر - در هر صفحه دولچکی مذهب مرصع - دو سر لوح سرفصل ، سه مذهب مرصع درمتن و دو تا در حاشیه که درکتیبه‌های متن « بسمله » و حاشیه « الله ولاسواه » بخط کوفی تزئینی بسفیداب نوشته شده - پشت صفحه اول در ترنج مذهب مرصعی بخط رقاع خوش بزر تحریر دار نوشته شده است : « هذا دیوان سیف اسفرنگی رحمةالله رحمة واسعة. برسم خزانةالسلطان الاعظم مالك الرقاب الامم مولا ملوك العرب والعجم السلطان ابن السلطان سلطان محمد خان بن سلطان مراد خان خلدالله ملکه وابد دولتیه وسلطنته آمین» ودر پشت صفحه اول دیوان ظهیر ترنج دیگری بهمان منوال است که عبارت میان ترنج را محو کرده‌اند ولی معلوم است که مطالب آن مشابه عبارات ترنج اول است - ۳۰۴ صفحه ، هر صفحه ۳۹ سطر ، هر سطر یک بیت ۱۱۰ مسمط درمتن و ۱۲ بیت در ۲۴ مصراع درحاشیه - خط نستعلیق کتابت خفی خوش رقم کمال ثانی - تاریخ تحریر سال ۸۶۶ ، ۱۰ شمارهٔ ۳۷۶ ، مجموعه مشتمل

سیف‌الدین اسفرنگی

شامل : قصاید ـ مقطعات ـ رباعیات که به دو قطعه دیگر تمام میشود :

آغاز :

« شب جو برداردحجاب از هودج اسرار من
خفته گیرد صبح را چشم دل بیدار من »

پایان :

« از حشم زن و مرد بوقت نگرستن
آبستن مردم شود و هیچ نزاید

تمام شد دیوان افصح المتقدمین و املح المتأخرین مولانا سیف‌الدین اسفرنکنی طاب‌الله ثراه وجعل الجنته منواه در تاریخ سنهٔ ست و ستین و ثمانمائة ، سعه‌العبد الفقیر الحقیر الی‌الله الربانی‌عبده کمال ثانی احسن‌الله عواقبه.

الخط یبقی زماناً فی‌الکتاب وصاحب‌الخط‌ترا بأفی‌التراب »

۲ ـ دیوان

ظهیرالدین فاریابی

شامل : قصاید ـ مقطعات ـ رباعیات

آغاز :

« زلف سرمستش چودرمجلس پریشانی کند
جان اگرجان در نیندازد گرانجانی کند »

پایان :

« اکنون چو برون نهاد از دایره پای

بگذارم تا سرش بدیوار آیـد

بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و پشت صفحه‌اول مهر او هست .

(۷۰۵)

باندازهٔ ۱۸۵ × ۳۰۰ ـ جلد تیماج سرخ بترنج و نیمترنج وسر ترنج منگنه مذهب جدید ـ کاغذ بغدادی الوان نیمه‌های جدول زرین و نیمه‌ای ساده ـ جای عنوانها بیاض ـ دو سرلوح مذهب خوش ـ ۳۸۵ صفحه ، هر صفحه ۳۰ سطر ، هر سطردو بیت ۱۳۷ میلیمتر ـ خط نستعلیق تحریر کتابت متوسط ـ رقم شمس‌الدین سیستانی ـ بدون تاریخ (قرن ۱۱) .

مجموعه مشتمل است بر :

سیف أسفرنگی

شامل : قصاید و مقطعات ـ رباعیات .

آغاز :

«شب چو بردارد نقاب ازهودج اسرارمن

خفته گبرد صبح را آه دل بیدار من»

پایان :

گوسالهٔ سامریست زان گاو نزاد

گویندهٔ بی زبان وجیوان جماد»

۲ ـ دیوان

کمال‌الدین اسمعیل اصفهانی

شامل : قصاید ـ غزلیات ـ ترکیبات ـ مقطعات ـ رباعیات

آغاز :

« ای صفات تو بیانها را زبان انداخته
عزت ذات تمن را در گمان انداخته »

پایان :

« انبان دروغ را زبر زبرکی   تاس سکم گرسنه راسرکنی »

۳ ـ دیوان

شیخ فیضی دکنی

شامل : قصاید ـ غزلیات (مرتب) ـ مقطعات ـ رباعیات .

آغاز :

« یاازلی الظهور یا ابدی الخفا   نورك فوق‌النظرحسنك فوق السا»

پایان :

«آن چسم زانصاف سهرست‌مرا   کس ره ندهدبحشم‌بی‌انصافان

الفقیر سمس الدین سبستانی . باتمام رسید در بلدهٔ تمن ، در سزار سیخ ساولی »

در حدود سال ۱۲۶۹ در تملك سلمان‌بن ساه رخ نامی بوده بعداً هنگام ولیعهدی مظفرالدین ساه باو تقدیم سده و مهر او در حاسیه صفحه اول هست .

مجموعه

باندازهٔ ۱۹۰ × ۳۱۷- جلد سماج بغدادی سرخ بترنج وسرترنج گوسه برىده صربی بوم سرمه‌ای گل بر جسته مذهب، اندرون تیماج ماسی برىج و سر برنج و جدول مذهب ـ کاغذ قطعه ىرمهٔ نبابی حدول و کمند ررس ، ىىن مصراعها ىسمهٔ حلکاری ـ عنوانها در سر سخنهای مدهب مرصع عالی ىسنگرف روی ىىن زر ـ دو صفحه اول و دو صفحه درمىانه مىں و حاسىه ىىں سطورطلا اندازی منقس ، حاسیه ىىں سطور طلا اىدازی مىمىں ، حاسیه بوىه اندازی مدهب عالی ـ دو سر لوح مزدوح مدهب مرصع ممارکه در کتیبهٔ هریک عنوان سرخی روی مىں رر نوىسىه سده اسب ـ ٤۹۲ صفحه ، هر صفحه ١٤ سطر ، هر سطر ىک ىىب ٨٤ مىلىمىر ـ خط نسىعلیق نىم دو دانگ عالی ـ بخط مىرزا فىحعلی مجاب و مىرزا محمود حکىم ـ ىاریخ تحریر سال ۱۲۷۰ .

(سمارهٔ ۲۷۰۲) .

مجموعه مىسمل اسب بر :

۱ ـ سبحة الابرار

جامی

آغاز :

« المنة لله که بخون گر خصم   یک حندحوغمحه‌عاقبب‌بسکفىم

ىایان :

«حسن مقطع حوىود رسم کهن   وطع کردیم ىرس ىکىه سحن

حسب‌الامر بندگان ... ایلخانی ... به تتمیم این کتاب مستطاب پرداخته شد. و اناالعبد الفقیر محمود المتخلص بحکیم‌ابن مرحوم الوصال طاب الله ثراه ....فی سنه ۱۲۷۰ . »

سنائی

آغاز :

« ابتدای سخن بنام خداست　　آنکه بی مثل وشبه وبی همتاست

پایان :

« ختم این نظم بر سعادت باد　　رو نقش دم بدم زیادت باد
مهتر پاك جان پاك روا　　ایلخان صدر راستان و مهان

دیـد این نامهٔ سنائی را　　یافت زو بوی آشنائی را
چونکه بودش ز روزگار قـدیم　　راه و رسم عنایتی بحکیم
گفت کای درطریق صدق وصفا　　راست رفتار چون نجوم سما
معنی این کتاب را بنگـر　　صورتی هم سزای او آور
باطنش سخته است وسنجیده است　　زینت ظاهرش پسندیده است
امر او را بجای آوردم　　هرچه از دستم آمد آن کردم
بر هزار و دویست چون هفتاد　　بفزود این رساله جمع افتاد
تا جهانست ایلخان باشد　　خرم و شاد در جهان باشد »

کتابت این نسخه‌را میرزا فتحعلی مجاب شیرازی شروع کرده هنوز استکتاب سبحة‌الابرار بپایان نرسیده ، در گذشته است و دنباله کتابت آنرا میرزا محمود حکیم گرفته وچنان از شیوه مجاب تقلید کرده که تشخیص آن برای اهل فن هم بسیار دشوار است. از صفحه ۱٤٤

از سبحة الابرار یک قطعه سی و سه بیتی در حاشیه از میرزا احمد وقار بخط او و حاکی است که مجاب کتابت این کتاب را بپایان نرسانیده درگذشته است و محمود حکیم کتابت آنرا ادامه داده و تمام کرده است . وقتی کتاب بدست معتمدالدوله فرهاد میرزا رسید از وقار خواست که این مطلب روشن کند وچون اثری از نام مجاب در کتاب نبود این قطعه را وقار سروده که چند بیت آن اینست :

اوستادی متخلص بمجاب ‌ ‌ ‌ بود فتحعلی اندر کتاب
اوستادی ز اساتید زمان ‌ ‌ ‌ بشتش از رنج کتابت چوگان
خواست وقتی که بخط نامی ‌ ‌ ‌ زیب بدهد بکتاب جامی

رشتهٔ عمر گسستنش ایام ‌ ‌ ‌ زونشد رشته این سبحه تمام
کلکک او سیر چو تا اینجا کرد ‌ ‌ ‌ بر سر بستر و بالین جا کرد

.... ‌ ‌ ‌ ....

آنکه او بود چو شمس از کتاب ‌ ‌ ‌ گشت چون شمس توارتب بحجاب
اوستاد هنر آموز حکیم ‌ ‌ ‌ که بدو دوست بد از عهد قدیم
نونهال چمن مجد و کمال ‌ ‌ ‌ زادهٔ حضرت استاد و صال
کرد آهنگ که این سحر حلال ‌ ‌ ‌ رسد از معجز کلکتش بکمال
زادشد این سبحهٔ بگسسته درست ‌ ‌ ‌ واخرش گشت مطابق بنخست
کاین دو را مابه بداز یک فلزم ‌ ‌ ‌ رضی الله تعالی عنهم
لیک در آخر این طرفه کتاب ‌ ‌ ‌ محتجب بود و نهان نام مجاب
تا که این نامه ز اقبال زمان ‌ ‌ ‌ آمد اندر کف سالار جهان

.... ‌ ‌ ‌ ....

میر فرهاد لقب خاب عداه ‌ ‌ ‌ عم شه معتمدالدوله شاه

ت با داعی دیرینه وقار ‌ ‌ ‌ که تو این برده برانداز زکار

نه ز عدل است درین نغز کتاب — اثری هیچ نباشد ز حجاب
آنکه او مبتدع این نامه است — سبحه را زیب فزای از خامه‌است
از چه او نامش مستور شود — وندرین نامه نه مذکور شود
نام او ساز بنوعی مذکور — تا مگر سعی تو گردد مشکور

نسخه متعلق بکتابخانه فرهاد میرزا بوده ودر تاریخ سال ۱۲۸۰ بکتابخانه وارد شده است .

(۷۰۷)

باندازهٔ ۱٤۰ × ۲۲۵ - جلد تیماج سبز ترنج و جدول منگنه جدید - کاغذ فستقی جدول و کمند زرین - دوصفحه اول متن وحاشیه بین سطور طلا اندازی ، حاشیه مذهب منقش ودو صفحه قسمت دوم کتاب بین سطور طلا اندازی و بین مصاریع تسمهٔ منقش - دو سرلوح مذهب مرصع عالی که در کتیبهٔ هر یک عنوان روی متن زر نوشته شده است - عنوانها بمرکب الوان - پشت صفحه اول و آخر تمامی مذهب میناسازی متن نقش سرو و گل و بلبل . حاشیه متن لاجوردی بوته اندازی مذهب میناسازی عالی و مقابل هر یک از این دو صفحه یک صفحه کاغذ سفید که همان نقوش مقابل را در آن صفحه قطاعی کرده، زمینه آنرا کاغذ حنائی و ورقهٔ زر نهاده اند - ۱۹۳ صفحه ، هر صفحه ۱۵ سطر ، هرسطر یک بیت . ۹ میلیمتر - خط متن شکسته نستعلیق کتابت جلی وخط عنوانها شکسته نستعلیق نیم دو دانگ خوش رقم و تاریخ تحریر را محو کرده‌اند (قرن ۱۲) . (شمارهٔ ۱۹۹)

نسخه مشتمل است بر :

۱ ـ دیوان

ابن یمین فریومدی (محمودبن یمین‌الدین طغرائی)

شامل : مقطعات و قصاید :

آغاز :

«تا بدان‌قامت‌وبالا نظرافتادمرا   بس‌ملولست‌دل[۱] زسرووزشمشادمرا

پایان :

«گرنکوئی بجای نیک‌کنی   آن نباشد بغیر خرخاری »

۲ ـ رباعیات

حکیم عمر خیام نیشابوری

آغاز :

« ای در حرم ذات تو عقل اگه‌نی
وز معصیت و طاعت ما مستغنی »

پایان :

کای سید هاشمی چرا دوغ ترش
در شرع حلالست و می تلخ حرام

الله لك السموات والارض . »

در زمان ولیعهدی ناصرالدین شاه بدست او آمده و بسال ۱۲۸۲ ازعرض کتابخانه گذشته‌است . پشت صفحه اول مهر ولیعهدی و بالای صفحه اول مهر سلطنت اوهست .

باندازهٔ ۱۷۵ × ۲۰۰ - جلد تیماج ماشی ترنج و نیمترنج و سر ترنج وگوشه منگنه - کاغذ اصفهانی دو حاشیه و سه جدول مذهب - عنوانها بزر و نیل و شنگرف دو صفحهٔ اول متن و حاشیه مذهب مرصع عالی که در متن هفت بیت و در یک حاشیه سه بیت و در حاشیه دیگر دوازده بیت نوشته شده و بین سطور طلا اندازی‌است جز دو صفحه مزین ز دل یک سر لوح و نه سرفصل مذهب مرصع‌عالی دارد که در هر یک عنوان هر قسمت بخط رقاع خوش بآب زرنوشته شده - ۷٤۲ صفحه ، هر صفحه ۱٦۵ سطر ، هر سطریک‌بیت ٦۲ میلیمتر در متن ، ۱٤ بیت در دو حاشیه باریک اول و ۱۷ بیت در حاشیه عریض - خط نستعلیق کتابت و کتاب خفی متوسط رقم سلطان علی شیرازی - تاریخ تحریر سال ۸۸٤ . (شمارهٔ ۱۸۲) .

میان صفحات ٦۳۵ و ٦۳٦ چند صفحه ساقط است.

مجموعه مشتمل است بر :

امیر خسرو دهلوی

شامل : نعوت - غزلیات (مرتب) - مقطعات - رباعیات - مفردات (در متن) .

آغاز :

« حمد رانم بر زبان لله رب العالمین
آنکه جان بخشید در قرآن هدیً للمتقین

« گر شعر مرا نهند زین پس نامی
گر وحی نگویند کم از الهامی »

تم الکتاب بعون الملک الوهاب فی شهر رمضان المبارك سنه اربع و ثمانین و ثمانمائه الهجریه النبویه صلی الله علیه و سلم. کتبه العبد الضعیف سلطان علی الشیرازی.»

کاتبی نیشابوری (شمس الدین
محمد بن عبدالله)

شامل : قصاید ـ غزلیات (مرتب) رباعیات ـ مستزادات ـ معمیات ـ مفردات ـ مثنوی گلشن ابرار ـ مثنوی مجمع البحرین یا داستان ناظر و منظور با مقدمهٔ منثور ـ ده باب ـ و سی نامه (فاقد نامه های از بیست و سوم تا سی ام) ـ مثنوی دلربا . (در حاشیهٔ عریض تا صفحه ٦٦٨) .

آغاز :

« ای گل آدم بخمر جان مخمر ساخته
خاك ره را کیمیای مهر تو زر ساخته »

پایان :

« مرا فرصتی ده بختم کلام چگویم دگر چون سخن شد تمام

تمت الدیوان افصح المتکلمین و املح المتاخرین مولانا شمس الملة والدین محمد نیشابوری المعروف بکاتبی علیه الرحمة والغفران.»

۳ دیوان

کمال خجندی

شامل : قصاید و غزلیات (مرتب) ـ مقطعات ـ رباعیات .
(در حاشیهٔ باریک طرف لبهٔ کتاب و ازصفحه ۶۷۱ تا آخر در هر حاشیه باریک) .

آغاز :

« افتتاح سخن آن به که کنند اهل کمال
به ثنای ملک الملک خدای متعال »

پایان :

« آنکه در حسن مه حارده بود
دی شنیدم که به بوست بسی »

تم الکتاب بعون الملک الوهاب من کلام افصح المحققین شیخ کمال خجندی علیه الرحمة و الغفران ... »

حافظ شیرازی

شامل : غزلیات (مرتب) و از آخر غزلیات اندکی ساقط) قصاید (از اول اندکی ساقط) ـ مقطعات ـ رباعیات . در حاشیهٔ باریک طرف عطف کتاب) .

آغاز :

« الا یا ایهاالساقی ادر کأساً و ناولها
که عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکلها»

پایان :

« وان گوش که حلقه کرد درگوش جمال

آویزهٔ در ز نظم حافظ بادش »

تم‌الکتاب بعون‌الملک الوهاب من کلام افصح المتکلمین مولانا شمس الملة والتقوی والدین محمدالحافظ الشیرازی علیه‌الرحمة والغفران ... »

نسخه در حدود قرن یازدهم در ترکیه و از متملکات حاج مصطفی صدقی و در نیمهٔ اول قرن سیزدهم در تملک محمد علی میرزا دولتشاه فرزند فتحعلیشاه بوده و بسال ۱۲۷۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته است و مهرهای متعدد محمد علی میرزا و مهر ناصرالدین‌شاه در پشت صفحه اول هست .

(۷۰۹)

باندازهٔ ۱۶۵ × ۲۴۰ - جلد میشن عنابی ترنج و نیم‌ترنج وگوشه سوخت متن لاجوردی مذهب ، حاشیه ضربی طلاپوش . اندرون کاغذ ابری - صفحه ها متن و حاشیه ، کاغذ متن ختائی، حاشیهٔ حنائی دو جدول زرین - عنوانها بقلم زر و الوان - دو سرلوح و یک سر فصل مذهب مرصع عالی - پشت صفحه اول یک ترنج و سر ترنج مذهب مرصع عالی که عنوانها بخط رقاع بسفیداب درآن نوشته شده است - سه مجلس مینانور عالی - ۳۷۲ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت میلیمتر درمتن و ۱۴ بیت در حاشیه نستعلیق کتابت خوش - بدون رقم - تاریخ تحریر سال ۹۵۴ .

(شمارهٔ ۱۲۳۰۵).

بعضی صفحات وصالی شده و سقطاتی دارد .

مجموعهٔ مشتمل است بر :

۱ ـ مثنوی خورشید و جمشید

سلمان ساوجی

آغاز :

« آلهی پردهٔ پندار بگشای — در گنجینهٔ اسرار بگشای »

پایان :

« باقبال آمد این دفتر بپایان — الهی عاقبت محمود گردان »

در تاریخ کتاب و مدح سلطان معزالدین اویس خان

« برسم حضرت سلطان عهد شاه اویس
که عهد سلطنتش باد متصل بدوام
شد این ربیع معانی جمادی الثانی
سنه ثلاثه و ستین و سبعمائه تمام »

۲ ـ دیوان

امیر شاهی سبزواری

شامل : غزلیات (مرتب) ـ چند قطعه و رباعی (در حاشیه و قسمت آخر در متن و حاشیه) .

آغاز :

« ای نقش بسته نام خطت با سرشت ما
این حرف شد ز روز ازل سر نوشت ما »

پایان :

« از خواجه سرا ببر که افسوس بود
پهلوی چنین گلی چنان ریحانی »

۴ مثنوی مهر و مشتری

عصار تبریزی (حاج محمد)

در حاشیه

آغاز :

« بنام پادشاه عالم عشق — که نامش هست نقش خاتم عشق »

پایان :

« بختم انبیاء و ختم قرآن — که ختم کار ما برخیر گردان »

تم الکتاب المسمی بمهر و مشتری من تألیف افصح الشعرا خواجه حاجی محمد العصار علیه‌الرحمة فی اواسط شهر رمضان المبارك سنه اربع و خمسین و تسعمائة . »

یاد داشتها و مهر هارا محو کرده‌اند فقط اثر مهر ناصرالدین‌شاه در حاشیه هست .

(۷۱۰)

باندازهٔ ۱۲۵ × ۲۰۰ - جلد ساغری مشکی ساده ، اندرون نیماج حنائی ساده - کاغذ بخارائی نخودی دو جدول زرین - هرصفحه یک لچکی بوته مذهب - عنوانها بزر و لاجورد بخط رقاع خوش - دو صفحه اول متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی - پشت صفحه اول

در ترنج مذهبی عنوان دیوانها بسفیداب محرر نوشته شده چند ورق اول‌فرسوده و وصالی شده ـ چهار سر لوح و پنج سر فصل مذهب مرصع خوش که درکتیبهٔ هر یک عنوان هر کتاب بسفیداب تحریر دار بخط رقاع خوش روی متن زر نوشته شده است ـ ٨٦٨ صفحه ، هر صفحه ١٠ سطر هر سطر یک بیت ٦٢ میلیمتر در متن و ١١ بیت در حاشیه ـ خط نستعلیق کتابت تحریر متوسط ـ بدون رقم ـ تاریخ تحریر سال ٩٦٧ .

(شمارهٔ ٦٥٣)

مجموعه مشتمل است بر :

اهلی شیرازی

شامل مثنویهای نعوت ـ ترکیبات وقصاید تعازی ـ ترکیبات مناقب ـ غزلیات (مرتب) ـ مخمسات ـ مفردات ـ رباعیات ـ (درمتن)

آغاز :

« بنام خداوند لوح و قلم ....رقم »

پایان :

« سرمایهٔ عمر و زندگانی بنماند
شد عمر بباد و زندگانی بگذشت
تم الکتاب بعون الملک الوهاب ... »

هلالی جغتائی

شامل : غزلیات (مرتب) رباعیات ـ مثنوبات شاه و درویش (در متن) .

آغاز :

« ای نور خدا در نظر از روی تو ما را
بگذار که در روی تو بینیم خدا را »

پایان :

حشر او با رسول کن یارب
این دعا را قبول کن یارب

و الحمدلله رب‌العالمین . آمین . »

۳ ـ دیوان

امیر شاهی سبزواری

شامل : غزلیات (مرتب) ـ مخمسات ـ یک مثنوی کوتاه

آغاز :

« لبا لبست زخون جگر پیالهٔ ما دم نخست چنین‌شد مگرحوالهٔما »

پایان :

« ای رخت در کمال زیبائی خط و خالت جمال زیبائی »

تمام شد دیوان شاه انوشیروان عادل المتخلص بشاهی در تاریخ اواخر شهر جمادی الثانی سنه ۹٦۷ . »

٤ ـ دیوان

فغانی

شامل : قصاید ـ غزلیات (مرتب) ـ رباعیات ـ مقطعات ـ مفردات . (در حاشیه)

آغاز :

« ای شده.... نام توعقل گره گشای را
ذکر تو مطلع غزل عشق سخن سرای را »

پایان :

خزان آمد گریبانی برندی چاك خواهم کرد
بمن ده می که پر افشانی چون تاك خواهم کرد
تم الکتاب بعون الملك الوهاب .... »

٥ ـ دیوان

مانی

شامل : غزلیات (مرتب) ـ مقطعات (درحاشیه) .

آغاز :

« زهی ز بود تو پروا بود نشان همه
خدایی از نو بود بندگی از آن همه »

پایان :

« زر بدستش نشان داغ بود   که ز دستش نمی رود جایی »

اصفی

شامل : غزلیات (مرتب) ـ یک رباعی (در حاشیه)

آغاز :

« ساز آباد خدا را دل ویرانی را   یامده مهربتان هیچ مسلمانی را »

پایان :

« سالی که نکوست از بهارش پیدا است

امسال طراوت بهارش پیداست »

تم‌الکتاب والحمدلله رب‌العالمین.

ریاضی

شامل : غزلیات (مرتب) - یک قطعه (درحاشیه)

اغاز :

« صنع اوآن دم که نقش گنبد افلاك بست

نامهٔ خیرت ببال طایر ادراك بست

بایان :

« کرد دنبارا عوض با روضهٔ دارالسلام

زان سبب گشته است تاریخ وفات اوعوض

تم‌الکتاب بعون الملك الوهاب .... »

همایون

شامل : غزلیات (مرتب) - مفردات - رباعیات (در حاشیه

آغاز :

« ای زآتش جلال تو دوزخ زبانهٔ وزمزرع جمال توفردوس دانهٔ

بایان :

« ای تازه نهال ازکدامی جمنی کارام دلی دفع غمی جان منی

تم الکتاب الحمدلله رب العالمین »

۹ ـ دیوان

میر نیازی

سامل : غزلیات (مرتب و نا تمام فقط تا حرم سیم) (در حاسیه

آغاز :

« ای کارساز بنده و بخشنده گناه   دربارگاه عدل تو یکسان گدا و شاه

پایان :

« بیکار نیست آه نیازی بهر طرف   این نالها ز فرقت جانانهٔ کشم »

نسخه میان ٦٥٥ و ٦٥٦ سقطی دارد .

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذسته و درحاشیه صفحه اول مهر او هست .

(۷۱۱)

مجموعه

باندازهٔ ۹۰ × ۱۵۵ ـ جلد تیماج دولائی ابره ترنا کی سجاف و اندرون ماشی ساده ـ کاغذ محلف دولت آبادی و بغدادی وقطعه بخارائی جدول زرین ـ بعضی عنوانها بزرونیل و شنگرف ـ سرسخنهای دیوان مانی درمیان کتاب تماماً مذهب مرصع خوش ـ جهار سرلوح مذهب مرصع عالی و دو سرلوح مذهب لاجوردی سادهٔ خوش ـ ۵۳۳ صفحه هر صفحه بتفاوت ۱۷ و ۱۳ و ۱۲ سسر ، هر سطر یک ببت ۵۷ میلیمتر ـ بخطهای مختلف نستعلیق کتابت سوسط ـ بعضی بدون رقم و بعضی با رقم محمدعزمی (با قربی) ـ تاریخهای تحرر مختلف ۸۹٦ و ۹۵۳ و ۹٤۳ (یا ۹٦۳) .   (سمارهٔ ۱۱۰۸۰)

مجموعه یک دست نیست وکاتب‌های متعدد در سنوات مختلف آنرا نوشته‌اند وکسی آنهارا یک قطع کرده و در یک مجلد گرد آورده است. اینک مشتمل است بر :

هاتفی

آغاز :

« این نامه که کرد خامه بنیاد توقیع قبول روزیش باد

پایان :

« کردند ندا ازین کهن دیر کاحسنت احسنت تم بالخیر

تم . ۸۹۶ »

سلیم (یا سلیمی ، سلطان سلیم خان عثمانی)

شامل : قصاید و مقطعات ـ غزلیات (مرتب).

آغاز :

« خدایا ترا زیبد این پادشاهی که هرپادشه را تویشت و پناهی»

پایان :

« امیدم آنکه کند فتح باب رحمت و لطف

رحیم بر دل زار و امید بستهٔ من »

تم دیوان سلیم بدست فقیر محمد الشهیر بعزمی [یابقربی ؟]

عفی عنه . »

۴ ـ دیوان

مانی شیرازی

شامل : غزلیات (مرتب) .

آغاز :

« زهی ز نور تو پیدا شده نشان همه
خدائی از تو بود بندگی از آن همه »

پایان :

« مانی که نام من آمد ز آسمان
دانند اهل فضل که مانی ثانیم »

تمت‌الکتاب بعون‌الله الملک وهاب. تحریراً فی جمادی‌الثانی سنه ۹۵۳ »

این مانی مشهدی (متوفی سال ۹۲۳) نیست و شیرازی است که از ملازمان شاه اسمعیل اول صفوی بوده و نسخهٔ دیوان او در زمان حیات او کتابت شده است که در پشت دیوان او چند بیت ازاو نقل کرده و عنوان « مانی سلم‌الله » باو داده‌اند.

همایون

شامل : غزلیات (مرتب)

آغاز :

« بی توجائی که شود خاک دل چاک آنجا
تا ابد لاله براید ز دل خاک آنجا »

پایان

« در ره عشق همایون بلب آمد جانم
کاش این قاعده را ازتو نیاموختمی »
تمت الکتاب بعون الملک الوهاب . »

ورق دوم این جدول از دیوان ساقط است و آنرا وصالی کرده‌اند

۵ ـ دیوان

صالح

شامل : غزلیات (مرتب)

آغاز :

« ای بدرگاه تو نیاز همه لطف عام تو کارساز همه »

پایان :

« برخاطرت ز بودن صالح اگر غمی است
خود را چرا خلاص ازین غم نمی کنی »

تم فی ۳ شهر الشوال سنه ۹٤۳ (یا ۹٦۳) .

مجموعه در مملکت عثمانی گرد آمده و تصحیف شده '
انتقالی از قصر بلور بکتابخانه .

(۷۱۲)

باندازهٔ ۱۱۳ × ۱۹۷ ـ جلد میشن مسکی ترنج نیم و ترنج و گوشه بریده ضربی متن زرین بوته عنابی خوش تریاکی ، اندرون تیماج جیگری ترنج و گوشه تسیمبن ساده ـ کاغذ بغدادی جدول زرین متن زرفشان غبار ـ عنوانها بزر تحریر دار ـ دو صفحه اول

بین سطور طلا اندازی منقش - شش‌سرلوح مزدوج مذهب لاجوردی ترکی خوش که درکتیبهٔ هر یک عنوان هرقسمت بسفیداب تحریردار روی متن زر نوشته شده است - ٥١٦ صفحه ، هر صفحه ١٣ سطر ، هر سطر یک بیت ٥٨ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی متوسط ترکی - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ١٠) . (شمارهٔ ١٠١١٧

مجموعه مشتمل است بر :

١ - دیوان

اهلی شیرازی

شامل : غزلیات (مرتب) - مسدس - مقطعات - رباعیات مفردات .

آغاز :

« زشرح درد من خون شد دل خلقی بمحفلها
سخن کز روی درد آید کند تأثیردردلها »

پایان :

« بیگانه وار می‌گذرد آشنای من
بر من اگر چنین گذرد عمر وای من »

٢ - دیوان

امیر شاهی سبزواری

شامل : غزلیات (مرتب - مقطعات - رباعیات .

آغاز :

« ای نقش بسته نام خطت با سرشت ما
این حرف شد ز روز ازل سر نوشت ما »

پایان :

« یار بگذشت و نبودی سر حال دل ما
گفتم انصاف نه‌اینست ، هماندم برگشت

هلالی جغتائی

شامل : غزلیات (مرتب) - یک قطعه و سه رباعی .

آغاز :

« ز اشک لاله گونم تا بخون آغشته منزلها
همه گلهای رسوایی برون می‌آید از

پایان :

« شد عمر تمام نا تمامیم هنوز
صد بار بسوختم و خامیم هنوز

اصفی

شامل : غزلیات (مرتب) - رباعیات .

آغاز :

« تا در چمنی بوی تو یابم ز سمنها
چون آب دوم نعره زنان گرد چمنها

پایان :

« بر تربت من بجای آب ای ساقی
میریز سبو سبو شراب ای ساقی

بنائی

شامل : غزلیات (مرتب) - سه رباعی .

آغاز :

« بسرمه آنکه سیه کرد چشم یار مرا
بسان سرمه سیه کرد روز گار مرا »

پایان :

« صبرست و سفر علاج دل من گویند
چون صبر ندارم بسفر خواهم رفت »

مانی

شامل : غزلیات (مرتب) - رباعیات .

آغاز :

« زهی ز بود تو پیدا شده نشان همه
خدایی از تو بود مبتدل از آن همه »

پایان :

« ای غم اندر سینهٔ تنگم بیا هرسو به بین
کانچه باشد غیردردعشق آتش درزنش »

نسخه در تملک یحیی نامی بوده و بسال ۱۳۲۰ ازکریم بن آقا بسردار مکری انتقال یافته است - انتقالی از قصر بلور .

باندازهٔ ۹۵ × ۱۶۰ - جلد نیماج حنائی ساده یک لائی - کاغذ دولت آبادی جدول زرین - عنوانها بخط رقاع خوش بقلم زر- دو سرلوح مذهب لاجوردی خوش - که درکتیبهٔ هر یک عنوان کتاب بخط رقاع نوشته شده است ۳۲۲ صفحه ، هر صفحه ۱۱ سطر ، هر سطر یک بیت ۵۲ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۰) . شمارهٔ (۱۱۱۲۹) .

مجموعه مشتمل است بر :

فغانی

شامل : غزلیات (مرتب) - مقطعات - قصاید - رباعیات - مفردات .

آغاز :

« ای سر نامه نام تو عقل گره گشای را
ذکر تو مطلع غزل عشق سخن سرای را »

پایان :

« ز مهر و ماه بگذشتی بگاه جلوهٔ خوبی
تعالی‌الله همین است ای پسر معراج محبوبی

- الکتاب . »

بنائی

شامل : غزلیات (مرتب) - رباعیات - معمیات .

آغاز :

جون تب غم دگر کند حال من خراب را

برلب من جز آبله کس نچکاند آب را »

پایان :

« دوش گشتم بی‌تو از سوز جگر

شمع را بـاه دل شب تـا سحر »

حاشیهٔ صفحه اول که یادداشتهائی داشته بریده‌اند - انتقالی از خانه لسان‌السلطنه .

(٧١٤)

باندازهٔ ١١٢ × ١٩٨ - جلد مقوای روغنی ممتاز کار دورهٔ صفوی اصفهان ، بوم مشکی دو مجلس بزم نقاشی. حاشیه مذهب ، اندرون تیماج ساده ساق چناری - کاغذ دولت آبادی الوان جدول و کمند زرین - یک سرلوح مزدوج مذهب متوسط که درکتیبهٔ آن « بسمله » نوشته شده است - ١٦٨ صفحه، هر صفحه ١٦ سطر ، هرسطر یک بیت ٦٣ میلیمتر در متن و ١٦ بیت در حاشیه - خط نستعلیق تحریر کتاب خفی متوسط - رقم محمد فصیح - تاریخ تحریر سال ١٠٧١ . (شمارهٔ ٥٨٦) .

مجموعه مشتمل است بر :

نظیری نیشابوری

شامل : غزلیات (مرتب) - ترجیعات - رباعیات - قصاید .

آغاز :

« اذا ماشئت ان تحیی حیوة حلوة المحیا

برسوائی بر آور سر زمستوری برون‌نه پا »

پایان :

« تاریخ تو برجبههٔ ایام نگارست		صبح دوم ازمشرق اقبال دمیده »

صفی

شامل : غزلیات (مرتب) ـ رباعیات .

آغاز :

« ساز آباد خدا یا دل ویرانی را		یامده سهربتان هیچ مسلمانی را

پایان :

« شد قحط امید وخوردنی نیست مرا

باری ببهانهٔ سفر روزه خورم »

تمت‌الکتاب بعون‌الملک الوهاب . بتاریخ شهر جمادی الثانی احدی و سبعین بعد الف سمت تحریر در دارالسلطنه اصفهان یافت کتبه‌العبد المذنب المحتاج محمد فصیح » (کلمه فصیح درست خوانده نمیشود) .

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و پشت صفحه اول مهر او هست .

(۷۱۵)

باندازهٔ ۱۱۵ × ۱۹۳ ـ جلد روغنی کشمیری دو رو درخت

و بوته نقاشی ـ کاغذ کشمیری جدول و کمند زرین ـ دوصفحه اول هر دو دیوان بین سطور طلا اندازی ـ دوسر لوح یک سر فصل و چند سر سخن مذهب مرصع میناسازی متوسط ـ ۶۰۰ صفحه، هرصفحه ۱۲ سطر، هر سطر یک بیت ۶۸ میلیمتر ـ خط نستعلیق کتابت جلی متوسط ـ بدون رقم ـ تاریخ تحریر ۱۲۰۳ . (شمارهٔ ۱۰۰۷)

مجموعه مشتمل است بر :

محتشم کاشانی

شامل : غزلیات (مرتب)

آغاز :

« ای گوهر نام تو تاج سر دیوانها
ذکر تو بود عنوان آرایش عنوانها

پایان :

« یارب نگاهدار تو ایمان برآن کسی
کین خطمن بخواند و بر من دعا کند»

مشتاق

شامل : قصاید ـ غزلیات (مرتب) ـ ترجیات ـ رباعیات (مرتب) مقطعات تواریخ .

آغاز :

« مخوان زدیرم بکعبه زاهد که برده از کف دل من آنجا
بناله مطرب بعشوه ساقی بخنده ساغر بگریه مینا»

پایان :

«کلکم نوشت مشتاق تاریخ سال فوتش
حیف از حیات نادان افسوس مرك دانا
تمت تمام شد بعون‌الله تعالی وکرمه.»

در هشت صفحه بیاض بدرقه کتاب اشعار متفرقه وماده‌تاریخها بعداً نوشته شده است و این قسمت تاریخ تحریرسال ۱۲۱۳ دارد.

انتقالی از خانه‌لسان‌الدوله.

(۷۱۶)

مجموعه

باندازهٔ ۱۳۲ × ۲۳۵ - جلد ساغری مشکی ترنج و نیمترنج عنابی ترنج و سر ترنج ضربی بوم زر - کاغذ خانبالغ دو جدول زرین متن زرفشان غبار حاشیه افشان سرخ - هرصفحه سه لچکی مذهب لاجوردی - عنوانها بزر در سر سخنهای منقش - دو صفحه اول متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی منقش - سه صفحه آخر بین سطور منقش مذهب که بدو لچکی مذهب مرصع تمام شده است - تکسرلوح مذهب مرصع خوش - ۲۴۶ صفحه ، هر صفحه ۱۳ سطر ، هر سطر یک بیت ۶۵ سیلیمتر در متن و ۴۳ بیت درحاشیه - خط نستعلیق کتابت و کتابت خفی و غابر عالی بشیوهٔ کتابت میرعماد - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۱). (شمارهٔ ۱۲۲۳۳).

مجموعه مشتمل است بر :

۱ - مثنوی محمود و ایاز

زلالی خوانساری

آغاز :

«بنام آنکه محمودش ایازاست   غمش بتخانهٔ نازونیاز است.

پایان :

« ولی نقش نگین برخاتم دل   شده ختم سخن برجان بسمل »

حسب الفرموده جامع کمالات صوری و معنوی بهزادبیک سلمه‌الله باتمام رسید . »

دیباچه گلزار

ظهوری ترشیزی

آغاز :

«خرمن چمن سخن بطراوت‌حمدبهارپیرائیست که گلزار ابراهیم در رخسار یوسف طلعتان نخوت نمرود رسانید .... »

پایان :

« داستان شد ختم بستان رخش   غیرت گلزار ابراهیم باد »

ظهوری

آغاز :

« سرودسرایان عشرتگه قال که‌بنورس سرابستان حال کارکام درزبان ساخته .... »

بایان :

« هم بوفق مدعابش رسم و قانون زمان

زبن دعاها بر اجابت سنت بسیار باد .»

٤ - دیباچه خوان خلیل

ظهوری

آغاز :

« ای از تو بر اهل تخت و اکلیل سبیل
گر ذکر جمیلست وگر قدر خلیل »

پایان :

« تادراین مهمانسرا خوان خلیل آمدییاد
میزبان خلق ابراهیم عادلشاه باد
تمت خوان خلیل افصح المتکلمین المتأخرین مولانا ظهوری . »

٥ - مثنوی سام و بهرام

عبدالرزاق لاهیجی

آغاز :

« خداوندا دلی ده آشنا روی   که تابد جزتو از هرآشنا روی»

پایان :

« شالی دخل استعداد با خرج   نوازشهای گوناگون در و درج
حسب الفرمودهٔ صاحبی ام بهزاد بیک باتمام رسید . »

مثنوی محمود اباز در متن وبقیه در حاشیه نوشته شده است .
یادداشتها و مهر هارا محوکرده‌اند - اسردادی از کتب
مسروقه است .

(۷۱۷)

مجموعه

باندازهٔ ۱۳۰ × ۲۳۳ - جلد تیماج ترنج و سر ترنج ضربی

اندرون میشن عنابی ترنج و سرترنج سوخت معرق زمینه زر خوش - کاغذ کشمیری کبود جدول و کمند زرین متن افشان غبار بین مصراعها تسمهٔ حلکاری - تمامی صفحات حاشیه حلکاری - تمامی صفحات حاشیه حلکاری - چهار سرلوح مزدوج مذهب مرصع خوش - ۲۳۱ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت ۶۵ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خوش و متوسط - بدون رقم وتاریخ تحریر (قرن ۱۱) (شمارهٔ ۱۰۰۱۸) .

مجموعه مشتمل است بر :

۱ - ویس و رامین

فخرالدین اسعد گرگانی

که نا تمام و فقط ۱۶ صفحه اول مثنوی و شامل ۵۴۸ بیت است .

آغاز :

« خدای باك بی همتای بی‌یار   هم از اندیشه دور وهم زدیدار »

پایان :

«نخواهد هیچکس بدبختی‌خویش   نجوید هیچ عاقل سختی خویش»

۲ - منتخب

لامعی جرجیانی

شامل تغزلات و محتوی حدود ۱۳۰ بیت است .

آغاز :

« ای جون بری و بتن جون حور
روی تو جون‌روز وموی جون شب دیجور

پایان :

« دو پای رقص کنی بکل اندر زاب چشم

دو دست رود زن زعنا کشت روی زن »

سنائی غزنوی

آغاز :

« ای درون پرور برون آرای   وی خرد بخش بی‌خرد بخشای»

بایان :

« غم کربزد چو اوشود خندان   سبک و پای جامه در دندان

مولانا محمد صوفی آملی مازندرانی

در نیمهٔ اول قرن یازدهم در هندوستان می‌زیسته و بسال ۱۰۳۵ درگذشته است و ساقی‌نامه وی که در همین دیوانست بسال ۱۰۰۰ بنظم آمده است .) این دیوان مشتمل است بر : قصاید دو ورق از اول ساقط) ـ غزلیات (مرتب) ـ رباعیات ـ ساقی نامه مفصل .

آغاز موجود :

« آنچنان گشته ام که بیزارست

گوش از آواز و دیده ازدیدار »

بایان :

«که بر نظم این گوهر آبدار

ز تاریخ هجرت شدستی هزار »

نسخه در مرمتی که شده جابجا صحافی شده است و ترتیب کتاب در ابتدا باین قسم بوده است :

ساقی نامه ـ قصاید ـ غزلیات ـ رباعیات محمد ـ منتخب حدیقه الحقیقه ـ ویس ورامین ـ منتخب دیوان لامعی .

بسیاری از یادداشتها و مهرها را محو کرده‌اند اوبسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته ودر حاشیه صفحه اول‌نام فتحعلیشاه بسفیداب روی متن زر درهم ترنجی نوشته شده است بسال ۱۲۸۲ از عرض فتحعلیشاه گذشت و در حاشیه صفحه اول مهر او هست ـ از جمله کتابهای استردادی از لسان‌الدوله است .

(۷۱۸)

باندازهٔ ۸۰×۱۵۰ ـ جلد تیماج عنابی یک لائی ساده ـ کاغذ اصفهانی الوان جدول زرین ـ عنوانها بزر ـ دو صفحه اول هشت‌لچکی مذهب مرصع خوش دارد و بین مصراعها تسمهٔ مذهب گره است ـ یک سر لوح مزدوج مذهب مرصع عالی ـ ۲۳۸ صفحات بعضی‌بچلیپ نوشته شده و هر یک ۷ بیت‌و بعضی معمولی در ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت . ٤ سانتیمر ـ خط نستعلیق کتابت خفی خوش ـ کتاب از دو قسمت متمایز جمع شده است و نیمهٔ اول رقم تاریخ ندارد (ورق آخر ساقط است) و نیمهٔ دوم علی‌رضا و تاریخ تحریر سال ۱۰۲٤ دارد تاریخ تحریر نیمه اول مقدم بر نیمهٔ دوم است .

(شمارهٔ ٦٤٣)

مجموعه مشتمل است بر :

۱ ـ منتخبات اشعار

شامل غزلیات و افراد متفرق از: کمال‌الدین اسمعیل اصفهانی . سعدی ـ محتشم ـ وحشی ـ امینی ـ ناصح ـ رضائی ـ کاشانی ـ امیرخسرو ـ میلی ـ خاقانی

آغاز :

« دوست می‌دارد دلم جورو جفای دوست را
دوستر ازجان و دل درد و بلای دوست را »

پایان :

« چنین که بر زدهٔ چابکانه دامن ناز
سوی کدام سیه روزگار میگذری »

حکیم شفائی

از اول یک ورق ساقط دارد .

آغاز موجود :

« نگاه خیرهٔ عاشق تماشا نمک بر وردهٔ چشم تمنا ،

پایان :

« پی تاریخ فکر آلود گشتنم خیال آسا بر سو زود گشتنم ،
« سخن را می گشودم پرده ازچهر که ناگه رو نمود این نسخهٔ مهر
نهال فکر باطل کندم از بیخ که هم این نسخهٔ مهرست تاریخ

کند هرکس دربن گلشن صبائی گل تحسین فشاند بر شفائی
تمت النسخه مهر بتاریخ شهر رمضان المبارک
عشرین والف. کتبه العبد المذنب علی رضا غفر ذنوبه وستر عیوبه .

(« این نسخهٔ مهر » تاریخ نظم مثنویست که عبارت از سال ۱۰۲۱ باشد .)

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و پشت صفحه اول مهر او هست.

(۷۱۹)

باندازهٔ ۱۳۰ × ۲۴۵ - جلد تیماج مشکی ترنج و سر ترنج منگنه جدید - کاغذ اصفهانی جدول زربن و کمند - عنوانها بشنگرف دو سر لوح ویک سرفصل مزدوج مذهب موصع خوش - ۶۶۲ صفحه ، هر صفحه ۱۵ سطر ، هر سطر یک بیت ۷۴ سانتیمتر در متن و ۱۳ بیت در حاشیه - خط نسخ کتابت خفی متوسط - رقم محمد علی - تاریخ تحریر سال ۳ - ۱۰۸۲ . ۱۰۸۳ تا ۱۸۰۲ (شمارهٔ ۲۰۹)

مجموعه مشتمل است بر :

اوحدی

آغاز :

« قل هوالله لامر قد قال   من له‌الحمد دائماً منوال »

پایان :

« دل اورا بذکر عادت کن   کار او ختم بر سعادت کن »

تمت‌الکتاب بعون الملک الوهاب علی بداهل العبادعبدالغنی ابن خلیل‌الله کارزانی .... فی ناریخ بیستم شهر شوال سنه‌اتنان و ثمانین بعدالف سنهٔ ۱۰۸۲ ، نمت . »

۲ ـ مخزن الاسرار

نظامی

آغاز :

« فاتحهٔ فکرت و ختم سخن هست کلید در گنج حکیم »

پایان :

« شکر که این نامه بعنوان رسید پیشتر از عمر بپایان رسید »

۳ ـ الهی نامه

شیخ عطار

آغاز :

« الهی نامه را آغاز کردم در گنج سعادت باز کردم »

پایان :

«که جز از فضل تو رویی ندارد که از طاعت سر موئی ندارد :»

سیح محمود سبستری

آغاز :

« بنام آنکه جانرا فکرت آموخت جراغ دل زنور جان برافروخت »

پایان :

« بنام خویش کردم ختم و پایان الهی عاقبت محمود گردان ،

تمت الکتاب بعون الملک الوهاب فی سنهٔ ۱۰۸۳ »

٥ ـ منتخب دیوان

ابن یمین

و آن شامل چند مثنوی کوتاه ببحور مختلف است که آنرا در هفت « مجلس » نهاده است و بدنبال آن چند مثنوی دیگر در « عشق و احوال آن ، آورده است و آخرین مثنوی را ابن یمین « مجلس افروز » نام داده و آورده است :

نسخهٔ دلفریب جانسوز است نام این نسخه مجلس افروز است »

و در پایان مخمسی و چند رباعی است :

آغاز :

« پیش از آن دم که بود کون و مکان
بود آن گنج گرانمایه نهان »

پایان :

« آن جامهٔ شاهی که باطلس ندهم
در صومعه این خرقهٔ پشمینهٔ ماست »

٦ ـ منتخب غزلیات

مولانا جلال‌الدین بلخی

(مرتب بحروف قوافی)

آغاز :

« تا که دارالملك دل برهم زند ملك نوشیروان و دارا ساعنی

پایان :

قدوقع الفراغ من تحریر هذالمنتخبات فی شهر ربیع‌الاول سنه

ثلاث و ثمانين بعد الف » حسب الخواهش ـ حکیم محمد اکرم باتمام رسید . حرره العبد محمد غنی . »

نسخه در تملک آقا لرخان وزیر گرجستان بوده و بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و مهر او در بالا و حاشیهٔ صفحه اول هست .

(۷۲۰)

باندازهٔ ۲۱۵ × ۹۲ بقطع بیاضی ـ جلد تیماج دولائی ابره حنائی سجاف و اندرون ماشی ساده جدول منگنه مذهب ـ کاغذ فرنگی الوان جدول زرین زرفشان ـ دو صفحهٔ اول و حاشیه بونه اندازی منقش ـ یک سرلوح مذهب مرصع عالی ـ عنوانها بسرخی ـ ۳۸ صفحه ، در هر صفحه بتفاوت از ۱۲ تا ۲۴ بیت بطرز چلیپا و مستقیم نوشته دارد ـ خط شکسته نستعلیق کتابت و کتابت خفی عالی ـ رقم علی اصغر همدانی ـ تاریخ تحریر سال ۱۲۱٤ . (شمارهٔ ٦٤٥) .

مجموعه مشتمل است بر :

محمد نصیر اصفهانی

که مصدر بدیباجه منثور بیاض و یک صفحه اشعار متفرقه است .

آغاز نسخه :

« المنته لله که زهستی رستم   بانفد بقاز تنگدستی رستم »

آغاز مثنوی :

« شبی با نوجوانی گفت پیری کهن دردی کشی صافی‌ضمیری»

پایان مثنوی :

« بحق جویای حق را رهنما اوست
ز کار اهل‌دل مشکل‌گشا اوست »

بتاریخ ۱۲ ذی‌حجه‌الحرام در باغ شجاع آباد قلمی کردید. انشاالله بمطالعهٔ مخادیم رسد. مشقة علی اصغرالهمدانی.)

که قطعاتی از شعرای ذیل :

آشوب ـ آصفی ـ آوجی ـ ابن یمین ـ ابوالحسن ـ ابوسعید ابوالخیر (شیخ) ـ ابوالقاسم ـ احمد خان بیک ـ اعجاز ـ الفت (داود) ـ انیس ـ اهلی ـ بابا طاهر ـ بابا فغانی ـ باقر خلیل ـ بهشتی ـ جامی ـ جعفر (میر) ـ حافظ ـ حسابی ـ خاقانی ـ خان‌خانان خسرو ـ خواجه امیر بیک ـ درکی ـ درویش عبدالمجید ـ رضائی گیلانی ـ روحانی ـ روزبه ـ رونق ـ زلالی ـ سالک قزوینی ـ سبحانی ـ سعدی ـ سلطانعلی ببک ـ سلمان ساوجی ـ سلیم ـ سنجر (میر) ـ شانی نکلو ـ شاه محمود ـ شاهمیر (میر) انتخاب کرده‌است و ترجمهٔ احوال مختصری از بعضی شعرای گمنام که شعر آنها را آورده نوشته است ونیز معدودی منتخبات منثور در ضمن اشعار نقل کرده است.

آغاز :

« آئینه دوست روی نیکوست به بین
عکس که در آن آینه زانروست به بین »

پایان :

« بضاعت نیاوردم الا امیـــد

خـدایـا ز عفوم مکن نـا امیـد

حسب الاشاره ... ابالت و عظمت و جلالت دستگاه ....
فتحعلی خان ... در دارالسلطنه اصفهان .... بتاریخ یوم الجمعه
شهر شوال المکرم سنه ١٢١٤ سمت تحریر یافت.... نمقةالعبدالافل
الاحقر الجانی علی اصغر الهمدانی سنه ١٢١٤ »

« از آنجا که هر چیزی را نصیبی رسیده است.... مهدیعلیخان
بهادر خراسانی که از جانب وزیر بادشاه فرنگ بایلچی گری ایران
آمده بود ، خواهشمند این مجموعه گردید . کمترین بماض را بنام او
رقم نمود .... »

بسال ١٢٨٢ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و مهر او
در بالای سرلوح هست .

(بقیه از ذیل صفحه قبل)

شریف تبریزی - ظهوری - عارف شبانکاره - عبدالرزاق عزمی - عصمت
بخاری - عصمتیه - عطا (مبر) - عطار - علی اصغر همدانی - علی قلی بیک -
علیمردان (میرزا) - عمادلر - غیاثاآوجی - غیاثاحلوائی - فتوی - فرصت -
فربی - فصیحی - فضولی - فغانی - فهمی - قاضی جمال الدین - قاضی
نوری - قدسی - قیصر ترکمن - کامران بک - لوائی - مایل - مجد همگر -
مجید (- درویش عبدالمجید) - محتشم - محمد صادق بیک -
محمد مؤمن - محمد نصیر حکیم باشی - محمد صالح جغتائی (اسر ؛
محوی - مخفی - مسعود - سعد سلمان - مشتاق (میر) - مشرب - مشرقی -
مظفر حسین - معصوم (میرزا) - مکتبی - ملک قمی - ملک مشرقی -
ممناز - منصور - مولوی - مؤمن حسین یزدی - مهستی - ندیم -

نسیم شاملو - نظام (میرزا) - نظیری - نگاری - نوائی (امیرعلیشر) نور جهان‌بیگم - نوعی - وارث - واهب (میرزا حسن) - وحشی - وحید (میرزا طاهر واقعه نویس) - هلالی جغتائی - همایونشاه (امیر) .

(۷۲۱)

باندازهٔ ۱۹۵ × ۳۱۲ - جلد میشن دو لائی ابره عنابی ترنج و سر ترنج وگوشه ضربی زمینه طلاگل برجسته مشکی، اندرون ماشی و سر ترنج وگوشه ضربی زمینه‌طلاگل برجسته مشکی ، اندرون تیماج ماشی ترنج و سر ترنج مذهب - کاغذ فرنگی جدول وکمند زرین - دو صفحه اول و دو صفحه درمیان کتاب بین سطور طلا اندازی - دو سر لوح مزدوج مذهب مرصع عالی - ۲۸ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت ۱۱۵ ملیمتر - خط نستعلیق و یک صفحه شکسته نستعلیق نیم‌دو دانگ خوش - تاریخ تحریر سال ۱۲۲۶ . (شمارهٔ ۱۱۲۲۷) .

مجموعه مشتمل است بر :

۱ - مثنوی پیر و جوان

محمد نصیر اصفهانی

آغاز و پایان : مانند نسخهٔ پیش .

۲ - قصیده و چند مثنوی کوتاه

محمد جعفر منجم - عرفی شیرازی - امینی شاملو - امیر خسرو دهلوی

که قصاید در مدیح حسینعلی میرزا فرمانفرمای فارس سروده است .

آغاز :

« خوش آن کوراست در کیتی نگاری چابک و زیبا
سمن سیما و مهرآسا قدح پیما و روح افزا »

بایان :

« بادا عدوی جاه تو بردار انتقام
تا حشر اسیر هون و هوان در برابرم

حسب‌الامر ... فرمانفرمای مملکت فارس ادام‌الله دولته و اقباله حسینعلی میرزا . کمترین بندگان آستان معدلت مشحون علی محمد بنحربر این دو قصیدهٔ غرا که از نتیجهٔ افکار ابکار طبع گهر بار جناب وحیدالعصر والزمانی میرزائی میرزا محمد جعفر منجم باشی سرکار والا ومثنوی میرزا محمد نصیر اصفهانی و مثنوی سید محمدالمتخلص بعرفی شیرازی و مثنوی امینی شاملو و مثنوی امیر خسرو دهلوی ... است .... امر بتحریر آن فرموده است ...... پرداخت ... سنه ۱۲۲۶ . »

انتقالی از خانه لسان‌الدوله .

(۷۲۲)

باندازهٔ ۱۱۵×۲۱۵ - جلد تیماج سرخ منگنه زرکوب جدید - کاغذ سمرقندی قطعه الوان جدول زرین - ۴۱۲ صفحه ، هر صفحه ۱۴ سطر ، هر سطر یک بیت ...سه سرلوح مذهب مرصع عالی - دو صفحه اول متن و حاشیه تشعیر سازی مذهب - سر فصلها مذهب مرصع و عنوانها بقلم الوان روی متن زر - دو مجلس تصویرمیناتور ممتاز که حاشیه مجلس اول تشعیرسازی مذهب است - خط نستعلیق

کتابت خفی عالی ـ رقم شاه قاسم ـ تاریخ تحریر سال ۱۰۱۸ .
(شمارهٔ ۵۱۵) .

مجموعه مشتمل است بر :

۱ ـ منتخب شش دفتر مثنوی

مولانا جلال الدین

«بشنوازنی چون حکایت‌می‌کند   وز جدائیها شکایت می‌کند »

پایان :

« هم درین سوراخ بینائی گرفت   در خور سوراخ دانائی گرفت

درکتابخانه نواب مستطاب متعلی القاب خانی عالیشانی منبع‌الاحسانی حسن خان شاملو صورت تحربر بافت .کتبه المذنب شاه قاسم فی غره شهر ربیع‌الاخر سنه ۱۰۲۸ . »

۲ ـ منتخب

سنائی

آغاز :

« حمد و شکر ثنا علی الا طلاق   ذات حق را سزد باستحقاق »

پایان :

« ابدالاهر صد هزاران عام   باد بر مصطفی درود و سلام

تمت‌الکتاب بعون الملک الوهاب فی‌غره شهر جمادی‌الاخر ۱۰۱۸ درکتابخانه نواب نامدار خانی عالیشانی منبع الاحسانی کیوان وقاری حسن خان شاملو قورجی شمشیر صورت تحرر بافت. کتبه‌المذنب شاه قاسم الکاتب غفر ذنوبه ستر عیوبه . »

چنانکه گذشت تاریخ کتابت منتخب مثنوی سال ۱۰۲۸ و حدیقه ۱۰۱۸ است ولی کاغذ و قطع و خط یکی است ، فقط تذهیب سرلوح ها اختلاف دارد و سرلوح دوم زیباتر است . ممکن است که ایندو نسخه با اختلاف ده سال کتابت شده و بعداً آن دو را دریک جلد جمع کرده باشند و تازگی جلد مؤید این نظر است .

درپشت صفحه اول یک رباعی از فرخ و دو رباعی از نادری بخط خودشان نوشته شده است .

بسال ۱۳۰۱ وارد کتابخانه شده است .

(۷۲۳)

باندازهٔ ۱۲۲ × ۲۱۵ - جلد تیماج یشمی نرنج و - وگوشه و جدول منگنه جدید - کاغذ بخارائی الوان جدول زرین متن زرفشان غبار - برسرهرقطعهٔ شعر دو لوح کوچک مذهب منقش وبین مصراعها تسمهٔ مذهب - عنوانها بسفیداب تحریر دار روی متن زر در سر سخنهای بوته اندازی - دو صفحهٔ اول هریک از منتخبات بین سطور طلااندازی منقش و هریک یک سرلوح دریج مذهب مرصع خوش (جمعاً چهار سر لوح) که در کتیبهٔ هریک عنوان آن بسفیداب تحریر دار روی متن زربوته اندازی نوشته شده است - دو مجلس تصویر میناتور خوش که اندکی فرسوده شده است - ۳۲۲ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هرسطر یک بیت ۷۳ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۰) . (شمارهٔ ۶۶۱) .

مجموعه مشتمل است بر منتخب غزلیات و مثنویهای :

۱ ـ غزلیات

شهیدی

از آخر لااقل یک ورق ساقط دارد .

آغاز :

« بطرف مبکدها روز بی نوائی ما
سفال چرخ بود کاسهٔ گدائی ما »

پایان موجود :

«ای کمان ابرو شهیدی رابکش چون عاشق است
در کمان ناوك چه بهر کشتن آهد نهی »

۲ ـ غزلیات

لسانی

از اول و آخر لااقل یک ورق ساقط و اوراق موجود مشوش است .

آغاز موجود :

« رخت نازك تر از برگ سمن مبخواسنم دیدم
قدت حالکتر از سرو جمن مبخواسم دیدم .»

پایان موجود :

« من ترا بار دگر ای گل نر دانستم
رنگ بداد بو یک باردگر دانسم »

۳ ـ خمسه

نظامی

از اول ساقط .

آغاز موجود :

« چون عشق بصدق ره نمایـد
یک خوبی دوست ده نمایـد »

پایان :

« نه بس داوری هست آن سست رای
که سخنی رسانـد بخلق خـدای »

٤ ـ غزلیات

سعدی

مرتب بحروف قافیه .

آغاز :

« گرماه من بر افکند از رخ نقاب را
برقع فرو هلد بجمـال آفتاب را »

پایان :

«بخنده گفت که سعدی سخن درازمکنش
میان تهی و فراوان سخن چو ضنبوری »

٥ ـ غزلیات

امیر خسرو دهلوی

مرتب .

آغاز :

«بازدل گم گشت در کوی سن دیوانه را
ازکجا کردم نگاه آن سکی فلا ـ ـه ر

پایان :

« به آب دیدهٔ خسرو ببخشای

چوجان ترکرد چشمش ترچه داری »

بابا فغانی

شامل منتخب : قصاید ـ غزلیات ـ رباعیات .

آغاز :

« ای سرنامه نام تو عقل گره گشای را

ذکر تو مطلع غزل عشق سخن سرای را»

پایان :

« از کیسهٔ دشمنان چه غم عاشق را

هرچندکه دشمن ضعیفش فلک است »

سه صفحه آخر و یک صفحه پشت ورق اول کتاب ، یک‌قطعه از تحفةالاحرار جامی و رباعیاتی است . بنظر میرسدکه مجموعه دراصل جامع تر از این بوده وبعضی اجزاء آن ساقط است،که در صحافی اجزاء آنرا جابجاکرده‌اند و صفحه قسمت اول موجود ، باید در آخرکتاب باشد و برای اینکه صفحهٔ دوم با سرلوح و تزئینات است آنرا در اول کتاب جای داده اند. در درج کتاب نیز صفحاتی ساقط است .

بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و بالای صفحه اول مهر اوهست .

(۷۲٤)

مجموعه

باندازهٔ ۲۱۰ × ۳۱۰ ـ جلد ابره میشن مشکی متن و حاشیه

ضربی طلاپوش‌عالی، اندرون میشن عنابی متن و حاشیه سوخت معرق طلاپوش زمینه لاجوردی عالی که اندکی فرسوده شده است ـ کاغذ اصفهانی بادو جدول زرین ـ عنوانها بزر وشنگرف وترنج ـ در هرصفحه سه لچکی بوته اندازی مذهب ـ در دوصفحه اول دو ترنج مذهب عالی که در میان آن ها بخط رقاع بسفیداب و زر تحریر دار عنوان کتابهای مجموعه نوشته شده است ـ دو صفحهٔ دوم متن وحاشیه مذهب مرصع عالی که در میان هر صفحه ۹ سطر و در حاشیه ۴۲ مصراع از متن کتاب نوشته شده و بین سطور طلا اندازی است ـ هفت سر لوح و ده سر فصل مذهب مرصع عالی که در کتیبهٔ هریک عنوان هر کتاب بخط کوفی تزئینی با رقاع نوشته شده است ـ ۱۰۸۷ صفحه ، هر صفحه ۱۹ سطر ، هر سطر یک بیت ۱۰.۵ میلیمتر در متن و ۲۱ بیت در حاشیه ـ خط نستعلیق کتابت متوسط ـ رقم عبدالله کاتب اصفهانی ـ تاریخ تحریر سال ۸۶۲ . (شمارهٔ ۱۲۲۷۶)

اصل نسخه چنانکه در فهرست مندرجات آن ثبت است ، مانند دو برابر مجلد حاضر بوده ، یعنی تمامی نسخه یا در دو مجلد و یا در یک مجلد قطور بوده است که آنرا بدو نیمه کرده‌اند و اینک فقط نیمهٔ اول آن بجاست .

آنچه در متن موجود است عبارتست از :

۱ ـ دیوان بقیه نقیه

امیر خسرو دهلوی

شامل دیباچهٔ و مقدمهٔ منثور مفصل ـ قصاید ـ ترکیبات ـ ترجیعات ـ غزلیات ـ (مرتب) مقطعات ـ رباعیات

آغاز :

« از ورق منیر ماه و زورق مستنیر خورشید، بدان نمونه تنویر فرمود که .... »

آغاز دیوان :

« بقیه ابست نقیه ز فیض طبع من این
که چون طبابع افلاك محکم‌است و متین »

پایان :

« ازگرمی خوربوست زردش شده‌بود [؟]
شك نیست که سلخ مه ز خورشید بود»

۲ ـ دیوان منتخب

انوری

شامل: قصاید (مرتب) ویك قطعه فقط.

آغاز:

« باز این چه جوانی و جمالست جهانرا
وین حال که‌نوگشت زمین را وزمان را »

پایان :

« نزد سیمرغ تب از آن بهتر کش عیادت کند غراب‌البین »

۳ ـ دیوان منتخب

ظهیر فاریابی

شامل: قصاید ـ ترکیبات.

آغاز:

« سپیده دم که زند ابر خیمه بر گلزار
گل از سراچهٔ خلوت رود بصفه بار»

پایان :

« همچو می از قطره های خون جگر باد
خصم ترا از سموم غم عرق خد »

۴ ـ دیوان منتخب

سلمان ساوجی

شامل: قصاید ـ ترکیبات ـ مقطعات ـ غزلیات

آغاز :

« طالع عالم مبارك شد بمیمون اختری
منتظم شد سلك ملك و دین بوالا گوهری

پایان:

« گویند بوی زلف تو جان تازه می کند
سلمان قبول کن که من از جان شنیده‌ام »

۵ ـ دیوان منتخب

حافظ شیرازی

شامل: غزلیات (مرتب) ـ رباعیات.

آغاز:

« الا یا ایها‌الساقی ادرکاساً و ناولها
که عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکلها »

پایان :

« جامی که ز دست دلبری نوش کنی
سرمایهٔ عیش جاودانی بسم

۶ ـ دیوان منتخب

کمال خجندی

شامل: ترکیبات ـ غزلیات ۱ ـ

اغاز :

« ای ذات تو با ظهور عالم
جون خلقت مصطفی و آدم »

پایان :

« ترا کردن اصلاح شعری جنین
بگلی بیت معمور اندودنست »

و آنچه در حاشیه موجود است :

۷ـ خمسه

امیر خسرو دهلوی

شامل : مطلع‌الانوار ـ شیرین و خسرو ـ مجنون و لیلی ـ هشت بهشت ـ آئینهٔ اسکندری.

آغاز :

« بسم‌الله الرحمن الرحیم   خطبهٔ قدسست بملک قدیم »

پایان :

« هزار آفرین بر وفاپروری
که نگسایدا از بی‌وفایی دری

تم‌الکتاب بعون‌الملک‌الوهاب علی ید العبدالضعیف الحقیر الفقیر الی رحمة‌الله الغنی عبدالله کاتب اصفهانی عفاالله عنه فی تاریخ سنه اثنی و ستین وثمانمائة. »

شیخ سعدی

غاز :

« بنام خداوند جهان آفرین   حکیم سخن در زبان آفرین»

بایان :

« بضاعت نیاوردم الا امید　　خدایا زعفوم مکن نا امید

تمام شد کتاب بوستان در موضع جورنان اصفهان ، بدست بندهٔ حقیر فقیر عبدالله کاتب اصفهانی عفاالله‌عنه . »

۹ _ ده نا

اوحدی

اغاز :

« بنام‌انکه ما را نام بخشید　　زبان را در فصاحت کام‌بخشید

پایان :

« در آن روزی که باشی در جهان نور

مدار از اوحدی توفیق خود دور ،

۱۰ _ ده‌نامه (محبت‌نامه)

ابن نصوح

آغاز :

« بنام انکه نامش حرز جانست

نشانش روز و شب ورد زبانست .

پایان :

« ز هجرت حا و فا و ذال رفته

سه سوال را آغز همه

صباح روز عید از فضل یزدان
شد این بر دفتر مغنی به پایان

شب عشاق را شمع صبو
محبت نامهٔ ابن نصوح

چو کردی فتح کارش بر سعادت
هم آخر ختم گردان بر شهادت »

۱۱ ـ ده

ابن عماد

« الحمد لخالق البرایا والشکر لواهب العطایا »

پایان :

« رفت ابن عماد عمر بر باد زین عمر بباذ رفته فرباذ

کز رهگذر رفیق توفیق بنمای بما طریق تحقیق »

۱۲ ـ گلشن راز

شیخ محمود شبستری

آغاز :

« بنام انک جانرا فکرت آموخت
چراغ دل بنورجان برافروخت »

پایان :

« بنام خویش کردم ختم پابان
الهی عاقبت محمود گردان ! »

و اما آنچه درفهرست هست ودر این نسخه نیست، عبارتست از

درمتن :

دیوان کاتبی - دیوان بسطامی - دیوان شاهی - دیوان خیالی - دیوان ابن یمین - ترجیعات سعدی - رباعیات باباافضل - رباعیات خیام - انیس العشاق.

در حاشیه :

تجنسیات - مجمع البحرین - محبت نامه - ده نامه - طریقت نامه

در تاریخ حدود سال ۱۲۶۱ نسخه در تملک یحیی نامی بوده(که مهر او در آخر کتاب هست) و معلوم نیست در چه تاریخی وارد کتابخانه شده که ازانبار شمس العماره منتقل شده است.

(۷۲۵)

مجموعه

باندازهٔ ۱۴۵×۲۴۰ - جلد تیماج مشکی ترنج و گوشه و جدول طلاکوب جدید - کاغذ بخارائی الوان جدول زرین - عنوانها بخط رقاع بزر تحریردار نوشته شده - شش سر لوح مزدوج مذهب مرصع عالی که عنوان هرکتاب بخط کوفی تزیین بسفیداب و زر در هر سر لوح و در پشت صفحه اول در ترنج مذهبی فهرست مندرجات کتاب نوشتهٔ شده است - چهار مجلس تصویر مینباتور عالی - (۴۰ صفحه ، هر صفحه ۱۰ سطر ، هر سطر تک بیت ۸۰ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (نیمهٔ دوم قرن نهم).

مجموعه مشتمل است بر منتخب :

۱ ـ غزلیات

امیر خسرو دهلوی

آغاز :

« ای ز حال ما برون در تو حال کی رسد
تا صفت تو عقل را لاف کمال کی رسد »

پایان :

« کوه گران ز نالهٔ زارم شود برقص
خسرو بپای نغمه‌زنان این ترانه نیست »

۲ ـ غزلیات

شیخ کمال خجندی

آغاز :

« افتتاح سخن آن به که کند اهل کمال
به ثنای ملک‌الملک خدای متعال »

۳ ـ غزلیات

حافظ شیرازی

آغاز :

« الا یا ایهاالساقی ادر کاساً و ناولها
که عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکلها»

پایان :

« تا دل خون شده چون نافه خوشش باید بود
هر که مشهور جهان گشت بمشکین سخنی »

٤ ـ فزليات

كاتبی

آعاز :

« آفاق رصدا اسب ر کوه کناه ما

کوه گناه حد بود سنگ راه ما »

پایان :

« حوس باس درس سسمی کون و مساد

روری دوسه سئسسه و برحاسه گیر »

٥ ـ فزليات

جامی

آعار :

« ای داب بو ار صفاب ما پاك

کمه بو برون رحد ادراك »

پایان :

« بکوی عسق حامی لب فرو بد

که باسد هر معامی را معالی »

سعرق ار :

٦ ـ فزليات

آذری ـ ابن یمین ـ اسرف ـ امیر شاهی ـ بساطی ـ حلال ـ حسن ـ خواجو ـ حالی ـ سعد ـ سلمان ساوجی ـ سحی ـ عبد راکانی ـ عراقی ـ عصمت بخارائی ـ عمادفقیه ـ قاسمی کمال

خجندی - مهری - ناصر بخارائی - همام

آغاز:

« چشم داریم که دلبستگی بنمایی
دل ما رست فرویستگی بگشائی »

پایان:

« حسن او بی‌حدست اوصافش
در ضمبر حسن نمی گنجد »

۷ - مقطعات

ابن یمین

آغاز:

« بادشاهی نزد اهل معرفت آزادگیست
هرکه بند آرزو بگشاد از دل پادشاست »

پایان:

« بختم انبیا و ختم قرآن که ختم کارما برخیرگردان.
تمت‌الکتاب بعون لملک‌الوهاب.»

پشت صفحهٔ آخر کتاب بخط نستعلیق نوشته‌اند: « من لکتب لفقیرا لی لله الغنی علی بن محمد حسین [الحسینی یا الخیالی؟] الدامغانی عفی عنها و این خط تاریخی در حدود سال ۹۰۰ دارد.
انتقالی از کتابخانه اندرون

(۷۲۶)

باندازهٔ ۱۹۰×۹۵ بقطع بیاضی - جلد تیماج دولائی ابره

ترسهٔ بید زده سجاف و اندرون تیماج سرخ بغدادی ـ کاغذ بغدادی جدول زرین ـ عنوانها بخط رقاع عالی بقلم زر ـ سه سرلوح مذهب لاجوردی ممتاز که در دوتای آنها کتیبه روی متن لاجورد بسفیداب بخط کوفی تزئینی نوشته شده است: «اللهولاسواه» و «الحمد لله علی نعمتی» ـ ۳۲ صفحه ، هر صفحه ۱۶ سطر ، هر سطر یک بیت ـ خط نستعلیق قدیم (تعلیق مانند) کتابت خفی خوش ـ بدون رقم و تاریخ تحریر. (بین سنوات ۷۹۰ و ۸۳۰)

(شماره ۳۰۳٤)

مجموعه مشتمل است بر:

انوری

مصدر بیک قصیده مطول عربی ـ مقطعات ـ غزلیات ـ رباعیات (مرتب).

آغاز:

« امن تذکر جیران بذی سلم
مزجت دمعاً من مقلة بدم »

آغاز منتخبات انوری :

« گرمایه گیرد از رخت ای دلبر آفتاب
عاشق شود زمانه بصد دل آفتاب »

که از اول ساقط است و از حرف باء شروع میشود

پایان :

« امروز ببک حمله هزار اسب بگیر
فردا خوارزم و صد هزار اسب تراست

و در ضمن مقطعات قطعه‌ای است که بقاضی حمیدالدین فرستاده و او قطعه در جواب انوری بنظم آورده و فرستاده است و در این جاست .

خسیکتی

شامل چهار قصیده.

آغاز:

« جهانراهم جهانبانیست پیدا بین و پنهان دان
که زیر گنبد نیلی پدبد آورد جارا وکان »

پایان :

« سخن روح مجرد شد مرا در کسوت لفظی
حکیمان این سخن دانند بی نحوی و اعرابی »

۳ ـ دیوان منتخب

حافظ شیرازی

از اول و آخر ساقط و شامل ۲۲ غزل (مرتب)

آغاز موجود:

« ای دل شباب رفت و نچیدی گلی زعمر
بیرانه سر بکن هنر ننگ و نام را »

پایان موجود :

« مزرع سبز فلك دیدم و داس مه نو
یادم از کشته خوبش آمد وهنگام درو»

٤ ـ دیوان منتخب

سوزنی

شامل ۷ قصیده .

آغاز :

تا کی ز گردش فلك آبگینه رنگ

بر آبگینه خانهٔ طاعت‌زنیم سنگ »

پایان :

« هرکزنطاق هجوتو نگشایم ازقلم

تا زنده باشی ای خر زنار منطقه »

متأسفانه این نسخه نفیس سقطهائی دارد ، از جمله بعداز صفحه ۱۲ و ۲۸۲ و ۲۸٦ و ۳۰۲. و این سقطها قدیم است که در محل سقط صفحهٔ بیاض گذاشته و بعضی ابیات افتاده را نوشته‌اند. واین نو نویسی خود بیش از سیصد سال دارد ، که ظاهراً در عثمانی قدیم صورت گرفته است که اشعار را اعراب گذاشته و بعضی الفاظ را ترجمه و بعضی ابیات را شرح داده مقداری اشعار مختلف در محل بیاض نوشته‌اند.

کیفیت ورود بکتابخانه معلوم نیست.

(۷۲۷)

مجموعه

باندازهٔ ۲۰۰×۳۱۰ ـ جلد تیماج عنابی ترنج و نیمرنج و گوشه و حاشیه سوخت معرق عالی زمینه لاجوردی فرسوده ـ صفحه ها سن و حاشیه کاغذ متن سمرقندی الوان و حاشیه اصفهانی

جدید جدول زرین - دو صفحه اول متن و حاشیه مذهب مرصع عالی که در میان هر صفحه ۷ بیت نوشته دارد و در چهار کتیبه پیشانی و ذیل، چهار مصرع یک رباعی ذیل بسفیداب تحریردار، روی متن زر بوته‌اندازی نوشته شده است.

« این نسخه مجموعهٔ چون آب زلال
بنگر که چه نیکو بود از غایت حال
« بحریست پر از جواهر مالا مال
مجموع درو معانی اهل کمال »

- ۲۷۹ صفحه، هر صفحه ۱۵ سطر، هر سطر یک بیت ۱۲۰ میلیمتر - عنوانها بزر و شنگرف و لاجورد - خط نستعلیق نیم‌دودانگ خوش - بدون رقم و تاریخ تحریر (آغاز قرن دهم) (شمارهٔ ۶۶۶)

مجموعه مشتمل است بر غزلیات - مقطعات - رباعیات متفرق و بدون ترتیب از شعرای ذیل:

آذری - آصفی - ابن یمین - انوار(قاسم) - بساطی - جلال - جامی (عبدالرحمن) - حافظ - حسن دهلوی - حسینی (سلطان حسین میرزا بایقرا) - حلوائی - خسرو دهلوی - خسروی - خواجو - خیالی - رفیقی - ریاضی - سعد (حافظ) - سعدی - سلمان ساوجی - سهیلی(امیرشیخ) - سیفی یادگارنیک - شاهی سبزواری - طالعی - طغاتیمورخان - طوسی - عارفی - عبدالله(خواجه)- عصمت- فتاحی - فریدون‌حسین‌میرزا - کاتبی - کمال خجندی - مسعود - مفلسی - نسیم - نوائی (میرعلیشیر)- یحیی‌سربدال.

که از آن میان اشعار سلطان حسین میرزا و میر علی شیر نوائی بترکی و فقط یک غزل سلطان حسین میرزا فارسی است.

احتمال می‌دهم که نسخه بخط سلطان محمد خندان وشاید تذهیب و ترصیع نسخه هم کار او باشد و ظاهراً نسخه برای سلطان حسین میرزا بایقرا کتابت و تزیین شده و حواشی آن یقیناً مزین بوده است که یا فرسوده شده و یا حواشی را بیرون آورده و دوباره‌آنرا متن و حاشیه کرده‌اند. لااقل یک ورق از میان و یک ورق از آخر نسخه ساقط است.

چنانکه گذشت این کتاب در زمان حیات سلطان حسین میرزا و پس از مرگ جامی یعنی در میان سنوات ۸۹۸ و ۹۱۲ باید استکتاب شده باشد.

آغاز :

« از غم عشقت مرا نی تن نه جانی مانده [است]
آن خیالی گشت وزین یک کمانی مانده [است]

پایان موجود :

« وزنه زخراش دل خود نخروشم
خود را و ترا بعالمی بفروشم »

بسال ۱۲۸۳ وارد کتابخانه فرهاد میرزا معتمدالدوله و بسال ۱۳۰۱ بکتابخانه وارد شده است.

(۷۲۸)

مجموعه

باندازهٔ ۱۵۰×۲۶۵ بقطع بیاضی - جلد تیماج تریاکی حاشیه طلاکوبی جدید - صفحه‌ها متن و حاشیه کاغذ متن بخارائی الوان ، حاشیه فرنگی آهار و مهره کشیده جدول زرین - عنوانها بلاجورد - تمامی صفحات جدول بندی تفننی تزیینی لچکها و بین

سطور بوته اندازی مذهب منقش جابجا انداخته‌اند و متنها غالباً تشعیر سازی مذهب - بجای سر لوح ها تصاویر گل و برگ مذهب وبعضی مینیاتور عالی و این سر لوح مانندها جمعاً پنجاه است (تصویر ۳۱ - ۳۰ در صفحه ۱۵۶ و ۱۵۸ جدید و از دوره قاجار است) - ۳۶۹ صفحه ، در هر صفحه بطور متوسط ۱۸ بیت - خط ثلث و ریحان و رقاع و نسخ کتابت و کتابت جلی و خفی و نیم‌دو دانگ و دو دانگ ممتاز و نستعلیق کتابت و کتابت جلی و خفی و نیم‌دودانگ خوش قدیم - بدون رقم و تاریخ تحریر (میانهٔ قرن ۹).   (شماره ٦٤٧)

مجموعه مشتمل است بر غزلیات و قصاید و مثنویها از شعرای ذیل :

ابن‌عماد - ابن‌مهنا-اوحدی - بسحق اطعمه - جلال - حافظ شیرازی - حسن دهلوی-خسرودهلوی - خواجوی کرمانی - سعدی - سلمان ساوجی - شاهی سبزواری - شرف - صاینی - طالب کمالالدین [هروی؟] - طبیب - عراقی - عصمت - عطار - عمادفقیه - عمادی - فردوسی - قاسم - قاسمی - قوام - قیس - کاتبی - کمال خجندی - مولاناجلال‌الدین بلخی - محبوب - مرشدی - مهستی - نزاری - همام تبریزی .

بااینکه‌نسخه‌رقم وتاریخ تحریرندارد احتمالامیتوان آنرا بخط جعفر بایسنغری و تاریخ کتابت را بین سنوات ۸۳۸ و ۸۵۵ دانست ، زیرا که شایداین نسخه برای عبدالله سلطان بن ابراهیم سلطان بن شاهرخ گورکانی تهیه شده باشدکه در یک موضع (صفحه ٤٠ - ٣٩) در میان دوصفحه بخط ثلث چنانکه برجسته تر از سایر قسمتهاست این دو بیت را نوشته است :

« خدیو کامران شاه جهان بان
قوام دهر عبدالله سلطان
مخلدباد در شاهی ظلالش
مؤید یاد ذات با کمالش »

و در صفحه ٦ - ٧٥ قصیدهٔ مفصلی در مدح همین عبدالله سلطان هست و در آنجا آمده است:

« مرشد دنیاو دین سلطان گردون اقتدار
شاه عبدالله سلطان سایه پروردگار
هست سلطان ابن سلطان ابن سلطان جهان
شاه ابوالعز آفتاب برج احسان و وقار ،
رخ نماید بی تأمل آیت فتح و ظفر
رو بهرجائی که آرد رایت نصرت شعار
هم خط وهم علم وهم کام دل وهم تیغ تیز
ازشه مردان نظر داری بحق ای شهسوار

هست عمری بس گرامی لیکن غلام کمترین
بردراین بارگه بنشسته‌ام امیدوار »

و عبدالله سلطان از سال ٨٣٨ تا ٨٥٠ درفارس و از ٨٥٤ تا ٨٥٥ در ماوراءالنهر امارت داشته است .

نسخه بسیار زیبا و با تفنن تنظیم شده است ، ولی از آخر ساقط دارد و در میانه اندکی مشوش است و در صحافی آخری که شده است رعایت نظم باصفحه‌ای ها را نکرده‌اند. در صفحه های ٧٣/٧٤/٧٧ بخط ایعوزی اشعاری نوشته است ونیز اشعاری از قیس عامری بعربی دارد .

آغاز :

« الاابهاالفارغ بدائی [؟] فوادی من‌حمیاکم سلونی

پایان :

« هرکز از ذکر توخالی بنود لفظ عماد

زانک ذکر تو نگوید سخن بیهده‌گوست »

بسال ۱۲۸۲ از عرض کتابخانه گذشته و بسال ۱۳۰۱ از کتابخانه اندرون منتقل شده است.

(۷۲۹)

باندازهٔ ۱۲۵×۲۰۸ - جلد ابره تیماج ماشی ساده ، اندرون میشن عنابی ترنج و نیمترنج و لچکی سوخت تحریر زمینه لاجوردی و سیلوئی ریخته خوش - کاغذ سمرقندی نخودی جدول زرین متن زرفشان غبار - یک سرلوح مزدوج مذهب مرصع عالی - ۱٤۲ صفحه هرصفحه ۱٤ مصراع (غزلها) و ۱۲ مصراع (رباعیات) که چلیپ و تفننی کتابت شده است - خط نستعلیق کتابت خوش - رقم سلطان محمد نور - تاریخ تحریر سال ۹۱۰.

مجموعه مشتمل است بر: غزلیات و رباعیات انتخاب از اشعار شعرای ذیل :

سعدی - امیرخسرو دهلوی - حافظ - حسن دهلوی - کمال خجندی - جامی - کاتبی

آغاز:

« شکر و سپاس و منت و نعمت خدایرا

پروردگار خلق و خداوند کبریا »

پایان:

« چندانکه رهد از طمع نفس تو خلق

یا انکه رهد نفس تو از خلق جهان »

« این کتابت که نسخه ایست بدیع

بهر فرزند عزالدین محمود

بنده سلطان محمد بن نور درجه ماه وجه سال ثبت نمود

(۹۱۵).

بانزده روز رفته از رمضان (سال هجرت) کتابت من بود»

صفحه اول نو نوبس ولی سر لوح آن اصیل است که در وصالی آن را نقل کرده‌اند.

یادداشتها و مهرهارا محو کرده‌اند - بسال ۱۲٤۷ و ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و درحاشیه صفحه اول مهر اوهست

(۷۳۰)

باندازه ۱٤۰×۲۲۰ - جلد دولائی ابره مخمل سبز ساده سجاف و اندرون تیماج حنائی - کاغذ فرنگی نباتی جدول و کمند زرین - صفحه تماماً بین‌السطور طلااندازی سر سنخنها حلکاری و عنوانها بسرخی نوشته شده است - دو سر لوح مذهب مرصع خوش ۱٤ صفحه هر صفحه ۱۰ سطر، هر سطر یک بیت ۸۰ میلیمتر - خط نستعلیق نیم دودانگ عالی - رقم محمود بن مصطفی موسوی - تاریخ تحریر سال ۱۳۰۷. (شمارهٔ ٤۹۰۰)

نسخه مجموعه‌ای از غزلیات حافظ و سعدی و مصدر است بیک مقدمه منثور.

آغاز :

هرکس بزبانی صفت حمد تو گوید

مطرب بغزل خوانی و قمری بترانه

پس از حمد حضرت معبود .... شکر و سپاس ... خسرو بیهمال این عصر ... ناصرالدین شاه ....لهذا این ذرهٔ بیمقدار دراین اوان که ... از سفر فرنگستان بسمت ایران ... عطف عنان ... می فرمایند برسم تهنیت بروجه مناسب چند غزل از واردات خاطر ... خواجه شمس‌الدین محمد حافظ و شیخ مصلح‌الدین‌سعدی ... در این اوراق برمی‌نگارد ....

بیا که رایت منصور پادشاه رسید   نوید فتح و بشارت بمهر و ماه رسید

پایان :

«گراو نظر نکند سعدیا بچشم نواخت بدست سعی‌توباد است ثانه پیمائی

راقم این اوراق اقل تربیت‌یافتگان دولت جاوید عدت‌محمودبن مصطفی‌الموسوی‌المستوفی در سن سیزده سالگی برشته نگارش در آورد .فی شهر صفر ۱۳۰۷ »

و ناصرالدین شاه بخط خود در حاشیه صفحه اول نوشته است: « پسر حسام‌السادات نوشته است . الحق دراین سن کم پر خوب نوشته است. مراجعت ازسفر ۳ فرنگستان ما در طهران بحضور آورده است. سنه ۱۳۰۷ ربیع‌الاول اودئیل . »

اگر این صفحات را این کاتب خود در سیزده‌سالگی نوشته باشد ، در میان خوشنویسان ایران فرد بوده است که هیچیک از استادان خط در این سن ، چنین قدرت خطاطی نداشته‌اند .

انتقالی از کتابخانهٔ اندرون .

باندازهٔ ۶۰ × ۱۵۷ ـ جلد روغنی خوش بوم سرخ گل و بوته نقاشی ، حاشیه باریک مشکی اندرون بوم ماشی بوته نرگس وشکوفه کاغذ ترمه اصفهانی جدول وکمند زرین ـ بین سطور تماماً طلااندازی دو صفحه اول متن و حاشیه بوته اندازی مذهب ـ یک سرلوح مزدوج مذهب مرصع خوش ـ ۹۴ صفحه ، هر صفحه ۱۱ سطر ، هرسطر یک بیت ۱۰۰ میلیمتر ـ خط نستعلیق شکسته نیم دو دانگ خوش ـ بدون رقم (پشت صفحه اول نوشته‌اند ، خط میرزا زین‌العابدین)ـ تاریخ تحریر سال ۱۲۳۴ . (شمارهٔ ۳۴۶)

در این مجموعه هر غزل که ببحر و قافیه از حافظ باسعدی یکی است و یا غزلی از حافظ یاسعدی را که نشاط استقبال کرده باهم آورده است .

آغاز :

« آن روی بین که حسن بپوشیده ماه را
وان دام زلف و دانه و خال سیاه را »

پایان :

« سنگ طفلان بردش جانب شهرا ربه کجا
دل دیوانه کشد جز بسوی صحرائی . »

« ۱۳۴ » .

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و پشت صفحه اول مهر او هست .

(۷۳۲)

باندازهٔ ۱۳۰ × ۲۲۰ - جلد ساغری مشکی ترنج سر ترنج منگنه حاشیه مذهب ، اندرون تیماج عنابی - کاغذ ترمه جدول وکمند زرین - عنوانها بسرخی - یک سر لوح و دو لوح کوچک مذهب مصرح و مذهب خوش - ۲۹۱ صفحه ، هر صفحه ۱۰ سطر ، هر سطر یک بیت ۷۰ میلیمتر - خط نستعلیق شکسته کتابت خفی خوش - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۲) .

جامع این جنگ اشعاری را در سه نوبت : قصاید - مقطعات - و غزلیات - رباعیات ، انتخاب کرده وبترتیب حروف قوانی ازالف یا یاء از اشعار متقدمین تا زمان خود جمع کرده و نام تمام شاعرانی که شعر آنها را آورده است بسرخی نوشته است . چون نسخه جدید است از ذکر و احصاء شعرا خود داری میشود .

آغاز :

«ای قاعده تازه زدست تو کرم را وی مرتبهٔ تو زبنان تو قلم را»

پایان :

« زما یاد آرید ای وصلتان خوش ز ما یاد آرید ای هجرتان بد »

صدیق الملک در نامه ای که نوشته و اینک بکتاب الصاق شده است ، نسخه راخط شفیعا تشخیص داده و روا نیست ، که مایهٔ خط فروتر از خط شفیعا ولااقل یکصد سال پس از زمان شفیعا کتابت شده است .

کیفیت ورود بکتابخانه معلوم نیست .

(۷۳۳)

باندازهٔ ۱٤۰ × ۳۲۷ - جلد روغنی عالی‌بوم زرد گل و بوته نقاشی ، حاشیه بوم آلبالوئی گل‌ریزه نقاشی ، اندرون بوم سرخ بوته سوسن مذهب حاشیه بوم مشکی مذهب - کاغذ ترمه جدول و کمند زرین - عنوانها بسرخی - دو صفحه اول و دو صفحه در میانه ، متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی منقش حاشیه و تسمه مذهب مرصع عالی - ٤٥۲ صفحه ، هر صفحه ۱۷ سطر ، هر سطر یک بیت ٦۷ میلیمتر - خط شکسته نستعلیق کتابت عالی - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۳) . (شمارهٔ ۹٤۷۳).

این کتاب نیز مانند نسخه شمارهٔ ٦٥٤ تنظیم شده است .

آغاز :

« تاجر عشقم بکف مایه و سودم وفا

تا که شود مشتری تاچه دهد در بها »

پایان :

« سنگی که از آن روغن کنجد گیرند

گر بر شکمت نهند تیری ندهی »

بسال ۱۲٦۸ بتملک سلطان حسین نامی در آمده و بسال ۱۳۰۱ وارد کتابخانه شده است .

(۷۳٤)

باندازهٔ ۱٥٥ × ۲٦۳ - جلد میشن لاجوردی حاشیه منگنه مذهب - کاغذ اصفهانی قطعه جدول زرین متن صفحات زرفشان -

درسر لوح کوچک مذهب مرصع خوش - ۱۱۲ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت - خط نستعلیق نیم دو دانگ خوش - رقم عبدالرشید - بدون تاریخ تحریر (قرن ۱۱) (شمارهٔ ۶۵۰)

مجموعه مشتمل است بر :

۱ - دیوان (منتخب)

دست غیب شیرازی

آغاز :

« بی تاب دلم گوید پندی افتاد چو تاب در کمندی »

پایان :

«ازبس که گرفت خاطرت از عاشق

آموخت از و گرفتگی سینهٔ تو

عبدالرشید :

منتخب

ابوتراب بیك فرقتی انجدانی

آغاز :

« دگر ز لالهٔ نورسته کوه فصل بهار

چو مادریست که فرزند پرورد بکنار»

بایان :

« صد آفرین که بخل بنام تو ختم شد

دون همتی بطاق بلندی نهادهٔ »

و در ضمن همین اشعار قطعه‌ای از صادقی بیک افشارهست که درجواب قطعه شعر ابوتراب بیک مبنی برانتخاب تخلص سروده

است. و شاید اشعاردیگران نیز ضمن آن باشد.

در این کتاب عنوان و نام شاعر مصرح نیست و از اطلاعات آقای احمد گلچین معانی در شناسائی نسخه استفاده شده است.

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین‌شاه گذشته و بالای صفحه اول مهر او هست.

(۷۳۵)

باندزهٔ ۱٤٥ × ۲۲۰ - جلد مقوای روغنی عالی بوم طلای گل و بوته نقاشی ، حاشیه بوم عنابی بوته ریزه ، اندرون بوم سرخ گل و برگ مذهب حاشیه ، باریک مشکی مذهب - صفحه ها تماماً متن و حاشیه کاغذ سمرقندی الوان - نیمهٔ اول کتاب دو حاشیه دارد که حاشیه اول کتیبه سازی مذهب مرصع عالی است و درهر حاشیه چهار مصراع بزر و سفیداب ولاجورد و شنگرف وسیلودینی نوشته شده و متن زرفشان غبار است و حاشیه دوم افشان زرین و سیمین والوان - نیمهٔ دوم یک صفحه ها یک حاشیه دارد که بعرض ضخامت حاشیه ابری دارد و عموماً زرفشان است - سر عنوانها بمرکب الوان درسر سخنها مذهب مرصع نوشته شده است و پابان بعضی قطعه ها دو ترنج مذهب مرصع کوچک دارد - دو سر لوح مذهب مرصع عالی که در کتیبه هر یک روی متن زر بسفیداب « بسمله » نوشته شده است - ۱٦٤ صفحه ، هر صفحه در قسمت اول ۸ سطر ، هر سطر یک مصراع درمتن و چهار مصراع در حاشیه ، مجموعاً شش بیت در هر صفحه؛ و در قسمت دوم ۱۲ سطر ، هر سطر یک بیت . ۷ سیلیمتر - خط نیمه اول نستعلیق نیم دو دانگ و کتابت جلی خوش و خط نیمه‌دوم نستعلیق

وکتابت خفی خوش ـ بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۰) (شما
(شمارهٔ ۲۹۹۵).

مجموعه مشتمل است بر ترکیبات و قصاید و مقطعات و رباعیات همگی در نعت حضرت علی‌بن ابیطالب و ائمهٔ اطهار.

شامل: هفت بند حسن کاشانی ـ قصاید: آذری ـ صدقی ـ مهدی ـ سلمان ـ مقصود ـ (درمتن) و در هر صفحه یک رباعی (در حاشیه) .

آغاز:

« السلام ای سایهٔ خورشید رب‌العالمین
آسمان عز و تمکین آفتاب داد و دین »

پایان:

« بر سر احباب ظل عالیت ممدود باد
باد بر فرق عدد تا روز محشر آفتتاب »

تمت‌الکتاب القصاید فی شهر ربیع‌الاول ... » (وسال تحریر و رقم را محو کرده‌اند)

شامل قصاید: فضلی ـ سلیمی ـ ابن حسام ـ فخر سلام ـ ابن یمین .

آغاز:

« زبان که بلبل دستان سرای حمد خداست
برای منقبت شاه اولیا گویا

بایان :

«که بعد از نبی مقتدای بحق   علی بن بوطالب هاشمیست »

کیفیت ورود بکتابخانه معلوم نیست .

(۷۳۶)

باندازهٔ ۱۹۰ × ۹۲ بقطع بیاضی - جلد تیماج دولائی ابره ضربی طلاپوش ، اندرون سوخت تحربر زمینه تیماج سفید گل و بوته و بروانه ، حاشیه بند روسی زمینه لاجوردی خوش - کاغذ اصفهانی لطیف جدول و کمند زرین- عنوانها بشنگرف- ستن نوشته کتاب زرفشان غبار - دو صفحه اول متن و حاشیه بونه اندازی مذهب منقش عالی - یک سر لوح مذهب مرصع عالی که در کتیبهٔ آن روی متن زربسفیداب بخط ثلث تزئینی « بسمله » نوشته شده است ..... صفحه ، هرصفحه ۱۲ بیت که دو مصراعی در دو ستون چلیپ نوشته شده است ودرمیان کتاب بعضی صفحات و در آخر یازده ورق بیاضی است - خط شکسته نستعلیق غبار عالی - رقم شفیعا - بدون تاریخ تحریر (قرن ۱۱) . (شمارهٔ ۴۶۲۳) .

این نسخهٔ زیبا و ظریف بخط محمد شفیع عباسی وظاهراً خود وی آنرا برای شاه عباس ثانی تدوین کرده است. تنظیم مطالب چنین است که در موضوع تمام اعضای بدن از فرق تا قدم ودیگر عناوین اشعاری مناسب از شعرای مقدم و معاصر خود انتخاب کرده و برای غالب آنها عنوانی بنعربض بسرخی نوشته است. مثلا آخرین عنوان آن را که « سود و زبان » است ، چنین انشاء کرده است : « تا رسم سود و زبان در چهار بازار امکان باشد ، خرمن اخلاص

بندگانت از آسیب برق زمان محفوظ باد » عناوین که در باب آنها شعری آورده عبارتست از :

سر- کاکل- پیشانی-ابرو-چشم- مژگان - بین گوش- بناگوش خال - دهان - دندان - لب - زبان - غبغب - گردن - دست - ساعد - انگشت - ناخن - سر بنجه - سینه - دل - جان - پستان - ناف - کمر.

آئینه - ساق- پا - حسن-غمزه - عجز - عشوه - رقص وجلوه - بوسه - وعید - صباحت - تبسم - گل - خوی - مشاطه - شانه - وسمه - سورمه - حنا - شرم و حیا - ادب - نقاب - رشک - بخت و طالع - بند - کینه - رقیب - بیمار و خسته - طبیب - هجران - وصال -درد - آه و فغان - ناله - گریه - التفات - تغافل - صبر - شوق - سرکشی - آشنائی - ستم و جور - فتنه - جنگ - عهد شکنی - شکوه - شکر - قاصد - نامه - دعا - دشنام - مژده - وعده - فراموشی - محبت - تعلق - سوختن - جمعیت خاطر - پریشانی خاطر - غم - راز - غماز - عقل - جنون - زهد - کفر و ایمان - کعبه - صنم - بتخانه و بت و بت پرست - کوی‌دوست - مکتب - صورتگر - صومعه - خرقهٔ پشمینه- نی بوریا - سبحه - حسین منصور جلاح - بازار وکوچه - میکده - ساقی - مستی - خمار - توبه - افسانه - کوه و دشت - خضر - موسی - کشتی - دریا - ذره و خورشید - ناخدا و طوفان - صید - دام - هما عنقا - سمندر - دیوانه - ویرانه - زنجیر - یوسف - فرهاد و شیرین - بیستون - لیلی و مجنون - محمل - جرس - محمود و ایاز - وطن - غربت - وداع - آسمان - برق - صبح - شب - بهشت - دوزخ - شعله - پری - پیری و جوانی - کوژ - بهار - خزان - بوستان - راغ - شمع و پروانه - گل وبلبل - فاخته - صید - رزم - بزم - نغمه - شرر - کمان - قاتل - شهید - خط - سود و زیان.

آغاز :

« بحمدالله که این دیباچهٔ راز بتوقیع هدابت شد سرافراز »

بایان :

« گرجان و سر برد غرض ما رضای تست

حاشا که ما زبان تو خواهیم و سودخویش

رقم کلب ابن آستان محمد شفیع الحسینی غفرله . »

بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه و بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و مهر او در بشت صفحهٔ اول و آخر هست.

(۷۳۷)

باندازهٔ ۱۷۵ × ۸۵ بقطع بیاضی ـ جلد ابره بارچهٔ روغنی بوم زرد بوته مذهب حاشیه کرسک منگنه مذهب، اندرون تیماج تریاکی حاشیه مذهب ـ کاغذ ترمهٔ اصفهانی ـ صفحه ها تماماً متن وحاشیه بین سطور طلا اندازی و درمیان هرصفحه یک تسمهٔ منقش وحواشی صفحات حلکاری نقش برگ موئی ـ بک سر لوح مذهب مرصع عالی ۱۶۸ صفحه ، هر صفحه ۱۲ بیت و بیشتر بطور چلیپا وگاهی مختلط نوشته شده است ـ عنوانها بشنگرف ـخط شکسته نستعلیق کتابت خفی عالی ـ رقم میرزا کوچک اصفهانی ـ تاریخ تحریر سال ۱۲۰۳ (شمارهٔ ۱۱۱۱۶) .

این جنگ منتخبی است از اشعار شعرای متفرق از متقدمین تا زمان کاتب ، از غزل و رباعی و مثنوی و قطعه بشرح ذیل :

آذر بیکدلی ـ آفرین اصفهانی ـ آمیری اصفهانی ـ امیدی همدانی امیر فخرالدین مسعود ـ امیر همایون ـ اهلی شیرازی ـ باباافضل

کاشانی - با یزید بسطامی - بزمی - بیاضی -بیانی کرمانی -بومی-
تاثیر اصفهانی - تمنائی - جامی - حاجت شیرازی - حاجبی گیلانی -
حافظ - حالتی ترکمان - حسابی - حسن دهلوی - حزنی -حزبن -
خیام - دردی سمرقندی - ذوقی - رفیق اصفهانی - روغنی - زکی همدانی
سعدی شیرازی - سلمان ساوجی - سوزی ساوجی - سهیلی - سیلی ترك -
شاپور - شانی تکلو - شاه سنجان - شاهی - سبزواری - شریف کاشی
شفائی - شیخ ابو سعید- صابر طوسی - صادقی - صافی - صبری -
صهبای قمی - ضمیری - ضیاء قمی - طبری (ملا) - طبیب (میرزانصیر)-
طوفان - طوفی تبریزی - عاشق اصفهانی - عبدالعلی - عبید زاکانی -
عرشی - عرفی - عذری بیکدلی - عصمت الله - علی نقی (شیخ) -
عمادی شهریاری - غزالی - غضنفر - فدائی گیلانی - فرخی - فصیحی
تبریزی - فغانی شیرازی-فگاری فهمی نائینی-فیض دکنی - قدسی - کمال
الدین اسمعیل اصفهانی-کمال-مجد همگر-مجید (درویش عبدالمجید)
محتشم کاشانی-مسیح کاشانی - مشتاق-مقصود - میرحمیدی- میرفغفور
لاهیجی - میرمؤمن استرابادی - میر و الهی قمی - میلی ترك - نشاط -
نظیری - نوری اصفهانی-نیازی(احمد میرزا)-واهب - وحشی - وصاف
ولی دشت بیاضی - هاتف - هجری تفرشی - هلالی - یارك - یحیی
لاهیجی .

آغاز :

« اگر تو فارغی از حال دوستان مارا
فراغت از تو میسر نمی شود ما را »

پایان :

« می‌ریزد خاك بر سرو می گوید
خاکم بر سر که بی توام زنده هنوز

بجهة سرکار... جعفر قلیخانا ادام‌الله زمان دولته... بتاریخ شهر شوال المکرم سنه ۱۲۰۳ تحریر وشرف اتمام یافت حررة‌العبد میرزا کوچک عفی‌الله عنه» این نسخه مزین زیبا از بهترین خطوط میرزا کوچک اصفهانی معروفترین شاگرد درویش عبدالمجید است.

بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته است . مهرها و یادداشتهارا محوکرده‌اند .

(۷۳۸)

اشراق (حکیم محمد حسین ریاضی)

باندازۀ ۱۲۵ × ۲۳۵ - جلد تیماج دولائی ابره تیماج ساده سجاف و اندرون سورمه‌ای - کاغذ ترمه جدول وکمند زرین - عنوانها بشنگرف - یک سر لوح مذهب خوش - ۶۲ صفحه ، هر صفحه ۱۲ بیست که در دو ردیف یک مصراعی چلیپا نوشته شده است - خط شکسته نستعلیق عالی - رقم محمد حسین ریاضی متخلص باشراق - تاریخ تحریر سال ۱۳۱۵ . (شمارۀ ۱۲۱۶۶).

مشتمل است بر منتخب اشعار شعرای دورۀ قاجار و مقداری از اشعارکاتب و جامع نسخه بدینقرار :

آرام یزدی (میرزا صادق) - آشنا - ابوالقاسم (سید) اختر (احمد بیک) - ادیب (محمد) - ادیب تهرانی (محمدعلی) - اسرار (حاج ملاهادی) - اسیر (میرزا جعفر) - اشراق قزوینی - افسر یزدی (عبدالوهاب) - انجم نواب - انجم (محمد علی) ایمن کرمانی - بسملی - بقا (محمدکاظم) - بهار شیروانی - بهجت - بیدل (زین‌العابدین) - پرتو - تاراج - تمنا - ثابت - جرس - جلالی -

بافقی ـ جلوه یزدی ـ حالی ـ جامد شیرازی ـ حبیب شیرازی ـ حجاب ـ حسینی ـ حشمت (همایون میرزا) ـ حکیم ـ حیران یزدی ـ حیرت ـ خالص یزدی ـ خاموش ـ خجسته یزدی ـ دانا ـ دانش ـ ذبیحی ـ رئیس اصفهانی ـ رایج ـ رشحه اصفهانی ـ رضوان ـ روشن ـ ریاض (میرزا جعفر) ـ زرگر اصفهانی ـ سالک ـ سرخوش خراسانی ـ سودائی رکنی ـ سها ـ سهی ـ شاهد ـ شباب ـ شرر (حسنعلی بیک) ـ شرف بافقی ـ شعرا ـ شفق (احمد) ـ شکسته (حسینعلی میرزا) ـ شوخی ـ شهلا ـ شیخی نوائی ـ شیدا ـ شیرازی (صادق) ـ شیرازی (میرزا احمد) ـ صاحب علی آبادی ـ صبا (فتحعلی‌خان) ـ صبا (محمود خان) صحبت لاری ـ صفائی ـ صفی‌الدین ـ صفی علی‌بیک ـ ضعیفی ـ طایر میرزا حسینخان) ـ طبیب ـ طراز یزدی ـ طغرا (میرزا محمد) ـ ظفر هندی ـ عارف ـ عزت قاجار (سلیمان) ـ عشرت هندی ـ عشرتی عطارد تبریزی ـ علی آقا ـ علی یزدی ـ عیش ـ غبار ـ غریبی ـ فتح‌الله خان ـ فدائی ـ فروغی ـ قریب (عبدالغفار) ـ فصیح ـ فیرا (محمد سعید) ـ قائم مقام ـ قضائی یزدی ـ کافی ـ کامل ـ مابل ـ مجدالدوله ـ مجذوب ـ مجروح ـ مجمر ـ مجنون شاه هندی ـ مخزن ـ مخلص ـ مدرس ـ مسرور ـ مسگر (حبیب) ـ مشتاق ـ مظهر ـ منعم ـ منیر ـ مؤمن ـ ناطق ـ نایب‌الصدر ـ نثار ـ نجار اصفهانی ـ نشاطی ـ نوا ـ نورعلی‌شاه ـ نیاز ـ واسق ـ وصال ـ وصاف ـ وقار ـ همای‌اصفهانی یغمای جندقی .

اغاز

«برخویش گشت عاشق وآئینه خانه ساخت

تا بنگرد در آئینه دیدار خوبش را »

آنجا که اشعار جامع جنگ شروع میشود : «لمحرر هذه الاوراق

و مؤلف هذه‌لافکار الابکار العبد الفاخر محمد حسین ابن محمدباقر الریاضی المتخلص باشراق »

پایان نسخه :

« خاصه در مدح ولیعهد شهنشاه جهان

که غلامی درش حشمت و تمکین من است

« بجهة استحاف حضور . . .ولیعهد دولت جاوید مدار محمد علی میرزا . . . بتدوین این افکار ابکار برداخت العبد حکیم رباضی فی سنه ۱۳۱۰ »

در نشت صفحه آخر اشعاری چند و در بشت صفحه اول این عبارات بخط محمد علی شاه قاجار هست : « هوالمالك . بتاریخ شنبه یازدهم شهر محرم الحرام ۱۳۱۰ تن قوی ئیل ابن کتاب را در طهران حکیم ریاضی بمن تقدیم کرد . محمد علی ولیعهد دولت علیه ایران .»

(۷۳۹)

مجموعه

باندازهٔ ۲۶۰ × ۱۳۰ بقطع بیاضی - جلد تیماج دولائی ابره مشکی سجاف و اندرون حنائی ساده - کاغذ ترمه جدول زرین - عنوانها بسرخی - ۳۸۰ صفحه ، در هر صفحه ۱۸ بیت در سه ردیف مستوره چلیپ نوشته شده‌است - خط شکسته نستعلیق کنابت متوسط - بدون رقم (در پشت ضفحه اول آنرا خط میرزا محمد خوئی تشخیص داده‌اند) - بدون تاریخ تحربر (قرن ۱۳). (شمارهٔ ٦٤٦).

فهرست نام شعرا و بیت اول هر قطعه که انتخاب شده به ترتیبی است که در مقدمه بشرح ذبل آمده است :

عمادی - رودکی - امیر معزی - ملك قمی - سنائی - عمعق

بخارائی ـ قاضی‌شمس‌الدین طبسی ـ عبدالواسع جبلی ـ صفی قلی بیک ـ اثیراخسیکتی ـ مجیرالدین بیلقانی ـ شرف الدین شفروه ـ نجیب‌الدین جرفادقانی ـ ابوالمعالی نحاس ـ حکیم اشهری ـ مجیر خطاط ـ جوهری زرگر ـ بدیع‌الدین ترکو ـ عزالدین ـ مبارکشاه صوری ـ رکن‌الدین ابهری ـ بهاءالدین بغدادی ـ قواسی سطرزی گنجوی ـ ایزادمانی ـ سید ذوالفقار ـ محمد غفاری تبریزی ـ لطف‌الله نیشابوری [در اصل شیرازی] ـ رضی‌الدین نیشابوری ـ بدرالدین شاسی ـ رشیدالدین رطواط ـ سوزنی‌سمرقندی ـ ظهیرالدین فاریابی ـ جمال‌الدین عبدالرزاق ـ کمال‌الدین اسمعیل ـ افضل‌الدین کرمانی ـ سلمان ساوجی ـ ظهوری ترشیزی ـ سراج‌الدین قمری ـ مرشد بروجردی ـ جمالدی کازرونی ـ نظیری مشهدی مادهی ـ جلال‌الدین جعفرفراهانی

آغاز :

« قد قامت القیامة کجا عشق داد بار

بی عشق صعب تر ز قیامت هزار بار»

پایان :

« تا نشوی بزرگر آسا جلال

غم نخوری درطلب ملك ومال »

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و پشت صفحه اول مهر او هست .

(۷٤۰)

معروف بغدادی (و . حدود ۸۳۴)

باندازهٔ ۲٦۰ × ۱۲۰ بقطع بیاضی ـ جلد دولائی ابره پارچه

گل و بوته روغنی حاشیه مذهب ، اندرون سجاف سرخ ترنج و و سرترنج و جدول مذهب جدید - کاغذ بغدادی جدول و کمند زربن حواشی عموماً عکاسی حلکاری عالی - عنوانها بخط رقاع خوش بزر تحریر دار نوشته شده - ده سر لوح مذهب مرصع ممتاز - دو صفحه اول کتاب که فهرست مندرجات نوشته شده قابسازی مذهب مرصع و عنوان تقسیمات مجموعه در این دو صفحه و درکتیبهٔ هر سر لوح بخط رقاع بقلم زر تحریر دار نوشته شده است - پنج مجلس تصویر میناتور ظریف عالی که اندکی فرسوده شده است - ۸۱٦ صفحه ، هر صفحه ۲٤ سطر ، هرسطر یک بیت - خط نستعلیق کتابت خفی متوسط - رقم معروف بغدادی - بدون تاریخ تحریر (آخر قرن ۸)

(شمارهٔ ٦٤٤) .

نسخه مشتمل است بر :

که به نه باب تقسیم شده است باینقرار : توحیدات - نعوت - مناقب - ترجیعات - قصاید - غزلیات - مقطعات - رباعیات - معمیات و مفردات . و اشعاری از شعرای ذیل در آن جمع کرده است:

ابن یمین - ابوالمعالی رازی - احمد بغدادی - (سلطان جلایر) ادیب صابر - ارزقی - اشرف صابر - انوری - اوحدی - پوربهای جامی - حافظ شیرازی - حسن دهلوی - حسن غزنوی (سید) - حمزهٔ کوچک حیدر بقال - خاقانی - خواجو - رشید و طواط - سراجی - سلمان - سوزنی - سید جلال جعفر - سید نصرت رازی - شرف الدین شعرذه - شمس طبسی - ظهیر فاریابی - عبدالقادر نائی - عراقی - عطار - عماد شهریاری - عنصری - فرید احوال - قوامی گنجوی - کاشی - کمال اسمعیل - کمال خجندی - کمال غیاث فارسی - لطف الله

نیشابوری - مشهدی - معروف بغدادی (جامع وکاتب نسخه) - معزی - مولوی - ناصر بخارائی - ناصر خسرو .

آغاز :

« ای صفات تو بیانها را زبان انداخته

عزت ذاتت یقین را درکمان انداخته »

پایان :

« ولی مندرج از رد نام ماهی

که خورشید تابنده است هست چاکر »

کتبه العبد الضعیف علی سبیل الاستعجال المحتاج الی عفو ربه الرؤف معروف .حسن الله حاله والحمدلله رب العالمین .

که مطالب آنرا در ۳٦ باب منقسم کرده است و با مقدمه‌ای کوتاه آغاز می‌شود باینقرار :

« الحمدلله رب العالمین . . . اما بعد بدانک نسوید این اوراق و ترتیب این ابواب بدین منوالست که یاد کرده میشود . . . باب در صفات باری تعالی ؛ باب در نعت پیغمبر ؛ باب در نصیحت . .

در این قسمت ازاشعار شعرای ذیل آورده است :

این بنا - ابن منور - ابن همگر - ابوالفراش - ابوالفرج رونی - ابوالمعالی نحاس - اثیراخسیکتی - انیراومانی - احمد بغدادی (جلایر) ادیب صابر - ادیب کاشی - ارزقی - اسدی - افضل کرمانی - امامی - امروالقیس - امیر خاقانی - انوری - اوحدی - بدرشاسی - بدیع الدین - بدیع الزمان - بهشتی آملی - حلال عضه - حافظ شیرازی - حسن سهرویه - حسن غزنوی - خاقانی - خواجو - ذوالفقار - رشید طواط - رضا نیشابوری - رفیع ابهری - رفیع لبنانی - رفیع نسوی - سحر آفرین -

سراج بلخی - سراج قمری - سعدبها - سعدی سلمان - سنائی -سیف اسفرنگی - شرف الدین مقبل - شمس طبسی - صاحبی - صدربلخی- صفی نیشابوری - طیّان - ظهیر فاریابی - عبدالعزیز - عبدالواسع - عراقی - عزّشروانی - عصّار - عطّار - عمادی شیرازی - عمعق - فتح مستوفی - فخرالدین خالد - فخرالدین گرگانی - فردوس- فریداصول- کمال اسمعیل -کمال خجندی - مجیر بیلقانی - محمدبن عبدالرزاق - محمودبخاری - مسعودسعد - معزی-منوچهری- ناصربجه - ناصرخسرو- نجم دایه - نجیب جرفادقانی - رنزاری-نصیر طوسی - نظامی-همام- و خودکاتب (معروف .)

آغاز :

« چو دست‌حکمت او طی‌کند بساط وجود

نه از دیار نشان ماند و نه از دیار »

پایان :

« ممتع باش از بخت و جوانی

فزون بادت همیشه‌کامرانی »

بسال ۱۳۰۱ از کتابخانه اندرون منتقل شده است.

(برای اطلاع بیشتر بکیفیت این نسخه بمقالهٔ نگارنده‌که جداگانه در منتشر شده است مراجعه شود).

(۷٤۱)

مجموعه مدون

باندازهٔ ۹۵ × ۱۷۰ - جلد میشن مشکی ساده - کاغذ دولت آبادی جدول دار - عنوانها بشنگرف - یک سرلوح مختصر مذهب مرصع خوش‌که درکتیبهٔ آن « بسمله » بخط ثلث خوش بزر نحریر

دار نوشته شده است - ٦٨٩ صفحه، هر صفحه ١٥ سطر ، هر سطر یک بیت . ٦ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت‌خفی متوسط - بدون رقم - تاریخ تحریر سال ٨٤٩ .   (شمارهٔ ٢٧١٥) .

این نسخه مجموعه‌ایست که بروش « مونس‌الاحرار » تألیف شده و مؤلف آنرا بنام شاه شجاع کرده وآنرا بر ٦٤ باب مبوّب ساخته و در مقدمه آورده است :

« الحمدلله‌الکریم المنعم.... اما دست درگردن این مطلوب وچنگ در دامن این مقصود وقتی ممکن شود که صدر این کتاب و دیباچهٔ این خطاب بزیور دعای دولت قاهرهٔ ... جلال‌الملک والدنیا والدین مبارز الاسلام و المسلمین السلطان المؤید المطاع ابوالفوارس خدایگان سلاطین عصر شاه شجاع خلدالله تعالی ... خود را باتباع آن نصیحت مشرف وگوش جانرا باستماع آن موعظت مشنّف گردانید ... ذکر فوایدی که این جمع پریشان بران عادیست ... مسطور میگردد وهی هذه: فایدهٔ اول ، در مطلع هربابی از ابواب این کتاب اختیارات قصاید فضلا و آنچه از تازی و فارسی مناسب باب آورده ، و ثانیاً مثنویات آنچه متداولست و این بنده بمطالعهٔ آن مشرف گشته ؛ بعد از آن رباعیات و تیلوها المفردات وهذه‌القاعده مطرده من اوله الی آخره .

فایدهٔ دوم، شعار راویان اشعار و عادت ناقدان آثار بران جملت است که صفتی چند از مکارم اخلاق و اطایب اعراق که برکمال ذات و حسن صفات ممدوح دال باشد ، بر سبیل اجمال در سلک مدایح کشیده‌اند و این فقیر هر یک ازان صفات حمیده در فصلی مفرد ایراد کرده تا برطالبان سلوک آن طریق بوجه اسهل میسر شود .

فایدهٔ سیوم ، باب مراسلات و مکاتبات که یکی از ابواب این کتابست بر دو قسم نهاده : اول در خطاب و دوم در جواب :

و در قسم خطاب هجده فصل که منشی را ازان لابد است بران متفرع گردانیده تا در وقت احتیاج مقصود زودتر حاصل شود واین ضعیف عاسی آنرا از خواص خود میداند ، چه درسایر جموع این وضع رعایت نرفته و تفطنت به وحدی .

فایده چهارم ، در آخر باب غزلیات ، رباعی چند لطیف که در وصف معشوق از فرق تا قدم آورده و در آخر هریک از صفات بیتی چند مفرد مناسب بعد از رباعیات ایراد کرد تا در مجلس انس طالب را بواسطهٔ طلب ملالی حاصل نیاید .

فایدهٔ پنجم ، درشصت و سوم این کتاب ابیات متفرقه لطیف بطریق تهجی آورده تادر وقت محاوره بعد از حفظ و مداومت از عهدهٔ مشاعره علی‌الفور بدر تواند آمد و این کتاب مشتمل است بر شصت و چهار باب وهذه فهرست الابواب و الیه المرجع و المآب : الباب الاول فی‌التوحید و التسبیح و المناجاة و التضرع الی‌الله تعالی .... »

آغاز متن کتاب .

« العجز عن درك الادراك ادراك
والبحث عن سر ذات الرب اشراك »

پایان :

« هزارت حاجت از شادی روا باد
هزارت سال در شادی تبا باد

تمت الکتاب بعون الملك الوهاب فی تاریخ سادس عشر ذی‌قعده سنه تسع واربعین و ثمانمائه . اللهم اغفربکاتبه الصاحبه و لمن نظر فیه و دعانا والسلام علی من اتبع الهدی . »

ورق دوم کتاب که حاوی قسمتی از مقدمهٔ کتابست ساقط

و باحتمال قوی مؤلف نامعلوم کتاب نام خود را در ضمن مطالب ورق مفقود یادکرده بوده است .

در حدود قرن یازدهم این کتاب در ترکیه و درتملک سید مصطفی بن رجب و وقتی در تصرف ابوبکر بن رستم شروانی بوده‌است. بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و بالای صفحه اول مهر او هست .

(۷٤۲)

صائب تبریزی

باندازهٔ ۱۹۰ × ۳۱۰ - جلد تیماج ترنج و نیمترنج منگنهٔ حنائی، اندرون میشن ساده سیاه - کاغذ دولت آبادی نخودی جدول وکمند زرین و عنوانها بشنگرف و لاجورد - صفحه اول متن و حاشیه بوته اندازی منقش - یک سرلوح مذهب مرصع متوسط که درکتیبهٔ آن « بسمله » نوشته شده - فهرست عنوانها در یازده صفحه پیش از شروع متن در جدولهائی نوشته شده‌است - ٤۰۲ صفحه ، هرصفحه ۲۳ سطر ، هر سطر دو بیت ۳۲ ۱ سیلیمتر - خط نستعلیق کتابت متوسط بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۱). پس از صفحه ۱۱۷ لااقل یک ورق ساقط و بعضی صفحات نا نویس است . (شمارهٔ ندارد)

کتاب مقدمه‌ای ندارد و جامع آن اشعاری از ٦۹۱ شاعر از شعرای متقدم و متوسط و معاصر خود انتخاب کرده‌و بترتیب حروف تهجی ابتدای نام شاعران آنرا مدون ساخته است .

نسخه بخط صائب نیست و از خطوط اوهم در حواشی اثری نیست ؛ ولی ظاهراً کاتب آنرا از روی نسخه‌ای که در زمان حیات

صائب استنساخ شده نوشته و کاتب دیگری اشعاری را از روی خط صائب در حواشی کتاب باین نسخه افزوده که نوشته است: « ازخط صائب نقل شد » .

اغاز :

« ای خداوندان مال الاعتبار الاعتبار
ای خداوندان جوه الاعتذار الاعتذار »

پایان :

« یک سرغ نگاهم بتو پرواز نکرده
چشمم دگری را به پرو بال رساند »

نسخه بسال ۱۲۸۲ ازعرض ناصر الدین شاه گذشته و پشت صفحه اول مهر او هست .

(۷٤۳)

میرزا لطفعلی صدرالافاضل (؟)

باندازهٔ ۱۷۵ × ۲۰۵ - جلد میشن زرد ابره نقاشی آبرنگ آستر اطلس نخودی با چفت و بست برنزی در محفظه مخمل قهوه‌ای- کاغذ فستقی جدول زرین - ٤۸٦ صفحه متن کتاب و ۳۷ صفحه فهرست ضمیمه آن - در صفحهٔ ماقبل صفحه اول متن ، درمیانهٔ‌مسدس مذهب‌مرصع عالی ، یک قطعه عکس احمد شاه قاجار جای داده شده است و در چهار ضلع مسدس دو بیت ذیل بخط نستعلیق عالی دو دانگ نوشته شده است :

سلطان احمد شه آفتاب آثارست   پور ششمین شهنشه قاجارست

روشنگر شرع احمد مختارست والاترش ازچرخ وبرین دربارست

و در پشت صفحه اول در مسدس مذهب مرصع عالی بخط نستعلیق خوش سه دانگ بزر تحریردار نوشته است : « المسدس » و در مجلس سر لوح « بسمله » بزر تحریر دار در میانهٔ لوحه‌ای مذهب مرصع نوشته شده‌است - صفحه آخر کتاب بوته اندازی مذهب مرصع است - خط متن ثلث و رقاع و نستعلیق و شکسته تعلیق ونسخ خوش باقلام از سه‌دانگ تا غبار بالوان مختلف - بدون رقم - تاریخ تألیف و تحریر سال ۱۳۲۶ . (شمارهٔ ۱۲٤۷۱) .

این کتاب جُنگی است که مؤلف غالب مطالب علمی و ادبی و تاریخی و دینی و اخلاقی و فلسفی نظم و نثر را بشکل شش تائی در آن جمع کرده‌است و هیچ مطلبی در آن نیست که عدد شش در آن نباشد و ازاین رو با تفنن قطع کتاب را نیز بشکل مسدس کرد و رسمهای هندسی که روی جلد ترسیم شده، شش تائی وطلا اندازی روی اوراق کتاب از قطر نیز مسدس است و بشش قلم و بشش رنگ نوشته شده است .

آغاز متن کتاب :

« جگونه از عهدهٔ سپاس خدای سبحانه توانم بر آمدن که هم توفیقم بخشید تا نامهٔ مخمس را موافق امر قدر قدر اعلیحضرت . . سلطان احمد شاهنشه قاجار . . . . بانجام رسانید . . . »

پایان متن :

« از آن وقت شد ختم شمار این صفحات
که وعد خویش وفا کرد حق خویش ادا

« ف ت ٤٧٦ »

آغاز فهرست .

« بعد الحمد و الصلوة . چون برای اینکه موجب کسالت طبع نشود ....

پایان فهرست :

« بحکم تقدیر افتاد عرض این دفتر
که از شش وششمین مملواست‌جیب و کنار
کجا بحضرت سلطان عصر ماه سوم
ز سال سیصد و سی و ششم زبعد هزار
فی ١٦ ربیع‌الاول ١٣٣٦ »

این نسخه زیبای پرتکلف‌بااینکه‌نام‌مؤلف‌ندارد‌ولی میدانم که لطف طبع میرزا لطفعلی صدرالافاضل ملا باشی معلم زبان و ادبیات سلطان احمد شاه قاجار است که سابق بتألیف این نسخه ، نسخه « مخمس » را تهیه و تقدیم کرده است که فعلا آن نسخه در کتابخانه نیست و شاید نزد مرحوم احمد شاه مانده یا در خانوادهٔ صدرالافاضل باشد .

(٧٤٤)

مجموعه (نظم و نثر)

باندازهٔ ١٣٠ × ٢٢٠ - جلد ساغری مشکی بترنج و سر ترنج بریده منگنه ، اندرون تیماج سادهٔ حنائی - کاغذ اصفهانی جدول و کمند زرین - دو صفحهٔ اول و دو صفحه در میان کتاب بین سطور طلا اندازی ، حاشیه بوته اندازی مذهب - تا صفحه ٦٣ ، هر صفحه دولچکی مذهب منقش دارد - دو سر لوح مذهب مرصع عالی سر سخنها نا نویس و آنچه هست بسرخی - ٤٠٨ صفحه ، هر صفحه ١٨ سطر ، هر سطر یک بیت ٥٥ میلیمتر درمتن و ٧ بیت در حاشیه - خط نستعلیق کتابت خفی متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ١٣). (شمارهٔ ٤٧٣٦).

مجموعه مشتمل است بر :

شرف‌الدین اصفهانی

آغاز :

« الحمدلله‌الذی دانت لعزته الجبائرة ... »

پایان :

« ... و اذابتلی ابراهیم ربه بکلمات فاتمهن . تم مقالات در مواعظ مسمی باطباق الـذهب من کلام السعید شرف الدین الاصفهانی . »

۲ ـ مکاتیب عربی

رشیدالدین وطواط

آغاز :

« بلغنی ان فلاناً یقرع ابداً مروتی ... »

پایان :

«... فقد افسدت دواتی و قلمی واطلت عنائی والمی والسلم .

رودکی

مشتمل بر : قصاید و مقطعات (آمیخته)

آغاز :

« ای بند بلا دیده و از بند بجسته

مردانه شده وامده بر شهر خجسته »

پایان :

« ای بخارا شادباش وشاد زی   شاه روزی شادمان آید همی »

٤ ـ دیوان

عثمان مختاری

مشتمل بر : یک ترجمهٔ حال خلاصه ـ قصاید ـ مقطعات ـ ترکیبات ـ چند رباعی .

آغاز :

« مختاری اسمش عثمان و در اوایل حال عثمان نیز تخلص می‌کرد ... »

آغاز متن :

« بر اختیار بندگی مالک الرقاب   نصرمن الله آمد فال من از کتاب »

پایان :

« هر چند برآتشم نشاند غم تو   غمناك شوم اگر نماند غم تو »

٥ ـ دیوان

ابوالفرج رونی

مشتمل بر : قصاید ـ مقطعات ـ غزلیات ـ رباعیات ـ مفردات .

آغاز :

« سپهر دولت و دین آفتاب هفت اقلیم
ابو المظفر شاه مظفر ابراهیم »

پایان :

« سر میرود و سخن نمی یارم گفت
جان می‌دهم و نفس نمی یارم گفت

تمت‌الکتاب ... من کلام استاد ابوالفرج رونی (در اصل: زوزنی) رحمه‌الله .... »

عنصری

مشتمل بر : قصاید (مرتب) ـ غزلیات ـ رباعیات.

آغاز :

« دل مرا عجب آید همی زکار هوا
که مشکبوی سلب گشت و مشکبوی صبا »

پایان :

« بر غالیه‌ای ماه رهی راه زدی
وین راه بدان دو زلف کوتاه زدی
تمت‌الکتاب من حکیم عنصری رحمه‌الله‌بعون الملک الوهاب.»

ادیب صابر

مشتمل بر : ترجمه احوال ادیب صابر ـ قصاید و مقطعات (آمیخته)

آغاز :

« صابر از صنادید اکابر فحول علمای بخاراست .... »

آغاز متن :

« نهاد دولت اقبال در زمانه قدم
کشید رابت اقبال بر ستاره علم »

پایان :

« ز باد نام نهادند باده را یعنی
چو بادصبح دمیدن گرفت باده بخواه »

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و پشت صفحهٔ اول مهر او هست .

(۷٤٥)

مجموعه (نظم و نثر)

باندازهٔ ۱۰۰ × ۲۳۰ - جلد تیماج یشمی ترنج و سر ترنج سنگنه - کاغذ قطعه سمرقندی بادو جدول زرین متن زرفشان غبار - عنوانها بشنگرف - یک سرلوح و یک سر فصل مذهب مرصع خوش ۳۹۹ صفحه ، هر صفحه ۱۰ سطر ، هر سطر ۶۲ میلیمتر در متن و ۱۲ بیت در حاشیه - خط نستعلیق کتابت خوش در متن و کتابت خفی در حاشیه - رقم جعفر حسینی - تاریخ تحریر سال ۹۹٤ .

(شمارهٔ ۳۳۶)

مجموعه مشتمل است بر :

۱ - گلستان

سعدی

در متن :

آغاز :

« منت خدایرا عزو جل ... »

پایان :

گر نیاید بگوش رغبت کس   بر رسولان پیام باشد و بس
تحربرا فی سنه ۹۹٤ . کتبه جعفرالحسینی . »

۲ ـ مثنوی خضر خانی و دولرانی
امیر خسرو دهلوی

در حاشیه .

آغاز :

« سر نامه بنام آن خداوند   که دلها را بخوبان داد بیوند

پایان :

« نمیخواهم ز تو بخشش ز هرکس
تو خسرو را همی بخشی همین بس

تمت‌الکتاب بعون الملک الوهاب فی دوازدهم شهر جمید الثانی سنه خمس و تسعین وتسعمائة . کتبه العبد المذنب الراجی الی رحمةالغنی الباری جعفربن علی‌الحسینی‌السبزواری غفرالله ذنوبهما وستر عیوبهما »

تمامی یادداشتها ومهرهای متعدد را محوکرده و حاشیه ورق ۳۸۱ - ۳۸۰ راکه لابد یادداشتهائی داشته بریده‌اند ـ

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و مهر اودر کتیبهٔ سر لوح هست .

(۷٤٦)

مجموعه (نظم و نثر)

باندازهٔ ۱٤۰ × ۲۳۰ ـ جلد روغنی عالی بوم مشکی بوته مذهب ترنج و سر ترنج و حاشیه بوم آلبالوئی گل و بلبل نقاشی ، اندرون سرخ ساده حاشیه مشکی ـ صفحه ها متن و حاشیه کاغذ متن قطعه سمرقندی زرفشان غبار جدول زرین ، حاشیه آبی رنگ ـ سه سر لوح مذهب مرصع خوش ـ ۷۰ صفحه ، هرصفحه ۱۲ سطر ، هرسطر

یک بیت ٦٥ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت عالی - بدون رقم وتاریخ تحریر (قرن ۱۰ و بگمان من بخط سلطان محمد نور) .

(شمارهٔ ٣٥٧) .

مجموعه مشتمل است بر :

۱ - بوستان (منتخب)

سعدی

آغاز :

« بنام خداوند جان آفرین   حکیم سخن در زبان آفرین »

پایان :

« بضاعت نیاوردم الا امید   خدایا ز عفوم مکن ناامید »

۲ - مناجات

خواجه عبدالله انصاری

آغاز :

« الحمد لله رب العالمین ..... بعد از حمد باری و نعت سیدالمرسلین ، ندیم حضرت باری خواجه عبدالله انصاری نور قبره می فرماید رساله مشتمل است بآلهی نامه.

ای ز دردت خستگانرا بوی درمان آمده

یاد تو مر عاشقانرا مونس جان آمده »

پایان :

« ... و آفتاب جمال آلهی روی نماید . آمین یارب العالمین برحمتک یا ارحم الراحمین . »

۳ ـ تحفة الملوك

آغاز :

« الحمدلله رب العالمین ... اما بعد این رساله مشتمل است بر آنکه حکما از کتب قدما اختیار کرده اند و فواید بسیار در ضمن هر حرفی معلوم میشود .... این رساله موسوم است بتحفة الملوك و منسوب بچهل باب و در هر باب چهار نصیحت.... »

پایان :

« ... در آنکه چهار چیز اصل سعادت دو جهانی و مراودات جاو دانیست ، فرمان بردن خدا و رسول ، خشنودی پدر و مادر ، خدمت علما، شفقت بر خلق خدا . » اوراق معدود این نسخه در آخرین صحافی تصحیف شده و بعضی ساقط است .

بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه گذشته و در حاشیهٔ صفحهٔ اول نام او در نیم ترنجی روی متن زرنوشته شده است ـ بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و در حاشیهٔ و بالای صفحه اول مهر او هست .

(۷٤۷)

مجموعه (نظم و نثر)

باندازهٔ ۱٦۰ × ۲٤۸ ـ جلد تیماج یشمی حاشیه سنگنه مذهب کاغذ فرنگی آهار و مهرکشیده جدول ـ وکمند زربن ـ عنوانها بسرخی ـ دو صفحهٔ اول و سه مرصع درمیانه کتاب بین سطور طلا اندازی ـ ۲۷۲ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر هر سطر یک بیت ۱۰۰ میلیمتر ـ خط نستعلیق دو دانگ متوسط ـ بدون رقم ـ تاریخ تحریر سال ۱۲۵٦ . (شمارهٔ ٤۰۵)

مجموعه مشتمل است بر :

۱ ـ رسالة رفع الفتنه

ملا محسن فیض

آغاز :

« سنت خدایرا عزوجل که راه حق روشن و احکام شریعت غرّا مبیّن است .... بخاطر این بندهٔ کمترین بندگان رسید که چند کلمه برسبیل اختصار دربیان شمه‌ای ازحقیقت حال علم وعلما .... بنویسد و آنرا تحفهٔ مجلس سامی نواب اشرف ... شاه عباس ثانی ... گرداند... پس این کلمات را فراهم آورده موسوم برفع الفتنه گردانید . »

پایان :

«خواست‌تا رمزی بگوید شد عنان از دست فیض
گفتمش ناگفتنی بسیار شد ، خاموش شو
رساله بانجام آمد الحمدلله اولا و آخراً . »

۲ ـ حدیقة‌الحقیقة (منتخب)

سنائی

آغاز :

« حمد بیحد صفات یزدان را   مدح بی‌قدح ذات سبحان را »

پایان :

« باد برمصطفی درود وسلام   ابدالدهر صد هزاران عام .
تمة‌الکتاب بعون‌الملك الوهاب . »

۳ ـ قصاید (منتخب)

آغاز :

« ای در دل مشتاقان ازعشق تو بستانها

وز حجت بی چونی از صنع تو برهانها»

پایان :

«برزمین پست چون زمین منشین　　تا سمائی شوی سنائی وار

تمت العقاید ۱۲۵٦ . »

٤ ـ گلشن راز

شیخ محمود شبستری

آغاز :

« بنام آنکه جان را فکرت آموخت

چراغ دل بنور جان بر افروخت »

پایان :

« بنام خویش کردم ختم پایان

آلهی عاقبت محمود گردان »

تمةالکتاب بعون الملك الوهاب . »

٥ ـ احکام‌المحبین

پیر جمالی اردستانی

آغاز :

« ای رفیق ره و حریف مدام　　وی طلبکار رند درد آشام »

پایان :

« تا جمالی جمال عشق بـدید　　روی در پلاس فقیر کشید

تم‌الکتاب والحمدلله رب العالمین . »

حاجی محمد حسین بن حاجی محمد حسن
مجتهد شیراز

آغاز :

« آلهی برندان دردی کشت   که مستند از بادهٔ بیغشت »

حاج محمد حسین شیرازی

آغاز :

باز دلم عاشقی از سر گرفت   تاکه دگر پرده زرخ برگرفت»

پایان :

ت شدم هستیم از باد رفت   آنچه تودیدی همه برباد رفت

این چند بیت ازکتاب اشتر نامه مرحوم حاجی بعرض‌اشرف اقدس اعلی در این اوراق رسانیدکه طرزکلام ایشان معلوم میشود تألیفات آن جناب از نظم و نثر بقدر بنجاه هزاربیت در شیراز اشتهار دارد. حرره فی سنه ۱۲۵۶ . »

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه‌گذشته و مهر او در بالای صفحه اول هست .

(۷٤۸)

مجموعه (نظم و نثر)

باندازهٔ ۱٦۸ × ۲۵۰ - جلد روغنی خوش بوم سبز بونه

مذهّب ترنج و سر ترنج بوم لیموئی منقش ، اندرون بوم سرخ ترنج مذهب ، حاشیه مذهب ـ کاغذ فرنگی آهار و مهره کشیده ـ سه سر لوح مذهب منقش متوسط که درکتیبهٔ هر یک عنوان بسرخی نوشته شده است ـ ۲۸۵ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر ، هر سطر ۱۰۰ میلیمتر ـ یک بیت ـ خط نستعلیق دو دانگ متوسط ـ بدون رقم (بخط کاتب نا معلوم نسخه شماره ٤۰٥) ـ تاریخ تحریر سال ۱۲٥۷. (شمارهٔ ٤٦۱) .

مجموعه مشتمل است بر :

۱ ـ ساز و پیرایه شاهان پر مایه

افضل الدین کاشانی

آغاز :

« آغاز گفتار کنیم بنام آنکه آغاز و انجام هر گفتار و هر کردار بدوست ... و نام این نامه‌را سازد و پیرایهٔ شاهان پرمایه کردم ... و این نامه بسه گونه گفتار و یک فصل خاتمه را سر آید ....)»

پایان :

« .... این نامه بقدر افزایش و رتبت خواننده در ادراک و فهم همی افزاید ... تمام شد این نامه بفرخی و فیروزی .... والحمدلله رب‌العالمین . حرره فی شهر ذی‌الحجه سنه ۱۲٥۷،. »

آغاز :

پیر جمال‌الدین اردستانی

باسم عظیم و بذات قدیم

که عشق است و بس هرچه هست ای حکیم»

پایان :

« ز آثار اظهار تعظیم حق

رقم یافت این گفتگو بر ورق

تمةالکتاب بعون‌الملک الوهاب فی سنه۲۰۸

۳ ـ ف

فتحعلیشاه قاجار

که بانشاء معتمدالدوله نشاط خطاب به محمد ولی میرزا فرمانفرمای فارس فرزند خود نوشته شده است .

آغاز :

« چون فرزند مسعود فرمانفرمای مملکت فارس در مجاری مهمات مملکت داری از پیشگاه رای ملک آرای خاقانی استدعای دستورالعملی کرده بود ، این چند دقیقه از تقریر همایون عجالةالوقت صورت تسطیر پذیرفت و بالله التوفیق .

فرمان فرمائی بی تسلط صورت نبندد .... »

پایان :

« .... و از وی در خواست علاج و اصلاح مزاج نماید . والحمدلله و الحمدلله اولا و آخراً و ظاهراً و باطناً .»

بسال ۱۲۸۲ و ۱۲۷٤ ازعرض ناصرالدین شاه گذشته و بالای صفحه اول مهر او هست .

(۷٤۹)

باندازهٔ ۲۱٫۰ × ۳۲۵ ـ بدون جلد ـ صفحه‌ها متن وحاشیه

قطعه سازی ، کاغذ سمرقندی سفید زرفشان جدول زرین، کاغذ حاشیه الوان افشان که در آنها بزر و سفیداب چلیپ خط کشی شده و صفحات اول نوشته شده و بقیه بیاض است در سر سخنها یک مصراع از رباعی بقلم زر تحریر دار نوشته شده و بین مصرعها عموماً درمتن لاجوردی بوته اندازی بزر شده است ـ دو صفحه اول و آخر مرصع ـ یک سرلوح مزدوج مذهب مرصع که در کتیبه آن بخط رقاع خوش عنوان دیوان بزر تحر ؤار نوشته شده است ـ ۶۲ صفحه ، هرصفحه ۱۴ سطر ، هر سطر یک بیت در متن و ۲۴ سطر در حاشیه ـ خط متن نستعلیق کتابت خفی و خط رباعیات سرفصلها نستعلیق نیم دو دانگ عالی ـ رقم سید احمد مشهدی (متن) ومحمد رضاتبریزی سر فصلها) خط مطالب حواشی نستعلیق کتابت عالی بدون رقم و جدید تر از خط متن است ـ تاریخ تحریر سال ۹۸۲ . (شماره ۱۱۰۷۳)

مجموعه مشتمل است بر :

امیر شاهی سبزواری

آغاز :

« لبالب است ز خون جگر پیالهٔ ما

دم نخست چنین شد مگر حوالهٔ ما »

پایان :

« روخاك شو اندر ره خدمت شاهی

شاید که بپای بوس مردی برسی

تمت الکتاب بعون الملک الوهاب ، علی یدالعبد المذنب

احمدالحسینی غفرالله ذنوبه فی شهور سنه اثنی و ثمانین و تسعمائة »

۲ ـ رباعیات

اغاز :

« منتخب رباعیات از اشعار آبدار سحر صفات معجز نمات شعرای سخن‌ور و بلغای هنرگستر علیهم رحمة‌الله اکبر.

ای آنکه توئی مقصد مجموع امم

بر تر ز وجودی و منزه ز عدم »

پایان :

« گفتی که به صبر کارتو نیک شود

با صبر تو دانی که‌دلی باید و نیست

نمت هذالرباعیات بیدالعبد الفقیر المذنب محمد رضا التبریزی

(۷۵۰)

باندازهٔ ۱۳۰ × ۲۲۵ - جلد روغنی کشمیری خوش بوم آلبالوئی گل و بوته نقاشی ، حاشیه بوم سبز مذهب ، اندرون مشکی ترنج و سر ترنج و نیمترنج ولچکی گل و بوته نقاشی) ، حاشیه بوم سرخ مذهب ـ کاغذ کشمیری متن زرفشان جدول زرین دورهٔ تسمهٔ مذهب ـ عنوانها بشنگرف ـ هفده سرلوح مذهب مرصع خوش کشمیری و درمیان نسخه دو صفحه متن وحاشیه مذهب مرصع که در وسط جای اشعار بیاض مانده است ـ خط نستعلیق شکسته کتابت متوسط ـ ۸۶۷ صفحه که در متن و حاشیه چلیپ ومستوی به تفنن نوشته شده است، شمارهٔ ادبیات درصفحات مختلف مختلف‌است وبطور متوسط هر صفحه ۳۰ بیت دارد ـ بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۲)

(شمارهٔ ٦۳٤)

مجموعه مشتمل است بر مثنویات انواع اشعار و رسالات و مقالات وکتابات و حکایات و دیباچه‌ها و با اینکه جامع آن خواسته است منتخب اشعار را برحسب حروف قوافی تقسیم کند ، ترتیب آنرا نتوانسته است پیروی کند و بانجام برساند و فهرست مجموعه راکه پس از خاتمه کتابت ترتیب می‌داده با اینکه در سیزده صفحه در ابتدای کتاب نهاده ناقص و نا تمام گذاشته و بحرف جیم تمام کرده است طرزکتابت و صفحات هم چنانست که بسهولت جزء مطالب را نمیتوان تشخیص داد و تحلیل کرد و با اینحال عنوانهای بر جسته‌ای از نظم و نثر مجموعه را ذیلا می‌نگارد .

خطبهٔ بیاض ـ نصیرای همدانی ، دیباچهٔ بیاض ـ میرزا معز ، رقعه در طلب اسطرلاب بجهة محمد امین ـ نصیرای همدانی ، دیباچهٔ دیوان ـ طاهر دیباچه بیاض ـ فطرت ، مناجات منظوم ـ غزالی ، حکایت توبهٔ نصوح منظوم ـ ؟ ، حسن و عشق ـ نعمت خان ، حکایت زبیده خاتون ـ زلالی ، منظومه نان و حلوا ـ شیخ بهاءالدین محمد عاملی ، ساقی نامه ـ رضی ارتیمانی ، مثنوی ـ ملا صادق ، رسالهٔ تاج المدایح ـ طغرائی ، مثنوی ـ میرزا ابراهیم اصفهانی ، ساقی نامه ـ سید اشرف ، خسرو و شیرین ـ وحشی بافقی ، سوگند نامه منظوم ـ ظهوری ، مثنوی ـ میرزا حسین رشتی ، مثنوی قضا و قدر ـ رکنا ، دیباچه دیوان صائب ـ حاجی محمد حسین کرمانی ، مثنوی مناظره قمری و عندلیب ـ باقی ، مثنوی سوز و گداز ـ باقی ، مثنوی نگارستان چین ـ سند ، مثنوی چاه وصال لیلی و مجنون ـ سند ، مکتوب معما ـ حکیم کاشانی ، مثنوی سورنامه ـ معنی ، رقعه در منع شراب ـ صائب تبریزی ، مکتوب به میر معین ـ نصیرای همدانی ، مکتوب در طلب عینک ـ صائب تبریزی ، مکتوب ـ عرفی ـ مثنوی سوز و گداز ـ نوعی خبوشانی ،

مثنوی قضا و قدر ـ سعیدای اشرف ، مثنوی منظومه قضا و قدر ـ عاشق ، مثنوی قضا و قدر ـ دانا ، رسالهٔ حسن و دل ـ ؟ ، مثنوی قضاو قدر ـ مشتاق ، مثنوی قصهٔ عشق ـ مشتاق ، قصیده مفصل راثیه ونعت ـ میرزا محمدعلی ، هفت بند ـ حسن کاشی، ترجیع بند نعت حضرت علی بن ابیطالب ـ اهلی ، مجمع الامثال ـ محمد علی حبله رودی

اغاز

« فهرست این جنگ منتخب به ترتیبی که درین صحیفه قلمی شده بدولک بیت چه از نثر چه از نظم چه از فردیات.... »

پایان :

« ای‌شمع مشوگرم بجور و ستم‌ما ماسوخته‌هائیم حذرکن زدم‌ما »

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و پشت صفحه اول مهر اوهست .

(۷۵۱)

باندازهٔ ۱۷۰ × ۲۷۸ ـ جلد تیماج سرخ ترنج و سر ترنج منگنه ـ کاغذ فستقی جدول کمند زرین ـ عنوانها بشنگرف ـ ۱۷۷ صفحه ، هر صفحه بتفاوت در حدود ۱۰ سطر ۸۵ میلیمتر در متن و در حاشیه بتفاوت در حدود ۸ بیت ـ خط شکسته نستعلیق کتابت خفی و جلی و نیم دو دانگ خوش ـ رقم مرتضی قلیخان شاملو ـ تاریخ تحریر سال ۲ [۰] ۱۱ . (شمارهٔ ۹۲٤۹)

نسخه مشتمل است بر :

۱ ـ مکاتیب متفرقه

از منشات محمد یوسف منشی لاهیجانی وسائل همدانی میرزا

کاظم وزیر و غیره و این قسمت را از مجموعهٔ منشئاتی که ظاهراً بخط شفیعا بوده و ناقص مانده است در ابتدای این کتاب الحاق کرده‌اند و از اول و آخر ساقط است.

آغاز :

« قامت قابلیت حصهٔ ابوالبشربخلعت خلقت آراسته گردد.. »

پایان :

« ... و تأثیر هوا در شبستان باغ چراغ لاله وگل را ازباد فروزان کرده . باد گریست که گر .»

ت « منتخ

صائب تبریزی

در متن :

آغاز :

نه مد بسم‌الله بودی تاج عنوانها
نگشتی تا قیامت نو خط شیرازه‌دیوانها

پایان :

«چنان زعشق تووبران شدم که نتوان‌ساخت
اگر ضرور شود از زبان من سخنی

۳ ـ منشئات متفرقه

از طغرائی مسیحای کاشی ـ اعتمادالدوله (؟)

آغاز :

« من ملا طغرا که در جواب کاغذ سفید بمیرزا کاظم نوشته

صباحت سرشت صحیفه که درعدم تحریرآن ید بیضا نموده بودلد...»

پایان :

« ... و در هوای فرح بخش این چنین هرکس از باده خواری پرهیز نماید ساخته است .

حاشا که من بموسم گل ترك می کنم
من لاف عشق می‌زنم این کار کی کنم

٤ ـ اوصاف الاشراف

خواجه نصیرالدین طوسی

آغاز :

« سپاس بی قیاس بار خدابرا که عقل را فوت اطلاع برحقیقت او نیست ... »

بایان :

«... معنی دریابی .... قدتمت هذه النسخةالشریفه .... فی شهر ذیقعده الحرام سنه ۲[۰]۱۱ ، در مرحله شصت بتحریر در آمد . مرتضی قلی بابا »

ت ر منتخب

حافظ شیرازی

درحاشیه :

آغاز :

« ز دست کوته خود زیر بارم
که از بالا بلندان شرمسارم »

پایان :

« حافظ چو پادشاهست گه گاه می‌نوازد

رنجش ز بخت منما بازآ بعذر خواهی»

این نسخه بیاض مرتضی قلیخان شاملو بوده و بعضی صفحات آن نانویس باقی مانده است و علاوه بر مطالب مذکور بعضی اشعار متفرقه ترکی و فارسی نیز دارد .

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و بالای صفحه اول مهر اوهست .

(۷۵۲)

باندازهٔ ۱۲۰ × ۱۹۵ - جلد روغنی خوش بوم لیموئی ترنج منقش حاشیه بوم مشکی مذهب ، اندرون سرخ ساده جدول زربن - کاغذ ترمه جدول وکمند زرین - عنوانها بسرخی - سه سر لوح و سر فصل مذهب مرصع لاجوردی خوش - ۱۳۹ صفحه ، هر صفحه ۱۲ سطر هر سطر یک بیت ۶۵ میلیمتر - خط شکسته نستعلیق کتابت وکتاب خفی خوش - رقم میرزا آقا (میرزا ابراهیم) - تاریخ تحریر سال ۱۲۷۸.　　　(شمارهٔ ۲۹۸۱)

مجموعه مشتمل است بر :

شامل : قصاید (مرتب) - مقطعات -

لامعی جرجانی

آغاز :

« در جویبار ها که نوشت این نگار ها

کایدون پر از نگار شد این جویبار ها

پایان :

« دست را کردی بدادن‌چوگه وبیگه چنانک
عار دارد بستدن از دست ساقی جام را

هاتف

اغاز :

« ای فدای تو هم دل و هم جان
ای نثار رهت همین و همان »

پایان :

« که یکی هست و هیچ نیست‌جز او وحده لااله الا هو »

اهلی شیرازی

اغاز :

« الحمدلله .... اما بعد چنین گوید غواص دریای سخن سازی اهلی شیرازی .... تعریف مولانا کاتبی میکرده‌اند که دو کمان دعوی از قوت بازوی طبع انگیخته و بر سر میدان سخن آویخته یکی مجمع‌البحرین و یکی نسخهٔ تجنیسات ... این فقیر گوشه گیر.... چون طبع فضول داشت و غیرت آورد ... و طرح این نسخه انداختم چنانکه مجمع‌البحرین و تجنیسات یکی جمع آید و با وجود این تکلیف لزوم بذوقافیتین هم ملازم گردم ... و این نسخه موسوم گشت بسحر حلال .

ای همه عالم بر تو بی‌شکوه　　رفعت خاك در تو پیش کوه »

پایان :

« بندهٔ محمودم و سر در قدم　　حلقه شد از خدمت این در قدم

تمت الرسالة الموسوم به سحر حلال مولانا اهلی شیرازی بتاریخ نوزدهم شهر رمضان المبارك فی شهور سنه ۱۲۷۷ غرقه بحر گنه ابراهیم . »

۴ ـ قصیده مصنوع

سلمان ساوجی

آغاز :

« حمد و سپاس بیقیاس مر خدایرا ....اما بعد این قصیده ایست شامل بر صنایع و بدایع اصول بحور و مزاحفات و مشتبهات آنچنانکه قریب شصت و پنج بحر و صدو بیست صنعت دوایر ستّه که اوزان شانزده گانه و تفکیك بحور از آن معلوم گردد ، در آن مندرج است . و موشح بقطعهٔ چنداست مصنوع که بیمن دولت ....مخدوم اعظم سلطان الوزاراء فی‌العالم غیاث الدین محمد ....کمترین بندگان سلمان ساوجی ابداع کرده ....

« صفای صفوت رویت بریخت آب بهار

هوای جنت کویت به‌بیخت مشك‌تتار »

پایان :

« .... وستون ضرباً . تمةالقصیدة المصنوعه سلمان ساوجی رحمه‌الله . بتاریخ هشتم شهر ربیع‌الاول سنه ۱۲۷۸ .غرقه‌بحر گنه ابراهیم الشهیر بمیرزا آقا »

پیشکشی محمد حسن میرزا میرآخور بناصرالدین شاه درتاریخ

سال ۱۳۰۶ - بسال ۱۳۲۲ از عرض کتابخانه گذشته است.

علی ابن ابیطالب (ع)

باندازهٔ ۱۳۰ × ۲۴۰ - جلد روغنی خوش‌بوم ماشی گل‌وبوته نقاشی، اندرون بوم سرخ بوته مذهب حاشیه مشکی مذهب - کاغذ بخارائی جدول مذهب - عنوانها بزر وشنگرف ولاجورد - یک سرلوح مذهب مرصع خوش - متن اشعار بخط نسخ کتابت خوش و ترجمه بخط نستعلیق کتابت جلی‌متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۰) ۱۵۱ صفحه، هر صفحه ۱۲ سطر ۸۵ میلیمتر (شمارهٔ ۲۶۸۰)

تدوین نسخه چنین است که هر بیت و چند بیت از اشعار حضرت امیر را نوشته ترجمه آنرا یک نوبت به نثر فارسی و نوبت دیگر در یک رباعی فارسی بدنبال‌آورده‌اند نسخه مقدمه نداردومترجم آن معلوم نیست و از آخر لااقل یک ورق ساقط دارد.

آغاز:

« النّاس من جهة التمثال اکفاء ابوهم آدم و الاّم حواء

حضرت امیر المؤمنین علی علیه‌السلام الله می فرماید، جمعی که افراد حقیقت انسان انداز روی صورت یکسان‌اند، چه پدر ایشان آدم و مادر حوا است. پس تفاخر نسب عاری از حسب نه دأب مردم داناست.

انسان که بصورت همه چون یکدگرند
باید که بچشم مهر در هم نگرند

نام پدر و مادر صوری بزند
کاین قوم ز یک مادر و از یک پدرند »

پایان موجود :

« تمام شد فرموده‌های حضرت جنت خضرت شاه ولایت پناه علیه صلوات الله وسلامه .....

علیست آنکه بعلم است از همه اعلم
بآن خدای که هم عالم است و هم علام »

بسال ۱۳۰۱ ازکتابخانهٔ اندرون بکتابخانه منتقل شده است.

(۷۵٤)

فواتح سبعه (شرح دیوان علی بن ابیطالب «ع»)

حسین بن معین الدین میبدی

باندازهٔ ۱٦٥ × ۲۹٥ - جلدتیماج مشکی جدول سنگنه‌مذهب- کاغذ اصفهانی معدودی از صفحه‌ها جدول زرین - عنوانها و اشعار متن بشنگرف - ٤٦۲ صفحه ، هر صفحه ۲۳ سطر ، هر سطر ۹٥ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی خوش - متن اشعار عربی‌نسخ کتابت خفی متوسط - رقم مجنون‌بهبهانی - تاریخ تحریر سال۱۰۸۷ (شمارهٔ ۲٦۹٦) .

آغاز :

« سپاس سعادت اساس و شکر عبادت لباس معبودی‌را .... چون ذرهٔ‌خاکسار بیمقدار حسین‌بن معین‌الدین میبدی روح‌الله قلبه بالفیض السرمدی درسایر اوقات بدل کامل او متوجه و باهل محبت او متشبه است از عالم غیب اشارهٔ منزه از ریب رسیدکه این دیوان رفیع ایوان وسیع میدان را شرحی می‌باید نوشت و تخم سعادت ابدی در اراضی قابلیات‌می‌باید کشت، بنا براین مقدمه قدم درین بحرعمیق نهادم ..... و قبل از شروع در شرح ابیات مطالب بلند و مآرب

ارجمند که در اثنای شرح مفید است واکثر آن مشتمل بر فایدهٔ چند است ، مسطور خامهٔ تحریر و مزبور تصویر خواهد شد ، در ضمن هفت فاتحه من‌الله کشف الاسرار اللایحه. فایدهٔ اولی ...... »

پایان :

« تمام این ارقام پریشان بیمن همت درویشان در تاریخی رفیع الشان فیض نشان صفر تسعین و ثمانمائة ازهجرت خاتم صلی‌الله‌علیه وآله و سلم موافق اسفند سنه ست واربعمائة جلالی ....قد فرغ من تحریر الدیوان لامام الانس والجان... امیرالمؤمنین علی‌بن ابیطالب صلوة‌الله علیه و علی آله و اصحابه اجمعین الطیبین الطاهرین ، فی شهر محرم لحرام سنه سبع و ثمانین بعد لالف من لهجرة النبویة علیه افضل الصلوة واکمل التحیات .کتبه المذنب الحقیر مجنون بهبهانی غفرالله ذنوبه وستر عیبوبه .

غرض نقشی‌است کز ما بازمانـد — که هستی را نمی بینم بقائی
مگر صاحبدلی روزی برحمت — کند بر حال مسکینان دعائی »

قسمت اول کتاب‌مشحون از حواشی منفصل است.

نسخه در تاریخ ختم‌کتابت آن متعلق بشهاب‌الدین علی‌بن محمد نامی بوده و بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاه گذشته و بالای صفحه اول مهر او هست .

۳ ـ هنا .
خواجه عبدالله انصاری

آغاز :

« بسمه . ای خالقی که راهنمائی وای قادری که خدائی را سزائی .... »

پایان :

«هر کس ز در توحاجتی‌می‌خواهد   من آمده‌ام از تو ترا میخواهم »

خواجه عبدالله

آغاز :

« بدانکه دنیای جای غرور است و شهرستان سرور است .... »

پایان :

« ... و صبح اقبال بر آید و در وصال بگشاید و جمال آلهی روی نماید. الحمدلله رب‌العالمین وصلی الله علی محمدوآله‌اجمعین .»

اغاز :

«روایت کنند از خداوند اخبارکه در روزگار پیشین در میان ملوك عجم رسم آن بودکه اگر ایشان راکار عظیمی بیش آمدی ویا مهم صعب روی دادی هیچ امری را مرتکب نشدی تا حکیمان زمان را بطلبیدی ... حکما جمع آمدند درمجلس انوشیروان حکمت گفنندی جمله بیست و سه سخن شدکه مصلحت دنیا و عقبی در آنست ... »

پایان :

« ... و بهترین کارها را بازگشت‌بسوی خدای تعالی‌دانید. والله اعلم بالصواب . »

۶ ـ نصایح

اغاز :

« حق تعالی جل و جلاله سه گروه را دشمن دارد وسه گروه را دشمن تر .... »

بایان :

« ... و آنچه گفته‌ام ازکتاب تو گفته‌ام . والسلام علی تابع الهدی . »

۷ ـ ترجمهٔ منظوم چهل کلمه

جامی

آغاز مانند نسخه شماره ۲۰۹۰

بایان :

«کی پسندد که خود بخسبد سیر بنشیند گرسنه همسایه »

۸ ـ ترجمهٔ منظوم صد کلمه (علی بن ابیطالب ع)

رشید و طواط

آغاز :

« الحمدلله رب‌العالمین ... بدانکه این صد کلمه ایست از کلمات طیبات ... مطلوب کل طالب علی‌ابن‌ابیطالب علیه‌السلام لوکشف العظاء ما ازددت یقیناً .

حال خلد و جحیم دانستم بیقین آنچنانکه می باید »

پایان :

« هرچه خواهد بگوید و آنکه　　دل بدان قول بسته نگمارد »

نسخه از کتابهای مسروقه است که مسترد گردیده وغالب یادداشتها و مهر هارا محوکرده‌اند؛ ولی پیداست که در تاریخهای ۱۰۹۴ و ۱۰۹۷ و ۱۱۰۷ از عرض کتابخانه سلطنتی صفوی گذشته است.

فهرست نام اشخاص

حرف الف

حرف همزه

نام اشخاص

نام اشخاص

حرف ب

حرف چ

حرف ح

حرف خ

حرف د

حرف ر

حرف ز

حرف س

حرف ش

حرف ص

حرف غ

حرف ف

نام اشخاص

حرف ل

حرف م

نام اشخاص

نام اشخاص

نام اشخاص

حرف ن

حرف و

حرف ه

حرف ی

نام اشخاص

فهرست نام اماکن

حرف آ

حرف ب

حرف ت

نام اماکن

نام اماکن

حرف ش

حرف ط

حرف غ

حرف ف

حرف ق

نام اماکن

حرف ك

حرف گ

حرف ل

حرف م

حرف ن

حرف ه

حرف ی

فهرست اعلام

فهرست اعلام

فهرست اعلام

فهرست اعلام

فهرست اعلام

فهرست اعلام

فهرست اعلام